Constit. t gr. ex libris quae auctione
pontificia ad diebus Werneri venditae
sunt.

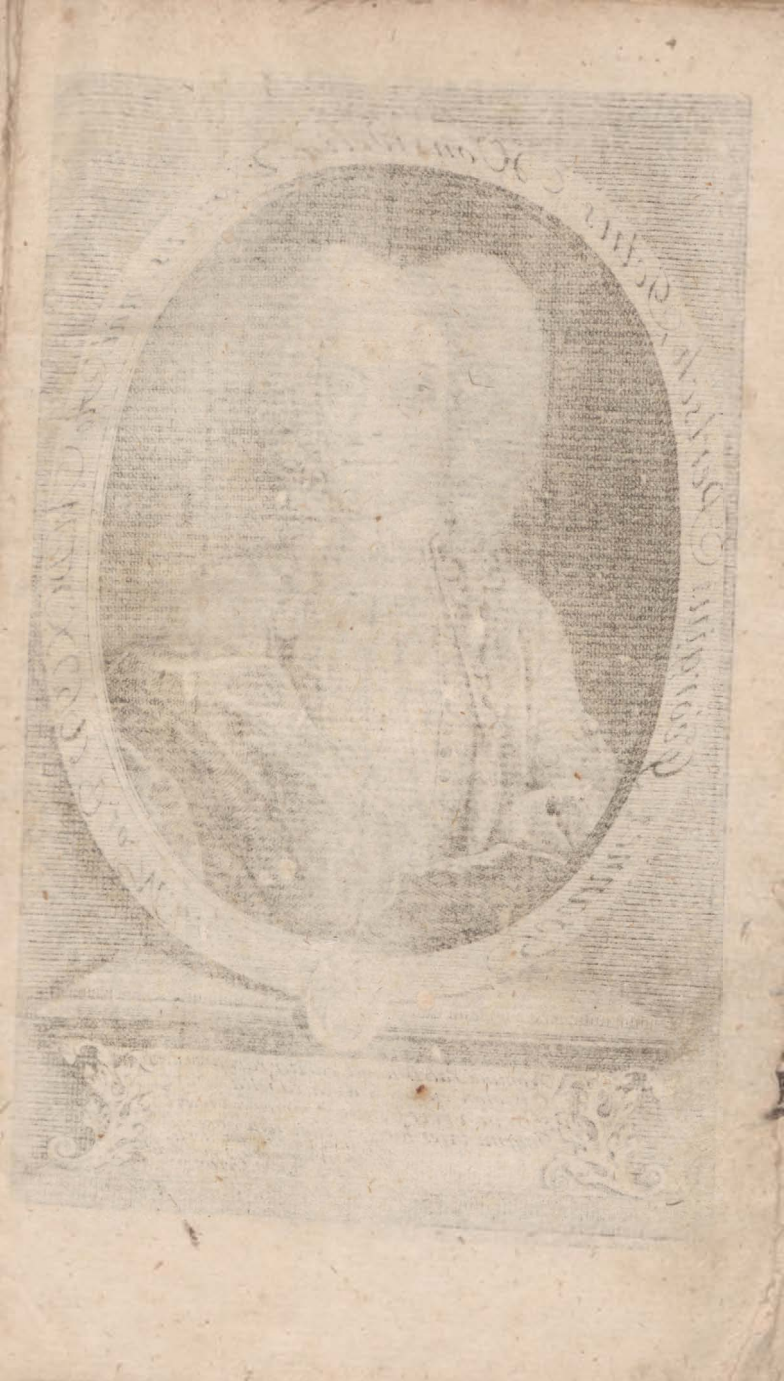

C. Fritsch Sculps. Hamburgi 1731

ELEMENTA IVRIS CANONICI ET PROTESTANTIVM ECCLESIASTICI

COMMODA AVDITORIBVS METHODO ADORNATA

A

IO. GEORG. PERTSCH, ICto.

SEREN. ET POTENT. MAGN. BRITTAN. REGIS ET ELECT. BRVNSVIC. LVNEB. CONSIL. AC CVRIAE AVLAE HANNOVER. ADSESS. VT ET REIPVBL. HILDESIENS. PROTO-SYNDICO.

PARS PRIOR

EXHIBENS IVRA PERSONARVM AC RERVM.

EDITIO ALTERA, PRIORI AVCTIOR ET EMENDATIOR.

4
GG 6
cum Landij Halae 1776.

IENAE
SVMTIBVS HAERED. MEYERI.
MDCCXXXV.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
4285
BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
92.480
I

SERENISSIMO CELSISSIMOQVE
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO
GVILIELMO CAROLO
HENRICO FRISONI,
PRINCIPI ARAVSIONENSI,
REGNANTI PRINCIPI NASSA-
VIO-DIETIENSI,
HEREDITARIO GVBERNATORI PRO-
VINCIARVM FRISIAE, GELDRIAE,
ZVTPHANIENSIS COMITA-
TVS, RELIQVA.
PRINCIPI AC DOMINO MEO
CLEMENTISSIMO
FELICITATEM!

Serenissime atque Celsissime
PRINCEPS,
Domine Clementissime.

AD solium TVVM, SERENISSIME ac CELSISSIME PRINCEPS,

CEPS, haec mea elementa iuris canonici & Proteſtantium eccleſiaſtici, iterata vice recuſa, ignotus & vmbram ſaltem eruditi referens, humillime depono. Fata, non merita, hoc opuſculum, olim in vſum auditorii mei, fugitiuo calamo conſcriptum, eousque extulerunt, vt Doctores, qui in Academiis ſtudioſae iuuentuti iurium eccleſiaſticorum principia, commoda methodo inſtillare cupiunt, hanc, quam ego

in his elementis viam calcandam elegi, rectam ac regiam reputauerint, ad intimiora ſacra iurisprudentiae eccleſiaſticae penetranda. Immo AVGVSTISSIMI & POTENTISSIMI SOCERI TVI *Sacrum Conſiſtorium*, quod Electoratum Brunsuicenſem cum Ducatibus & terris reliquis regit, ex hoc leuidenſi ſpecimine augurium fecit, me non indignum fore, quin in Curia regia aulae Hannoueranae, vna cum

cum aliis ibi conſtitutis iuſtitiae ſacerdotibus, militarem. Annuit mox POTENTISSIMVS ac CLEMENTISSIMVS REX *Conſiſtorii ſacri* ſuffragiis, & iam per biennium & quod excurrit, ſpartam, clementiſſime mihi collatam, tueor.

Intellexit autem iam dudum litteraria Respublica, TE non ſolum refulgere virtutibus TANTO PRINCIPE dignis, puta, iuſtitia, fortitudine, grauitate, conſtan-

tia, & quae laudes omnes complectitur, ſapientia; ſed & illud accepit, a TE magni fieri litteras & manſuetiores & ſeueriores. Sane luculento exemplo id ipſum demonſtraſti, ex quo e caſtris, ad Rhenum contra Imperii hoſtes ſtructis, ad terras & gubernationes TVAS reditum adornaſti. In caſtris quidem omnes TE, vt HEROEM Regii ſanguinis, exoſculati ſunt; reducem vero, vbi Muſae ſacrificia obtulerunt,

runt, ſtatorem ſtudiorum, & Maecenatem Litterarum, omnis orbis cognouit. Iam vero SERENISSIME, CELSISSIME ac CLEMENTISSIME PRINCEPS, citra monitorem intelliges, nulli, qui liberalibus artibus operam nauat, vitio dandum eſſe, ſi eorum clementiam ac praeſidia quaerat, qui triſtes ſolari camoenas, diſciplinasque ſuo fauore, gratia ac clementia promouere poſſunt. Argumentum autem,

quod ego elegi, arduum non ſolum eſt; ſed & quandoque delicatum. Occurrunt quippe dogmata, quae non ſolum hierarchiam Pontificiam oppugnant; ſed & tam doctrinae, quam praxi Proteſtantium quandoque dicam ſcribunt. Quum vero illi, qui ſtudio veritatis incenſi, pro modulo ingenii, ſymbolam ad expolienda ſtudia contribuunt, laude potius, quam vituperio, digni ſint, licet quando-

que

que a chorda aberrent: haec vero aequitatis naturalis regula ab illis, qui veritatem iure quodam perpetuae conductionis possidere arbitrantur, varios impetus sustineat; intelliges PRINCEPS CLEMENTISSIME, quare TIBI haec mea elementa, quae nunc alia plane facie prodeunt, deuota mente consecrem. Accedit, quod in tanta mole rerum, inter tantas curas, quae TIBI incumbunt, artes non spernas, sed potius

tius Muſas, licet fugitiuas, apud TE, tanquam tutiſſimum portum, recipias, & quicquid liberalis ſcientiae eſt, clementiſſime allicias. Hae virtutes, haec fama laudum TVARVM me mouent, vt in conſpectum TVVM veniam, ſpe plenus, non ingratum futurum meum conatum, propterea quod ſolium TVVM gratia iuſtitiaque munitum ſit. Accipe itaque ea qua ſoles Clementia, SERENISSIME ac CELSISSIME PRINCEPS, haec ele-

elementa, TIBI deuotiſſime conſecrata. Hoc quum obtinuero, obtuſa erunt aduerſariorum tela. Vix concedes PRINCEPS GLORIOSISSIME, quod triſtis & voti non compos a TE recedam. Quodſi vero, vti certe confido, voti compos factus fuerim, quidquid in me artis eſt, quidquid cognitionis, TIBI conſecratum erit. Vale SERENISSIME atque CELSISSIME PRINCEPS, cum CONIVGE SERENISSIMA, ad ſeros vsque

que annos, videasque, qui ex dulci eiusmodi vinculo prodierunt, heredes, ad tertiam vsque generationem. Huc redit ſumma votorum

SERENITATIS AC CELSITVDINIS TVÆ

Dab. Hildeſiae prid. Cal. Maji Ao. MDCCXXXV.

Cultoris deuotiſſimi obſequioſiſſimi

IO. GEORG. PERTSCHII.

DISSERTATIO PROOEMIALIS, DE ORIGINE ET FATIS LEGVM ECCLESIASTICARVM, VARIISQVE COLLECTIONIBVS ILLARVM.

§. I.

QVae fata fuerint meorum elementorum iuris canonici & Protestantium ecclesiastici, in praefatione, ad partem posteriorem huius editionis, enarrabo. Nunc placet pauca de origine & fatis legum ecclesiasticarum variisque illarum collectionibus disserere, vel ideo, quod in prima editione, Titulo peculiari, thema hoc pertractatum fuerit. Ne itaque noua editio, quae varia augmenta & mutationes accepit, priori ideo cederet, quod haec materia omissa & intacta relicta fuerit; iuuabit quasdam obseruationes, easque pleniores illis, quae olim prodiere, elementis recusis praemittere.

Qua de caussa haec dissert. praemittatur.

§. II.

Optauit olim doctissimus Polyhistor, LEIBNITZIVS, *a*) vt *intima historia iuris canonici*

Votum de intimiori historia iuris canonici.

a

a) vid. IOACH. FRID. FELLERI *monum. ined. Trim.* II. *art.* XI. *nr.* 1.

nonici in lucem prodiret, ea lege adornata, vt constaret, qua occasione singula sint constituta, continens non solum caussas legum *iustificas*, sed & *suasorias*. Suasoriae enim in animo fouentur, iustificae praetexuntur. Hae mouerunt Imperantes ad leges ferendas; illae nos mouent ad eas retinendas. Sed deesse nostris eam peritiam rerum, quae huc requiratur, obseruauit mox vir iudiciosissimus, adeoque nos contentos esse debere, *isagogica* & *introductoria* historia, vbi tolerabiliter scimus, qua occasione quaeque iuris volumina sint edita.

§. III.

Auctores Histor. iur. canon.

Isagogicas eiusmodi historias concinnarunt GERH. van MASTRICHT, *in Hist. iur. canon.* CASP. ZIEGLERVS DE ORIG. ET INCREM. IVR CAN. & qui horum scrinia compilauit, B. THOMASIVS *in caut. circa praecogn. iurispr. eccl. cap.* XIX. I. DOVIAT *Histoire du droit canonique.* ANONYMVS *Hist. du droit canonique*, quae Gallicanae quidem ecclesiae institutis potissimum est accommodata, sed eleganter de reliquo scripta. FR. FLORENS *de orig. & auctor. iur. canon.* quibus iungendus doctissimus SALMON in libro, *Traité de l'Etude des conciles & de leurs collect. Part.* II. vbi egregia nonnulla de antiquis canonum collectionibus adfert. Vt alios taceam.

§. IV.

§. IV.

Sunt, qui initia legum ecclesiasticarum ab ipso CHRISTO repetunt. Sed optimus Saluator ne quidem peculiarem coetum, a sacris Iudaicis distinctum, vnquam collegit. Interfuit potius ipse Iudaeorum sacris, & in templo & synagogis, docuit. *b)* Praeterea admonuit discipulos, vt sacra & ritus Iudaicos obseruarent. *c)* Damnauit omnem hierarchiam, *d)* & in eo totus fuit, vt doctrinam, traditionibus humanis corruptam, luci restitueret, veramque religionem Patriarcharum, sublatis saltem ceremoniis & typis, restauraret.

Indoles legum ecclesiasticarum tempore Christi.

§. V.

Vestigiis Magistri institerunt Apostoli. Post Christi quidem in coelum adscensionem, saepe cum fidelibus separatas instituerunt congregationes; *e)* sed propterea se non a sacris Iudaicis separarunt. Accommodarunt se ad sacra Iudaeorum, *f)* & tam templum quam synagogas frequentabant. *g)* Tunc vero, quum integrae synagogae ad Apostolicam doctrinam transirent, *h)* ipsi Apo-

Sub Apostolis.

b) *Matth.* XI. 35. XII. 9. *Marc.* I. 21. III. 1. XIII. 1. *Luc.* II. 46. IV. 16. *Ioh.* II. 42. 59. VII. 14.
c) *Matth.* XXIII. 3.
d) *Luc.* XXII. 24. 25.
e) *Act.* I. 14. II. 1. IV. 24. XV. 25.
f) *Act.* III. 1. XVI. 3. XVIII. 18. 21.
g) *Act.* II. 46. III. 1. IV. 3. IX. 2. XIII. 5. 14. 42. 43. XIV. 1.
h) *Act.* XVIII. 8. 17.

stoli e synagogis expellerentur, *i)* & ipsa Respublica Iudaica sensim euanesceret, peculiares demum coetus instituerunt, tunc maxime, vbi & gentiles Christo fidem darent. *k)* Quum vero hi coetus separati, *ordinem* aliquem cum externa honestate coniunctum exigerent; *l)* talis etiam in Apostolica ecclesia obtinuit.

§. VI.

Indoles ordinis in Apostolica ecclesia.

Sed arbitrarium esse ordinem, in ipsa tractatione materiarum iuris ecclesiastici, euincam. Hic saltem moneo, talem elegisse ordinem fideles primitiuae ecclesiae, quem *fini congregationum* conformem reputabant. In determinatione vero ordinis, vel *proprio arbitrio* vtebantur, vel *commendationem Apostolicam* sequebantur: *m)* vel *synagogae iudaicae* instituta, ad quae adsueti erant, imitabantur, eaque retinebant. *n)* Ordo autem vel *simplex* est, vel *solemnior*. Hunc conuenire negotiis secularibus, recte arbitrati sunt, adeoque in simplici substiterunt. Hinc de iure condendi ritus, aut leges, aut ordinem praescribendi, non multum solliciti fuerunt. *

* Inde

i) *Act.* IV.3. VIII.1. XXI.26 *seq.*
k) *Act.* X. & XI.
l) B. BREITHAVPT *diss. de ordin. in eccl. seru.*
m) 1.Cor.XI.4 *seq* & *cap.* XIV. *seq.*
n) vid. VITRINGA *de synag. vet.* SPANHEMIVS *opp. Tom.*II.*pag.*906. B BVDDEVS *de eccl. Apost. p.*621.

* Inde videre licet, spurias esse *liturgias*, quae Petro, Matthaeo, Marco, aliisque Apostolis & Apostolicis viris adscribuntur, quippe illa demum aetate natas, vbi iam mundus in ecclesiam intrusus fuit. Id ipsum & Pontificii cum Protestantibus adgnoscunt. vid. B. IO. FR. BVDDEVS *in diss contra Grabium, Clement. Rom. & Iren. non fauere missae Pontif.* IO. DALLAEVS, *de cult. latin relig.* L VI. EVSEB. RENAVDOT *in collect liturg Orient. Tom.* I. *diss* 1. *cap* 4. & 5. Reu. C. M. PFAFF *de liturg. cap* I. § 1. Porro inde discimus, spurios esse *canones Apostolicos*, conf. quae de his dixi in Tractatu *de Simoniae crimine Sect.* I. cap 2 §. 4. *not. b.* add. IO. WILH. IANVS *diss. de can. Apost.* nec non suppostitias esse, *constitutiones Apostolicas*, vid. IO. DALLAEVS, *de Pseudepigr. Apost. Lib.* I. & II. CHRIST. LVPVS *in schol. ad can concil. Part.* II. *pag* 868. NATAL. ALEXANDER *hist. eccl. Sec.* I. *diss.* 18. vt alia, quae ad haec tempora referri ab Impostoribus solent scripta, taceam. Ex instituto enim de eiusmodi suppostitiis dissero *in Hist. eccles. Sec.* I. *cap. vlt.*

§. VII.

Hoc largior, ordinem *directionem* quandum desiderare. Sicuti vero directio nullum *imperium* inuoluit; ita & in primitiua ecclesia, sine *dominio*, sine *poenis*, * sine *superemineutia* magistrali, sine vlla *tyrannide*, vigebat. *o)* Apostoli equidem ecclesias praecipua quadam *auctoritate* regebant, vtpote *charismatibus* insignioribus, & praeeminentia, ab ipso CHRISTO donati; *p)* sed in re- Indoles Directionis.

o) 2. *Cor.* X. 4.

p) *Matth.* X 1. XVIII. 19. *Marc.* XVI 15. *seq.* add. Mea *Hist. Eccles. sec.* I. *cap* X. *Sect.* 1.

bus dubiis, *totum coetum* in partes vocarunt, nihilque absoluta potestate egerunt. *q)* Sic confoederatio ecclesiae, statim cum eius formatione incepit, & fundamentum omnis ordinis fuit, huc potissimum tendentis, vt *verus finis* ecclesiarum, eo melius obtineri queat.

* Poenae enim modis *miraculosis* inflictae, *Act.* V. 5.10. XIII.5.1.Cor.V.3.seq. 1.*Tim.*I.20. huc non pertinent.

§. VIII.

Et determinationis ab Apostolis factae.

Hac de caussa etiam Apostoli, quid circa *ordinem conduceret*, indicarunt: *r) adiaphora* quaedam determinarunt: *s)* quid circa *ministrorum* constitutionem obseruandum sit, docuerunt, *t)* & non conuenire Christianis, vt coram *infidelium tribunalibus* inter se litigarent, inculcarunt.* *u)* Nullas vero sic *leges ecclesiasticas* condiderunt, tantum abest, vt circa *bona ecclesiae*, quippe quae ignorabantur, aliquid disposuerint. Diuitiae enim ecclesiae, vnice in *eleemosynis* consistebant, *x)* ipsique *ministri* ecclesiae, eatenus saltem, quatenus *egeni* essent, *stipendium* accipiebant: licet Apostoli simul monstrarint, quod *iure* perfecto *stipendia* exigere potuerint.**

* Inde

q) *Act.* VI 2.*seq* XV.2.*seq.* XXI.22.*seq.*
r) 1.*Cor.* XI 34.& *cap* XIV.
s) *Act* XV. 20 29. *Rom* XIV. 1.*Cor.*VIII.10.19 *seq.* XI. 3 *seq.*
t) 1. *Tim.*III.1 *seq.* *Tit* I.6.*seq.*
u) 1.*Cor.* VI 1. *seq.*
x) *Act.* XI. 29. 30 *Rom* XV. 26. 1. *Cor.* XVI. 1. 2.*Cor.*VIII.1. IX 2. *Gal.*II.10. *Phil.*IV.18.

* Inde tandem orta *audientia Episcopalis*, conf. *constit. Apostol. Lib.* II. *cap.* 45. & 46. *Concil.* Chalcedonens. *can.* 9.

** *Act.* XX.33. 1. *Cor.* IX. 7. *seq.* Opificio cuidam vacabant Apostoli. Paullus erat tentoriorum confector. *Act.* XVIII. 3. Idem institutum opificiarium familiare fuit Rabbinis. vid. DRVSIVS ad *Act.* XVIII. 3.

§. IX.

Haec satis docent, res ecclesiae, ad rerum publicarum formam, nequaquam fuisse exactas, adeoque insipide ratiocinari omnes, qui inter se digladiantur: quae *forma* sit *regiminis* ecclesiastici? num *monarchica?* an *aristocratica?* an *democratica?* an *mixta?* Interim eiusmodi naenias etiam illi cantant, qui sapientes esse contendunt. Sane pro priori forma pugnant satellites pontificis: Pro altera, qui concilium supra Papam esse contendunt: pro tertia, qui iura plebis defendunt: pro vltima, quidam Protestantium. Sed omnes a vero aberrant, etiam tunc, vbi putant, se regiam calcare viam. Hae enim formae cadunt tantum in *statum* aliquem *ciuilem*, seu ciuitatem, *ecclesia* autem *status non est.* y)

Insipidae quaestiones de forma regiminis ecclesiastici.

§. X.

Ex quo sacer Apostolorum chorus mortem cum vita commutasset, durauit quidem adhuc pristina *confoederatio*; verum mox sen-

Prima Hierarchiae fundamenta.

y) Ita recte loquitur L. B. DE PVFFENDORFF *de hab. relig. Christ. ad vit. ciu.* §. 32 add. B. 10. FR. RVDDEVS *de eccl. Apost. pag.* 618 *sq.*

sensim sensimque *sacro imperio* via strata fuit. Non vno impetu fit mutatio, ita & hic *per gradus* illa contingebat. Scilicet: 1) Episcopi & Presbyteri separatum ab auditoribus ordinem adfectabant, se *clericos*, hos *laicos* adpellantes. *z*) 2) Sibi vindicabant *sacerdotium* veteris Testamenti, non quoad innem nominis sonum, sed cum *coniuncta potestate a*) 3) Saepius clerus de negotiis ecclesiasticis *deliberationes* instituit. verum *plebem* simul in *consilium* adhibuit. *b*) Quodsi vero 4) grauis caussa visa, *vicinas ecclesias* in consilium aduocauit. Hae vero Episcopum, cum quibusdam ex reliquo clero & plebe, ad negotium deputabant, & sic *communi* adhuc *consilio* res omnes determinabant. Inde postea 5) oriebantur *synodi prouinciales*, ad quas ea detulerunt, quae olim a singulis ecclesiis decernebantur. Abhinc 6) *plebs* pedetentim ab eiusmodi conuentibus, *exclusa fuit*, id quod eo facilius fieri potuit, quum 7) Episcopi in rebus ecclesiae ordinandis, sibi semper praecipuas partes vindicauerint. *c*) Dehinc 8) inter ipsos ecclesiae Rectores, *supereminentia* quaedam inualuit, quae mox in *subordinationem* quandam degenerauit: *d*) 9) maxime cum passim

z) TERTVLLIANVS *exhort. ad castit. cap.* 7. & *de praescr. adu. haeret. cap.* 41.

a) TERTVLLIANVS *de bapt. c.* 17. CYPRIANVS *ep.* 3. 4. & 59.

b) CYPRIANVS *epist.* 4 30. 31. 49. & 55.

c) IDEM *epist* 19. 67. 68.

d) IGNATIVS *epist ad Roman.* §. 3. 4. 7. 8. 9. CYPRIANVS *epist* 3. 45. 75.

passim *noua officia*, Lectorum, *e*) Sub-Diaconorum, Acoluthorum, inualescerent. *f*) Exinde 10) res ecclesiae, a nutu *Episcoporum* & *Presbyterorum*, deinde *Episcoporum* tantum, pendere visae, & semina *dominii* ecclesiastici *absoluti*, passim iacta fuerunt. *g*) Hinc 11) Paullus Samosatenus, in media persequutione *tribunal* ecclesiasticum habuit. *h*) Hisce fere gradibus, plebis iura iugulata, solaeque parendi necessitates relictae fuerunt.

§. XI.

Ratio legum eccles. sub Princip. Christian.

Ex quo vero *Principes* se ecclesiae sociarunt, ab Episcopis *regimen* ecclesiasticum cum *sacro imperio* iam *occupatum* fuit. Noluit CONSTANTINVS clerum irritare, congruum tamen duxit, vt *ambitioni* obex poneretur. Hinc 1) se *Episcopum* esse dixit, vt vel sic in *consortium regiminis* admitteretur, *i*) quo ipso tamen, auctoritatem Episcoporum agnouit. Hi proinde 2) eousque impudentes fuerunt, vt *Principi* dispositionem rerum ecclesiasticarum, *iuraque sacrorum* penitus *negarent*, & e contrario *sibi imperium* in ecclesias *vindicarent*. *k*) Immo 3)

e) CYPRIANVS *epist.* 29.

f) CYPRIANVS *epist.* 7. SPANHEMIVS *opp. Tom.* I. *pag.* 741. SAM. BASNAGIVS *annal. Polit eccl. ad An.* 233 §. 6. *sequ.*

g) CYPRIANVS *epist* 59. Ill. BOEHMER *iur eccl. antiqu. pag* 210. *sequ.*

h) EVSEBIVS *Hist. eccl Lib.* VII *cap.* 30.

i) vid. *vita Constantini* M. *Lib.* IV. *cap.* 24.

k) ATHANASIVS *in epist ad solit. vit. agent.*

ipsi Imperatores, licet commoda occasio se offerret, iura circa sacra neglexerunt. *l)* Quandoque tamen 4) iurium circa sacra custodes ac vindices fuerunt, strenueque ea exercuerunt. *m)* Sane in nostro Imperio, 5) non solum Reges & Imperatores *eminentiora iura circa sacra* sibi vindicarunt; verum insuper *Proceres Imperii*, huius iuris participes fecerunt. *n)* Ast cum 6) Episcopis facultatem *iudicandi*, *excommunicandi*, aliaque concederent, *distinctionem*que *caussarum*, ecclesiasticarum & ciuilium, introducerent; non potuit non episcopalis potestas in dies crescere, & *collisio imperium inter* & *sacerdotium* oriri. *o)* Inde 7) potiora negotia, a nutu Episcoporum pependerunt, & 8) quae Principes sibi vindicauerant pedetentim *attrita, fracta* & *conculcata* fuerunt.

§. XII.

Episcopi per gradus legislatoriam potestatem adepti sunt.

Sic itaque *Confoederatio* primitiuae ecclesiae, vtile laudandumque institutum, *sacrum dominatum*, partum Rebuspublicis exitiosissimum, per temporum interualla protrudit. Antiquae quidem ecclesiae *iure non scripto* potissimum vtebantur, cum illa, quae placerent

l) RVFFINVS *Hist. eccl. Lib.* I. *cap.* 2.

m) conf. PETR. DE MARCA *de conc. sacerd. & imp.* TALON *de l' auctorité des Rois touchant l' administr. de l' eglise.*

n) conf. I G. REINHARD *de iur. Princ. Germ. circ. sacr. ante Reform.*

o) vid. B. THOMASIVS *in Hist. content. int. Imper. & sacerd. cap.* V.

rent coetui, statim in praxin deducerentur. In his institutis adornandis, Episcopi primas sibi partes vindicabant, & exhinc *directio* eorum, in *iurisdictionem*, mox vero in *legislatoriam potestatem* abiit. Tunc id potissimum factum, vbi ex ambitione & rixandi studio, de *consuetudinibus* & *traditionibus*, disputare inciperent. Tunc enim *cum exclusione coetus*, canones condebant, quibus mediantibus consuetudinem ecclesiasticam determinabant. Hoc ipsum seculo IV. contentionum feracissimo, varia augmenta cepit. *Canones* in conciliis conditos, conniuentibus & auxiliantibus Principibus, aliis *obtrudebant*, & vt mores & vitam iuxta illos componerent, adigebant. Sic sub colore, quod saltem *regulas* praescriberent, veram *legislatoriam* potestatem exercebant. Inualuit *audientia episcopalis*, accessit *exemtio* personarum & bonorum ecclesiasticorum a *iurisdictione ciuili*, donec tandem sua *tribunalia* ad normam iudiciorum ciuilium exstruerent, & ipsos Principes sibi subiicerent. *p*) Inde canones studiose colligebant, & ex illis demum *codicem legum* ecclesiasticarum conflabant, qui sub titulo iuris canonici prostat. Hinc paucis fata harum collectionum eruenda sunt.

§. XIII.

Collectio Canonum. 1) Concilii Nicaeni.

Originem vero collectionis canonum, e concilio Nicaeno, eruditi petunt, quum in illo

p) CASP. ZIEGLER *de Episc. Lib.* III. *cap.* 30. 10. SAM. STRYK *diss. de orig. iurisd. eccl.*

illo conuentu sancita, ab Episcopis praesentibus, *dyptichis* suarum ecclesiarum inserta fuerint. *q)* Sed rectius natales hodierni iuris canonici, a *codice canonum ecclesiae vniuersae* deducuntur. Huius collectionis auctor fertur STEPHANVS Ephesinus. In Italiam eam attulit LEO I. *r)* vbi tamen iam ZOSIMI collectio cognita erat, quam ideo adornauerat, vt *adpellationes* ad sedem Romanam, sub auctoritate concilii Nicaeni deuolueret. *s)* Spe vere sua cum excideret curia Romana, auctore DIONYSIO, Monacho, maximo impostore, aliam adornari curauit, quae etiam vbique adplausum meruit, licet *spurias* & *fictitias* Romanorum quorundam Episcoporum *epistolas* contineret. *t)* Abhinc apparuere quaedam collectiones certo *ordine* digestae, puta FVLGENTII FERRANDI *breuiatio canonum:* IOANNIS Antiocheni collectio seu *concordantia canonum*, & eiusdem *Nomocanon: u)* CRESCONII *breuiarium canonum: x)* In Spania, MARTINI, Bracarensis Episcopi, *collectio canonum* maximae

2) Codic. Canon. eccl. vniu.

3) Zosimi.

4) Dionysii.

5) Ferrandi.

6) Ioannis.

7) Cresconii.

8) Martini.

q) PETR. DE MARCA *de conc sacerd. & Imp. Lib.* III. *cap* 3.

r) IDEM *ibid.* add. GERH. THEOD. MEIER *in præf. ad can. eccl. vniu.*

s) GERH. VAN MASTRICHT *hist. iur. can. nr.* 67.

t) MASTRICHT *cit. l nr.* 70. *sequ.* DOVIAT *hist. du droit canon. Part.* I. c. 17.

u) MASTRICHT *cit. l. nr.* 155. *sequ.*

x) PHIL. LABBEVS *dissert. Tom.* I. *pag.* 318.

ximae auctoritatis fuit. *y)* Hae collectiones in occidente, ad Seculum VI. vsque prodierunt, sed nihil de *tritura forensi* continent. Exhibent ea saltem, quae concilia de *rebus* & *personis ecclesiasticis* determinarunt.

§. XIV.

Ecclesia Orientalis, cum codice canonum ecclesiæ vniuersae hactenus vteretur, in synodo in Trullo congregata, demum *codicem ecclesiae orientalis* adornauit. *z)* Abhinc Seculo IX. prodiit famosa illa collectio, quae nomen ISIDORI prae se fert, & antiquorum Episcoporum vrbis Romae epistolas decretales continet. Quisquis fuerit ille collector, maximum *impostorem* egit, nihilominus tamen quisquilius suis, pro inscitia illorum temporum, vbique fere adplausum meruit: licet HINCMARVS, tunc Rhemensis Archi-Episcopus, imposturas & fraudes huius compilatoris mox detexerit. *a)* Restitit etiam ausibus curiae Romanae, doctissimus ille Patriarcha Constantinopolitanus, PHOTIVS, cum *Nomocanonem*, ad exemplum Ioannis Antiocheni exararet. *b)*

9) Codex eccles. oriental.

10) Isidori collectio.

11) Photii.

§. XV.

y) IDEM *ibid. Tom.* II. *pag.* 61.

z) MASTRICHT *cit. l. nr.* 188 *seq.* Hunc codicem scholiis illustrarunt, ALEXIVS ARISTENVS, IO. ZONARAS & THEOD. BALSAMON. vid. GVIL. BEVEREGII *pandect. concil.*

a) HINCMARVS *opusc.* LV. *cap.* 24. MASTRICHT cit. l. nr. 188. sq. DE MARCA *c. l. Lib* III. *cap.* 5. § 3. *cap.* 6. §. 1. add. DAV. BLONDELLI *Pseudo Isidor.*

b) MASTRICHT *cit. l. nr.* 246. *sq.* ZIEGLER *de orig. iur. can.* §. 13. & 14.

§. XV.

Seculo X. etiam Germani in compilandis canonibus, studiosi facti, & inde prodiit RHEGINONIS, Abbatis Prumiensis opusculum: *de disciplina ecclesiastica. c)* Hunc Seculo XI. excepit BVRCHARDVS, Episcopus Wormatiensis, ex anterioribus collectionibus nouam adornans. *d)* Quum vero non omnia ad palatum curiae Romanae essent, ANSELMVS, Episcopus Luccensis, satelles Gregorii VII. collectionem canonum ita adornauit, vt *iuris* potius *Pontificii*, quam *ecclesiastici*, promotor dici mereatur. *e)* Idem studium IVONI, Episcopo Carnotensi, qui in sua canonum collectione, seu *Decreto*, id vbique egit, vt dominatum ecclesiae Romanae propugnaret. *f)*

12) Rheginonis.
13) Burchardi
14) Anselmi.
15) Iuonis.

§. XVI.

Tandem seculo XIII. adparuit GRATIANI *concordantia discordantium canonum*, quae reliquis omnibus palmam praeripuit. Mox enim in *Academiis*, conniuente Pontifice, explicari cepit. Tacite Pontifex vsum huius laboris promouit, expressam vero confirmationem, vel propterea denegauit, quod multa contineret, hierarchiae Pontificiae aduersa.

16) Gratiani.

c) MORERY *Diction. voc. Rhegino.*
d) ZIEGLER *cit. l.* §. 29.
e) THOMASIVS *caut. circ. praec. iurispr. eccl. cap.* XIX. §. 29.
f) MASTRICHT *cit. l. nr.* 266.

uersa.[a] Nec naeuis caret. *g)* Interim ex vsu & obseruantia, *vim authenticam*[b] Gratiani *decretum* obtinuit, quibus denique ipsa Imperantium confirmatio accessit. *h)* Decreto huic postea accessere canones, qui *Paleae* nomine veniunt, & cum textui postea irrepserint, parem cum illo *vim authenticam* obtinuerunt. *

* Variae de *Palea*, eruditorum sunt opiniones. [c] CVIACIVS *ad* c. IX. *de sponsal. impub.* putat: denotare vocem *suppositiium* quid, & scribendum *Palaea*: COINTIVS *ad* c. 2. D. 5. esse *notam* canonis a Gratiano haut profecti: ANTON. AVGVSTINVS *de emend. Gratian. Lib.* I. *dial.* 2. esse Paleam nomen auctoris: HILLIGER in Donell. enucl. XXVI. cap. 2. lit. A. Eugenium III. hac voce Textus, quos non adgnosceret, notasse. Ego COINTIO subscribo.

§. XVII.

Sed cum curia Romana[d] animaduerteret, multa decreto Gratiani deesse, quae ex iure ciuili haurienda forent; eo studia sua direxit, vt sedis Romanae legibus christianus orbis gubernaretur. Iam olim, vbi de consuetudine ecclesiastica dubia inciderent, a Romana ecclesia consilia expetebant Episcopi. Haec vero quae Pontifex *rescripsit*, tractu temporis *legum* ecclesiasticarum auctoritatem

De Decretalibus.

g) VID. ANT. AVGVSTINVS *de emend. Gratiani* add. FRANC. FLORENS *de method. & auct. collect. Gratiani.*

h) Ill. BOHHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *Tit.* 2. §. 17. *sequ.* FLORENS *cit. l.*

tem obtinuerunt. Potissimum vero ab Alexandri III. temporibus, nouas leges condidit curia Romana, cuius vestigia cum premerent successores, plures *Decretalium epistolarum* prodiere collectiones. *i)* Tandem Gregorius IX. per RAYMVNDVM DE PENNA FORTI, ex his talem adornari iussit collectionem, quae vice *corporis iuris canonici*, in orbe christiano fungeretur. *k)*

§. XVIII.

De sexto libro decretalium.

Prohibuit Gregorius omnes collectiones, citra indultum Pontificis, hinc ipsi successores in cathedra Petri, nouas adornati sunt. Videbant quippe quaedam adhuc decretalibus deesse, quibus in altius sedis Romanae auctoritatem euehere possent. Hinc Bonifacius VIII. Principibus admodum inuidiosus, *sextum Decretalium librum* compilauit. Quum vero Galliae Proceres viderent, sic in multis regia iura per Pontificem conculcari, proscripta haec collectio in Gallia fuit. *l)* Prodiere dehinc *Clementinae*, iussu Cle-

De Clementinis.

i) ZIEGLER *cit.l.* §. 50. & 51. Quinque harum collectionum numerantur. Quatuor priores publicauit ANTON. AVGVSTINVS, quintam edidit INNOC. CIRONIVS.

k) ZIEGLER *cit. l.* §. 52. Vitam Raymundi delineauit SALVATOR PONS, quam in Germanicum idioma transtulit AEGID. ALBERTINVS.

l) ZIEGLER *cit. l.* §. 54. & 55. DE MARCA *cit. l. Lib.* II. *cap.* 16.

Clementis V. collectae, sed a successore Ioanne XXII. demum confirmatae. *m)* Tandem *Extrauagantes*, tam *Ioannis* XXII. quam *communes* adparuerunt. Priuato quidem studio sunt collectae, sed cum hierarchiae admodum faueant, magno in pretio apud Pontificii iuris interpretes habentur. *n)* & Extrauagantibus.

§. XIX.

Magnum meruere adplausum hi conatus, quod vel multitudo Glossatorum, * & commentatorum ad ius Pontificium docet. Deerant autem, vt *iusti corporis* structuram ad exemplum iuris Romani sisteret ius Pontificium, *Institutiones*, quas vero Seculo XVI. IO. PAVL. LANCELLOTTVS concinnauit. Denegauit quidem curia Romana confirmationem, annuit vero, vt corpori iuris canonici iungerentur. *o)* *Septimus* vero *liber Decretalium* priuata auctoritate est collectus, nec vnquam vel expressam, vel tacitam adprobationem obtinuit. *p)* Collectus fuit Ao. MDXC. a PETRO MATTHAEO. De Institut. Lancellotti. De Septimo libro Decretal.

* Crassa Glossatorum Philosophumena perstringit CVIACIVS *ad c.* 10. X. *de sent. & re iud.*

§. XX.

Collectiones canonum, auide plerumque fuisse exceptas, iam vidimus, adeoque & in no- De auctoritate iuris canon. in Germania.

m) ZIEGLER *cit. l.* §. 57. MASTRICHT *cit. l. nr.* 371.

n) ZIEGLER *cit. l.* §. 58. MASTRICHT *c. l. nr.* 372. *seq.*

o) ZIEGLER *in proëm. ad Lancell. instit.* MASTRICHT *cit. l. nr.* 388.

p) ZIEGLER *de orig. iur. can.* §. 59. MASTRICHT *cit. l. nr.* 388.

nostram Germaniam iam olim penetrarunt.*q)* Post GRATIANI collectionem, in ipsa Imperatoria aula *Decretistae* floruerunt, magnique habiti fuerunt. *r)* Germani nostri cateruatim ad Academias, *Bononiensem s)* & *Parisiensem* euolabant, ibique *studio canonum* operam nauabant. *t)* Quis itaque dubitabit, eos reduces factos, ea quae didicerunt, in pretio habuisse? vel Glossae IO. SEMECAE, pro auctoritate Decreti in Germania pugnant. *u)* Cumenim GRATIANVS sua, etiam ex RHEGINONIS & BVRCHARDI collectionibus depromserit, quorum labores Germanis statim in pretio fuerunt; non potuit non inde decreto auctoritas in Germania accedere. Loquuntur sane de illa Principum sanctiones, *x)* variaeque chartae & instrumenta. Frequentes enim ibi occurrunt *renunciationes* beneficiorum *iuris* ecclesiastici & ciuilis; *y)* per *ecclesiasticum* vero ius, etiam Decretum Gratiani indigitatum fuisse, res ipsa loquitur.

§. XXI.

Auctoritas Decretalium.

Decretales Pontificum *Epistolas*, non solum *Episcopi* in suis Dioecesibus introduxerunt; sed & ipsi Germaniae *Principes*, illas in pretio habuerunt, propter

q) B. THOMASIVS *cit. l. c.* XXI. §. 16. *sequ.*
r) ARNOLDVS Lubecensis *Lib.* III. *cap.* 10.
s) FR. DV ROY *instit. iur. can. in proem.* §. 6.
t) CONRING *antiqu. Acad. dissert.* I.
u) HEINECCIVS *antiqu. Goslar. Lib.* II. *pag.* 253. conf. IO. ANDR. SCHMID, *de triumuir. Halberstad.*
x) GOLDASTVS in Reichs-Satzungen *Part.* II. *cap.* 15. CONRING *de orig. iur. Germ. cap.* 26. LEHMANN *chron. Spirens. Lib.* V. *cap.* 108.
y) III. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *Tit.* 2. §. 34.

pter imaginariam *pietatem* & *aequitatem*. z) Pleraeque Pontificum decisiones, e *Glossa* iuris ciuilis erant desumtae, hanc vero ceu *idolum* omnes exosculabantur. a) Hinc tradita Pontificis, vbique grata erant & accepta. Ipsae *Academiae*, vnde tanquam ex equo Troiano quotidie prodirent noui satellites, vsum pontificii iuris promouerunt, quippe quod semper principatum prae iure ciuili tenuit. Inde demum in *fora ciuilia penetrauit*, cum iam antea in iudiciis Episcoporum, cum iure ciuili receptum esset. Receperunt vero Episcopi illud in *subsidium*, & potestatem, leges ecclesiasticas pro exigentia suae ecclesiae ferendi, illibatam semper conseruarunt. b) Sic itaque *ante Reformationem* in Germania vt *ius commune*, ad quod in caussis dubiis recurrendum sit, Decretum & Decretales obtinuerunt, & adhuc hodie, in terris sedi Romanae addictis, deficiente lege particulari, ad illud recurritur.

§. XXII.

Fata iuris canonici tempore Reformationis.

Tempus Reformationis exitium quidem minabatur iuri canonico, cum ipse LVTHERVS non solum illud exterminandum esse suaderet, sed & *rogo exstructo*, illud iniiceret, atque cum Bulla Pontificis aliisque aduersariorum scriptis combureret. c) Verum intercessere ICti, de sua salute sic agi putantes, atque sic in caussa fuerunt, quo minus *Reformatio* ad *iurisprudentiam* pertingere potuerit: d) Prodiere quidem nonnullae *ecclesiasticae ordinationes*, sed vnice fere circa *ceremonias* adornandas occupatae, nec ad iuris ecclesiastici materias exspatiabantur.* Hinc in decidendis caussis Iureconsulti traditis iuris canonici vbique institerunt. e) Floruit iuris Pontificii praxis vbique & Wittebergen-

z) III. BOEHMER *iur. eccl. Prot. L. I. Tit. 2. §35. seq.*
a) GAILIVS *L. I. obs. 153.* CARPZOV *L. V. resp. 89. nr. 3. seq.*
b) III. BOEHMER *cit. l. §. 46. seq.*
c) SECKENDORFF *Hist. Luth. L. I. cap. 72.* MATTHESIVS *in vit. Luth.*
d) III. BOEHMER *cit. l. §. 59. & 60.*
e) IDEM *ibid. §. 61.*

ses ICti, prae reliquis, illud ceu Palladium iurisprudentiae propugnarunt, *f*) adeoque conclusionibus illius, etiam tunc, vbi Protestantium dogmata alia principia suggererent, tenaciter inhaeserunt ad vnum omnes, *g*) ita quidem, vt quandoque cum dictamine rectae rationis subsistere nequeant eorum dogmata. Hoc licet paulo durius dictum videri possit, ex ipsis quæ adornaui, Elementis, passim elucescet.

* Nostra etiam HILDESIA ordinationem ecclesiasticam, quum ad sacra euangelica transiret, adornandam curauit. Tesseram opusculum hodienum exhibet, *iuris circa sacra*, iam tunc plenarie occupati, Titulus est: Christlike Kercken Ordeninge, der löfflichen Stadt Hildenßem, mit einer Vörrede Antonii Coruini. Sistit statim doctrinam euangelicam, de vero euangelio, bonis operibus, sacramentis, precibus, patientia, coniugio, delictis carnis, Magistratu, lectione bibliorum aliorumque librorum. Dehinc de ministris ecclesiae, custodibus seu hierophylacibus, Organici, scholis, templis, ceremoniis, cultu diuino, sermonibus ad populum habendis, feriis, confessione & absolutione aegrotorum visitatione, nuptiis, imaginibus, excommunicatione, condemnatis ad mortem, sepultura, obstetricibus, examine & ordinatione candidatorum ministerii. In secunda parte, circa scholae ordinationem est sollicitus; in tertia oblationes, aerariique ecclesiastici administrationem exponit, denique de hospitalibus caussisque matrimonialibus quaedam admiscet. Prodiit haec ordinatio Hannouerae Ao. MDXLIV. Duro quandoque vtitur stilo CORVINVS, sed tali, qualis tunc temporis inter illos obtinuit, qui relicta monastica disciplina, ad euangelicam veritatem accesserunt. Sane hodienum monasteria occurrunt, vbi ciuilitas morum cum stilo vrbano & polito, inter pia desideria collocari debet. Tunc maxime hoc contingit, vbi praelatus rusticitatem in pretio habet, ad cuius exemplum & monachi vitam componere solent.

§. XXIII.

Variae opiniones de vsu iur. can. int. Protest.

Quum vero ICti animaduerterent, non vbique ita comparata esse nostra instituta, vt per omnia tradita iuris can. cum illis conspirarent, de *vsu* illius *ad certa capi-*

f) HIER. SCHVRFFIVS *cent. I concl.* 71. HENNING A GOEDDEN. *cons.* 8. SCHNEIDEWIN *ad inst. Tit. de nupt.*
g) B. THOMASIVS *caut. circ. prae. iur. eccl. cap.* XXII. §. 5 *sq.*

capita reducendo, cogitarunt. *h)* Alii vero quum viderent hanc inclusionem praxeos in capita, incongruam esse, certis *regulis* praxin determinare voluerunt. *i)* In Scyllam vero & hi inciderunt, dum in eo essent vt euitarent Charybdim. Obtinuit sane ante Reformationem ceu *ius subsidiarium commune:* restrictio vsus ad certa capita facti est, adeoque probari debet. Ipsa praxis ostendit, nec vsum ad certa capita restrictum fuisse, nec regulis includi posse.

§. XXIV.

Recte, vt opinor, calculum ita subducendum esse monuit Ill. BOEHMERVS, quem semper honoris caussa nomino, *generaliter* olim ius canonicum in Germania *obtinuisse*, & post Reformationem, *generaliter retentum* fuisse: alicubi tamen per *ordinationes* ecclesiasticas, hinc inde promulgatas, *mutationem* aliquam *subiisse*. Nam etiam inter Pontificios illud quandoque mutationem pati, in confesso est. Hinc ad certa capita aut regulas, quam viam olim ingressi sunt Doctores, vsus huius iuris restringi nequit. Ita potius ratio ineunda est, vt *non in totum iuris canonici decisiones reciiciamus*, quippe quod auctoritate authenticae, quam inter Protestantes consequuta est, refragatur: *nec* tamen *temere decisiones illius sequamur*, quia in multis ab illis recessum est, aut recedendum adhuc erit. Hoc vt fiat, I. *Conceptus* genuinus de *statu ecclesiae* est formandus, vt iuxta illius indolem iura aestimentur. II. Examinandae sunt *rationes decisionum* iuris canonici, & *cum statu nostrarum ecclesiarum* conferendae, vbi enim *principiis* nuntium misimus, tunc sane & *conclusiones*, ex principio hoc propullulantes, repudiandae sunt. III. Vbi ad *obseruantiam* prouocatur, circumspiciendum: vtrum *constans, euidens* & *vniuersalis* sit. *k)*

Nostra sententia.

h) RHETIVS *de auct. iur. can. int. A. C conf.* RITTERSHVSIVS *in prol. diff. iur. ciu & can.* STRVVIVS *exerc. iur.* XI. §. 39.

i) RITTERSHVSIVS, *cit. l.*

k) Hanc *mediam viam*, calcandam proposuit, Ill. BOEHMER, *in diss. prael. ad Schilteri inst. iur. can.* Edit. MDCCXIII.

§. XXV.

Subsidia ad iurispr. eccles. Protest.

Multum, ne ab hac via aberremus, vtilitatis adferre Historiam ecclesiasticam, talem potissimum, quae in enarrandis fatis disciplinae & ceremoniarum, adeoque originibus, progressibus & mutationibus institutorum ecclesiasticorum occupata est, nemo inficias ibit. Egregia hanc in rem prostare opera eruditissimorum virorum, Gallorum maxime, & Anglorum: illi saltem ignorant, quibus Polymathia incognita est. Iustum vero systema, quod fata & variationes per secula iusto ordine enarraret, tale potissimum, quod illis, qui in studio ecclesiastici iuris plus vulgo sapere volunt, inseruiret, quantum ego scio, nondum prodiit. Hinc iam olim in eo fui, vt in gratiam mei auditorii, quum adhuc in alma Salana iura canonica & ecclesiastica docerem, tale systema concinnarem. Euocatio vero ad aliam spartam, remoras iniecit. Sicuti vero vbi conflictus & strepitus forenses, quibus nunc circumseptus sum, nonnihil quiescunt, ad Musas redire, mentemque lassam in tali consortio recreare soleo; hinc periculum feci, numne qui auditoribus consecrandus labor esset, in gratiam iuris studiosorum prodire posset. Officii autem rationes quum non tantum temporis indulgeant, vt integrum systema mox prodire posit, per partes & seculorum seriem, successiue prodibit, sub rubro: Versuch einer Kirchen-Historie, so ferne solche als eine Einleitung zu gründlicher Erlernung der geistlichen Rechts-Gelahrheit dienen kan. Quid in hoc conatu praestiterim; ex Historia seculi primi, quae nundinis autumnalibus Lipsiensibus in bibliopoliis prostabit, prudentes rerum aestimatores iudicabunt.

§. XXVI.

Obseruatio de collectionibus conciliorum.

Concilia quidem ea potissimum de caussa fuere coacta, vt doctrinam & fidei articulos determinarent; verum varia etiam ad disciplinam & regimen ecclesiasticum, moresque respicientia, definierunt. Hinc cateruatim eruditi collectiones conciliorum & generalium & particularium ediderunt: Alii sum-

summas & compendia conciliorum promulgarunt, qui labores egregiam vtilitatem iurisprudentiae ecclesiasticae adtulerunt. Generalium equidem conciliorum collectionum catalogum iam alii dederunt; l) Non tamen alienum a scopo nostro erit, indicem collectionum eiusmodi hic addere. Primam adornauit IAC. MERLINVS, Gallus, cuius tres exstant editiones, puta prima duobus Tomis in folio, Lutetiae MDXXV. altera Coloniae, totidem Tomis in octauo, MDXXX. tertia iterum Lutetiae Parisiorum, in octauo MDXXXV. Altera collectio est PETRI CRABBII, Monachi ordinis S. Francisci, quae prodiit Coloniae Agripinae Anno. MDXXXVIII. duobus Tomis in folio, sed Ao. MDLI. tertio Tomo aucta fuit. Tertia collectio debetur LAVRENT. SVRIO, qui Ao. MDLXVII Coloniae quatuor Tomis in folio eam promulgauit. Quartam pro stabilienda Pontificis auctoritate adornauit DOMINICVS NICOLINVS, simulque opera DOMINICI BOLLANI vsus est, Venetiis Anno MDLXXXVI. Quinta est, prima collectio BINII Ao. MDCVI. Coloniae. Sexta vero Romana, in quatuor Tomos distributa, cuius priores Ao. MDCVIII. posteriores duo autem Ao. MDCXII. in folio prodierunt. Collectiones Binianae secunda, quae Ao. MDCXVIII. & tertia, quae Ao. MDCXXXVI. adparuerunt, septimum & octauum locum occupant. Abhinc nona, Regia scilicet Parisiensis. Ao. MDCXLIV. voluminibus XXXVII. splendidissimis, exhibita fuit. Decimam adornarunt LABBEVS & COSSARTVS Anno MDCLXXII. voluminibus XVII. quorum studia vndecima collectione excepit STEPH. BALVZIVS, sed Tomus primus saltem prodiit Parisiis Ao. MDCLXXXIII. Duodecimum inter collectores locum tenet celebris HARDVINVS, cuius labor sub titulo: *Collectionis maximae*

XII.

l) B. THOM. ITTIGIVS *in Act. erudit. Lipsf.* Ao. MDCLXXXIV. *pag.* 348. *seq.* celeb. IO. ALB. FABRICIVS *in bibl. Graec. Tom.* XI. *pag.* 113. *seq.* SALMON *Traité de l'vsage des concil. Part.* II. c. 2.

XII. voluminibus Parisiis Ao. MDCCXV. prodiit. De nouissima COLETI collectione, alibi dicam *m*)

§ XXVII.

Index Epitomatorum conciliorum.

Praetereo collectiones conciliorum Particularium; & in eorum gratiam, qui vasta volumina sibi comparare nequeunt, paucis moneo, varia prostare opera variorum, qui omnium conciliorum *summas* o) elaborarunt. Hanc in classem referri debent BARTHOL. DE CARRANZA *summa conciliorum*, CASP. CONTARENVS, qui in breue quoddam corpus, seruato temporum ordine, conciliorum sanctiones redegit: FRANC. LONGVS A CORIOLANO, *summa conciliorum omnium*, IO. PRIDEAVX *synopsi conciliorum*, DAM. ANGELO-CRATORIS *Epitome conciliorum*: MARC. BATTAGLINI *Istoria vniuersale de concili.* HERMANTII & RICHERII *Histor. concilior.* VAN ESPEN *trat. Histor. de codic. & collectionibus*: POISSONII *delect. Actor. eccles. vniuersal.* CABASSVTII *notitia concil.* RVELLII & HARTMANNI *Concil. illustrata*, ANONYMI *analysis, seu idea generalis conciliorum.* Taceo eos scriptores, qui aliquot concilia generalia, in compendio exhibuerunt, puta AVGVSTINVM PATRICIVM, CONR. RITTERSHVSIVM, ABR. SCVLTETVM, IOACH. CAMERARIVM; vel & generalia & particularia nonnulla concilia in Epitomen redigerunt, in quo studio laudem consequuti sunt FR. IO. LE MAIRE, GESNERVS, CHRIST. LVPVS; vel denique particularium conciliorum huius vel illius prouinciae epitomatores exstiterunt, quorsum, quantum ad Spaniam AIGVIRRIVS, Mediolanum CORTVS, Galliam LAVR. BOVCHEL, suam industriam exercuerunt. Fruere his Lector beneuole, & sicubi me errantem deprehendis, comiter in regiam viam reducere ne dedigneris precor! Dab. Hildesiae 10. Cal. Maii Ao. MDCCXXXV.

m) vid. Elementor. § CIV. *

ELE-

ELEMENTORVM IVRIS CANONICI ET PROTESTANTIVM ECCLESIASTICI

LIB. I.

DE CONCEPTV ECCLESIAE, STATV ILLIVS, IVRISPRVDENTIA ECCLESIASTICA ET PERSONIS ECCLESIASTICIS.

TIT. I.

DE CONCEPTV ECCLESIAE VARIO.

§. I.

VOx ecclesiae, origine Graeca, descendit ἀπὸ τȣ̃ ἐκκαλεῖν, *euocando*, vt adeo idem sit, ac quaedam *euocatio*,* abhinc *conuentum plurium hominum* denotare coepit. Quum vero varius vocis sit significatus; haud incongruum erit ante omnia

Vocis ecclesiae etymologia.

omnia indagare: quo ſenſu apud Pontificios, in ſacra ſcriptura, inter Proteſtantes, & denique iuxta Leges & pacta conuenta Germaniae noſtrae, adhiberi ſoleat?

* Vſus huiusmodi euocationis potiſſimum in democratiis obtinuit, & Athenienſibus nataleſ adſcribunt eruditi. PVFFENDORFF *de habit. relig.* §. 30.

TIT. I. MEMBR. I.
DE NOTIONE ECCLESIAE IVXTA DOGMATA PONTIFICIORVM.

§. II.

Doctrina Pontificiorum de eccleſia.

POntificii Doctores, inſtar *Reipublicae* conſiderant eccleſiam, et vbi illam *vnam* & *catholicam* dicunt, eo ipſo innuunt, eam deſiderare *caput vniuerſale*, * ſub quo Epiſcopi & Praelati reliqui, *particulares eccleſias* regerent, vtpote in partem ſollicitudinis vocati, non in plenitudinem poteſtatis. Inde & *monarchicam* formam eccleſiae tribuunt, quam tamen Galli, & qui Epiſcopismo fauent, *Ariſtocratia* temperandam eſſe cenſent. *a*) Pontificiis itaque eſt eccleſia: *Respublica ſiue Monarchica, ſiue Ariſtocratia quadam temperata, a Republica ciuili diſtincta, vbi regnat Pontifex, & in partem ſollicitudinis reliquos Epiſcopos*

Definitio eccleſiae ex eorum mente.

a) vid. MARC. ANT. DE DOMINIS *de Republ. eccl.* PETR. DE MARCA *de conc. ſacerd. & Imp.* EDMVND RICHERIVS *de eccl. & polit. poteſt.* add. Auctores, qui *de libertate eccleſiae Gallicanae* ſcripſerunt, & a ZORNIO collecti ſunt.

pos & Praelatos vocat, quorum imperium eatenus subordinatum est: Laici vero absolute parent, vt sic salus ecclesiae promoueatur. b)

* Hoc argumento Auctor, qui vitam Archi-Episcopi Cameracensis delineauit, se de veritate Pontificiæ religionis conuictum, adeoque ad deserenda Protestantium castra, permotum fatetur. vid. *Hist. de la vie de Msgr. François de Salignac de la Motte Fenelon, Archeuesque Duc de Cambray pag.* 112. *seqq.*

§. III.

In hac descriptione latent sequentes propositiones: I. Vna est ecclesia catholica, etiam visibilis & externa. II. Huic competit potestas summa & independens. III. Sub hac summa potestate regnant varii minores magistratus. IV. Omnes laici ecclesiasticae potestati sunt subiecti. Axiomata inde deducta.

§. IV.

Ex prima propositione inferunt: 1) Ecclesiam aeque *vnum* constituere *corpus*, ac in regimine ciuili, plures prouinciae vnicum regnum aut principatum efficiant: adeoque 2) particulares ecclesias esse saltem *membra* vnius corporis: sicque 3) vnicum in ecclesia dari *Episcopatum oecumenicum*, & 4) reliquis Episcopis & Praelatis duntaxat *portionem gregis*, dependenter traditam esse. *c)* 5) Vnum summum imperantem, ad *schismata* tollenda desiderari; * & 6) Christum Consectaria ex prima.

 hunc

b) conf. c. 6. x. *de maior. & obed.*

c) PETR. DE MARCA *cit. l. Lib. VI. cap.* 1.

hunc potentatum Apostolis, primario vero *Petro* dedisse, hunc vero illum in Romanum *Pontificem* contulisse. *d*) 7) Hos esse saltem *ciues* vniuersalis Reipublicae ecclesiasticae, qui capiti fideliter adhaerent, & *dogmata* eius sequuntur; sed 8) alienos a capite, a compage totius corporis auulsos, in *peregrinitatem* redigi. *e*) 9) Ecclesiam catholicam, per imperii prouincias quidem dispersam, sed *de imperio* non esse, verum vni tantum Episcopo subiacere.

* Olim plures Presbyteri in qualibet ecclesia collegium quoddam constituerunt, vbi ex natura collegiorum vni prima sedes collata fuit. Vt hac ratione reliqui Presbyteri eo melius in officio continerentur, cum praerogatiua praesidens auctoritatem quandam consequutus est. Quum vero praeeminentiam suam in dominatum conuerterent; ad semina discordiarum euertenda, plures Episcopi, vni Archiepiscopo vel Patriarchae subiecti fuerunt. Cum etiam hi primatum affectarent, Romanus cristas erexit, & factum est, vt supremus omnium Episcopus agnosceretur.

§. V.

Consectaria ex secundo.

Ex secundo principio colligunt: 1) *Liberam* esse Rempublicam ecclesiasticam, totaliter exemtam & *independentem* a Republica ciuili, * quum 2) duo in mundo sint gladii, spiritualis & temporalis. Imo 3) vbi Respublica politica ad Christum accedat, ita

d) PETR. DE MARCA *cit. l. Lib. V. cap.* 27. *§.* 3. add. *Lib. I. cap.* 2. *§.* 4.

e) IDEM *ibid. Lib. I. cap.* 2. *§.* 5. *seq.*

ita iungatur Reipublicae ecclesiasticae, vt ex vtraque vna coalescat, in qua duo Praefecti, vnus in *spiritualibus*, alter in *temporalibus*. *f*) ast 4) temporalem, spirituali quodammodo esse *subordinatum*. ** *g*) 5) Summam ecclesiasticam potestatem, aeque vt ciuilem, in sollicitudinis partem alios vocare, & hinc 6) vti in Republica ciuili, ita & in ecclesiastica *subordinationem* requiri, adeoque varios *magistratus* ecclesiasticos desiderari.

* Ita argumentatur clerus pontificius, vbi illi cum Principibus res est. Quandoque ipsi clerici inter se de libertate concertant, & tunc illam collocant in *independentia* & exemtione *ab alterius imperio*. Imo quando ausibus papalibus se opponunt, libertatem in eo collocant, vt *absolutum* Pontificis *dominatum* impugnent. Vid. Scriptores *de libert. Eccles. Gallic* collecti a PETRO ZORNIO. SCHILTER *de libert. Eccles. German.* De *vera libertate*, nunquam cogitat.

** Hinc per omnia tempora contentiones fuere inter imperium & sacerdotium. conf. CHRIST. THOMASII *Hist. cont. int. Imp. & sacerd.* Hinc varia prodiere scripta, quae vtramque potestatem in certos limites deducere voluerunt; quorsum illa etiam pertinent, quae *not. a*) adduxi. His iungi debent RENAT. CHOPPINVS *de sacr. Polit. Forensi*, & ex Protestantibus IO. WOLFG. IAEGER *de conc. imp. & sacerd.* Hic quidem saniora principia passim fouet; ast de

f) PETR. DE MARCA *cit. l. Lib. II. cap.* 1. §. 2.

g) STEPH. BALVZIVS *ad Petr. de Marca Lib.* II. *cap.* 3. vbi Bullam Bonifacii VIII. exhibet.

ſtatu eccleſiae, genuinum conceptum non habuit. PHIL. IAC. HARTMANNVS *de reb. Chriſt. ſub Apoſt.* ex eccleſia ſeparatam Rempublicam facit, & ſic fere cum Pontificiis conſpirat.

§. VI.

Conſectaria ex tertio. Ex tertio axiomate deducunt: 1) Summam poteſtatem tenere *Chriſti vicarium*, Pontificem Romanum; Epiſcoporum vero reliquorum auctoritatem vel 2) a Pontificis *delegatione* dependere; vel, ſi 3) a Chriſto deriuanda foret, tamen ad *particulares*, quibus praeſunt. *eccleſias*, reſtringendam eſſe. Imo 4) Pontificem Epiſcoporum poteſtatem *modificare*, & quaedam ad ſua *reſeruata* trahere poſſe. 5) Epiſcopos ad vniuerſalis & catholicae eccleſiae regimen, eatenus ſaltem concurrere, quatenus Pontifex eos in *partem ſollicitudinis* vocaret, adeoque 6) ab eorum deciſis *recurſum* ad Pontificem, ſemper in mundo eſſe. *h*)

§. VII.

Conſectaria ex quarto. Ex quarto denique colligunt: 1) omnes clericos & paſtores, *magiſtratus* eccleſiaſticos; & 2) omnes Laicos etiam Reges & Principes ouium & *ſubditorum* loco eſſe. 3) Ouium generalem curam Petro & eius in ſede ſucceſſoribus relictam fuiſſe, cuius proinde voci, per omnia obedire debeant. *i*) Proinde 4) incumbere Principibus, tueri eccleſiae

h) Conf. hic Auctores de monarchia ſacra, qui exſtant *in Biblioth. max. Pontificia.*

i) PETR. DE MARCA *cit. l. Lib.* II. *cap.* 4. §. 2.

siae auctoritatem, *k*) & potestati ecclesiasticae *brachium* suum saltem commodare, iussaque promte exsequi. 5) Hinc teneri Principes, vindices se praestare, vbi quid contra canones & praecepta ecclesiae suscipitur: *l*) nec 6) eos pollere facultate, leges contra canones ferendi; *m*) aut 7) prouincias ecclesiasticas mutandi, *n*) & quae sunt alia; quum plebis in hac Republica, nulla plane habeatur ratio. *

* Ita cohaeret structura Reipublicae ecclesiasticae, ex mente Pontificiorum. In horum castris etiam illi Protestantium militant, qui *separatum statum* ex ecclesia faciunt: de *forma regiminis* disputant: inter *interna* & *externa*, *spiritualem* & *temporalem* potestatem distinguunt: *repraesentatiuam* quandam *ecclesiam* somniant: *Clericorum* & *laicorum* differentiam propugnant: *ministerium ecclesiasticum* e iure diuino repetunt, & quandam gubernationem potestatiuam illi vindicant. Ex multis paucos nominabo, puta GISB. VOETIVM *de Polit. eccl.* IO. BEN. CARPZOVIVM *diss. de iure decid. contr. theol.* PHIL. IAC. HARTMANNVM *cit* I. AVCTORES collectos ab AHASV. FRITSCHIO *in iur. eccles.* GVIL. APOLLONIVM *in iur. maiest. circ. sacr.* RANGONEM *in prudent. circ. error. ac haeres.* Sed eiusmodi naenias mox profligabo.

k) PETR. DE MARCA *cit. l. Lib.* I. *cap.* 12. §. 1. *Lib.* II. *cap.* 10. §. 1. seqq.

l) IDEM *ibid. L. II. c.* 12. §. 9.

m) IDEM *ibid. cap.* 11. §. 6.

n) IDEM *ibid. cap.* 8. §. 1.

TIT. I. MEMBR. II.
DE VARIO SIGNIFICATV EGCLESIAE EX TRADITIS S. SCRIPTVRAE.

§. VIII.

Varius vocis ecclesiae significatus in sacris.

SAepius in sacris vox *ecclesiae* occurrit; sed nuspiam in eo sensu, quo a Pontificiis adhibetur. In sacris enim modo denotat: 1) omnem in genere *hominum concionem*, etiam *seditiosam*: *o*) modo 2) *Multitudinem credentium in Christum*, quatenus scilicet credentes fide in Christum vniti sunt, licet externa congregatio desit: *p*) modo 3) *Fideles quoscunque, certo in loco commorantes*, licet externam & separatam congregationem haud faciant: *q*) modo 4) *Fideles in vna domo* degentes, *r*) vtut peculiarem cœtum ab aliis distinctum non constituerint: modo 5) *coitiones Christianorum sacrorum caussa institutas*. *s*) Hic vltimus significatus iurisprudentiam nostram potissimum occupat. Quum vero praedicata *ecclesiae*, quatenus vox pro *multitudine credentium in Christum*

o) *Act* XIX. 32. 39.

p) *Matth.* XVI. 18. *Eph.* V. 23. seqq. 32. Rom. XVI. 16.

q) *Act.* II. 47. IV. 32. V. 11. 14. VIII. 1. 3. IX. 31. 1. *Cor* VI. 4.

r) *Rom.* XVI. 5. 1. *Cor.* XVI. 19. *Philip.* IV. 22. *Colos.* IV. 15.

s) conf. Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiq. diss.* VIII §. 8. seq.

stum sumitur, a Pontificiis aeque ac illis protestantibus, qui minus caute eorum dogmata sequuntur, his coitionibus tribui soleant; de *vera* & *catholica ecclesia*, quaedam praemittenda erunt.

§. IX.

Vera & *catholica ecclesia* illa mihi est, quae *sponsa Christi* dici meretur. Ita sacra pagina illam definit, *t*) & per comparationem cum sponso & sponsa, *intimiorem coniunctionem & vnionem* Christi, cum ecclesia innuit. *u*) Quae ecclesia vera & catholica?

§ X.

Inde non potest non fluere: *Vera ecclesia ex illis conflatur, qui verae religioni sunt addicti.* Hoc principium nemo, vt opinor, in dubium vocabit. Axioma inde deductum.

§. XI.

Veram autem religionem illi demum profitentur, qui eo laborant, *vt rursus cum Deo vniti, aeternam salutem consequantur.* * Quid vera religio.

* Veritatem itaque propositionum & dogmatum quorundam agnoscere: credere, quaedam vera esse; nequaquam arguit, me verae religioni addictum esse. Sane & diaboli veritatem agnoscunt, callentque fidei articulos; sed quis dicet: eos propterea verae religioni addictos esse? Vera religio hoc exigit: vt Deo viuamus in Christo Iesu. *Rom.* VI. 11.

§. XII.

His suppositis recte infero, 1) veram ecclesiam ex eiusmodi saltem hominibus con- Consectaria inde deducta.

t) 2. *Cor.* XI. 2. *Eph.* V. 23. 32. *Apoc.* XXI. 9. 10.
u) *Ioh.* XVII. 11. 21. 22. 23.

flatam esse, qui cum *Deo vniti* viuunt: 2) omnes reliquos esse *peregrinos*, licet nil nisi veritates cognoscerent, & omnis erroris theoretici expertes essent. 3) Nullam *externam societatem* sibi vindicare posse titulum verae ecclesiae, nisi maxima membrorum pars tales sistat animas, quae Deo viuunt, in Christo Iesu: Sed 4) talem ecclesiam, seu cœtum externum nuspiam existere: adeoque 5) *veram ecclesiam*, seu multitudinem hominum, quae Deo viuit, in Christo Iesu, *inuisibilem*, & saltem *vnione inuisibili* cordium, congregatam esse: adeoq; 6) nec *visibile caput*, nec *visibilem iudicem*, in rebus fidei habere posse:* nec 7) vlli coetui visibili & externo, sacrorum caussa congregato, praedicatum verae ecclesiae, *priuatiue* competere: nec 8) priuilegia a Christo ecclesiae, sponsae suae data, attribuenda fore; & hinc 9) nullum ex eiusmodi coetibus gloriari posse: se constituere fundamentum fidei, *w*) se esse erroris expertem: nec 10) dicere: extra suam communionem, non dari salutem, vel se tantum tenere veram religionem.**

* *Inuisibile* esse corpus verae ecclesiae, ex thesibus sequitur. Hinc cum membra eius non possint non esse dispersa, nec mundus ea cognoscat; 1. *Iob.* III. 1. qua ratione *visibile caput* praeesse possit? non comprehendo. Imo vera ecclesia non indiget eiusmodi capite aut iudice. Omnia enim quae salutem aeternam concernunt, & ad illam nos ducunt, *ex Scripturis* ab omnibus, qui Christo manus dant

w) vid. 1. *Tim.* III. 15.

dant, cognosci possunt. Quae ad hanc salutem non conducunt, de illis veri Christiani cum nemine contendunt, sed dissentientes *amice tolerant*, nec propter dissensum pacis & amoris vinculum rumpunt. Quid itaque opus est iudice?

** Interim quaelibet externa congregatio, quodlibet membrum illius, eo intendere potest lacertos, quo *purissimas doctrinas* ab erroribus purgatas, teneat, simulque remedia conuenientiora, ad veram religionem consequendam, inueniat.

§. XIII.

Indoles visibilis ecclesiae generaliter delineatae.

Quatenus vero vox ecclesiae, *coitiones Christianorum sacrorum caussa*, denotat, (§. VIII. 5) non potest non fieri, vt vna ecclesia altera sit *purior*. Quo magis enim instituta eiusmodi congregationis eo tendunt, vt *vera religio* (§. XI.) promoueatur; *tanto purior* est ecclesia. Vinculum vero, quo ligantur tales congregationes, est: *spontanea vnio, facta ad praecedentem conuictionem, & ad probationem communis finis*. Sic itaque externae ecclesiae induunt naturam omnium licitorum *collegiorum*, ad certum finem obtinendum, congregatorum. (vid. §. XXII.)

§. XIV.

Finis ecclesiarum.

Quum autem vera ecclesia ex illis conflata sit, qui veram religionem profitentur; (§. X.) & vera religio in eo posita sit, vt cum Deo vniti, aeternae salutis participes fiamus; (§. XI.) sequitur, vt *finis* ecclesiarum nullus alius esse queat, quam: *procu-*

rare

rare aeternam salutem cuiuslibet membri ecclesiae. Hunc vero finem omnes intendunt, saltem intendere debent, qui externo cœtui, sacrorum caussa congregato, se addicunt.

§. XV.

Postulatum. Haec cum ita sint, postulo concedi: *salutem aeternam, per coactiua media, obtineri non posse.* *

* Aeterna salus, sine *animi* interna *emendatione* & *vnione* voluntatis propriæ, cum *voluntate diuina*, obtineri nequit. Talis vero emendatio & vnio, omnia *coactiua* remedia respuit.

§. XVI.

Axioma. Inde hoc resultat axioma: Ecclesia, etiam externa, est libera societas, omnis coactionis & vis plane expers: puta in illis, quae finem ecclesiarum (§. XIV.) concernunt.

§. XVII.

Consectaria. Exinde merito infero: 1) omnis ecclesia nec ad sui conseruationem, nec ad propagationem, aliis remediis indiget, quam quae DEVS in ecclesia colligenda & instituenda adhibuit. 2) Omne ecclesiae membrum, exceptis illis, quae *ordinem externum* concernunt, (vid. §. LIV. 5.) *libertate* gaudet: & sic 3) vbi nouae ecclesiae colliguntur, antiquioribus in illas nulla competit superioritas, sed 4) nouae eiusmodi ecclesiae, separata & *libera* sunt *corpora moralia*, * adeoque 5) & ordinem externum talem eligere possunt, quem *fini* proposito conformem pu-

putant, nec 6) indigent *supremo interprete* scripturae, aut 7) *iudice* quodam vniuersali & oecumenico. *x*)

* Contrarium neque ex doctrina, neque ex praxi Apostolorum colligi potest. Imo nec concilia, quæ ab Apostolis congregata fuisse dicuntur, aliud euincunt. Nam vbi in locum Iudae Apostolus esset surrogandus, ex beneplacito *totius ecclesiae*, sorti res commissa fuit. *Act. I.* 15. ad 26. Electio Diaconorum, a *tota Ecclesia* peracta fuit. *Act.* VI. 1. ad 6. In dirimenda quæstione, de obseruatione legis, *tota* Hierosolymitana *ecclesia* congregata fuit & sic saltem Antiochenam ecclesiam de dogmate, & quid facto opus esset, instituit. Nullum autem huic ecclesiae praescripsit ordinem, tantum abest, vt imperium in eam exercuerit. *Act.* XV. add. *Act.* XXI. 18. *ad* 22. Nec imperium colligi potest ex doctrina Christi *Matth.* XVIII. 15. *ad* 18. nec ex aliis scripturae locis.

TIT. I. MEMBR. III.

DE CONCEPTV ECCLESIAE IVXTA GENVINA PRINCIPIA PROTESTANTIVM.

§. XVIII.

VOx ecclesiae, quatenus coitiones Christianorum, sacrorum caussa, denotat, (§. VIII. 5.) Ecclesiae definitio genuina.

x) doctrinas hactenus propositas, ex instituto enucleauit Auctor tractatus: von der wahren Religion und Kirche, was und wo sie sey? Nonnulli putant, liberum Baronem DE METTERNICH, olim Serenissi. Marchionum

(§. VIII. 5) id innuit, constituere ecclesiam *societatem* quandam *externam*. Nam & illis, qui in Christo Iesu, in fide & Spiritu vniti sunt, sicque *inuisibilem* cordium *vnionem* inter se alunt (§. XII. 5.) non potest non *visibilis vnio* & congregatio oriri. Hinc iuxta genuina Protestantium dogmata, ita definienda erit, quod sit: *Societas aequalis* * *ad colendum Deum, secundum doctrinam a Christo traditam vnita, & ordine conueniente colligata.*

* Duplicis generis sunt societates, vel *aequales*, vel *inaequales*. Illae imperii omnis sunt expertes, & *simplici* coëuntium *pacto* eoque vel expresso, vel tacito, innituntur; hae vero *ordinem imperandi* & *parendi* inducunt. *Aequalem* vero *societatem* constituere ecclesiam, mox demonstrabo. (§. XIX.*)

§. XIX.

Axiomata inde deducta.

Hinc fluunt axiomata: I. Ecclesia denotat vniuersum coetum. II. Est quidem societas externa, sed aequalis.* III. Constituit collegium in Republica. IV. Non intendit commercium aliquod ciuile, sed salutem animarum (§. XIV.) V. Vti societas omnis, ex bonis & improbis constat. VI. Occurrunt in ea Doctores & auditores.

* Ipsa sane vox ecclesiae, non *statum* quendam *politicum*, sed multitudinem quamcunque denota-

num Brandenb. ad comitia Imperii Legatum, postea Sereniss. Princip. Schvvarzburg. Rudolstad. primarium status administrum, hoc opusculum concinnasse; sed nil certi de super definio.

notare solet,(§.VIII.1.)add.VITRINGA *de syn. Veter. Lib.I. part.1.cap.* 1.adeoque & *multitudinem fidelium dispersorum*, (§. VIII. 2.) quae congregari in vnum nequit. Sicuti vero multitudo dispersa inter se imperium exercere non potest, & tamen ecclesia dicitur; ita vbi facultate coëundi gaudet, alium statum non induit, sed illum quem antea habuit, retinet, (conf. §. XVI.) adeoque ex tali coitione euadit *societas externa aequalis.* Nam nec Christus venit, vt ecclesiasticam Rempublicam adornaret, sed vt homines saluaret. Regnum eius non fuit de hoc mundo, *Matth.* XVIII.1. *Marc.*IX. 34. *Luc.* IX. 46. adeoque nec voluit, vt ecclesiae Reipublicae formam induerent. Ipsa praxis Apostolica hoc confirmat, quae ostendit, omnem multitudinem concurrisse ad negotia, in communi expedienda (§. XVII. *) id quod notam societatis aequalis infert. Denique praxis primitiuae ecclesiae, hanc assertionem corroborat. vid. CYPRIANVS *epist.*67. BLONDELLVS *de iur. pleb. in regim. eccl.* III. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *tit.* 33. §. 13. *seq.*

§. XX.

Quum itaque ecclesia denotet *vniuersum coetum*; (§. XIX. 1.) merito exinde infertur: 1) errare eos, qui per ecclesiam tantum *Clerum, Presbyterium, Episcopos*, * intelligunt: *y)* vel 2) qui ecclesiam quandam *repraesentatiuam* somniant, & sic *conciliorum* auctoritatem propugnare volunt: nec non 3) qui *templis* hoc nomen tribuunt: & 4) insigniter fallere, qui ecclesiae externae, de qua loqui-

Ecclesia denotat vniuersum coetum.

y) vid. CAMPEG. VITRINGA *de synag. veter. Lib.* I. *Part.* 1. *cap.* 2.

loquimur, illa praedicata tribuunt, quae ſcriptura eccleſiae *per excellentiam* ita dictae, ſeu *vniuerſitati fidelium* (§. IX. *ſeqq.*) vindicat, v.g. quod ſit *domus* DEI, quod *portae inferorum contra illam nihil praeualere poſſint*, & ſic porro.

* Iam ſeculo III. ita corrupta fuit eccleſiae notio, quod vel CYPRIANI ſcripta docent, qui eccleſiam fere *vnice in Epiſcopo* conſtituit, quod ipſum Romanenſes ſtrenue defendunt. (§.IV.7.*ſq.*)

§. XXI.

Eſt imperii expers.

Quum porro eccleſia ſit ſocietas externa *aequalis*, (§. XIX. 2) conſequens eſt, 1) eam non conſtituere *ſtatum* aut ſpeciem *Reipublicae:* z) 2) Eam quidem directione quadam indigere, vt ordo conſeruetur, (§. LX.ſeq.) ita tamen *vt omne imperium*, quantum ad finem eccleſiarum, exſulet. (§. XIV. & LIV.) adeoque 3) nec *Doctoribus* quicquam, quod imperium ſapit, competere, cum hi potius ab eccleſia dependeant: 4) ſi quae *pœnae conuentionales* contra immorigeros obtineant, illas vnice pro fine habere *quietem externam*, non vero eo tendere, vt ſic *interne* homines meliores euadant. (§. XV.)

§. XXII.

Imitatur naturam collegiorum.

Quumque porro *collegium* conſtituat eccleſia, *in Republica*; (§. XIX. 3) ſequitur ſane, 1) vt reliquorum collegiorum qualitates

z) VLR. HVBERVS *de iur. ciuit. Lib.* I. *ſect.* 4. *cap.* I. §. 36.

2) Vt

in ea occurrant, (§. XIII.) eoque collineent omnia, vt *finis* propositus obtineri queat. 2) Vt in *paucioribus* personis consistere possit, a) (§. VIII. 4.) 3) vt ad *templa* alligata haud sit, (§. VIII. 3) 4) vt negotia ecclesiam respicientia, qua talia, a *tota ecclesia* iudicari debeant: 5) vt ecclesia iura sibi competentia vel per *singulos* exercere, vel *certis personis* ea demandare possit, quo facto iura illa quodammodo quidem *inaequalia* fiunt, quia inde certa *personarum distinctio* oritur; ita tamen, ut 6) propterea non exuat naturam collegii, ac ne quidem tunc, si vel *Princeps* ei accedat, licet 7) illo casu naturam *collegiorum ciuilium*, ita nanciscatur, ut *effectibus* corporum adprobatorum gaudeat; 8) vt, sicuti reliquis collegiis, praedicatum *libertatis* seu facultatis, de negotiis collegii libere disponendi, competat; ita & ecclesiis *libertas* tribuenda sit, maxime quia talia negotia in illa obueniunt, quae *conscientiam* tangunt, (§. XVI) 9) Esse ecclesiam, vt reliqua collegia, *in Republica*, neutiquam vero Rempublicam in ecclesia: neque tamen 10) suam subsistentiam a Republica habere, nec tolerantia aut adprobatione indigere. Denique facile sic reddideris rationem, cur 11) Principi *summa inspectio* & ius circa sacra, proprie sic dictum, denegari nequeat, (§. LXXIX sq.) & 12) qua ratione ecclesia illos, qui semel

a) *Matth.* XVIII, 20.

BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA
BIBLIOTEKA W TORUNIU UNIWERSYTECKA

nomen ſocietati dederunt, ſtatutis vero ſe confirmare detrectant, *e collegio eiicere* poſſit.

§. XXIII.

Quatenus purior doctrina in ea promoueri debeat.

Quia dehinc eccleſia non commercium ciuile, ſed ſalutem animarum reſpicit; (§. XIX. 4.) recte inferre licet: 1) deſiderari quidem hic *puritatem doctrinae*, (§. XII.**) verum 2) hanc non ſufficere, quia ad vnionem cum Chriſto, vnde ſalus dependet, (§. XI.) tunc demum ducimur, *vbi coeleſtis patris voluntatem facimus*, *b*) (add. §. XII.) 3) doctrinam eatenus determinari non poſſe, vt alii *conceptus* ſuos iuxta id, quod determinatum eſt, efforment: (§. LIV. 1.) multoque minus 4) *gladio* & *armis* determinatum obtrudi & propagari debere, id quod vel ipſa *vox doctrinae*, quae omne imperium repudiat, innuit: *c*) nec 5) pietatis culturam, aliquam coactionem (§. XV.) admittere, quia tunc non pietas, ſed *hypocriſis* eſt: denique 6) ſtudium pietatis in *monopolium*, vt certis tantum perſonis competat, non minus conuerti, quam ex Theologia *opificium* clauſum & determinatum fieri poſſe.

§. XXIV.

Viſibilis eccleſia impuros admixtos habet.

Dum vero ex bonis & improbis conflata omnis ſit externa eccleſia, (§. XIX. 5.) oritur inde 1) notabile diſcrimen inter *viſibilem* & *inuiſibilem* eccleſiam, cum haec *pura* ſit; (§. XII.)

b) *Matth.* VII. 21.

c) conf. Ill. BOEHMER *iur. Eccleſ. Proteſt. Tom.* II. *in diſſ. praelim.* ibique citati Auctores.

(§. XII.) illa admixtos habeat *impuros* & *hypocritas*. Porro consequens est 2) hos impuros non semper *excludi* & remoueri posse, cum alias ipsa ecclesia externa destruenda saepius foret: 3) *separationem* & transitum ad aliam ecclesiam, vbi deprauatis vbique ea, in qua viuo, repleta est, instituendam haud esse, quamdiu Deus in externo eiusmodi coetu recte coli possit. (conf. §. XII. **)

§. XXV.

Denique, quia ecclesia constat Doctoribus & auditoribus, (§. XIX. 6.) vides 1) erroneam esse diuisionem in Lehr- Wehr- und Nehr-Stand, licet quotidie, etiam ex publico suggestu, doceatur. * 2) Quia Doctorum non est, imperare, (§. XXI. 3.) cessare sic omnem *politicum respectum*, adeoq; & 3) cessare debere omnes monstrosas diuisiones, *dominatum clericalem* producentes, quorsum merito refero 4) tritissimam illam in *clericos* & *laicos* (§. CLVII.*) quia clerici proprie loquendo illi saltem sunt, qui *inuisibili ecclesiae* adhaerent: ** nec non 5) illam, vbi alii *spirituales*, alii *seculares*, Geistliche und Weltliche dicuntur, quia *spirituales* scriptura opponit *carnalibus*, quorsum multi pastores referendi sunt.

Duo in ecclesia ordines.

* Ecclesia enim suam naturam non exuit, licet Princeps ei accedat: (§. XXII. 6.) nec Principes in ecclesia vt *magistratus*, sed vt *Christiani* & *auditores* considerantur. Conf. PVFENDORFF *de hab. relig. Christ.* §. 41.

** Sunt, qui eatenus hanc diuisionem retinendam censent, quatenus nil aliud, quam distinctionem inter Doctores & auditores innueret. B. IO. FR. BVDDEVS *in præf. ad Binghami orig. Tom. I.* verum cur nomen *omnibus fidelibus* commune, Vid. Meine Kirchen-Historie *sec.* I. *cap.* II. saltem *Doctoribus* tribuendum sit? ego non video. (§. CLII. *)

TIT. I. MEMBR. IV.
DE CONCEPTV ECCLESIAE, SECVNDVM PACTA CONVENTA ET LEGES GERMANICI IMPERII.

§. XXVI.

Origo mutati status ecclesiastici in Germania.

FACta in Germania reformatione religionis Christianae, insignis quoque mutatio iurium inde orta est, secundum quam *Status ecclesiasticus* Imperii nostri diiudicare debet. Facta est hæc iurium ecclesiasticorum reformatio primitus quidem Anno MDLII. per *transactionem Passauiensem*, vid: Francisci Burlardi auto& subsequutam Anno MDLV. *Pacem religiosam*; sed quia ne sic quidem mutua odia sopita essent, & Pontificii vulnus haud leue per Reformationem sibi inflictum putarent, nouae in dies ortae sunt lites, quae tandem post initium Sec. XVII. in apertam eruperunt flammam, maxime cum motus Bohemici Imperatori animum adderent. *d)* Sed bellum hoc

d) conf. CHRISTOPH. LEHMANN *in Act. pac. religios.*

hoc funestum peperit tandem *Pacem Westphalicam*,[a] statui rei ecclesiasticae publico, admodum salutarem & proficuam.* Potiora ita, que capita, quae statum ecclesiasticum publicum concernunt, ante omnia adducenda erunt.

Pax W. est conventio quae cultum religionis exterum et Iura ab eo dependentia et de pace externa servanda expressa lege decernit

* Nam in Art. I. & VII. multa determinata fuerunt, quae antea in dubium vocata erant, quo ipso non potuere non plura iuris capita immutari. Ad illustranda loca dubia Instrumenti Pacis, plurimum faciunt Acta publica a Caesareo Legato VOLMARO collecta, & a CORTREIO edita. Nunc autem plena manu omnia, quae ad genuinum intellectum pacis Westphalicae conducunt, suppeditat Vir Generosissimus IO. GODOFR. A MEIERN fautor & amicus æstumatissimus, in *Actis pacis Westphalicae*.

a) de tolleratia reformatorum b) valerent pacta subditorum cum principe etiam contra c) W. multae disparitates conventiones inter Protestantes et catholicos.

§. XXVII.

Intentio pacis Westphalicae.

Ex quo vero ob reformationem, in imperio Germanico ingentes turbae, maxime circa exercitium religionis, ortae essent, tandem de reducenda pace cogitatum fuit. Ciuilis quidem pax primario dici debet; ast, quia potissimum circa *ecclesiastica* & *religionis exercitium* versatur, recte *ecclesiastica* & *religiosa* adpellatur. Consistit quippe: *in cessatione omnis hostilitatis & vis, olim ob diuersum religionis exercitium, aliorumque iuriumecclesiasticorum illatae, mutua conuentione per totum Imperium ita stabilita, vt omnis, exercitium religionis adprobatae cum annexis iuribus tranquille & secure, iuxta statum anni MDCXXIV. habere, & contra impedientes & tur-*

et aliorum ecclesiasticorum.

excepto Palatinatu

turbantes, legitimis remediis illud defendere possit. e) Tolerantiam quippe *mutuam* nec Pontificii, nec protestantes, olim agnoscere voluerunt, & hinc pax publica ecclesiastica, firmius vinculum ex *pacto publico* & transactione mutua accipere debuit. Sic prospectum fuit *securitati*, non solum integrarum *prouinciarum*, sed & particularium *ecclesiarum*, imo *singulorum*.

§. XXVIII.

Capita praecipua statum ecclesiasticum concernentia.

Nam in hac pacificatione I. generaliter cautum est, vt omnis *violentia & via facti*, inter vtramque partem, perpetuo prohibita esse debeat; *f)* Ita quidem, vt neutra pars potentia ad alterum opprimendum abutatur: *g)* nec quis in libero religionis exercitio turbetur. *h)* II. vt eo firmior staret *tolerantia*, antea temere in dubium vocata, renunciatum fuit omni contradictioni, & protestationi, tam intra, quam extra Imperium. *i)* III. Singulis *tranquillitas* & *securitas* in exercitio religionis, possessione bonorum ecclesiasticorum, aliorumque iurium, promissa fuit. si vel maxime dissidium inter religiones dissentientes nunquam componi possit. *k)* IV. cassatae hinc sunt omnes exceptiones, cau-

e) conf. DECKHERR *de pace ciuili relig. Germ. data.*
f) Instr. Pac. *Art.* V. *§.* 1. *in fin.*
g) Ibid. *Art.* V. *§.* 8.
h) Ibid. *Art.* V. *§* 36. *in fin.* add. §. 31. & 41.
i) Ibid. *Art.* V. *§.* 1.
k) Ibid. *Art.* V. *§.* 24. & §. 25. *in fin.*

cautumque vt ciues pacifice & comiter inuicem habitent. *l)* Propterea V. conuentum, vt turbati & quomodocunque deiecti, *sine* vlla *exceptione* statim in eum statum sint *restituendi*, in quo Anno MDCXXIV. fuerunt. *m)* Sic VI. etiam subditi, qui diuersam a Domino religionem amplectuntur, *patienter tolerandi*, si vel maxime publicum religionis exercitium illis non indulgeatur. *n)* VII. Quum odia mutua ex religionis diuersitate orta essent, his quoque prospectum fuit, *o)* vnde etiam fluit, quod dissentientes a *nominibus odiosis* abstinere debeant, id quod etiam *praxis Imperii* obseruat. *p)* Sic etiam VIII. prohibitum, ne quisquam publice, priuatimue, concionando, docendo, disputando, scribendo & consulendo, *instrumentum pacis* vspiam *impugnet*, aut assertiones, paci ita stabilitae contrarias, inde deducat. *q)* IX. Siquid dubii in caussis religionem concernentibus emerserit, non aliter nisi *amicabili compositione*, vel in Comitiis, vel aliis imperii conuentibis, inter utriusque

 reli-

l) Instr. Pac *Art.* V. §. 2. & §. 29. *in fin.* & *Art.* XVII. §. 3.
m) Ibid. *Art.* V. §. 32.
n) Ibid. *Art.* V. §. 34.
o) Ibid. *Art.* V. §. 35.
p) vid. FABRI Staats-Cantzley *Tom.* XIV. *p.* 253. *Tom.* XXVI. *pag.* 728. 735. 737. *Tom.* XXXVI. *pag.* 389. 516. *Tom.* XLVI. *pag.* 313.
q) Instr. Pac. *Art.* V. §. 50. quam varie hic peccent Pontificii vel ex BVCKISCHII *comm. ad Instr. Pac.* constare potest.

religionis proceres, res componenda eſt. *r*) * Tandem X. ad pacem hanc eccleſiaſticam conſeruandam, varia *remedia*, tam ordinaria, quam extraordinaria, competunt. **

* Hodie vt plurimum in eiusmodi cauſſis controuerſis ad *comitia* recurrere partes ſolent. conf. HAPPEL. *diſſ. de recurſ. ad Imp. Mai.* vel *Comit.* ap. Ill. DE LVDOLF. *in iur. Cam.*

** Ad *extraordinaria* remedia pertinet *amicabilis compoſitio*, & ſi haec non ſufficiat, ſingulis in Imperio permiſſum eſt, cum parte laeſa *arma* ſumere, ad repellendam iniuriam illatam, puta, ſi nec amicitiæ, nec iuris via locum inuenerit. Inſtr. Pac. *Art.* XVII. §. 5. 6. Hinc & alia remedia, ſpeciem belli referentia, velut *arreſta*, *repreſſaliae*, adhiberi poſſunt. Subditis a Principe turbatis integrum eſt, vt aliorum auxilia implorent, nam in cauſſa religionis ſingulariter permiſſum, alterius ſtatus *ſubditos* in *tutelam* recipere. *Ordinaria* remedia ſunt, quæ per implorationem *iudicis ordinarii* expediuntur. Agi poteſt & *criminaliter*, & *ciuiliter*. Priori caſu ad poenam fractae pacis, non habita diſtinctione: vtrum laedens clericus ſit an laicus? experitur. Inſtr. Pac. *Art.* XVII. §. 4. Hoc vero remedio ſaltem *Status inter ſe* vtuntur, non vero ſubditi contra Principem. Poſteriori caſu, agitur per *mandata ſine Clauſula*, & ita etiam ſubditi contra Principem experiri poſſunt. Ceſſant hic auſtregalia iudicia, licet in actoris arbitrio ſit, num illis vti velit. conf. *Art.* XVII. §. 4.

§. XXIX.

Securitas religionis, & publica adprobatio.

Proteſtantibus, qui, iugo Pontificis excuſſo, omnium odiis exponebantur, de

r) Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 50. *in fin.*

de *publica adprobatione* dogmatum cogitandum erat. Hanc tandem post varias turbas consequebantur, & primo quidem Euangelicorum religio adprobata fuit in transactione Passauiensi, deinde etiam Reformatorum sacris prospectum fuit. *s*) Sic itaque I. *tres in Imperio religiones adprobatae* adsunt, ita quidem, vt nulla alia in Imperio recipi & tolerari debeat. *t*) * II. Iudicantur hae tres religiones ex suis *formulis*, seu *Confessionibus*, publice editis, & ita quae his se subscribunt, priuilegiis harum religionum fruuntur. ** III. Operatur haec publica adprobatio exactam *aequalitatem* inter utriusque religionis addictos, quousque illa conuentioni instrumenti pacis conformis esse potest. *u*) *** IV. Hinc competit *liberum religionis exercitium*, quatenus illud Anno MDCXXIV. obtinuit, cum omnibus annexis iuribus. *w*) Sic V. nemo ob religionem *despicatui* haberi, nec ab opificum aliorumque collegiis, nec ab hereditatibus, legatis, commerciis aliisue iuribus, multo minus coemeteriis honoreque sepulturae arceri debet. *x*) † porro VI. singulis integrum est, *religionem mutare*, fama & honore illibatis. *y*) †† Inde VII. in ciuitatibus im-

s) Instr. Pac. *Art.* VII. §. 1.
t) Ibid. *Art.* VII. §. 2.
u) Ibid. *Art.* V. §. 1.
w) Ibid. *Art.* V. §. 29. *in fin.*
x) Ibid. *Art.* V, §. 35.
y) Ibid. *Art.* V. §. 15.

mediatis & mixtis *mutuum* eſt *conſortium* adprobatarum religionum in publicis & priuatis cauſſis, imo etiam in *regimine* ciuitatum. *z*) Haec aequalitas ſe ſe etiam exſerit VIII. in *iuribus* Imperii *publicis*, ita vt capitula Eccleſiarum proteſtantium in comitiis voto & ſeſſione gaudeant *a*)

* Sed haec ſanctio ſaltem de *publico religionis reprobatae exercitio* loquitur, non de perſonis peregrinis ſacris addictis, quas vtique Princeps *tolerare* poteſt. (§. XLIII. 10. ſeq.)

** Sufficit, ſi quis ſe ſubſcribit *quoad litteram*. Si lites emergant circa quaeſtiones in inuariata Auguſtana confeſſione non deciſas, poteſt quidem Princeps decernere, quænam opinio *publice doceri* debeat, non vero diſſentientes a *conſortio* Auguſtanae confeſſionis *excludere*.

*** Sic Epiſcopi Proteſtantes eadem *Proëdria* gaudent, qua Catholici.

† Sic itaque intuitu adprobatarum religionum omnia iura, de *haereticis* diſponentia, plane ceſſant.

†† Ita *exheredatio*, ob mutationem religionis, locum non habet.

§. XXX.

Vlterior Declaratio.

Ad ſecuritatem religionis pertinet: IX. ne quis alienos ſubditos, ad ſuam religionem pertrahere, eaque de cauſſa in *protectionem* ſuſcipere, aut alia ratione patrocinari debeat, niſi propter religionem publice adprobatam opprimantur (§. XXVIII. **) *b*)

z) Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 4. *ſeq.*

a) Ibid. *Art.* V §. 21.

**) *b*) X. Quod in negotio religionis status non absolute agere queant, sed ad *observationem status anni* MDCXXIV. adstricti sint. *c*) XI. Quod subditis, diversam a Domino territorii religionem profitentibus, nihil imperari possit, quod *confessioni* eorum, vel *conscientiae*, repugnat. *d*) XII. Quod in *Deputationibus* imperii, & extraordinariis *commissionibus*, ratio sit habenda vtriusque religionis: *e*) XIII. Quod, quum religio conscientiam tangat, *vota maiora* hic non attendi debeant, *f*) sed XIV. *sola amicabilis compositio*, ad dissidia religionis tollenda, locum sibi vindicet, (§. XXVIII. 9.) *g*) XV. Quod *pares numero* vtriusque religionis *Assessores* tam ad iudicium camerae, quam Aulicum praesentandi sint, *h*) ne scilicet ex *zelo* quodam religionis *indiscreto*, maiora, contra iuris rationem, fieri queant. * XVI. Inde etiam Imperator, licet Sacris Romano-Catholicis sit addictus, non solum Romanae, sed & Protestantium ecclesiae, aequali ratione, *protectionem* praestare debet. *i*)

* Sed

b) Instr. Pac. *Art.* V. §. 30.
c) Ibid. *Art.* V. §. 31.
d) Ibid. *Art.* V. §. 48.
e) Ibid. *Art.* V. §. 51.
f) Ibid. *Art.* V. §. 52.
g) Ibid. *Art.* V. §. 14. 25. *in fin.* 31. *in fin.* & 52.
h) Ibid. *Art.* V. §. 53. & 54.
i) vid. IO. CHRIST. MVLDENER *diss. de Protect. ab Imper. eccl. vtriusque relig. debita.*

* Sed in iudicio aulico *ficta* ſaltem *paritas* occurrit, ita ſi in Imperii negotiis Euangelici, licet pauciores numero, in vnam ſententiam conueniant, & diuerſae religionis Aſſeſſores oppoſitam tueantur, paritas votorum adeſſe creditur, & ſic ad Imperatorem res defertur. Si catholicorum vnicus Evangelicis, aut horum quidam, illis accedat, maiora adſunt vota. vid. ERIC. MAVRITIVS *diſſ. de iudicio aulico §. 8.* Quantum ad iudicium camerae, maior quidem ratio paritatis, ſed non vndiquaque habetur. Scilicet praeſentatio fit iuxta circulos, quorum quidam pro *pure catholicis*, alii pro *pure Euangelicis*, alii pro *mixtis* reputantur. Praeſentant Euangelici cum catholicis Aſſeſſores *pari numero;* ſed Caeſari relicta inſuper praeſentatio *duorum Aſſeſſorum*. Deinde *Iudex* etiam *Camerae* & *Fiſcalis* Romano catholicae religioni ſunt addicti. conf. Excell. IO. PAVL. KRESS *diſſ. de iure praeſ. Aſſeſſ. camer. Cap.* II.

§. XXXI.

Diuiſio eccleſiarum in publicas & priuatas.

Quum vero iam obſeruauerim, eccleſiam, vbi illi Princeps accedit, nanciſci ſuo modo naturam *collegiorum ciuilium*; (§. XXII. 6. 7.) non poteſt non ex publica adprobatione vel denegatione eiusdem, diuerſitas quaedam, ratione effectuum iuris, oriri. Hinc enim fit, vt eccleſiae ſint vel *publicae*, vel *priuatae*. Illae ſunt, quibus vel *Princeps ipſe accedit*, vel *publice adprobat:* hae vero publica auctoritate deſtituuntur, & licet *tolerentur*, tamen ſaltem *priuato coëuntium placito* colliguntur.

§. XXXII.

§. XXXII.

Quantum ad Germaniam nostram, sunt quidem tres religiones adprobatae (§. XXIX. 1.) & inde sequi debuisset, vt vbique *liberum religionis exercitium* haberent; Sed indiscretus *Zelus* cleri intercessit, quo minus liberum & illimitatum exercitium permitti potuerit. Sic itaque trium harum religionum *adprobatio generalis* eo saltem tendit, ne quis ob earum professionem *incommodi quid* sustineat: neutiquam vero, vt adprobatae religiones semper in Rebuspublicis Germaniae *liberum exercitium* habeant. Gaudent quippe singuli Status *iure Reformandi*, (§. XLIV. *) vi cuius liberum exercitium determinare possunt. Itaque tenendum: Religionis in Germania exercitium esse 1) vel *publicum*, vel 2) *priuatum*, vel 3) *domesticum*.

Adplicata ad ecclesias in Germania.

§. XXXIII.

Publicum & priuatum religionis exercitium in eo quidem conueniunt, *vt vtrobique sacra fieri possint*; sed ratione *modi* & *loci* non leuis differentia occurrit. Publicum quippe exercitium *in aedibus publicis & templis, cum solemni liturgia, pulsu campanarum, immo cum variis processionibus, peragitur*. Priuatum vero exercitium, vel ad *aedes priuatas restringitur*, vel, *si templi cuiusdam exstructio conceditur, pulsu campanarum destituitur, exulant-*

Descriptiones varii exercitii religionis.

lantque processiones. Domesticum tandem exercitium adhuc minus continet, quippe quod *sine administratione sacramentorum, sine concursu ordinati pastoris peragitur. k)*

§. XXXIV.

Descriptio ecclesiae publicae.

Videamus itaque, quae de ecclesiis publicis & priuatis in genere sunt obseruanda: dehinc quid circa illas in Imperio Germanico obtineat. Ecclesiam publicam in genere ita describendam puto, quod sit *multitudo, quae certo loco publicum & stabilem religionis cultum exercet, publicaque Reipublicae auctoritate libere colligitur & ordinatur.*

§. XXXV.

Axiomata.

Hinc notanda axiomata: I. Publica auctoritas ecclesias varie mutat. II. Publica ecclesia moralem constituit personam. III. Arbitraria, non necessaria, haec est societas.

§. XXXVI.

Publicae ecclesiae publica auctoritate diriguntur.

Licet publica auctoritas Reipublicae, ecclesiae in se consideratae, nihil addat, nec *ad subsistentiam* ecclesiae requiratur; (§. XXII. 10.) Interim quia nec illam respuit ecclesia, varii effectus iuris, vbi illa accedit, inde nascuntur. Sic 1) non amplius *illimitato* priuato coëuntium *arbitrio* ecclesiae diriguntur, sed *publica auctoritate* varia ordinantur: 2) iura illarum *publicum* consequuntur *esse-*

k) vid. Instr. Pac. *Art.* V. §. 34.

effectum, & de negotiis in discrimen vocatis, *publice ius dicitur* & *leges* desuper feruntur: 3) auxilium, quod vbi reprobata erat, a semet ipsa petere debuit, iam *a Republica* accipit: 4) Sic cessant *iudicia conuentionalia*, & poenae conuentionales: 5) propterea tamen non exuit *statum aequalem*, quia quaecunque Princeps ordinat, intuitu *Reipublicae*, quam gubernat, & in qua ecclesia est, fieri solent. *l*) (§. LXXIX. seq.)

§. XXXVII.

Quia praeterea publica ecclesia *moralem* constituit *personam*; (§. XXXV. 2.) consequens est, 1) vt instar *reliquarum vniuersitatum* a Republica adprobatarum, libero iuris communis exercitio fruatur. *m*) 2) ut liberum & publicum *sacrorum exercitium* accipiat, *pace ciuili* gaudeat, variaque *priuilegia*, *praerogatiuas*, *immunitates*, quibus antea destituta erat, consequatur. *n*) 3) Vt ipsa denique religio, sic fiat *dominans*, id quod rursus varios effectus producit, intuitu eorum, qui ei addicti sunt.

Gaudent variis effectibus ciuilibus.

§. XXXVIII.

Ex tertio denique axiomate (§. XXXV. 3.) intelligi potest: 1) *congregationem* fidelium *priuatam* omnino *necessariam* esse, quia citra illam

Ecclesia publica est societas arbitraria.

l) PVFFENDORFF. *de hab. relig. Christ.* §. 4.
m) L. 10. *de SS. ecclesia.*
n) vid. *tot. Tit. C. de SS. eccl. & Tit. de Episc. & Cler.*

illam vix concipi poteſt, qua ratione euangelium gentibus annunciari, doctrinaque Chriſtiana propagari, debeat; *o*) ſed, vt 2) *publicae congregationes* inſtituantur, *neceſſarium* haut eſſe.

§. XXXIX.

Priuatae eccleſiae duplicis generis.

Quum vero priuatae eccleſiae illae ſint, quae *publica autoritate* deſtituuntur; (§. XXXI.) ante omnia notari debet, quod 1) vel prorſus *publice reprobentur*; vel 2) *publicum* duntaxat *exercitium* iisdem *denegetur*.

§. XL.

Primitiua eccleſia plane reprobata.

Prioris exemplum praebent eccleſiae primitiuae, de quibus hiſtoria nos docet, quod 1) Chriſtianorum coitiones eo vsque reprobatae fuerint, vt in *crimen publicum* incidere iudicarentur. *p*) Inde ſequebatur, 2) vt nihil *acquirere* vel *poſſidere* potuerint in Republica: *q*) nihilominus tamen 3) *indolem eccleſiae* retinuerint, ſeque 4) in certa *pacta* & *ordinem* obſtrinxerint, quae pacta 5) effectum *intra eccleſiam* produxerunt, cum, qui in leges pactas impingerent, a *ſocietate excluderentur*: nam tale remedium limites ſocietatis aequalis non excedit. (§. XLIX.*) Hinc 6) conſtat, praxin hanc primitiuae eccleſiae, omnibus hodiernis haud quaquam conuenire.

§. XLI.

o) conf. obſerv. Hallenſ. *Tom.* I. *obſ.* 3.

p) Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diſſ* IV. §. 2. *ſq.*

q) HVBERVS *de iur ciuit. Lib.* II. *ſect.* 3. *cap.* 4. §. 6. *ſeq.*

§. XLI.

Si publicum saltem religionis exercitium ecclesiae denegatur, (§. XXXIX. 2.) sequitur, vt in totum *reprobata* dici nequeat, sed potius *effectibus* quibusdam *ciuilibus* gaudeat. Inde consequens est, vt 1) sibi quidem relinqui soleat, adeoque & multa, *ordinem* respicientia, *determinare* possit; nihilominus tamen 2) se intra *priuatos parietes* continere debeat. 3) Vt iuxta pacta conuenta *iudicetur* & læsis succurratur, adeoque eatenus cum publica conspiret. 4) Vt nec Principi *suprema inspectio* in haec sacra denegari possit, ita vt *modum* eorum determinare, & *exercitium* restringere queat. (§. LXXXIV. 4. & 5.)

Quae toleratur priuata ecclesia, effectibus ciuilibus gaudet.

in peragendo et adorna do cultu diuino.

§. XLII.

Quum vero in Imperio Germanico, adprobatae quidem sint tres religiones, sed eatenus saltem, ne quid incommodi, qui vnam ex illis profitentur, sustineant: de caetero exercitium liberum, non vbique habeant; (§. XXXII. seq.) hinc tenenda axiomata: I. Omnes tres religiones adprobatae, in effectu iuris quidem pro orthodoxis habentur; sed II. quantum ad exercitium religionis, respicitur ad statum anni decretorii. III. Potest tamen Princeps religionis exercitium nouiter concedere, si subditi pro-

Ratio ecclesiarum in Germania.

Axiomata.

pterea contra ſtatum anni decretorii non turbantur.

§. XLIII.

Effectus generales tolerantiae religioſae.

Quum itaque omnes tres adprobatæ religiones, in effectu iuris, pro *orthodoxis* habeantur,* conſequens eſt, 1) illis *tolerantiam ex lege* deberi, ** *r*)adeoque 2)ita de *conſcientiae libertate* & *optione religionis* cautum eſſe, vt tribus religionibus addicti, non ſolum ab omni iniuria & contumeliis ſint tuti; ſed & *pari* cum aliis ciuibus *iure*, in loco viuant. (§. XXVIII. & XXIX.) 3) Vt neutri ex his religionibus, nota *haereſeos*, in effectu *iuris ciuilis*, obiici poſſit. *s*) (XXIX. † & ††) 4) Vt *aequali iure* gaudere debeant intuitu *religionis*, ita, vt quod vni parti iuſtum eſt, alteri quoque iuſtum eſſe debeat: *t*) 5) Vt aequaliter *pace publica* frui, bonaque, quae in anno decretorio habuere, impoſterum quiete poſſidere debeant, præcluſa omni via tam *iuris* quam *facti* ad bona illa repetenda. (§. XXIX.) *u*) 6) Vt nulla plane *coactio* in negotio religionis, locum inueniat. *w*) (§. XXIX. 13 & 14) 7) Vt ad *praebendas* & quaeuis *beneficia eccleſiaſtica* aeque habiles ſint

r) Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 34.
s) Ibid. *Art.* V. §. 35.
t) Ibid. *Art.* V. §. 1. & 35.
u) Ibid. *Art.* V. §. 1. 14. 25. 29. & 4)
w) Ibid. *Art.* V. §. 16. 34. FABRI Staats-Cantzley *Tom.* X. *pag.* 205.

sint protestantes, ac catholici. *x)* 8) Vt *bona ecclesiastica*, tam Catholicorum, quam Protestantium, aequalibus iuribus & priuilegiis, quoad effectus publicos, gaudeant. *y)* 9) Vt omnes, qui vnam ex formulis adprobatis (§.XXIX.2) non accipiunt, pro *heterodoxis* sint reputandi. Vt tamen 10) a principe tolerari possint, (§.XXIX.*) *** ita tamen, vt 11) talis tolerantia *mere gratiosa* dici mereatur. Vt 12) si ita tolerentur, *pace ciuili* quidem gaudeant, vt intuitu religionis a nemine laedi, vel iniuria affici queant; *z)* vt tamen 13) talis tolerantia *aequalitatem iurium*, tam sacrorum, quam profanorum, haud inducat. †

* Orthodoxia a Theologis quidem aliter definiri solet, qui illam potissimum in agnitione *veritatum*, & *articulorum fidei* ponunt; heterodoxiam vero, & sic haeresin, primario in *errore* quaerunt; (Part. II. §. CCXCIII.) sed ego, vt Jure-Consultus, orthodoxiam alia ratione, quam ex *adprobatione religionis publica*, dimensurare nequeo. Quin quod ex ipsa scriptura sacra constet, *errores*, etiam graues, haud quaquam obesse, quominus quis *verus Christianus*, & *verus Dei filius* esse possit. Nam opinionem, de necessaria legis Mosaicae obseruatione, vt grauem errorem depingit Apostolus; *Gal.* III. 10. IV. 9. V. 1. 4.

x) GOTTL. GERH. TITIVS *diss. de iur. nobil. Luth. ad immed. Germ. capit.*

y) Instr. Pac. *Art.* V. §. 14. seq. *iunct.* §. 21. 22. & *Art.* XIII.

z) vid. L. 14. C. *de Iudaeis* L. 6. C. *de pagan.*

& tamen Zelotae ex gente Iudaica, qui talem errorem errabant, fuere veri fideles. *Act.* XV. *iunct. Act.* II. 42. 47. IV, 31. ad 35.

** Sane *tolerantiae* praedicatum, tam *Catholicae*, quam *Protestantium* religioni tribuitur. Instr. Pac. *Art.* VII. § 2. *in fin.* Hinc tenendum: aeque catholicos *tolerari* inter protestantes, ac hi inter illos. Hoc principium, vtpote in lege fundamentali stabilitum, nulla ratione impugnari potest. Instr. Pac. *Art.* V. §. 50. Impugnant tamen illi pestilentissimi homines, qui Catholicis *dominium religionis*, Protestantibus saltem *gratiosum* quandam *tolerantiam*, vt haereticis, assignant. Sic tollunt, contra mentem instrumenti pacis, *aequalitatem religionum* adprobatarum. Impudentiores adhuc sunt, qui innuunt: cum *Protestantibus*, sine Pontificis auctoritate, Catholicos *pacisci non potuisse*. Sic conculcant saluberrimas dispositiones, quas Instrum. Pacis *art.* V. §. 50. *Art.* XVII. §. 2. 3. 4. & *seq.* firmas pronunciauit, & reuera *crimen fractae pacis publicae* committunt.

*** Qui dissentientes tolerare nolunt, sed omnes, qui *fidei* suae *formulariae* assensum praebere detrectant, poenis aliisque malis afficiunt, plus quam *tyrannicum imperium* in conscientias affectant. Plures limatioris ingenii viri, contra tales tyrannos, calamum strinxere. vid. Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Tom.* II. *diss. praelim.* (vid. P. II. §. CVIII. seq.) vtrum vero in lege Imperii fundamentali, puta, Instr. Pac. *Art.* VII. §. 2. cautum sit, nullam plane religionem, praeter Catholicam, Lutheranam & Reformatam, tolerandam esse? paucis dispiciendum. Loquitur lex de *exercitio publico* religionis, sed non prohibet, quominus Principes etiam illos, qui non sunt ex his reli-

religionibus, tolerare queant. Deinde clausula in Instrumento pacis, a *Catholicis* ideo adiecta fuit, ne vltra memoratas tres religiones, alias tolerare teneantur. Hoc ipsum eorum principiis, non autem *Protestantium*, conforme est, adeoque dici nequit, Protestantibus sic obligationem impositam fuisse, ne *ex gratia* alias religiones tolerare possint. vid. Ill. BOEHMER *cit. l. Tom.* I. *Tit.* I. §. 58.

† Sic non admittuntur ad *magistratus* officia. Sacrorum exercitium sibi vlterius vindicare nequeunt, quam a Principe per *priuilegium* vel concedi potuit, & expresse concessum est. De reliquo tolerantiae priuilegia eum effectum habent, vt *iure subditorum* communi fruantur: dummodo inter iura ciuitatis specialia & ius commune distinctio fiat. Sane ad *specialia iura*, in regula saltem, *ciues* admittuntur. & plerumque *incolae*, licet eiusdem religionis, excluduntur. Possunt itaque dissentientes a religionibus adprobatis, eo loco, vbi tolerantur, *testamenta* condere, & gaudent omnibus *iuribus singularibus*, vt dotis, cessionis bonorum, competentiæ & similibus; imo & illis, quae in *iure prouinciali generaliter* cunctis, qui *subditorum* numero computantur, sunt indulta. Aliud tamen dicendum de illis, qui per *conniuentiam* saltem *tolerantur*, vel *occulte*, absque *pleno vsu*, omnium *iurium*. Conf. Ill. BOEHMER. *diss. de toler. relig. effect.*

§. XLIV.

Quum vero, quantum ad exercitium religionis, respiciatur ad statum *anni decretorii*, (§. XLII. 2.) sciendum est: 1) *Publicum* Augustanae confessioni addictis, vt & catholicis, *libe.*

Speciales effectus intuitu religionum adprobatarum.

liberum & *illibatum* exercitium religionis, ita relinquendum esse, prout illud *Anno MDCXXIV*, *quacunque anni parte*, habuerunt. 2) Dominum territorii, vigore *iuris reformandi*, nil contra hoc exercitium audere posse. *a)* * 3) Alia tamen ratione non competere publicum exercitium, quam *quatenus in anno decretorio* exercitum, id quod in dubio subditi probare tenentur, nisi constiterit, eos *tempore factae pacis*, in possessione vel quasi, publici exercitii fuisse. 4) Exsulare debere *simultaneum* religionis exercitium in eodem templo, quia statum religionis anni MDCXXIV. prorsus mutat, & antiquiorem possessorem semper turbat. *b)* 5) Statum anni decretorii, etiam ratione *iurisdictionis ecclesiasticae*, respiciendum esse, ita vt tam Catholici, quam Protestantes, in omnibus locis eam exerceant, in quibus illam anno MDCXXIV notorie exercuerunt. *c)* 6) Non *immutari* posse statum rerum ecclesiasticarum, Catholicos inter & Protestantes, licet videatur in *melius* mutari. 7) Religionem, quae in hoc anno praeualuit, *dominantem* esse. ** 8) Presbyteros in Catholicorum monasteriis, quae in territoriis statuum August. Confess. addictorum sunt, *actus parochiales*, respe-

a) Instr. Pac. *Art.* V. §. 31. & 32.

b) Vid. Ungrund des Simultanei. It. Ursprung des so genannten Simultanei. It. Gespräch von Simultaneo.

c) Instr. Pac. Art. V. §. 45.

respectu *Catholicorum*, exercere non posse, nisi tales actus in anno decretorio exercuerint. (§. DCCXCV. 7) *d)* 9) Eundem terminum circa *priuatum religionis exercitium* ita obtinere, vt illud nullo modo subditis interuerti possit. *e)* 10) Vbi subditi in dicto anno nec publicum nec priuatum religionis exercitium habuerunt, non prohibentur *sacra domestica* exercere, & in vicinia, toties quoties voluerint, religionis exercitio publico interesse, & liberos suos vel *vicinis scholis*, vel domi *Praeceptoribus*, committere possint: modo alias pacifice viuant. *f)* 11) Domino tamen territorii, absolutam necessitatem, tolerandi subditos, qui in anno decretorio nec publicum, nec priuatum suae religionis exercitium habuerunt, vel post pacem religionem mutarunt, iniunctam haut esse; sed potius subditis facultatem competere *sponte emigrandi*, quam Principi, *emigrationem eis imperandi*. *g)* 12) Hanc emigrationem, nequaquam aliquam poenam includere, aut *relegationem* inferre debere *h)*

d) Instr. Pac. *Art.* V. §. 23. & 31.
e) Ibid. *Art.* V. §. 31.
f) Ibid. *Art.* V. §. 34.
g) Ibid. *Art.* V. §. 36. *seq.*
h) Vid. SIGM. FERDIN. PRAVN *diss. de benef. emigrand. ob relig.* B. C. A BECK *diss. de eo quod just. est circ. emigr. ciuium relig. causs. factam.* AVG. FRID. MVLLER *diss. de emigr. relig. causs. suscip.* IO. GVIL. HOFFMANN *diss. de iur. emigrant. propt. relig.* Excell. IO. LAVR. FLEISCHER *diss. de iure reform. & inde depend. iure emigr.*

* Quum Proteſtantes ante Pacem Weſtphalicam ſemper in ore haberent: *illius eſſe religionem*, ſeu arbitrium de religione, *cuius eſſet regio*: Catholici vero hoc principium admittere nollent; tandem in Pacificatione Weſtphalica indultum fuit Statibus, definiendi: *quænam ſacra publica habenda, quæ toleranda, quæ fugienda.* Hæc poteſtas vulgo: *ius reformandi* dicitur. Quidam itaque vbi de exercitio religionum verba faciunt, hoc ius *pro regula* ponunt; & ſtatum poſſeſſionis anni MDCXXIV. ad *exceptionem* referunt. vid. Antiuindic. Hildeſienſ. *pag.* 93. Alii autem ipſum hunc anni decretorii ſtatum, inſtar *regulæ* obtinere contendunt. vid. Exam. vindic. Rittmeier. *pag.*76. *ſeq.* Sed nulla ſic occurrit contradictio. vid. ERDMANN (ſeu THOMASIVS) in Geſpräch von Simultaneo. *cap.* VI. §. 14. addi poteſt doctiſſimus Anonymus *de orig. indol. atque Hiſt. Iur. Reform. Reg. ac Princ. nec non Stat. Imp. Germ. Part.* II.

** Ab hac *religione dominante*, probe ſeparanda, *religio domini.* Hinc in illis ciuitatibus, in quibus alterutra religio praeualet, ad magiſtratus alii non admittuntur, quam qui dominanti religioni addicti ſunt. vid. KNIPSCHILD *de Iur. Ciuit. Imp. Lib.* II. *cap.* 8. *n.* 13.

§. XLV.

Quatenus publicum vel priuatum religionis exercitium, contra ſtatum anni decretorii, introduci poſſit.

Quum denique Princeps etiam nouiter religionis exercitium concedere poſſit, ſi ſubditi propterea contra illum ſtatum non turbantur; (§.XLII.3.) conſequens eſt, 1) vt Dominus territorii, ſacris a ſubditorum religione diuerſis addictus, ſuae religionis *exercitium publicum* vel *priuatum* introducere queat, quatenus per talem introductionem ſubdi-

subditi in *publico* & *libero religionis exercitio* non impediuntur. *i)* * 2) Vt *Dominus* territorii *catholicus*, subditis *protestantibus*, vsum sacrorum suorum publicum concedere *nouiter* possit, quum hi sacra sine vllo *externo* apparatu, & sine praeiudicio religionis dominantis catholicae, peragant. 3) Vt Dominus territorii, *Augustanae confessioni* addictus, *catholicis* exercitium publicum eatenus concedere possit, ne religioni Protestantium inde *molestia* accrescat, nec horum *sacra* vllo modo *turbentur*. 4) Vt Princeps *priuatum* suae religionis *exercitium* in *aula* & in *aulico templo*, introducere queat. 5) Vt catholicus territorii dominus, in praeiudicium suorum subditorum August. Confess. addictorum, *liberum* & *plenum* catholicae religionis exercitium concedere haut possit. ** 6) Vt id, quod inter Protestantes & Catholicos iuris est, multo magis *inter ipsos Protestantes*, quatenus duas partes constituunt, obtineat, ita vt si Dominus territorii ad alterius partis sacra transeat, *publicum* quidem subditorum *exercitium immutare* fas ipsi non sit; suae tamen religionis publicum exercitium introducere non prohibeatur. 7) Vt tamen attendenda sint *Pacta*, Principes inter & status Prouinciales inita, quatenus obseruantiae anni MDCXXIV. non repugnant. *k)* 8) Vt omnis tolerantia, contra statum anni de-

cf. & per pactum Princeps in loco pro evangelico catholico ut concedere velit publicum religionis exercitium.

i) Instr. Pac. *Art.* V. §. 30. & 31.
k) Conf. Instr. Pac. *Art.* VII. §. 1.

cretorii indulta, *mere gratiosa sit*, nisi *speciali pacto*, in *conuentionalem* & *necessariam*, transmutata fuerit.

* Fundamentum hujus assertionis his nititur principiis: In Instrum. Pacis *Art.* V. *§.* 30. Statibus Imperii *Ius Reformandi*, ratione territorii, confirmatum, & ciuitatibus quoque immediatis assertum fuit. conf. *Art.* V. *§.* 29. 39. & 43. & quamuis iuxta dispositionem in *Art.* V. *§.* 31. subditi in quieto religionis exercitio, in quo An. MDCXXIV. fuerunt, permanere debeant; haec tamen sanctio iuri reformandi saltem eatenus derogat, quatenus subditi in exercitio religionis publico turbantur. Nec impugnat hanc thesin opinio: quod obseruantia anni MDCXXIV. instar *regulae* obtinere debeat; *Art.* V. *§.* 33. obtinet enim, quoties sacris, in decretorio anno exercitis, *nullum fit praeiudicium*. Hac ratione & obseruantia dicti anni, & ius reformandi simul stare possunt.

** Quodsi enim *plenum* catholicae religionis *exercitium*, illis in locis concederetur, vbi Anno MDCXXIV. in vsu haut fuit; non possent non inde *turbari sacra* religionis Protestantium, id quod Instrumenti Pacis dispositioni repugnat. Nec obstat *Art.* V. *§.* 1. hujus Instrumenti: quod quae vni parti iusta sint, alteri quoque iusta esse debeant, vt sic exacta aequalitas inter vtriusque religionis consortes obseruetur. Nam tunc demum *aequalitas* obseruari potest, vbi *vtrinque rationis paritas* occurrit. Haec vero in catholicorum sacrorum pleno & libero exercitio, ratione ad protestantium sacra habita, omnino deficit. Protestantes quippe in cultu religioso solemni, se *intra templa* continent; ast Catholici

per

per varias *processiones* & *deductiones viatici* ad aegrotos, per plateas rem diuinam faciunt. Inde non possunt non Protestantes varie turbari.

TIT. II.

DE NECESSITATE LEGVM ECCLESIASTICARVM, SIVE PRO REPVBLICA VENDITETVR ECCLESIA; SIVE COLLEGIVM QVODDAM CONSTITVAT.

§. XLVI.

Necessitas legum ecclesiasticarum.

SIue ecclesiam vt *separatam Rempublicam* (§. II. sq.) siue vt *Collegium in Republica* (§. XXII.) consideres; non poterit illa sine legibus subsistere. (§. XLIX.) Vtrobique enim adest *externus coetus*, in quo varia sunt agenda. Actio dependet a voluntate, voluntates autem singulorum sibi semper non sunt similes, sed diuersorum in diuersa abeunt. In omni autem coetu *ordo* desideratur. Ad ordinem vero constituendum, *norma* opus est, ad quam voluntates componuntur. Quod si citra normam quisque ageret, quod illi in mentem veniret, non posset non maxima oriri confusio. (conf. §. LXI. seq.)

§. XLVII.

Definitio Legis.

Norma talis vbi a superiore praescribitur, *lex* audit. Est quippe lex, proprie sic dicta,

dicta, nil aliud, quam *decretum, quo superior sibi subiectum obligat, vt ad istius praescriptum actiones suas componat.* *

* Ius itaque condendi leges, *radicaliter* penes imperantem residet. Sic differt haec potestas a iuribus affinibus, vtpote 1) a *praeceptis:* 2) a *dogmate:* 3) a *consilio:* 4) a *pacto*, 5) a *statuto*, strictè sic dicto: 6) ab *ordinationibus collegiorum & corporum*. conf. Ill. BOEHMER *in iur. publ. vniu. Part. spec. Lib. II. cap.* 3. *§.* 9. *seq.* §.24. *seq.* Num *permissio* ad *actionem* legis, an ad eius *negationem*, sit referenda? non disputo. Si enim in significatu strictiore legem capis; pertinet sane ad ea iussa, quae *libertatem* naturalem, siue praecipiendo, siue vetando *restringunt*. Si in laxiore; ius *permissiuum* eius pars esse videtur. Accedit, quod in omni permissione *adsit prohibitio*, ne scilicet reliqui me impediant, libertate vti, quatenus non est restricta. Sic *priuilegiis* (§.CXLVI.seq.) omnes ceteri obligantur, vt constitutioni effectum tribuant.

§. XLVIII.

Quid obligatio.

Per obligationem intelligo: *Vinculum iuris, quo necessitate adstringimur, alicuius rei praestandae & faciendae, aut non praestandae vel non faciendae.* *

* Obligatio, *vinculi* nomen, a *ligamentis* corporeis, per Metaphoram accepit, a ICtis. Si ICtorum definitio non placet, dicas me non inuito, esse illam: *qualitatem, vel necessitatem moralem, qua quis aliquid agere aut pati tenetur.*

§. XLIX.

Necessitas normae

Si itaque 1) formam *Reipublicae* ecclesiae tribuis; non potest non inde consequi, actio-

actiones eorum, qui membra ſunt huius Reipublicae, per *normam* quandam & *legem*, ita in ordinem redigendas eſſe, ne ex tot diuerſis ingeniis conflatum magnum corpus, in ſua compagine, ſciſſuram experiatur. Si 2) pro *collegio* quodam, in Republica ſubſiſtente, eccleſiam ſumis; concedere debes, non aliter collegium ſubſiſtere poſſe, niſi ad certum *ordinem* membra eius adſtringantur. Hinc quae ex re collegii ſunt, ordinanda & determinanda erunt, ea quidem ratione, vt *inſtar legis* intra membra collegii valeant. * (conf. §. XLVI.)

ſiue pro Republica, ſiue pro collegio eccleſia reputetur.

* Poteſt ſane *poena conuentionalis* determinari. Ad illam ſubeundam ſe membra collegii obſtringunt. Si nolunt ſtare pacto conuento, exeant ex collegio, neceſſe eſt. Dicuntur eiusmodi conuentiones in vernacula: Willkühr, ſeu ein willkührliches ſiue aus freyen willen erkohrnes Recht. Sic eccleſiae ab antiquo, ceu collegia, ius condendi ſtatuta quaedam eccleſiaſtica, exercuerunt. Conf. III. BOEHMER *in iur. eccl. antiqu. diſſ.* III.

+ ex pacto ex conſoederata disciplina

§. L.

Collegium vero dico: *plurium perſonarum, ad certum finem vnitarum ſocietatem, eamque mediam, inter familiam, & magnam ſocietatem ciuilem.*

Quod collegium.

§. LI.

Iam vero nemo inficias ibit: 1) *ſingulorum* in Republica viuentium actiones, *normam* accipere ab imperante: 2) collegia conſtituere *perſonam moralem*, (§. XXXV. 2.) & ſic ne-

Poſtulata quaedam.

negotia eorum pariter directioni Imperantis subesse, ac singulorum. Certe *sociabilia* debent esse omnia collegia, ne finis ciuitatum eludatur. 3) Imperantes impedire posse, ne sub praetextu religionis, *scelera, fraudes, nefaria* patrentur, & sic 4) etiam illis integrum esse, varia circa societates ecclesiasticas constituere. (§.LXXXIV.)

Vid. Freuler de injuriis religionis violatis cap. 1

§. LII.

Quousque circa ecclesiastica leges obtineant.

Quum vero homines non coiuerint in societates ciuiles, *religionis* causa, sed *securitatis* & *sufficientiae* gratia; non potest non inde consequi: 1) ecclesiam, quatenus illa pro fine habet *procurationem aeternae salutis*, (§.XIV.) *arbitrio ciuitatis eximendam esse: l)* sed 2) quatenus *coetus externus, ordine colligendus* & *in compage retinendus est*, eatenus normam & leges desiderare.

§. LIII.

Axioma.

Hinc notandum erit axioma: Leges ecclesiasticae pro obiecto habent negotia hominum sacra, quatenus respectus iusti in ea cadit.

§. LIV.

Consectaria inde deducta.

Inde sequitur: 1) Leges ecclesiasticas dirigere agenda, non *credenda*, adeoque pro obiecto non habere *dogmata fidei*. 2) Religionem non solum omnem *coactionem* (§. XV.) respuere, sed & 3) ea *media*, quae ad finem con-

l) B. Nic. Hier. Gundling *in iur. nat. cap.* 35. §. 76. *sq.*

consequendum (§. LII. 1) adhibentur, *spontaneum spiritum* desiderare. * 4) Actiones *immediate ad cultum Dei* directas, quae absque vlla hominum coitione inter se perfici possunt, *coactioni* ciuili obnoxias haud esse. *m*) 5) Ea ecclesiae instituta, quae *vinculum externum* respiciunt, v. g. tempus congregationis, ordo, vocatio & institutio ministrorum, constitutio scholarum, cura aedificiorum, & his similia, *obiectum legum* ecclesiasticarum constituere; adeoque 6) omnem, qui cupit esse membrum ecclesiae, se in his, illius iudicio se subiicere, & eatenus iudicem agnoscere debere. **

* Varietas horum mediorum, ususque eorum diuersus, fini ecclesiarum haud obest. Sic vbi quis alia media adhibet ac ego adhibere soleo, saltem illis diuerso modo vtitur; nulla adest idonea caussa, quare illi irasci aut iudicium postulare debeam. Imo talia *nullo iudicio* subiacent. Conf. Zustand der wahren Kirche. §. 40. seq.

** Ita etiam in primitiua ecclesia obtinuit. Quum uero ius ordinem ecclesiasticis conuentibus praescribendi, siue *expresso*, siue tacito ecclesiarum *consensu*, vbique fere in vnum collatum fuerit, (§. XC. seq.) huic omnis, qui membrum ecclesiae esse cupit, eatenus se subiicere debet.

TIT. III.

m) Ill. BOEHMER *iur. publ. vniu. Part. Gen. Cap.* I. §. 23. *Part. Spec. Lib.* II. *Cap.* 5. §. 3. *seq.* add. NOODT *orat. de relig. ab Imp. Iur. Gent. Libera.*

TIT. III.

DE FINE LEGVM ECCLESIASTICARVM, SCIL. VT SALVS ECCLESIAE PROMOVEATVR.

§. LV.

Connexio.

QVum leges ſint medium, per quod coetus omnis in officio contineri ſolet: (§.XLVI.) nec de *ſocietatibus eccleſiaſticis* aliud dici poſſit; (§.XLIX.) vides, leges omnes ad hunc collimare ſcopum: *vt ſalus ſocietatis promoueatur.* Hinc etiam leges eccleſiaſticae, ad *ſalutem eccleſiae*, quae *ſupremam legem eccleſiaſticam conſtituit*, concentrare debent.

§. LVI.

Quorſum tendant leges eccleſiaſticae apud catholicos.

In hoc conſentiunt Pontificii cum Proteſtantibus; ſed in *quo ſalus eccleſiae* poſita ſit? in eo diſſentiunt. Nam eos eccleſiam vt *ſeparatam Rempublicam* conſiderare, dixi. (§.II.ſeq.) Sicut itaque primi Imperantes, qui ambitione ducti, imperia in alios introduxerunt, leges magis ſuae *ambitioni* & *auaritiae* conformes tulerunt, quam vt *Reipublicae* ſic conſulerent, licet vbique *ſalutem* illius praetexerent; ita etiam ſe res habet cum *Republica*, quam Catholici fingunt, *eccleſiaſtica.*

§. LVII.

Salus eccleſiae in do-

Scilicet ſicuti in Imperio ciuili, *ſalus Principis*, ipſius *Reipublicae ſalus* reputatur, imo prin-

principem, ipsam *Rempublicam repraesentare*; Ita & de ecclesiastica Republica, argumentantur. Fingunt in illa occurrere vnicum Episcopatum oecumenicum, & reliquos Praelatos particulares saltem ecclesias dependenter gubernare: (§.IV.3.4.) Omnes clericos, magistratus ecclesiasticos, & omnes laicos, subditorum loco esse. (§.VII. 1.2.) Sic itaque inferunt: *clerum repraesentare ecclesiam*, & huius salutem, esse *salutem ecclesiae*. Hinc salus ecclesiae quaeritur in *dominatu sacro* & *auaritia*.

minatu sacro & auaritia, peuersse quaeritur.

§. LVIII.

Nimis longum foret, per singula capita hoc ipsum demonstrare, adeoque iuuabit, summatim hactenus dicta declarare. Sic 1) sub pallio salutis ecclesiae, *eminentia Episcopalis*, cum pluribus iuribus eximiis fabricata fuit: 2) Inde petita initia reliquarum *subordinationum* & 3) ipsius *potestatis*, quam Romanus *Pontifex* consequutus est, & sic 4) structura totius *hierarchiae*. (§. IV. *) Hinc 5) *Conciliis* tanta auctoritas adscripta, vt *formulariis* fidei *confessionibus*, conscientiis imperare, & 6) *supremum* etiam *Episcopum*, iudicare possent. 7) Hinc distinctae *dioeceses* & *parochiae*, vt quisque Clericorum proprium haberet territorium: Inde 8) populo ius suum in *eligendo* ablatum, & 9) ipsa *pietas* in monopolium transiit, & modus ac-

Quod speciatim illustratur.

quirendi fieri cepit. *n*) Haec & innumera alia, sub praetextu de *salute ecclesiae* promouenda, facta sunt, quum tamen saltem dominatum & opes Cleri augeant, ad veram salutem autem ecclesiae nil faciant, sed potius eam conculcent.

§. LIX.

Transitio ad inuestigandam veram ecclesiae salutem.

Quum enim 1) ecclesia non intendat *commercium ciuile*, sed *salutem animarum*; (§. XIX. 4.) immo 2) finis earum nullus alius sit, quam vt *salus aeterna*, cuiuslibet membri, promoueatur; (§. XIV.) haec vero salus 3) per coactiua media obtineri nequeat; (§. XV.) & ne quidem 4) actiones immediate ad cultum Dei directae, coactioni obnoxiae sint; (§. LIV. 4.) consequens est, ecclesias externas, licet *corpus* aliquod *externum* constituant, (§. XIX. 3.) pro fine non habere *bonum* aliquod externum & ciuile, sed *spirituale*.*

* Sane: finis Christianismi spiritualis est. Respicit *cordis* & prauarum inclinationum *emendationem*, vt sic homo in totum transformatus, exuat carnalem naturam, & coelestem accipiat. conf. *Eph.* II. 3. 5. 6. IV. 23. 24. *Coloss.* III. 10. 1. *Cor.* VI. 17. 2. *Cor.* III. 18.

§. LX.

Quid ecclesiae ad Christianismum contribuant.

Quamuis vero hic finis vnice ex *viribus spiritualibus* impetrari debeat; non tamen excludit *paedagogiam*. Nam quum ad finem hunc obtinendum, Christiani etiam in *exter-*

n) vid. Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Tom.* I. *diss. praelim.* §. 17. *seqq.*

externas congregationes abeant; (§. XVIII.) facile vnusquisque concedet, *externam manuductionem*, non excludendam, sed potius commendandam esse, quo vel sic magis magisque se ipsam ecclesia aedificet.

§. LXI.

Externa sane ecclesiae instituta, obiectum legum ecclesiasticarum constituunt. (§. LIV. 5.) Quae vero ad animae culturam pertinent, his coactiuis remediis, impetrari non possunt. (§. LIV. 1. seq.) Sed nihilominus augeri & promoueri posse Christianismum, si omnia *ordine* fiant; nemo inficias ibit. * Quare ordo necessarius?

* Hinc etiam Paulus ordinem in ecclesiis sollicite inculcat. 1. *Cor.* XIV. Est quippe ecclesia consideranda vt *corpus*, multis membris constans. *Rom.* XII. 5. 1. *Cor.* XII. 13. sq. *Eph.* IV. 16. Est instar *aedificii*, *Eph.* II. 20. *sq.* 1. *Tim.* III. 15. 1. *Petr.* II. 5. IV. 17. In corpore vero & aedificio, vbi cuncta iusto ordine non cohaerent, non possunt non eiusmodi machinae corruere.

§. LXII.

Ordo vero in ecclesiis obseruandus ita describi potest, quod sit *conuenientia apta, rerum ecclesiasticarum, paedagogice spirituali*um, (§. LX.) *tum inter se, tum ad integrum corpus. nn)* Quid ordo ecclesiasticus.

§. LXIII.

Exinde sequentia deduco axiomata: I. Ordo est arbitrarius: II. Talis est eligendus, Axiomata.

nn) vid. B. BREITHAVPT *diss. de ord. in eccl. seru. Cap.* I. §. 3.

dus, qui finem propositum promouet: III. Tendere debet eo, vt salus ecclesiae promoueatur.

§. LXIV.

Ordo determinari debet.

Quum itaque ordo sit arbitrarius, (§.LXIII.1.) consequens est, 1) vt *determinari* debeat, quo omnes ad hanc determinationem sint adstricti; 2) vt talis determinatio etiam citra *leges* proprie sic dictas fieri possit, vbi ecclesiae status labe corruptionis non est contaminatus; 3) vt tamen tunc *legibus*, saltem *conuentionibus*, *poena* quadam *firmatis* opus sit, (§. XLIX. *) vbi tales se sociant ecclesiae, qui magis *videri* volunt Christiani, quam esse; 4) vt eiusmodi determinatio, licet indicium status corrupti ecclesiae praebeat, tamen pro *bono* quodam *extraordinario* reputanda sit.

§. LXV.

Quid circa determinationem obseruandum.

Quumque porro talis eligendus sit ordo, qui *finem* propositum promouet, (§.LXIII.2.) sequitur 1) eo respiciendum esse, ne *nimis* indulgeatur ordini, in εὐταξία conseruanda, quia sic per indirectum *superstitio* promouetur; nec tamen 2) eo deueniendum, vt nimis *parci* simus in ordine habendo, quia sic facile in ἀταξίαν incidimus, & vbique a vero scopo recedimus. 3) Praebere ordinem saltem *manuductionem* & *paedagogiam externam*, (§.LX.) nec desiderari propter se, sed aliud plane, puta: vt *finis* ecclesiarum obtineatur. 4) *Leges* & *conuentiones* ecclesiasticas, *fini* ecclesia-

clesiarum semper subordinandas esse, ea quidem ratione, vt sint *adminicula* quaedam *remota*, ad finem illum faciliore ratione consequendum. *o)* 5) Sedulo praecauendum esse, ne ad *schema politicum* ordo accedat, vel 6) totus cultus diuinus in *negotium ciuile* degeneret.

§. LXVI.

Quum denique eo tendere debeat ordo, vt *salus* ecclesiae promoueatur, (§.LXIV.3.) sequitur, 1) vt eo quidem respiciat, quo *animi cultura* promoueri possit; (§.LX.) sed 2) eatenus saltem, vt *resistat petulantiae* eorum, qui, quum saltem quae sua, non quae Christi sunt, quaerunt, ad peruersos motus ansam dant: finis enim ecclesiarum, per remedia coactiua, aut externum ordinem, obtineri nequit. (§.XIV. & XXIII. 5.) 3) vt ad promouendam talem salutem, *externa tranquillitas*, adiumentum quidem praebeat, sed nihilominus salus ecclesiarum, ab ea non dependeat. *p)* 4) vt salus ecclesiae *suprema lex* sit, quae reliquas limitat, restringit, modificat. 5) vt ad hanc supremam legem, etiam inter Protestantes respiciendum sit, maxime ideo, quod reformatione insequuta, multa intacta manserint, non pauca respirauerint, quae cum *vera salute* ecclesiae pugnant. *q)* Finis ordinis.

o) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Tom.* I. *diss. prael.* §. 10. & 11.
p) IDEM *ibid.* §. 12.
q) Illustr. BOEHMER *cit. l.* §. 28.

§. LXVII.

Descriptio iurisprudentiae ecclesiasticae.

Sic itaque suprema lex ecclesiastica, quae reliquas limitat, restringit, modificat, (§. LXVI. 4.) & in ferendis & in interpretandis, & in adplicandis legibus reliquis, respicienda erit. Hinc resultat illa facultas, quam *iurisprudentiam ecclesiasticam* dicimus. Haec sane nil aliud est, quam *habitus practicus, & ferendi leges ecclesiasticas, & eas interpretandi, adplicandique speciebus obuenientibus.*

§. LXVIII.

De interpretatione legum.

Vtrumque spectare ad officium Iurisconsulti, res ipsa loquitur, licet potissima illius cura, in *legibus iam latis*, sita sit. Hinc scire debet leges, seu vim potestatemque earum tenere: deinde facultate praeditus sit, necesse est, easdem adplicare negotiis. Priori inseruit *interpretatio*, quae est *facultas vim & potestatem legum ex earum verbis & rationibus eruendi:* Posteriori vero, *dexteritas respondendi, agendi, cauendi, iudicandi.*

§ LXIX.

Interpretatio est varia.

Quodsi itaque *verba* legis cum ratione conueniant, DECLARATIVA interpretatio sibi locum vindicat: si *ratio* legis *latius* pateat quam *verba*, EXTENSIVA: si *verba latius* pateant *ratione*, RESTRICTIVA. Vbi vero *in totum* legis ratio cessat, tunc ipsam legem cessare, in aprico est.

Tit. IV.

TIT. IV.

DE IVRE ET POTESTATE FERENDI LEGES ECCLESIASTICAS.

§. LXX.

EVicta legum eccleſiaſticarum neceſſitate; (§.XLVI.ſq.) ſuppoſitoque principio, a nemine, vt opinor, in dubium vocando, quod omnium in Republica viuentium actiones, ab Imperante normam accipiant; (§.LI. 1.) nunc circumſpiciendum eſt, quisnam eccleſiis normam praeſcribat? Siue enim vt *Rempublicam*, ſiue vt collegium conſideres eccleſiam; non poterit Illa ſine norma agendi ſubſiſtere. (§.XLVI.) Hinc tam ſecundum dogmata Pontificiorum, quam Proteſtantium, imo ſecundum ſtatum Germaniae noſtrae, de iure & poteſtate ferendi leges eccleſiaſticas, pauca diſſerenda veniunt. Connexio

TIT. IV. MEMBR. I.

DE IURE ET POTESTATE FERENDI LEGES ECCLESIASTICAS, IUXTA DOGMATA PONTIFICIORUM.

§. LXXI.

DIxi, 1) Pontificios conſiderare eccleſiam vt *ſeparatam Rempublicam:* (§.II.) obſeruaui, 2) hoc dogma eousque progredi, vt Recapitulatio breuis dogmatum pontificiorum.

vt hanc ſeparatam Rempublicam in *vniuerſalem* & *particulares* diuidere ſoleant: vel innuant, *vniuerſalem Rempublicam eccleſiaſticam* ſeſe diffundere in *particulares* eccleſias, quae ceu *minores Respublicae*, vni capiti ita conglutinatae eſſent, ut vnam *generalem & vniuerſalem Rempublicam* efficerent. (§. IV.) 3) Monui: univerſalem eccleſiam, *vnicum* agnoſcere *Imperantem*, qui *Rectores* reliquos eccleſiarum, in partem ſollicitudinis, quoad *particulares eccleſias* vocaret; (§. V. & VI.) 4) omnes *laicos*, etiam Reges & Principes, in Republica hac, *ſubditorum* loco eſſe: (§. VII. 2.) Denique 5) per leges *ſuperiores* ſibi *ſubiectos* obligare, vt ad præſcriptum actiones ſuas componant (§. XLVII.) adeoque conſequitur: 6) Leges eccleſiaſticas ferri ab his, qui *loco Imperantium* ſunt in Republica eccleſiaſtica.

§. LXXII.

Definitio legum eccleſiaſticarum ex mente pontificiorum.

Quum vero illi ſaltem ciues ſint Reipublicae eccleſiaſticae, qui capiti fideliter adhaerent, & dogmata eius ſequuntur; (§. IV. 7) merito ita definio iuxta Romanenſia principia leges eccleſiaſticas, quod ſint: *praecepta communia Imperantis, obligantia ciues Reipublicae eccleſiaſticae, vt ad eorum normam, non ſolum actiones, ſed & conceptus mentis componant.*

§ LXXIII.

Axiomata.

Hinc notanda axiomata: I. Leges eccleſiaſticae feruntur a ſumma poteſtate. II. Continent

tinent præcepta, ſalutem eccleſiae (conf. §. LVI. ſeq.) concernentia. III. Ad normam earum omnes vitam & conceptus componere debent. IV. Vti Leges ciuiles, imperant, vetant, permittunt, puniunt. (conf. §. XLVII.)

§. LXXIV.

Quum itaque leges eccleſiaſticae feruntur a ſumma poteſtate, (§ LXXIII. 1.) Chriſtus vero ſit *caput eccleſiae ſummum*; inde inferunt, 1) vt omnia quae in *veteri* & *nouo Teſtamento* inculcantur, inſtar *legum* obtinere debeant; (conf. §, CII.) 2) vt Patres in *Conciliis generalibus* (§. CIV.) congregati, eccleſiam vniuerſam repraeſentantes, *leges* condere poſſint; 3) vt Pontifex, ceu *Chriſti vicarius*, vniuerſae eccleſiae curam gerere, (§. IV.) adeoque & *leges generales* condere queat; (§ CV.) 4) vt *traditiones Apoſtolicae*, cum Apoſtolorum doctrina vniuerſa eccleſia ſuperſtructa ſit, & illis Chriſtus potentatum contulerit, (§, IV. 6.) *legum vim* obtineant; (§. CIII.) 5) vt *obſeruantia* & *conſuetudo* (§ CVII.) eccleſiae Romanae, vtpote adprobatione Pontificis ſtabilita, inſtar legis cuſtodiri debeat. 6) vt *Epiſcopi*, ceu in ſollicitudinis partem vocati, particularibus ſuis eccleſiis (§. IV. 2. 4 §. VI. 2. ſeq.) vel ſinguli, vel coniunctim, *leges* expreſſe & tacite ponere poſſint; (conf. § CXII.) 7) vt quum omnes clerici magiſtratum eccleſiaſticum conſtituant, (§. VII. 1.) eorum ſit, rationem con-

Penes quem in Republica eccleſiaſtica poteſtas ferendi leges.

ditarum legum habere, quo *promtum* illis *obſequium* praeſtetur. 8) vt *laicis* omnibus nuda *parendi* gloria relicta ſit. (§. VII. 2. 4. ſq.)

§. LXXV.

Quatenus leges eccleſiaſticae ſint communia praecepta.

Quum praeterea leges eccleſiaſticae ſint praecepta communia; (§. LXXIII. 2.) conſequens eſt, 1) vt non in *ſingulas* perſonas ferantur. (Conf. CXL.) 2) vt, quia ſalus eccleſiae potiſſimum in dominatu & affluentia bonorum ponitur, (§. LVII.) eo collineare debeant, vt repraeſentatiuae *eccleſiae bene ſit.* 3) vt inter leges *ſcriptas* & *non ſcriptas*, nulla ſit differentia: ſed 4) inter *divinas* & *humanas* ea intercedat, vt illae mutationis expertes ſint; hae vero, pro temporum ratione, *mutationem* recipiant.

§. LXXVI.

Dirigunt actiones & conceptus.

Quumque porro omnes ad normam harum legum vitam & conceptus componere debeant; (§. LXXIII. 3.) ſequitur 1) vt *vniuerſales* omnes in orbe Chriſtianos; ſed 2) *particulares*, eccleſiae particularis ſubditos obligent. (vid. §. CII. ſeq. & CXIII. ſeq.) adeo vt 3) nec terrae *Principes* hic exemti ſint. (§. VII. 2.) 4) Vt qui vel *ad tempus* in eccleſia particulari commorantur, legi particulari parere debeant, quamdiu ibi viuunt; 5) vt intuitu *credendorum* & *dogmatum*, ſuperior *leges* dare, & verum a falſo diſcernere poſſit: (§. XIII. 3) 6) vt ſubditi in hoc deciſo acquieſcere, imo 7) Principes ad tuendam eccle-

ecclesiasticam autoritatem, *brachium* suum commodare debeant. (§. VII. 4.)

§. LXXVII.

Ex quarto denique axiomate (§. LXXIII. 4) intelligimus, 1) superiorem leges *exsequutioni* mandare, vel *per se*, vel per *secularem potestatem*: (§. VII. 4. 5.) 2) quosdam ab obligatione legum eximere, ac *dispensare*, nec non 3) *priuilegia* concedere posse. (Conf. §. CXLVI. seq.) 4) Discrepare vero eatenus leges ecclesiasticas a ciuilibus, quod regulariter *poenas spirituales*, non corporales, infligant, saltem 5) per corporales productionem *spiritualis effectus* intendant. (conf. P. II. §. CCCL seqq.)

Potestas superioris, circa legum exsequutionem.

TIT. IV. MEMBR. II.
DE
POTESTATE FERENDI LEGES ECCLESIASTICAS, IVXTA PRINCIPIA PROTESTANTIVM.

§. LXXVIII.

SEd *Collegium* in Republica constituere ecclesiam; occurrere etiam in illa reliquorum collegiorum qualitates, iam obseruaui. (§. XXII.) Norma etiam opus esse, iuxta quam actiones componi debeant, monui. (§. XLIX. 2.) Denique quorsum omnis norma & ordo tendere debeat? mentem meam aperui: (§. LXI. seq.) Sic ordo etiam nos ducit, vt paulo distinctius circumspiciamus, quid

Connexitatis ratio.

quid inter proteſtantes, circa ius ferendi leges eccleſiaſticas obtineat.

§. LXXIX.

Vna ſumma poteſtas in Republica.

Fundata eſt Principis poteſtas, intra terminos *territorii*, quoad omnes *res* ac *perſonas*, ibi exiſtentes, cuiuscunque conditionis & ſtatus ſint perſonae. *r*) Quaelibet enim Respublica *vnam* ſaltem agnoſcit *ſummam poteſtatem*, ita vt *biceps Respublica* merito inter *portenta* referri debeat. *s*)

§. LXXX.

Etiam ratione eccleſiae.

Eccleſiam quod concernit, eſt quidem illa 1) *ſocietas libera*, reſpectu ad illa habito, quae *finem* eccleſiarum concernunt: (§. XVI.) Eſt 2) eatenus *imperii expers*; (§. XXI.) ſed quia 3) *collegium* in Republica conſtituit, inſtar *reliquorum collegiorum*, (§. XXII. 1.) adeoque ſic 4) *moralem* quandam *perſonam* efficit, (§ LI. 2.) & 5) *ordinem* deſiderat: (§. LXI. ſq.) non poteſt non illa 6) ad exemplum ſingularum perſonarum & reliquorum collegiorum in Republica exiſtentium, *inſpectioni Principis ſubeſſe*: (§. LI. & §. LII. 2.) licet, 7) quatenus pro fine habet *procurationem aeternae ſalutis*, arbitrio ciuitatis eximenda ſit. (§. LII. 1.)

§. LXXXI.

Fundamentum generale, iuris circa ſacra.

Omnium vero ciuitatum & Rerum publicarum indoles hoc requirit, vt ciuilis auctoritas,

r) HENR. COCCEIVS *diſſ. de fundat. in territ. poteſt. Tit. 2. ſeq.*

s) I. G. REINHARD *de iur. Princ. Germ. circ. ſacr. pag. 1.*

ritas, eo curam ſuam dirigat, ne ſinguli aut vniuerſitates integrae, *publicam ſecuritatem* conuellant, ne *turbas* excitent. Hoc ipſum etiam eccleſiarum intuitu obtinet,(§.LI.3.4.) & inde ceu ex limpidiſſimo fonte, *iura generalia* Principum *circa ſacra*, * optime deriuari poſſunt. *t)*

* Quam plurimi exſtitere vindices iuris maieſtatici circa ſacra. Nominandus ante omnes GROTIVS *de iur. ſumm. poteſt. circ. ſacr.* Hunc poſt PVFFENDORFFIVM, alii exceperunt, puta, B. THOMASIVS *diſſ. de iur. Princ. circ. adiaph.* & *diſſ. de vindic. iur. maieſt. circ. ſacr.* nec non in dem Recht derer Evangeliſchen Fürſten, in Theologiſchen Strittigkeiten, qui liber opera & ſtudio ENNONIS RVD. BRENNEYSENII prodiit. Ill. IVST. HENN. BOEHMER *in iur. publ. vniu. part. ſpec. Lib.* II. *cap.* 5. & *in diſſ. de iur. Epiſc. Princ. Euang.* Iungendus eſt his IO. CLERICVS, qui in *Parrhaſianis*, ſub nomine THEODOR. PARRHASE editis, *Tom.* II. *artic.* 3. *ſect.* 3. & in *Biblioth. Choiſie Tom.* XI. *art.* 7. & *Tom.* XXI. *Part.* I. *art.* 1. multa egregia circa hoc argumentum tradit. Addi meretur ANONYMVS in tractatu: von der wahren Kirche (vid. §. XVII. not. X) & alius ANONYMVS, quem tamen ſcimus eſſe CAR. FRANC. BVDDEVM, & illum vt amicum honoris cauſſa nominamus, in der Unterſuchung des wahren Grundes, woher die Macht eines Fürſten über die Kirche zu leiten. Taceo alios auctores, quos magno nume-

t) PVFFENDORFF *de hab. relig. Chriſt. ad vit. cin.*

numero nominare possem. Conferri interim potest B. THOMASII *Hist. content. int. Imp. & Sacerd.* in append.

§. LXXXII.

Descriptio huius iuris.

Describi poterit ius circa sacra, quod sit: *summa & suprema inspectio Principis, quam vi iuris superioritatis exercet, & cauet, nequid ab ecclesiis in detrimentum Reipublicae geratur.* Per principem intelligo: *summam potestatem*, qualiscunque Reipublicae forma sit; per sacra vero, *exercitium religionis*, qualecunque illud sit. (§ XXXIII.)

§. LXXXIII.

Axiomata.

Exinde haec deduco axiomata: I. Princeps exercet in ecclesiam inspectionem, vt in alia collegia in Republica. II. certo modo etiam curam religionis gerit. III. Exercet haec omnia iure superioritatis.

§. LXXXIV.

Quousque Principis potestas, intuitu ecclesiarum pertingat.

Quum itaque Princeps in ecclesiam, vt in alia collegia, inspectionem exerceat; (§. LXXXIII. 1.) consequens est, 1) vt ecclesia, ad normam reliquorum collegiorum de *rebus suis disponere* possit. * 2) vt vix *maiorem auctoritatem* in ecclesiam exerceat Princeps, quam in reliqua collegia, ** licet 3) *accuratiorem*, quam in alia, sibi merito vindicet, cum ex desidia principum, *hierarchia* nata sit. 4) vt sicuti collegiis modum ponit; ita *coitiones* sacrorum caussa *restringere*, imo *prohibere* possit. *** 5) vt tunc, vbi tolerat ecclesiam, *libertatem* in certos & iustos *limites* redu-

reducere queat. (§. XLI. & §. XLIII. 4. ſeq.) 6) vt illi integrum ſit prouidere, ne ſub pallio religionis *turbae* fiant. (§. LI. 3.) 7) vt coercere poſſit ſua auctoritate *latratus Doctorum* contra pactum ſocietatis officio ſuo abutentium: 8) vt penes illum ſit conſtituere *Inſpectores*, vitam Doctorum eccleſiae obſeruantes: punire *ſeditioſa* docentes, vel ſi ita loqui licet, anathematiſmos & *haeretificinam* exercentes. 9) Vt ea, quae *ordinem* & *quietem* concernunt, ordinare queat. *u*) (conf. §. LXIII. ſq.) 10) vt eatenus nulla diſtinctio, inter *interna* & *externa* eccleſiae, nec inter *ſecularia* & *eccleſiaſtica*, aut inter *ſpiritualia* & *temporalia*, quorſum multi confugere ſolent, obtineat: *w*) quum quae ſic ordinat Princeps, *religionem ipſam* (§. XI.) haut concernant.

* Neminem equidem ſcio, qui hanc facultatem collegiis in dubium vocaret. Loquitur de illa quotidiana experientia. Sed eiusmodi collegiorum ſtatuta, ſicuti alia negotia ſubditorum, directioni & inſpectioni Imperantis ſubeſſe, ita quidem, vt vbi *abuſus* obſeruat, hos tollere, & conuenientiorem ordinem praeſcribere poſſit, pro comperto ſcimus. Quare vero eccleſiarum intuitu, diuerſum quid obtinere debeat? ego certe non video.

** Tota auctoritas Imperii ciuilis eo pertinet, ne vlla vniuerſitas, *publicam ſecuritatem*, & *quietem* conuellat. Eccleſiaſticam vero ſocietatem ideo intrant homines, vt *Deo ſeruiant*

u) vid. CHRIST. MATTH. PFAFFII *orig. iur. eccleſ. pag.* 200. *ſeq.*

w) IDEM *ibid. pag.* 205.

uiant iuxta eiusmodi modum, quem ad *salutem aeternam* consequendam necessarium arbitrantur. Quare in talem coetum maior affectanda sit auctoritas, quam in reliquos? ego quidem non penetro. Si maior Principi auctoritas competeret, concedendum foret: hos qui religionis caussa conuenirent, maiorum scelerum suspectos esse, ac qui theatra aut forum frequentant. Sed inepta cum sit haec ratiocinatio; firmo stat mea assertio talo. Consentientem habeo in hac, quam propugno, sententia, laudatum iam ANONYMVM, qui *meditationes de origine, indole, effectibus atque historia iuris reformandi*, concinnauit, vtpote qui *Part.* I *cap.* II. hanc generalem regulam tradit: *Tantum potest summus Imperans, circa religionem subditorum, quantum salus publica requirit, quantumque vniuscujusque conscientia admittit.* Hanc regulam deinde eadem plane ratione illustrat, ac meae cogitationes loquuntur, licet, quum hae prodierint, in prima *elementorum* editione, huius eruditissimi viri cogitationes mihi ad manus non adfuerint.

*** Loquor de cultu sacrorum *publico*. De *sacris domesticis*, nolim haec dicta esse. Potest quidem Princeps priuata collegia & conuenticula reliqua prohibere; sed illa circa negotia ciuilia versantur, & sic simpliciter subsunt dispositioni Imperantis. *Pietatis* vero & *animarum cultura*, non aeque Principis arbitrio subest. Hinc *libertatem coëundi, Dei colendi caussa*, primaeui Christiani suo exemplo vindicarunt. Hoc largior: Posse Principem eos, qui peregrinis sacris addicti sunt, *non recipere*: posse illis, si iam recepti sunt, *emigrationem* iniungere; (§. XLIV. 10. & 11.) minime vero *priuata sacra*, quousque eos tolerat, penitus interdicere.

§. LXXXV.

§. LXXXV.

Quumque porro Princeps, certo modo curam religionis gerat; (§. LXXXIII. 2.) conſequens eſt 1) vt id fieri debeat *mediis aptis, x)* adeoque 2) iniungere nequeat, quae *credenda* ſint; *y)* (§. LIV. 1. ſeq.) ſicuti enim nec reliquis collegiis praeſcribit, vt ratiocinia ad ſua principia accommodent; cur facere illud poſſet, intuitu eccleſiae? ego non video. 3) Vt proinde nihil circa *dogmata* innouare poſſit, dummodo, quod ceu poſtulatum conſtituo, nihil *ſeditioſum* ab eiusmodi coetu doceatur *z)* (§. LXXXI.) 4) vt rationi & iuris regulis repugnet, *diſſentientes* intuitu dogmatum *poenis* afficere, aut 5) *bello* & *armis* propagare religionem: *a)* 6) vt tamen integrum ſit Principi, oppugnatam religionem *armis defendere. b)* 7) Vt exigente ita neceſſitate *doctrinam* publicam *determinare* queat, (§. XXIX. **) in quo genuinus modus, decidendi controuerſias Theologicas, quaerendus. *c)* 8) vt cum turbae maxima ex parte

Qua ratione circa ipſam religionem poteſtate vtatur.

E

x) B. CASP. ACHAT. BECK *diſſ. Princ. Chriſt. aetern. ſubdit. ſalut. curat.*

y) AD. RECHENBERG *diſſ. an cuius eſt regio, illius ſit religio?*

z) vid. Thomaſiſche Gedancken und Erinner. *Tom.* II. *cap.* I. §. 80 *ſeq.*

a) B. IO. FR BVDDEVS *diſſ. de exped. cruciat.*

b) AD. RECHENBERG. *diſſ. de relig. arm. defenſ.*

c) vid. Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *Tit.* I. §. 19. *ſeq.*

te inde oriantur, quod ſentiendi & credendi libertas, intempeſtiue conſtringatur; *d*) *tolerantiam* maximopere cuſtodire & poſſit & debeat; *e*) (conf. §. XLIII. *** & §. XLV. add. P. II. §. CCCVIII. ſeq.) haec enim quousque ſtatui ciuili non eſt aduerſa, recte largitur, & optima eſt via, conſeruandi pacem & quietem. *f*) 9) vt denique, ſi tolerare nolit, *emigrationem* iniungere poſſit, (§. LXXXIV. ***) niſi *pacta tolerandi neceſſitatem* imponant *g*) (§. XLIV.)

§. LXXXVI.

Vtitur princeps hac poteſtate, vi imperii ciuilis.

Quum denique Princeps talia iure ſuperioritatis exerceat; (§. LXXXIII. 3.) conſequens eſt, 1) vt *omni Imperanti* haec facultas vindicanda ſit, nec Principem ea tuto carere poſſe. * 2) Vt ob eiusmodi exercitium, *non vt caput eccleſiae*, aut *Epiſcopus*, aut *Papa*, in ſuis terris conſiderari queat. ** 3) vt Princeps potius, quatenus eccleſiae accedit, non vt Imperans, ſed vt *Chriſtianus*, ſimilia dogmata adprobans, ſe coetui ſociet. 4) vt tamen *qua Princeps* & illorum intuitu, quorum ſacris addictus haud eſt, hoc iure vti poſſit, dummodo 5) ſeſe conformet ad *confeſſionem* huiusmodi eccleſiae; *h*) nec 6) aliunde

Böhmer Conſult. Tom. I. Resp. IV.

d) COLLIN *la liberté de penſer librement.*
e) Ill. BOEHMER. *diſſ. de toler. relig. effect.*
f) PVFFENDORFF *de hab. relig. ad ſtat. ciu.* §. 49.
g) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. cit. l.* §. 89.
h) B. BRVNNEMANNVS *iur. eccl. Lib.* I. *cap.* 2. §. 26. conf. Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 48.

unde eius *poteſtas reſtricta* ſit. (conf. § XCVII) 7) vt bonus Princeps eo reſpicere ſoleat, quo cum poteſtate ſibi competente, ſimul *officio Principis* ſatisfaciat, adeoque α) eo reſpiciat, quo finem eccleſiarum ordinationibus ſuis promoueat, non impediat: (§. LIX. ſeq.) β) ius hoc exerceat ſecundum praeſcriptum *verbi diuini*: γ) curet, quo tales eccleſiis praeficiantur, qui ad monitum Apoſtoli vitam componere ſciunt; *i)* δ) vt circumſpiciat, ne praefectura paſtorum degeneret in *dominatum*: ε) vt licet emigrationem imponere poſſit, tamen illam non imponat, ſi tranquille vitam agunt diſſentientes. (conf. §. XLIII. & XLIV.)

* Inde admodum ſolliciti ſunt eruditi, vt oſtendant: Principes, & maxime Germaniae Proceres, iam ante Reformationem & Paces religioſas, *ius circa ſacra* exercuiſſe. Id ipſum de Saxoniae Ducibus, IO. GEORG. REINHARD *in medit. de iur. Princ. Germ. cum prim. Saxon. circ. ſacr. ante reform.* de Ducibus Bauariae, III IO. PETR. DE LVDEWIG *diſſ. de Princ.* S. R. I. *poteſt. in ſacr. ante pac. relig. cap.* 3. de Ducibus Guelphis, B. SIM. FRID. HAHN *in obſ. ex iur. publ. med. aeui* §. 8. demonſtrandum ſibi ſumſerunt. His iungendi: GOLDASTVS *in monarch. Imp.* & Auctor tractatus *de Droits & libertés, de l'egliſe Gallicane*, aliique. Poſſem eadem de REPVBLICA HILDESIENSI aſſerere & per varia capita demonſtrare, quod ſtrenuum aſſertorem variorum iurium circa ſacra iam olim,

i) 1. *Tim.* III. 2. *ſeqq.*

lim, vbi adhuc catholicae religioni addicta erat, egerit. Sed nisi me omnia fallunt, *particulas* saltem, seu *lacinias* quasdam, huius eminentioris iuris, quandoque habuere ante Reformationem Principes reliquique status & liberae ciuitates; potiora vero & plurima, sub nomine *Episcopalium iurium* Clericis instar praedae cessere. Inde forsan natae non tolerandae distinctiones: inter *iura sacrorum*, & *Episcopalia:* inter *ius circa sacra*, & *jus sacrorum;* quas naenias olim multi Protestantium cecinere, & adhuc illi cantant, qui contra Christi doctrinam, Clero imperium quoddam tribuunt.

** Nesciunt, qui de iure Episcopali, Principibus Euangelicis vindicando, desudant, quid dicant. Inconcinna enim omnia sunt. Iura Episcopalia *dependentia* esse, quis negabit? Quodsi cum STRYCKIO ea *Papalia* dicere velis, & sic incommoda multa adsunt, maxime cum nec haec, *independentia* dici possint. vid. REINHARD *cit. l. pag.* 2. Iura vero circa sacra Principum sunt *independentia.* Deinde qui de Episcopalibus aut papalibus Principum iuribus, inconcinna dogmata fouent, eo ipso *Clericis imperium* tribuunt, quod Principes ab illis acceperint, & *iure* quodam *fiduciario* tenerent; quum tamen Clerici *subditorum* loco haberi debeant, & omnis clericalis potestas, si recte calculum ducis, ex munificentia Principum descendat. Taceo alia incommoda, ex tali insulso dogmate resultantia, iam detecta ab Ill. BOEHMERO *in diss. de iur. Episc. Princ. euang.*

§. LXXXVII.

Iura circa sacra etiam collegialia sunt.

Haec iura *maiestatica* dici possunt, a quibus merito distinguenda erunt *collegialia.* Nam

Nam cum eccleſia *collegium* conſtituat in Republica, (§. XIII.) & vbi ei Princeps accedit, effectibus *corporum adprobatorum* gaudeat, (§. XXII. 7.) immo etiam *priuatis eccleſiis*, quae tolerantur, *effectus ciuiles* denegari nequeant, (§. XLI.) in collegiis vero ea, quae ordinem concernunt, mediante *conuentione* determinare poſſint; Inde nec eccleſiis iura haec collegialia deneganda erunt. Condent itaque *ſtatuta* per modum pacti, conuentionis, confoederationis, *poenasque* conuentionales adiicient, vt, qui eas declinare cupiat, ex collegio exeſſe iubeatur. (§. XLIX.*)

§. LXXXVIII.

Haec cum ita ſint, iura *collegialia* circa ſacra, deſcribi poſſent: *Conuentiones, vbi per confoederationem quandam expreſſam aut tacitam, illi, qui eccleſiam conſtituunt, ea, quae ad finem propoſitum & ordinem externum conducunt, determinare ſolent.* Deſcriptio eorum.

§. LXXXIX.

Ex hac deſcriptione facile intelliges, huc referri potiſſimum deberi: I. *Doctrinae* adprobationem conuentionalem. II. *Conſtitutionem* & *depoſitionem* miniſtrorum eccleſiae. III. Determinationem *ceremoniarum*. IV. Adornationem *cultus publici*. V. Bonorum eccleſiaſticorum *adminiſtrationem*. VI. Deciſionem *controuerſiarum* per compromiſſum. VII. *Seiunctionem* a coetu externo, eorum, qui contra confoederationem peccant, aliaque plura. Nimirum quotidie videmus, quod eccleſiae, quibus *priua-* Enarratio quorundam iurium collegialium.

tum ſaltem religionis *exercitium* competit, his iuribus vti ſoleant. (conf. §.XLI.) Immo & *publicas* eccleſias, ſaepius hac libertate gaudere, vel certa *indiuidua* ea pollere, cernimus.

§. XC.

Qua ratione haec iura principibus inter proteſtantes, vt plurimum ceſſerint.

Sicuti vero eccleſia iura ſibi competentia certis perſonis demandare poteſt;(§.XXII.5.) ita & integrum illi eſt, iura haec collegialia, quanta quanta ſint, illi reſignare, qui ad *clauum Reipublicae* ſedet. Inde euenit, quod ea apud Proteſtantes, plerumque a *Principibus* exerceantur Sicuti enim ante Reformationem clerus haec iura vna cum maieſtaticis plerisque,ad ſe traxerat; ſic poſt Reformationem, vti *maieſtatica* (§. LXXXVII.) in ſua plenitudine Principibus quaſi poſtliminio reſtituta fuerunt; ita & *conſenſu eccleſiarum*, ſiue *expreſſo*, ſiue *tacito*, collegialia iura pleraque his ceſſerunt. *k*)

§. XCI.

Axiomata.

De horum itaque collegialium iurium exercitio tenenda axiomata: I. Princeps exercet iura collegialia, quousque illi vel expreſſe, vel tacite ab eccleſia conceſſa. II. Exercitium ſuum ita moderatur, prout ſalus eccleſiae ſubinde id requirit.

§. XCII.

In quo exercitium horum iurium ſe potiſſimum exſerat.

Ex primo itaque colligo: 1)Poſſe Principem condere *formulam fidei*, (§. LXXXIX. 1.) non

k) Ill. DE LVDEVVIG *diſſ. de praecipuo Princ. Euang.*

non vt a ſingulis conceptus iuxta illam efformentur, ſed vt de *doctrina publica* conſtet. * 2) competere illi ius *conſtituendi miniſtros* eccleſiae, maxime illos, quos Epiſcopos ſeu *Superintendentes* dicimus, (§. CCLVI. *ſeqq.*) rurſusque 3) *exuendi* eos dignitate: (§. LXXXIX. 2.) 4) Adornare & mutare *ceremonias*, (§. LXXXIX. 3.) pariter ac 5) ipſum publicum *cultum* (§. LXXXIX. 4.) & *feſtos dies*: (§. DCXXI.) 6) Sibi vindicare ſupremam inſpectionem, quoad *bona* eccleſiaſtica: (§. LXXXIX. 5. & §. DCCCXLI.) 7) Dirimere *controuerſias* omnes, (§. LXXXIX. 6.) etiam Clericorum, maxime cum ipſa ſumma poteſtas, qua ſplendet, id largiri ſoleat: (conf. §. LXXXIV.) 8) Cognoſcere, vtrum quis *excluſione* a coetu dignus, an alia ratione coërcendus ſit: (§. LXXXIX. 7. add. §. XXXVI. 4. & P. II. §. CCCLXVIII. 7.) 9) quod & tunc, vbi ipſa eccleſia aut alia perſona iura collegialia exercet, *prouocatio* ad Principem, in caſu controuerſo integra ſit, vt hic cognoſcat, vtrum iuxta conuentionem exercita fuerint iura, nec ne?

* Niſi pacta obſtent. (conf. §. XXIX. 2.) Haec vero formulae concinnatio, differt a *determinatione* doctrinae controuerſae, de qua ſupra (§. XXIX. **) diximus.

§. XCIII.

Ex poſteriori colligo: 1) Principem *credenda* per *modum legis* nec iniungere debere, nec poſſe. §. LXXXV. 2.) 2) Debere illum curare, vt *digniſſimi* eccleſiis praeficiantur, qui

Qua ratione iuxta ſalutem eccleſiae, exerceri debeant.

qui requisitis Paullinis instructi, a vitiis alieni, & pacis studiosi sunt: *l*) nec ecclesiis inuitis, facile *ministros obtrudere*: 3) ignoscere ministris, si intellexerit *dolum* abesse a facinore, & spes sit, ad frugem eos redire, vbi peccarunt: 4) *ceremonias* & alia, quae ad *ordinem* (conf. §.LXII. seq.) spectant, in *meliorem formam* quo mutentur, sedulo allaborare, maxime si Papatus schema redolent pristina instituta, aut *vero* ecclesiarum *fini* (§.LIX. *seq.*) impedimento sunt: nullum tamen 5) ritum, *vi* mox *obtrudere*, sed potius curare, vt sensim sensimque populus in sermonibus publicis desuper instruatur: 6) ferias illum potius diminuere, quam augere: *m*) 7) vix sibi praedae instar vindicare *bona ecclesiae*, sed potius de *augmento salariorum*, ministrorum ecclesiae sollicitum esse. *n*) 8) Vbi a sacris subditorum diuersus est, recte vel *ipsi coetui* diremtionem ecclesiasticarum controuersiarum relinquere: vel per *eiusdem religionis* consortes, eas decidere; 9) Exclusioni a coetu fidelium merito eum modum ponere, cohibereque potius, quam permittere: denique 10) iura *collegialia*, (§ LXXXIX.) si coetus aut alius illis gaudeat, sarta tecta potius illa seruare, quam ea minuere. Tit. IV.

l) conf. Reu. C. M. PFAFF *diss de vitiis eor. qui sacr. oper.*

m) I. S. STRYCK *diss. de iur. Sabbathi.*

n) B. THOMASIVS *diss. de iur. & off. Princ. circ. aug. Salar. ministr. eccles.*

TIT. IV. MEMBR. III.
DE POTESTATE FERENDI LEGES ECCLESIASTICAS, IVXTA STATVM GERMANIAE.

§. XCIV.

Connexio.

DIxi: Ius circa ſacra cuique Imperanti competere, intuitu Reipublicae, cui praeeſt, eumque vi huius iuris praecauere, ne quid in eccleſia fiat, in praeiudicium Reipublicae. (§. LXXIX. ſeq.) Sed qua ratione circa ſacra verſari debeat? ex *fine religionis* & *eccleſiarum* dependet, & inde quoque aeſtimari debet: id quod iam paſſim inculcaui. Supereſt, vt per indicem, quid iura publica Germaniae noſtrae diſponant, hactenus dictis adiiciam.

§. XCV.

Fons iuris circa ſacra, iuxta leges publicas Germaniae.

Ius circa ſacra, leges imperii fundamentales potiſſimum ex *iure territorii* deducunt. Hinc itaque 1) in theſi competit omnibus *ſtatibus imperii*, *o)* & quum ius territorii ſupremam in politicis poteſtatem inuoluat, 2) etiam *ciuitatibus immediatis*, *p)* & 3) *liberae Imperii nobilitati. q)* * Imo ſi 4) catholicorum ſtatuum *domeſtica principia*, Statibus huic religioni addictis hoc ius non adimerent, non poſſet non illis pari ratione ac Proteſtantibus

o) Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 29. 30. 39. & 43.
p) *Ibid.* §. 29.
q) *Ibid.* §. 28.

competere. Interim tamen 5) in *iure reformandi* (§. XLIV.*) laciniam quandam, ex hoc eminentiori iure possident. Quodsi 6) ius territorii dubium sit, vel iam in anno M D C XXIV. dubium fuerit, ad *possessorem* dicti anni respicitur, vt ille hoc ius exercere queat *r)* 7) competit illud possessori *territorii oppignorati*, *s)* ** ita tamen vt 8) facta *reluitione*, ius sacrorum in debitorem transeat, cum plena &libera potestate, suae religionis exercitium publice introducendi *t)* 9) sola *qualitas feudalis*, vel *subfeudalis* vel *dominium directum*, vel *criminalis iurisdictio*, vel *ius patronatus*, vel *ius Aduocatiae*, ius sacrorum haud inferunt. *u)* Deniq; 10) obseruandum est, in exercitio huius iuris respicinum Princeps *religionem eandem*, vel *diuersam* a subditorũ religione, foueat? Priori casu, si nullum pactum cum statibus prouincialibus obstet, *libere* hoc ius exercet, quatenus scilicet *finis religionis* hoc admittit, & ratio Reipublicae suadet; Posteriori casu, contra *statum anni* M DC XXIV. nil mutare poterit, nec subditis aliquid iniungere, quod *confessioni & conscientiae* repugnat. *w)* (conf. §. XLIV.)

* Liberae quidem imperii nobilitati, ius territoriale in sensu proprio non competit, quum illud in

r) Instr. Pac. *Art.* V. *§.* 43.
s) *Ibid. Art.* V. *§.* 25.
t) *Ibid. Art.* V. *§.* 27.
u) *Ibid. Art.* V. §. 42. 44. & 46.
w) *Ibid. Art.* V. §. 31. & 48.

in ſuo complexu & ambitu, non teneat. Pleraque tamen quum iura territorialia habeat,& *immediate ab imperio* dependeat, merito illi hoc ius vindicatum fuit.

** Qui oppignorationes Imperii modulo iuris communis dimetiuntur, dicunt: penes creditorem eſſe *vtile*, penes debitorem *directum dominium*. conf. STRAVCH *de oppign. Imper.* Sed pignoris Germaniae ea fuit indoles, ut *dominium* in creditorem, ſed *reuocabile* tranſtulerit. vid. B. GVNDLING *de iur. oppign. territ.*

§. XCVI.

Quantum 1) ad ſtatus catholicos attinet, illi ex ſuae religionis principiis, iura circa ſacra, ex ſuperioritate territoriali promanantia, tenentur *Dioeceſano*, ſeu Epiſcopo, cuius ſacro imperio prouincia addicta eſt, relinquere. (conf. §. CCXLVIII.) Sed quantum 2) ad Status proteſtantes, ius hoc dioeceſanum *ſuſpenſum*, immo penitus *ſublatum* & *exſtinctum* eſt. *x*) * De iure Dioeceſano.

* Conditio enim, ſub qua ſuſpenſio haec reſolui queat, moraliter eſt impoſſibilis. Suſpenſio autem iuris perpetua, potius ſublatio eſt, quam ſuſpenſio. Hinc etiam cautum in Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 14. *in fin.* perpetuam pacem eſſe debere, ſi vel maxime de religionis diſſidiis, amicabiliter conueniri nequeat. Hoc poſito, fruſtranea ſunt omnia, quae de *iurium epiſcopalium reuiuiſcentia*, in medium proferuntur. conf. MVLLERI *diſp. de reuiuiſc. iur. Epiſc. in terr. proteſt.*

§.XCVII.

x) vid. Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 48.

§. XCVII.

De iurisdictione, ſtatuum catholicorum eccleſiaſtica in ſubditos proteſtantes.

Quantum ad *iurisdictionem eccleſiaſticam* catholicorum, intuitu ſubditorum proteſtantium, ſciendum eſt, 1) rem omnem dimenſurandam eſſe, ex ſtatu *anni decretorii*, vtrum ſcilicet anno MDCXXIV. Epiſcopi iurisdictionem eccleſiaſticam exercuerint, nec ne? *y*) * 2) ſi illam exercuerunt, ſubditi in omnibus illis, quæ *Auguſtanam confeſſionem* non concernunt, *iurisdictioni ſubſunt*, modo ipſis occaſione proceſſus nil iniungatur, confeſſioni & conſcientiae repugnans. *z*) ** 3) Si Epiſcopi talem iurisdictionem non exercuerunt, relinquendi ſunt ſubditi in *eo ſtatu*, in quo *An. MDCXXIV.* fuerunt & ſi tunc *proprium conſiſtorium* habuerunt, illi porro ſubſunt. *a*) 4) Haec conſiſtoria ſunt *immutabilia*, ita vt territorii Princeps ea tollere nequeat: *** quin quod 5) nec cauſſas eccleſiaſticas inde *auocare*, ſed 6) ſaltem eo caſu, ſi *vt ſuſpectum recuſatur*, auctoritate ſua *iudicium extraordinarium*, quoad cauſſam illam per delegatos proteſtantes, inſtruere poſſit: ſic & 7) vbi de *protracta* vel *denegata iuſtitia* querela deferatur, illi ſaltem integrum ſit, de *formalibus*, vel de *puncto denegatae iuſtitiae* cognoſcere, neutiquam vero de *materialibus*. 8) Denique notandum, eatenus

y) Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 31. & 48.
z) Ibid. *Art.* V. §. 48. *in fin.*
a) Ibid. *Art.* V. §. 31.

tenus non reſpici ad *diem primam Januarii*, dicti anni decretorii; ſed ſufficere, ſi *quacunque anni parte*, in libertate ſubditi fuerint.

* Nouiſſime, & quidem in Annis MDCCXIV. & ſequentibus, in imperio noſtro diſputatum fuit: V rum,& quousque iurisdictio eccleſiaſtica, Principi catholicorum ſacris addicto, in ſubditos Auguſtanae confeſſionis competat? Acta quaedam huc pertinentia, vna cum reſponſo deſuper confecto, exhibet FABER in der Staats-Cantzley *Tom* XLVII.*art*.12. *Tom*. XLVIII. *art*. 10. *Tom*. XLIX. *art*. 14. Principes ſeculares,catholicae religioni addicti, in anno decretorio ne quidem intuitu ſuae religionis conſortium iurisdictionem eccleſiaſticam exercuerunt: ſic multo minus erga Proteſtantes illa vti potuerunt. Immo, iuxta Principia iuris canonici, *ſacrilegium* committerent, ſi ſibi talem iurisdictionem vindicarent.

** Sic v.g. ſubditi Proteſtantes cogi nequeunt, vt easdem *ferias* cum Pontificiis celebrent: vt *Calendarium Gregorianum* agnoſcant: vt coram *venerabili genua flectant:* vt in feriis catholicis ab *operis manualibus abſtineant;* & quae ſunt alia.

*** Sane haec conſiſtoria non ſunt aeſtimanda ex illis regulis, ſecundum quas Principum Proteſtantium conſiſtoria diiudicari ſolent. Nam eodem modo ab Epiſcopo catholico,licet Dominus territorii ſit,dependere nullatenus poſſunt vti reliqua proteſtantium conſiſtoria a Principis Proteſtantis diſpoſitione dependent, quia *diuerſitas religionis* hoc non patitur. Sic a talibus conſiſtoriis, ad Epiſcopum catholicum prouocari & adpellari nequit, ne per indirectum cauſſae eccleſiaſticae proteſtantium, iuris-

iurisdictioni Episcoporum, contra statum anni decretorii subiicerentur. *conf.* Antiuindic, Hildesiens.

§. XCVIII.

De iure protestantium inter se.

Protestantes vbi intuitu catholicorum considerantur, *duae* saltem *religiones*, adeoque & *duae* saltem *partes*, *catholicorum* puta, & *protestantium*, in Imperio occurrunt. *b*) * vbi autem *inter se* considerantur, *duas partes* faciunt, & hinc subditis, quatenus a territorii domino dissentiunt, prospectum fuit. Hinc sciendum: 1) respiciendum hic esse ad *pacta* cum subditis inita, vel ad *priuilegia* indulta, aut ad exaratas *reuersales*; quum catholicos inter & protestantes, sola *obseruantia anni decretorii*, norma normans sit. *c*) 2) Saluam inter hos relinquendam, *conscientiae libertatem*, quae iuxta principia olim a protestantibus, contra catholicos defensa, attamen longe aliter comparata esse debet ac illa, quae a catholicis statibus sperari potest. 3) Sic exsulare *coactionem*, adeoque vbi subditi ad sacra reformata transeunt, aut ad Lutherana, *emigratio* (§. XLIV. 11.) *iniungi nequit.* 4) Singulariter prospectum esse Augustanae Confessionis consortibus in *Palatinatu*, quorum status iuxta annum MDCXXIV, iudicatur; *d*) Reformatorum autem iuxta annum MDCXVIII. *e*) 5) in caeteris prouinciis, *extra*

b) Instr. Pac. *Art.* VII. §. 1.
c) Ibid. *Art.* V. §. 33. *Art.* VII. §. 1.
d) Ibid. *Art.* IV. §. 19.
e) Ibid. *Art.* IV. §. 6.

tra Palatinatum, intuitu Reformatorum ille ſtatus reſpiciendus, qui fuit tempore *pacis conditae*, puta anno MDCXLVIII. *f)* 6) Si Princeps Proteſtantium religioni addictus, territorium diuerſae religioni addictum, iure *ſucceſſionis* conſequatur, vel ad *alteram* proteſtantium *partem tranſierit*, ſubditis nec templa aut ſcholas aut alias domus religioſas adimere poteſt, nec ſuae confesſionis miniſtros obtrudere. 7) Integrum tamen illi eſt, publicum ſuae religionis exercitium, in *reſidentia* introducere. ** *g)* 8) *Communitas*, quae religionem Domini ſui amplectitur, *exercitium* illius, ſuis ſumtibus, ſine praeiudicio reliquorum, introducere ita poteſt, vt ne quidem a *ſucceſſore* diuerſae religionis, *tolli* queat, modo viſitatores ſacrorum, conſiſtoriales, publici Profeſſores, ſtatum priorem non amittant. *h)* 9) *Leges eccleſiaſticas* in caſibus ſub nr. 6. & 7. adductas, *mutari* non poſſe, niſi cum *conſenſu* Statuum prouincialium. *i)* Inde nec 10) ſubditis inuitis, noua *formula confeſſionis* obtrudi poterit. (§. XCII. *)

* Olim Euangelico-Lutherani, Reformatos a ſuo conſortio excludere voluerunt, immo adhuc tempore Pacificationis Weſtphalicae, in ea ſententia perſtiterunt. Sed ceſſauit poſtea Zelus indiſcretus. Hodie enim non ſolum con-

f) Inſtr. Pac. *Art.* VII. §. 1. verba: *de praeſenti.*
g) Ibid. *Art.* VII. §. 1.
h) Ibid. *Art.* VII. §. 2.
i) Ibid. *Art.* VII. §. 1.

coniunctim *corpus Evangelicum* in comitiis constituunt; sed & nomine der beyderseits Augspurgischen Confessions-Verwandten, in scriptis publico nomine euulgatis, veniunt.

** Quidam verba Pacificationis de *priuato aulae exercitio* intelligunt; sed perperam. Vox quippe *Residentiae*, nil aliud quam *totam vrbem Principalem* denotare potest.

§. XCIX.

De termino decretorio.

Restat, vt pauca adiiciam de *termino decretorio*, cuius hinc inde mentionem feci. Ita vero dicitur *tempus, secundum quod in caussis ecclesiasticis status rerum, ex placito illorum, qui Pacificationem Westphalicam inierunt, di udicari debet.* Sciendum proinde 1) duplicem esse hunc terminum, α) ex *capite amnestiae*: * β) ex *capite grauaminum.* **

* Effectus huius termini est: vt omnia restituantur, in eum statum, quo ante motus Bohemicos, seu MDCXVIII. fuerunt, qui annus prima belli initia constituit.

** Hic intelligantur grauamina, pendente bello, catholicos inter & Protestantes orta, postquam edicto Ferdinandeo, Anno MDCXXIX. publicato, bona ecclesiastica Protestantibus ademta fuerunt, vtvt in motibus Bohemicis, nullas partes habuerint, nec illis se immiscuerint.

§. C.

Differentia vtriusque termini

Tenendum itaque: 1) Restitutionem ex capite *amnestiae*, fieri iuxta statum anni MDCXVIII. *saluis iuribus cuiusuis tertii*, & praeterea, *salua restitutione ex capite grauaminum. k)* 2) Hunc terminum obtinere tam inter

k) Instr. Pac. *Art.* III. §. 1. & 2.

ter *diuerſae* quam inter *eiusdem religionis* conſortes. *l)* 3) Sed reſtitutionem ex capite *grauaminum*, *ius irreuocabile* tribuere, *limitare* priorem reſtitutionem, & obtinere ſaltem inter *diuerſae religionis* conſortes. *m)* * 4) diſtinguendum tamen eſſe: utrum de *immediatis* an *mediatis* quaeſtio occurrat? Priori quippe caſu, praeciſe attenditur *dies criticus*, anni MDCXXIV. puta, *primus Januarii; n)* poſteriori autem, puta vbi de ſubditis *mediatis* quaeſtio eſt, ad quamcunque partem dicti anni reſpicitur. *o)* His obſeruatis, facile eſt intellectu, quatenus facultas, leges eccleſiaſticas ferendi, ſuperiori libera, reſtricta & ademta ſit.

* Quantae diſceptationes interceſſerint, donec tandem talis terminus reſtitutorius paciſcentibus placuerit; ex Generoſſ. de MEIERN, quem denuo honoris cauſſa nomino, *Actis Pac. Weſtph.* diſci poterit.

TIT. V.

DE LEGIBVS ECCLESIASTICIS.

§. CI.

VIdimus, penes quem, iuxta diuerſos de eccleſia conceptus, ſit poteſtas, leges eccleſiaſticas ferendi: (§ LXXI. ſeqq.) Obſernauimus ex mente Pontificiorum, *vnam* eſſe Connexio.

F *eccle-*

l) HENR. COCCEIVS *diſſ. de Amneſtia.*
m) Inſtr. Pac. *Art.* V. §. 2. *ſeq.*
n) Ibid. *Art.* V. §. 2. 14. 20. 23. 25. 26. 29.
o) Ibid. *Art.* V. §. 31. 32.

ecclesiam catholicam, vnum dari *Episcopatum* oecumenicum, reliquis vero praelatis *portionem* saltem *gregis* commissam esse: (§.III.1. §.IV.3.4.) & sic leges ecclesiasticas ab illis ferendas esse, qui sunt *Imperantes* in Republica ecclesiastica. (§.LXXI.6.) Aliam tamen esse rationem societatum ecclesiasticarum, inter *protestantes:* (§.LXXVIII.seqq.) Immo propria & peculiaria habere instituta, ecclesias in Germania; (§.XCIV. seqq.) adeoque quae leges tam in vniuersa catholica ecclesia, quam inter Protestantes, sigillatimque in Germania, inter adprobatas religiones obtineant; circumspiciendum erit.

TIT. V. MEMBR. I.

DE LEGIBVS, QVAE IN VNIVERSA CATHOLICA ECCLESIA OBTINENT.

§. CII.

Quare & quatenus, 1) Biblia sacra legem ecclesiasticam faciant?

IAm obseruaui, Biblia sacra, constitutiones conciliorum vniuersalium, constitutiones Pontificum generales, traditiones Apostolicas, obseruantiam ecclesiae Romanae, constituere leges ecclesiasticas. (§.LXXIV.1.sqq.) Sed de his aliisque, quae *normae* instar in vniuersa catholica ecclesia obtinent, nunc plenior paulo differendi occasio adest. I. *Biblia* itaque *sacra*, propterea *vniuersalibus legibus*, iisque palmariis, annumerantur α) quia

quia inde *iura sacerdotalia* (§.CLXVI.*) Clero vindicari debent: β) *regulae virtutis* & *amoris* remediis coactiuis inculcari possunt; γ) Laici, quibus interpretatio scripturae prohibita est, cleri explicationes instar oraculorum venerari, obstringi queant.

§. CIII.

II. Legibus vniuersalibus, propter vniuersale Imperium, quod Apostolos in ecclesias exercuisse perhibent, accensent *traditiones Apostolicas*. Vtrum vero aliquid ex Apostolica traditione deriuandum sit, exinde diiudicandum arbitrantur, si vniuersa ecclesia institutum teneat, semper illud retentum, nec tamen conciliis institutum fuerit. *p)* Reliquias varias ex eiusmodi traditionibus, in sic dictis *canonibus* & *constitutionibus Apostolicis*, aliisque scriptis, occurrere, etiam Protestantes nonnulli pro vero adsumunt. *q)*

2) constituunt Legem vniuersi constitut. Apost.

§. CIV.

III. Huc referunt sanctiones *conciliorum vniuersalium*, potissimum Nicaeni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis. Sed quantum ad *disciplinam* ibi determinatam, passim ab illa recessit ecclesia Pontificia. Interim tamen docet, 1) conciliorum vniuersalium canones vbique esse obseruandos: 2) *particularium* autem sanctiones, extra diocee-

3) constitut. concil. vniuers.

p) PETR. DE MARCA *de conc. sac. & Imp. Lib.* VI. *cap.*7. §. 1.

q) conf. GVIL. BEVEREGIVS *in cod. can. primit. eccl.*

oecesin vel prouinciam, non protendere obligationem: posse tamen 3) alias ecclesias talia decreta *recipere*, & se illis *subiicere*: immo 4) ex *adprobatione Pontificis*, expressa aut tacita, legum ecclesiasticarum vniuersalium vim accipere: 5) particularia concilia, *arbitraria potestate* non gaudere, in *disciplina* ecclesiastica *corrigenda*. *

* Ad legum ecclesiasticarum originem, vim pariter ac potestatem, rationemque cognoscendam multum facit studium conciliorum. Ad hoc rite instituendum conducit opusculum, magno cum iudicio, nec minori labore concinnatum, quod titulum praefert: *Traité de l'etude des conciles & de leurs collections.* Auctorem agnoscit SALMONIVM, Doctorem ac Bibliothecarium Sorbonae Parisiensis. Exponit in hoc libro vir eruditissimus vtilitatem, quae ex conciliorum studio redundat: recenset collectiones conciliorum & antiquiores & recentiores, illasque ad examen criticum reuocat: denique rationem, qua studium conciliorum instituendum sit, praescribit. Conciliorum *generalium collectionum* notitiam dedit celeb. FABRICIVS in *Bibl. Graec. Tom. XI. pag.* 113. & laudatus modo SALMONIVS tredecim collectiones generales numerat, & summa cum industria *particulares* conciliorum, in hac vel illa regione habitorum, *collectiones* enarrat, & dehinc *Epitomatorum* conciliorum mentionem facit. Ex collectionibus generalibus, vltimam facit *Harduinam*, sed postea nouam adornauit NIC. COLETVS, Venetiae, quae si ad finem est perducta, prioribus cunctis palmam praeripiet. Concilium Lateranense An. MDCCXXV. sub auspiciis Benedicti XIII. celebratum, iuxta exemplar Romanum, Augustae Vindelic. prodiit An. MDCCXXVI.

MDCCXXVI. sub Titulo: *Concil. Roman. in Basil. Later.* celebr. Ao. 1725. *a Sanct. Patr. ac Dom. Benedict.* XIII. vnde conspicere licet, decretalium ordinem, Pontificem in conficiendis suis decretis, ante oculos habuisse. Prodiit etiam de hoc concilio Reu. IO. GEORG. WALCHII *Commentatio*, in qua vir eruditus etiam de naeuis huius concilii disserit.

§. CV.

IV. Pontifices, vt *Christi vicarii, & visibilia capita* ecclesiae Catholicae, suis *constitutionibus* vim legum vindicant. Eatenus autem vniuersam ecclesiam obligant, quatenus 1) vel *generales*, vel 2) ab omnibus Episcopis in suis dioecesibus *publicatae*, vel 3) vsu *receptae* sunt.* Sed 4) satellites ecclesiae Romanae in ea versantur sententia, Pontificem ceu oecumenicum Episcopum, regulariter omnibus, legem suis edictis imponere.** 4) Constitut. Pontif. generales.

* Galli sane eam propugnare solent doctrinam: Pontificum decreta non aliter obligare, quam ex *publicatione* aut *receptione*. vid. PETR. DE MARCA *de conc. sacerd. & Imp. Lib.* II. *cap.* 16.

** Continentur Pontificum constitutiones in *Bullario Magno*. Nouissima huius operis editio prodiit An. MDCCXXVII. & exhibet constitutiones a Leone M. vsque ad Benedictum XIII. Primam collectionem instituit LAERT. CHERVBINVS, non publico, sed *priuato ausu*. Auspice tamen Sixto V. in lucem edidit. Denuo opus prodiit sub Paulo V. Posthaec Filius Laertii, ANGELVS MARIA CHERVBINVS, Monachus Cassinensis: dehinc ANGELVS A LANTVSIA, & IO. PAVL. A ROMA, Ord. minor. S. Francisci, iteratam editionem adornarunt. Tandem nouissima,

de qua dixi, prodiit editio, nouem voluminibus constans. Sex priora volumina continent constitutiones Pontificum, vsque ad Clementem X. Septimo & Octauo Tomo exhibentur Bullae Innocentii XI. Alexandri VIII. Innocentii XII. Clementis XI. Innocentii XIII. & Benedicti XIII. huiusque illae, quae vsque ad tempus editionis prodierunt. Nonus Tomus promittit omnes constitutiones, in prioribus editionibus praetermissas, vna cum reliquis Benedicti XIII. constitutionibus, post publicationem octaui Tomi exaratis. Bulla sumitur pro *sigillo*, quod chartis appensum est. Hinc *Bullator* designat *sigillatorem*: *bullare* vero idem est ac *sigillare*, e contra *dispullare* idem denotat ac *sigillum auellere*, *dissigillare*. Hinc litterae bullatae, i. e. *sigillo adpenso munitae*. Inde ipsa *diplomata*, sigillo siue bulla munita, *Bullarum* nomen acceperunt. Sigilla autem, siue Bullae, vel ex auro, vel argento, vel plumbo, vel cera, conspiciuntur. *Plumbea Bulla* vtitur Pontifex, vel ideo, quod *Petrus*, cuius se successorem perhibet, coeco eleemosynam petenti dixerit: *argentum & aurum non est mihi. Act.* III. 6. vel ideo, quod nimia *parsimonia* vti velit. Pro plumbo tamen aurum accipit, & sic in Chymica arte *adeptus* dici meretur. Non omnibus vero constitutionibus & rescriptis plumbum adiungit, sed *Breuia* Apostolica plumbo carent. Differunt vero Breuia a Bullis, 1) quod Bullae in *membrana*, Breuia regulariter in *charta*: 2) illae in caussis *grauioribus* & *arduis*, veluti in collationibus & confirmationibus beneficiorum, personatuum & dignitatum ecclesiasticarum; haec in negotiis *minoris momenti*, veluti caussis iustitiae, dispensationum, indulgentiarum, expediantur. 3) Quod Bullis *subscriptio* Pontificis & *plumbeum sigillum* adponatur; Breuia vero saltem *cera rubra*, & *annu-*

lo

lo Piscatoris signata, a solo *Secretario* subscripta, sub tali clausula expediri soleant: Dat. *sub annulo Piscatoris* die —— anno —— *Romae apud Stum Petrum Pontificatus ann.* —— conf. HENR. GVNTH. THVLEMARIVS *de bulla aurea, argent. plumb. & cer. cap.* I. §. 8. *seq. cap.* IV. §. 15. *seq.* add. B. HEINECCIVS *de sigillis* pag 28. 48. 49. 52. 142 seq. 148. B. IO. ANDR. SCHMID *de annul. Pastor.*

§. CVI.

V. *Dicta sanctorum*, licet nil aliud, quam doctrinas & opiniones Doctorum ecclesiae contineant, horum vero opiniones leges haut sint; eatenus tamen vim legum nanciscuntur, quatenus 1) in *codicem* legum, vniuersaliter obligantium, transferuntur; vel 2) *Pontificis consensu*, expresso aut tacito, colliguntur. Inde Decreti, a GRATIANO collecti, auctoritatem, multi arcessunt. (Vid. praefat.) 5) Quatenus dicta sanctorum vniuersales leges constituant.

§. CVII.

VI. Ob oecumenicum Episcopatum, quem ecclesia Romana tenet, multum etiam *obseruantiae* & *consuetudini* huius ecclesiae tribuitur, quia reliquae, certe occidentales, ad hanc, tanquam ad *normam* & *exemplar*, respicere solent. Hoc quum potissimum ratione *ordinis*, seu rituum & Liturgiae, contingat; mirari nemo debet, *ordinem Romanum* per totum fere catholicum orbem, liturgiae & rituum normam constituere.* (conf. §. DCXI. 3.) 6) & obseruantia ecclesiae Romanae.

* Antiquissimus liber, qui de liturgia & ritibus ecclesiae Romanae agit, dicitur: *Ordo Romanus.* Antiquitas huius libri ad minimum ad tempora Gregorii M. adscendit. Eruditis obseruationibus hunc ordinem illustrauit MABILLON *in Musco Ital. Tom.* II. post *cap.* XXI.

§. CVIII.

7) nec non symbola.

VII. Quum leges ecclesiasticae etiam conceptus dirigant, credendaque & dogmata, per modum legis determinare soleant; (§. LXXVI. 5. seq.) hinc videre licet, quare *symbola fidei,* * potissimum illa, quae in conciliis vniuersalibus fabricata fuerunt, in legum censum veniant. Potissimum huc referunt: *Apostolicum*, *Nicaenum*, *Athanasianum*, *Tridentinamque Professionem.* (Vid. §. CXXIV. sq.)

* Habent quidem antiquitatem symbola; nulla tamen de illis vestigia in *sacris litteris* occurrunt. *Singuli* professiones fidei edebant. Hunc morem postea *integrae ecclesiae* imitatae sunt. Per modum *legis* vero tunc demum omnibus obtrusa fuerunt, vbi Imperantes *brachium* suum doctoribus commodarunt. conf. Reu. IO. GEORG. WALCHIVS, quem, vt amicum, honoris caussa nomino, *in introd. ad. libr. symb. eccl. Luther. in proleg.*

§. CIX.

8) Stilus curiae Romanae.

Sicuti obseruantia & consuetudo ecclesiae Romanae, aliis ecclesiis normam & exemplar suppeditat; (§. CVII.) Sic etiam VIII. *Stilus curiae Romanae*, in catholica ecclesia, in *subsidium* saepius vocatur. Consistit quidem

dem stilus eiusmodi potissimum in *formularia* illa *iurisprudentia*, quam curiales adhibere solent, in negotiis expediendis; *r)* sed non raro etiam omnia ea, quae in Pontificis tribunalibus expediuntur, quoad *materialia*, alibi tantae sunt auctoritatis, vt leges particulares vel vincant, vel modificent, vel limitent, vel restringant. Hinc magnae auctoritatis sunt *Decisiones Rotae Romanae.* * Deinde praxin *Datariae*, ** regulas denique & obseruantiam *cancellariae* Pontificiae, *** *normae* instar, non raro regna & prouinciae, sedi Romanae addictae, habere solent.

* In Tribunali, quod *Rotae Romanae* nomen gerit, expediuntur omnes caussae *contentiosae* ac *forenses*, atque adpellantur: *caussae sacri Palatii Apostolici.* Caussae vero *minus contentiosae*, quae versantur circa generalem ecclesiae administrationem, cardinalibus (vid. §. CCLXXXVIII. sq.) a Papa commissae sunt, & vocantur: *consistoriales*, a loco in Palatio Apostolico, vbi Cardinales ad dirimendas illas caussas conuenire olim consueuerant. (§. CCXCI.3.) Sunt, qui contendunt, cum ipsis Pontificibus natum hoc Tribunal, Assessoresque illius olim nomen *seniorum*, postea *Consiliariorum* & *Decurionum Reipublicae*, dehinc *Cubiculariorum*, mox *Capellanorum*, immo *Magistrorum* ecclesiae Romanae gessisse. Nunc vocantur: *Auditores Rotae.* Vnde denominatio descendat? variae prostant variorum opiniones. Coniectura, quam DOMIN. BERNINVS, qui historiam huius dicasterii delineauit, sub titulo: *Il Tribunale della*

r) vid. CORVINVS *iur. can. Lib.* I. *tit.* 1. §.26.& 27.

della S. Rota Romana, pag. 13. *ſeq.* adfert, admodum probabilis eſt. Putat quippe ideo denominationem inualuiſſe, quia in *Auditorio* Palatii cauſſas ad ſe delatas audiuiſſent, quae cauſſae iuxta antiquam conſuetudinem, in *Rota*, ſeu rotula, hoc eſt, *volumine in orbem & formam* ROTAE *complicato*, ſcriptae fuiſſent. *Sacram* propterea dici *Rotam*, quod *Pontificis tribunal forenſe* ſit: *Romanam* vero, vt diſtingueretur ab *aliis Rotis*, alio tempore in aliis ciuitatibus inſtitutis, velut Bononiae & Ferrariae. Numerus Auditorum ad XII. adſcendit, ita vt tres ex illis ſint Romani, duo Spani, vnus Germanus, Gallus, Venetus, Bononienſis, Mediolanenſis, Florentinus & Ferrarienſis. Germanum Imperator nominat ac eligit, Gallum Rex Galliae, Spanos Rex Spaniae. Veneti quatuor Doctores e ſua gente, Mediolanenſes vero tres denominant, quorum vnus a Pontifice eligitur. Reliquos Pontifex iuxta proprium arbitrium conſtituit. Qualitates, quae in illis deſiderantur, huc redeunt, vt ſint *Doctores*, qui *famam* iam ad minimum ex *triennali lectione iuris* conſequuti fuerint, commendati de *vitae* ac *morum* honeſtate, *legitimi*, nec *bonis* temporalibus *deſtituti*. Diſputant ante receptionem publice, in cancellaria Apoſtolica, in Cardinalium, Praelatorum, curialium aliorumque doctorum hominum corona. Tunc ſecretum examen, a Cardinali *Vice-Cancellario* (vid. Schol. ***) inſtituendum, ſuſtinent. Probati ita a *Cardinali Camerario*, de mandato Papae, rochetum, cappam & birettum accipiunt. Tandem in Auditorium Rotae introducitur Candidatus, vbi *Decanus* illi os claudit, ſilentiumque imponit: in proxima vero Rota, os rurſus aperit, adiectis verbis: *eſto Auditor*. Hinc accipit Benedictionem Papalem. Tres

ſunt

sunt hodie auditorum classes. In singulis quatuor sunt Auditores. Vnus proponit caussam, & propterea nomen *Ponentis* accipit, reliqui *Correspondentes* vocantur. Qui caussa cecidit, ab vna classe ad aliam, porroque ad tertiam *prouocare* potest. Ab ipso Tribunali recursus ad *Pontificem* in mundo est. Concessum huic tribunali, quandoque rigorosos iuris cancellos egredi, atque iuxta *regulas* vel *leges*, quae *prudentiae* dicuntur, procedere. Auditorium habent in Palatio Papae, adeoque hyeme, in *Vaticano:* aestate, in *Quirinali.* Adsunt in hoc iudicio, *Aduocati*, *Procuratores*, *Adiutores*, *Notarii.* Bis quauis hebdomate Auditores conueniunt.

** *Datariae* nomen, Romae, illud collegium gerit, quod non solum de *praebendis & beneficiis*, quorum reditus summam LXXX. aureorum non excurrunt, nec ad *Consistorialia* beneficia referuntur, disponit; sed & *diplomata gratiae*, prouisiones, prorogationes terminorum electionis, restitutiones, suspensiones, relaxationes, confirmationes sententiarum, & infinita alia, vbi *gratiam concedere potest* & *solet* Pontifex, decernit & expedit. Ex tribus personis constat collegium, puta *Datario*, seu *Pro-Datario*, *Sub-Datario*, & *Praefecto vacantiae per obitum:* quibus alii *subofficiales*, sub nomine Reveditorum, Registratorum, Scribarum, parent. Datarii & Datariae nomen, a *datando* descendit, quia olim litteris gratiae, ipse Praeses collegii *Datum* seu *tempus expeditionis*, sua manu adiecit. Semper *Praelato* cuidam haec dignitas confertur, quandoque Cardinali, qui tunc *Pro-Datarii* titulo superbit, quum alius *Datarii* saltem nomen gerat. Quandoque *Vice-cancellarius*, simul Datarii dignitate gaudet. conf. THEOD. AMYDENIVS *de offie. & iurisd. Datarii, & stylo Datariae.*

*** In

*** In *Cancellaria* Pontificis, caussae *beneficiariae maioris momenti*, & quae in *gratiosis* inter *ardua* referuntur, tractari solent. Eum ordinem, quem nunc tenet hoc collegium, ab Alexandro VII. An. MDCLV. accepit, qui *Regulas Cancellariae* publicauit, & in illis varia de reseruationibus beneficiorum omnis generis, mensibus Papalibus, reuocationibus vnionum, litteris gratiae, variisque ad rem beneficiariam pertinentibus capitibus, disposuit: formam processus, indolemque expeditionum, determinauit, sensum variarum Clausularum elucidauit,& munus potestatemque Vice-Cancellarii circumscripsit. Inseruit has Regulas, DE NICOLIS *prax. canon siue iuri Canonico*. Praesidis munere in hoc collegio fungitur *Vice-Cancellarius*, olim *Cancellarii* titulo ornatus. Ex quo vero hoc munus quandoque a viris,cardinalitia dignitate haut illustribus, fuerit administratum, hi ex modestia, *Vicecancellariorum* nomen sibi sumserunt. Hoc postea a successoribus, vtvt Cardinalium mitra ornatis, ex quadam incuria retentum, postea veluti in legem transiit. Maxima Vice-cancellarii est dignitas, & inter *Officiales Curiae*, proximum a Pontifice locum obtinet. Praeest *Litterarum* Apostolicarum in cancellaria *expeditionibus*. Recipit ab illis, quibus Episcopatus, Abbatiae,Prioratus Regulares & Conuentuales aliaeque dignitates conferuntur, *fidelitatis iuramentum*. Alii quoque officiales curiae & cancellariae coram ipso *iusiurandum* praestare tenentur. Militant sub illo *Protonotarii* Apostolici, qui de *Breuium*, *Archiui*, & minorum *gratiarum scriptura* sunt, *Auditores Rotae*, *Abbreuiatores*,*Aduocati* Consistoriales, *Secretarii*, *Scriptores*que Apostolici,*Plumbatores* Bullarum, *Senescalcus* siue

siue custos Cancellariae, aliique. Taceo alias praerogatiuas, integro libro delineatas, a IO. CIAMPINO, *de S. Rom. Eccl. Vice-Cancellario.* Qui etiam, quum ipse Abbreuiatoris officio praefectus fuerit, *notitiam Abbreuiatoris, de curia compendiaria*, publicauit, in qua ostendit: Abbreuiatoris partes in eo positas esse, vt, si quando Pontifex *supplicis petito annuerit*, aut *motu proprio gratiam* concesserit, Abbreuiator id, quod Bulla desuper exaranda dicere debet, verbis decentibus exprimat, ac ad formam debitam, iuxta canones, regulasque & stilum cancellariae reducat.

§. CX.

IX. Ad vniuersales Leges Pontificiae ecclesiae, *Decretum* & *Decretales*, reliquique Libri, qui in *corpore iuris canonici* continentur, merito referri debent. Sed de his alibi. (in praefat.) Immo X. quum *Ius ciuile* varia ecclesiae proficua contineat, eatenus ad illud saepius ea recurrere solet. Verum hujus iuris dispositione saltem καθ' ἄνθρωπον, vt in scholis loquimur, vtitur.

9) Ius canonicum.

10) Ius Romanum.

§. CXI.

XI. Quum ab Episcoporum decretis, recursus ad Pontificem semper pateat; (§. VI. 6.) videre licet, quod etiam *Rescripta* & *priuilegia* Pontificis, normam inter partes, & in negotiis, seu rebus, super quibus exarantur, faciant. *s*) Indolem vero tam rescriptorum, quam priuilegiorum, mox ex instituto enucleabimus. (§. CXL. seq.)

11) Legum, licet particularium, vim habent rescripta & priuilegia.

§. CXII.

s) Conf. *C.* 32. X. *de rescript.*

§. CXII.

12) Statuta Episcoporum.

XII. Particularibus ecclesiis quum praesint Episcopi; (§. VI. 3.) sequitur α) vt quae suae ecclesiae conducere arbitrantur, ordinare, & *particulares leges* condere possint, propterea quod non semper ad legem communem, particulares ecclesiae reduci queant. β) Vt tamen eo curam suam dirigere debeant, vt, quantum fieri potest, a communi disciplina non recedant. XIII. Vt id, quod singuli Episcopi possunt, etiam multis, in *conciliis prouincialibus* & *nationalibus* congregatis, omnino liceat. XIV. Vt etiam eatenus particularium ecclesiarum *obseruantia* & *consuetudo*, legis particularis vim obtinere debeat. Ita se res habet in vniuersa ecclesia, sedi Romanae addicta. Ecclesiae vero Romano catholicae in Germania, quum praeterea peculiaribus legibus, statum ecclesiasticum concernentibus, gaudeant; singularique ratione earum, quas adduximus, vtantur; peculiarem considerationem res mereri videtur.

13) Statuta conciliorum particularium.

14) Obseru. & consuet. partic. eccles.

TIT. V. MEMBR. II.
DE LEGIBVS ECCLESIASTICIS INTER ROMANO CATHOLICOS IN GERMANIA.

§. CXIII.

Symbola, vnde pro-

DIximus: Iudicari tres Religiones adprobatas in Germania ex suis *formulis*, seu con-

confessionibus, publice editis, & qui his se subscribunt, priuilegiis, adprobatarum religionum frui. (§. XXIX. 2.) Memorauimus, symbola vniuersae Romano catholicae ecclesiae: (§. CVIII.) Restat ut paulo plenior commemoratio eorum symbolorum fiat, vnde fruitio priuilegiorum religionis adprobatae, respectu ad catholicos habito, in Germania dependet. In hunc censum veniunt 1) *Concilium Tridentinum*, siue illius canones ac decreta, quod An. MDXLII. sub Paulo III. congregatum, & per sessiones XXV. Ao. MDLXIII. finitum est. * 2) *Professio fidei Tridentinae*, a Pontifice Pio IV. An. MDLXIV. publicata. ** 3) *Catechismus Romanus*, jussu Pii V. editus. ***

fessio fidei catholicae dependet.

Reinecii Dispert. sub dit. Christ. a Concilio Tridentino excommunicatis. Gemitz in Scam. Concilii Tridentini

* Varias huius concilii editiones recenset IO. ALB. FABRICIVS *Bibl. Graec. Vol.* XI. *pag.* 694. Qui etiam indicem eorum exhibet, qui ad historiam huius concilii illustrandam accesserunt, *cit. l. pag.* 699. Denique exhibet catalogum eorum, qui dogmata huius concilii impugnarunt. *cit. l. pag.* 711.

** Ideo concinnata fuit haec professio, vt omnis, qui ad munus ecclesiasticum admouetur, vel dignitate Academica ornandus est, vel pristinis sacris relictis, ad Romanam ecclesiam transit, ei se subscribat.

*** Saepe editus & in alias linguas etiam translatus fuit hic catechismus. Nec defuerunt, qui illum obseruationibus illustrarent, aut in epitomen redigerent. vid. IO. HENR. HOTTINGERVS *in bibliothec. quadripart. Lib.* III. *cap.* 1.

§. CXIV.

§. CXIV.

Conclusa corporis catholici.

Deinde obseruauimus: Protestantes, respectu ad catholicos habito, vnam religionem profiteri, licet inter se dissentiant, & sic saltem *duas partes*, *catholicorum* & *protestantium*, in Imperio nostro occurrere. (§.XCVIII.) Sic itaque 1) religiones in Germania, in *duo corpora* abeunt, & sicuti protestantes se *Corpus Euangelicum* dicunt; (§.CXXI.) ita & Catholici sibi titulum *Corporis Catholici* vindicant. *t)* 2) Quia omnibus Imperii statibus, & sic etiam principibus secularibus, Romano catholicae religioni addictis, *ius reformandi* competit; (§.XLIV.*) inde varia a catholico corpore in comitiis prodeunt *conclusa*, instar *legis* & *normae* obseruanda. Sic α) ratione *clausulae*, articulo IV. *pacis Ryswicensis* adiectae: *u)* β) occasione *grauaminum religionis*: *w)* γ) super *pace Rastadiensi x)* nec non δ) *pace Badensi*, *y)* varia prodiere conclusa. Porro ε) vbi catholici putant, fieri quid a Protestantibus, in *praeiudicium religionis* catholicae, licet vel *picturam* res concernat, in partes abeunt, & facto

t) vid. FABRI Staats-Cantzley *Tom.* V. *pag.* 190. *Tom.* XXXVII. *pag.* 363. 664.

u) IDEM *ibid. Tom.* IV. *pag.* 515. 525. 535. *seq.*

w) IDEM *ibid. Tom.* IX. *pag.* 51. seq. X. *pag.* 17. XV. *pag.* 142. 146. *seq.* p. 153. 159. 166. 172. *Tom.* XXIII. *p.* 481. *seq.* 489. 491. *seq.* 501. *seq.*

x) IDEM *ibid. Tom.* XXIII. *pag.* 580.

y) IDEM *ibid. Tom.* XXIII. *pag.* 666. *Tom.* XXIV. *pag.* 665.

facto concluso, sibi prospiciunt. *z)* ζ) Si discrepantia ratione *calendarii*, inter vtriusque religionis consortes occurrit; *a)* immo si vel η) *Pontifex* contra statum religionis in Germania quid tentat, *b)* communi concluso obuiam ire solent.

§. CXV.

Reliquae leges ecclesiasticae, in Germania obseruari solitae, fere *communes* sunt Protestantibus & Romano catholicis, licet quandoque *diuerso respectu*, adeoque illas ad mox sequentia reiicio. (§. CXXIII. seq.) Remissio ad sequentia.

TIT. V. MEMBR. III.
DE
LEGIBVS PROTESTANTIVM ECCLESIIS PROPRIIS.

§. CXVI.

IVdicatur & Protestantium religio, ex *symbolis* seu *confessionibus*. (§. XXIX. 2.) Quum vero Protestantes duas partes constituant; (§. XCVIII.) sigillatim de cuiusuis partis *libris symbolicis* pauca differenda erunt. In Lutherana ecclesia, Symbolica pollent auctoritate 1) *vterque catechismus* LVTHERI, quos libellos vir beatus priuata quidem auctoritate composuit; sed ex quo formula Symbola fidei Lutheranorum.

G con-

z) vid. FABRI Staats-Cantzley *Tom.* XV *p.* 245.
a) FABER *cit. l. Tom.* XLIII. *pag.* 696. *Tom.* XLV. *pag.* 447. & 469.
b) IDEM *ibid. Tom.* II. *pag.* 59. *Tom.* V. *pag.* 115. 117. 131. 135. *Tom.* IX. *pag.* 776. & 792.

concordiae prodiit, publicam ad probationem acceperunt. * 2) Solemnis illa *confessio*, An. M D XXX. *Augustae Vindelicorum*, Imperatori Carolo V. exhibita, proptereaque *Augustana Confessio* dicta. ** 3) Hujus confessionis *Apologia*, An. M D XXXI. concinnata. *** 4) *Articuli Smalcaldici*, Anno MDXXXVII. ab ipso LVTHERO conscripti, excepto tractatu *de potestate* & *primatu Papae*. Hunc enim post discessum LVTHERI, eodem anno, reliqui Theologi, Smalcaldiae congregati, composuerunt. † Denique 5) *Formula concordiae*, An. M D LXXX. edita, quae tamen, si verum fateri velimus, discordiarum mater foecundissima fuit. ††

* Quo tempore vterque catechismus prodierit? quænam capita contineat? quantam conciliauerit sibi dignitatem? quomodo saepissime in lucem fuerit editus, in alias linguas translatus, variis commentariis, obseruationibus, homiliisque illustratus? Erudite enucleat Reu. IO. GEORG. WALCHIVS *intr. in libr. symb. Lib.* I. *cap.* 6. §. 18. usque 33.

** Quo fine & cuius auspiciis scripta & oblata hæc sit confessio? quale illius fundamentum, num Torgenses an Suobacenses articuli? quid in ea adornanda & LVTHERVS & MELANCHTHON præstiterint? qua ratione Germanico & latino idiomate, Imperatori exhibita fuerit? quale discrimen inter *variatam* & *inuariatam* occurrat? quoties sit edita & in alias linguas versa? qui historiam illius concinnarint, vel ipsam confessionem illustrauerint, aut Synopses confecerint? aliaque, egregia plane, legi possunt apud clar. WALCHIVM *cit. l. cap.* 3. §. 1 *seqq.*

*** Quum

*** Quum Pontificii confutationem Augustanae confessionis edidissent, cogitatum fuit de *Apologia*. Qua ratione haec sit conscripta, reuisa, aucta, in germanicam linguam translata, qualem operam MELANCHTHON hic adhibuerit? aliaque scitu digna, nec iniucunda; rursus delineauit Dn. WALCHIVS *cit. l. cap.* IV.

† Smalcaldiae Protestantes saepius conuenerunt, tam vt *foedus* contra oppressiones sibi intentatas conderent; quam vt *formulam*, qua ratione cum Pontificiis de conciliatione doctrinae agendum esset, conscriberent. Hanc in concilio quodam tentandam esse, ipsi Protestantes putabant, adeoque Smalcaldiae conuentum instituerunt, quo *articulos* quosdam, *concilio exhibendos*, concinnarent. Germanica lingua illos conscripserunt, mox tamen in idioma latinum transtulerunt. Multi hos articulos commentariis illustrarunt, historiamque illorum alii tradiderunt. vid. Dn. WALCHIVS *cit. l. cap.* V.

†† Per hanc formulam tollere voluerunt dissensiones, in ipsa *ecclesia Euangelico Lutherana* ortas, pacemque restituere. Fabricata fuit in monasterio Bergensi, prope Magdeburgum, & mox a multis Statibus Imperii subscripta. Sed statim exstitere multi, qui libro huic subscribere recusarent, inde *dissensiones* maiora indies incrementa acceperunt. Maxima potissimum orta sunt *dissidia* de hoc libro, *Lutheranos* inter & *Reformatos*, quae omnia, vt & notitiam eorum, quae hanc formulam illustrarunt, studiose collecta sunt a Dn. WALCHIO *cit. l. cap.* VII. Neminem ad subscriptionem huius libri adigendum esse, iam olim ex rationibus politicis & Theologicis deduxit ignotus auctor, cuius ratiocinia cum obseruationibus quibusdam publici iuris fecit, B. CHRI-

STIAN. THOMASIVS in Juristischen Händeln, *Part.* II. *art.* 6. & 7. His iungi potest responsum IAC. SCHVLTESII, cuius summam exhibet idem THOMASIVS *in annal. additis ad Ossii Testam. ad An.* MDCVII.

§. CXVII.

Symbola Reformatorum.

Reformatae ecclesiae etiam sua *symbola* habent, ita tamen, vt quaedam sint *quarundam ecclesiarum* propria; quaedam vero ab omnibus fere, qui Reformatam religionem profitentur, amplecti soleant. Ad priorem classem pertinent: 1) *Confessio tetrapolitana*, siue quatuor ciuitatum, nimirum Argentorati, Constantiae, Memmingae & Lindauii, An. MDXXX. in comitiis Augustanis, Imperatori exhibita, sed ab illo haut accepta. 2) *Confessio Gallicana*, quae An. MDLIX. prodiit. 3) *Confessio Heluetica* de An. MDLXVI. 4) *Belgica Confessio*, in synodo Dordracena adprobata, quae An. MDLXXI. lucem adspexit. *c)* 5) *Confessiones Brandenburgicae. d) Formula consensus Heluetica e)* Symbola *ecclesiae*

& 1) particularia.

c) Hae confessiones An. MDLXXI. coniunctim prodiere sub Titulo: *Harmon confess. fid. orthodox. & reform. eccles.* & denuo An. MDCXII. & MDCLIV. sub rubro: *Corpus & syntagma confessionum.*

d) Quae Berolini MDCXV. Francofurti ad Viadrum MDCLXVI. & Coloniae Brandenb. MDCXCV. prodierunt. v. Reu. CHRIST. MATTH. PFAFF *intr. in hist. theol Iter. Part.* I. *pag.* 264.

e) Composita An. MDCLXXIV. a IO. HENR. HOTTINGERO vid. Reu. C. M. PFAFF *diss. de formul. consens. Heluet.*

siae Anglicanae, puta, *articuli Londinenses* An. M D LXII. sanciti & M D LXXI. denuo reuisi, vt & *liber homiliarum*, & *Liturgia Anglicana. f)*

§. CXVIII.

Symbola quae ab omnibus fere Reformatis ecclesiis adprobantur, sunt 1) *Confessio Belgica*, quae ex adprobatione Synodi Dordracenae (§. CXVII. 4.) & quod dehinc iterum confirmata fuerit, singularem auctoritatem accepit. 2) *Catechismus Palatinus*, siue *Heidelbergensis*, conscriptus a ZACHAR. VRSINO, editus postea An. M D LXIII. translatus in alias linguas, in Synodo Dordracena symbolica authoritate munitus, in ecclesiam Belgicam introductus, variisque commentariis illustratus. *g)* 3) *Decreta* & *canones synodi Dordracenae*, quae celebrari coepit Anno M DC XVIII. & post sessiones CLIV. finita fuit, An. M DC XIX. *h)*

a) Generalia.

§. CXIX.

Eatenus itaque legem ecclesiasticam constituunt, symbola, vt 1) qui eiusmodi confessio-

Qua ratione haec symbola le-

f) conf. B. IO. FRID. BVDDEVS *in Isag. ad Theol. vniu. Lib.* II. *cap.* 2. §. 10.

g) vid. Dn. BVRC. GOTTH. STRVV. in der Pfälz. Kirch. Hist. *pag.* 141. *seq.* Hunc catechismum perspicuis & eruditis obseruationibus illustrarunt HERO SIBERSMA V. D. M. apud Amstelod. in tractatu *Fontein des Heils* & PETR. VAN HOECKE *in lucubr. in catech. Palat.* vbi etiam eius Historiam tradit.

h) conf. PHIL. LIMBORCHIVS *in vit. Sim. Episcopii pag* 117 *seq.* add. IAC. LEYDEKKERI *dignit. synod. Dordrac. euicta.*

gem ecclesiasticam constituant.

fessiones amplectuntur, effectibus *tolerantiae* religiosae, gaudere debeant. (conf. §.XLIII.) 2) Vt omnes, qui *litterae* Symbolorum insistunt, licet declarationes & extensiones Doctorum respuant, aut circa quaestiones in symbolis non decisas, dissentiant, (§.XXIX. **) in *suspicionem nouae religionis* vocari nequeant. *i)* 3) Vt qui ita dissentientes, a consortio pacis religionis excludere conantur, vt *turbatores* quietis publicae, coercendi sint. 4) Vt tamen Princeps, saluo caeteroquin consortio religionis, *publicam doctrinam*, si dissidia crescunt, determinare (§. XXIX. **) possit. *k)*

§. CXX.

Quousque Instrumentum Pacis Westphalicae peculiarem normam protestantibus constituat.

Pacificationem Westphalicam, legem generalem & pragmaticam Germaniae, etiam in ecclesiasticis imponere, vidimus. (§.XXVI. seqq.) Esse praeterea hanc pacificationem *legem generalem inter Protestantes*, quatenus ceu *duae partes* separatae considerari debeant, deduximus. (§.XCVIII.) Hinc saltem adhuc notandum: Omnia ea, quae in Instrumento Pacis Protestantibus *inter se*, quatenus *duas partes* constituunt, indulta sunt, ad Pontificios haut pertingere, neque ab his contra Protestantes allegari posse.

§. CXXI.

Conclusa corporis Euangelici.

Denique quia religiones in Germania in duo

i) vid. Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *Tit.* I. *§.* 61. Vbi decisum camerae imperialis.

k) conf. Ill. BOEHMER *cit. l. §.* 60.

duo corpora abeunt, & catholici varia conclusa in comitiis condunt, instar normae obseruanda; (§. CXIV.) eandem facultatem maiori iure sibi vindicare possunt Status Protestantes, qui *corpus Euangelicum* in comitiis formant, propterea quod praeter ius reformandi, omnimodum *ius circa sacra* exerceant. (§. LXXIX. seqq.) Sicuti itaque *singuli status* Euangelici, in suis territoriis *sacra ordinare* & *leges* ecclesiasticas *condere* possunt. Ita & *cunctis* integrum est in *Imperii comitiis*, ordine comitiali consueto ecclesiasticis caussis, legem dicere, & ius circa sacra exercere. Quae vero ita in comitiis decernuntur, & normam praescribunt, dicuntur *conclusa corporis Euangelici. l)*

vid: Freuer Tract de Comitiis corporis Euangelici

TIT. V. MEMBR. IV.
DE LEGIBVS ECCLESIASTICIS IN GERMANIA INTER ADPROBATAS RELIGIONES COMMVNIBVS.

§. CXXII.

Connexio

SIcuti omnes tres adprobatae religiones in Germania communi securitate gaudent; ita etiam quasdam *leges* vt *communes* in ecclesiasticis agnoscunt, licet quandoque *di-*

l) Varia eiusmodi conclusa occurrunt apud FABRVM in der Staats-Cantzley, & auxilio generalium indicum, sub rubro: *Conclusa corporis Euang.* facili negotio euolui possunt.

uerso modo id fiat. Deinde inter omnes has religiones, particulares ecclesiarum *obseruantiae* & *consuetudines* occurrunt: *priuilegia*que hinc inde iam sunt concessa, aut adhuc conceduntur; denique in casibus controuersis, aut dubiis, *rescripta* exarari solent; hinc ad enucleationem eiusmodi legum & materiarum, ordo nos ducit.

§. CXXIII.

1) Quatenus Biblia sacra pro lege reputanda.

Ad communes itaque leges refero I. *Biblia sacra*. Pontificios ea pro lege agnoscere, dixi. (§. CII.) Agnoscunt etiam protestantes, sed diuersa ratione, puta eatenus saltem, quatenus 1) *moralia praecepta*, in illis vberius sunt explicata, & 2) quousque ea ipsa *obiectum legum* constituunt: Denique 3) quatenus per leges ecclesiasticas determinari solet, quae *doctrina publice tradi* debeat. (conf. §. CXIX. 4)

§. CXXIV.

2) Symbola oecumenica.

II. *Symbola* quaedam Pontificiis instar legis esse; videmus. (§. CVIII.) Illa, puta *Apostolicum*, *Nicaenum* & *Athanasianum*, etiam Protestantes recipiunt, * sed rursus diuersa ratione. Scilicet 1) monstrare iam olim ita voluerunt, & hodienum protestantur, se ab *antiqua* & *Apostolica doctrina*, neutiquam discessisse. *m*) 2) Eatenus *legum* instar venerantur, quatenus per formulam, quae *doctrina publi-*

m) vid. Reu. Dn. WALCHIVS *intr. ad libr. symb. Lib.* II. *cap.* 2. *§.* 1.

publice tradenda sit, determinari soleat. *n*) (§. CXIX. 4.)

* Neque *Apostolicum* ab Apostolis, nec *Athanasianum* ab Athanasio compositum fuisse, omnes illi agnoscunt, qui iusti sunt veritatum historicarum arbitratores. conf. Reu. Dn. WALCHIVS *introd. ad libr. symbol. Lib.* I. *cap.* 1. §. 2. *seq.* §. 23. *seq.*

§. CXXV.

III. Maximi roboris esse *concilia*, potissimum *oecumenica* inter Romano catholicos, dictum. (§. CIV.) Oecumenica haec concilia, licet 1) non aequale robur, vt apud Pontificios, *o*) inter Protestantes obtineat; tamen 2) *dogmata* in illis proposita agnoscunt *quia* & *quatenus* verbo Dei conveniunt. *p*) & sic 3) rursus eo respectu leges sunt, quo *doctrina publica*, (§. CXXIV. 2.) determinari potest. Verum 4) *disciplina* in illis determinata, non vbique inter Protestantes obtinet, sicuti & Pontificii, passim ab ea recesserunt; licet 5) *multa* apud adprobatas religiones supersint *instituta*, quae ex antiquis conciliis, adeoque & oecumenicis, illustrari possunt. *q*)

3) Concilia oecumenica.

+ vid: famen Martini Chemnitii praefat: Exam: Concilii Tridentini p: 4.

§. CXXVI

IV. Obseruantiam iurium, *ciuilis* & *canonici* in ecclesia Romano Catholica, ostendimus, (§. CX.)

4) Iura Romana ac Canonica.

n) conf. de his symbolis W. E. TENZEL *exerc. select. Part.* I. *pag.* 1. *seq.* Dn. WALCH *cit. l. cap* 2.

o) vid. NOV. CXXXI. *cap.* 1.

p) IO. LVD. HARTMANN *diss. proëm. ad conc. illustr.* §. 29.

q) vid. IOACH. HILDEBRAND *in Hist. Concil.*

(§. CX.) Eadem fere dicenda sunt intuitu Germaniae nostrae. Quantum ad Protestantes sicuti 1) in foris iura ciuilia & canonica vt *subsidiaria* vim decidendi habent, & 2) ius ciuile plura circa negotia ecclesiastica tradat; *r)* ita & obtinet apud Protestantes, 3) quatenus iuri canonico non *contradicit*, quo casu *praeferri* ius canonicum plerumque solet. Sed quousque 4) ius canonicum in protestantium foris obtinere possit? nostram sententiam alibi diximus (vid. Praefatio.)

§. CXXVII.

5) Recessus Imperii.

V. Quae in comitiis, suffragio Statuum Germaniae, feruntur leges, ex indole Reipublicae obligationem producunt. Veniunt illae sub nomine *Recessuum Imperii*, derer Reichs-Abschiede. Vt plurimum quidem ciuilia negotia concernunt, quaedam tamen sanctiones de *pace religiosa* disponunt. *s)* Primario huc referri debent: 1) *Transactio Passauiensis*: 2) *Pax religiosa*, *t)* quae pax tamen plus catholicis, quam Protestantibus fauet.

Capit. Carolivi. art. 10. Fabers in Staatskanzley Tom. 1. p. 174. Cent. de pace religiosa p. 230. vid. Grauii tract. de pace religionis in Imperio Romano Germanica

§. CXXVIII.

6) Pacificatio Guestphalica.

VI. Palladium vero religionum, adeoque palmaria lex ecclesiastica, est *Instrumentum* super *Pacificatione Guestphalica* confectum. Quatenus adprobatis religionibus de securitate prospiciat, & quo iure inter se ciues Imperii

vid. Hennigs Geschichte des Instrum. Pacis

r) conf. CORVINVS *in Iustin. Cathol.*

s) conf. LEHMANN & SCHILTER *de pace relig.*

t) vid. Instr. Pac. *Art.* V. §. 1. add. MAVRITII *diss. de Recess. Imper.*

perii vti debeant, sanciat? dictum est, (§. XXVII. seqq.) adeoque actum non agemus *u)* Hoc saltem monendum censemus, tenorem huius sanctionis pragmaticae, etiam in aliis legibus Imperii publicis & pragmaticis, confirmatum fuisse. *w)*

§. CXXIX.

VII. Communem legem in Germania, tam Protestantibus, quam Romano-catholicis dicunt, *concordata nationis Germanicae*, sed diuersa plane ratione. Sunt vero haec concordata, illa *pacta*, *quae inter Imperatorem Fridericum III. & Pontificem Nicolaum V. inita fuerunt. x)* De diuersimoda eorum obseruantia, notari debet, 1) per ea iura *Papalia*, ratione ecclesiarum Germaniae, demum *fundatum* iuris *titulum* accepisse: 2) & inde iura Pontificis, intuitu *catholicorum capitulorum*, determinanda esse. *y)* 3) Curiam vero Romanam, concordata *contra Protestantes* allegare non posse: *z)* Ea tamen 4) hunc vsum inter

7) Concordata nationis Germanicae. vid. Gundlingiana Part. XIII. Linck de stat. mann de concordatis nationis germanicae Wendrauen

vid. Fabri Thesaurus Cons. Tom. IX. p. 774. Lehmann de pace religio. sup. 250.

vid. Capit. Caroli IV. art. 29.

u) Conferri interim possunt egregia plane opera, Generos. Dn. DE MEIERN, puta *Acta pacis Westphal.* & *Acta exsequut. Pacis.*

w) vid. Recess Imp. *ann.* 1654. & capitul. *Ferdinandi* IV. *Leopoldi* I. *Iosephi* I. *Caroli* VI.

x) conf. SCHILTER *in not. ad concord.* HENR. LINCK *de conc. nat. Germ.*

y) Ill. BOEHMER *consult. Tom.* I. *Part.* 1. *cons.* 15. *num.* 42. & 82. *seqq.*

z) IDEM *ibid. num.* 44. add. Instr. Pac. *Art.* V. §. 19. *Art.* XVII. §. 3. Capitul. Iosephi *Art.* 18. Caroli VI. *Art.* 14.

inter Proteſtantes habere, vt inde iura *Principis* Euangelici, ratione *capitulorum* & *monaſteriorum*, dimenſuranda veniant, quum illi, ſublata Pontificis poteſtate, *vices Papae* in territoriis ſuſtineant, ſeu vt rectius loquar, vi *ſuperioritatis territorialis*, ea exerceant, quae olim Pontifici relicta fuerunt. *a)*

§. CXXX.

8) Obſeruantia eccleſiaſtica.

Obſeruantiam eccleſiae Romanae, imo obſeruantiam eccleſiarum particularium, legis vim obtinere, iam obſeruatum eſt. (§. CVII. & §. CXII.) Hinc VIII. facile eſt coniectu, eandem eſſe rationem eccleſiarum Germaniae, *vtriusque religionis*. Dico vero hic obſeruantiam: *Quidquid expreſſo pacto aut lege, circa negotia eccleſiaſtica conſtitutum, nec tamen ſcriptura mandatum, ſed mox in praxin deductum & ſic propagatum fuit. b)*

Quid obſeruantia.

Praxis itaq; est modo conservandi illud quod vel expresso pacto aut lege est introductum

§. CXXXI.

Axiomata.

Inde haec ſtruo axiomata: I. Obſeruantiae eccleſiaſticae eadem origo, quae in Rebuspublicis. II. Teſtatur illa de ſtatutis eccleſiaſticis, expreſſo pacto aut lege roboratis.

§. CXXXII.

Conſectaria primi axiomatis.

Quum itaque obſeruantiae eccleſiaſticae, eadem ſit origo, ac in Rebuspublicis; (§. CXXXI.1.) ſciendum eſt 1) ibi *leges non ſcriptas*

a) Ill BOEHMER *cit. l. nr.* 16. & 44.

b) conf. hic c. 5. D. 11. B. THOMASIVS *diſſ. de iur. conſuet. & obſ.* Ill. BOEHMER *diſſ. de obſeru. eccleſ.*

ptas, antiquiores fuisse scriptis. *c)* 2) Eandem exercuisse praxin collegia, & ecclesias primitiuas, & sese *pactó* quodam ad obseruationem quandam obstrinxisse, & ita pacta mox in *praxin* deduxisse. 3) Ita pacta, & in praxin deducta, constantem *obseruantiam* produxisse. 4) Quamlibet ecclesiam, ceu corpus, separatum coetum constituens, saepius suis *peculiaribus institutis* vixisse, & 5) inde *diuersam* ecclesiarum *praxin* profluxisse, sicque 6) constare, qua ratione incorruptus manserit *obseruantiae vsus*, vbi *scriptae* prodiere *leges*.

§. CXXXIII.

Quumque obseruantia testetur de statutis ecclesiasticis expresso pacto, vel lege roboratis; (§.CXXI.2.) consequens est, 1) vt non tam ius ipsum, quam potius *testimonium de iure*, iam ante constituto, dici mereatur: 2) vt tamen hoc testimonium in *iure non scripto*, idem operetur, quod *scriptura in scripto*, propterea quod 3) ea quae expresse constituta, per *traditionem* in perpetuam obseruantiam traducta fuerint. *d)* 4) Vt specifica differentia, inter obseruantiam & consuetudinem, in eo collocanda sit, quod illic *expresse constituta*, hic *tacito consensu* adprobata, occurrant, vbique autem 5) obseruantia, seu *praxis constans* adsit, quum alias nec vera obseruantia, nec

Consectaria secundi axiomatis.

c) B. THOMASIVS *diss. de morum cum iur. script. content.* §.6. *seq.*

d) conf. c. 5. D. 11.

nec consuetudo, sed nuda relatio historica, de hoc, quod olim obtinuerit, deprehenderetur. 6) Vt per *traditionem* sic conseruetur memoria instituti antiqui, adeoque illa non tam *ius nouum* praesupponat, quam potius *antiquum*, conseruet. 7) Vt testimonium quidem perhibeat traditio. de *statuto antiquo*, licet vnde illud promanauerit, incertum sit. 8) Vt iura ecclesiastica vix recte tradi queant, neglecta *historia ecclesiastica*. *e*) 9) Vt quia nec nostrarum *ecclesiarum disciplina*, nouum inuentum sit, & apud nos *variae obseruantiae* ecclesiasticae, ex pristinis institutis, enucleari debeant. Tandem 10) ex dictis intelliges, cur & apud nos *obseruantiae* ecclesiarum, sint diuersissimae.

§. CXXXIV.

9) Consuetudo.

Porro obseruauimus, *consuetudinem* ecclesiae Romanae, imo particularium ecclesiarum, ius facere, quod denuo IX. de ecclesiis Germaniae nostrae, vtriusque religionis asserimus. Consuetudinem vero describimus, quod sit *modus conseruandi illud, quod tacito pacto, moribus introductum fuit, & sine promulgatione inoleuit*. *f*)

Quid consuetudo?

§. CXXXV.

Axiomata.

Indo prono alueo fluere videntur haec axiomata: I. Consuetudo vt in Republica, ita &

e) conf. Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *Tit.* 4.

f) conf. *not.* b. ibique citati. add. B. NIC. HIER. GVNDLINGIVS *in Gundling. Part.* VII. *cap.* 3.

& in ecclesia, sine promulgatione inolescit. II. Ea consequitur auctoritatem ex consensu eorum, qui ecclesiam constituunt, vel circa illius negotia disponere possunt. III. Semel si est introducta, legis habet vigorem.

§. CXXXVI.

Quum itaque consuetudo inolescat sine promulgatione; (§. CXXV. 1.) consequens est 1) vt praesupponat *facta*, eaque *vniformia* & *frequentia*, adeoque 2) non praesumenda, sed *probanda* sit. 3) Vt semper *legi scriptae*, opposita maneat, licet ea in scripturam redigatur. *g)*

Consuetudo est facti.

§. CXXXVII.

Quumque porro auctoritatem consequatur ex consensu eorum, qui ecclesiam constituunt, vel circa illius negotia disponere possunt; (§. CXXV. 2.) sequitur: 1) vt hic ex *factis* & *imitatione* membrorum ecclesiae, *ad probatio* omnium, aut illius, qui disponere potest de negotiis, colligatur. 2) Vt nullius valoris esse queat, si rectae *rationi aduersetur*; vel ecclesiae grauamen inferat. *h)* 3) Vt tamen & tunc, merito *impunitatem* eousque illis tribuat, qui iuxta consuetudinem agunt, quousque ea, nec *contraria consuetudine*, nec *lege* sublata est. *i)*

Quatenus inolescat?

Quid? si rationi aduersa?

§. CXXXVIII.

Denique quum inuecta legis habeat vigorem;

Effectus consuetudinis.

g) B. GVNDLINGIVS *cit. l.*

h) c. 1. *seq.* X, *de consuet. Auth. Cassa* C. *de S. S. eccles.*

i) BARBEYRAC *discour sur la permission des Loix.*

rem; (§.CXXV.3.) conſequens eſt, 1) vt *permittat*, ſeu *impunitatem* iuxta eam agentibus tribuat, ſi eſt *priuatiua*. 2) Vt polleat virtute *imperandi, vetandi, puniendi*, ſi eſt *diſpoſitiua*. 3) Vt tamen & *priuatiua*, ſuo modo his facultatibus gaudeat. 4) Vt *legem* veterem *tollat*, eiue *deroget*. *k)* 5) Vt *iudici* quoque inſtar *normae* ſit, in ferendis ſententiis. *l)*

§. CXXXIX.

10) & 11) priuilegia & reſcripta.

Diximus: ab Epiſcoporum deciſis, recurſum ad Pontificem, ſemper in mundo eſſe: (§.VI.6.) Epiſcopos eccleſiis particularibus, leges ponere poſſe: (§. LXXIV. 6.) Principem proteſtantem, in eccleſias generalem inſpectionem, vt in alia collegia, exercere, (§.LXXXIV.) imo non raro, collegialia iura circa ſacra poſſidere; (§.LXXXVII, ſeq.) vnde facile conſtabit, X. *Reſcripta*, & XI. *priuilegia*, tam Pontificis quam Epiſcoporum & Statuum Proteſtantium, imo certo reſpectu & catholicorum Statuum ſecularium, in Germania ius facere inter partes, & in negotiis, ſuper quibus conceduntur, *m)*

§. CXL.

Deſcriptio Reſcriptorum & priuilegiorum.

Sunt vero Reſcripta & priuilegia, *ſpecies conſtitutionum, ſeu decretorum & placitorum imperantis, quae ſi iuxta illius arbitrium aliquid indulgent & imponunt, PRIVILEGIA: ſi ad*

k) conf. AVG. BENED. CARPZOV *diſſ. de obſeru.*
l) vid. in vniuerſ. B. GVNDLING. *cit. l.*
m) vid. c. 22. X. *de reſcript.*

si ad aliorum preces aut relationes prodeunt, RESCRIPTA dici solent.

§. CXLI.

Quantum ad Rescripta, tenenda de illis axiomata: I. Rescripta exarantur ad praecedentes preces priuatorum, vel relationes magistratuum inferiorum.* II. Faciunt saltem ius intuitu impetranti. III. Rite debent esse exarata. IV. Valor sese pro eorum diuersitate exserit. Axiomata de Rescriptis.

* Quandoque vero & *motu proprio*, qui motus quatenus vel *verus*, vel *simulatus* dici queat? in sequentibus declarabimus. (§. CMVIII.7.)

§. CXLII.

Quum vero rescripta ad praecedentes preces vel relationes exarari soleant; (§. CXXXI.1.) sequitur, 1) ut preces & relationes *veritate* niti debeant, & clausula: *si preces veritate nitantur*, semper rescriptis insit. *n)* 2) Vt veritas occultetur, vel *tacita veritate*, vel *suggesta* falsitate, inde profluat *exceptio sub-* & *obreptionis*. *o)* 3) Vt possit inferior Magistratus in *veritatem* rescripti *inquirere*, *p)* & ille, 4) in cuius praeiudicium impetratum, illud *oppugnare*. *q)* 5) Vt hac de caussa a Rescriptis *non adpelletur*. (P.II. §. CCXXII. *k)* *r)* 6) Vt sub- & obreptitie impetrata, *careant* Impugnantur exceptionibus sub- & obreptionis.

H *effe-*

n) c. 2. X. *de rescript.*

o) GONZALEZ TELLEZ *ad* c. 20. X. *de rescr.*

p) c. 5. X. *de rescr.* c. 6. X. *de praeb.* MEVIVS *Part.* I. *Dec.* 143.

q) B. SAM. STRYCK *diss. de falsit. prec. Princ. oblat.*

r) MARTINI *ad Proc. Saxon. Tit.* X. §. 1. *nr.* 240.

effectu. s) 7) Vt ad *nudas preces* & *relationes*, vix sint exaranda. *)

§. CXLIII.

Quatenus ius commune faciant?

Quumque faciant saltem ius, intuitu impetrantis; (§.CXXXI.2.) verum id est, 1) siue *gratiae* sint rescripta; siue *iustitiae: u)* simul tamen 2) notandum, posse iustitiae rescripta *ius commune* facere: α) si Princeps vel superior ea *edicti* nomine donauerit: β) vel nominatim adiecerit, *similium caussarum* fata, pari ratione componenda esse: γ) rescripta *generaliter*, nullo ad *hypothesin* habito respectu, *punctum* iuris *dubium* determinent: δ) vel iussu superioris, & *auctoritate publica* fuerint collecta: *w)* dummodo ε) rescribentis *facultas* non aliunde *restricta* sit.

§. CXLIV.

Aut de falsitate suspecta sint.

Quum rescripta porro rite debeant esse exarata; (§.CXXXI.3.) consequens est, 1) vt effectu careant, quae in *bulla*, (§.CV.**) *filo*, *stilo*, (conf.§.CIX.) *charta*, se non recte habent: *x)* nec non 2) quae *debito modo* non impetrata, (§.CXXXII.1.) quod & tunc colligitur, si ab *ordinario ministro* curiae non sunt subscripta: *y)* Porro 3) vbi non adscriptus *dies*

vid. Ff. eneccius de iuris Part. l. c. Cap. 12. §. 8. stilus in rescripto tantum impugnari potest, si in re subdebitis curia sit perpetua. Cap. 11. X. h. t.

s) c. 16. & 20. X. *de rescr.*

t) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *Tit.* 3. §. 24. *seq.*

u) CORVINVS *iur. can. Lib.* I. *Tit.* I. §. 17.

w) Ill. BOEHMER *cit. l.* §. 22.

x) c. 6. X. *de crim. fals.*

y) GIRONIVS *Paratit. ad Tit. de rescr.*

dies & *consul*: *z)* aut 4) si quid contra *ius* alteri *quaesitum*, aut *utilitatem publicam*, contineant.

§. CXLV.

Quum denique valor pro diuersitate eorum se exserat; (§.CXXXI.4) notari debet, 1) vt *gratiae* rescripta, a tempore datae: *a)* 2) *iustitiae* vero, a tempore *insinuationis*, valorem consequantur. *b)* 3) Vt *posteriora* praeferantur prioribus, si de iis mentionem faciant: & 4) *specialia* derogent generalibus, *c)* id quod in *exspectatiuis* (§.CMVII.seq.) potissimum respicitur. *d)*

Valent diuersimode.

§. CXLVI.

Quantum ad priuilegia, (§ CXXX.) de illis notari debet diuisio, quod sint concessa vel *caussae*, vel *personae*. Tenenda dehinc axiomata: I. Priuilegia conceduntur a summa potestate. II. Inhaerent vel personae, vel rei. III. Non sunt trahenda in exemplum.

Priuilegiorum diuisio.

Axiomata.

§. CXLVII.

Quum itaque priuilegia ~~a summa potestate~~ a Imperante concedantur; (§.CXXXVI.1.) sequitur, 1) vt *magistratus* & *minister* ea indulgere nequeat. 2) Vt sint eatenus *leges*, (veteribus *priuae leges*,) quatenus alii prohibentur, priuilegiatum turbare. 3) Vt concedentis sit aesti-

Priuilegiorum concessio & indoles.

z) IDEM *ibid.*

a) c. 7. X. *de rescr.* c. 9. *eod. in* 6.

b) ENGEL *colleg. iur. can. ad Tit. de rescr. nr.* 18.

c) CORVINVS *Inst. iur. can. Lib.* I. *Tit.* I. §. 20.

d) conf. CIRONIVS *cit. l.*

aestimare, quem is *modum* esse velit sui priuilegii. *e)*

§. CXLVIII.

Quousque illa durent.

Quumque priuilegia vel personae vel rei inhaereant; (§. CXXXVI. 2) constat, 1) haec transire ad *heredes*, non illa: 2) *exspirare*, *re* vel *persona*, quibus inhaerent, exstincta: nec non 3) *qualitate*, ob quam indulta, *cessante*: aut 4) *renunciatione* expressa aut tacita. Immo 5) quia priuae leges sunt, (§. CXXXVII. 2.) facta a superiori *reuocatione*. *f)*

§. CXLIX.

Eorum auctoritas & differentia a iure singulari.

Denique quum ad exemplum trahi nequeant; (§. CXXXVI. 3.) consequens est, 1) vt in iis locus non sit *interpretationi extensiuae*. *g)* 2) Vt priuileginm nocere non debeat *aeque priuilegiato*: *h)* 3) Vt a priuilegiis maxime differant *iura singularia*, vel *beneficia legis*, quamuis & ipsa priuilegiorum nomine venire soleant. *i)* Denique notari debet XII.

12) Statuta Ecclesiarum.

ad leges communes referri posse *statuta ecclesiarum*. Sed quum ecclesia inter catholicos, quatenus vox pro vniuerso coetu sumitur, vix libertate gaudeat; (§. V.*) de reliquo vero iam dictum fuerit, quod in regula ecclesia vt

e) B. SAM. STRYCK *de interpr. priuil.*

f) conf. obseruat. Hallens. *Tom* III. *obs.* 15. *seq.*

g) STRYCK *cit. l.*

h) SAM. STRYCK *de iur. priuil. contr. priuil.* Dn. BASTINELLER *diss. de eo quod iust. est in priuil. collis.*

i) conf. CVIACIVS *obs. Lib.* XV. *cap.* 8. CIRONIVS in paratit. *decret. ad Tit. de priuil.*

vt collegium de suis rebus disponere possit (§. LXXXIV. 1. seq.) & quae dici hoc loco possent, iam hinc inde anticipata sint; actum non denuo agam. Hoc tamen coronidis loco monendum duco, XIII. IMPERATOREM, cui *Protectio* adprobatarum religionum incumbit, (§.XXX.16.) prospicere posse, 1) nequid contra leges publicas in religione immutetur, operamque dare, 2) vt omnia innouata tollantur: Praetereaque 3) reprimere Pontificis ausus contra *concordata nationis Germanicae:* Denique 4) resistere ausibus, contra ecclesiarum Germanicarum *libertatem* & *Pacificationes religiosas* susceptis. Hanc spartam egregie tuetur Maiestas CAROLI VI. cui propterea omnes, e genuina prosapia Germanorum orti, felicitatem & Nestoris annos precantur.

TIT. VI.
DE
IVRE PERSONARVM.

§. CL.

SIcuti prolegomenornm instar haec quae diximus inseruire possunt, nunc ad ipsam iuris canonici & ecclesiastici tractationem properandum est. In ciuili quidem iurisprudentia iura personarum exceptionem a regulis faciunt, verum cum ius canonicum potissimum propter *ecclesiasticas personas* concinnatum fuerit, & omnia tradita huc collineent, vt personis ecclesiasticis *proprie*

Connexio cum transitione.

sic dictis bene sit, ius personarum, propter quod reliqua comparata sunt, hic *regulam* facit, adeoque ante omnia de personis ecclesiasticis disserendum est.

§. CLI.

Quid persona? Quid Status?

Persona nihil aliud est quam *homo consideratus cum statu suo.* Status vero est *qualitas, cuius ratione homo diuersis iuribus vtitur.* Haec qualitas cum varia sit, & vel a *natura*, vel *instituto hominum* descendat, facile erit intellectu, aeque dari statum *ecclesiasticum* ac ciuilem. Proinde hic de qualitate, quam homines in ecclesia induunt, loquimur. *

* Exinde dependet fruitio iurium in republica ecclesiastica non secus ac in republica ciuili. Sicuti ibi liberi sunt & serui; ita hic *Christiani* & *infideles.* Sicuti ibi ciues & peregrini: ita hic *orthodoxi* & *haeretici.* Sicuti ibi quidam sui, quidam alieni iuris: ita hic *clerici* & *laici*, quorum illi *imperant*, hi *parent*: Illi *patrum*, hi *filiorum* loco.

STATVS PERSONARVM EX MENTE PONTIFICIORVM.

§. CLII.

Diuisio personarum ecclesiasticarum palmaria.

Quum vero Romanenses ecclesiam pro separata republica venditare soleant, (§. II. sequ.) non potest non sequi, hic occurrere imperantes & subditos. Illi generali nomine *clericorum* superbiunt: hi *laicorum* titulo mactantur. Illi personae ecclesiasticae *proprie* ita dictae sunt, hi personae quidem ecclesiasticae, sed *improprie* tales, dicuntur.

§. CLIII.

§. CLIII.

Clerici vero audiunt illae personae, quae *in sortem domini solemniter eliguntur, diuinis officiis mancipantur, ecclesiam proprie constituunt & iura praescribunt k.)* Qui clerici?

§. CLIV.

Laici vero sunt: *qui quidem per baptismum in ecclesiam recepti, & albo Christianorum adscripti, ad diuina vero officia non concurrunt, nec de regimine participant, sed subditorum loco habentur. l.)* Qui laici?

§. CLV.

Ratione harum personarum notanda axiomata: I. Differentia inter clericos & laicos est iuris diuini. II. Coincidit haec diuisio cum illa, quae est inter ordinem & plebem. III. Clerici ecclesiam primario constituunt. IV. Laici sunt personae ecclesiasticae improprie dictae, & plebis loco in republica ecclesiastica. Axiomata de clericis & laicis.

§. CLVI.

Ex primo axiomate colligere licet: 1) Eodem sensu has personas dici *clericos*, ac in veteri testamento DEVS sacerdotibus promiserat se *clerum* eorum fore. *m)* 2) Clericis sacrum ministerium *solitarie*, sicuti sacerdotibus apud Iudaeos, competere *n)* 3) Illos pro- Clerici sors domini.

k) c. 7. C. 12. q. 1.
l) THOMASIVS *ad Lancellot.* L. 1. *not.* 41.
m) MARCA diss. *de discrim. cleric. & laic.*
n) HIERONYMVS *ad Nepotian.* 10. FELLVS *in not. ad Cypr.* ep. 8.

pterea cum ſolemnioribus ritibus in eiusmodi *ſortem* aſſumendos eſſe, 4) eosque eo ipſo a rerum temporalium turba plane *ſeparari.*

§. CLVII.

In dignitate cum poteſtate ſunt conſtituti.

Ex ſecundo notandum, 1) ordinis notionem inuoluere gradum *dignitatis*, *o)* adeoque 2) inferre ſimul imperium cum coniuncta *ſubiectione*, quae ſe etiam in coetibus eccleſiaſticis exerere debet, *a)* ita vt 3) ordo eccleſiaſticus non ſolum *dignitate*, ſed & *imperio*, refulgeat, *b)* & hinc 4) ſub voce *populi* eccleſiaſtici *clerus* nunquam comprehendatur. *c)*

§. CLVIII.

Efficiunt eccleſiam.

Ex tertio colliges, 1) quod quae de eccleſia in iure canonico praedicentur, de *clericis*, non regulariter de laicis intelligi debeant: Proinde 2) particularem eccleſiam in Epiſcopo conſtitutam eſſe, *d)* & 3) clerum *repraeſentare* eccleſiam, ſicque 4) ſalutem eccleſiae eſſe ſalutem cleri. (§. LVII. ſeq.)

§. CLIX.

Quae omnia ſecus in laicis.

Ex quarto vero elicies recte: 1) Laicos *diuinis officiis* vacare non poſſe,* nec 2) ad *regimen* eccleſiae concurrere; ſed loco parentium

o) IAC. GOTHOFREDVS *in Gloſſar. nomic. ad* C. *Theod. voc. ordo.*

a) Illuſtr. BOEHMER *iur. eccl. antiqu.* diſſ. 6. §. 2. 3.

b) HIERONYMVS *ep. ad Ruſtic.* AVGVSTINVS *ep.* 162.

c) c. 28. *in fin.* X. *de elect.* c. 16. *de ſent. excom.* in 6.

d) CYPRIANVS *ep.* 33.

tium esse, (§. VII) ** 3) caecutire plane in diuinis, adeoque a *Scripturae interpretatione* arceri *e)* ***

* Olim non ita, quia etiam *sacram coenam* administrarunt. TERTVLLIANVS *exhort. ad castit.* c. 7.

** Olim vero concurrisse laicos euicit BLONDELLVS *de iur. pleb. in regim. ecclesiast.*

*** Docuisse olim hos, quos *Laicos* dicimus, constat ex 1. Cor XIV. 31. add. HILARIVS ad Ephes. IV. Quae omnia etiam pleniori ratione demonstrata sunt in mea *Hist. eccles. sec.* I.

STATVS PERSONARVM ECCLESIASTICARVM EX MENTE PROTESTANTIVM.

§. CLX.

Ita cohaeret systema hierarchiae Pontificiae. Ast cum ecclesia sit *collegium* in republica & quidem aequale, (§. XXII) vides eiusmodi personarum & status diuisiones ab ecclesia alienas, adeoque ex vera ecclesiae indole & personarum diuisiones adornandas esse.

Transitio ad diuisionem personarum ex mente Protest.

§. CLXI.

Apostoli vt plurimum distinguunt fideles in ipsam ecclesiam, & *προεστῶτας f)* vel quod idem est, in *gregem* & *Episcopos*, *g)* in ministros & fideles, *h)* in doctores & discen-

Discrimen fidelium primitiuae ecclesiae.

e) ALTENSTEIGIVS *lexic. Theol. voc. clericus & laicus.*

f) 1. Thess. V. 12. IVSTINVS *apolog.* II.

g) Act. XX. 28. 1. Petr. V. 2.

h) 1. Cor. III. 5.

tes. *i)* Quin & in ecclesia dari Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores & Doctores: *k)* cum vero generalior diuisio sit illa, quae fideles diuidit in *ecclesiam*, & qui *praesunt ecclesiae*: in *Doctores* & *auditores*, (§. XXV.) de hac paullo penitius est circumspiciendum. *

* Sic vides exorbitare diuisionem iuris canonici inter clericos & laicos, quippe primitiuae ecclesiae incognitam; (§. XXV. **) omnes fideles in clero seu sorte Domini sunt, hinc per duo priora secula incognita haec diuisio fuit. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 6.

§. CLXII.

Qui doctores? Qui Praepositi?

Doctores itaque sunt: *qui rudes doctrina imbuunt:* Praepositi autem: *qui, quo in ecclesia omnia ordine fiant,* (§. LXI. seq.) *circumspiciunt.*

§. CLXIII.

Necessitas doctorum in ecclesia.

Ex priori descriptione colligo, 1) doctorum munus necessarium esse in ecclesia ex ipsius DEI voluntate, *l)* adeoque 2) & doctores in ecclesia fuisse, autequam Episcopi seu Praepositi constituerentur. *m)* 3) Doctores non nisi *charismatibus* a reliquis ecclesiae membris distingui: 4) inde quemlibet docere posse, qui idoneus & charismatibus instructus est, vti & olim omnes promiscue docuerunt. *n)* 5) Sicuti vero quae a singulis exercen-

i) Ebr. XIII. 17. 24.
k) Ephes. IV. 11. 12. 1. Cor. XII. 28.
l) Matth. IX. 36. seq. Rom. X. 15. Ephes. IV. 10. 11.
m) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. antiq. diss.* 6. §. 29.
n) HILARIVS *comment. ad Ephes. IV.*

ercentur, certis personis conferri possunt, (§. XXII. 5.) ita & ecclesiam postea *certas personas* elegisse, vt hae duntaxat docendi munere fungerentur. 6) Inde demum honorem & *munus* peculiare *ecclesiasticum* euasisse, illud ipsum tamen 7) ab omni *imperio* & vi coactiua alienum fuisse, sicuti doctores etiam nulla alia, quam persuasiua, vis decet.

§. CLXIV.

Ex posteriori descriptione fluit: 1) tunc demum *directione* quadam fideles opus habuisse, vbi separatos instituerunt conuentus. *o)* 2) in priuatis conuentibus vero vel Apostolos, vel quemlibet *patrem familias* directionem exercuisse. *p)* 3) Praepositos seu Presbyteros principaliter ad docendum constitutos haud fuisse, licet munus Presbyteri & doctoris in vna persona concurrere potuerit. *q)* 4) Praepositos autem cum directione id sibi vindicasse, ne *sine auctoritate* eorum quis in ecclesia doceret, licet quandoque illos etiam ad hanc spartam admiserint, qui nondum in ordinem recepti essent. *r)* 5. Hanc directionem & inspectionem distinxisse Presbyteros & Praepositos a reliquo populo, *directionem* tamen eorum *imperio* caruisse. *s)* 6) Proinde ecclesiae auctoritatem hanc differen-

Praepositorum origo & munus.

o) Illustr. BOEHMER *cit. l.* §. 19.
p) Reu. c. M. PFAFF *orig. iur. eccl.* p. 114. *seq.*
q) BOEHMER *cit. l.* §. 41.
r) EVSEBIVS *hist. eccl.* L. VI. c. 19.
s) 1. Petr. V. 5. Ebr. XIII. 17. 24.

ferentiam introduxisse, *t)* sed 7) hunc ordinem diuersum non fluere ex *ministerii verbi necessitate*, a DEO praecepti. *u)* (§ CLXXXIV.*)

TIT. VII.
DE CLERICIS IN VNIVERSVM
MEMBR. I.
EX MENTE IVRIS CANONICI.

§. CLXV.

Ratio connexionis.

QVum clerici illi dicantur, qui diuinis officiis sunt mancipati, (§. CLIII.) officia vero varia in ecclesia occurrere soleant; sequitur, vt eatenus & varii sint *clericorum gradus*, de quibus nunc generatim agendum.

§. CLXVI.

Clerici sunt vel in sacerdotio, vel ministerio.

Functiones vero, vnde clerici distingui solent, duo potissimum capita constituunt: I. *Sacerdotium*. II. *Ministerium*. * Illud clericos in *altiori* seu *primo*, hoc eos in *inferiori* seu *secundo gradu* constituit.

* In populo iudaico non omnes erant sacerdotes, sed illi, quos DEVS specialiter sacerdotio destinauerat. Sed differentia omnis sublata fuit post aduentum Christi, quippe qui *fideles* omnes *sacerdotes* fecit 1. *Petr.* II. 5. 9. *Apocal.* I. 6. c. V. 10. c. XX. 6. Spirituali scilicet & *mystico* sensu, quia vera & proprie sic dicta sacrificia cessarunt. Postea patres ecclesiae putarunt, *sacerdotium* Christianorum esse idem *specie* sacerdotium, quod in veteri testamento stirpi Aaronicae datum erat. TERTVLLIANVS

t) TERTVLLIANVS *exhort. ad castit.* c. 7.
u) BOEHMER *cit. l.* §. 43. *seq.*

NVS *exhort. ad castit.* c. 7. add. DODWELL *de iur. Laicorum sacerdotali.* Hoc argumentum in suos vsus traxit suo tempore & admodum promouit CYPRIANVS *ep.* 3. 4. & 59. maximo cum detrimento ecclesiae. Inde Episcopi & presbyteri *clerici* dicti, Illustr. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 6. §. 6. seq. cum tamen clericis aliud non competat sacerdotium quam laicis. BOEHMER *cit. loc. diss.* 9. §. 5. seq.

§. CLXVII.

Quinam in vno aut altero constituti.

Sacerdotium autem proprie sic dictum, quale in veteri testamento fuit, cum omnibus iuribus ac praerogatiuis *Episcopis* & *Presbyteris* tribuitur. Sicuti vero veteris testamenti sacerdotes in ministerio suo habuerunt *Leuitas*; ita *Diaconis* & reliquis *minoribus clericis* pari ratione ministerium in sacris vindicant. *x*)

§. CLXVIII.

Episcopatus fons omnium ordinum.

Quia autem ex diuersitate officiorum varii gradus exsurgunt, (§. CLXV.) notari porro debet, hos clericorum gradus vocari *ordines*. Quum vero ordo *dignitatem* inuoluat, & illi, qui in ordine constituti sunt & sacris operantur, potestate sacra gaudeant, (§. CLVII.) praeterea vna respublica sit ecclesiastica, in qua Episcopi regnant, (§. III. sq.) sequitur, vt Episcopatus omnes ordines eminenter contineat, immo *fons & origo reliquorum ordinum* sit. Deinde sicuti vnus est Episcopatus & portio saltem gregis vnicuique Episco-

x) FLEVRY *instit. iur. can.* P. I. c. 3. §. 2.

Episcopo adsignata, (§. IV.) summa vero potestas in sollicitudinis partem alios vocet, (§. V. 5.) ita Presbyteri, Diaconi, reliquique ministri, *particulam* saltem potestatis habent, quam Episcopus totam possidet. *y)*

§. CLXIX.

Origo diuersorum ordinum.

Ordines omnes deducere nonnulli doctores solent ab ipsa ecclesia Apostolica, licet alii in contraria eant. Episcopi, Presbyteri, Diaconi, in primitiua & Apostolica ecclesia iam cogniti, quibus postea alii accessere cooperarii, Sub-Diaconi, Acoluthi, Exorcistae, Ostiarii, Lectores, qui omnes ad latam Episcopalem curam minuendam concurrunt. *

* Aeuo Apostolorum duo saltim ordines, si ex sensu iuris canonici loqui licet, cogniti fuerunt, scilicet Presbyterorum & Diaconorum. BLONDELL *de Episc. & Presbyt.* (conf. §. CCXLII.)

§. CLXX.

Officiorum ecclesiasticorum.

Cura autem Episcoporum, ubi illi fimbrias suas extenderunt, alia officia ecclesiastica peperit, quibus tamen ornati in *ordine* proprie non sunt. Hinc notanda differentia: in *ordine* esse, & in *officio* esse. Sic inter Diaconos ceterosque clericos inferiores, interiecti quidem fuere *Notarii, Mansionarii, Sacellani, Thesaurarii* aliique, verum non *officium*, sed *ordo* clericum fecit, cum & *laici* officiis ecclesiasticis fungi potuerint & adhuc illis

y) FLEVRY. cit. l.

illis fungantur, prætereaque clerici ſine officio quandoque occurrunt. *z*)

§. CLXXI.

Inter illos ipſos vero, qui in adminiſtranda republica eccleſiaſtica momentum faciunt, cum ſubordinatio deſideretur, (§. V. 6.) ita inter ipſos Epiſcopos eminentia quaedam inualuit, vt alii aliis habiti fuerint digniores & eminentiores. Inde *Metropolitanorum*, *Primatum*, *Archi-Epiſcoporum*, *Exarcharum*, *Patriarcharum*, *Papae* & *ſummi Pontificis* nomina non quoad inanem ſonum, ſed & quoad *ſubordinationem*. Immo etiam inter Presbyteros orti *Rectores*, *Directores*, *Pœnitentiarii*, *Archi-Presbyteri*. In Diaconorum ordine inualuere *Archi-Diaconi*: in reliquo clero *Primicerii* aliique. *a*) (§. CCCCXX. ſq.) Subordinationis.

§. CLXXII.

Horum graduum autem, quibus clerici diſtinguuntur, alii ad *dignitatem* accedunt, alii *officium* ſaltem conſtituunt, (§. DCCCLXI. 2.) alii temporariam *adminiſtrationem* ſecum ducunt, (conf. §. CMXXXII.) alii duntaxat *vitalitii* ſunt, (conf. §. CMXXII. ſeq.) de quibus omnibus ſuo loco ex inſtituto agetur. Graduum quaedam differentiae.

§. CLXXIII.

Quum vero ordo clericum conſtituat, (§. CLXX.) Ratio adoptionis in clericatum.

z) FLEVRY cit. l. P. 1. c. 3 §. 6. ſeq.

a) conf. DION. PETAVIVS *de hierarch. eccl.* 10. MORINVS *de ſacr. eccleſ. ordinat.* 10. DARTIS de *ordin. & dignit. eccleſiaſticis.*

(§. CLXX.) receptio autem in clericatum ſolemnioribus ritibus fiat, (§. CLVI. 3.) videre inde licet, neminem proprio auſu ad clericatum prouolare poſſe, ſed *vocatione** aliisque ſolemnitatibus opus eſſe. Neminem vero vocari niſi probatum.

* Immo inuitos ac reluctantes ſaltem aſſumendos in ordinem, antiquitas voluit. ZIEGLER *de cleric. renit.* add. ESPENCAEVS *digreſſ.* L. III. c. 4.

§. CLXXIV.

Cur per interſtitia adſcendant.

Vt vero eo certiores eſſent, promouendum gaudere debitis qualitatibus, vt *gradatim* eueherentur ad clericalia faſtigia, *b*) & in vnoquoque gradu per certum temporis ſpatium ſubſiſterent, ſanciuerunt. Haec ſpatia *interſtitia* dicta & omnis promotio per *ſaltum* prohibita fuit. *c*)

§. CLXXV.

Origo irregularitatis.

Poſtea per canones in conciliis certae *regulae* fuere fabricatae, qualitates clericorum determinantes. Inde inualuit *irregularitas*, vbi ſcilicet quis extra illas regulas conſtitutus deprehenderetur, ſeu vbi defectus in perſona erat, regulis canonicis repugnans. *d*)

§. CLXXVI.

Deſcriptio.

Eſt enim irregularitas *impedimentum canonicum, ob quod quis ordinari vel in ſuſcepto ordine*

b) ESPENCAEVS cit. l. L. I. c. 16.

c) vid. tit. X. de cler. *per ſalt. promot.*

d) IOSEPH. GIBALLINVS *de irregular. & imped. canonicis.*

dine administrare prohibetur, nisi indulgentia superioris impedimentum tollat. e)

§. CLXXVII.

Ex hac descriptione fluunt axiomata: I. In ordinem adsumendi sunt digni. II. Arcendi indigni & regulis notati. III. Potest tamen cum iis dispensari. Axiomata.

§. CLXXVIII.

Quum itaque adsumendi in ordinem sint digni, (§.CLXXVII.1.) consequens est 1) vt hic adhibendum sit *scrutinium*, seu inquisitio in scientiam, fidem, mores, vitam, aliaque; priusquam quis in ordinem adsumatur. *f*) 2) Vt critra scrutinium *furtiue* clericatus impetretur. *g*) 3) Vt per *gradus* adscendendum sit. (§.DLXVIII.) *b*) Clerici adsumendi cum scrutinio.

§. CLXXIX.

Quumque arcendi sint indigni, (§. CLXXVII.2.) tales vero sint, qui regulis notati, (§.CLXXV.) consequens est, vt repellantur 1) quicunque *macula* quadam laborant:* *i*) 2) qui propter *aetatem* ad munus obeundum in quolibet gradu incapaces existimantur; *k*) 3) qui *vitiis animi* laborant, seu in ta- Quinam a clericatu arcendi?

le

e) conf. erit de his defectibus LEVRENIVS *de for. benef.* P. I. Qu. 335. seq. ESPEN. *iur. eccl.* P.II. tit. 10. c. 2. seq.

f) c. vn. X. *de scrut. in ord. fac.* CORVINVS *inslit. iur. can.* L. I. *tit.* 25. §. 23.

g) IDEM ibid. §. 27.

b) IDEM ibid. §. 26. & 28.

i) conf. c. 14. D. 34. c. 1. D. 81.

k) vid. tit. *de qualit. & aetat. ordinand.* CORVINVS cit. l. §. 6.

le crimen poſt baptismum inciderunt, propter quod publica poenitentia ſubeunda eſt, *l*) quibus etiam accenſent homicidii, licet occulti, reos, ſi non merum caſuale fuerit homicidium, ** nec non furioſos: *m*) 4) vt nec admitti debeant *corpore vitiati*, *n*) v.g. caſtrati, oculis priuati: nec 5) *vitio originis* notati, vt liberi illegitimi, ſerui: *o*) nec 6) *vinculo perſonali* obſtricti, vt monachi: *p*) aut 7) *reali* illigati, vt rationibus reddendis obnoxii: *q*) nec 8) *vinculo ciuili* detenti, vt bigamus, & quaſi bigamus, quorſum referunt omnes, qui non virginem ſibi coniunxere: *r*) nec denique 9) debita *ſcientia* haut inſtructi.

* Huc digitum potiſſimum intendunt ad illa requiſita, quae Apoſtolus deſiderat. 1. Timoth. III. ſed rigidiores eſſe ſolent in reliquis, quam in his, quae ſcriptura docet, contenti, ſi ordines tantum vacent vitiis exſtantioribus.

** Fluunt haec ex principio: quod eccleſia non *ſitiat ſanguinem*. Reuera hic fucum faciunt laicis & illis turpiter imponunt. Interim variae concluſiones ex hoc principio per totam iurisprudentiam ſeſe diffundunt, v.g. 1) quod iudicia eccleſiaſtica de cauſſis ſanguinariis non cognoſcant: 2) quod Epiſcopi olim mero imperio deſtituti fuerint: 3) nec in ſeudis ſucceſ-

l) THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl. diſcipl.* P. II. L. I. *c.* 56.

m) CORVINVS cit. l. §. 9. ſequ.

n) tit. X. *de corp. vitiat. ordin. vel non.* CORVINVS cit. l. §. 12.

o) conf. D. 5. 4. & 56. CORVINVS *cit. l.* §. 13. & 17.

p) c. 1. D. 58. c. 1. X. *de temp. ordin.*

q) c. 3. D. 54. CORVINVS *cit l.* §. 16.

r) CORVINVS *citat. l.* §. 19.

ſucceſſerint, cum vaſallus ſit miles, quod ipſum tamen, cum ipſi Epiſcopi vaſalli ſint imperii, quodammodo mutatum: 4) quod clerici non ſuccedant in res expeditorias; & 5) iam olim ſemper pro condemnatis intercederent. Inde & 6) procul dubio carnificibus nota maculae cuiusdam inuſta fuit, vt alia taceam.

§. CLXXX.

Quum denique cum indignis diſpenſari poſſit, (§. CLXXVII. 3.) facile patet 1) diſpenſationem fieri debere a *ſuperiore*, Epiſcopo ſcilicet aut Pontifice: 2) eam tunc obtinere, vbi nullum *rei diuinae* adminiſtrandae fit *praeiudicium*, nec 3) *ſcandalum* reſultat. Hinc 4) diſpenſare poſſe Epiſcopum circa aetatem, vbi cum dignitate aut perſonatu nulla *animarum cura* coniuncta, *s*) & 5) vbi *delictum occultum* & priuata poenitentia expiatum, *t*) aut 6) *nolenti* membra amputata fuerunt, *u*) aut 7) *illegitima natiuitas* obſtet, vbi cum Epiſcopi diſpenſatione ad minores, cum Papae ad maiores etiam ordines admittuntur, *x*) aut 8) multas habuerint *concubinas*. *y*)

Quousque diſpenſatio hic obtineat?

DE CLERO IN VNIVERSVM MEMBR. II. EX MENTE PROTESTANTIVM.

§. CLXXXI.

Quae de ſacerdotii & miniſterii diſtinctione,

Quousque Proteſtan-

s) c. *vn. de aetat. & qualit. ordin. in* 6. c. 19. *&* 24. X. *de elect.*

t) c. 4. X. *de temp. ordin.*

u) c. 1. 3. & 5. X. *de corp. vitiat.* c. 7. D. 55.

x) c. 1. *de filiis presbyt. in* 6.

y) c. *pen.* D. 34.

tes a Pontificiorum doctrina recedant?

ne, (§ CLXVI.) & de ſacerdotio proprie ſic dicto (§.CLXVII.) Romanae eccleſiae addicti docent, ea a doctrina Proteſtantium, ſi principium reſpicias, plane exorbitant. Nec per omnia, quae de diuerſis ordinibus, (§.CLXIX.)graduum diuerſitate,(§.CLXXI.) interſtitiis (§. CLXXIV.) & irregularitate, (§.CLXXV.ſeq.)ius canonicum tradit,apud nos vndiquaque obſeruantur.

§. CLXXXII.

& rurſus conſentiant?

Inter'm tamen non plane abhorrent noſtrates a doctrina, quae diuiſionem inter clericos & laicos, inter ordinem & plebem inculcat: (§.XXV.2.) inde etiam neceſſitatem *miniſterii* cuiusdam *eccleſiaſtici* e ſacris repetendam eſſe cenſent. z)

§.CLXXXIII.

Quid miniſterium eccleſiaſticum.

Eſt vero hic miniſterium eccleſiaſticum *ordo certarum perſonarum, quibus eo ipſo, quo ſunt aſſumti, competit facultas docendi & adminiſtrandi ſacramenta, cum excluſione aliorum, quae perſonae quandoque in conuentum ire & coniunctim quaedam agere ſolent.*

§. CLXXXIV.

Differentia inter miniſterium verbi & miniſterium eccleſiaſticum.

Quum vero ordo diuerſus non fluat ex neceſſitate miniſterii verbi, (§ CLXIV. 7.) per ſe inde conſtat, differre *miniſterium verbi* a *miniſterio* quodam *eccleſiaſtico:* illud quidem ex praeſcripto verbi diuini *neceſſarium* eſſe;

z) vid. GISB. VOETIVS *in polit. eccleſ.* P. II. L. 2. *tract.* 1. c. 1. ſeqq. CHRISTOPH. TOB. WIDEBVRG *d. ſſ. de miniſt. eccleſ.*

esse; hoc vero fluere ex *auctoritate ecclesiae*, vt eo meliori ordine starent res ecclesiae.*

* Aequi rerum aestimatores facile mecum facient, siue Theologi sint, siue ICti: iniquos non curo. Ne vero turba crabronum me insultet, dabo illis aduocatos. Primas teneat Theologus Helmstadiensium GEBH. THEODOR. MEIERVS, qui in tract. *de trib. nascent. eccl. Christian. initiament.* §. 140. ita disserit: *Ecclesia Christi, licet absque ministerio verbi diuini esse non possit, potest tamen esse* SINE MINISTERIO ECCLESIASTICO, *vnde doctrinam de ecclesiae ministris in necessariis ad salutem in catecheticis hactenus nondum habemus. Claues ligantem & soluentem concredidit Christus suae ecclesiae, in cuius potestate est & arbitrio, cui vel quibus illarum exercitium committere velit.* Huic iungo delitium Fridericianae & litterariae reipublicae Illustr. BOEHMERVM, qui in *iur. eccles. antiqu. diss. 6.* §. 28. ita disserit: *Existimo inter has duas propositiones nullam reperiri collisionem: Doctorum munus esse in ecclesia necessarium, & a DEO ipso demandatum; & differentiam inter ordinem & plebem, seu inter clericos & laicos auctoritate & decreto ecclesiae esse constitutam.* Hanc propositionem mox pluribus illustrat, & deinde §. 43. pergit: *ministerium* IN VERBO ET SERMONE *omnino necessarium erat, & ex hoc ecclesiae plantatae & confirmatae sunt, & perpetuus eius in ecclesia vsus & praxis fuit. Hi tamen doctores* SEPARATVM ORDINEM *nulla ratione adfectarunt, cum singulis fidelibus, quibus haec charisinata diuinitus data erant, integrum esset, huic necessitati prospicere & regnum DEI annunciare.* Nec alienum puto ab hac, quam propugno, sententia, B. C. A. BECKIVM, qui in diss. *Princeps Christ. aetern. subdit. salut. curator*, vbi §. 3. de eccle-

ſia loquitur, his verbis vſus eſt: *Miniſtrorum autem legitime vocatorum opera in exercendis iuribus ſuis ſpiritualibus, ac diſpenſandis beneficiis diuinis ea quidem de cauſſa vtitur, vt cuncta fiant* ORDINE *atque* DECENTER.

§. CLXXXV.

Ordo eccleſiaſticus in eccleſiis Proteſtantium.

Quum vero ex tali eccleſiae inſtituto certa perſonarum diſtinctio oriatur, (§.XXII.5.) immo ipſa presbyterorum inſtitutio diſcrimen aliquod perſonarum introduxerit, (conf. §.CCXXXII.) vides 1) *ordinem* quendam ſeu perſonarum diſtinctionem & in eccleſiis Proteſtantium occurrere, ſed & 2) in eo ab ordine Pontificiorum (§. CLVII. 2.) differre, quod ei nullum imperium cum coniuncta ſubiectione (§.CLXIV.5.) ſed ſaltem *honor* & *reuerentia* competat.* 3) Propterea tamen nihil contra veritatem agendum, nec 4) nimis honorem & reuerentiam eleuandam eſſe, licet 5) ex regulis prudentiae ſaepius quaedam in honorem miniſterii *diſſimulanda* ſint. Recte etiam inde 6) colliges, proſpiciendum eſſe ſingulis miniſtris de neceſſariis vitae: (conf. §.XCIII.7.) 7) *ſanctas* eſſe eorum perſonas: 8) lites inter eos amputandas, nec 9) famoſas actiones contra eos inſtituendas eſſe. *a)*

* Ipſa Scriptura fideles adhortatur, vt reuerentiam miniſtris verbi exhibeant & obſequium praeſtent. 1 *Timoth.* V.17. 1. *Theſſ.* V.12.13. *Ebr.* XIII.17. ſed per obedientiam *internum* non externum

a) conf. STRYCK diſſ. *de iur. reuerentiali.*

ternum obsequium, vi coactiua armatum, intelligi debet, cum doctores nulla quam *persuasiua* vis deceat. (§.XXI.3.)

§. CLXXXVI.

Nec incognita plane est distinctio inter ordines *altiores* & *inferiores*, seu quod eodem recidit *maiores* & *minores:* (§.CLXVI.) sed sensu plane diuerso. Maiores enim dicunt illos, qui *sacris operantur*, & *ministri ecclesiae proprie tales* sunt: minores, qui *sacra non tractant*, sed nudum *ministerium corporis* idque vulgare praestant, & eatenus saltem clero accensentur, quia *foro priuilegiato* gaudent, & instar clericorum consistorio subsunt, v.g. aeditui aliique.* *b)*

Distinctio ordinum inter Protestantes.

* In sensu iuris canonici ii, qui non ordinantur, nec primam tonsuram accipiunt, in ordine non sunt, nec proinde in numero clericorum. Sed Protestantes & illos clericis accensent voce in *sensu iuris canonici* sumta, qui quodammodo sacris operantur, licet vulgare sit ministerium, dummodo *consistorio* sint subiecti. Sane Protestantes *Episcopi* ecclesiasticorum ordini adnumerantur, & *canonici* Protestantes in clero manent, licet ordinationem ignorent. Nec exprobrari quidquam possunt Pontificii nostratibus, cum non consecratos Episcopos nobis sistant, licet prima tonsura illis obtigerit.

§. CLXXXVII.

Nec respuunt nostrates distinctionem inter *ordinem* & *officia* ecclesiastica, (§.CLXX.) cum

Distinctio inter ordinem & officium.

b) SCHILTER *institutt. iur. can.* L. I. *tit.* 10. CARPZOV. *iurispr. consist.* L.I. d.75. L.III. d.6.

cum hoc ſenſu in ordine ſaltem ſint qui *ſacris*, collata prius ordinatione, *operantur*, & ſic gradum miniſterii eccleſiaſtici tenent; in officio vero, qui aliud *miniſterium* ad cultum diuinum inſeruiens praebent, quales ſunt hierophylaces, cantores, organici, aliique.* Immo & *ſcholae praeceptores* huc referunt, & eorum officium quodammodo eccleſiaſticum eſſe cenſent, & hinc vt plurimum foro eccleſiaſtico ſubſunt. *c)*

* Alicubi peculiares *catechetae* conſtituti, quod inſtitutum merito laudandum, quia antiquitati non ſolum conueniens eſt, ſed & fructus inſignes producere poteſt. De catechetis & catechiſatione veterum confer. GEBH. THEODOR. MEIER cit. l. §. 80. ſeq. IO. HENR. KRAVSE *de catechetis primitiuae eccleſiae.* MICH. WALTHER *de catechiſatione veterum.*

§. CLXXXVIII.

Subordinatio inter Proteſtantes.

De reliquo licet Eccleſiam pro ſeparata republica non venditent Proteſtantes, (§. XVIII. ſeq.) eam tamen directione quadam indigere recte largiuntur, (§. LXII. ſeq.) hinc & aliqualem *ſubordinationem* (§. CLXXI.) intuitu miniſtrorum admittunt, ita, vt alii audiant Superintendentes, Inſpectores, Decani, Paſtores, Archi-Diaconi: alii Diaconi, Sub-Diaconi, Paſtores rurales, de quorum iuribus ſequentibus titulis dicetur. (§. CCXXVII.

c) conf. S. STRYCK *de iure praeceptorum* c. I. nr. 22.

CCXXVII. §.CCXXXVIII. §. CCLV. seq. §. CCCCXXV. §. CCCCXLIII. & §. CCCCLXIV.)

§. CLXXXIX.

Qua ratione itaque dici queat, quod apud nos alii sint in dignitate, alii in officio, alii in administratione; (§.CLXXII.) ex iam dictis constabit. Sane cum ministris verbi omnibus *reuerentia* debeatur, (§.CLXXXV.2.) omnes suo modo sunt in *dignitate*. Quum alii rursus ad sacra saltem concurrant, vel saltem propter *munus*, quod gerunt, clericis adnumerentur, (§.CLXXXVII.) erunt illi in *officio* & *administratione*. Vitalitia nuda rarius occurrunt. Graduum differentia.

§. CXC.

Sicuti canonica iura nullos nisi *vocatos* & *probatos* admittere volunt; (§.CLXXIII.) ita & apud Protestantes & consistoria & Superintendentes *scrutinium* seu *examen* quoddam cum candidatis instituere solent, id quod tamen modo ante, modo post vocationem suscipitur, & ad explorationem doctrinae, fidei, vitae ac morum tendit. *d)* * Scrutinio peracto, vbi scilicet post vocationem suscipitur, subscribere solent *libris symbolicis*, praestantque simul *iusiurandum religionis* & *fidelitatis*. ** Ratio adoptionis in ministrum ecclesiae.

* Non satis instructi repellendi forent potius quam admittendi, sub spe emendationis, quod tamen saepius contingere solet. Sicuti iam olim

d) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. I. *tit.* 11. §. 8. sequ.

olim peccatum hic fuit, ita adhuc hodie impingunt, vt non solum rudes, sed & tales, quorum vita explorata satis haud est, admittant. vid. ZIEGLER *de Episc.* L. II. c. 4. §. 48. seq. SPENER in theologischen bedencken Vol. vlt. P. I. c. 1. sect. 40. pag. 243.

** Olim incognita religionis iuramenta & sec. VII. demum ab Episcopis exacta, & occasione dissidiorum inter Pontificios & Protestantes, & rursus ob intestina odia, quae Protestantes inter se aluerunt, roborata fuerunt. vid. Reu. WALCHIVS *Introd. in libr. symb. Part.* II. *cap.* 2. §. 4. Propugnet ea qui velit, ego nullum religionis munimentum in illis deprehendo. Propugnauit etiam ea Reu. WALCHIVS *cit. l.* §. 5. *seqq.* simulque argumenta Ill. BOEHMERI ad illa confutanda aggressus est. Sed, quod pace viri Reuer. dixerim, nonnulla, immo palmaria eius argumenta, petere videntur id, quod est in principio, adeoque ea quae Ill. BOEHMERVS per indicem saltem protulit ratiocinia, facili ratione saluari possunt.

§. CXCI.

De interstitiis.

Nec plane reprobant *interstitia*, (§. CLXXIV.) ita tamen, vt sicuti inter Pontificios hic *dispensatio* obtineat, cum teste experientia multi statim ad Episcopatus destinentur, quibus saltem prima tonsura obtigit, (conf. §. CLXXX.) ita nec apud nos arbitrium consistorii excludatur, vt mox ad Pastoratum quis adscendere queat.

§. CXCII.

De irregularitate.

Quia vero Protestantes in ministris noui testamenti nullum sacerdotium agnoscunt; (§. CLXXXI.) ita *externas qualitates*, ex *sacerdotio*

cerdotio veteris teſtamenti tractas, aliasque *nouas*, regulis a conciliis comprehenſas, vnde *irregularitas* reſultat, (§. CLXXV. ſeq.) reſpuunt. Potius cum antiquitate, *e)* 1) inhabilitatem ad officia ſacra ex praecepto Apoſtoli dimenſurantur, volentis, Epiſcopum debere eſſe irreprehenſibilem. *f)* Interim tamen 2) *aetatis* eatenus rationem habent, ne facile iuuenes, maxime ad Paſtoratus, admoueantur.* 3) Aegre ex quorundam ſententia admitti *ſpurios*, *g)* quos tamen Principis *diſpenſatio* aeque vt Pontificis (§. CLXXX. 7.) habiles efficiet. 4) Quod arceri debeant *hermaphroditi*, niſi vbi ſexus maſculinus praeualeat, & eo loco ſacris praeficiantur, vbi hic defectus incognitus. *b)* 5) Alios vero defectus tunc ſaltem admittunt, ſi ipſi *cultui ſacro* ſint penitus *impedimento*.

** Quod intuitu canonicorum aetas & aliae irregularitates inter Proteſtantes obſeruentur, huc non pertinet, ſed (§. CCCCLXIX. ſeq.) enucleandum eſt.

TIT.

e) vid. ESPEN *iur eccl.* P. II. *tit.* 10. c. 1. §. 2.

f) ARNOLD Geſtalt eines evangeliſchen Lehrers nach dem Sinn und Exempel derer Alten.

g) STRYCK ad Brunnem. ius eccl. L. I. c. 5. §. 12. nr. 22.

b) I. F. MEYER *de ſacerdot. androg.*

TIT. VIII.
DE TONSVRA CLERICORVM.
§. CXCIII.

Ratio connexionis.

VIdimus, quod ex doctrina Pontificiorum clerici in sortem domini adsumantur, (§. CLIII.) quorsum, ceu initiamentum, *tonsura* refertur. Haec, quia *introitus* ad clericatum est, *prima* vocari solet. Ipsi vero modestiores Pontificii eam recentioris instituti esse docent. *i)* *

* Differentia quidem inter clericos & laicos iam sec. III. ad suam perfectionem adscendit; verum nulla distinctio inter vtrosque, nec ratione capillorum, nec vestium, nec habitus reliqui, adfuit. Omnes Christiani honestum & decorum arbitrabantur, veste & habitu decenti vti, & cum Apostolus decorum sui temporis respiciens, *caesariem* in masculis improbauerit, clerici potissimum hoc sibi dictum esse reputabant. Inde vero nulla ratione tonsura clericalis peti potest, vti ingenue fatetur THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl. discipl.* P. I. L. 2. c. 37. §. 3. seqq. Monachi primitus *tonsuram* adhibuisse videntur, forsan ad *humilitatem* ostendendam, cum *caluitium* turpe putaretur apud Romanos: Neue Bibliothec P. XXXVIII. nr. 4. vel quod *tonsura nota* esset *tristitiae* prout demonstrauit IO. POTTERVS *archiol. graec.* L. IV. c. 5. Cum abhinc illi ad clericatum passim adsumerentur, vel clerici morem monachorum imitarentur, & tonsuram sibi adpropriarent; ea postea *instar initiamenti* clericatus reputata fuit, sicuti adhuc hodie est. conf. IO. MA-

i) FLEVRY *institutt. iur. can.* P. I. c. 5. §. 1.

MABILLON *præf. ad Sec.* III. *Bened. &* P. I. *pag.* 7. *seq.* ZIEGLER *diss. de tonsura cleric.* LARROQVANVS *aduers. Sacr. Pag.* 102. MORINVS *de sacr. eccl. ordinat.* P. III. *exerc.* 15. Certe Seculo IV. eam iam inualuisse, & per *formam circuli* crines detonsos fuisse, vel inde colligitur, quod clerici sub sec. V. auspicium se inuicem *coronas* adpellauerint. conf. THOMASSINVS *cit. l.* P. II. L. I. c. 20. seq.

§. CXCIV.

Est vero prima tonsura *solemnis nonnullorum crinium detonsio, quae fidelibus in clerum recipiendis ab Episcopo* contingit, & characterem imprimit.* Tonsurae descriptio.

* Ita regulariter. Sunt tamen & quidam Abbates *infulati*, seu *mitrati*, qui ex priuilegio Pontificis Pontificalibus insignibus, baculo, mitra, annulo, chirotheca & sandaliis vtuntur. (conf. §. DV. 7.) Hi cum propterea iura quaedam Episcopalia consequantur, c. 6. *de priuil. in* 6. & propria dioecesi gaudeant, sui ordinis hominibus minores ordines conferre, adeoque prima tonsura adhibita, eos in clerum recipere possunt.

§. CXCV.

Inde notanda axiomata: I. Tonsura in detondendo requirit certas qualitates. II. Detonsus fit nouus quidam homo, & characterem accipit: III. Tribuit tonsura priuilegia clericalia. Axiomata.

§. CXCVI.

Ex primo itaque sequitur. 1) Vt debeant esse *confirmati*, quibus tonsura obuenit. *k*) 2) Vt septem vel octo annis minori conferri Qualitates detondendorum.

k) CONC. TRIDENT. *Sess.* 23. *de reform.* c. 24.

ri nequeant, quia arbitrium discretionis requirit, adeoque, 3) in nonnullis dioecesibus vsque ad annum XIV. differatur. 4) Vt nulla tunc doctrina, sed id saltem desideretur, vt legere possint ac scribere. *l)*

§. CXCVII.

Ratio & ritus tonsurae.

Ex secundo axiomate liquet: 1) cur negligi haud debeat, quia 2) sic a *grege* reliquorum fidelium detondendus *separatur*, & 3) ipsum *clericatum* accipit. *m)* 4) Cur ad tonsuram compelli possint, qui clericatum semel professi: *n)* 5) cur peragatur tot ritibus & ceremoniis, puta quod α) Episcopus *preces* pronuntiet, β) crines sub pronuntiatione *solemnium verborum* detondeat, γ) lintea *veste* detonsum induat, δ) *precibus* actum claudat. Denique 6) inde constat, quare sic acceptus *habitus* temere *deponendus* non sit.

§. CXCVIII.

Tonsurae effectus.

Ex tertio denique discimus: 1) Quare tonsura tribuat *exemtionem* a iurisdictione seculari: 2) cur multi sola prima tonsura contenti ceteros ordines contemnant, quia 3) & sic ad *beneficia* adspirare possunt: cur 4) nullae detonsis sint partes in ecclesia, nisi linteati seu *clericali veste* induti, diuinis officiis adsistere velint: 5) cur *testimonio* impetratae primae tonsurae se munire soleant.

§. CXCIX.

l) FLEVRY *c. l.* c. 4. §. 6.
m) CIRONIVS *ad tit.* X. *de vit. & honest. cleric.*
n) IDEM *ad tit.* X. *de apostat.*

§. CXCIX.

Ignorant Protestantes primam tonsuram, immo ceu *ritum superstitiosum* repudiant. Interim tamen vel *nuda professio* studii theologici plerumque eiusdem effectus est, quia *exemtionem* a iurisdictione seculari tribuit, & in conditione adspirandi ad officium ecclesiasticum profitentem ponit. Nec temere studio theologico nuntium quempiam mittere posse, si semel se deuouit, plurimi docere solent. *o*)

Vsus tonsuræ inter Protestantes.

TIT. IX.

DE CLERICIS MINORVM ORDINVM.

§. CC.

CLerici vel in minori vel maiori seu inferiori aut altiori gradu sunt constituti. Illi vero cum sint, qui saltem ministerium praestent, (§.CLXVI.) de his nunc agendum est. Ministerium vero vel *vulgare* est vel in ipsis *sacris* aliquod momentum facit, & tunc de ministrantibus dicitur: quod in sacris essent; cum de illis, qui vulgare ministerium exhibent, peculiari plane sensu dicatur, quod in *ministerio* & *minori ordine*, seu nec in sacerdotio nec in sacris, militarent.

Ratio connexionis.

Diuisio ministerii.

§. CCI.

Quum autem quaedam personae peculiari sensu in ministerio & ordine minori esse

Distinctio inter clericatum & ordinem.

o) H. LINCK diss. *de apost. studior. p. 19. seq.*

esse dicantur (§. CC.) notanda est distinctio inter *clericatum* & *ordinem*. Qui enim primam *tonsuram* acceperunt, in *clero* sunt: (§.CXCIV.) qui vna cum prima tonsura *functionem ecclesiasticam* sunt adepti, in *minori ordine* constituti dicuntur.

§. CCII.

Quinam in minori ordine sint constituti?

Itaque in minoribus ordinibus illi militant, *qui non solum in clerum per tonsuram recepti, sed & mediantibus quibusdam solemnitatibus ad certum officium constituti sunt.* Huc quatuor referunt, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acoluthos, de quorum constitutione & officio paucis disseremus.

§. CCIII.

De Ostiariis.

Ostiariorum munus consistit in eo: vt pulsent campanas, distinguant horas precum, custodiant ecclesiam, aperiant eam claudantque rursus, curam ornamentorum reliquique splendoris ecclesiae habeant. Praeterea fideles in ecclesiam admittunt, excommunicatos & infideles arcent. *p)* Constituuntur per *traditionem clauium* ecclesiae, quibus accessit *funis campanae*, postquam inualuit, per sonitum campanarum vocari fideles.

§. CCIV.

De Lectoribus.

Lectores sunt, qui sacras Scripturas ex suggestu populo legunt, *q)* immo Episcoporum episto-

p) c. 1. D. 25. add. SARAVIA *de diuers. grad. ministr. euang.* p. 194. SAGITTARIVS *de ian. vett.* c. 16. M. A. de DOMINIS *de rep. eccl.* L. II. c. 4.

q) c. 1. D. 25.

epistolas, acta Martyrum & homilias patrum. Constituuntur per *traditionem bibliorum.* r)

§. CCV.

Exorcistae sunt, qui catechumenis & energumenis manus imponunt, & solemnibus quibusdam imprecationibus & obsecrationibus daemonas fugant. s) Constituuntur per *traditionem libri*, qui formulas imprecationum complectitur. t) De Exorcistis.

§. CCVI.

Acoluthi lumina praeparant cerea, funalia deferunt, vinum & aquam ad eucharistiam ministrant. u) Constituuntur per *traditionem cerei & vrceoli.* De Acoluthis.

§. CCVII.

Hodie vero in ipsa ecclesia Romana parcior horum minorum ordinum usus, immo fere nullus, quia illi demum his ordinibus inaugurantur, qui *ad maiores* tendunt, immo ad illos iam sunt destinati. Voluit quidem eos reducere concilium Tridentinum, x) simulque iussit, vt per *interstitia* (§.CLXXIV.) adscenderent, verum inanis fuit conatus. Vbi illi ipsi, qui ad maiores ordines destinati, per hos inferiores adscendunt, tam liberaliter suam dispensationem indulgent Episcopi, Hodie haec officia fere incognita.

r) conf. L. 7. C. Theod. *de Episc.*

s) c. 1. D. 25.

t) conf. DVRANDVS *ration.* L. 1. c. 27.

u) c. 1. D. 25. ISIDORVS *Etymol.* L. VII. c. 10. BELLARMINVS *de cler.* L. I. c. 1.

x) Sess. 23 *de reform.* c. 17.

pi, vt omnes ordines minores *vna die* eidem homini conferri videas.

§. CCVIII.

Fungi illis solent Laici aut alii clerici.

Sicubi vero his functionibus carere nequeunt, ipsi *Laici* quibusdam funguntur. Ostiariorum sane munus plerumque obeunt. Lectiones, omnis generis *clerici* etiam *Presbyteri* cantant. Exorcistarum officia ad *Presbyteros* sunt deuoluta, qui vero ea raro & non sine speciali Episcopi mandato exercent. Acoluthorum munus, licet alicubi obuii sint, etiam a *laicis* exerceri solet. *y)*

§. CCIX.

Vsus minorum ordinum inter Protestantes.

Quum vero hi ordines, haec officia, inter ipsos Pontificios occurrere vix soleant, (§. CCVII.) facile inde intelliges, ordines hos multo minus inter Protestantes occurrere; licet tales adsint, qui ecclesiae inseruiunt, & suo modo in minoribus ordinibus, vel in clero constituti. *z)* (§. CLXXXVII.) Nam non solum ii ecclesiae inseruire dicuntur, qui per *ordinationem* sunt recepti, & in doctrina & administratione Sacramentorum laborant; sed & illi, qui praestant *operas subsidiales*. *a)* Custodum nostrorum officium fere cum ostiariorum, acoluthorumque functione collineat, & in pagis ludimoderatores etiam lectorum munere funguntur. Con-

y) MORINVS *de sacr. eccl. ordin.* P. III. ex. 13. §. 10.
z) conf. CARPZOV *iurispr. Consist.* L. I. D. 75. MEVIVS P. VII. *dec.* 27. *nr.* 3.
a) G. H. BRVCKNER *de hierophylacibus membr.* §. 8.

Constitutio harum personarum non quidem fit per ordinationem quandam, interim tamen *consistorio* praesentari debent. Quod si vero omnes illos, qui sub directione ecclesiae ministeria obeunt, huc referre velis, in minorum ordinum censum venirent: dispensatores & administratores bonorum, Kasten-Vögte, Kirch-Väter, *b*) altaristae, Altar-Leuthe, qui communicantibus linteola aperta subtendere solent, & cum sacculo sonante eleemosynas colligunt: vespelliones, praepositi mendicantibus, campanarii, aliique. *c*) Verum sic luxuriari in vocis ordinis significatu, vix ratio permittet.

TIT. X.

DE ORDINIBVS SACRIS.

§. CCX.

QVum ministerium vel vulgare sit, vel in sacris momentum faciat, (§. CC.) de *ordinibus sacris* agendum erit. Hi vero, qui in sacris militare cupiunt, quia quodammodo ad *sacrificium* concurrunt, hanc statim legem accipiunt, *ne matrimonium ineant.* * Connexio.

* Summus in ecclesia primitiua *abstinentiae* amor. Abstinentes sua sponte coniugium fugiebant, & laicis aeque ac clericis commune fuit hoc institutum, adeoque non mirandum, quod etiam Episcopos desiderium huiusmodi

b) Illustr. BOEHMER *de administr bonor. ecclesiae.*
c) SCHILTER *institut. iur. can.* L. I. *tit.* 10. §. 7. 11.

vitae occupauerit, licet non omnes abſtinerent, quia *lex caelibatus* nemini impoſita erat. Sciebant praeterea quosdam Apoſtolos vxoratos, vid. I. F. MEYER *de Petri coniugio*; I. A. SCHMID *de Apoſt. vxoratis.* Incognita doctrina de ſacrificio miſſatico, vnde demum argumentum de *neceſſaria continentia* deſumebant, ſicuti hodie inde peti ſolet. ANDREAS du SAVSSAY *panopl. ſacerd.* P. II. L. I. *artic.* 2. Ad illud etiam iam olim prouocauit, ORIGENES *hom.* 23. *in Num.* Sed licet haec priuata opinio adplauſum meruerit, non tamen vbique recepta fuit, ne quidem in concilio Nicaeno. SOCRATES *hiſt. eccl.* L. I. c. 2. I. A. SCHMID *Paphnutius Epiſcopus caelebs coniug. cleric. vindex.* Doctorum vero quorundam in eccleſiis auctoritas, qui patrocinium caelibatus in ſe ſuſceperunt, Romanae eccleſiae Epiſcopos mouit, vt illis adſenſum praeberent. Inde caelibatus in occidente introductus paullatim fuit, licet ante Gregorii VII. tempora clericis coniugia ademta prorſus non fuerint. conf. CHEMNITIVS *exam. concil. Trident.* P. III. L. 2. c. 5. & 6. G. CALIXTVS *de coniug. cleric.* ipſa ratio *hierarchiae* denique hoc inſtitutum promouit. PVFFENDORF Monarchie des Stuhls zu Rom. §. 32.

§. CCXI.

Qui in ſacris conſtituti?

In *ſacris* enim dicuntur eſſe, *qui vi officii celebrationi miſſae proxime inſeruiunt.* In miſſa vero cum *ſacrificium* proprie ſic dictum occurrat; inde huc trahunt veterem legem ceremonialem, quae ad ſacrificandum acceſſuros *ab vxoribus* abſtinere iubet. *d)* Quotidie vero cum ſacrificare hodie debeant

d) Du SAVSSAY cit. l.

beant aut sacris vacare; hinc *perpetuam abstinentiam* etiam ab illis exigunt, qui ad sacrificium proxime concurrunt.

§. CCXII.

Inde eliciunt axiomata: I. Qui in sacris sunt, abstinentiam seruare: II. Titulum habere (vid. §. CMXXXII. *) & III. ad peragenda sacra destinati esse debent. Axiomata de illis.

§. CCXIII.

Quum itaque in sacris constituti abstinentiam seruare debeant, (§. CCXII. 1.) sequitur, 1) vt *caelibes* regulariter ad ordines sacros admouendi sint, & 2) vxorati non nisi cum *consensu vxorum*, quibus abstinentiae lex etiam imponitur. *e)* 3) Vt poenis adficiendi sint, qui his ordinibus initiati vxores ducunt: 4) Vt ipsi clerici minores, *beneficia* sua amittant, simulac uxores duxerint. *f)* Viuere debent in caelibatu.

§. CCXIV.

Quumque porro & Titulum habere debeant, (§. CCXII. 2.) sequitur 1) vt nemo in sacris sit, nisi certo *officio* praeponatur, *g)* 2) vt tamen valeat ordinatio, si Episcopus *necessaria vitae* subministret, *b)* vel 3) *patrimonium* tam largum sit ordinando, vnde se exhibere possit. *i)* Titulum habere.

e) FLEVRY cit. l. P. I. c. 7. §. 3.

f) c. 3. 5. & 9. X. *de cleric. coniug.*

g) c. 122. C. 1. q. 1. c. 2. D. 70. CONCIL. CHALCED. can. 6.

b) c. 4. X. *de praebend.*

i) c. 23. X. *de praebend.* NATAL. ALEXANDER *in dissertt. hist. eccl. sec.* XI. & XII. c. 7. art. 6.

§. CCXV.

Precibus litare.

Quum denique ad peragenda sacra destinati esse debeant, (§.CCXII.3.) nonnulli vero & citra Titulum ordinentur, (§. CCV.2.) sequitur, 1) vt *precibus*, si aliis ministeriis destituantur, litare necesse habeant, adeoque 2) inde obligationem ad recitandum *officium* (§. DCVIII. seq.) resultare. *k)*

§. CCXVI.

Vsus inter Protestantes.

Protestantes quod concernit, sicuti *sacerdotium* proprie sic dictum non agnoscunt; (§. CLXXXI.) ita nec *caelibatum* ab illis, qui in sacris ministrant, exigunt.* Recte etiam iuxta primitiuae ecclesiae praxin *sine Titulo*, aut sine *certo officio* sacro, neminem in ministrum ecclesiae adoptant, & *Titulum patrimonii* ignorant. Adoptatis vero in ministerium vna cum muneris administratione obligatio fundendi preces, vti reliquis fidelibus, incumbit. Formula vero quae *instar officii* cuiusdam obseruari & cantari debeat, ignoratur.

* Sub reformationis temporibus ab ipsis Episcopis permissionem matrimonii ineundi postularunt ecclesiae ministri. vid. *Amoen. litt.* T. IV. pag. 308. Primus anno 1520. vxorem duxit Bartholomaeus Bernhardi, Praepositus Kembergae. SECKENDORF *hist. Lutheron.* L. I. §. 104. nr. 2. *sequ.* Hunc plures sequebantur, inter quos Balthasar Sturnus, Prior ordinis Augustiniani, qui exuto monachali habitu

k) FLEVRY cit. l. §. 9.

habitu viduam in torum adsumsit anno 1522. *Amoenit. litt.* T. IV. p. 397. Ipse Lutherus anno 1525. Catharinam de Bora sibi sociauit, *Amoenit. litter.* T. IV. p. 423. *seq.* SECKENDORF *cit. l.* L. II. *§.* 5. *nr.* 1. *sequ.* Omnes sua facta strenue defenderunt, & ipsi tandem Principes, legibus latis, matrimonia clericorum pristinae libertati restituerunt. Hinc & clerici in dignitate constituti regulariter matrimonium contrahere possunt. Illustr. BOEHMER *iur. eccles. Protest.* L. III. *tit.* 3. §. 22. seqq.

TIT. XI.
DE SVBDIACONIS ET DIACONIS EX MENTE IVRIS CANONICI.

§. CCXVII.

Connexio.

POstquam sacerdotium veteris testamenti & cultus Leuiticus in ecclesiam introductus fuit, Diaconos surrogandos esse putarunt in locum Leuitarum (§. CLXVII.) & his Sub-Diaconos aliosque auxiliatores substituerunt, qui quo magis ad ipsum missae sacrificium concurrunt, in sacro quodam ministerio esse dicuntur. (§. CCXI.) Huc vero cum *Sub-Diaconos* & *Diaconos* * referant, *l)* de his nunc agendum erit.

* Diaconorum origo ex ipsa apostolica ecclesia deriuanda est, & fuerunt *ministri mensae*, quorum constitutio refertur *Act.* VI. vti recte coniecturarunt viri eruditissimi, ZIEGLER *de Diaconis*, THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl.*

l) CORVINVS *institutt. iur. can.* L. I. *tit.* 22. *§.* 1.

eccl. discipl. P. I. L. 2. c. 29. *sequ.* I. F. BVDDEVS *de eccles. apostol.* c. 6. §. 9. aliique. Verum Illustr. BOEHMERVS in alia iuit, & in iure ecclesiastico antiquo differt. 6. §. 20. seqq. vt ingenue fatear, erudite & rationibus non contemnendis ostendere voluit, in cit. c. VI. *Act.* non Diaconorum, sed *Presbyterorum* constitutionem referri. Ego vero, quod pace Viri illustris dixerim, vel propterea communem sententiam deserendam haud esse puto, quia expresse διακονία τῶν τραπεζῶν, his septem viris attribuitur, quae de Presbyteris praedicari nequit. Dubia illustris BOEHMERI quodammodo resoluit B. GVNDLINGIVS *in Gundlingian.* P. II. c. 3. & quaedam etiam regessit B. BVDDEVS cit. l. p. 765. sequ. Postea plura alia officia Diaconis fuere demandata, de quibus praeter ZIEGLERVM conferri potest BINGHAM *orig. eccles.* L. II. c. 20.

§. CCXVIII.

Qui Sub-Diaconi?

Sub-Diaconi * autem sunt: qui ab Episcopo ritibus certis ideo constituuntur, vt Diaconis sacra facientibus ministrent. *m*)

* Ex quo Diaconis *plura officia*, eaque *maioris momenti*, imposita fuerunt, *vulgaria* ministeria reliquerunt, quae proinde aliis demandari debuerunt, vnde Sub-Diaconi orti. Eos demum Sec. III. inualuisse, dubio caret. BINGHAM *orig. eccles.* L. III. c. 2. Obibant ab initio ministeria vulgaria; ex quo vero *abstinentia* a coniugio illis iniuncta fuit, simul inter *sacros ordines* locum obtinuerunt. de ROYE cit. l. §. 1. & 2.

CCXIX.

m) FR. de ROYE *institut. iur. can.* L. I. tit. 18. §. 1.

§. CCXIX.

De illorum itaque constitutione & officio tenenda axiomata: I. Sub-Diaconi constituuntur praecedente quodam scrutinio. (§. CLXXVII.) II. Adhibitis solemnitatibus quibusdam, quibus mediantibus vero III. saltem ministerium in sacris non sacerdotium tribuitur. Axiomata de illis.

§. CCXX.

Quum itaque Sub-Diaconi constituantur cum *Scrutinio*, (§. CCXIX. 1.) intelligitur, 1) cur requiratur, vt in *minoribus ordinibus* exercitati, saltem per illos adscensi, (§. CCVII.) 2) iustae *aetatis*, 3) *testimoniis* praeceptorum ac Pastoris muniti esse debeant constituendi. 4) Cur ordinationem eorum praecedant *trinae proclamationes*, quo, qui contradicendi ius habet, comparere & impedimenta proponere possit: 5) cur ordinandos Episcopus prius *examinet*, & 6) in nonnullis dioecesibus praeterea desideretur, vt antea per tempus aliquod in *seminario* quodam commorati sint. Ordinandi cum scrutinio.

§. CCXXI.

Quumque ipsa ordinatio *solemnitatibus* adhibitis peragenda sit, (§. CCXIX. 2.) facile reddideris rationem, 1) cur die ordinationi praestituto, collatis iam minoribus ordinibus (§. CCXX. 1) quilibet candidatorum suo nomine ac titulo, ad quem constituitur, (§. CCXIV) vocetur: 2) cur eos Episcopus animaduertere iubeat, quanto se oneri submittant: Cum quadam solemnitate.

3) cur, dum humi proſtrati iacent, litania cantetur, ordinandisque ſic *ſanctorum ſuffragia* concilientur. *n)*

§. CCXXII.

Ordinatio & officium.

Quum denique ſaltem ad *miniſterium* in ſacris ordinentur; vides 1) cur in eorum ordinatione *vnctio*, immo ipſa *manuum impoſitio*, ſaltem *conſecratoria*, ceſſet, *o)* 2) cur Epiſcopus ſimul *ſeriem officiorum* praecipiat, ſcilicet vt Diaconis ſeruiant, aquam ad altaris miniſterium neceſſariam praeparent, euchariſticas mappas & corporalia (§. DCLVII. 5.) lauent: *p)* Diacono calicem atque patinam porrigant, tantumque panis altari imponant, quantum populo ſufficit: *q)* 3) cur omnis, qui vaſa ſacra aut mappas euchariſtiam contingentes attingere vel tractare velit, ad minimum in Sub-Diaconatu conſtitutus eſſe debeat: (§. DCCC.) 4) cur Epiſcopus ordinando *calicem vacuum* & *inanem patinam r)* vna cum ceteris ad officium pertinentibus *ornamentis* porrigat: 5) cur *librum* epiſtolarum, cum facultate eas praelegendi in eccleſia, accipiant; denique 6) cur hodie officium eorum fere reſtrictum ſit *ad altare*, vbi in ſolemnibus pompis Epiſcopo vel Presbytero adſtant.

§. CCXXIII.

n) FLEVRY *inſtitut. iur. can.* P. I. c 8. §. 2.

o) BINGHAM cit. l. L. III. c. 2. §. 2. ROYE cit. l. §. 1.

p) conf. de illorum officiis antiquis BINGHAM cit. l. §. 3.

q) *Pontificale Roman.* tit. *de ordin. Sub-Diac.*

r) BINGHAM. cit. l. §. 2.

§. CCXXIII.

Cum vero Sub-Diaconi Diaconis seruiant, (§.CCXXII.2.) ipsi vero Diaconi in locum Leuitarum successerint (§.CCXVII.) iam intelliges esse Diaconos *ministros sacerdotum, ad hoc ministerium per manuum impositionem solemniter constitutos.* Qui Diaconi?

§. CCXXIV.

Ex hac Diaconorum descriptione fluunt axiomata: I. Diaconi sunt Leuitae noui Test. II. Eorum constitutio & ordinatio fit cum scrutinio & solemnitate. Axiomata de illis.

§. CCXXV.

Quum itaque Diaconi sint *Leuitae* noui testamenti, (§.CCXXIV.1.) consequens est, 1) vt haec adpellatio tunc demum inualuerit, vbi doctrina *de sacerdotio* noui foederis disseminari coepit, (§.CLXVI.*) 2) vt instar *Leuitarum* pro tribu & hereditate Domini reputentur *s)* & 3) custodiant portentque tabernaculum: 4) vt sint comministri & cooperatores corporis & sanguinis Domini, *t)* 5) vt euangelium annunciare queant, *u)* & 6) in *necessitate* quodammodo *munia sacerdotalia* obire, adeoque baptismum administrare & sacram coenam dispensare possint. *x)* (§.DCLIV. 4.) 7) Vt non solum Episcopis, verum Eorum status & officia.

s) c. 25. D. 23.
t) c. 59. *de consecr.* D. 1. c.23. D. 93.
u) c. 1. D. 25. c. 23. D. 93.
x) THOMASSINVS *de vetere & nou. eccles. disciplin.* P. I. L. 2. c. 33. §. 7. sequ.

verum etiam Presbyteris, venerationem & obseruantiam debeant, cum etiam horum *ministri* sint. *y)*

§. CCXXVI.

Eorum ordinatio.

Quum deinde eorum constitutio solemniter & cum scrutinio fiat (§.CCXXIV.2.) consequens est, 1) vt eadem hic obseruari debeant, quae de *adscensu* per inferiores ordines, certa *aetate*, aliisque, in Sub-Diaconorum ordinatione occurrunt. (§. CCXX.) Quia vero maioris momenti est Diaconi constitutio, simul inde videmus 2) cur Episcopus in ipso ordinationis actu interroget praesentes: num quis ordinationi contradicere velit & possit? 3) cur Archi-Diaconus candidatum Episcopo solemniter praesentet? *z)* & 4) Episcopus eum de officio admoneat & preces fundat? 5) manuum impositione eum ordinet? (§.CCXXII.1.) denique 6) cum ceteris ornamentis ei *librum* tradat *euangeliorum*. * *a)*

* Sic vides aliud plane munus hodie Diaconos obire, ac quidem olim gesserunt. Hodie enim munia eorum *ad altare* restringuntur, vt cum maiori pompa cultus missaticus celebrari possit; (§.CCXVII.6.) cum tamen olim latius patuerit eorum functio, ZIEGLER *de Diac.* BINGHAM cit. l. L. 2. c. 20. §. 4. seqq.

DE

y) c. 5. & 17. D. 93. ZIEGLER *de Diaconis cap.* 10.
z) *Pontificale Romanum tit. de ordinat. Diaconor.*
a) *Pontifical. Roman. cit. l.*

DE DIACONIS INTER PROTESTANTES.

§. CCXXVII.

Vidimus Diaconos in primaeua eccleſia *miniſterium menſae* geſſiſſe (§. CCXVII.*) quod in cura Pauperum abſoluebatur. Tale officium adhuc hodie in quibusdam Proteſtantium eccleſiis obire ſolent, & ibi Diaconus *collectorem ac diſpenſatorem eleemoſynarum* denotat. Ad ſacra non aliter concurrunt, niſi quatenus euchariſtiam celebrantibus adſiſtunt, & communicantibus lintea ſupponunt. Sic certo reſpectu dici de illis poteſt, quod *in ſacris* & *minore ordine* ſint. (§.CCIX.)

Diaconi alicubi inter Proteſtantes eleemoſyn. diſpenſant.

§. CCXXVIII.

Vbi talis praxis non eſt, *nomina* ſaltem Sub-Diaconorum&Diaconorum vſitata ſunt, officia vero diuerſa. Nam Sub-Diaconorum munia pleraque (§.CCXXII.) per cuſtodes & aedituos expediuntur. Ipſi vero Sub-Diaconi & Diaconi *Paſtores* ſunt ordinarii, voce in ſenſu Scripturae ſumta, & omnia munia paſtoralia obeunt. Quia vero & in noſtris eccleſiis Subordinatio quaedam adeſt, (§. CLXXXVIII.) & Diaconi Epiſcopis & Presbyteris venerationem & obſeruantiam debeant, (§.CCXXV.7.) Sub-Diaconi vero Diaconis ſeruiant; (§.CCXXII,) ita & apud nos Diaconi & Sub Diaconi eatenus Paſtoribus contradiſtinguuntur, vt illi, his ſubſint, &

Plerumque miniſtri verbi.

& *reuerentiam* & *obſequium*, quale a *comminiſtris* exigi poteſt, praeſtare obſtricti ſint. *b*)

§. CCXXIX.

Variae obſeruationes de Diaconis.

Haec *ſubordinatio* varia ſingularia iura gignit: Sic 1) is, cui iura patronatus competunt, non eligit Diaconum ſine *concurſu Paſtoris*. *c*) 2) PlerumqueDiaconi Paſtori reuerentiam & obedientiam promittunt. 3) Labores inter illos varie ſunt diſtributi: 4) Poſſunt tamen Diaconi & Sub-Diaconi omnia ſacra adminiſtrare, quia doctrinam de ſacerdotio reſpuimus, (§.CLXXXI.) 5) quandoque mediate per paſtores citantur.* *d*) 6) ea que muneris ratio exigit, iuſſu paſtoris expediunt.

* Hoc ſingulare eſt, & vbi lex aut obſeruantia deficit, clericos omnes immediate a conſiſtorio aut Principe citari poſſe recte alii animaduertunt. conf. SCHILTER *inſtitut. iur. can.* L. I. *tit.* 5. §. 16.

TIT. XII.
DE
PRESBYTERIS IVXTA DOCTRINAM IVRIS CANONICI.

§. CCXXX.

Connexio.

CLericos eſſe vel in ſacerdotio vel in miniſterio, (§. CLXVI.) ſacerdotiumque tribui Epiſcopis & Presbyteris (§.CLXVII.) vidimus. Ipſum vero ſacerdotium in *altius* &

b) SCHILTER *cit. l.* tit. 9. §. 3.
c) LYNCKER deciſ. 895.
d) CARPZOV. *iurispr. conſiſt.* L. I. d. 37.

& *inferius* dispesci solet: In illo *Episcopos*, in hoc *Presbyteros* constitutos, adeoque Episcopos *primi*, Presbyteros *secundi ordinis sacerdotes* esse asserunt. *e)*

§. CCXXXI.

Presbyteri vox graeca est, sed hic non tam aetatem, quam *dignitatem* quandam denotat. *f)* Manauit appellatio cum ipso officio ex institutis iudaicis in ecclesiam christianam. Nec tamen *sacerdotali* quodam munere fungebantur Presbyteri, sed vt ita dicam, *laici ordinis* erant. *g)* Quamdiu enim missae sacrificium inauditum, tamdiu nec Presbyteris sacerdotis appellatio accommodata fuit. * De nomine Presbyteri.

* Simulac doctrina de *sacrificio* inualuit, (§. CLXVI. *) Presbyteri etiam sacerdotes dicti & in nouum statum coniecti fuerunt. Inde etiam Germanica vox Priester, quae a denominatione Presbyteri originem trahit, deprauata fuit, vt sacerdotem seu *sacrificulum* denotaret.

§. CCXXXII.

Pristinum eorum officium erat, vt singularem *ecclesiarum* plantatarum *curam* gererent. *h)* Inde etiam *Praepositi* dicti, quod praeessent, & *Episcopi*, quod inspectionem in coetum haberent, talem nempe, quam coetus aequalis admittebat, citra *despoticum imperium*. Officium eorum antiquum.

e) LARROQVANVS *aduers. sacr.* L. II. c. 7.
f) BINGHAM *orig. eccles.* L. II. c. 19. §. 1.
g) SALMASIVS *de Episc. & Presbyteris* p. 383.
h) Actor. XX. 28. 1. Tim. V. 17.

perium.i) Docebant praeterea, quamuis primario ad docendum constituti haud essent. *k*) (conf.§.CLXIII.2.4.) Plures erant in vna ecclesia, qui *consessum* quendam formarunt, cui Presbyterii appellatio tributa.*

* Quando, qua ratione & a quibus Presbyteri in apostolica ecclesia constituti? id diserte in scriptura sacra proditum non est. Putat quidem B. GVNDLING in *Gundlingian.* P. II. c. 3. §. 15. constare de origine Episcoporum, quod scilicet sub initium ecclesiae Hierosolymitanae adfuerint: Iam vero, cum iidem Presbyteri ac Episcopi fuissent, sequi, vt Presbyteri iam ante constitutionem septem virorum (§. CCIII.*) in ecclesia sua munia obierint. Verum ego nihil tale in scripturis legi, & nisi me omnia fallunt, prima Presbyterorum, adeoque & Episcoporum mentio occurrit *Act.* XI. 30. vnde discimus, in Hierosolymitana ecclesia eos primum constitutos fuisse. Abhinc saepius in sacris occurrunt, *Act.* XV. 2. 4. 6. 22. 23. XVI. 4. XXI. 18. Ad huius ecclesiae exemplum postea etiam in aliis ecclesiis constitutos fuisse, admodum verosimile est. De ecclesiis Derbensi, Lystrensi, Iconiensi, & Antiochena id constare ex *Act.* XIV. 23. puto. Sic etiam Ephesinae ecclesiae Presbyterorum mentio fit *Act.* XX. 17. & abhinc passim in Apostolorum scriptis occurrunt 1. *Tim.* V. 17. *Tit.* I. 5. 1. *Petr.* V. 1. *Iacob.* V. 14.

§. CCXXXIII.

Qui hodie Presbyteri?

Quum vero Presbyterorum conditio introducto sacrificio alium statum induerit, (§.CLXXXI.*) Presbyter tunc erit; *sacerdos noui*

i) 1 Petr. V. 3.
k) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 6. § 41 sequ.

noui testamenti, qui populo viam salutis monstrat, sacramenta dispensat, & solemniori ritu ad munus hoc constitutus est.

§. CCXXXIV.

Inde notanda axiomata: I. Presbyteri sunt in sacerdotio, sed inferiori, constituti. (§.CCXXI.) II. Administrant ea, quae ad viam salutis pertinent. III. Solemniori ritu, ac illi, qui sacris operantur, (§.CCX.) ad munus constituuntur. Axiomata.

§. CCXXXV.

Quum vero in sacerdotio, sed *inferiori*, Presbyteri constituti sint, (§. CCXXXIV.1.) sequitur: 1) vt *imperio* sacro proprie sic dicto, scilicet *externo*, sint destituti: 2) vt tamen sint *sacerdotes* secundi ordinis, *l*) adeoque non solum offerant, seu missae sacrificium *m*) celebrent, * (§.DCLXVIII.) sed & 3) imperium in *foro conscientiae* exerceant: 4) vt tamen, quae Episcopo sunt reseruata, sibi vindicare nequeant. (§.CCXLVI.1.2.) *n*) Quale illis competat sacerdotium?

* Huc etiam pertinent *Altaristae*, qui non ad parochialem aliquam ecclesiam, sed saltem ad *capellam* constituti sunt, vt ibi certis diebus missam cantent. Talem olim constituit Fridericus Saxo, in memoriam liberationis Principum liberorum ex raptu Kauffungiano, in villa Ebersdorff. TENZEL. curieuse Bibliothec T. II. p. 776. sequ.

L §.CCXXXVI.

l) IAC. GODOFREDVS ad L. 5. C. *Theod. de haereticis.*
m) c. 4. D. 68. c. 1. D. 25.
n) CORVINVS *institutt. iur. can.* L. I. tit. 21. § 4.

§. CCXXXVI.

Functiones eorum.

Quum porro ea ministrent, quae ad salutis viam pertinent, (§. CCXXXIV. 2.) sequitur, vt praeter missarum solemnia 1) *benedictiones* varias peragere soleant; (§. CCXLVI. 1. & §. DCCXCIX.*) *o)* 2) vt *praesint* conuentibus sacris, * & 3) verbum diuinum *doceant*: ** 4) vt *sacramenta* omnia praeter ordinis collationem & confirmationem administrent, *p)* quae scilicet Episcopo sunt reseruata (§. CCXXXV. 4. & §. CCXLVI. 2.) ***

* Olim etiam senatum ecclesiasticum constituebant. Illustr. BOEHMER *iur. eccl. antiqu.* diss. 7. quod vel hodie exemplo *collegii cardinalium* videmus. Ex quo vero in cathedralibus ecclesiis *canonicorum* collegia fuere instituta, Presbyteri *ius suffragii* in caussis ecclesiasticis amiserunt, & hoc *canonicis* cessit, licet hi in ordine Presbyteriali nondum constituti sint.

** Rarior hodie est praedicatio. Olim ipsi Episcopi hanc spartam sibi praecipue vindicabant. (§. CCXLVII *) Hanc postea *Presbyteris parochis* (§. CCCCLXII. 6.) reliquerunt, hodie vero plerumque per *monachos* expediri solet.

*** Quidam ex his actibus hodie inter *parochiales* referuntur, qui saltem a parocho Presbytero exerceri possunt. (§. CCCCLXII.) In *consecratione* vero *corporis* & *sanguinis domini* omnes aequalem potestatem habent, propterea enim *sacerdotes* sunt. Sic & *eucharistiam* quilibet *Presbyter non parochus* administrare, & illorum, qui eum accedunt, *confessiones* audire potest. Paschalis vero confessio & eucharistiae fruitio a Presbytero parocho auditur & admi-

o) DV SAVSSAY *panopl. sacerd.* L. II. c. 1. seqq.

p) c. 1. sequ. C. 26. qu. 6. c. 19. *de consecr.* D. 4.

administratur. Monachi vero Presbyteri in suis ecclesiis ex Episcopi indultu confessiones audiunt. (§. DCLVI.)

§. CCXXXVII.

Quum denique solemniori ritu, ac illi, qui sacris operantur, ad munus constituantur, (§. CCXXXIV. 3.) consequens est: 1) vt quidem, vti in subdiaconorum ordinatione, *scrutinium* requiratur, (§. CCXX.) sed ita, vt 2) hic *strictius* & *rigorosius* examen fieri debeat: *q)* 3) vt Archi Diaconus (§. CCCCXXI.) ordinandum Episcopo praesentet, & hic eum de officio suscipiendo admoneat. *r)* Inde etiam discimus, 4) cur Episcopus ordinando cum Presbyteris circumstantibus ambas *manus imponat*, & preces fundat: 5) *ornatum* rursus fusis precibus tradat: 6) *oleo* palmas tingat, & 7) porrecto *calice* vino repleto & *patina* pane onerata tradita, potestatem sacrificandi conferat: 8) Cur sequatur ab ordinato *fidei professio*, & 9) Episcopus illi denuo *manus imponat*: denique 10) *obedientiae* promissionem exigat. *s)* Eorum ordinatio.

PRESBYTERIS EX MENTE PROTESTANTIVM.

§. CCXXXVIII.

Presbyterorum nomen apud nos quidem incognitum est, licet ipsa functio antiqua superper- Qui Presbyteri inter Protestantes?

q) CONCIL. TRIDENT. *Sess.* 23. *de reform. c.* 14.
r) PONTIFICALE ROMAN. *de ordin. Presbyt.*
s) PONTIF. ROMAN. cit. l.

persit, & ipsa germanica vox, Priester, quae de nostris ministris ecclesiae praedicatur, ex Presbyteri notione descendat. *Praesunt* sane ecclesiis, *inspectionem gerunt*, *docent*. (§. CCXXXII.)

§. CCXXXIX.

Quousque ministerium ecclesiasticum ad antiqua Presbyteria accedat.

Nec consessus Presbyterorum (§. CCXXXII.) apud nos plane incognitus. Quum enim ipsi ministri ecclesiae, quatenus ex illis peculiare quoddam *ministerium ecclesiasticum* conflatur. in conuentum quandoque ire soleant, (§. CLXXXIII.) species *Presbyterii* cuiusdam inde exsurgit, quod ea, quae singulis incumbunt, (§. CCXXXVIII.) omnino peragere, iura vero, quae in *ecclesia pressa* Presbyterio competebant, vix sibi vindicare poterit, *t)* quippe quae partim *iudiciis ecclesiasticis*, partim *Presbyterio*, quatenus illud *ministerio contradistinguitur*, competunt.

§. CCXL.

Presbyteria hodierna.

Alicubi etiam inter Protestantes, *praeter ministerium*, adesse solet *Presbyterium*, cui cum ministri verbi etiam insint, recte Presbyteri in *docentes* & *regentes*, iuxta primaeuam praxin, distingui possunt, & si recte omnia perpendimus, maxima conuenientia inter antiquos Presbyteros & hodiernos deprehenditur, sicuti & Presbyteriorum potestas in plurimis antiquitati respondet.* *u)*

* Com-

t) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* L. I. *tit.* 24. §. 19. seqq.

u) Ill. BOEHMER *cit. l.* §. 22. seq.

* Commendat sese hoc institutum ex variis caussis. Verum ipsae ecclesiae tali Presbyterio instructae ostendunt, quod earum res vix melius comparatae sint, ac illarum, vbi Presbyteria cessant. *Censura* sane *morum*, quae tali Presbyterio potissimum incumbit, plura saepius *incommoda*, quam vtilitates producit, quale quid etiam in censura Romanorum occurrebat. vid. THOMASIVS *de iudicio & censura morum*. GVNDLING *in Gundlingian.* P. XVI. c. 1. §. 41. seqq.

TIT. XIII.
DE EPISCOPIS EX DOCTRINA IVRIS CANONICI.

§. CCXLI.

Connexio.

DIximus, Episcopos etiam in *sacerdotio*, sed *altiori*, constitutos esse: (§.CCXXX.) immo Episcopatum omnes ordines eminenter continere, & *fontem* originemque reliquorum *ordinum* constituere, (§.CLXVIII.) adeoque de Episcopis nunc agendum erit.

§. CCXLII.

Origo Episcoporum.

Originem Episcoporum, quatenus *Presbyteris contradistinguuntur*, ex ipsa ecclesia Apostolica non solum, qui ecclesiae Romanae sacris addicti sunt, sed & qui in Anglia Episcopale regimen propugnant, deriuare solent.* Qui vero alias sacra Protestantium sequuntur, & qui in Anglia Presbyteriani dicuntur, iure diuino & Apostolico more, Presbyteros & Episcopos *eiusdem dignitatis* & auctoritatis esse contendunt. ** Olim vnum eundemque ordinem & Episcoporum

& Presbyterorum, pares vtrisque natales fuisse, (§. CCXXXII.*) extra dubium puto. Quum vero 1) *plures* in vna ecclesia essent *Presbyteri*, illique 2) *collegium* quoddam constituerent, & in consessum abirent, (§. CCXXXII.) consessus vero 3) *ordinem* quendam desideret; non potuit non in tali consessu *primum locum* quis obtinere, qui postea 4) per excellentiam *Episcopus* nuncupatus fuit, & 5) cum protocathedria *directionem* quandam adeptus est, quae postea 6) ex variis caussis in *Praesidatum* cum auctoritate & potestate coniunctum excreuit. ***

* Ex Pontificiis saltem nominabo DION. PETAVIVM *de hierarch. eccl.* & IO. MORINVM *de sacris eccl. ordinat.* P. III. *exerc.* 3. qui omnium subtilissime de hac praeeminentia disserunt. Ex Angliae doctoribus nominandi THOM. BILSONVS *de perpet. eccl. gubern.* IO. PEARSONIVS *in vindic. Ignat.* P. II. c. 13. GVILIELMVS BEVEREGIVS *Cod. can. illustr.* L. II. c. 11. HENRICVS HAMMONDVS *de Episcop. & Presbyt.* HENR. DODWELL *in paraen. de nuper. Schismat. Anglic.* BINGHAM *Orig. eccles.* L. II. c. 1. seqq.

** Ex reformatis adpellandi DAVID BLONDELLVS *in apolog. pro sent. Hieron. de Episcopis & Presbyteris*, CLAVDIVS SALMASIVS *de primatu Papae* & in libro *de Episc. & Presbyt.* sub nomine WALONIS MESSALINI edito. Ex Lutheranae ecclesiae membris suam eruditionem hic ostenderunt CHRIST. DREIERVS *in controu. cum Pontific. diss.* 21 GODOFR. VOIGT exerc. *de Presbyt. legitimo ordinat. ministro* B. I. F. BVDDEVS

DEVS *de orig. Episcop.* nec non *de eccles. Apostolic.* p. 720. *seqq.* III. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss* 7. Qui enim *Presbyteri* dicuntur, mox audiunt *Episcopi*, vt sic Episcopi aut Presbyteri & Diaconi tantum in primitiua ecclesia adfuerint.

*** Caussae fuere variae, quae *primae sedis* in Presbyterio auctoritatem euexerunt. Putabant, 1) quod sic eo fortius haereticis contradicere possent: 2) Primae sedis Presbyteri singulari quadam ratione & suae & alienis ecclesiis inuigilabant: 3) aemulationes & schismata sic tollere cupiebant, vt vni suprema cura demandata esset, quod ipsum latius exsequitur. III BOEHMER *cit. l.* §. 12. *sequ.* (conf. §. IV.*)

§. CCXLIII.

Quum vero Episcopis competat *Praesidatus*, cum *auctoritate* & *potestate* coniunctus; (§. CCXXXIII. 6.) Episcopus erit: *Qui clero & populo praeest & in vtrumque iurisdictionem ecclesiasticam exercet.** Qui Episcopus?

* Inde etiam nomina Potentatum hunc denotantia adsumserunt. Cum olim Inspectores, Praepositi, Pastores audirent, postea *Apostolorum* titulum vel propterea sibi vindicarunt, quod Apostolis *regimen* a Christo traditum fuisse, sibi persuaserint. (§. IV. 6.) Ex quo sacerdotii doctrina inualuit, sese *sacerdotes, Principes sacerdotum, summos sacerdotes, Pontifices maximos* dixerunt. Cum autem maxima sacerdotum veteris testamenti in sacris & republica esset auctoritas, Pontificesque maximi, magnum momentum in regimine tenerent; inde etiam *Principes ecclesiae & populi* salutati fuerunt. Cum ab auditoribus omnimodam obedientiam efflagitarent, *Patres* & *Papae*, *Patres patrum* dicti fuerunt. Cum Christus

caput ſit eccleſiae inuiſibile, viſibile etiam in terris deſiderari putantes, *Chriſti vicarios* ſe dixerunt. BINGHAM cit. loc. c. 2.

§. CCXLIV.

Poteſtas eorum.

Quia enim eccleſia ſeparata respublica eſt, & quilibet Epiſcopus portionem gregis regit, (§. IV. & VI.) de illis dicitur: quod *ordinariam* habeant *poteſtatem*. * Haec vero poteſtas varia eſt, & multis functionibus conſtat, adeoque in tria membra plerumque diſpeſci ſolet, ſcilicet: I. in iura *ordinis*. II. *Legis dioeceſanae*, III. *iurisdictionis*. Haec vero cum nondum omnem eminentiam exhauriant, addunt alii: IV. *iura ſtatus* & *dignitatis*. **

* Reuera duabus ſaltem partibus abſoluitur ius Epiſcopale 1) *poteſtate paſtorali*, & 2) *imperio ſacro*. Paſtoralis poteſtas ab antiquo propria fuit Epiſcopis, imperium vero ſacrum, quod reipublicae proprium eſt, (§. LXXIX ſq.) ſubtractum inique fuit Imperantibus. Volunt quidem Pontificii imperium Epiſcopale ab ipſius Chriſti inſtitutione repetere, BARBOSA *de offic. & poteſt. Epiſcop.* P. I. *tit.* 1. c. 1. M. A. de DOMINIS *de republ. eccl.* aliique innumeri; verum alienus plane Saluator fuit ab omni dominatu, huius exemplo Apoſtoli (§. XVII. *) & primitiui Epiſcopi, donec inter Epiſcopos & Presbyteros *praeeminentia* orta, doctrina de *ſacerdotio* ſtabilita, ex quo tempore vna cum directione liberam gubernandae eccleſiae poteſtatem ſibi vindicarunt. Haec poteſtas ſub ipſis Imperatoribus chriſtianis creuit, ſubordinata tamen Principum imperio fuit, vsque dum curia Romana inueſtituram Epiſcoporum Imperatoribus extorqueret,

queret, ex quo & alia iura Principes amiserunt, ita vt omne ius circa sacra reuera vel Papale, vel Episcopale fuerit.

** Haec quatuor capita etiam a nostratibus agnoscuntur. HAVEMANNVS *de iur. Episcop.* HILDEBRAND *de iur. Episc.* WEBER *de iur. consistor.* Qui duo capita statuunt, sub iurisdictione omne imperium sacrum, adeoque tria posteriora etiam capita comprehendunt. vid. BARBOSA *cit. loc.*

§. CCXLV.

Inde notanda axiomata: I. Episcopi sunt in sacerdotio: (§. CCXXI.) II. Sunt iudices ordinarii, immo III. Summi sacerdotes & Imperantes in republica ecclesiastica (§. II. seq.) IV. Competit illis praeeminentia. (§. CLXVIII.) Axiomata.

§. CCXLVI.

Quum itaque Episcopi sint in sacerdotio, (§. CCXLV. 1.) consequens est: 1) vt exerceant ea, quae ad *iura ordinis* referuntur, adeoque & illa omnia, quae *Presbyteris* competunt, puta α) praedicationem, * β) orationem, γ) administrationem sacramentorum, δ) consecrationem linteorum, mapparum altaris, ornamentorum sacerdotalium, crucium, imaginum, campanarum, oratoriorum, coemeteriorum; ε) repurgationem ecclesiarum profanatarum, ζ) ius clauium: (§. CCXXXVI. add. §. DCCXCIX. §. DCCCXXIII. 3. & 4. & §. DCCXCIX. *) 2) vt tamen, cum sacerdotes primi ordinis sint, (§. CCXXX.) quaedam sibi vindicent, quae sacerdotibus simplicibus non compe- Iura ordinis Episcopalis.

tunt, quorsum referunt: α) *chrismatis* (§. DCXLVII. 1.) & *olei* catechumenorum (§. DCXL.5.) & infirmorum(§.DCXCVII.) *confectionem*, β) baptizatorum *confirmationem*: (§. DCXLVII. 2) γ) Presbyterorum & reliquorum ministrorum *ordinationem*, (§. DXLVI.) δ) *consecrationes* & *benedictiones* Abbatum, Abbatissarum, Regum, Equitum, Ecclesiarum, altarium, calicis, scutellae; (§. DCCI.* §.DCCLXXXIX. sq. §.DCCXCVII. seq.) ε) ius imponendi *poenitentiam* priuatam & publicam, (§. DCLXXVI. seq.) & absoluendi: ** (§. DLXXVI. seq.) 3) vt haec iura demum consequantur per *consecrationem* seu ordinationem,(§.CCCXXXV. 11. seq.) quia tunc demum in sacerdotium proprie sic dictum recipiuntur. x) ***

* Hoc munus olim adeo proprium Episcopis credebatur, vt rarius Presbyteri ad docendum admitterentur. ZIEGLER *de Episcop.* L. III. c. 3. Sed sicuti ipsi Presbyteri parochiis praefecti hodie rarius docent, (§. CCXXXVI.**) ita multo magis ab Episcopis alienum est docendi munus, vt concilium Tridentinum *Sessione* V. *de reformat.* c. 2. & *Sessione* XXIV. *eod. cap.* 24. praxin pristinam reuocare voluerit. Fratribus praedicantibus enim & aliis ordinibus mendicantium haec sparta cessit.

** Alii ius imponendi poenitentiam, si publicam respicis, & absolutionem a casibus reseruatis ad iurisdictionem referunt. (§. CCXLVII.3.)

*** *Vnam*

x) De his iuribus Episcopalibus conferendus ZIEGLER *de Episcopis* Lib. III. & Lib. IV. c. 2. & 3.

*** *Vnam* esse dicunt *ordinationem* Episcopi & Presbyteri, adeoque per consecrationem nihil addi, quod habeat ob rationem sacramenti, sed saltem largiri nouam quandam potestatem *extrinsecam a sacerdotali distinctam*. Cum enim nullus in Episcopum consecretur, qui non antea ordinatus sit Presbyter, tunc per consecrationem quidem conferri potestatem quandam diuinam, reuera autem saltem fieri *extensionem iurium sacerdotalium* & additionem potestatis. de ROYE *institut. iur. can.* L. I. *tit.* 15. §. 3. (§. DXLIV. * & §. DCCII.) Sed si Episcopus sic *nouam* spiritualem *potestatem* accipit, nonne sic & *nouum characterem* a Presbyteriali diuersum nanciscitur? Sic reuera diuersa est ordinatio Presbyteri & Episcopi non vna. Hodie vero raro consecrari solent Episcopi, hinc *vicariis Episcopis*, Weyh-Bischöffen, iurium ordinis exercitium demandare solent. (§. CCCCVIII.)

§. CCXLVII.

Quumque Episcopi sint iudices ordinarii, (§. CCXLV. 2.) sequitur: 1) vt illis competat *iurisdictio* seu facultas ius dicendi in causis ecclesiasticis & in ciuilibus clericorum: * 2) vt gaudeant potestate *puniendi delicta* censuris ecclesiasticis: (P. II. §. CCLXVII. seq. *y*) 3) vt vi iurisdictionis imponant *poenitentiam*, (§. DCLXXVI. 1. seq.) *redemtionem* illius permittant, (§. DCLXXVI. 7.) *a censuris absoluant*, in *monasteria detrudant*, *dispensationes* in poenis ecclesiasticis *impertiantur*, (conf. Lib. IV. Tit. IX. seqq.) & omnia ea faciant, vbi ordine iuris seruato & Iurisdictionis.

y) c. 6. & 18. X. *de offic. iudicis ordin.*

& praescripto processu proceditur: *z)* 4) vt propterea etiam vindicari illis debeat facultas decidendi *doctrinam. a)*

* Stricte hic accipitur vox iurisdictionis, quippe quae alias imperium sacrum denotat. (§. CCXLIV. *)

§. CCXLVIII.

Legis dioecesanae.

Quum deinde sint summi sacerdotes & imperantes in republica ecclesiastica, (§. CCXLV. 3.) inde inferimus: 1) vt illis competat sacerdotalis potestas secundum tenorem veteris testamenti, *b)* (§. CLXVI. *) adeoque 2) totum *imperium sacrum* iurisdictioni contradistinctum; 3) vt hoc ipsum ius illud sit, quod *legem dioecesanam* seu *ius dioecesanum dicunt:* * 4) vt proinde huc pertineat *α) obedientia, c)* (§. DXXXIX.) *β)* ius in *bona ecclesiastica, d)* (§. DCCCXXXI. seq.) *γ) religiosarum domuum* prouisio & inspectio, (§. DCCCXI. seq.) *δ)* ius conferendi *gradus academicos*, (§. DLXXXI. seq.) *ε)* conuocandi *synodos, e)* *ζ)* condendi *statuta, f)* (§. CXII.) *η) dispensandi, g)* (§. D. §. DCXC. * §. DCCXX. 5. §. DCCXXXVI. 2. §. DCCXXXVIII. ** §. DCCXLVII. add. P. II. Lib. IV.

z) LINCK *de iur. Episcop* c. 11.
a) FLEVRY *institutt. iur. can.* P. I. c. 13. §. 2.
b) CYPRIANVS *epist.* 3. & 59.
c) c 16. X. *de offic. iud. ordin.* c. 4. 6. & 12. X. *de maior. & obed.*
d) c. 5. *seq.* C. 10. q. 1.
e) c. 2. & 3. D. 18.
f) ZIEGLER *de Episcop.* L. III. c. 19.
g) IDEM *ibid.* c. 21.

IV. Tit. IX. ſeq.) 3) *viſitationes* exercendi, (§. DLXVIII. ſeq.) *h*) aliaque ad *politiam eccleſiaſticam* pertinentia: 4) vt tamen haec omnia ſaltem poſſint in ſua dioeceſi, Pontificem vero 5) vbique Epiſcopalia exercere. (§. IV. ſeq.)

* Olim iurisdictio eccleſiaſtica a lege dioeceſana diſtincta non fuit. Sedes diſtinctionis eſt in c. 18. X. *de offic. iud. ordin.*

§. CCXLIX.

Status & dignitatis.

Quum denique illis praeeminentia competat, (§. CCXLV. 4.) conſequens eſt: 1) vt non ſolum principatum teneant inter Presbyteros, ſed hodie ne quidem amplius iis comparari queant: (§. CCXXXVI. *) 2) vt ſuperbiant variis *titulis*, & *perſonis illuſtribus* accenſeantur: 3) vt gaudeant *proëdria* prae laicis Principibus: *i*) 4) vt propterea variis vtantur *inſigniis*, puta *baculo*, *k*) *mitra*, *annulo*, *l*) *ſandaliis*, *chirotheca*, (§. CXCIV.*) *veſte lintea* ſumma aliisque ornamentis, nec non iure habendi *ſolium* ſeu *thronum*: inde etiam 5) in Germania *Statibus imperii* accenſentur, iura *territorialia* exercent,* & potiora *officia imperii* obtinent. *m*)

* Se-

h) ZIEGLER *cit. l.* c. 26.

i) c. 6. X. *de maior. & obed.*

k) IO. A. SCHMID *de baculo paſtorali.* IO. CIAMPINI *diſſ. hiſtor. an Roman. Pontif. baculo paſtor. vtatur?*

l) IO. ANDR. SCHMID *diſſ. de annulo paſtorali.*

m) LINCK *de iur. Epiſc.* c. 14.

* Secularem itaque iurisdictionem in Germania qua *Principes* exercent, & ab eorum iudiciis adpellatio ad summa imperii tribunalia in saluo est; sicuti in ecclesiasticis, ad Pontificem (§. VI. 6.)

DE EPISCOPIS INTER PROTESTANTES.

§. CCL.

De Episcopis Protestantibus.

Supersunt etiam inter Protestantes Episcopi, qui Episcopatus & Praelaturas immediatas tenent. Hi cum ad dignitatem ecclesiasticam euehantur, praeterea vero iura territorialia ad exemplum catholicorum exerceant, (§. CCXLIX. 5.) & sic personam *Episcopi* aut *Praelati*, & *Principis* sustineant; circumspiciendum est, num eadem in specie iura illis competant, quae catholicis Episcopis vindicantur?

§. CCLI.

Non exercent iura ordinis.

Iura *ordinis* quod concernit, (§. CCXLVI.) ea propterea non exercent, quia illis 1) nulla *consecratio* obtingit, nec apud nos 2) aliis, quam qui ad sacrum officium vocati & *ordinati* sunt, eorum exercitium committi solet: nec 3) ad Episcopale munus, sed potius ad *Episcopatum* eligi soleant Episcopi Protestantes: *cura* vero 4) *liturgiae* omniumque reliquorum sacrorum illis merito tribuitur, quae vero non e dignitate Episcopali, sed ex iure supremo circa sacra deriuanda est. (§. CI.)

Sed saltem curam circa iura ordinis.

§. CCLII.

§. CCLII.

Iurisdictionem tam vt *Principes*, (§. CCXLIX.*) quam vt *Episcopi* exercent, (§. CCXLVII.) verum si recto iudicio rem rimari velimus. & *ecclesiasticam iurisdictionem*, non vi dignitatis Episcopalis, sed vi *potestatis territorialis sibi* vindicant.

Bene vero iurisdictionem.

§. CCLIII.

Quae *lex dioecesana* catholicis Episcopis tribuit, (§. CCXLVIII.) ea compendiosiori via rursus ex *superioritate territoriali* peti possunt, nisi 1) quatenus *capitulatione* quadam constringuntur, ratione *iurium capitulo* competentium: & 2) *reditibus* peculiaribus ad *mensam Episcopi* destinatis gaudent, in quibus diuersa conditione a reliquis Principibus secularibus vtuntur.

Et legem dioecesanam.

§. CCLIV.

Iura vero status & dignitatis (§. CCXLIX.) illis omnino competunt. Sic gaudent titulo *Reuerendissimorum*: vtuntur iisdem *insigniis*, exceptis illis, quibus in *liturgia* administranda ornantur catholici Episcopi. Competit illis *proedria*, prae secularibus Principibus, perinde vt catholicis: vt alia taceam.

Gaudent etiam iuribus status & dignitatis.

§. CCLV.

Quemadmodum vero ex his satis constabit, quod hodierni Episcopi primitiuos ecclesiarum antistites non referant; (§. CCXXXII.) ita Protestantes tempore reformationis *nomen* Episcoporum cum *potestate*, sicuti iure canonico recentiori describitur, quan-

Ministri ecclesiae in Germania Episcopali titulo non gaudent.

quantum ad ecclesiae ministros, in Germania plane deseruerunt. Interim cum illi, qui ecclesiis nostris praesunt, reuera ἐπισκοπὴν gerant, non abnuo, quin *nomen Episcoporum* illis pari ratione adsignari possit, vti in Suecia, Dania, Britannia Praepositi ecclesiarum eminentiores hoc nomen gerunt.

§. CCLVI.

Veros tamen Episcopos habemus, si cum primitiuis comparantur.

Quum vero *subordinationem* quandam non improbemus, (§. CLXXXVIII.) aliud nomen illis, qui primam sedem inter ministros ecclesiae cum aliqua auctoritate tenent, inditum fuit. Hos enim *Superintendentes*, * *Inspectores*, *Praepositos*, *Decanos* dicimus. Horum statum & munia, si cum primitiuae ecclesiae Episcoporum conferre velimus, *veri sunt Episcopi*, cum catholici Episcopi *nomen*, non vero *rem*, retinuerint. *n)*

* *Superintendentis* vox non adeo recens est, vt quidam sibi persuadent, aut arrogantiorem illam putant. Occurrit illa apud HIERONYMVM ep 8. & verbum *superintendere* apud AVGVSTINVM *de ciuit.* DEI *Lib.* XIX. c.19. obuium est.

§. CCLVII.

Origo nostrorum Praepositorum.

Sicuti enim olim ecclesiae in certos *districtus* fuere diuisae, & cuilibet vnus *Praepositus* fuit, qui inspectionem in vitam & mores reliquorum haberet; hac ratione, vt Episcopis clerus dioeceseos, Episcopi vero Metropolitano cuidam subessent, ceu mox ostendetur; ita & reformatores ecclesias in *certos*

n) ZIEGLER *de Superintendente* c. 3.

certos districtus diuiserunt, singulis *Inspectores* vel *Superintendentes* praeposuerunt, immo quandoque hos rursus vni, qui instar Metropolitae esset, subiecerunt. Inde nomina der Special- und General-Superintendenten inualuerunt.

§. CCLVIII.

Sunt itaque Superintendentes, seu Praepositi, aut quocunque nomine veniat, *Personae a Principe eum in finem constitutae, vt praesint ecclesiis sibi concreditis, inspectionem gerant in res & personas ecclesiasticas, iura Principis tueantur, & congruo modo abusus tollant.* o) Eorum descriptio.

§. CCLIX.

Inde notanda axiomata: I. Superintendentes constituuntur a Principe. II. Praesunt ecclesiis sibi commissis tam ratione personarum quam rerum. III. Tuentur quidem iura, sed imperio omni sunt destituti. Axiomata.

§. CCLX.

Quum itaque Superintendentes constituantur a *Principe*, (§. CCLIX. 1.) sequitur 1) vt vice Principis *inspectionem* exerceant; 2) vt integrum sit Principi cui hanc ἐπισκοπὴν demandare velit; *p*) 3) vt Pastoratus munus, cui inspectio hactenus cohaesit, non illico Superintenduram conferat, sed haec qualitas a *Principe* superaddenda sit; *q*) 4) vt proinde in patronata ecclesia idonea persona eli- Eorum constitutio.

M gen-

o) vid. TITII Probe des geistlichen Rechts, Lib. II. c. 8. §. 3.

p) CARPZOV. *iurispr. consist.* L. I. d. 19. nr. 12.

q) STRYCK *ad Brunnem.* L. II. c. 8. §. 21.

genda, Principi praesentanda & is exorandus sit, vt electo *Inspectionem conferat*; r) 5) vt tunc, si ipsa ecclesia, cui haec dignitas hactenus cohaesit, ad Principis collationem pertineat, cum Pastoratus collatione & ἐπισκοπὴ collata censeatur, nisi haec excepta fuerit.

§. CCLXI.

Ratio inspectionis.

Quumque tales praesint ecclesiis sibi commissis tam ratione personarum quam rerum, (§. CCLIX. 2.) consequens est, 1) vt ipsi optimo *exemplo* aliis praeire debeant; s) 2) vt in mores, vitam & doctrinam Pastorum sibi subiectorum inquirere & *sollicita inspectione* curare debeant, vt singuli debito modo suo officio fungantur; 3) vt illis propterea debeatur *obedientia* conueniens & reuerentia; 4) vt principaliter ad docendum & sacra administranda constituti non sint; (§. CLXIV. 3.) 5) vt tamen, quatenus simul ad Pastoratum electi, etiam *doceant* & reliqua *sacra peragant*; 6) vt visitationes ecclesiarum sibi subiectarum instituant, (§. DLXXV. seq.) 7) *ordinationes* peragant, (§. DLVIII. 2.) 8) ordinatos *inuestiant*, (§. DCCCXCV.) 9) vacantibus ecclesiis, vsque dum Pastores adeptae, prospiciant, easque interim aliis *commendent*, 10) candidatos praesentatos ad concionem δοκιμαστικὴν admittant, 11) curam *bonorum ecclesiasticorum* quodammodo gerant, 12) defuncto Pastore curent, vt inter nouum Pastorem &

r) ZIEGLER *citat. loc.* c. 4. §. 7. sequ.

s) conf. c. 6. D. 61.

& defuncti heredes, ratione fructuum, iusta proportio seruetur. Porro huc referri potest, 13) vt alicubi *synodos* cogant, 14) iura Pastorum sibi subiectorum tueantur, 15) gaudeant *Inspectione* in scholas, hospitalia, & alia pia loca, 16) curamque viduarum & orphanorum gerant.

§. CCLXII.

Quum denique iura tueantur, sed imperio sint destituti, (§.CCLIX.3.) intelligitur, 1) vt quidem & Principum & Pastorum & ecclesiarum iuribus inuigilent, sed nihil ipsi desuper determinent, verum superiori, *consistorio*, aut ipsi *Principi*, vbi adhortationibus, suasionibus & monitis eorum non statur, rem omnem denuncient; 2) vt sic nec *iurisdictionem* nec *forum* habeant, quippe quae a directione & inspectione aliena; (§.CLXIV.) 3) vt illis nequidem *notio* in sensu iuris Romani competat, sed talis saltem, quae *extraiudicialis* est, & ad *amicabilem compositionem* tendit, forensis vero *Consistorio* relicta sit; 4) vt nequidem *ius excommunicandi* exercere possint, (conf.P.II.§.CCCLXVIII.) in quo tamen quidam iurisdictionem Superintendentum, immo aliorum Pastorum quaerere volunt, quippe quae facultas non solum in ordinationibus quibusdam ecclesiasticis illis ademta est, sed etiam primitiuae ecclesiae praxi penitus refragatur.

Iurisdictione sunt destituti.

TIT. XIV.
DE METROPOLITIS, ARCHIEPISCOPIS, PRIMATIBVS, PATRIARCHIS.

§. CCLXIII.

Connexio.

PLures cum olim in vna ecclesia Presbyteri fuerint, (§. CCXXXII.) qui etiam Episcopi dicti, (§. CCXLII.**) postea vero vnus ex nis praesidatum acceperit, (§. CCXLII.**) eminentiores quidem facti sunt Episcopi, & instar *Pastorum primariorum* particularis ecclesiae Presbyteros sub se habuerunt; *t)* sed neque pluribus ecclesiis praefuerunt, nec unus Episcopus alteri subiectus fuit; id quod tamen sensim inualuit, adeoque de Episcoporum subordinatione nunc circumspiciendum est.

§. CCLXIV.

Origo subordinationis inter Episcopos.

Sicuti primae sedis Presbyteris *litigia cum haereticis* & *aemulationes* inter ipsos Presbyteros auctoritatem conciliabant; (§. CCXLII. **) ita eaedem caussae Episcoporum subordinationem promouerunt, (§. IV.*) licet hic & aliae singulares accesserint. Nam cum 1) sic auctoritates *apostolicarum ecclesiarum* nimium eueherent, & *criterium veritatis* doctrinae in *Episcopo* seu praesidente Presbytero quaererent, *u)* non potuit non huic auctori-

t) IENCKIN THOMASIVS de regim. eccl. trium prior. sec. c. 2.

u) IRENAEVS *adu. haereses* L. III. c. 3. *sequ.* TERTVLLIANVS *de praescr. adu. haeret. c.* 20. 21. *&* 36.

ctoritas inde accedere: 2) ipsa *celebritas vrbium* in singulis prouinciis Episcoporum ibi residentium auctoritatem promouit, cum ad *normam politiae* etiam *ecclesiae res* adornarent: *x)* 3) Ecclesiae in vna prouincia potiores caussas communi consilio peragebant, vnde demum *synodi prouinciales* ortae, quae cum saepius in metropoli haberentur, sub praesidio illius vrbis Episcopi congregatae fuerunt. Ratio autem ordinis tunc exigebat, vt 4) vni ex prouinciae Episcopis praerogatiua *directionis* concederetur. Hinc, 5) iam ante concilium Nicaenum quidam Episcopi singulari auctoritate inter reliquos eminebant: *y)* Exinde 6) gradatim varii Episcoporum gradus oriebantur & *primatus metropoleos Episcopo* plerumque cessit, quandoque vero etiam *seniori* inter omnes prouinciae Episcopos datus fuit. *z)*

§. CCLXV.

Interim haec supereminentia nondum ἰσοτομίαν, quae inter omnes Episcopos fuit, sustulit. *a)* Praerogatiuam enim *dignitatis*, Progressus.

x) ZIEGLER *de Episcopis* L. I. c. 4. GEBH. THEOD. MEIER *de polit. eccles. primit. ad polit. ciu. formata* BINGHAM *orig.* L. IX. c. 1. *sequ.*

y) *conf.* EVSEBIVS *hist. eccl.* L. VI. c. 44. *add.* SOCRATES *hist. eccl.* L. I. c. 6.

z) vid. MARCA *diss. de primat.* DVPIN *de discipl. eccl. diss.* 1. ZIEGLER *cit. l.* L. I. c. 4. sqq. VSSERIVS *de Episc. & metropolit. orig.* M. A. de DOMINIS *de rep. eccl.* L. III. c. 2. & 5. BINGHAM *orig.* L. II. c. 16. seqq.

a) ZIEGLER *cit. l.* c. 4. §. 7. sequ.

non *potestatis*, sic consequebantur. Quum vero 7) inter reliquas vrbes imperii Romani eminerent *Roma*, *Alexandria*, *Antiochia*, iura *dignitatis*, quae ex *consuetudine* quadam ecclesiastica harum vrbium Episcopi consequuti erant, confirmauit synodus Nicaena.*b)* Hinc 8) dicti fuere *Metropolitani*, *Archi-Episcopi*, *Primates*, immo tandem *Patriarchae*. Eadem vero Synodus cum 9) in reliquis prouinciis *metropoleos Episcopo* facultatem *confirmandi Episcopos* prouinciae & quae alias ibi gesta essent concederet, *c*) ab eo tempore tales Episcopi maiorem auctoritatem acceperunt & sensim *potestatem* inter reliquos Episcopos exercuerunt.

§. CCLXVI.

Subordinatio inter metropolitanos.

Episcopis vero vrbium Romae, Antiochiae, & Alexandriae, latior consuetudine ecclesiastica, obtigerat prouincia, in qua iura sua metropolitica exercerent Inde 1) praerogatiuam prae reliquis metropolitis non quoad *potestatem* sed *dignitatem* acceperunt. Postea vero 2) placuit, vt Episcopi metropoleon, *Metropolitani* essent: quum vero memorati Episcopi *pluribus* ab initio *prouinciis* praeessent, quae tamen *vnam ecclesiasticam* constituebant; ex post facto contigit, 3) vt his tribus etiam Metropolitani subessent. Tunc 4) distincti etiam fuere nominibus a ceteris Metropolitis. Hi enim cum

b) CONCIL NICAEN. *can.* 6.
c) CONCIL. NICAEN. *can.* 4.

cum saltem Episcopos sub se haberent, illi vero Metropolitas ipsos regerent; inde *Archi-Episcopi*, *Exarchi*, *Primates* & denique *Patriarchae* dicti. His accessere posteaConstantinopolitanus & Hierosolymitanus. *d*)

§. CCLXVII.

Metropolitanus * itaque est *Episcopus primae alicujus prouinciae vrbi praepositus, qui propterea iure quodam praecipuo prae ceteris fruitur, & reliquos prouinciae suae Episcopos sibi subiectos habet.* ** Qui Metropolitae?

* Metropolis est quasi μήτηρ πόλις, *vrbs mater, prima* & *praecipua vrbs* & reliquarum veluti *mater*. Metropolita itaque foret, qui esset metropoleos ciuis: vsu tamen obtinuit, vt is saltem Metropolites diceretur, qui *primariae vrbi praefuit*.

* Ita regulariter. Olim vero quandoque obtinuit, vt quidam *nomine* & *honore* tantum essent Metropolitae destituti iure metropolitico, DVPIN *de discipl. eccl.* p. 4.. BINGHAM *cit. l.* c. XVI. §. 10.

§. CCLXVIII.

Archi-Episcopi erant *Primarii* quidam *inter Episcopos*. Hoc nomen ab initio eximiis quibusdam & primis Episcopis, & quidem rarissime inditum fuit. Seculo V. Episcopis *Romano*, *Antiocheno*, *Alexandrino*, *Constantinopolitano* aliisque excellentioribus hoc nomen tributum legitur. Seculo vero VIII. commune nomen Metropolitanorum, Archi-Episcopi adpellatio fuit, immo quandoque Qui Archi Episcopi?

d) ZIEGLER, MARCA, DVPIN, BINGHAM citt. locc.

doque & illis cessit, qui nulli Episcopo erant subiecti, licet alios sub se Episcopos non haberent. *e)*

§. CCLXIX.

Primates. Primas proprie is est, *qui primum ac praecipuum locum obtinet*, hinc etiam Metropolitae, Primatis titulo superbiebant: Postea sedium praecipuarum Episcopi sibi hoc nomen vindicabant, & tunc Primas a Metropolita distingui coepit. *f)* Tunc enim ille *Primas* salutabatur, qui vel in *metropoli sedem* haberet, vel cui *Metropolitae subiecti* essent. Hoc sensu posteriori Primas idem fuit ac *Exarchus. g)* Alicubi ille Primas dicebatur, qui *ordinationis tempore* reliquos antecedebat, *h)* quae fuit praxis ecclesiarum Africanarum, vbi Primates propterea etiam *Senes* dicebantur, quod *senior* semper Metropolita esset, & iura metropolitica exerceret. *i)*

§. CCLXX.

Qui exarchi? Exarchus denotat *ducem & Principem alicuius rei.* Hinc etiam de *summo Pontifice* hoc nomen praedicatum fuit. Ex quo vero in ecclesiam inuectum fuit, illis cessit Episcopis, *qui pluribus dioecesibus seu prouinciis praefuerunt*, licet quandoque eo etiam nudi Metropolitae salutati fuerint. * *k)*

* Dupli-

e) DVPIN *cit. l.* p. 5. *sequ.*
f) ZIEGLER *de Episcop.* L. I. c. II. §. I. sequ.
g) ID. *ibid.* §. 7. sequ.
h) ID. *ibid.* §. 2. 5. & 6.
i) BINGHAM *orig.* L. II. c. 16. §. 6. DVPIN. *cit. l pag* 4.
k) DVPIN *cit. l. pag.* 8.

* Duplicis generis Exarchi ἔξαρχοι τῆς διοικήσεως, *Exarchi dioecesis:* & ἔξαρχοι τῆς ἐπαρχίας. *Exarchi vnius cuiusdam prouinciae.* Exarchi dioecesium erant ipsi *Patriarchae.* Medium inter hos & Exarchos vnius cuiusdam Prouinciae statum quidam eruditi illis adsignant, qui plurium prouinciarum Metropolitae seu Exarchi fuerunt. vid. MORINVS *eccles. exercitt.* L. I. *ex.* 15. NORISIVS *diss. de Synodo* V. p. 76. eos vocat *Exarchos primates*, & huc refert SIRMONDVS *Senes Africae;* opp. T. II. pag. 838. & BEVEREGIVS *ad synod. magn.* pag. 216. *Catholicos Orientalium.*

§. CCLXXI.

Patriarchae vox originarie *patrem*, seu aliquem *inter patres insignem* denotat. Quatenus vero est nomen *dignitatis*, primum obtinuit apud iudaeos. *l*) Abhinc in ecclesia christiana audiri coepit, & forsan primitus apud Montanistas, *m*) quod ipsum licet orthodoxi illis vitio darent, postea tamen suis etiam *Episcopis* mox *Exarchis*, & tandem priuatiue decantatissimis illis *Archimetropolitanis* Romano, Antiocheno, Alexandrino: dehinc Constantinopolitano & Hierosolymitano tribuerunt. *n*) Qui Patriarchae?

§. CCLXXII.

Hi proinde Patriarchae *plures sub se Metropolitanos* & *Archi-Episcopos habere coeperunt.* Vlterior declaratio.

l) BINGHAM *orig.* L. II. c. 17. § 4.

m) BINGHAM *cit. l.* §. 5.

n) DVPIN *cit. l.* p. 9. seq. MARCA *de primat.* ZIEGLER *de Episcopis* L. I. c. 5. DE DOMINIS *de republ. eccl.* L. III. c. 15.

runt. Sequiori vero aetate & Archi-Epicopi, vt Aquileienſis, Patriarchae titulum conſequuti ſunt; *o*) omnes vero enarratae perſonae in eo conueniunt, quod *praerogatiuis* quibusdam prae reliquis Epiſcopis gaudeant.

§. CCLXXIII.

Iurium metropoliticorum capita.

Sunt vero iura metropolitica vel *honoris*, vel *poteſtatis* & *iurisdictionis*. Iura honoris potiſſimum in *proedria* conſiſtunt: iura vero poteſtatis tribus potiſſimum capitibus abſoluuntur; I. In iure *ordinandi* Epiſcopos prouinciae; *p*) II. In facultate *conuocandi concilia* prouinciae; *q*) III. In iure exercendi *inſpectionem* in vniuerſam prouinciam.

§. CCLXXIV.

Iura ratione electionum epiſcopalium.

Quum itaque ius fuerit Metropolitis ordinandi Epiſcopos prouinciae, (§.CCLXXIII. 1.) facile intelligitur, 1) cur ante omnia inquiſiuerint in rationem electionis; & 2) vbi nihil vitii in ea deprehenderint, electum cum Epiſcopis prouinciae ordinauerint. Nec minus inde conſtat, 3) ordinationem non ad iura *Patriarchalia*, ſed ad *metropolitica* relatam fuiſſe, *r*) adeoque 4) recentioris inſtituti eſſe,

o) ALLATIVS *de conſenſ. eccleſ.* p. 436. NORISIVS c. l. p. 89.

p) DVPIN *cit. l. pag.* 64. ſeq. BINGHAM *cit. l.* §. 12. *ſeq.*

q) DVPIN *cit. l. pag.* 71. BINGHAM cit. l. §. 17.

r) BINGHAM *cit. l.* §. 13.

esse, quod hodie & confirmatio & ordinatio Episcoporum a Romana curia pendeat. (§. CCCXXVIII. & §. CCCXLII. *)

§. CCLXXV.

Quumque Metropolitae etiam concilia conuocauerint (§. CCLXXIII. 2.) consequens est, 1) vt coacta synodo prouincialibus Episcopis comparendi necessitas incubuerit. *s*) Inde etiam intelligitur, 2) quod in tali synodo de negotiis prouinciae deliberatum fuerit; *t*) & 3) Episcopi nihil magni sine Metropolitani aut concilii auctoritate gesserint. Intuitu conciliorum.

§. CCLXXVI.

Quum denique ius metropoliticum in Inspectione in vniuersam prouinciam constiterit, (§. CCLXXIII. 3.) inde colligitur 1) Metropolitanum fuisse *iudicem ordinarium* Episcoporum & dissidiorum Prouinciae: 2) ab Episcopis ad Metropolitam prouocationem in mundo fuisse, & hunc in congregata synodo cognouisse de caussa ad se deuoluta. *u*) 3) Eum Episcopos ad officium obseruandum compulisse, *leges* promulgasse, *doctrinae* inuigilasse: *x*) 4) Non licuisse Episcopo sine licentia Metropolitae ab ecclesia abire: *y*) 5) Metropolitam vacantis ecclesiae Et Episcoporum sibi subiectorum.

s) BINGHAM *cit. l.* §. 17.
t) IDEM *ibid.* §. 14.
u) IDEM *ibid.* §. 16.
x) IDEM *ibid.* §. 18.
y) IDEM *ibid.* §. 19.

clesiae curam habuisse: 6) In maioribus vero & vbi nudae admonitiones non sufficerent, eum semper cum comprouincialium iudicio decreuisse: (§.CCLXXV.2.) 7) Sic incognitas fuisse prouocationes ad sedem Romanam, & Romani Episcopi consensum in renunciationibus Episcoporum exsulasse. *z)*

§. CCLXXVII.

Iura Patriarchalia.

Patriarchalia iura, quibus proxime Primatum & Exarchorum potestas respondet, rursus sunt duplicia: vel *honoris*, vel *potestatis*. Honor & hic sese in *proedria* exseruit: & potestas eadem fere ratione in his constitit, 1) in *ordinatione* Metropolitarum, *a)* 2) in conuocatione *synodorum* dioeceseos, *b)* 3) in aliqua *inspectione* super vniuersa dioecesi.

§. CCLXXVIII.

Intuitu ordinat. Metropolit.

Ex primo capite discimus, 1) id esse recentioris instituti, cum olim metropolitae a *comprouincialibus ordinati* fuerint, *c)* sicuti etiam ipsi Patriarchae ab Episcopis dioeceseos ordinationem acceperunt. *d)* 2) Vbi nulli in Prouincia Patriarchae, Metropolitas ordinationem ab Episcopis Prouinciae impetrasse, adeoque 3) & hic nihil iuris Romano praesuli fuisse.

§. CCLXXIX.

z) DVPIN *de discipl. eccles. diss.* 2.
a) BINGHAM *cit. l.* L. II. c.17. §.12.
b) IDEM *ibid.* c.17. §. 13.
c) IDEM *ibid.* c.16. §.15.
d) IDEM *ibid. c.* 17. §.12.

§. CCLXXIX.

Ex ſecundo & tertio obſeruo, 1) a ſynodo prouinciae ad ſynodum dioeceſeos ſemper in mundo fuiſſe recurſum, i. e. a Metropolitis & ſynodis prouinciae *adpellationes* ad Patriarchas directas fuiſſe. *e)* 2) Parem inſpectionem Patriarchae competiiſſe intuitu dioeceſeos, ac Metropolitano quoad prouinciam. (§. CCLXXVI.) 3) Eos *cenſuram* eccleſiaſticam in Metropolitas, immo & ſuffraganeos eorum exercuiſſe. *f)* 4) Eos conſultos fuiſſe in rebus magni momenti a Metropolitis *g)* & 5) caſus quosdam ad eorum *abſolutionem* priuatiue pertinuiſſe.

Intuitu inſpectionis per dioeceſin.

§. CCLXXX.

Sicuti vero iam olim non eadem poteſtas fuit omnium Patriarcharum & Metropolitarum; *h)* ita & poſtea, vbi Romanus Epiſcopus caput extulit, omnium iura pedetentim varias mutationes ſubierunt, donec demum eatenus attrita fuerunt, vt in occidentali eccleſia Patriarchalis dignitas exoleſceret, & Metropolitae *nudam* fere *Proedriam* retinerent.

Attrita fuere haec iura per Romanum Pontificem.

TIT.

e) BINGHAM *cit.l.* §.14.
f) IDEM *ibid.* §.15.
g) IDEM *ibid.* §.17.
h) IDEM *ibid. c.*16. §.13. c.17. §.10. 11. & 21.

TIT. XV.

DE ROMANO PONTIFICE.

§. CCLXXXI.

Connexio.

CVm olim omnes Episcopi *aequales* fuerint, (§. CCLXIII. seq.) ita nec Romano vlla in reliquos Episcopos competebat potestas, sed sicuti reliqui a loco adpellationem consequebantur; ita etiam Romanus, *Episcopus vrbis Romae* vocabatur. *i)* Qua ratione vero ad hoc quod nunc tenet fastigium adscenderit, paucis enucleandum est.

§. CCLXXXII.

Origo dignitatis & potestatis Romani Episcopi.

Qua ratione ecclesiae Apostolicae, & in celebrioribus vrbibus sitae, praerogatiuam quandam cum Romana consequutae sint, iam vidimus. (§. CCLXIV. seq.) Romanae propter *doctrinam* iam seculo II. *potentior principalitas* adscripta fuit, *k)* quam postea variis artibus in *iurisdictionem* mutarunt, & omnes Episcopos sibi subiecerunt. *

* Iam sec. II. & III. quandam iurisdictionem adfectauit sedes Romana, cuius tamen fastus mox repressus fuit. Cum vero Sec. IV. de *proedria* concertarent Episcopi, singularis *praerogatiua* Romano cessit. EVSEBIVS H. E. L. VIII. c. 1. & 2. Mox se *successores Petri* & *Pauli* iactarunt, depositionesque Episcoporum, se inconsultis, fieri non posse postularunt. BALVZIVS ad PETR. de MARCA L. V.

i) EVSEBIVS *hist. eccl.* L. V. c. 24. SOCRATES L. V. c. 22.

k) IRENAEVS L. III. c. 3.

L. V. c. 12. Dn. BOEHMER *in Obseru. ibid.* p. 127. In caussis dubiis saepius a Romana ecclesia *consilia* expetebantur, inde haec se *matrem*, reliquas *filias*, dixit. INNOCENTIVS *ep.* 1. c. 1. In Occidente aderant saltem Metropolitani, nulli Primates, hinc *Primatum per Occidentem* sibi adseruit, & *adpellationes* ad suam curiam introduxit. Responsales seu *Apocrisiarios* aluit in aula Imperatoris, qui prouiderent, ne ecclesia Romana aliquid damni pateretur. Propugnabat thesin: Romanum Episcopum esse *supremum* & *vniuersalem*, Exarchosque & Primates collato *vicariatu* & *pallio* sibi subiecit. (§. CCCXLVI. seq.) Dnus BOEHMER cit. l. p. 121. & 148. Postea cum Constantinopolitano super titulo *Oecumenici Episcopi* contendit, querelas ad Imperatorem detulit, & cum ab illo repulsam ferret, mox erga regicidam Phocam turpissima adulatione vsus est, vt pro Romana sede sententiam obtineret. Accessit deinde collectio spuria Isidori, quae maximas accessiones ad Pontificis potestatem fecit. Denique *contentiones inter Imperium* & *sacerdotium*, in quibus fere semper victrix recessit curia Romana, non leue augmentum potestatis adtulerunt. Principatum his aliisque artibus non solum in *omnes ecclesias*, sed & in ipsos *Principes* obtinuit. Tantae molis erat Romanam condere hierarchiam. conf. MORNAEI *myster. iniqu.* HEIDEGGERI *hist. Papat.* LATRIZ Erhöht und gefallener Pabst-Thron. THEODOS. GIBELLINI (MATTH. GOEBELII) caesareopapia Rom. PVFENDORF Betrachtung der geistl. Monarchie des Stuhls zu Rom. HOBBESII *hist. eccles.* IO. VAL. ANDREAE *apap proditus* CLERC *biblioth. vniuers.* T. XI. *pag.* 251. seq. *add.* BLONDELL. *de la primau-*

té

té de l'Eglise. SALMASIVS *de primatu Papae.* AVG. TITTEL von des Pabsts vermeinten obersten Kirchen-Gewalt, in quo quae MAIMBVRGIVS & IS. BARROW contra Monarchiam papalem scripserunt, ex Gallico & Anglicano idiomate, in Germanicum transtulit. Vindices quidem potestatis Pontificiae innumeri adsunt; sed iuuabit potiores nominare, puta ANT. DADIN. ALTESERRAM *de eccl. iurisd. Lib.* X. FR. ANT. DE SIMEONIBVS, *de Rom. Pontif. iudic. potest.* qui potissimum contra doctissimos Gallos calamum strinxit: BENED. BACHINIVM *de eccl. Hierarch. orig.* Sed omnes vel ex BLONDELLI ratiociniis & argumentis, confutari possunt.

§. CCLXXXIII.

Quid Pontifex?

Sic itaque Episcopus Romanus in ordine quidem Episcoporum est, sed simul *Episcoporum Episcopus, totius ecclesiae caput, vicarius Christi, independens,* (§. VI.) & ad hoc fastigium eligitur. *l*)

§. CCLXXXIV.

Axiomata de illo.

Hinc de illo notanda axiomata: I. Pontifici competit Suprematus vniuersalis & independens. II. Eligitur singulari plane ratione ad hunc suprematum e collegio cardinalium. *m*)

§. CCLXXXV.

l) CORVINVS *institutt. iur. can.* L. I. *tit.* 3. §. 5. DE ROYE *institutt. iur can.* L. I. tit. 13. §. 1.

m) MEYER *de electione Romani Pontificis.*

§. CCLXXXV.

Ex primo varia portentosa eliciunt consectaria: 1) competere Romano Pontifici *primatum* per *vniuersum orbem: n)* (§.IV.3.) & 2) in ipsos *Reges* & *Principes: o)* (§.V.seq.) 3) Exercere illum *iurisdictionem* in quouis loco, etiam in prima instantia: 4) condere *leges vniuersales*: (§. LXXI. seq. & §. CII.sq.) 5) concurrere in beneficiis conferendis cum *quolibet ordinario:* 6) Episcopos *transferre*, & eorum *resignationes* recipere: (§.CCCLXIX. & §.CCCLXXXII.) 7) Ei subesse omnia *iudicia ecclesiastica: p)* (P.II. §.CCXIX.*) 8) ipsum esse *inadpellabilem*, nec ab aliis iudicari: *q)* 9) Eum Episcopos *electos confirmare*, & *postulationes admittere*: (§. CCCXXVIII. seq. & §.CCCXVI.seq.) 10) aliis ecclesiis suas *vices* credere: *r)* (§.CCXLVI.*) 11) ad imitationem & *exemplum* ecclesiae Romanae omnia esse componenda: *s)* (§.CV.CVII. CIX. & DCXI.3.) 12) Ei coeca obedientia parendum, si vel maxime *iniqua* decernat, & *multa millia hominum ad gehennam ducat: t)* 13) *Reseruata* eius neminem sibi adrogare posse: *u)* 14) Gaudere *vtroque gladio* spiri-

Eius potestas.

N tuali

n) c. 1. D. 96.
o) c. 10. D. 96.
p) c. 6. C 9. q. 3.
q) c. 7. & 9. D. 21. c. 6. D. 40. c. 16. C. 9. q. 3.
r) c. 12. C. 2. q. 6.
s) c 2. D 32. c. 4. D. 19.
t) c. 2. D. 19.
u) c. 3. D. 37.

tuali & temporali: *x*) 15) Determinare *controuersias* fidei: 16) peragere *canonisationem* Sanctorum: (§.DCCCIV.seq.) 17) in casibus reseruatis absoluere & dispensare: 18) annatas aliaque exigere, (§. CMXVIII. CMLVI.7.) & sic porro. *y*) *

* Quum in Episcoporum ordine sit Pontifex, (§.CCLXXXIII.) Episcopi vero variis insigniis vtantur; (§.CCXLIX.4.) ita & Pontifici sunt insignia, tam *communia* cum aliis sui ordinis, quam propria, quorsum potissima *Tiara* pertinet, cum reliquis ornamentis & vestimentis Papalibus, vid. I. F. MAYER *de elect. Rom. Pont. cap.* VII. & VIII. vario etiam vestium colore vtitur, pro temporum diuersitate, modo nigro, seu eius loco violaceo, modo albo, modo rubro, imo viridi. v. DOMIN. GEORGI *Gli Abiti sacri del sommo Pontefice.* Olim etiam *baculos*, non quidem in summitate curuos, sed *rectos*, instar ferulae gesserunt. IO. CIAMPINI *diss. an Rom. Pontif. bacul. Pastor. vtatur.*

§. CCLXXXVI.

Electio. Ex secundo notandum: 1) eligere Cardinales praesentes; * 2) absentes non citari: 3) desiderari *duas tertias*, vt quis salutari Pontifex possit. 4) Fieri electionem in *conclaui*: 5) vel per *scrutinium*, vel per *compromissum*, vel per *inspirationem*: ** *z*) 6) Eligi illum ex *corpore Cardinalium.* *a*)

* Olim

x) Extrau. comm. 1. *de maior.* & *obed.*

y) CORVINVS *cit. l.* §. 6.

z) MEYER *cit. l. pag.* 131. sequ.

a) c. 3. *sequ.* D. 79.

* Olim electio penes vniuersum clerum vrbis, Optimates & populum; Post penes Imperatores, quibus iam olim ius confirmandi competebat, MEYER *cit. l.* p. 58. IO. GARNIER *Lib. diurn. Rom. Pontif.* c. 2. Mutationes varias circa electionem Pontificis, per varia tempora factas, fat accurate recenset IO. MABILLON *in Museo Ital. Tom.* II. *cap.* 17. Iura Imperatoria circa hanc electionem enucleauit IOH. BVRCH. MAIVS, *de Rom. Pontif. elect. caesarumque circa eam iure* (§. CCXCIII **)

** Scrutinii delineationem exhibet MEYER *cit. l.* pag. 142. (§. CCXCIX. seq.)

§. CCLXXXVII.

Vsus iurium Papalium inter Protestantes.

Cessat omnis Pontificis potestas in terris Protestantium. Propterea tamen Principes euangelici vix vt Papae in suis territoriis considerari possunt. (§. LXXXVI.**) Quum vero inter Protestantes multa Pontificia instituta, maxime in capitulis, Abbatiis, aliisque supersint, eatenus Principibus nostris etiam *Papalia iura* vindicari solent. Sic quae 1) de Prouisionibus & exspectantiis, 2) de confirmatione, 3) mensibus Papalibus, 4) annatis 5) aliisque iuribus quoad capitula, monasteria, praebendas, Pontifici Romano in iure canonico vindicantur, ea Principi euangelico merito attribuuntur, (§. CCC.** §. CCCXXXIV. seq. §. DCCCXX. 5. seq. §. CMXI. §. CMXXI.) licet, si verum fateri velimus, multo laxior sit horum, quam Pontificis, potestas, *b*)

b) Ill. BOEHMER iur. eccl. Protest L. I. tit. 20. §. 8. sequ. STRYCK diss. *de iure Papali Princip. euangel.* I. P. DE LVDEWIG *diss. de praecip. Princ. Euang.*

TIT. XVI.

DE CARDINALIBVS.

§. CCLXXXVIII.

Connexio.

QVum Episcopus Romanus a Cardinalibus & e corpore Cardinalium eligatur, (§. CCLXXXVI. 1. & 6.) quinam tales sint enucleandum est. Sunt vero Cardinales *Clerici ecclesiae Romanae, constantes ex Episcopis, Presbyteris, Diaconis, qui hodie instar Senatorum Pontificis sunt, & senatum ecclesiasticum constituunt.* * *c*)

Descriptio Cardinalium.

* Nomen Cardinalium olim nullam dignitatem, sed *officium* denotabat, & quidem commune ministrorum ecclesiae. Ita enim dicebantur, qui ea ratione ecclesiae cuidam Praepositi, vt perpetuo ei adhaererent, sicuti *cardo fixus* ac immobilis. Inde cardinales Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Sub-Diaconi. His oppositi *vacantes*, seu sedibus eiecti. Sic Romana ecclesia habuit Episcopum, Presbyteros, Diaconos, Sub-Diaconos, *Cardinales illius ecclesiae.* Alii Episcopi praeter ipsum Papam adhuc deerant. Sed iam Sec. IX. quidam Episcopi gradum Romanae ecclesiae ambierunt, quod tamen prohibitum fuit Mox tamen septem propinquiores Episcopi sedis Romanae *suffraganei* facti, ex instituto Stephani IV. diebus dominicis ad altare Petri missas celebrare iussi, & sic ecclesiae Romanae quodammodo *incardinati* sunt. Ex hinc ecclesia Romana etiam ex Episcopis fuit conflata, sed *nulla* his suffraganeis *proedria* inde accessit, nequidem Sec. X. Verum Sec. XI. in altum euecti fuerunt

c) c.7. C. 16. q. 1.

runt Epiſcopi Cardinales, & ipſis Archi-Epiſcopis cedere noluerunt. Cum poſtea Romani Pontificis electio ad illos deuolueretur, & in legationibus *vicariatum* Pontificis gererent; (§. CCCCXLVIII.) elatiores facti ſunt. Sec. XIII. *purpura* donati in tantum faſtigium adſcenderunt, vt ex tunc reliquis clericis titulus Cardinalis denegaretur. conf. *Traité de l'origine des Cardinaux du Saint Siege.* I. F. BVDDEVS *de orig. cardinalit. dignitat.* BVLAEVS *hiſt. vniu. Pariſ.* T. I. P. II. pag. 395.

§. CCLXXXIX.

Hinc notanda de illis axiomata: I. Cardinales ſunt in ſumma dignitate. II. Conſtituunt conſilium ſanctius Pontificis. Axiomata.

§. CCXC.

Ex primo rationem reddere poteris, 1) cur eligi debeant *ſcrutinio* & *conſenſu Cardinalium*, viri probi, moribus bonis, iuſtis natalibus orti: 2) Cur & hic iuſtam *aetatem* deſiderent: (§. CLXX. 2.) *d*) 3) Cur, licet in Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos diuidantur, in ſuis tamen titulis iurisdictionem pene *Epiſcopalem* exerceant: 4) Cur hae parochiae Epiſcoporum *dioeceſibus* aequiparentur: *e*) 5) Cur *Proëdriam* prae Principibus, Regio ſanguine ortis, praetendant. 6) Cur titulo *eminentiſſimi* gaudeant: 7) Cur denique *habitu* peculiari aliisque *priuilegiis* fruantur. Electio eorum & dignitas.

d) conf. RICHERIVS *hiſt. concil. gen.* L. III. *p.* 333. ſequ.
e) c. 11. X. *de maior. & obed.*

§. CCXCI.

Numerus & potestas.

Ex secundo intelliges, 1) cur numerus eorum definitus non sit: *f)* 2) cur eligendus *nepos* ex fratre aut sorore Pontificis aut Cardinalis esse nequeat: *g)* 3) cur apud Pontificem in *Consistorio* conueniant, & ibi de caussis maioribus & arduis deliberent: *h)* 4) cur creatio eorum fiat vel *motu proprio* Pontificis, vel ad *nominationem* capitum coronatorum: 5) cur denique sede vacante ecclesiam Romanam regant.**

* Hoc ipsum a temporibus Sixti IV. non amplius obseruatum fuit, conf. PVFENDORF geistl. Monarchie des Stuhls zu Rom §. 31.

** Olim sede vacante regimen ecclesiae Romanae administrabant Archi-Presbyter, Archi-Diaconus & Primicerius Notariorum, GARNIER *Lib. diurn. Rom. Pontif.* c. 2.

TIT. XVII.

DE EPISCOPORVM ET PRAELATORVM PROMOTIONE PER ELECTIONEM.

§. CCXCII.

Connexio.

OMnia beneficia *maiora* quae *dignitatem* annexam habent, si titulos Cardinalium exceperis, (§ CCXC. 4.) regulariter per *electionem* conferuntur. Quum vero Episcopi sint in dignitate, (§. CCXLIII. seq.) consequens

f) CORVINVS *cit. l. tit.* 3. §. 11.

g) RICHERIVS *cit. l* pag. 434.

h) CORVINVS *cit. l.* §. 13. *sequ.* RICHERIVS *cit. l.*

quens eſt, eos ordinarie per *electionem* promouendos eſſe.

§. CCXCIII.

Electio vero eſt: *Perſonae idoneae ad Praelaturam* * *canonice facta vocatio.* ** Quid electio?

* Vel *fraternam ſocietatem.* Hac enim adpellatione inter ſe vtuntur clerici, qua olim omnes Chriſtiani inter ſe vtebantur. vid. ARNOLD *de fratrum adpellatione.* Forſan hoc ideo factum, vt oſtenderent ſe καθ' ἐξοχὴν eſſe Chriſtianos. Hic mos etiam noſtris eccleſiae miniſtris familiaris eſt.

** Olim electio pertinuit ad *totam eccleſiam.* BLONDELL *de Epiſcopis & Presbyt. pag.* 379. ſequ. BINGHAM *orig.* L. IV. c. 2. Interfuere ideo Prouinciales Epiſcopi, vt electum ordinarent. Hinc ſaepius nominabant & commendabant eligendum. In Oriente vero non diu plebs hac libertate gauiſa eſt. Per varios gradus excluſa fuit. BINGHAM *cit. l.* §. 12. ſeqq. Ipſe Iuſtinianus plebem remouit L. 42 C. *de Epiſcopis.* In Occidente diuturnius ius plebis etiam in Epiſcopis ſubvrbicariis obtinuit. GARNIER *cit. l.* c. 3. Sicuti vero Imperatores Orientis ſaepius Epiſcopos nominabant: BINGHAM *cit. l.* §. 16. ita, labefactato Imperio Romano, Reges Gothorum in electionum ſocietatem adſciſcebantur, & dehinc ſibi ſolis ius nominandi Epiſcopos vindicabant. BINGHAM *cit. l.* c. 19. Ex quo in Occidente ad Francos ſumma rerum delata fuit, mox a tempore Caroli M. ius conſtituendi Epiſcopos penes reges fuit, donec Gregorius VII. illud ſub praetextu Simoniae impugnaret, Paſchalis II. & Calliſtus II. his veſtigiis inſiſterent, & Regibus iura ſua extorquerent. CONRING *de conſtit. Epiſcop.*

in Germania. Sub Friderico II. ad *capitula* deuoluta fuit *electio*, verum mox turbata a Pontifice per *prouisiones* & *exspectatiuas*, vsque dum per *concordata* nationis Germanicae (*§.*CXXIX.) sub Friderico III. liberae *electiones capitulis* restitutae fuerint. conf ZIEGLER *de Episcopis* L.II. c. 1. *§.* 7 (§.CCLXXXVI.*)

§. CCXCIV.

Axiomata. Hinc tenenda axiomata: I. Eligendi sunt idonei, non iure prohibiti: II. Facienda electio ab illis, ad quos ea iure vel consuetudine pertinet, dummodo III. iure eligere non prohibeantur: IV. Fieri debet electio debito modo, loco, tempore: V. Intuitu nostrae Germaniae praeterea notandum: quidam electi fiunt Status Imperii.

§. CCXCV.

Quales eligendi? Quum itaque eligendi sint idonei, non iure prohibiti; (§.CCXCIV.1.) facile reddes rationem, 1) cur eligi nequeant *minores* triginta annis, 2) *spurii*, 3) *indocti*, 4) *excommunicati* aut *suspensi*, 5) *Simoniaci*, *i)* 6) *auari*, 7) qui a *laico* se antea eligi passi: 8) qui *plura beneficia* curata habet: 9) qui inferiores ordines per *interstitia* temporum gradatim non adimpleuit: (*§.*CLXXIV.) 10) qui in *sacris ordinibus* saltem Sub-Diaconatu non est constitutus: 11) *schismatici*, 12) *Neophytae*, 13) qui scienter *inidoneum elegit* aliique. (§. CLXXVIII. seq.) *k)* Notandum vero 14) ple-

i) BINGHAM *orig.* L. IV. c. 3. *§.* 14.

k) CORVINVS *institutt. iur. can.* L. I. *tit.* 4. §. 7. add. BINGHAM L. IV. c. 3. *sequ.*

plerosque defectus per *diſpenſationem* tolli poſſe, (§. CLXXX.) & quod 15) in Germania noſtra *religionis* potiſſimum ratio habenda ſit. *l)*

§. CCXCVI.

Quumque facienda ſit electio ab illis, ad quos ea iure vel conſuetudine pertinet; (§. CCXCIV. 2.) inde intelligitur, 1) eam in cathedralibus eccleſiis pertinere ad *capitulum:* (CCXCIII.*) 2) in Abbatiis ad conuentuales. (§. DV. 2.) 3) cur, qui praeter has perſonas ad electionem concurrere velit, ius ſuum probare debeat: *m)* 4) Cur abſentes citandi ſint, *n)* qui, 5) vbi ipſi comparere nequeunt, per *procuratorem* eligere queant, *o)* dummodo *ex ipſo* collegio Procuratorem conſtituant. *p)*

A quibus peragatur?

§. CCXCVII.

Quum deinde illi ſaltem eligant, qui iure non prohibentur; (§. CCXCIV. 3.) conſequens eſt, vt eligere nequeant 1) *impuberes:* 2) qui ſacris ordinibus nondum ſunt decorati:* 3) qui *excommunicatione* maiore aut *ſuſpenſione* per iudicis ſententiam ſunt ligati: 4) qui *laici*, ſiue conuerſi, ſiue ſimplices, licet eccleſiae viduatae ſint patroni: 5) qui ſcientes *indignum* elegerunt, 6) qui *abſentes:* (§.

Qui eligere nequeunt?

l) INSTR. PAC. *art.* 5. §. 15.
m) INSTR. PAC. *art* 5. §. 14.
n) PASSERINVS *de elect.* c 11. *nr.* 4.
o) c. 42. X de elect. c. 46. *de elect.* in 6.
p) c. 46. de electione in 6.

CCXCVI.4. ſq.) *q*) 7) *heterodoxi*, ** 8) qui *intra numerum* non ſunt conſtituti.

* Hic exſurgit quaeſtio: vtrum Proteſtantes in capitulis mixtis etiam ad ſacros ordines adſpirare debeant nec ne? Putarem quod ſic, quia ſunt clerici,(§.CCCCLXXXVI.1.) & id ipſum praxis eccleſiae Osnabrugenſis comprobat. Alias quia ſaltem *dicis gratia* ordines ſuſcipiuntur, Proteſtantes ab illis abſtinent. Plerumque tamen certa pecunia ordines redimunt, quae propterea Ordens-Geld dici ſolet.

** In *mixtis capitulis* Proteſtantibus heterodoxia obiici nequit, quia in effectu iuris & in ſenſu ciuili, vtraque religio *orthodoxa* eſt.(§.XLIII.)

§. CCXCVIII.

Ratio electionis.

Quum porro fieri debeat electio debito modo,(§.CCXCIV.4.) diſcimus inde 1) electionem *liberam* eſſe debere, *r*) 2) non turbulentam: *s*) 3) poſſe tamen eam *reſtringi* pacto; *t*) 4) peragendam vel per *ſcrutinium* vel per *compromiſſum*, vel per *inſpirationem*. (§.CCLXXXVI. 5. ſeq.)

§. CCXCIX.

Quid ſcrutinium?

Eſt vero ſcrutinium *Modus eligendi ſollemnis, ab omnibus, qui ius eligendi habent, peragi ſolitus, vi cuius ille ad Praelaturam peruenit, in quem maior * pars eligentium conſentit.*

* Olim etiam *ſanior* pars. Hodie vero indiſtincte maiora valent. CONCIL. TRIDENT. *Seſſ.* 25. *de regul.* c. 6.

§. CCC.

q) CORVINVS *cit. l.* §. 4.
r) conf. INSTR. PAC. *art.* V. §.17.
s) c. 9. D. 97. c. 6. D. 63.
t) PASSERINVS *de elect. can.* c. 2. *qu.* 3. *nr.* 45. *ſequ.*

§. CCC.

Exinde notandum: α) vocandos esse omnes, quibus ius eligendi competit, vt vel ipsi veniant, vel mandata mittant: *u*) β) *Praedeliberationes* fieri de modo eligendi & de capitulatione electo praescribenda: γ) Die electionis statuto missam de spiritu sancto celebrari, & huic electores interesse: * δ) Omnes eucharistiam accipere & iurare de *eligendo dignissimo*: ε) Eligi *scrutatores*, qui vota exquirant: ** ζ) Vota ab his collecta publicari: *x*) η) Facta votorum collatione illum Episcopum vel Praelatum fieri, in quem *maior pars ratione totius capituli* consensit: *y*) θ) Singula actus momenta in Protocollum redigi, vel instrumentum Notariatus desuper confici, hocque ipsum non sine contestatione quadam quandoque fieri. *z*) ***

Ordo in illo obseruandus.

* Protestantes canere solent: *Veni Sancte Spiritus.*

** Apud Protestantes in mediatis capitulis commissarii a Principe delegati electionem dirigere solent.

*** Scrutinii sollemnitas etiam apud Protestantes in electionibus est obseruanda.

§. CCCI.

Compromissum (§. CCXCVIII. 4.) est, *Si vniuersum collegium paucis, imparis numeri, permittunt, vt ecclesiae vacanti nomine collegii prospiciant.* §. CCCII.

Quid compromissum?

u) PASSERINVS *cit. l.* c. 11.

x) CORVINVS *cit. l. tit* 4. §. 14. PASSERINVS *cit. l.* c. 16.

y) CORVINVS *cit. l.* §. 15.

z) conf. c. 18. & 42. X. *de electione.*

§. CCCII.

Qua ratione ineundum.

Exinde videre licet: α) cur compromissa *nullo dissentiente* fieri debeant: *a)* β) *mandati* forma ad vnguem sit obseruanda: *b)* γ) cur a compromissariis eadem ratione, ac in *electione*, procedendum sit. *c)* δ) Cur hic *simpliciter maiora* (§. CCC. η) valeant: ε) cur & in illos compromitti possit, qui *non sunt de capitulo, d)* (§. CCXCVI.) ζ) & *reuocari* possit compromissum re adhuc integra. *e)*

§. CCCIII.

Quid inspiratio?

Inspiratio denique (§. CCXCVIII. 4.) est, *Vbi vel omnes nullo praecedente tractatu in vnum consentiunt: vel vnus candidatum eligit, cui reliqui mox adhaerent.* * *f)*

* Piis adhibitis fraudibus quandoque in electionibus Pontificum vsurpata fuit. Ibi etiam per *adorationem* electio fieri potest. TABLEAV *de la cour de Rome* P. I. c. 3. In aliorum Praelatorum electione hi modi vix frequentantur. ESPEN *cit. l.* P. II. tit. 21. c. 4. §. 9.

§. CCCIV.

Requisita.

Exinde sequitur: α) Inspirationem absque *Simoniae* seu ambitus crimine, β) citra *conspirationem*, γ) *coniurationem*, δ) *requisitionem*, vel ε) consensum *extra capitulum* declaratum, fieri debere. *g)*

§. CCCV.

a) ESPEN *iur. eccl.* P. II. *tit.* 21. c. 4. §. 6.
b) c. 32. X. *de elect.*
c) PASSERINVS *cit. l.* c. 22. qu. 5. *nr.* 21.
d) PASSERINVS *cit. l. qu.* 1. *nr.* 3.
e) *c.* 30. X. *de elect.*
f) c. 42. X. *de elect.*
g) conf. *Bulla Gregorii* XV.

§. CCCV.

Ex axiomate quarto autem, quod etiam debito loco facienda sit electio, (§. CCXCIV. 4.) porro sequitur, 5) (v. §. CCXCVIII. 4.) illam peragendam esse in *ecclesia viduata*, & ibi 6) in eo *loco*, vbi *consuetudo* fert, *h)* v.g. in ecclesia cathedrali, *i)* in loco capitulari. Corollarii loco 7) notandum, haec in omnibus *dignitatibus*, *personatibus*, aliisque *officiis* ecclesiasticis *electiuis obtinere. k)* Vbi electio fieri debeat.

§. CCCVI.

Denique quia iuxta hoc axioma (§. CCXCVIII. 4.) etiam tempus obseruari debet; porro sequitur, 8) vt peragenda sit electio *ecclesia vacante*, siue per mortem, siue alia de caussa. *l)* 9) Si per mortem vacat, tunc demum, vbi *Praelatus* iam est *terrae demandatus:* ita quidem, 10) vt Praelati electio *intra tres menses* peragenda sit; *m)* Vbi vero alia beneficia collatiua vacant, vltra *sex menses* ecclesia vacare non debeat: *n)* 11) vt alias ius eligendi & conferendi quoad hunc actum ad *superiorem deuoluatur. o)* Hinc ille *ius deuolutionis* exercet. Quando.

§. CCCVII.

h) c.14. X. *de elect.* PASSERINVS *cit. l.* c. 12. *qu.* 1.
i) c.28. X. *de elect.* c.25. X. *de appellat.*
k) CIRONIVS *in paratitl. ad tit.* X. *de elect.*
l) CORVINVS *institutt. iur. can.* L. I. *tit.*4. *§.*8.
m) c. 4. X. *de elect.*
n) c. 1. X. *de concess. praeb.*
o) tit. X. *de suppl. neglig. prael.*

§. CCCVII.

Quid ius deuolutionis?

Est autem ius deuolutionis *Translatio iuris eligendi, (conferendi) pro ea vice amissi, in superiorem ob negligentiam in eligendo (conferendo, prouidendo) commissam.p)* (sed c. §. CMI.)

§. CCCVIII.

Axiomata.

Exinde fluit axioma: Fundamentum iuris deuolutionis est negligentia inferioris, quam pro ea vice superior supplet.

§. CCCIX.

Quando, quousque obtineat, & quis sit effectus?

Hinc sequitur, 1) ius eligendi in totum sic non esse sublatum: 2) negligentiam tunc committi, quando intra *legitimum tempus* beneficio non prouidetur: (§. CCCVI. 10.) vel 3) *in modo* prouidendi peccatum & scienter indignus electus fuerit: *q)* 4) Ad negligentiam requiri α) *scientiam* vacationis: *r)* β) omnis *impedimenti* remotionem: *s)* 5) Et negligentiam & impedimentum ab *allegante probari* debere: *t)* 6) Deuolutionem *non* fieri *ipso iure.* 7) Fieri illam *gradatim:* 8) Obtinere etiam in ecclesiis Protestantium, in collegiis *mediatis* & *collativis beneficiis: u)* Exsulare vero 9) in capitulis *immediatis* A. Confess. addictis: *x)* Denique 10) fieri deuolu-

p) LEVRENIVS *For. benef.* P. II. *qu.* 717.
q) IDEM *ibid. qu.* 739.
r) c. 3. X *de suppl. neglig. Prael.*
s) c. 41. X. *de elect.*
t) PASSERINVS *cit. l.* c. 13. *qu.* 4. *nr.* 28.
u) conf. CARPZOV. *iurispr. consist.* L. I. d. 15.
x) vid. Consult. Dn. 10. SAL. BRVNQVELL. *dissert.* de *diuers. Patron. eccl. & laici iure* §. 24.

uolutionem semper cum *qualitatibus beneficio annexis* in prima prouisione.*y)*

§. CCCX.

Quum tandem in Germania quidam electi fiant Status imperii (§.CCXCIV.5.) facile reddideris rationem, 1)cur etiam *nobili prosapia* orti esse debeant eiusmodi eligendi: *z)* 2) Cur ratio simul habeatur eorum, qui *Imperio* prodesse possunt: 3) cur tam *Imperator* quam alii *Principes* rem suam agi putent, vbi talis Praelatus eligendus est: 4) cur simul fiant *domini territoriorum:* Denique 5)cur in tali electione etiam ratio habeatur *religionis.* (§. XLIII.)

Qualitates eligendorum in Germania.

§. CCCXI.

Quum vero olim elegerit tota ecclesia (§.CCXCIII.**) tempore reformationis in multis ecclesiis ius antiquum restitutum fuit intuitu Pastorum & ministrorum ecclesiae.* Superintendentum vero constitutio & tunc a Principe vnice dependet. (§. CCLX.) *a)*

Electio Pastorum in ecclesiis Protestantium.

* *Modus* eligendi Pastores variat. In genere tenendum,talem electionem fieri debere 1)quiete,sine turbis: 2) sine ambitu: 3) iuxta maiora suffragia: 4) quandoque accedere confirmationem superioris.

TIT.

y) BARBOSA *de potest. Episc.* P.III. *alleg.* 58. *nr.* 11.
z) B. GVNDLING *in Gundling.* P. XI. c. 1.
a) ZIEGLER *de Superintend.* c. 4. §. 7.

TIT. XVIII.
DE EPISCOPORVM PROMOTIONE PER POSTVLATIONEM.

§. CCCXII.

Connexio.

AB electione olim non differebat Postulatio.* Quum vero postea multi eligerentur, quibus *impedimentum* aliquod per canones notatum obstabat, quod tamen per viam *gratiae* & *dispensationis* tollendum putabant; aliam plane indolem postulatio induit, adeoque nunc, quia & per *postulationem*, quatenus electioni opponitur, Praelati promouentur, de hac promotionis specie agendum erit.

* Diximus electiones ad totam ecclesiam pertinuisse. (§. CCLXXXIII. **) Quum vero *Cleri suffragium* quandoque praeualeret, *Populus* saepe ante cleri decretum aliquem *eligi desiderabat*, qui actus *Postulationis* nomen gessit. DV FRESNE *Gloss. voc. postulare.* Postea cum & Principes electiones dirigerent, aut iure *inuestiendi* Episcopos gauderent, populus saepe *postulabat a Principe*, vt ille confirmaretur, quem elegisset. Sic postulatio nihil aliud erat, quam petitio super confirmatione impertienda. ANT. MATTHAEI *de nobil.* L. II. c. 41. Hinc postulatio tunc *concomitans* fuit electionis. Hodie vero est *ipsa electio*, quia eum in finem fit, vt ille Praelaturam accipiat, qui secundum canonum rigorem admitti nequit. ZIEGLER *de Episcop.* L. II. c. 6.

§. CCCXIII.

§. CCCXIII.

Est itaque Postulatio *petitio concors collegii, penes quod eligendi facultas est, vt is in Praelatum promoueatur, cui impedimentum canonicum, sed dispensabile, obstat. b)* Postulationis definitio.

§. CCCXIV.

Hinc notanda axiomata: I. Postulantes consentire debent in eum, pro cuius admissione intercedunt: II. Dirigitur Postulatio ad superiorem. III. Praesupponit defectum canonicum, sed dispensabilem. IV. Nititur admissio sola gratia superioris. Axiomata.

§. CCCXV.

Ex primo itaque axiomate, iuncto eo, quod iam obseruaui, postulationem esse ipsam electionem, (§. CCCXII.) colligo: 1) Postulationem etiam fieri posse per *scrutinium*, (§. CCXCIX. seq.) & *compromissum*: (§. CCCI. seq.) *c)* 2) Sufficere & hic regulariter *vota maiora*: (§. CCXCIX.*) 3) Quandoque tamen desiderari *duplo maiora*, si eligibilis cum postulabili concurrit: *d)* 4) Postulationem praesentandam esse postulato, vt animi sui sententiam desuper exponat. *e)* Modus illius.

§. CCCXVI.

Ex secundo (§. CCCXIV. 2.) sequitur, 1) Episcoporum postulationem ad *Pontificem*, *f)* 2) reliquorum Praelatorum ad *Epi-* Ad quem dirigenda?

O *scopum*

b) c. 6. *de elect. in 6.* c. 20. X. *de elect.*
c) CORVINVS *cit. l.* L. 1. tit. 5. § 5.
d) c. 40. X. *de elect.*
e) c. 6. *de elect. in 6.*
f) c. 4. X. *de Postulat.*

ſcopum vel *Archi-Epiſcopum* dirigendam eſſe. Nec minus inde conſtat, 3) Superiorem impedimentum remouere poſſe: 4) Vbi immediate ſuperior repulſam dedit, ad *Pontificem recurſum* in mundo eſſe, (§. VI. 6.) & hunc, vbi absque iuſta cauſſa admiſſio denegata fuit, illam *imperare* poſſe. *g)*

§. CCCXVII.

Ratio admiſſionis.

Ex tertio (§. CCCXIV. 3.) conſequens eſt, 1) dari defectus *indiſpenſabiles*; adeoque 2) huc ſaltem pertinere defectus ob aetatem, natiuitatem, vinculum alterius eccleſiae & ſimiles: (§.CLXXX.) 3) Pontificem, cum imperare queat admiſſionem (§. CCCXVI.4.) & totius eccleſiae caput ſit, illique Suprematus vniuerſalis & independens competat, (§.CCLXXXIII.ſeq.) etiam *decreta eligibilitatis* indulgere poſſe.

§. CCCXVIII.

Ratio admiſſionis poſtulati.

Ex quarto (§. CCCXIV. 4.) diſcimus, 1) poſtulationem nullum ius tribuere poſtulato, *h)* adeoque 2) poſtulantibus re integra & *variationem* integram eſſe: *i)* 3) Omnem vim poſtulationis pendere ex *admiſſione: k)* & hinc 4) admiſſionem fieri cum *cauſſae cognitione: l)* 5) *Admiſſione denegata* ſuperiorem vacanti eccleſiae proſpicere, *m)* (§.CMVI. *γ*) niſi

g) C. BARBOSA *iur. eccl.* L. I. c. 19. nr. 4.
h) c. 3. & 5. X. *de poſtul.*
i) CORVINVS *cit. l. tit.* 5. §. 8.
k) LINCK *de iur. Epiſc.* c. 5. *nr.* 35.
l) INNOCENT. III. *Lib.* XI. *ep.* 171.
m) CONC. NAT. GERM. §. 2.

nisi 6) *duae tertiae* ex electoribus consenserint in postulatum. *n*) Hinc denique 7) constat, cur *scrutinium* hic non adeo exacte obseruari debeat, vti in electione. *o*)

VSVS INTER PROTESTANTES.

§. CCCXIX.

Sicuti electio inter Protestantes iuxta suas solemnitates obseruari solet: (§. CCC. ***) ita & postulatio in *Praelaturis mediatis* vsitata est. Immediatas vero quod concernit, palmaria postulationis ratio, scilicet *confirmatio* superioris plane exsulat. Retinuerunt quippe Protestantes nomen propterea, quod Episcopi & Praelati Protestantes qualitates haud habeant, quas in illis requirit ius canonicum. Hinc nomen *electionis* & *postulationis* hic promiscue adhibetur. Quodsi vero postulabilis cum eligibili concurreret, ratione votorum omnino discrepantia inter postulationem & electionem statuenda foret, quale quid in *Abbatiis* potissimum occurrere potest. Vbi vero super electione & postulatione lites & controuersiae imminent, eae in summis *imperii tribunalibus* discutiuntur. *p*)

Postulationis inter Protestantes indoles, in immediatis Praelaturis.

§. CCCXX.

In *mediatis* capitulis ordinaria postulationis via obseruari solet. Vbi itaque vota in talem

In mediatis

n) c. 40. X. *de elect.*

o) PASSERINVS *de elect. can.* c. 24. nr. 9.

p) INSTR. PAC. *art.* 5. §. 54. FABRI Staats-Cantzley T. XIII. pag. 510 sequ.

talem perſonam diriguntur, quae directo eligi nequit, *admiſſio* a ſuperiori impetranda eſt. (§.CCCXVIII. ſeqq.) *q)*

POSTVLATIO MINVS SOLEMNIS.

§. CCCXXI.

De ſimplici poſtulatione.

Haec de poſtulatione *ſolemni* obtinent. Datur tamen & *ſimplex* ſeu *minus ſolemnis* poſtulatio, quae nihil aliud eſt, *quam requiſitio conſenſus illius, cuius ex aliqua cauſa intereſt, eo directa, vt perſona alioquin idonea promoueri poſſit.* *r)*

§. CCCXXII.

Axiomata.

Inde haec necto axiomata: I. Minus ſolemnis poſtulatio non ob defectum canonicum, ſed ob aliud impedimentum fit. II. Poteſt etiam dirigi ad laicum. *s)*

§. CCCXXIII.

Quando obtineat?

Ex primo diſcimus, 1) hanc poſtulationem ſaltem fieri propter *auctoritatem*, quam quis in poſtulatum habet, vel ob aliam cauſſam canonibus non notatam: 2) Poſtulatione tali admiſſa adhuc *electione* vel *Poſtulatione* ſolemni opus eſſe. *t)*

§. CCCXXIV.

Ad quem dirigenda?

Ex ſecundo colligimus, 1) conſuetudine obtinere poſſe, vt *conſenſus Principis* ob ius aduocatiae, aut 2) *Patroni* requirendus ſit: 3) Vt

q) STRYCK *de iur. papal. Princip euang* c. 5. §. 4.
r) HEBERER *de poſtul. can.* c. 1.
s) PASSERINVS *cit. l.* c. 24. ſequ. 1.
t) CORVINVS *cit. l.* §. 13.

3) Vt actus, in contrarium gestus, *nullus* sit; a qua praxi nec Protestantes abhorrent.

TIT. XIX.
DE CONFIRMATIONE.

§. CCCXXV.

FActa electione aut postulatione, *consensus* ab electo & postulato requiritur, *u)* qui ab illo *intra mensem*, a postulato *intra octiduum* declarandus est, *x)* quia nemo absolute ad spartam eiusmodi suscipiendam cogitur. *y)* Praestito vero consensu, *confirmatio* postulanda est ab eo *Praelato*, cui *dignitas*, ad quam quis electus aut postulatus fuit, *immediate subest.* * *z)* Hinc ordo nos ad confirmationem ducit. Connexio.

* Olim Metropolitani non solum electionem dirigebant, sed &, ea facta, omnes prouinciae Episcopos conuocabant in locum ecclesiae vacantis. Hoc collecto concilio, Metropolitanus electionem examinauit, electum interrogauit de natalibus, vita, adscensu per ordines, fide, & dehinc ordinationem peregit, (§ CCLXXIV.) Ex quo vero electio ad capitula deuoluta fuit, Metropolitae, inconsultis suffraganeis, electos Episcopos confirmarunt. Quum vero horum decreta minoris ponderis essent ac illa, quae a synodo Episcoporum emanabant, frequentissime ab eorum repudiatione

u) c. 6. & 8. X. *de elect.*
x) c. 6. *de elect. in* 6.
y) ZIEGLER *de clerico renitente.*
z) CORVINVS *cit. l.* L. I. *tit.* 6. §. 2.

tione ad *curiam Romanam prouocatum* fuit. Exinde Pontifex occasionem nactus est *confirmationem* Episcoporum ad sua *reseruata* trahendi. Consensus Imperatorum, qui in ipsa Pontificis electione necessarius erat, (§. CCLXXXVI.*) extorto iure inuestiendi euanuit. MAIMBOVRG *de la decadence de l'empire* L. II.

§. CCCXXVI.

Quid confirmatio?

Est vero confirmatio: *adprobatio electionis aut postulationis, facta a superiore, quae electum aut postulatum, ecclesiae demum adglutinat.*

§. CCCXXVII.

Axiomata.

Hinc tenenda axiomata: I. Confirmatio ab electo aut postulato est petenda. II. Conceditur cum caussae cognitione. II. Post eam matrimonium cum ecclesia est ratificatum.

§. CCCXXVIII.

Intra quod tempus petenda?

Ex primo recte colligis: 1) *Spatium* huic petitioni esse statuendum, quod olim trimestre fuit. Ex quo vero ad Pontificem confirmatio deuoluta fuit, confirmandus *post mensem*, ab electione aut postulatione, in quam consensit, computandum, iter ad curiam Romanam adornare tenetur, & vbi illuc venerit, intra *quindecim dies* se Pontifici sistere, aut 2) impedimenta dicere, & illa intra alios quindecim dies probare: 3) Inde sequi, hoc spatium esse *peremtorium.* a) Cap. 6 de Elect. in 6.

§.CCCXIX.

a) CORVINVS *cit. l.* §. 4.

§. CCCXXIX.

Ex secundo (§.CCCXXVII.2.) intelliges: 1) cur terminus peremtorius praescribatur, intra quem quisque *contradictor* admittatur; 2) Vbi *plures* sunt candidati, qui se ad eandem Praelaturam electos aut postulatos esse dicant, hi *simul citentur*: 3) Cur etiam *ex officio*, & deficiente contradictore in ipsam personam electam & modum electionis *inquirendum*, & 4) propterea *acta* & monumenta *electionis* exhibenda sint: 5) Cur vbi *iusta* deprehenditur electio, ea *confirmari* debeat, cum tamen *admissio* postulati res *merae gratiae* sit: *b)* 6) Cur, vbi vitium in electione aut persona occurrit, *irrita* sit *electio*, persona reiiciatur, & 7) constitutio Praelati ad superiorem deuoluatur: (§. CCCIX. 3. add. §.CMVI.γ) *c)* Denique 8) inde constat, cur, vbi quis Pontifice inferior confirmationem impertiendam denegauerit, ab eius sententia & reiectione prouocari possit ad Pontificem. (§.CCCXVI.4. §. CCCXXV.*)

Qualis caussae cognitio adhibeatur.

§. CCCXXX.

Ex tertio denique axiomate (§. CCCXXVII.3.) constat: 1) Cur *iusiurandum fidelitatis* a confirmato exigatur: *d)* 2) Cur electus ante confirmationem *administrationi* se immiscere haud possit: *e)* nec 3) ea, quae

Effectus.

b) CONCIL. TRID. *Sess.* 24. *de reform.* c. 1. PASSERINVS *de elect. can.* c. 33. *qu.* 6.

c) CORVINVS *cit. l.* §. 5.

d) IDEM *ibid.* §.7. MARCA de C.S.& I. L. 6. c. 3.

e) c. 17. X. *de elect.*

iurisdictionis sunt, exercere, *f)* quamuis 4) haec aliter se habeant in electis, (aliter in postulatis) extra Italiam, in *Germania*, *Gallia*: *g)* Ita tamen, vt 5) ante quam administrationi se immisceant in *capitulationem* (§. CCCXXXI.) consentire, eamque iureiurando confirmare debeant: *h)* Denique 6) cur confirmatio non tribuat iura ordinis. *i)* nam hac dependenda consecratione

vid. Koch von Archi Diaconat. Rechten p. 68. et 69.

vid. Faber in der Moralischen Bibliothek Tom. VI.

§. CCCXXXI.

Quid capitulatio?

Quum vero electi ante administrationem in capitulationem consentire debeant, (§. CCCXXX. 5.) tenendum est, capitulationes esse, *pacta inter electum aut postulatum & capitulum inita*, *quibus episcopali potestati modus praescribitur.*

vid. Alberti libertatis Bremensis p. 216.

§. CCCXXXII.

Super quibus confici possit.

De his pactis obseruandum, 1) ea iniri saltem posse de *licitis*, *possibilibus*, & ecclesiasticae *libertati* non aduersantibus: 2) Nullam continere *deminutionem* seu deductionem fructuum: nec 3) compilari ante electionem aut postulationem: *k)* nec 4) in Germania iniri de illis, quae ex *superioritate territoriali* fluunt: 5) Ea in genere non aliter robur obtinere, quam si sint constitutionibus imperii conformia. *l)*

vid. Lauen Gravam. in nat. Germaniae Tom. 8. c. 6. de pace Westphalica

VSVS

f) c. 15. X. *eod.*
g) c. 28. & 44. X. *eod.*
h) c. 2. C. 8. *qu.* 3.
i) CORVINVS *cit. l.* §. 8.
k) vid. Bulla Innocentii XII. apud Fabr. in der Staats Cantzley T. II. p. 13. sequ.
l) INSTR. PAC. *art.* V. §. 16.

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. CCCXXXIII.

Immediatos Episcopos & Praelatos nulla indigere confirmatione, ex antecedentibus constat. Petere tamen debent *Inuestituram* intra annum, quae illis per *sceptrum* olim, hodie per *gladium* impertiri solet. *m*) Quod si vero electio in discordia facta fuerit, per accidens confirmatio necessaria est, quia in litibus hic exortis imperator iudex competens est. (§. CCCXIX.)

Praelati immediati nulla confirmatione indigent.

§. CCCXXXIV.

Mediati vero Praelati iam olim a Principe confirmationem impetrarunt: *n*) hinc hodie multo magis *confirmatio* eorum a *Principe* expetenda est.

Bene vero mediati.

§. CCCXXXV.

Etiam intuitu electorum ad pastoratum, Principis *confirmatio* quandoque desideratur. (§. CCLX. 3. seq.) Sane vbi ecclesiis ius eligendi competit, confirmatione alicubi opus est. (§. CCCXI.* nr. 4.)

Quandoque etiam ministri ecclesiae confirmantur.

§. CCCXXXVI.

Capitulationes (§. CCCXXXI.) nec apud Protestantes incognitae, licet non vndequaque ea, quae apud Pontificios obseruanda sunt, hic obtineant. Nam reseruatio fructuum

Vsus capitulationum.

m) Dnus BVDER diss. *de feudis sceptri.*

n) STRYCK *de iure papali Princip euangelicorum* C. I. § 5. REINHARD *de iur. Princip. circa sacra ante reformat.* p. 173. sequ.

ctuum (§. CCCXXXII. 2.) apud nos non reprobatur. Deinde *perpetuae capitulationes* in quibusdam capitulis obtinent, & tunc Episcopatus *iure* quodam *hereditario* certis familiis addici solent.

+ ut in Episcopatu Misnensi de anno 1581 Lubecensi de anno 1683

TIT. XX.
DE CONSECRATIONE.
§. CCCXXXVII.

Connexio.

QVum confirmatio matrimonium cum ecclesia saltem *ratificatum* faciat, (§. CCCXXVII. 3.) *consummandum* illud adhuc est, quo Praelatus & ea expedire possit, quae sunt *ordinis*. Hanc vero facultatem quum demum per *consecrationem* nanciscatur, & tunc consummatum dicatur matrimonium; de hac consummatione agendum est.

§. CCCXXXVIII.

Quid consecratio?

Est vero consecratio: *Vnctio capitis & manuum, chrismate solemniter facta, in signum consummati cum ecclesia matrimonii.* o)

§. CCCXXXIX.

Axiomata.

Tenenda de illa axiomata: I. Consecratio est actus sacrosanctus. II. Ea ab Episcopo non est negligenda. III. Impertienda est a persona habili. IV. Peragenda ritibus consuetis. V. Consummat vinculum, quod est inter Episcopum & ecclesiam.

§. CCCXL.

Quid operetur?

Ex primo fluit: 1) Imprimere consecrationem

o) c. 4. X. *de transl. Episc.* c. 7. D. 23.

tionem *characterem indelebilem*: 2) conferre *gratiam* & *potestatem* obeundi munus Episcopale, *p)* cum 3) manuum impositio etiam accedat.

§. CCCXLI.

Ex secundo (§.CCCXXXIX.2.) consequitur, 1) illam petendam & expediendam esse *intra tres menses*, nisi legitimum impedimentum subsit: *q)* 2) Propterea olim Metropolitanum diem consecrationi dixisse: *r)* 3) Negligentes trimestre spatium absque legitimo impedimento ipso iure excidere *iure* ex *electione* & *confirmatione quaesito*: nec 4) opus esse sententia declaratoria, sed mox locum dari nouae electioni, quia *vacat sedes*, & capitulum succedit: *s)* (§.CCCLXXXVIII. seq.) 5) Ipsum Pontificem, vbi nondum consecratus est Episcopus, consecrandum esse. *t)* Non est negligenda.

§. CCCXLII.

Ex tertio (§.CCCXXXIX.3.) intelligimus, 1) cur consecratus, & si Archi-Episcopus aut exemtus Episcopus est, praeterea *pallio* (2.CCCXLVI.seq.) instructus esse debeat: *u)* 2) Cur Episcopi ab his, quibus immediate subsunt, adhibitis aliis Episcopis; 3) Archi-Episcopi vero a comprouincialibus consecren- Qui illam expediat?

p) c.4.X. *de transl. Episc.* c.29.X. *de elect.*
q) c.2.D.75.
r) ZIEGLER *de Episc.* L.II. c.9. §.13. *sequ.*
s) CIRONIVS *in paratitl. ad tit.* X. *de elect.*
t) c.1.D.23.
u) CIRONIVS *cit. l.*

crentur.* (§. CCLXXIV. & CCLXXVIII. *x)* 4) Cur tres requirantur Episcopi, quorum vnus *consecrator*, reliqui adsistentes dicantur. *y)* 5) Cur Pontifex Romanus regulariter ab *Hostiensi* Episcopo consecrari debeat. *z)*

* Ita adhuc iure decretalium. Hodie vero non solum Archi-Episcoporum sed & Episcoporum consecratio fit *auctoritate* summi *Pontificis*. MARCA de C. S. & I. L. VI. c. 3. ibique BALVZIVS. Quod enim olim suburbicariorum Episcoporum intuitu obtinuit, ius commune factum fuit. GARNIER. *Lib. diurn. Rom. Pontif.* c. 3.

§. CCCXLIII.

Quibus solemnitatibus fiat?

Ex quarto (§. CCCXXXIX. 4.) constat: 1) cur *ieiunent* vigilia, consecrationem præcedente, & consecrantes & consecrandus: 2) cur consecrandus consecratori solemniter coram altari praesentetur: 3) cur consecrator consecrandum de fide, moribus, qualemque se in posterum gerere velit, interroget, quae interrogatio *examen* dicitur: *a)* 4) cur consecrandum de *officio* Episcopali admoneat: 5) librum euangeliorum apertum super collo & humeris expandat: 6) manus cum adsistentibus imponat: 7) super eo oret: 8) caput & manus chrismate inungat: 9) baculum pastoralem & annulum, (§. CCXLVIII. 4.) consecret & tradat: 10) librum euangeliorum

x) c. 6. X. *de temp. ordin.*
y) CIRONIVS *cit. l.*
z) CORVINVS *cit. l.* tit. 7. §. 5.
a) c. 7. D. 23.

rum manibus tenendum offerat: 11) abhinc consecrandus officium suum mox auspicetur. 12) Cur consecrator tiaram & chirotecas consecret, mitram consecrato imponat: 13) eum in solio suo collocet, & denique 14) sub hymno Ambrosiano Episcopi adsistentes consecratum per omnes ecclesiae angulos deducant. *b)*

§. CCCXLIV.

Ex quinto denique (§. CCCXXXIX. 5.) discimus: 1) cur consecratio fieri debeat in *ecclesia vacante*, aut ad minimum in prouincia: *c)* 2) cur potissimum *annuli* datio interueniat, (§. CCCXXXIII 9.) & 3) *fidei professio* facienda sit: *d)* nec non 4) promissio generalis de obseruandis illis, quae canonibus sunt praescripta: * 5) cur Papa consecratos *fratres* adpellet, electos vero *filios* salutet: *e)* 6) cur olim dies consecrationis demum locum inter comprouinciales dederit, *f)* & 7) olim singulis annis memoria consecrationis solemniter celebrata, & dies ille, *natalis Episcopatus* dictus fuerit. *g)*

Adglutinationis per consecrationem factae consectaria.

* Inde natales sumserunt *iuramenta obedientiae*. MARCA *de* C. S. & I. L. VI. c. 3. ZIEGLER *de Episc.* L. II. c. 9. §. 18.

§. CCCXLV.

b) PONTIF. ROM. *tit. de consecr. Episcop.*
c) CONCIL. AVRELIAN. IV. c. 3.
d) ZIEGLER *cit. l.* Lib. II. c. 9. §. 18.
e) CIRONIVS *cit. l.*
f) ZIEGLER *cit. l.* c. 9.
g) CIRONIVS *cit. l.*

§. CCCXLV.

Vsus doctrinae inter Protestantes.

Quum vero Protestantes Episcopi iura *ordinis* non exerceant, (§. CCLI.) consequens est, eos *nulla consecratione* indigere. Quum vero apud nos etiam tales Episcopi concurrant, quales primitiua aluit ecclesia, (§. CCLVI.) horum vero consecratio ab *ordinatione* reliquorum ministrorum ecclesiae non differat; res omnis ad aliam tractationem reseruanda est. (§. DL. seq.)

TIT. XXI.

DE PALLIO.

§. CCCXLVI.

Connexio.

EPiscopi priuilegiati, exemti, & omnes Metropolitani, licet confirmati & consecrati sint, nondum tamen omnia exercere possunt, sed *pallii receptione* adhuc indigent, * (§. CCCXLII. I.) adeoque proxime haec doctrina sequitur. *b)*

* Pallium olim erat genus indumenti *Imperatoribus* proprii, ex quorum concessione etiam *Patriarchae* illo gaudebant, qui tamen vsum aliis concedere nequibant. Postea vero Episcopus Romanus *suo quasi iure* illis *Metropolitis* vsum pallii concessit, quibus *vicariatum* ecclesiae Romanae contulerat. GARNIER *Lib. diurn. Rom. Pontif.* c. 4. Inde oriebatur vulgatum: *Per pallii traditionem conferri plenitudinem potestatis.* Abhinc Metropolitae auidissime passim vicariatum cum pallio ambierunt. Mox Pontifex in eo fuit, vt omnibus

b) c. 3. X. *de auct. & vsu Pallii.* c. 23. X. *de priuil.*

bus Metropolitanis *necessitatem petendi pallii* imponeret. Sic enim non poterant non per vicariatum demandatum ministri & officiales Pontificis fieri. MARCA *de* C. S. & I. *Lib.* VI. c. 6. & 7. ibique Dnus BOEHMER *obs.* 3. ZIEGLER *de Episcopis* L. II. c. 10. Hodie non amplius est indumenti genus, sed fascia instar stolae sacerdotalis effigiata.

§. CCCXLVII.

Est vero Pallium: *Ornamentum eorum, qui vicariatum Pontificis tenent, instar fasciae ante pectus pendens, humeros ambiens, cruces nigras & purpureas intextas habens, alia ornamenta supertegens.* Pallii descriptio.

§. CCCXLVIII.

De illo notanda axiomata: I. Pallium confert plenitudinem potestatis. II. Qui eo vtuntur, sunt vicarii Pontificis. *i)* III. Est certo respectu beneficium non personale, sed reale. Axiomata.

§. CCCXLIX.

Ex primo vides: 1) Pallium consecrationi nil addere ad *ordinis ministerium*, sed tribuere *plenitudinem iurisdictionis: k)* proindeque 2) eum, qui pallio indiget, consecrationem aliosque actus non quidem *exercere*, illos vero *aliis demandare* posse: *l)* 3) modum pallium conficiendi multis *sollemnitatibus* repletum esse: 4) quod propterea dicatur sumtum de *corpore Petri:* 5) peti debeat instan- Consectaria primi axiomatis.

i) CIRONIVS *paratitl. ad tit. X. de auct. & vsu pallii.*
k) IDEM *ibid.*
l) c. 1. X. *de translatione.*

instanter; *m*) 6) inde etiam constat, cur imponatur a Praelato quodam humeris Archi-Episcopi; *n)* nec 7) regulariter traditio differatur obiectione criminis vel defectus: *o*) 8) cur Episcopi simplices, pallio ornati, dicti fuerint *secundi Metropolitani: p)* 9) cur hodie *ingenti pretio* sit redimendum.

§. CCCL.

Secundi. Ex secundo (§. CCCXLVIII. 2.) consequens est: 1) vt considerentur quodammodo vt *Pontificis legati*, (§. CCCCLI.*) adeoque adstrictius reliquis Papae imperio subiiciantur: *q)* 2) vt propterea Archi-Episcopis potissimum necessitas, petendi pallium, imposita fuerit, quia simplices Episcopi iam Metropolitanis subiecti erant: (§. CCLXXIII. seq.) 3) vt *exemtis*, quo illi etiam omnia ex auctoritate Romanae sedis agerent, *vicariatus* talis conferendus fuerit: 4) vt *ex singulari priuilegio descendat*, vbi *non exemtis* pallium conceditur:* 5) vt cum pallii impositione *subiectio* & *fidelitatis promissio* iniuncta fuerit: *r*) 6) vt *reuersales* de traditione facta exarari debeant. *s*)

* Hi eatenus ceu legati Pontificis considerari solent. CIRONIVS *Lib.* I. *obs.* 7.

§. CCCLI.

m) c.2. D. 10. CORVINVS *de pers. & benef. eccl.* L. I. tit. 10. *nr.* 8.

n) ESPEN. *iur. eccl.* L. I. tit. 19. c. 5. §. 13.

o) Extrauag. vnic. *de auctorit. & vsu pallii.*

p) BALSAMO *ad* c. 12. *Concil. Chalced.*

q) Ill. BOEHMER *ad Petr.* de MARCA L. I. c. 7. *Obs.* 3.

r) MARCA *cit. l.* §. 6. *sequ.*

s) Extrau. comm 1. *de elect.*

§. CCCLI.

Ex tertio (§. CCCXLVIII. 3.) denique sequitur: 1) vt transiens de vna ecclesia in aliam *nouo Pallio* sit honorandus: *t*) 2) vt nec *extra prouinciam* deferri possit, nisi speciali gratia indultum: *u*) 3) vt tunc, vbi duobus Archi-Episcopatibus quis praeficitur, *duo* etiam *pallia* impetrare debeat, & 4) quilibet cum suo *pallio sepeliendus* sit: *x*) nec difficilis est ex his ratio, cur 5) vsus ad *certos dies* restrictus sit; *y*) Pontifex vero vbique, dum missarum sollemnia celebrat, pallio vti possit. *z*) Tertii.

§. CCCLII.

Nulli inter Protestantes occurrunt Archi-Episcopi, & si adhuc adessent, tamen ad pallium expetendum obstricti non forent. *a*) Vsus doctrinae inter Protestantes.

TIT. XXII.

DE ERECTIONE EPISCOPATVVM.

§. CCCLIII.

ALienus quodammodo videtur hic titulus a materia iuris personarum; verum Connexio.

t) c. 4. in fin. X. *de postulat.*
u) c. 1. & 5. X. *de auctorit. & vsu pallii.*
x) c. 2. X. eod. c. 40. *de consecr.* D. 1.
y) CIRONIVS *paratitl.* X. *de auctorit. & vsu pallii.*
z) c. 4. X. *de auctorit. & vsu pallii.*
a) INSTR. PAC. *art.* V. §. 19.

rum cum nec *iura Episcopalia* plene intelligi queant, nec *parochorum*, nisi vbi de origine ecclesiarum, parochiarum & dioecesium quaedam adspergantur: immo ipsa Episcoporum constitutio cum hac materia connexa sit; hanc materiam huc transferendam e re esse duxi.

§. CCCLIV.

Origo coitionum christianarum.

Coitiones christianorum separatae publicorum sacrorum gratia non statim cum doctrina christiana ortae sunt, sed tunc demum inualuerunt, vbi etiam pagani Christo fidem dederunt, Iudaeique infideles illos, qui euangelio aures praebuerunt, amplius tolerare noluerunt. *b*)

§. CCCLV.

Non statim produxere parochias.

Licet vero postea *separatas congregationes* sacrorum caussa instituerent, non tamen mox inde peculiaris respublica, seu ordo Imperantium & parentium conflatus fuit, quippe quod non vno impetu, sed per varias occasiones ingruentes, varioque tempore factum fuit. *c*)

§. CCCLVI.

Quilibet Episcopus vnam ecclesiam rexit.

Singulis ecclesiis praeerant Episcopi cum suis Presbyteris: (§. CLIX. & §. CCXXXII.) dioeceses vero, quatenus illae *districtum & colle-*

b) Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 8. Quod ipsum pluribus in *Hist. eccl. Sec.* I. quae iam sub praelo sudat, peculiari capite, fusius demonstro.

c) BOEHMER *cit. l.*

collectionem plurium ecclesiarum notant, erant incognitae. Sicuti vero, quum eminentiores facti essent Episcopi, (§. CCLXIII. seq.) duo in vno loco esse nequibant; ita inconueniens videbatur, duas vel plures exstare in vna vrbe conciones, a se inuicem plane distinctas. *d)*

§. CCCLVII.

Pace ecclesiae reddita, vel noua omnibus in locis exstruebantur templa, vel iam exstructa & paganis ademta in vsus Christianorum conuertebantur. (§. DCCLXXXV.*) In maioribus ciuitatibus, *vnum templum* fidelibus non sufficiebat, *hinc plura* in vno loco erecta fuere. Inde *plures* in vna ciuitate *coetus* formabantur, & singulis templis portio gregis adsignabatur. Omnes vero manebant sub cura Episcopi, ita tamen vt ille *maiori* praeesset: reliquis *minoribus* vero quosdam ex Presbyteris & Diaconis praeficeret, quod institutum ipsi Principes Christiani promouerunt. Inde orta distinctio inter ecclesias *cathedrales* & *parochiales*. *e)* Prima parochiarum initia in vrbibus.

§. CCCLVIII.

Simili ratione ruri ecclesiae parochiales ortae sunt, ex quo cauebatur, ne amplius in Et ruri.

d) IENCKINVS THOMASIVS *de regim. eccl. trium primorum eccl. Christ. secul.* c. 2.

e) Ill. BOEHMER *iur. paroch.* Sect. II. c. 2. & *iur. eccl. antiqu. diss.* 8. §. 21. *sequ.* BINGHAM *orig.* L. IX. c. 8. Qui tamen antiquiorem iusto, parochiarum originem facit.

agris essent Episcopi, sed saltem Presbyteri. (§. CCCCXXXIV. seq.) Illis itaque in locis, vbi nouae ecclesiae colligebantur, *Presbyteri* fuere constituti, sub cura & *inspectione Episcopi* ciuitatensis. Sic *proprium* exinde clericis *territorium* fuit datum, nouaque iura passim orta. *f)*

§. CCCLIX

Inde natae prouinciae & dioeceses.

Tali subordinatione semel facta, iacta erat alea, ad *politiam* in ecclesia introducendam. Sicuti enim orbis Romanus in vrbes, prouincias & dioeceses diuisus erat; ita & politia ecclesiastica diuidi tandem coepit in *parochias*, *prouincias* & *dioeceses*. Erant enim ecclesiastici coetus foedere quodam inter se iuncti, & intimiorem *vnionem* tam per *litteras*, quam *nuntios* & *synodos* conseruabant. Arctior vero fuit *vnio* inter ecclesias in *vna prouincia* sitas. Hinc de causis maioribus, communes deliberationes sua sponte instituebant, id quod vero tractu temporis in necessitatem abiit. Plerumque prouinciarum ecclesiasticarum eadem ratio fuit, ac ciuilium. Confirmauit hoc institutum synodus Nicaena. *g)* Pari ratione plures prouinciae coaluere in dioecesin, & Patriarcharum natales ita promoti fuerunt. (§. CCLXIV. seq.) Nam cum in singulis prouinciis *plures Metropolitae* constituerentur, ex illis vero *vnus* in tota dioecesi *directionem* quan-

f) Ill. BOEHMER *iur. paroch. cit. l.* §. 41. *sequ.*
g) CONCIL. NICAEN. c. 5. & 6.

quandam gereret, factum est, vt huic postea *Metropolitae* prouinciae *subiecti* fuerint. *b*)

§. CCCLX.

Paroecia itaque & *dioecesis* in prima origine eiusdem erant significatus, denotabantque *ecclesiam, cui Episcopus cum clero praefuit.* Quum vero plures ecclesiae vno Episcopo subiicerentur, (§. CCCLVII.) παροικία dicebatur *ecclesia parochialis* Episcopo subiecta: *dioecesis* vero ille districtus, in quo *plures parochiales ecclesiae. i)* Per excellentiam autem ille districtus *dioecesis* appellabatur, cui *multae prouinciae* addictae, & sub vnius regimine constitutae fuerunt. Abhinc & superiores & inferiores clerici *territoria* quaedam accipiebant, intra quorum fines se continerent, nec in alio quid tentarent. (§. CCCCLVIII. seq.)

Quid paroecia? Quid dioecesis?

§. CCCLXI.

Ex his itaque discimus: I. Erectionem Episcopatuum originarie ex *sola plantatione ecclesiarum* profluxisse: (§. CCCLVI.) II. Postea vt sedes Episcopalis vel Metropolitana diceretur, a synodalibus decretis dependisse. (§. CCLXV. seq.) *k*) III. Imperatores ipsos ecclesias ad episcopale & metropo-

Consectaria ex dictis deducta.

b) conf. L. 3. C. Theod. *de fide cathol.* ibique IAC. GODOFR. BINGHAM *orig.* Lib. IX.

i) BINGHAM *cit. l.* c. 2. & 8.

k) *Cod. Afric.* c. 98. MARCA de C.S. & I. Lib. II. c. 8.

litanum fastigium euexisse. (§. CCCLVII. add. §. CCLXXXII.*) *l)*

§. CCCLXII.

Qua ratione erectio Episcopatuum ad Pontificis arbitrium delata?

Quum vero erectio Episcopatuum olim ex sola plantatione ecclesiarum proflueret, (§. CCCLXI. 1.) multi autem Episcopi in propaganda doctrina euangelii segniores fierent, *Romanus Episcopus*, qui semper prae reliquis caput extulerat, hanc curam sibi quasi propriam fecit, & vt ad fidem christianam populos perduceret, omne studium adhibuit. Mox, vbi ad doctrinam christianam per suos missos quosdam perduxerat, ibi *sedes Episcopales* ordinauit. Abhinc in eo fuit, vt in hoc negotio Principibus nihil quam consentiendi facultatem relinqueret. *m)* Hinc a seculo IX. & X. in Episcopatuum erectione *Pontificis auctoritas* potissimum desiderata fuit.

§. CCCLXIII.

Nec non vniones aliaque.

Sicuti vero *erectionem* sibi vindicauit; ita & *vniones*, *dismembrationes*, immo *translationes* sedium episcopalium sua auctoritate fieri iussit. Quoad vniones vero & dismembrationes praeter sedis apostolicae auctoritatem requiritur: 1) vt fiant *consensu Episcoporum*, quorum dioeceses minuuntur: 2) *Metropolitanorum*, quibus suffraganei surripiuntur,

l) ZIEGLER de Episc. L. 1. c. 4. §. 30. sequ. MARCA *cit. l.* c. 4. M. A. DE DOMINIS *de rep. eccl.* L. VI. c. 5. §. 136. *sequ.*

m) MARCA *cit. l.* c. 8. §. 1.

tur, 3) *Principis* & territorii domini, immo & 4) *cleri* & *populi*. (§. CMXXXVII. seq.)

§. CCCLXIV.

Apud Protestantes *immediati* Episcopatus non nisi ex sententia *imperii* mutari possunt. *Mediati* in Ducatus sunt transmutati. Nomen quidem Episcoporum in quibusdam regnis superest, (§. CCLV.) vbi praepositi ecclesiarum sunt; verum horum potestas dependet a Principe, nec talem districtum regunt, qui ad dioecesin catholicorum Episcoporum accedat. Vsus doctrinae inter Protestantes.

TIT. XXIII.

DE TRANSLATIONE.

§. CCCLXV.

VIdimus modos, quibus Episcopi ecclesiae adglutinantur; nunc, qua ratione vinculum rursus dissoluatur, dispiciendum est. Contingit vero *translatione*, *renuntiatione*, *depositione*. Connexio.

§. CCCLXVI.

Est translatio: *dissolutio legitima vinculi, quo Episcopus cum priori ecclesia erat iunctus*, (§. CCCXXXVIII.) *& ad alteram ecclesiam transitio.* * *n*) Quid translatio?

* Olim inaudita. Ab officio nemo recedere poterat. Hinc *reordinationi* aequiparata fuit translatio. CIRONIVS *paratitl.* X. h. t.

n) c. 30. X. *de elect.* c. 2. X. *de postulat.*

§. CCCLXVII.

Axiomata. Inde fluunt axiomata: I. Translatio regulariter est prohibita. II. Fieri debet auctoritate superioris. III. Dissoluit vinculum, quod cum priori ecclesia intercessit.

§. CCCLXVIII.

Qua ratione permissa? Ex primo reddes rationem: 1) cur referatur inter *odiosa: o)* 2) cur tamen permittatur ob *vtilitatem* & *necessitatem, p)* nam salus ecclesiae suprema lex esse debet: (§. LV.) 3) cur *caussae cognitionem* desideret.

§. CCCLXIX.

Cuius auctoritate fiat? Ex secundo (§. CCCLXVII. 2.) sequitur: 1) vt *Episcoporum* translationes fiant auctoritate Papae, qui eiusmodi vinculum ligauit, (§. CCCXXV. & CCCXLII.*) adeoque & solus soluere potest: *q)* 2) vt *inferiorum* clericorum translatio fiat *auctoritate Episcoporum:* 4) vt in Germania tunc Pontifex *vacanti Episcopatui prouideat:* * *r)* (§. CMVI. β) 4) vt translatio etiam *inuito* transferendo fieri possit, ** *s)* & ς) etiam ad *tempus.*

* Episcoporum translationes hodie rariores sunt ob *pluralitatem Episcopatuum.* (§. CMXXVII. seq.) Certe rariores sunt in Germania, maxime post reformationem, quia consultius visum

o) THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl. discipl.* P. II. L. 2. c. 60. *sequ.*

p) c. 34. 35. 36. 37. & 42. C. 7. q. 1.

q) CIRONIVS *cit. loc.*

r) SCHILTER in *not. ad Conc. Nat. Germ.*

s) THOMASSINVS *cit. l. c.* 64. *nr.* 8. *seq.*

ſum Pontifici, vni plures Epiſcopatus committere. Inferiorum vero clericorum translationes frequentiores ſunt.

** Hoc ipſum dicitur translocatio. (§. CCCLXXI.) Intuitu Epiſcoporum in Germania fieri nequit.

§. CCCLXX.

Ex tertio denique (§. CCCLXVII. 3.) diſcimus: 1) transferendum accipere *litteras dimiſſorias:* 2) Pallium, ſi eo gauiſus eſt, priori eccleſiae relinqui, & 3) ſi dignitas in illa, ad quam translatus eſt, tale etiam requirat, nouum a Pontifice transmitti ſolere: (§. CCCXLI. 1.) *t)* 4) translatum ſine *noua electione, poſtulatione,* aut *vocatione*, eccleſiam, a qua diſceſſit, repetere non poſſe: *u)* 5) ceſſare etiam *annum gratiae* non vero *deſeruitum.* Effectus.

§. CCCLXXI.

Quum vero translatio etiam *inuito* transferendo fieri poſſit, (§. CCCLXIX. 4.) inde diuiſio exſurgit inter *translationem* in ſpecie ſic dictam & inter *translocationem.* Illa contingit *volenti* & *in melius*, * haec inuito & plerumque *in deterius.* Diuiſio translationis.

* Olim vero non plane incognitae translationes de eccleſia maiore ad minorem. IO. ANDR. SCHMID. diſſ. *de translat. Epiſc. ab eccleſia maiori ad minorem.* Alias vbi ex minore ad maiorem fiunt, vt plurimum vel *ambitio* vel *auaritia* in cauſſa eſt.

t) c. 2 & 3. X *de poſtulat.* c. 30. X. *de elect.*
u) c. 34. C. 7. *qu.* 1. c 8. X. *de renunt.*

§. CCCLXXII.

Axiomata, de translationibus inferiorum clericorum.

Quum autem Episcoporum translationes rariores hodie sint, frequentiores tamen inferiorum clericorum, (§. CCCLXIX.*) etiam inter Protestantes; de illis tenenda axiomata: I. Et has translationes esse odiosas, nec temere suscipiendas: II. Fieri etiam inuito transferendo, & III. Quandoque per modum permutationis.

§. CCCLXXIII.

Quae circa talem translationem obseruanda.

Ex primo itaque intelligitur: 1) translationem legitimam haud esse, nisi *praegnans caussa* illam suadeat: *x)* 2) de hac caussa iudicare *consistorium*: *y)* immo 3) inter Protestantes ipsum etiam *Principem*, quippe a quo dimissio seu abdicatio muneris publici dependet: *z)* 4) quae de *vocatione diuina* plerumque adferuntur, in hypothesi maxime, non adeo liquida esse: 5) in impetranda *dimissione* circumspiciendum esse, vtrum minister membrum illius vniuersitatis fuerit, vbi ministrat, antequam ad ministerium promoueretur, nec ne? vbi modo *liberior*, modo *strictior* abeundi facultas adest: *a)* 6) non requiri consensum patroni, *b)* 7) bene vero consensum illius, qui transferendus est, nisi tales

x) BVDDEVS *theol. moral.* P. III. c. 3 §. 3.
y) FRITSCH *de resignat* c. 7 n. 43.
z) L. B. de LYNCKER *resp.* 183. nr. 2.
a) L. B. de MVNCHAVSEN diss. *de iur. ministr. exig. a Principe dimissionem.*
b) CARPZOV. *iurispr. consist.* L. III. d. vlt.

tales caussae adsint, quae quadantenus *coactionem* suadeant. *c*)

§. CCCLXXIV.

Quum vero etiam inuito transferendo translationes fieri soleant, (§.CCCLXXII.2.) de illis notandum: 1) eas dici *translocationes* (§.CCCLXIX.**) & fieri in *poenam*, ob commissum *excessum* vel *delictum*, ob quod minister suspendi vel deponi nequit: (P. II. §. CCCXVIII.) *d*) 3) fieri de *maiori* in *minorem* ecclesiam: 3) ad tollenda vel minuenda *scandala*. * De translocationibus.

* Verum si incommoda ex eiusmodi translocationibus resultantia inspicimus, *magis odiosae* esse deberent, ac ipsae *translationes*, puta si ob *malos mores* pastoris *in poenam* suscipiuntur. Tunc demum tolerandae forent, si ad tollendum *scandalum* decretae, scilicet vbi minister per *imprudentiam* (§.XCIII.3.) fines elenchi excessit, aut discordiae inter translocandum & collegas vel auditores ortae. v. I. S. STRYCK *de transloc. ministr. eccl.* TITIVS Probe des geistl. Rechts Lib. II. c. 4. §. 49. L. III. c. §. 16.

§. CCCLXXV.

Quum denique translationes etiam per modum permutationis fiant, (§.CCCLXXII. 3.) consequens est: 1) vt tunc *duplex translatio, collatio* & *institutio* occurrat, adeoque 2) requiri auctoritatem eius, penes quem est ius *conferendi & instituendi*: *e*) 3) vt proinde etiam *Patroni* consensus hic necessarius sit: De translationibus per permutationem.

c) ZIEGLER *de clerico renitente.*

d) CARPZOV *cit. l. def.* 118 & 124.

e) CORVINVS *instituti. iur. can.* L. I. *tit.* 13. §. 3.

ſit: *f)* 4) vt accedere debeat *auctoritas ſuperioris*, ſcilicet Epiſcopi, qui tamen, vbi conſenſum detrectat, ab illo, qui eo ſuperior eſt, *cogi* poteſt: *g)* 5) vt tamen haec coactio intuitu *Statuum Imperii* inter *Proteſtantes* ceſſet. 6) Notandum, permutationes potiſſimum in *canonicatibus* occurrere. *h)* Corollarii tandem loco obſeruandum, 7) *aliarum rerum* eccleſiaſticarum *permutationem* licitam eſſe, ſed eatenus ſaltem, quatenus id *clero ſalutare* eſt. *i)*

TIT. XXIV.

DE RENVNTIATIONE.

§. CCCLXXVI.

Connexio. IN omni translatione & permutatione, *renuntiatio* quaedam occurrit; ſed quum non omnis renuntiatio beneficii translationem aut permutationem inferat, cum illa *totalem officii derelictionem* inuoluat: de hac nunc agendum erit.

§. CCCLXXVII.

Quid renuntiatio? Eſt renuntiatio: *muneris ſacri ſpontanea, ex certis cauſsis & cum auctoritate ſuperioris facta abdicatio.*

§. CCCLXXVIII.

Quotuplex? Eſt autem vel *ſimplex*, vel *qualificata*. Illa fit intuitu *officii ſacri*, vel *beneficii*, quod quis tenuit:

f) CORVINVS *cit. l.* §. 4.
g) c. 17 X. *de iur. patronat.*
h) conf. DVAREN. *de ſacris eccl. miniſt.* L. VIII. c. 3.
i) CORVINVS *cit. l.* §. 7. *ſeq.*

tenuit: Haec etiam quoad *ordinem* contingit.

§. CCCLXXIX.

De vtraque tenenda axiomata: I. Renuntiationes regulariter sunt prohibitae, &, II. si permittendae, praesupponunt iustam caussam. III. Fieri debent consensu superioris, IV. Libera voluntate, V. Pure: VI. Soluunt vinculum, quod inter resignantem & ecclesiam intercessit. Axiomata.

§. CCCLXXX.

Quum itaque renuntiationes sint prohibitae (§.CCCLXXIX.1.) inde intulerunt veteres: 1) *deserere titulum* beneficii esse summum *piaculum*, eumque, qui renuntiauit, vt ad illud redeat, cogendum esse: *k)* 2) quod cum hic *quasi coniugale vinculum* occurreret, illud vnius partis dissensu dissolui nequeat: *l)* 3) Mancipatum semel ecclesiae in ordine manere oportere, *m)* adeoque 4) *qualificatam* renuntiationem, (§.CCCLXXVIII.) vt *apostasiam*, prohibitam esse, *n)* (§. CXCVII.) Cur regulariter prohibitae.

§. CCCLXXXI.

Quum vero ex *iusta caussa* permittatur, (§.CCCLXXIX.2.) sequitur, vt *sonticae* saltem causae admittendae sint, quorsum referunt: 1) instans *vitae periculum:* 2) *debilitatem* Ob quas caussas permissae?

k) c. 19. & 23. C. 7. q. 1.
l) c. 21. *de elect.*
m) c. 1. C. 21. q. 1. c. 2. D. 70.
n) c. 1. & 3. X. *de apostatis.*

tem corporis & ſenium: *o*) 3) *conſcientiam criminis* occulti, quod officii exſequutionem impedit: *p*) 4) *defectum ſcientiae: q*) 5) *malitiam plebis: r*) 6) *ſcandalum* graue: *s*) 7) *irregularitatem* (§. CLXXV. ſeq.) *t*) aliasque magni momenti cauſſas;* 8) illicitam eſſe renuntiationem, vt pinguius beneficium conſequatur. *u*)

* Etiam Proteſtantes in ea ſunt ſententia, renuntiationem ſine iuſta cauſſa non valere, nec tamen omnes ex enarratis admittunt. Sic tertiam vel propterea repudiant, quia delicta nullam confeſſionem, ſed ſeriam ſaltem poenitentiam deſiderant. FRITSCH *de reſignat.* c. 7. *nr.* 23. Quartam plane exſulare putant, quum nemo ſine ſollerti examine (§. CXC.) admitteretur. Quintam tunc demum admittere volunt, ſi tota eccleſia abalienata eſt. Ob ſextam translocationem (§. CCCLXXIV. 3.) decernendam putant. Quoad ſeptimam, cum alia quoad noſtram eccleſiam principia recepta ſint, raro irregularitatis quaeſtio incidit. (§. CXCII.) Putarem: *licite apud nos fieri renuntiationem*, etiam citra cauſſam, licet interne in conſcientia peccari poſſit. THOMASIVS *de deſert. ordin. eccl.* §. 26.

§. CCCLXXXII.

Cuius conſenſu.

Quumque fieri debeat *conſenſu ſuperioris*, (§. CCCLXXIX. 3.) ſequitur: 1) vt facienda ſit

o) c. 10. X. *de renunt.* c. 18. C. 7. q. 1.
p) c. 10. X. *de renunt.* c. 7. C. 2. q. 3.
q) c. 1. *ſeq.* D. 38.
r) c. 10. X. h. t.
s) c. 10. *ibid.*
t) c. 10. *ibid.* c. 7. *de elect.* c. 59. D. 50.
u) LEVRENIVS *foro benefic.* P. II. q. 416. nr. 3.

ſit in manus eius, ad quem ſpectat *conferendi, confirmandi & inſtituendi* poteſtas: *x)* hinc 2) Epiſcoporum renuntiatio facienda in manus *Pontificis:* *) qui tunc eccleſiae vacanti prouidet (§. CMVI. δ.) 3) vt *cauſſa in ſcriptis* ſit recitanda, quo ſuperior ſuper illius admiſſione praeuia cauſſae cognitione ſtatuere poſſit: *y)* 4) vt neglecta, auctoritate ſuperioris facta, ſit nullius momenti: *z)* 5) vt *Pontifex* libere renuntiare poſſit: *a)* 6) vt in *manus laici* fieri nequeat. *b)*

* Etiam inter Proteſtantes renuntiationem citra ſuperioris conſenſum fieri non poſſe, plerique contendunt. Putarem tamen, miniſtrum cogendum haud eſſe, vt inuitus in officio remaneat, adeoque deſideria ſua non comiter exponentem peccare contra regulas decori. THOMASIVS *cit. l.* §. 27. ſequ.

§. CCCLXXXIII.

Quum deinde fieri debeat *libera voluntate,* (§. CCCLXXIX. 4.) conſequens eſt, 1) nullius momenti eſſe *coactam, c)* adeoque 2) hunc, qui coactus renuntiauit, reſtituendum eſſe: 3) vt tamen haec ſaltem de *iniqua coactione* intelligi debeant, non de illa, quae ab eo extorta, qui iure cogendi gaudet. Fieri debet libere.

§. CCCLXXXIV.

x) c. 8. X. *de renuntiat.* c. 2. C. 18. q. 2. c. 19. C. 7. q. 1. CIRONIVS *Paratitl.* X. *de renunt.*

y) CIRONIVS *cit. l.*

z) CORVINVS *de perſ. & benef.* eccl. L. I. tit. 13. nr. 5.

a) c. 1. *de renunt. in 6.* ZIEGLER *de Epiſc.* L. II. c. 13. §. 13. ſequ.

b) c. 8. X. *de renunt.* c. 19. C. 7. q. 1.

c) c. 5. X. *de renuntiat.* c. 2. & 4. X. *de his, qui vi met. cauſſ.*

§. CCCLXXXIV.

Pure. Quum porro *pure* facienda, (§. CCCLXXIX. 5.) sequitur: 1) vt non valeat sub *conditione*, nec 2) in *fauorem* aut commodum alicuius, nec 3) reseruata *pensione*, aut 4) *saluo regressu*. *d*) Verum haec saltem capienda sunt de renuntiatione & resignatione facta in *manus inferioris* & ordinarii collatoris. Validas vero esse conditionatas renuntiationes, 5) vbi *in manus Pontificis* fiunt, *e*) vnde frequentissimae sunt renuntiationes & resignationes sub conditione, maxime quoad canonicatus inter Protestantes, adeoque notandum, *α*) faciendas esse eas auctoritate Papali, (§.CM.) & inter Protestantes *auctoritate Principis*, (§.CCLXXXVII.4.) adeoque ex tunc demum ius quaesitum habere, vbi resignatio admissa est; *f*) *β*) vt in parochialibus ecclesiis accedere debeat consensus *Patroni*, *γ*) necesse esse, vt in canonicatuum resignatione resignans adhuc XX. dies viuat; *δ*) vt resignatarius quidem transeat *in ius* resignantis, *g*) ast vbi resignans in collegio canonicorum vixerit, *vltimum saltem locum* inter Praebendatos consequatur; *h*) *ε*) vt haec resignatio regulariter in *mense Papali* fieri debeat, nisi

d) c.12. X. *de officio iudicis delegati*. THOMASSINVS *de vet & nou. eccl. discipl.* P. II. L. 2. c. 51. §. 5.

e) CORVINVS *cit. l. nr.* 14.

f) L. B. de LYNCKER resp. 34.

g) LEVRENIVS *for. benefic.* P. III. q. 293.

h) BARBOSA *de can.* c. 18. n. 16.

nisi electus capitularium resignet, vbi resignatio in *mense* vel *turno capitulari* facienda sit; *i)* ℭ) vt proinde validae sint renuntiationes sub *pensionis reseruatione* etiam inter Protestantes. *k)*

§. CCCLXXXV.

Quum tandem *soluat vinculum*, quod inter resignantem & ecclesiam intercessit; (§. CCCLXXIX. 6.) consequitur: 1) vt renuntiatione facta Praelatus & omnis alius, *iure* ex postulatione, electione, translatione, collatione, institutione sibi competente & quaesito, sic *priuetur: l)* 2) vt proinde poenitentiae locus amplius non sit, sed ad cedendum compelli possit: *m)* 3) vt tamen, quamdiu *superioris auctoritas* nondum accessit, res adhuc integra, & *poenitentiae locus* sit: *n)* 4) vt renuntians ad idem beneficium *reuerti* nequeat, (sed conf. §. CM. 4.) sine *nouo titulo* & *noua collatione: o)* 5) vt tunc, vbi reuertitur, in collegio vltimum locum occupet: *p)* 6) vt proinde nec inter Protestantes *renouatio vocationis resignatae* fingi possit: *q)* 7) vt tunc demum regressus in mundo sit, vbi quis *iniuste officio* fuit *priuatus*,

Effectus renuntiationis.

i) MVRGA *de benefic.* qu. 3. nr. 356.
k) ESPEN. *iur. eccl.* L. II. *tit.* 28. c. 1. CARPZOV *iurispr. Consist.* L. I. d. 153.
l) Clement. vnic. *de renuntiat.*
m) c. 12. X. *de renunt.*
n) c. 14. X. *eod.*
o) c. 2. & 3. X. eod. *ibique* GONZALEZ.
p) BARBOSA *cit. l.*
q) Ill. BOEHMER *diss. de renou. vocat. resign.*

vel ex *caussa temporaria* renuntiatio facta fuerit. *r*) His enim casibus, quia ex caussa iustitiae restitutio facienda est, merito omnia iura pristina recuperat. *s*)

§. CCCLXXXVI.

De renuntiat. ordinis remissio.

Ab hac beneficiorum renuntiatione differt *renuntiatio oramis*. Quum vero hanc ad *apostasian* referant, (§.CCCLXXX.4.) & hic peculiares opiniones Protestantes foueant, alibi (P. II. §. CCCXV. seq.) rem omnem tractabo.

TIT. XXV.

DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

§. CCCLXXXVII.

Connexio & remissio.

QVum vinculum cum ecclesia etiam *depositione* soluatur, (§.CCCLXV.) paucis hic obseruo, eam vel in *verbalem* vel *realem* diuidi: Illam auferre saltem officium saluo ordine clericali, dicique *depositionem* vel *remotionem*; hanc nomen *degradationis* gerere, & auferre *characterem* clericalem, degradatumque detrudere in *sortem laicorum*. Ab vtraque separandam esse simplicem *dimissionem*. De omnibus vero alibi (P. II. §. CCCLXXXI. seq.) edisseram. *ss*)

TIT.

r) CORVINVS *institut. iur can.* L. I. tit. II. §. 7.

s) ENGEL *ad tit.* X. *de concess. praebend.*

ss) Legi interim potest FRANC. SCHMIER *de modis acquir. & amitt. Praelatur.* vbi quae canonici iuris Doctores de Election. postulat. translat. renuntiat. deposit. & sic porro tradunt, studiose sunt collecta.

TIT. XXVI.

DE SEDE VACANTE ET IMPEDITA.

§. CCCLXXXVIII.

VIdimus regimen ecclesiae, vbi *ordinarius* adest Rector: vbi ille deficit, penes quem sit potestas, circumspiciendum. Plures fuere clerici in vna ecclesia, quibus praefuit Episcopus. (§.CCXLII. & CCCLVI. sq.) Sicuti itaque Episcopus, dum viueret, cum suo clero ecclesiam regebat; *t)* ita Episcopo mortuo, vel alia ratione sublato, clerici, senatum ecclesiasticum constituentes, (§. CCXXXII.) ecclesiae praefuerunt. Ex quo vero prouinciae ecclesiasticae inualuerunt, (§. CCCLIX.) etiam Metropolitani curam ecclesiae vacantis gesserunt. (§.CCLXXVI.§) Immo & Principes suam hic rem agi arbitrati sunt: *u)* Simulac autem electiones ad clerum cathedralis ecclesiae solitarie peruenerunt, (§.CCXCIII.**) etiam cura ecclesiae vacantis ad *capitulum* deuoluta fuit. *x)*

Connexio.

Penes quem cura maioris ecclesiae vacantis.

§. CCCLXXXIX.

Est vero capitulum: *Collegium canonicorum cathedralis aut collegiatae ecclesiae*, quae nomina ex institutis monasticis fuere desumta. (§. CCCCLXXI.) Vacans sedes est: *Vbi*

Quid capitulum?

Quid vacans sedes?

t) c. 5. D. 95. THOMASSINVS P.I. L 3. c. 7. §. 2. sequ.
u) ZIEGLER *de Episcopis* L.II. c. 2.
x) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* L.III. *tit* 9. §.17.

Episcopus vel Praelatus mortuus, aut alia ratione sublatus est, (§. CCCLXV.) *durans per illud tempus, intra quod nouus Praelatus constitui debet.*

§. CCCXC.

Axiomata.

Hinc notanda axiomata: I. Capitulum sede vacante succedit in locum & statum Episcopi, quoad omnia speciatim non excepta *y)* II. Exercet iurisdictionem episcopalem * cum omnibus accessoriis, quatenus haec iura in capitulum transire possunt, nec deminutionem aut innouationem iurium episcopalium inferunt. *z)*

* In latiori sensu hic iurisdictionis voce vtor, quatenus illa etiam imperium sacrum comprehendit. (§. CCXLIV.**)

§. CCCXCI.

Quatenus capitulum Praelatum repraesentet?

Quum itaque sede vacante capitulum succedat in locum & statum Episcopi; (§. CCCXC. 1.) consequens est: 1) vt iura Episcopalia *proprio nomine* exerceat, quia ex legis prouisione, non ex alterius mandato id ipsum descendit: 2) vt in Germanico imperio cathedralis & immediatae ecclesiae capitulum, immediatum & *Status Imperii* fiat: *a)* 3) Vt tamen *iura* singularia, Episcopis & Praelatis qua talibus *propria*, (§. CCCXCII. 1.) sibi vindicare nequeat: *b)* 4) Vt etiam *mediata*

y) LEVRENIVS *de vicario Episcopi* tr. III. c. 1. *qu.* 447. NIC ZALOSZOWSKI, *de iure capit. Part.* I. & II.

z) conf. CIRONIVS *paratitl.* X. *ne sede vacante.*

a) FRIDERVS *de Proceff.* L. I. c. 19. §. 7.

b) LEVRENIVS *cit. l. qu.* 459. & 462.

diata capitula Praelatum in ſedis vacantia repraeſentent. (§.CCCCI.)

§. CCCXCII.

Quum deinde capitulum etiam iurisdictionem epiſcopalem ſuo modo exerceat, (§.CCCXC.2.) iura vero ſingularia ſibi non vindicet; (§.CCCXCI.3.) inde inferimus: 1) vt, quae ex *delegatione Pontificis* (§.CCCCLI.) ad perſonam reſtricta ſunt, aut ex *conſecratione* (§.CCCXL.2.) dependent, aut aliam *qualificatam* perſonam deſiderant, capitulo competere nequeant: 2) vt *iura* Epiſcopalia *imminuere* & *mutare* non poſſit: *c*) proinde 3) illi integrum haud ſit, mutare *exemtiones*, aut 4) bona *alienare*, *d*) aut 5) *tranſigere*, *e*) aut 6) eccleſias & beneficia *vnire*, *f*) aut 7) *beneficia* Epiſcopi collationi reſeruata *conferre*, quacunque ratione id fiat. *g*) Quid facere nequeat.

§. CCCXCIII.

E contrario vero exinde elicimus: 8) poſſe capitulum *diſmembrationem* vnitorum beneficiorum ſuſcipere: 9) conferre beneficia ad *capituli collationem* ſpectantia, & eatenus etiam *reſignationes* & *permutationes* admittere: 10) idipſum ei integrum eſſe, ſi ius conferendi aequaliter penes Praelatum & capitulum reſidet: *b*) 11) competere ei *inſtitu-* Quid poſſit?

c) c.1.X. *ne ſede vacante.*
d) LEVRENIVS *cit. l. qu.* 493.
e) c. *fin* X *ne ſede vac.*
f) c 1. X. *eod.*
g) c.2.X. *eod* conf. ZALOSZOWSKI *cit. l. Part.* III. *ſeq.*
h) c. 1. *ne ſede vac. in* 6.

tionem i) (§. DCCCLXXXVIII. 1.) 12) *Officialis* & *Vicarii* (§.CCCCXXXIX.seq.) generalis *k)* & 13) *oeconomi* constitutionem. *kk)*

§. CCCXCIV.

Alia competunt sede impedita.

Haec vero capienda sunt de *ordinaria vacantia*, quae se saltem ad tres menses extendit, (§. CCCVI. 10.) non de *extraordinaria*, seu *sede impedita*, vbi ob praefecturae diuturnitatem maior omnino capitulo potestas tribuenda est.

§. CCCXCV.

Quid sedes impedita?

Est autem sedes impedita: *Vbi legitimum & iustum impedimentum, quo minus intra tres menses Episcopus & Praelatus eligi vel postulari possit, remoras iniicit, ita vt propter cessantem negligentiam, ipsa negligentiae poena in iure deuolutionis* (§.CCCVII.seq.) *consistens exsulet, & interim penes capitulum regimen ecclesiae maneat. l)*

§. CCCXCVI.

Quotuplex impedimentum?

Impedimentum autem vel *personas eligentium* concernit, puta, si prohibiti, citra culpam excommunicati aut suspensi: vel *personam eligendam*, puta, si viuo iam Episcopo coadiutor cum spe succedendi datus, cui nunc quaestio a superiore aut alio mouetur. Neutro casu ad electionem aut postulationem

i) c. 1. *de concess. praeb.* in 6.

k) Concil. Tridentin. S. XXIV. c. 16. ZALOSZOWSKI *cit. l. Part.* IV.

kk) Alios plures casus exhibet ZALOSZOWSKI *cit. l. Part.* II.

l) c. 41. X. *de elect.* c. 1. *de supplenda negligent. in* 6.

nem procedere poteſt capitulum, niſi *impedimento ceſſante.* Inde diuiſio exſurgit inter *ſedem impeditam ſecundum quid*, & *in totum talem.*

§. CCCXCVII.

Hinc fluunt axiomata: I. Sede impedita *in totum*, capitulo non ſolum iura ſedis vacantis competunt, ſed & plura alia maiora. II. Sede, *ſecundum quid*, impedita, capitulum regulariter adminiſtratorio tantum iure gaudet. Axiomata.

§. CCCXCVIII.

Ex primo axiomate diſcimus: 1) omnia ea competere capitulo, quae ſede vacante exercere poteſt: (§. CCCXCI. & CCCXCIII.) 2) exercere illud etiam quaedam, quae ex iure *ordinis* epiſcopalis (§. CCXLVI.) deriuari ſolent, puta, α) *poteſtatem clauium*,* adeoque abſolutionem impertiri in caſibus Epiſcopo reſeruatis; *m)* β) *confeſſarios* adprobare & reuocare licentias confeſſariorum; (§. CCXXXVI.*** §. DCLVI.** & §. DCCCXVI.) *ε)* γ) conferre beneficia, *n)* & δ) exercere ius deuolutionis; *o)* ε) expedire per vicinos Epiſcopos confirmationes baptizatorum, ordinationes clericorum, conſecrationes templorum; ζ) confirmare praeſentatos a patrono & ipſos electos a capitulo. *p)* Exercet iura ordinis.

 * In-

m) PANORMITANVS *ad* c. 14. X. *de maior. & obed.*

n) GONZALEZ *ad c.* 2. X. *ne ſede vacante.*

o) ENGEL ad tit. X. *ne ſed. vac.* nr. 5.

p) VALENSIS *de ſede vac. nr.* 7.

* Interdum accipitur haec poteſtas in ſenſu latiori, & tunc etiam ea iura complectitur, quae ex iurisdictione fluunt. Sane ſi de maiori excommunicatione claues intelligis, ad iurisdictionem referri debent, (§ CCXLVII.2.) ſi de minori excommunicatione, cum quilibet Presbyter eam infligere poſſit, (§.CCXLVI.2) ad iura ordinis pertinent. (P.II. §.CCCLIX.ſeq.) Vtramque excommunicationem infligit capitulum.

§. CCCXCIX.

Iurisdictionis.

Nec 3) ea, quae ad *iurisdictionem* (§. CCXLVII.) referuntur, capitulo deneganda ſunt, quippe quae in ipſa ſedis vacantia illi competunt; (§.CCCXCIII.) Sede vero impedita & hic *maiori poteſtate* pollet: Sic 4) quae ex *lege dioeceſana* fluunt, (§.CCXLVIII.) pari ratione vindicari capitulo debent: denique 5) ex iuribus *dignitatis* (§. CCXLIX.) ea, quae *realem* dignitatem ſapiunt, cum omnibus priuilegiis, quatenus in *moralem perſonam* cadere poſſunt, capitulo tribuenda ſunt, maxime cum etiam ſede vacante quaedam ex his iuribus exercere ſoleat. (§.CCCLXXXII.2.)

Legis dioeceſanae.

Et dignitatis.

§. CCCC.

Quae aliter ſe habent in ſede impedita ſecundum quid.

Ex ſecundo axiomate (§. CCCXCVII.2.) infero: 1) capitulum eligendo Epiſcopum ſe iure ſuo, adminiſtranſti eccleſiam *proprio nomine*, abdicaſſe, adeoque, 2) ſi electus non ſtatim Praelaturam occupare poteſt, ſaltem *vices* Epiſcopi gerere: 3) id ipſum etiam obtinere, ſi alia ratione *Praelatus abſens* aut *captiuus* eſt: 4) haec tamen trahenda haud eſſe ad

ad casum, vbi *coadiutoris*, cum spe succedendi dati, *successio* impeditur, quia tunc cum *sede impedita* etiam *vera* sedis *vacantia* adesse videtur. *q*)

§. CCCCI.

Haec pertinent ad iura capituli *cathedralis ecclesiae*. Dantur tamen & *mediata capitula*: I. in *collegiatis ecclesiis* & II. in *Episcopatibus secularisatis*. Priora sede vacante & impedita quidem subsunt capitulo supremo, quia etiam Episcopo, vbi adest, parent. Quum vero etiam per *Decanum* aut *Praepositum* regantur, mortuo eo, aut alia ratione sublato, omnia, quae tali Praelato competebant, ad *capitulum* redeunt, & hinc intuitu horum collegiorum eadem fere obtinent, quae capitula superiora sibi vindicant. (§. CCCXCI. 4.)

Iura capituli ecclesiae collegiatae.

§. CCCCII.

Posteriora (§.CCCCI. 2.) plerumque sub *domino territorii* sunt, & Statuum prouincialium loco habentur. Interim tamen quatenus per *Praepositum* quendam, aut *Decanum* reguntur, non possunt non *iura* eius, eo mortuo, *capitulo* accrescere. Quandoque talia capitula *immedietatem* sibi vindicant, quibus tamen ab illis, in quorum territoriis sita sunt, quaestio moueri solet, quae res ad iuris publici doctrinam spectat. *r*)

Et ecclesiarum in Episcopatibus secularisatis.

q) Ill. BOEHMER diss. *de iur. capit. sed. impedit.*
r) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. III. tit. 9. §. 41 seq.

TIT XXVII.
DE
EPISCOPIS NOMINE TALIBVS.
§. CCCCIII.

Connexio. QVum Episcopi sint, qui clero & populo praesunt, (§. CCXLIII.) recte inde veteres intulerunt, sine *paroecia* aut *officio* ecclesiastico neminem esse ordinandum: (§. CCXIV.) *s*) adeoque tales Episcopi olim plane incogniti fuerunt.* Postquam vero inualuerunt, plerumque facti sunt *vicarii* reliquorum Episcoporum, in illis, quae ad *iura ordinis* referuntur.

* Putat quidem acutissimus DARTIS *de statu ecclesiae temp. Apost.* c. 13. Apostolos fuisse Episcopos nomine tales sine Episcopatu, & exinde morem dimanasse, constituendi eiusmodi Episcopos titulares. Verum sicuti hoc propterea saltem effinxit, vt Apostolos in classem Episcoporum detruderet; ita scimus, apostolica aetate incognitos plane fuisse tales Episcopos, & serius multo inualuisse. Quum enim iniuria temporum, & incursione barbarorum quidam Episcopi sedibus suis eiicerentur, illi non illico suos amisere Episcopatus, sed in vicinis vrbibus perstiterunt. Manebant in suo statu, nec desinebant esse Episcopi. c. 4. & 5. D. 95. Dicebantur *vacantes* in concilio Antiocheno ao. 341. congregato, c. 16. & saepius aliis ecclesiis ad tempus praeficiebantur. c. 42. C. 7. *qu.* 1. *conf.* BEVEREGIVS *ad synod. magn.* pag. 65. sequ. Sec. VIII. quidam ad conuersionem gentium emissi, non *stabiles* erant Episcopi, sed *aduentitii* & *conducti-*

s) CIRONIVS paratitl. ad tit. X. *de translat.*

ductitii, interim tamen episcopali munere fungebantur. CIRONIVS *Obs.* L. I. c. 13. Occupata vero terra sancta potissimum inualuerunt, vbi Pontifex, vt imperium in orientales ecclesias extenderet, latinos Patriarchas, Archi-Episcopos & Episcopos constituit, & licet haec regna rursus amissa fuerint, Episcopi tamen hos titulos retinuerunt, vt vel sic in illas ecclesias pontificiae auctoritatis superesset memoria, & ostenderetur, intentionem resuscitandi hos Episcopatus, occasione ita ferente, depositam haud esse. Vtrum retinendi forent, nec ne? in concilio Tridentino acriter fuit disputatum, SARPIVS *hist. concil. Trid.* L. VIII. *pag.* 1233. *sequ. edit. Lips.* Sed demum conclusum, eos *veros esse Episcopos*, ecclesiae necessarios & retinendos. PALLAVICINVS *hist. concil. Tridentini Lib.* XXI. c. 8. *nr.* 2. Immo Apostolis illos compararunt, quos pariter in partibus infidelium Episcopos fuisse putabant. IDEM *cit. l.* c. 6. *nr.* 12.

§. CCCCIV.

Sunt itaque Episcopi nomine tales: *Qui a Pontifice constituuntur, & ne plane sine dioecesi essent, illis in terris ab infidelibus detentis, Episcopatus adsignatur: vt tamen haberent, quo vitam & decus episcopale sustentare possent, vel pensiones vel beneficia simplicia vel alia curata, immo & Episcopatus accipiunt: Plerumque autem ordinario Episcopo se addicunt, & vices illius in illis, quae ad ordinem spectant, gerunt.* Qui Episcopi nomine tales?

§. CCCCV.

De his tenenda axiomata: I. Episcopi titulares veri sunt Episcopi. II. Constituuntur imme- Axiomata.

immediate a ſummo Pontifice. III. Supplent munus aliorum Epiſcoporum.

§. CCCCVI.

Quatenus veri ſint Epiſcopi?

Ex primo diſcimus: 1) id ipſum ſaltem obtinere, quantum ad *dignitatem* epiſcopalem, & iura *ordinis:* licet 2) cum eccleſia in partibus infidelium exiſtente verum contrahant matrimonium, *t*) adeoque 3) ad alios Epiſcopatus eligi nequeant, ſed *poſtulari* debeant.

§. CCCCVII.

Ex quo tempore, & quali effectu?

Ex ſecundo (§. CCCCV. 2.) conſtat: ea 1) nulla indigere *confirmatione*, (§. CCCXXV.) ſed mox, ac conſtituti ſunt, Epiſcopis confirmatis æquiparari: 2) ipſam *nominationem* perfectum & ratificatum facere matrimonium, licet, vbi conſecratio deficit, nondum conſummatum ſit. (§. CCCXXXVII.) *u*) 3) Proinde & eos non aliter, quam in manus ſuperioris renuntiare poſſe. (§. CCCLXXXII.)

§. CCCCVIII.

Quatenus ſint aliorum vicarii?

Ex tertio denique (§. CCCCV. 3.) intelligimus: 1) vt quidem ſuppleant Epiſcoporum impotentium, abſentium & eorum munus, qui maioribus implicantur negotiis: 2) vt tamen iura ordinis ſine conſenſu loci *Ordinarii* exercere nequeant, *x*) quum omnia iura epiſcopalia ad dioeceſin ſint adſtricta:

t) GONZALEZ ad c. 2. X. *de transl. Epiſc.* LEVRENIVS *for. benef.* P. II. *qu.* 221. *nr.* 2.

u) LEVRENIVS *cit. l.*

x) Concil. Trid. *Seſſ.* XIV. *de reform.* c. 2.

ſtricta: (§. CCXLVIII. 4.) 3) vt propter hunc vicariatum *ſuffraganei* adpellentur. *

* Vulgo adpellantur Weyh-Biſchöffe, quia praeter *conſecrationem* epiſcopalem nihil tenent. Ipſi Pontificii illos per iocum *portatiles*, *conductitios*, *aduentitios*, *fictitios*, *commentitios* dicunt.

TIT. XXVIII.

DE COADIVTORIBVS.

§. CCCCIX.

Connexio.

SIcut titulares Epiſcopi munus aliorum Epiſcoporum ſupplent, (§. CCCCVIII. 1.) ita de *coadiutoribus* Epiſcoporum in ſpecie nunc agi debet, quum & hi *vicarii* olim fuerint Epiſcoporum infirmorum, debilitatorum, ſenio confectorum, licet hodie ideo fere conſtituantur, vt ſtatim *ſucceſſor* ſublato Epiſcopo adſit. *

* Olim nec in caſu infirmitatis Epiſcopi, coadiutore opus erat, cum, Epiſcopo impedito aut mortuo, Presbyteri eccleſiam regerent; (§. CCXXXII.) hinc demum Sec. III. *prima coadiutoria* occurrit, anno circiter 212. in eccleſia Hieroſolymitana. EVSEBIVS hiſt. eccl. L. VI. c. 11. LARROQVANVS aduerſ. ſacr. L. I. pag. 55. ſequ. Abhinc conſtituebantur 1) ob caſum *neceſſitatis*, non vero 2) primario *ſucceſſionis* gratia: 3) cum adſenſu & auctoritate eorum, qui ad electionem concurrebant. (§. CCXCIII.**) MARCA de C. S. & I. L. VI. c. 8. §. 11. ZIEGLER de Epiſc. L. I. c. 15. §. 7. & 14. 4) potiſſimum ex deſiderio illius, qui *adiutore* indigebat: 5) nulla *diſpenſatione* Pontificis Romani interueniente. Illam enim demum

demum iura decretalium inuexerunt. MARCA *cit. l.* c. 9. §. 2. Ex eo tempore datio coadiutorum sub Praetextu, quod caussa *maior & ardua* sit, inter *reseruata* Pontificis relata fuit.

§. CCCCX.

Qui proprie coadiutor?

Coadiutor itaque in genere est: *qui clerico impedito, aegroto, senio confecto datur ad vices illius gerendas.* y) Tales antiqui canones admiserunt, eos vero reprobarunt, qui tantum *successionis* caussa constituerentur.

§. CCCCXI.

Qui hodie in maioribus & electiuis beneficiis?

Hodie vero in electiuis & maioribus beneficiis nouiter effigiata coadiutoria obtinet, adeoque coadiutor est: *Futurus successor, viuente adhuc Praelato, ideo constitutus, vt eo mortuo statim succedat.* Illa (§. CCCCX.) potest dici *regularis*, haec vero *irregularis*.

§. CCCCXII.

Axiomata.

De irregulari haec tenenda axiomata: I. Coadiutoriae frequentantur ad impediendam sedis vacantiam: II. Coadiutores tales modo legali & cum consensu superioris sunt constituendi.

§. CCCCXIII.

Constituuntur saltem ad successionem.

Ex primo sequitur: 1) vt talis coadiutor non constituatur ad aliquod leuamen Praelati, sed 2) quoad *successionem:* 3) vt proinde etiam *inuito* Praelato dari possit: z) 4) vt rite constitutus *statim* Praelato mortuo *succedat*

y) CIRONIVS *in paratitl.* ad tit. X. *de cleric. aegrot.*
z) LEVRENIVS *de vicario Episc. qu.* 363. *nr.* 2.

cedat ſine noua electione, *a)* niſi per accidens ſucceſſio impediatur: (§. CCCXCVI.) 5) vt talis coadiutor verus ſit *beneficiarius*, *b)* licet viuo Praelato ſe negotiis intromittere non poſſit: 6) vt ideo in coadiutorem & talis poſtulari poſſit, qui iam Praelaturam tenet, & qui ipſe defectum aetatis aut virium patitur.

§. CCCCXIV.

Ex ſecundo intelligimus: 1) coadiutorem talem ab illis eligendum aut poſtulandum eſſe, ad *quos electio* aut *poſtulatio* iure pertinet: (§.CCXCVI.) 2) quum talis conſtitutio cauſſa maior ſit & ardua (§.CCCCIX.*) in beneficiis electiuis maioribus *conſenſum Pontificis* accedere debere. *c)* 3) In reliquis beneficiis Pontificem tunc coadiutorem cum ſpe ſuccedendi dare poſſe, ſi in *menſe papali* illud vacat: *d)* 4) conſtitutionem hanc in Germania fieri ſalvo Inſtrumento pacis. A quibus?

§. CCCCXV.

Obtinet in immediatis Praelaturis, etiam inter Proteſtantes, coadiutorum electio & poſtulatio, ſed a Pontifice non impetratur. Sicuti vero, vbi circa ipſam Praelati electionem aut poſtulationem lites exſurgunt, Im- Vſus coadiutorum inter Proteſtantes.

a) LEVRENIVS *cit. l. qu.* 425. ſequ. PIRRHING *ad tit.* X. *de cleric. aegr. nr* 21.

b) GONZALEZ *ad* c. *vlt.* X. *de cleric. aegr.*

c) c. 1. *de cleric. aegr. in* 6.

d) LEVRENIVS *de vicar. Epiſc.*

Imperator iudex competens eſt; (§. CCXXXIII.) ita idem obtinet in controuerſa coadiutoria.

§. CCCCXVI.

Vlterior declaratio.

Exinde diſcimus: 1) liberam capitulis Proteſtantibus competere coadiutorum electionem: 2) fieri illas etiam futurae *ſucceſſionis* gratia: 3) Imperatorem cauere, vt tales electiones iuxta Inſtrumentum Pacis libere fiant: 4) illum decidere controuerſias deſuper exortas.

§. CCCCXVII.

Quid in mediatis beneficiis obtineat?

Quum vero apud Pontificios in coadiutorum conſtitutione auctoritas Pontificis requiratur, (§. CCCCXIV. 2.) ita & *Principes* noſtri in *capitulis mediatis* coadiutores cum ſpe ſuccedendi conſtituunt, vbi ad eos ſpectat collatio. Vbi vero ſaltem *confirmare* ſolent beneficiarios, idem in coadiutoribus datis obtinere debet. (§. CCLXXXVII.)

§. CCCCXVIII.

De coadiutoria regulari.

Regularem quod concernit coadiutoriam, (§. CCCCX.) ſicuti illa nec praxi antiquae refragatur, (§. CCCCIX.*) ita nec a iure canonico exorbitat, *e*) ſi Epiſcopos excipias. *Co-Epiſcopatum* enim admittere nolunt haec iura, (§. CCCLVI.) in *reliquis* vero *clericis* adiutores ex cauſſa non reſpuunt. *f*)

§. CCCCXIX.

e) CIRONIVS *cit. l. tit. de cleric. aegr.*
f) vid. tit. X. *de cleric. aegr.*

§. CCCCXIX.

Sic etiam apud Protestantes hae coadiutoriae frequentes sunt, & omnino defendendae, quia salus ecclesiae suprema lex esse debet. De his itaque coadiutoribus, qui plerumque *adiuncti substitutique* dicuntur, notandum: 1) Constituuntur ab illis, penes quos est facultas, sede vacante, ordinarium Pastorem praeficiendi: 2) constituuntur plerumque cum *spe successionis*: 3) praeficiuntur ad *preces pastoris*, qui adiutorio indiget; quandoque tamen 4) etiam *inuito* dantur, si *necessitas* id exigit, de qua consistorium iudicat: 5) talis coadiutor fit *verus pastor*: 6) huic aeque, vt emerito, de *alimentis* prospicitur. *g)* (§.DXC. 10.) Inter Protestantes.

TIT. XXIX.

DE ARCHIDIACONIS.

§. CCCCXX.

VIcariatum Episcoporum etiam tenent *Archi-Diaconi*, qui olim *primi* erant in *collegio Diaconorum*, sensim vero tantam auctoritatem consequuti sunt, vt ipsis Episcopis resisterent, qui proinde de eorum potentia reprimenda cogitarunt, adeoque ad horum iura enucleanda ducimur. * Connexio.

* Sicuti plures Presbyteri in vna ecclesia fuerunt, (§.CCXXXII.) quorum primus Episcopi nomen adeptus est; (§.CCXLII.) ita cum etiam

R *plures*

g) CARPZOV. *iurispr. consist.* L.I. d. 16. *sequ.* I.D. STIPPER *diss. de substit. minist. eccl.*

plures Diaconi in vna ecclesia essent, *primo* ex illis *Archi-Diaconi* titulus cessit: qui, quum reliquis praeesset, Episcopi voluntate ad hoc fastigium adscendit. LARROQVANVS *aduers. sacr.* L. II. c. 8. CIRONIVS *ad tit.* X. *de offic. Archi-Diaconi.* Inualuisse videntur Sec. IV. quo tempore etiam alia *archi-officia* inualuerunt. Excell. IO. PAVLL. KRESS von Archi-Diaconal-Wesen c. 2. Episcopi illis vices suas demandarunt adeoque nihil nisi permittente Episcopo vt eius ministri facere poterant. CIRONIVS *cit. loc.* Dnus KRESS c. l. c. 3. §. 8. Hac ratione sub illorum potestate erant Diaconi & reliqui clerici. Horum vt & aliorum fidelium *litigia leuiora* per modum audientiae componebant, *thesaurum* ecclesiae custodiebant, ecclesias *visitabant*, candidatos *examinabant*, & Episcopo praesentabant, aliaque *vicario nomine* peragebant. CIRONIVS *cit. l.* Dnus KRESS *cit. l.* c. 2. §. 4. & 5. Omnis hinc honos post Episcopum ad eos fuit translatus. Inde mox ferociores facti, vt non solum iam Sec. V. Presbyteris anteferri cuperent; Dnus KRESS c. l. c. III. §. 9. sed & Episcopis exaequari vellent, his obedientiam denegarent, mox populum sibi colligerent, & sic iura episcopalia, Synodaticum, cathedraticum, procurationes aliaque proprio iure perciperent, iura pro lubitu redderent, & de bonis ecclesiae disponerent. Hinc de refrenanda horum potentia Episcopi cogitarunt. CIRONIVS *cit. l.* Diminuta & attrita illa fuit Sec. XII. & XIII. per *vicarios* datos & deinde per concil. Tridentinum. Dnus KRESS *cit. l.* c. II. §. 6. *sequ.* Immo euanuit in multis Episcopatibus & potestas & nomen, aut saltem restricta fuit licentia. IDEM *ibid.* §. 10. licet hodienum ad absolutam potestatem adspirare quandoque soleant, & cum iam olim officiales

sibi

ſibi adſumſerint, *independentiam* quandam a iudicio epiſcopali ſibi vindicare ſtudeant.

§. CCCCXXI.

Eſt itaque Archi-Diaconus: *Vicarius Epiſcopi natus, qui vi conſuetudinis aut ſtatuti in diſtrictu ſibi adſignato ſollicitudinem clericorum gerit, eccleſiis eorum intendit, cognitionemque & ordinariam iurisdictionem exercet. h)* Qui Archi-Diaconus?

§. CCCCXXII.

Inde fluunt axiomata: I. Archi-Diaconus eſt Epiſcopi miniſter, & vi officii inſpectionem loco illius gerit. II. Exercet iurisdictionem in clerum, in prima inſtantia, & alia litigia leuiora componit. Axiomata.

§. CCCCXXIII.

Ex primo intelligimus: 1) cur dicatur *oculus* Epiſcopi & *manus*; *i)* 2) citra tamen Epiſcopi mandatum curam animarum committere non poſſit; *k)* nec 3) ſententiam excommunicationis pronuntiare, *l)* niſi conſuetudo illi ſuffragetur:* 4) cur prouideat, vt eccleſiaſtica officia rite ab omnibus expediantur, adeoque 5) & Archi-Presbytero Primicerio, Diaconis, Sub-Diaconis aliisque clericis imperet: *m)* 6) *ordinet* Acoluthos: *n)* Quatenus vices Epiſcopi gerat in inſpectione.

R 2 (§. CCVI.)

h) c. 1. X. *offic. Archi-Diac.*

i) THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl. diſc.* P. II. L. I. c. 24.

k) c. 4. X. *de offic. Archi-Diac.*

l) c. 5. X. *eod.*

m) c. 2. & 7. X. *de offic. Archi-Diac.* c. 1. D. 24.

n) c. 2. X. *de offic. Archi-Diac.*

(§.CCVI.) 7) custodiat *vasa* ecclesiae: *o)* 8) *visitet* dioecesin Episcopi: *p)* (§.DLXX.) 9) examinet ordinandos, eosque Episcopo sistat etiam in ordinatione: (§.CCXXVI.3) *q)* 10) clericos etiam Praelatos *inuestiat*: *r)* (§.DCCCLXXXVIII.3.) 11) cur tamen *ardua & maiora* negotia ad Episcoporum *reseruata* pertineant. *s)*

* Sub consuetudinis vero colore iam olim omnia, quae arridebant, sibi vindicabant, suspensiones, excommunicationes, absolutiones pro lubitu exercebant. Quandoque in ipsos Episcopos insurgebant, eosque omni fere potestate intercludebant. Denegabant Episcopo ius absoluendi, vel ab eius absolutione mox ad Pontificem prouocabant. Non enim *vicarios*, sed *Episcopos* agere voluerunt. Inde etiam Episcopi de eorum potestate exstinguenda admodum solliciti fuerunt, & hinc vel nomen cum potestate euanuit, vel restrictum eorum imperium fuit. Dnus KRESS *cit. l.* c. II. §.10. c. III. §. 10. sequ.

§. CCCCXXIV.

Quatenus in iurisdictione.

Ex secundo (§.CCCCXXII.2.) colligimus: 1) eos olim & ante sec. XII. ad exemplum Episcoporum saltem *audientias* exercuisse: 2) eos & sic ex concessione Episcopi omnia fecisse: *t)* 3) hos *leuiora* saltem Archi-Diaconis

o) c. 3. X. *eod.*
p) c. 6. X. *eod.*
q) c. 7. X. *eod.*
r) c. 9. X. *eod.*
s) Ill. BOEHMER *diss. de causis maioribus & arduis* c. 3.
t) GIRONIVS *cit. l.*

conis commisisse: 4) exinde tamen ius perpetuum sub colore consuetudinis & praescriptionis inualuisse: 5) Sec. XII. & XIII. Archi-Diaconos ad normam Episcoporum & sua *iudicia* adornasse, & 6) his *officialem* praefecisse, & vt iudices ordinarios egisse: *u)* *7) hinc postea ab illis desideratum fuit, vt *gradum in Theologia* & *iure canonico* tenerent: *x)* 8) pertinere eorum iurisdictionem saltem ad *modicas* & *leuiores* caussas; 9) eam iurisdictioni Episcopali & *officialatui* esse subordinatam: *y)* 10) saluas esse Episcopo *caussas maiores*, (§.CCCCXXIII.11.) 11) Archi-Diaconalia iudicia plerumque *canonicis* cessisse, adeoque hinc inde hodie Archi-Diaconalia beneficia cum suis annexis in capitulis superesse.

* Non solum consuetudinis praetextu, sed & praescriptionis obtentu pleraque sibi vindicabant. Inde exorbitans haec ambitio ansam dedit, determinandi illa, vel per statuta vel pacta vel iura communia, quae ad forum Diaconale spectare debeant. Dominus KRESS *cit. l.* c. II. §.7. sequ. c. III. §.10. sequ. Immo officiales propterea illis opposuerunt Episcopi, & his eos subiecerunt. Cardinalis De LVCA *Theatr. veritat. & iustit.* Tom VII. *relat. iurid. disc.* VI. *nr.* 2. Dnus KRESS *cit. l.* c. II. §.6.

§.CCCCXXV.

Dantur etiam adhuc in ecclesiis Protestantium Archi-Diaconi, sed *nomen* non *rem* reti- *De Archi-Diaconis inter Protestantes.*

u) Dnus KRESS cit. l. c. 3. §. 3. sequ.
x) Concil. Tridentin. Sess. XXIV. *de reform.* c. 12.
y) Concil. Tridentin. Sess. XXIV. *de reform.* c. 20.

retinuimus. A ceteris Diaconis non distinguuntur, sed *primi* saltem sunt inter reliquos *Diaconos*. Reuerentiam aeque ac reliqui Diaconi debent Pastori, (§.CCLXI.3.) nec vlla *iurisdictione* gaudent. quam ne quidem Pastores habent. (§.CCLXII.)

TIT. XXX.

DE ARCHIPRESBYTERO.

§. CCCCXXVI.

Connexio. Sicut Episcopi in regimine ecclesiae externo vicarios plures sibi adsumserunt, & in his Archi-Diacono vices quoad quaedam demandarunt, (§. CCCCXX.*) ita etiam intuitu *officii sacri* de *vicario* fuere solliciti, & sic vnum ex Presbyteris sibi adsumebant, qui *Archi-Presbyter* dictus fuit, cuius iura nunc enucleanda sunt.*

* Fuit olim in singulis ecclesiis consessus Presbyterorum. (§.CCXXXII.) His praeerat Episcopus tanquam primus Presbyter; (§. CCXLII.) sed cum segniores facti essent Episcopi, aliis officia sua delegarunt, vnde & Archi-Diaconorum & Archi-Presbyterorum origo deriuanda est. conf. THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl. discipl.* P. I. L. II. c. 3.

§. CCCCXXVII.

Qui Archi-Presbyter? Est autem Archi-Presbyter: *Praelatus ceteris Presbyteris eminentior, vicem Episcopi in spiritualibus gerens. z)*

§.CCCCXXVIII.

z) c. 2. & 3. X. *de offic. Archi-Presb.*

§. CCCCXXVIII.

Prout autem vel in ipsa *cathedrali ecclesia* munere suo funguntur, vel extra illam *ecclesiis ruralibus* praesunt; ita in *vrbanos* & *rurales* diuidi solent. * Diuisio eorum.

* Presbyteri enim, cum fidelium numerus crescceret, & plures in vno etiam loco coetus formarentur, semper vnum corpus sub cura Episcopi constituebant. (§. CCCLVII.) Cum vero non vbique praesens esset Episcopus, Archi-Presbyter Presbyteris praepositus fuit, vt singuli, siue extra cathedralem ecclesiam in vrbe, siue ruri essent, eo melius in officio suo continerentur.

§. CCCCXXIX.

Hinc notanda axiomata: I. Archi-Presbyter vicarius est Episcopi in illis, quae Archi-Diaconus peragere nequit. II. Alius praeest ecclesiae vrbanae, alius ecclesiis ruri sitis. Axiomata.

§. CCCCXXX.

Ex priori axiomate consequitur: 1) vt ab Episcopo eligatur, & in arbitrio huius sit, cuinam hanc spartam delegare velit; 2) vt simul ab Episcopo dependeat, quid & quantum ei concedere velit: 3) vt tamen aeque ac Archi-Diaconi sibi *vi consuetudinis* & praescriptionis *iure proprio* multa vindicarint: (§.CCCCXXIV.4.) 4) vt vice Episcopi forum poenitentiale exerceant, & eatenus *voluntaria* quadam *iurisdictione* polleant: vt tamen is 5) in foro poenitentiali simulacrum Quatenus sint vicarii Episcopi.

iurisdictionis *contentiosae* exerceat: * *a)* 6) vt omnino Presbyter esse debeat: *b)* 7) vt in sacris Archi-Diaconum antecedat.

* Priusquam Innocentius III. singulis parochis forum poenitentiale concederet, Archi-Presbyter illud vice Episcopi habuit. Multum sic auctoritati Archi-Presbyteri decessit, maxime cum postea *Presbyter poenitentiarius* constitueretur, qui in casibus Episcopo reseruatis confessiones audiret.

§. CCCCXXXI.

Officium Archi-Presbyteri vrbani.

Quumque alius praesit ecclesiae vrbanae, (§.CCCCXXIX.2.) consequens est: 1) vt *vicem Episcopi* absentis gerat, praesentis vero curam minuat: *c)* adeoque 2) *officium sacrum* in cantanda missa, benedictionibus conferendis, sacramentis administrandis peragat; poenitentes infirmos consulto Episcopo reconciliet: 3) vt *inspectianem* gerat, quo sacerdotes munere suo rite fungantur, adeoque & poenitentiam iis iniungat: *d)* 4) vt, quia contentiosa iurisdictione, qua tali, caret, (§.CCCCXXX.4.& 5.) Archi-Diaconus vero eam vi Episcopi exercet, (§.CCCCXXIV.) Archi-Presbyter aeque illius, ac Episcopi praeceptis pareat. *e)*

§. CCCCXXXII.

Et ruralis.

Quum deinde alius ecclesiis ruri sitis praesit,

a) CORVINVS *institut. iuris can.* L. I. *tit.* 16. §. 6.
b) IDEM *ibid.* §. 5.
c) c. 3 X. *de offic. Archi-Presbyt.*
d) c. 2. & 5. X. *eod.* c. 33. *de consecr.* D. 5.
e) c. 7. X. *de offic. Archi-Diac.*

sit,(§.CCCCXXIX.2.)intelligimus: 5)vt hic laicorum & Presbyterorum, qui ecclesias minores regunt, curam habeat: (§. CCCC XXVIII.*) 6) vt proinde *grauiora delicta* Episcopo denuntiet: 7) vt, quae ab Episcopo decreta sunt, sequatur, & 8) *Archi-Diacono* etiam *subiectus* sit: (§.CCCCXXXI.4.) *f)* 9) corollarii loco notandum, hos rurales Archi-Presbyteros dici *Decanos.* *g)

* Nomen a re militari est desumtum,vbi, qui decem militibus praeerat, *Decanus* dicebatur. (§. CCCCLXXXIV.*) Aucta dioecesi Episcoporum, & sublatis penitus Chor-Episcopis *dioeceses in Decanatus* distributae, & singulis Decanatibus Decani seu Archi-Presbyteri praefecti fuerunt, quos Archi-Presbyteros rurales dixerunt. Sic itaque Decani sunt, *qui titulos rurales & eorum Presbyteros regunt.* c. 7. X. *de offic. Archi-Diaconi.* Subiecti erant Archi-Presbytero in ecclesia cathedrali residenti. conf. c. 4. X. *de offic. Archi-Presbyt.* Hinc sunt *speciales officiales* & *vicarii* Episcopi.

§. CCCCXXXIII.

Cum Archi-Presbyteris multi comparare solent *Pastores* nostros *primarios.* Sed praeter inspectionem nihil commune habent. *Decanorum* adpellationem Protestantes alicubi retinuerunt; sed cum hi *vices Superintendentum* peragant, de his vero iam actum sit. (§. CCLV. seq.) non est, quod amplius doctrinae huic immoremur. Vsus Archi-Presbyterorum inter Protestantes.

f) c. 4. X. *de offic. Archi-Diac.*
g) c. 7. X. *de offic. Archi-Diac.*

TIT. XXXI.
DE CHOR-EPISCOPIS.
§. CCCCXXXIV.

Connexio. AD classem vicariorum Episcopi etiam referri solent *Chor-Episcopi*, qui quamuis tales non fuerint sua origine, tamen postea facti sunt, tunc scilicet, vbi de Chor-Episcopis opprimendis consilia agebantur, ipsi vero Episcopi degenerarent, & munus sibi impositum parui penderent.*

* Verae *ecclesiae ruri* & in *agris* fuerunt sub ipsis Christianismi incunabulis. Ita etiam *veri Episcopi* cum suis Presbyteris ibi adfuerunt. conf. EVSEBIVS *hist. eccl.* L. II. c. 3. L. VII. c. 30. Ratio enim iuris vix permittebat, vt in ecclesiis ruralibus diuersa iura obtinerent, ac in ciuitatensibus. Sicuti vero in ciuitate Episcopus cum suo clero adfuit: ita & in agris. In maioribus quidem ecclesiis iam Sec. III. Episcoporum auctoritas creuit, sed non in minoribus. Immo in concilio Sardicensi can. 6. conclusum fuit, vt in maioribus saltem ciuitatibus Episcopi ordinarentur. Abhinc variis conatibus rurales Episcopi a ciuitatensibus fuere suppressi. Male itaque SALMASIVS *de Episcopis & Presbyteris* cap. 5. Chor-Episcopos in Presbyterorum classem detrudit. Nec subscribendum CABASSVTIO *notit. conciliorum* c. 8. & de MARCA de C. S. & I. L. II, c. 13. qui quosdam saltem inter Episcopos referendos putant. Omnes *veros* fuisse *Episcopos* cum HAMMONDO *de Episcopis* diss. 3. BEVEREGIO *Synod. magn. not. ad Concil. Ancyr.* c. 3. BLONDELLO *de Episcopis* pag. 95.

LAR-

LARROQVANO *aduers. sacr.* pag. 28. contendo.

§. CCCCXXXV.

Quum itaque *veri Episcopi* olim fuerint, & per plura secula obstrepentibus ciuitatis Episcopis, dignitatem suam retinuerint; tandem ciuitatenses commoditati suae studentes, eos in *vicarios* adsumserunt. Sicuti itaque *iurisdictionalia* per *Archi-Diaconos* expediebant: (§. CCCCXX. seq.) *Sacra* vero per *Archi-Presbyteros*, quatenus illa per Presbyteros expediri poterant, (§. CCCCXXVI. seq.) ita, quae proprie *muneris episcopalis* erant, (§. CCXLVI.) *Chor-Episcopis* expedienda delegabant. *h)* Inde Chor-Episcopi facti sunt: *Vicarii Episcopi*, *Episcoporum in maioribus vrbibus degentium.* Qui Chor-Episcopi?

§. CCCCXXXVI.

Quum vero fracta & collisa iam olim esset Chor-Episcoporum potestas, (§. CCCCXXXIV.*) ipsis plenam episcopalem potestatem competere, eatenus dubitatum fuit, vt illis collationem *maiorum ordinum dedicationemque templorum* delegandam haud crederent. *i)* Vt vero Episcopi, oblectamentis vnice dediti, tales vicarios haberent, qui eorum vicem in omni ministerio episcopali, quantum ad *ordinis iura*, supplerent, inualuere demum Episcopi suffraganei. (§. CCCCIII. Quatenus desierint?

h) BALVZIVS *not. ad Rheginon. pag.* 542.
i) THOMASSINVS *cit. l.* P. I. L. II. c. 2. §. 1.

CCCCIII. seq.) Verum non vbique in totum sede sua deturbari potuerunt Chor-Episcopi, & hinc in quibusdam *capitulis* saltem quoad titulum supersunt.

§. CCCCXXXVII.

De Periodeutis.

Sunt, qui putant, eosdem fuisse Chor-Episcopos, ac *Periodeutas*. *k*) Sed fuere plane ab illis distincti. Hi enim erant *circuitores, qui ecclesias circumibant* & *visitabant*. *l*) Plerumque *Presbyteris* haec sparta delegata fuit, qui aliquando etiam titulum habuerunt, vbi peracta circuitione se receperunt. *m*) (§. DLXV. seq.)

§. CCCCXXXVIII.

Vsus inter Protestantes.

Inter Protestantes incogniti Chor-Episcopi. *Circuitores* vero seu *visitatores* alicubi constituti sunt, qui sub titulo *Inspectorum* circumire ecclesias prouinciae, & quae emendatione digna arbitrantur, consistorio denuntiare solent.

TIT.

k) conf. BEVEREGIVS *cit. loc. ad* c. 27. *Conc. Laod.* MARCA *cit. l.* L. II. c. 13. §. 6.

l) MENAGIVS *amoen. iur.* c. 35.

m) Dnus GVST. GEORG. ZELTNER *de periodeutis vet. eccl. restituendis.*

TIT. XXXII.
DE
VICARIIS GENERALIBVS EPISCOPORVM.

§. CCCCXXXIX.

VIdimus varios *vicarios speciales*, nunc de *generalibus*, qui postmodum inualuerunt, agendum est, de quibus in Decretalibus pauciora occurrunt, forsan quod tunc rariores, nec vbique introducti essent. *n*) Agunt Decretales de vicariis clericorum in genere,* nos vero de iis, qui ad *iurisdictionem* exercendam constituti sunt, solliciti erimus. Connexio.

* Vicarii clericorum ex *laxata residendi necessitate* (§. CCCCLXXIX.*) orti sunt, & *pluralitas beneficiorum* (§. CMXXVII. seq.) eos retinuit. *Vniones ecclesiarum* saepius efflagitarunt vicarios, (§. CMXXXVII. seq.) & inde tandem illuc res rediit, vt hi *vicarii veri* essent *parochi*, si officia spectes, cum interim ille, qui rector ecclesiae audit, & qui vicarium adsumsit, oblectamentis deditus sit. De his vero vicariis, quales etiam canonici alunt, (§. CCCCLXXXI.**) hic non loquor.

§. CCCCXL.

Est vero vicarius generalis, seu officialis Episcopi: *Qui iurisdictioni contentiosae praeest, & vices Episcopi in consistorio seu tribunali sustinet.** Qui vicarius generalis?

* Origo horum vicariorum inde repetenda: Cum viderent Episcopi, se per Archi-Diaconos

n) THOMASSINVS *cit. loc.* P. I. L. II. c. 8. §. 1. *seqq.*

nos omni fere iurisdictione esse exutos, nec Archi-Diaconi *vicarii* amplius Episcoporum, sed *ipsi Episcopi* viderentur; his Sec. XII. & potissimum XIII. opposuerunt *vicarios generales* seu *officiales*, (§. CCCCXX. *) prohibentes, ne Archi-Diaconi de *caussis maioribus* amplius cognoscerent, quod institutum etiam concilia Sec. XIII. corroborarunt. conf. ESPEN. *iur. eccl.* P. III. *tit.* V. c. 1. THOMASSINVS *cit. loc.* §. 4.

§. CCCCXLI.

Diuisio. Sunt vero vel *principales*, vel *foranei*. Illi in ipsa *Episcopi sede* sunt constituti, & *vice Episcopi* in consistorio ius reddunt: *o)* horum iurisdictio *extra ciuitatem* episcopalem ad certum *dioeceseos districtum* est restricta. *p)*

§. CCCCXLII.

Axiomata. Sic ad rationes ciuiles Episcopi sua iudicia adornarunt, adeoque de his eorum vicariis tenenda axiomata: I. Principalis vicarius nomine & vice Episcopi tribunali praeest, adeoque *iurisdictionem ordinariam* exercet. (§. CCXLIV.) II. Tales praesunt tam in spiritualibus, quam temporalibus. *q)* III. Nequeunt tamen sibi vindicare cognitionem in illis, quae ad reseruata episcopalia pertinent, (§. CCCCXXIII. 11.) IV.

o) c. fin. *de offic. vic. in* 6. ESPEN. *cit. l.* P. I. *tit.* 12. c. 4. *nr.* 5. *seqq.*

p) WIESTNER *institut. iur. can. tit. de offic. vic. nr.* 20. CORVINVS *institut. iuris can.* L. I. *tit.* 18. §. 8.

q) CORVINVS *cit. loc.* §. 6.

IV. Foranei iurisdictio subordinata est Principalis potestati. *r)*

§. CCCCXLIII.

Quum itaque vicarius principalis Episcopi nomine tribunali praesit, & ordinaria iurisdictione polleat, (§. CCCCXLII. 1.) sequitur: 1) vt Episcopus eum quidem pro lubitu constituat & reuocet: vt tamen 2) quousque reuocatus non est, eandem *iurisdictionem, quae Episcopo* competit, exerceat: 3) vt *ordinaria* eatenus merito dici possit iurisdictio, quia lege stabili vicarius nomine Episcopi ius reddit: vt tamen 4) eatenus, quatenus eam non *iure proprio*, sed *vice Episcopi* gerit, merito *vicaria* dici debeat: 5) vt quousque *ordinaria iurisdictio* de illo praedicatur, a sententia eius non ad Episcopum prouocandum sit: *s)* 6) vt etiam *adsessoribus* talis vicarius gaudeat.

Quatenus ordinaria vel vicaria iurisdictione vtatur?

§. CCCCXLIV.

Quumque porro tam in temporalibus, quam spiritualibus praesit, (§.CCCCXLII.2.) sequitur: 1) vt id tunc demum obtineat, vbi Episcopis etiam *secularis iurisdictio* competit, nec 2) *duo diuersa iudicia* constituta sint, quia eo casu officialis potestas se saltem in *spiritualibus* exserit: 3) vt tunc, vbi *vtraque potestas* penes vicarium est, *laicus* officialis esse nequeat: *t)* 4) vt in *ecclesiasticis* caussis *latino*,

Quousque & spiritualem & temporalem iurisdictionem exerceat?

r) WIESTNER *cit. loc. nr.* 36.

s) CORVINVS *cit. loc.* §. 7. WIESTNER *cit. loc.*

t) LEYKENIVS *de vic. Episc. Tr.* I. c. 1. *qu.* 37.

latino, in *secularibus germanico idiomate* omnia expedienda sint, quia in ecclesiasticis ad curiam Romanam adpellatur: 5) vt omnia possit explicare, nisi probetur exceptio. *u)*

§. CCCCXLV.

Reseruata Episcopi sui vindicare nequit.

Dehinc quum sibi nequeant vindicare cognitionem in illis, quae ad *reseruata* Episcopi pertinent, (§. CCCCXLII. 3.) consequens est: vt 1) expedire non possint, quae ad *ordinis episcopalis* iura pertinent; (§. CCXLVI. 2.) nec 2) quae Episcopo tanquam *legato* sedis apostolicae competunt; (§. CCCCLI.) 3) vt nec *dispensare* queant, nisi in caussis leuioribus; *x)* nec 4) *conferre* beneficia; (§. DCCCLXIX. 1.) *y)* nec 5) ea *vnire, diuidere, erigere, supprimere*; (§. CMXLI. 3. & CMXLVII. 5.) nec 6) *absoluere* in casibus reseruatis; nec 7) in *caussis criminalibus* cognoscere, & sententiam ferre, (vid. Lib. IV.) quippe quae cum aliis ad *caussas maiores* referuntur. Porro inde sequitur: 8) vt in regula non possit imponere *poenitentiam publicam*; (§. DCLXXVI. 1.) nec 9) exercere ius *aggratiandi*; nec 10) conuocare *synodum*, aut 11) dare litteras *dimissoriales*, (§. DXLV. 6.) vel 12) *visitare* ecclesias, (§. DLXX.) aut 13) *exstructionem* ecclesiarum aut monasteriorum permit-

u) ENGEL *ad tit.* X. *de offic. vicar.* nr. 10.
x) LEVRENIVS *cit. loc. qu.* 110.
y) c. *final. de offic. vicar. in* 6.

mittere, (§. DCCLXXXVIII. & §. DCCC XIV.) aut 14) auctoritatem in *alienationibus* bonorum ecclesiasticorum interponere, (§.DCCCXXXVII. 4.) vel 15) *statuta* condere & confirmare, (§. XCII.) vel 16) *resignationes* beneficiorum admittere, (§. CCC LXXXII. 1.) aut 17) Praelatos *confirmare*, aut denique 18) exigere caritatiuum *subsidium*, (§.CMXVI.δ.) vt alia taceam. *z)*

§. CCCCXLVI.

Denique quum foranei iurisdictio subordinata sit Principalis potestati, (§. CCCC XLII.4.) sequitur: 1) vt se habeant haec iudicia instar *Consistorii inferioris* & *superioris*: 2) vt a consistorio foranei ad consistorium Episcopi, cui principalis vicarius praeest, in mundo sit *prouocatio*; *a*) quod secus in Principalis consistorio esse solet: (§.CCCCXLIII. 5.) denique corollarii loco notandum, 3) haec iudicia dici: die Officialeyen, die Officialate, die geistliche Gerichte, die Chor-Gerichte, die Consistoria. Qualis foranei potestas?

§. CCCCXLVII.

Tales officiales Protestantium fora quidem ignorant, sed in locum iudiciorum ecclesiasticorum, quibus eiusmodi officiales praesunt, successerunt *consistoria* nostra. Sed de his demum P. II. §. V. seq. disserendi occasio erit. Vsus inter Protestantes.

S TIT.

z) vid. Ill. BOEHMER iur. eccl. Protest. L. I. tit. 28. §. 10.

a) CORVINVS *cit. loc. tit.* 18. §. 9.

TIT. XXXIII.
DE LEGATIS.
§. CCCCXLVIII.

Connexio. VIcariorum generalium officium (§. CCCCXXXIX.)etiam sustinent *legati* sedis Romanae. Sicuti enim Episcopi generales vicarios ad conseruandam suam auctoritatem introduxerunt, (§. CCCCXXXI.*) ita etiam curia Romana legatos suos per vniuersum orbem emisit, vt eum in obsequio & reuerentia erga cathedram Petri obseruarent.*

* Olim ecclesia suos habuit *nuntios simplices*, sine charactere repraesentatitio, quorsum pertinent *apostoli ecclesiae.* 2. *Cor.* VIII. 19. 23. *Philipp.* II. 25. Conf. Meine Kirchen-Historie. *Sec.* I. *Cap.* X. *Sect.* 2. §. 9. Per has personas ea, quae ad communem ecclesiae salutem spectabant, procurabant. Vbi crebriores factae controuersiae, etiam legationes tales multiplicatae sunt, ita tamen, vt nullum legatis imperium competeret, quum nequidem legati sedis Romanae in conciliis vllum primatum ante Chalcedonense sibi vindicarent. Ill. BOEHMER ad PETR. de MARCA *Lib.* V. *obs* 3. Habuit quidem sedes Romana suos legatos in aula imperatoris, sed vt nudos *Procuratores* sine potestate. MARCA *de* C.S. & I. *Lib* V. c. 15. THOMASSINVS de V. & N. E. D. P. I. *Lib.* II. c. 117. Postea sedes Romana sollicitudinem in omnes ecclesias sibi vindicabat, ast citra iurisdictionem: mox potentioribus Episcopis *vicariatum* ecclesiae Romanae contulit, simulque *pallium* transmisit, vt sic legatione perpetua sedis Romanae fungeren-

rentur. (§.CCCL.1.) Inde orti *legati nati*. Cum dehinc plenaria potestate omnia Roma gubernaret, suis etiam legatis ad exemplum legatorum in imperio Romano in prouinciam missorum *iurisdictionem vicariam* contulit. MARCA *cit. loc.* c.1. & 2. Quum vero crederet Romana curia se melius in sua subiectione conseruare posse ecclesias per *legationes peculiares*; sub Nicolao I. inualuere *legati missi*, qui maxima cum auctoritate omnia egerunt. Post cum quidam ex Cardinalium collegio mitterentur, noua inter missos orta differentia est. MARCA *citat. loc.* c.44. *sequ.*

§. CCCCXLIX.

Sunt itaque legati: *Muneris Pontificialis vicarii, quibus certa prouincia demandata, vt ibi omnem iurisdictionem sacram, vice Pontificis, exercerent.* Qui legati?

§. CCCCL.

Sunt vero legati vel *nati*, vel *missi* seu *nuntii*; & hi vel nuntii *simpliciter tales*, vel *legati de latere.* *b*) His hodie alii accedunt, qui cum *charactere legati de latere* mitti solent. Quotuplices?

§. CCCCLI.

Legati nati sunt: *qui vi priuilegii loco vel prouinciae indulti iure quodam ordinario Pontificis vicariam potestatem exercent.* * *c*) Qui legati nati?

* Pallii quidem datio & concessio Episcopos quodammodo legatos constituit: (§.CCCL.1.) sed maior potestas competit legatis, quam illis, qui saltem pallio condecorantur. Legati enim *concurrunt* in iurisdictione cum *ordinario*, non vero qui pallio vtuntur. Tenent quidem

b) c. 9. X. *de offic. leg.* c. 1. *de offic. leg.* in 6.
c) c. 1. *eod.* in 6. CIRONIVS *paratitl.* X. *de offic. leg.*

dem vi pallii *vices* sedis Romanae, sed *non eadem ratione* ac illi, qui ex speciali ratione *legationis* munere funguntur. CIRONIVS *cit. loc.*

§. CCCCLII.

Qui missi? Missi sunt: *qui non ratione ecclesiae aut prouinciae, cui praesunt, legationis munere funguntur, sed quibus personaliter certa prouincia, cum iurisdictione committitur, in qua nomine Pontificis potestatem exercent.* d)

§. CCCCLIII.

Qui a latere? Legati de latere sunt: *Cardinales, propterea ita dicti, quia Pontifici a secretis & latere adsistunt,* (§. CCCLXXXVIII. seq.) *maiorique dignitate & potestate ac alii missi seu simplices gaudent.* e) Hinc etiam cum *charactere legati de latere* quidam mitti solent, vt sublimiores reliquis essent.

§. CCCCLIV.

Axiomata. De his tenenda axiomata: I. Omnes legati vicaria Pontificis potestate vtuntur; II. Legatorum vero a latere dignitas splendidior & sublimior est.

§. CCCCLV.

Potestas omnium legatorum. Quum itaque omnes legati vicaria Pontificis potestate vtantur; (§. CCCCLIV. 1.) consequens est: 1) vt eadem exercere possint, quae Pontifex sibi vindicat, (§. CCXXXV.) nisi quaedam ex illis ad *reseruata* Pontificis pertineant: f) 2) vt proinde concurrentem cum

d) c. 1. *de offic. leg. in* 6. c. 6. X. *de praesumt.*
e) CIRONIVS *citat. loc.*
f) CORVINVS *cit. l. tit.* 20. §. 10.

cum ordinariis iurisdictionem habeant: (§.IV.seq.) 3) vt proinde *externo* etiam *splendore* suum mandantem referant:* 4) vt in prouinciis sibi decretis, *vice Pontificis*, noxia euellant & dissipent, salutaria vero aedificent & plantent: *g)* 5) vt proinde possint concilium cogere, statuta perpetuo valitura condere: (§. CV.) *b)* 6) vt in tanta dignitate constituti possint aliis *vices* suas *subdelegare*: *i)* (P.II.§.XVI.4.) 7) vt eorum potestas potissimum ex tenore *mandati* dimensuranda sit; adeoque 8) exspiret *lapsu temporis*, ad quod sunt dati; *k)* nec non 9) *reuocatione* Pontificis, *l)* & 10) *relatione* Pontifici facta, *m)* & 11) *morte* Pontificis, si res adhuc sit integra: (P.II.§.XXI.& §.CCLV.) *n)* denique 12) notandum, vt legatorum potestas quandoque *suspensa* sit, quale quid contingere solet in legatis natis, vbi *missus* adest.**

* Magna pompa incesserunt, &, ne sumtus ad huiusmodi fastum deessent, *procurationes* (§. CMXIV.seq.) legatis ab vniuersa prouincia legationi eorum addicta exsoluendae erant. Hinc Episcopi in iuramento fidelitatis (§. CCCXXX.1.) adstringebantur inter reliqua, de *legatis* sedis apostolicae in eundo & redeundo *honorifice tractandis* & in *necessitatibus ad-*

g) c.2. *de offic.leg. in* 6. c.6.X. *de Praesumt.*
h) MARCA *cit. l.* c. 46.
i) c.*fin.* X. *de offic. legati.*
k) c. 4. X. *de offic. iud. deleg.*
l) c.9.X. *de offic. leg.*
m) c. 5. X. *eodem.*
n) c.6.X.*de Praesumt.*c.2.*de offic.iud. ordin.in* 6.

iuuandis. Hi proinde tanta rapacitate nummos corradebant, vt Pontifices non raro parasitos suos hunc in finem in prouincias mitterent, vt diuitias adquirerent. (§. CMXIV.*) Inde in plurimis regnis non aliter, quam regum permissu recepti fuerunt, conf. MARCA *cit. l.* L. V. c. 48. *sequ.*

** Ita quidam iureconsulti contendunt. Hinc iam olim legati nati missos admittere noluerunt. MAIMBOVRG *l'histoire de la decadence de l'empire Lib.* II. *pag* 219. CIRONIVS vero in *paratitlis* X. *de officio legati* id tunc saltem admittere vult, si *nominatim ita Pontifex cauerit*, quum per dationem secundi aequalis dignitatis, non censeatur reuocatus primus. Sed praxis consentit, natos legatos praesentibus missis officio suo fungi non posse.

§. CCCCLVI.

Legatorum a latere in specie.

Quum vero legatorum a latere dignitas splendidior & sublimior sit, (§. CCCCLIV. 2.) intelligimus: 1) cur in functione legationis *apostolicis insignis* vtantur: *o*) 2) cur iurisdictionem exerceant etiam in *exemtos*, *p*) & 3) eorum electiones, licet Archi- Episcopi sint, confirment: * *q*) 4) cur omnes a censuris absoluant *r*) 5) beneficia suae collationi reseruent, *s*) (§. CMVIII. 4.) & 6) omnia possint, quae non Pontifici *qua tali* sunt *reseruata.* (§. CCCCLV. 1.) *t*) Corollarii loco autem ob-

o) c. 23. X. *de priuil.*

p) c. 36. *de elect. in* 6.

q) *vid. cit. capit.* 36.

r) c. 9. X. *de officio legati* c. 20. X. *de sentent. excommunic.*

s) c. 6. *de offic. leg. in* 6.

t) CORVINVS *cit. l.* §. 9.

obſeruari debet, 7) has prærogatiuas omnes non competere illis, qui ſaltem *cum charactere legati de latere* mittuntur.

* Aliter in Germania obtinet, vbi vi concordatorum nationis Germanicae confirmationes Epiſcoporum ad *reſeruata* Pontificis pertinent. Sicubi vero concordata aliquid diſponunt, contra illud nihil poſſunt legati.

§. CCCCLVII.

In terris Proteſtantium hi legati nullam tenent auctoritatem, proinde illas nequidem accedunt. Quum tamen res imperii non raro turbent, & ſaepius ſe illis cauſis immiſceant, quae inter catholicos & Proteſtantes aguntur, immo ciuiles cauſſas ad ſuam cognitionem trahant; *u*) intereſt ſcire, qualis & quanta ſit eorum poteſtas. Vſus inter Proteſtantes.

TIT. XXXIV.

DE CVRATIS SEV PAROCHIS.

§. CCCCLVIII.

VIdimus, qua ratione parochiales eccleſiae ortae fuerint. (§. CCCLXII. ſequ.) Quum vero Presbyteri his coetibus Praepoſiti *parochi* & *curati* ſeu *curiones* dicerentur, de his vel ideo nunc agendum eſt, quia ad *minuendam Epiſcopi ſollicitudinem* introducti fuerunt. * Connexio.

* Multitudo templorum iam apud Romanos parochiis originem dedit. Ill. BOEHMER *iur. paroch.* Sect. II. c. 2. §. 26. ſequ. Diuiſio enim

u) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* I. *tit.* 30. §. 13. *ſequ.*

templorum iuxta regiones ciuitatum facta fuit. Quum enim populus in tribus tres & triginta curias diuisus esset, singulis curiis vnus praeponebatur sub titulo curionis, vt sacra pro sua curia curaret. Qui in vno loco habitabant, dicebantur *paroeci*, & plurium domorum vicinia *paroecia* audiebat. His personis itaque praepositus *paroecus* vocatus fuit, pro quibus vocabulis vero postea parochi, parochianorum & parochiae nomina adhibita fuerunt. VOSSIVS *de vitiis sermonis Lib.* I. c. 2. conf. BVDAEVS *ad L. vlt.* ff. *de muneribus.* ZIEGLER ad de ROYE *institut. iur. canon.* L. II. *tit.* 14. §. 1. Quum autem vocabulum parochiae barbarum sit, *curiae* vocabulum alii substituerunt, & parochos more Romano *curiones*, parochianos *curiales*, ecclesias parochiales *aedes curiatas* nominarunt. Postea parochos etiam *curatos* dixerunt, & ecclesiam parochialem *curatam.* Hanc vero adpellationem a *cura* descendere putabant, vt curatus ille esset, qui acceperit *curam animarum* vi officii. BARBOSA *de offic. & potest. parochi* P. I. c. 1. nr. 11.

§. CCCCLIX.

Qui parochus vel curatus?

Est itaque parochus seu curatus: *Presbyter ecclesiae minori, cui certus hominum coetus adsignatus est, ideo praepositus, vt ibi doceat, sacramenta administret, & commoda propterea a parochianis percipiat.* *

* Olim vocati *cardinales*, vt sic distinguerentur ab illis, qui ecclesiis suis non ita adfixi erant: donec tandem haec adpellatio clero ecclesiae Romanae proprio iure cessit; (§. CCLXXXVIII.*) dicti etiam *Plebani*, *quia plebi praesunt.*

§. CCCCLX.

§. CCCCLX.

Hinc fluunt axiomata. I. Parochus est curae pastoralis vicarius. II. Intra limites descriptos sacra administrat: III. Ius habet exigendi ea, quae vi iuris parochialis illi debentur. Axiomata.

§. CCCCLXI.

Quum itaque parochus sit curae pastoralis vicarius; (§. CCCCLX. 1.) consequens est: 1) vt in ecclesia sibi concredita sit *instar Episcopi*, adeoque 2) facere *sacra ordinaria* possit, quatenus ea Episcopo speciatim *reseruata* non sunt: 3) vt populus illi aeque addictus sit, ac Episcopo: 4) vt suo iudicio Psalmistam vel cantorem constituere; immo 5) *minores clericos* (§. CXCI. seq.) quandoque remouere, & 6) laicos a sacris arcere possit: 7) vt tamen *iurisdictionem contentiosam* exercere nequeat. *x)* Quatenus sit instar Episcopi?

§. CCCCLXII.

Quumque intra limites descriptos sacra administret, (§. CCCCLX. 2.) sequitur: 1) vt in ecclesia sibi commissa *residere* debeat: *y)* (§. CCCCLXXIX. *) 2) vt locum limitibus & finibus descriptum cum *iure bannario* teneat, adeoque 3) alius hunc suum districtum inuolare nequeat, vt ibi sacra administret: (§. CCCLX.) sicuti etiam 4) alius paroecus alterius paroecianos recipere & iis sacra- Quid illi intra Parochiam competat.

x) THOMASSINVS *de veter. & nou. eccl. discipl.* P. IV. *Lib.* I. c. 28.

y) BARBOSA *cit. l.* P. I. c. 8. *nr.* 1.

menta administrare haud queat; (§. CCXXXVI.*** & §.DXCV. 5.) 5) vt hi limites *auctoritate Episcopi, z)* & certo respectu *praescriptione* constitui possint: *a)* 6) vt itaque paroecus suo nomine ibi curam exerceat,* *praedicando,* (§. CCXXXVI. **) *baptizando,* (§. DCXLI. 2.) *confessiones audiendo,* (§. DCLXXIX. 4.) *poenitentiale forum* (§. DCLXXVII. 7. seq.) exercendo, *visitando* (§. DLXX. 5.) *viaticum praebendo,* (§. DCC. 3.) *matrimonia consecrando,* (§. DCCXXXVIII. *) *sepulturam concedendo:* (§. DCCCXXVI.) 7) vt solus & non cum aliis administret, ita tamen vt *Diaconi* (§. CCXXIII. seq.) non excludantur. *b)*

* Nonnunquam extra ordinem *commendas*, vt vocant, habent, quibus interim tanquam fiduciarii pastores praesunt, de quibus (§. CMXXXI. seq.) agam.

§. CCCCLXIII.

Quid illi praestandum?

Ex tertio denique (§. CCCCLX. 3.) intelligimus: 1) vt *decimas* suo iure capiat in suo territorio: (§. DCCCXLVII.) *c)* vt percipiat *iura stolae, d)* (§. CCCCLXVI.) quia alibi cultui diuino interesse nequeunt paroeciani: (§. DCXCV. 8. seq.) 3) vt ius habeat in corpora defunctorum paroecianorum,

z) Concil. Trident. Sess. XXI. *de reform.* c. 4.

a) GRANNANIETO *ad cap.* 4. X. *de paroch.*

b) BARBOSA *cit. l.* P. I. c. 1. *nr.* 27. ZIEGLER *ad Lancellot.* L. II. *tit.* 18. *§.* 1.

c) de ROYE *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 14 *§.* 4.

d) GEORG. PETR. STELZER *diss. de iuribus stolae,*

rum, ita vt illi praestanda sit *canonica portio: e)* (§. DCCCXXVII.) 4) vt iure percipiendi reditus ex bonis parochialibus gaudeat. *ee)*

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. CCCCLXIV.

Pleraque etiam inter Protestantes obtinent, qui paroecias cum iure bannario coniunctas retinuerunt. Sic apud nos Parochi vel paroeci Pfarrer sunt: *Personae ecclesiasticae per legitimam vocationem vel electionem;* (§. CCCXI.) *ecclesiae parochiali, populoque in parochia illa degenti, praepositae, ad docendum verbum DEI, cum annexis, intra limites sibi praescriptos, iusque habentes exigendi a parochianis ea, quae vi iuris parochialis illis debentur. f)*

Qui parochi inter Protestantes?

§. CCCCLXV.

Ex antecedentibus haec definitio iam clara erit, hinc strictim iura nostrorum parochorum percurram. Sic 1) gaudent *districtu parochiali*, & fundatam intentionem habent contra aedes in parochia sitas, vt *de parochia* sint: 2) Parochiani in *propria parochia* sacris

Iura eorum?

e) de ROYE *cit. loc.* §. 6.

ee) Iura cleri Parochialis illiusque officia, iuxta praxin ecclesiae Anglicanae, delineauit EDW. STILLINGFLEET. Sed egregia multa, ab omnibus parochis obseruanda, simul occurrunt. Titulus Libri est: *Ecclesiastical cases relating to the Duties and Rights, of the parrochial Clergy.*

f) Ill. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* III. c. I. §. 2.

ſacris intereſſe tenentur: *g)* (§.CCCCLXIII. 2.) 3) illis inuitis alius conciones habere & *docere* nequit: *h)* 4) competit illi facultas *confeſſiones* audiendi & *abſoluendi*, nec alibi parochiani confiteri & abſolutionem petere poſſunt: *i)* 5) adminiſtrant *ſacram coenam*: *k)* & 6) *baptizant* infantes in ſua parochia natos *l)* 7) ius quaeſitum habent, quoad *ſepulturam* parochianorum; *m)* 8) *bannos nuptiales*: *n)* 9) *benedictionem nubentium*: *o)* (§. CCCCLXII. 5. vsque 7.) 10) vt illis denegenda non ſit *viſitatio domeſtica*: *p)* (§. DLXXVII. 3.) 11) vt illis adminiſtratio bonorum eccleſiaſticorum, quatenus ſunt *proprietarii redituum*, competat; *q)* 12) vt ratione *decimarum*, intra fines parochiae ſuae ſitarum, fundatam intentionem habeant, licet *nouales* ſint: *r)* (§. DCCCXLVII.) 13) vt parochi, potiſſimum rurales, etiam alias varias praeſtationes exigere queant, iuxta conſuetudinem cuiusuis loci: *s)* 14) vt

g) Ill. BOEHMER *iur. paroch.* Sect. IV. c. 1. §. 4.
h) IDEM *ibid.* §. 6.
i) IDEM *ibid.* §. 11. *ſequ.*
k) IDEM *ibid.* §. 20.
l) IDEM *ibid.* §. 27.
m) IDEM *ibid.* c. 2. §. 3. *ſeqq.*
n) IDEM *ibid.* c. 3. §. 2.
o) IDEM *ibid.* §. 10. *ſeqq.*
p) IDEM *ibid.* c. 4.
q) IDEM *ibid.* Sect. V. c. 2. §. 15.
r) IDEM *ibid. Sect.* VII. c. 1. §. 9. *ſequ.*
s) IDEM *ibid.* §. 25. *ſequ.*

vt *iura stolae* exigere,*t) minime vero 15)clericos inferiores (§. CC.) remouere, nec cantores regulariter adsumere, nec laicos a sacris arcere, aut forum poenitentiale exercere possint; quae tamen parochis Pontificiorum tribuuntur. (§. CCCCLXI. 4. seq.)

* *Stola* est genus vestimentorum, olim *mulieribus* proprium. L. 23. §. 2. ff. *de auro argent. mund. leg.* licet id non perpetuum fuerit, sed etiam *masculi stola* vsi sint. GODOFRED. *in not. ad cit. L.* In genere notauit *omnem vestem.* PITISCVS *Lex. Rom. antiqu. voce stola.* Translata deinde vox ad habitus & *vestimenta clericorum* fuit, qui e Iudaismo peculiaria vestimenta adsumserunt, & inter ea etiam stolam. Sicuti vero per pallium peculiarem potestatem tribui dicunt. (§. CCCXLIX.) ita stola *officii* suscepti *character* erat. Hinc stola metonymice *ipsum officium* sacrum denotare coepit.

§. CCCCLXVI.

Iura vero stolae, quae parochi exigunt, (§. CCCCLXV.) sunt: *honoraria & sportulae, quae ratione stolae seu officii sacri praestantur,* Pfarr-Amts-Gebühren, Accidentien. Quid iura stolae?

§. CCCCLXVII.

Originem trahunt *a spontanea oblatione,* quae semper permissa fuit. Haec in *necessitatem* variis artibus tracta & consuetudinis nomine defensa fuit. Nihil in his iuribus reperiri, quod iustitiae repugnet, alibi demonstraui. *u)* Si quid *vitii* in illis residet, hoc Iustitia eorum & abusus.

t) Ill. BOEHMER *cit. l.* c. 2. §. 5. *sequ.*

u) vid. tract. *de Simon. crim. Sect.* II. c. 3.

hoc consistit in eo, vbi *seuere* nimis & *amare exiguntur*, maxime si alios reditus sufficientes habeant; si *noua accidentia* introducuntur, si *introducta extenduntur*. Strictam enim interpretationem intuitu accidentium obtinere, persuasissimum habeo. *x)*

§. CCCCLXVIII.

Quo iure & quibus de caussis percipiantur?

Quaedam itaque ex his iuribus debentur *iure perfecto*, quaedam *imperfecto*. In dubio tamen pro *parte salarii* reputantur. In hunc censum veniunt *nummus confessionarius*, (§. DCLXXXVII.) *funeralia* (§. DCCCXXVI. 4.) *benedictio nubentium*, (§. DCCXXXVIII.*) aliaque plura. Qua ratione vero haec lucra, vbi plures sunt parochi, diuidi debeant, aut cui cedant? ex locorum consuetudine diiudicari debet.

TIT. XXXV.
DE CANONICIS.

§. CCCCLXIX.

Connexio.

CLero cathedralis ecclesiae competere ius *suffragii*, (§. CCXXXVI.*) penes eum ius *eligendi* esse, (§. CCXCVI. 1.) *capitulum* seu collegium canonicorum sede impedita aut vacante *regere ecclesiam*, (§. CCCLXXXVIII.) iam constat. Quinam vero sint *canonici?* quibus iuribus gaudeant? paullo penitius dispiciendum est.

§. CCCCLXX.

x) Ill. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* VII. c. 2. §. 11. *sequ.*

§. CCCCLXX.

Olim illi omnes, qui certae ecclesiae erant addicti, & ex penu illius alimenta capiebant, *canonicorum* titulum gerebant, siue in *cathedrali ecclesia*, siue *ruri* constituti essent. *Canon* enim *matriculam* ecclesiae, *album*, simulque *pensionem* & *stipendium* denotabat. *y)* Canonici itaque fuerunt: *ipsi clerici ecclesiae, quorum cum consilio Episcopus ecclesiam regebat.* * Qui olim canonici?

* His opponebantur *non canonici*, qui in oratoriis magnatum sacra faciebant, & sic eorum non ecclesiae stipendiis alebantur. DV FRESNE *Glossar. voc. canonici.* Conferri etiam potest *Hist. des Chanoines*, cuius auctor fertur RAYM. CHAPONELLVS, & qui contra hunc calamum strinxit, LOUIS HUGO *dans la critique de l' hist. des Chanoines.*

§. CCCCLXV.

Postea canonici audiebant, qui *vitam communem* viuebant. Noua haec canonicorum ratio apparuit tempore Pipini, auctore *Chrodogango*, Episcopo Metensi. * Abhinc peculiari & noua plane ratione illi canonici vocabantur, qui *ex formula Chrodogangi* ad instituta monastica quodammodo composita, vitam componerent, seu *regulam* & *canonem* Chrodogangi obseruarent. Passim hoc institutum etiam alii Praesules imitati sunt, ** & sic canonici, per excellentiam dicti, erant: *clerici cathedralis ecclesiae in vnum collecti, & ad Chrodogangi regulam compositi. z)* Qui postea hoc nomen gesserint?

* Hic

y) PITISCVS *Lex. antiqu. Rom. voc. canon.*

z) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* L. III. tit. I. §. 16.

* Hic, vt clericos in ordinem reduceret, *monasticam* quandam disciplinam inter illos introduxit, vt communi dormitorio, refectorio, & claustro vterentur, & secundum canones viuerent, alias vero nulla vota praestarent.

** Ipse Carolus M. de propagandi regula Chrodogangi sollicitus fuit. Huc etiam directa erat cura conciliorum, v. g. Turonensis tertii, Aquisgranensis aliorumque. conf. NATALIS ALEXANDER *diss. hist. eccl. ad Sec.* IX. c. 4. *art.* 8. add. Geneross. Dn. IO. GODOFR. DE MEYERN, singulari scripto, de *Monacho-Canonicismo.*

§. CCCCLXXII.

Origo collegiatarum ecclesiarum

Perfectiorem statum hunc quum multi arbitrarentur, tot ad clericatum adspirabant, vt ecclesiae cathedrali non omnes coadunari possent. Hinc *extra ecclesias cathedrales* peculiaria *canonicorum collegia* fuere efformata, ad *formam monasteriorum.* Peragebant diuina officia, sed citra curam animarum. *a)* Inde origo *collegiatarum ecclesiarum* repetenda. Immo pluribus *parochialibus* ecclesiis hoc institutum adplicatum fuit, quae abhinc salua animarum cura *collegiatae* factae sunt.

§. CCCCLXXIII.

Canonici in monasteria penetrarunt.

Praeterea *ipsa monasteria* ab eiusmodi clericis fuere occupata, cum hi perfectiorem statum habere crederentur, ac illius temporis monachi. Ibi sub *Abbate* vel *Praeposito* vixerunt, *b)* vbicunque vero viuerent hi canonici

a) BALVZIVS *append. ad Lup. nr.* 9. *pag.* 528.
b) Concil. Turonense III. c. 24.

nonici, vna omnium fuit ratio & conditio *c)* Nam & illi, qui in monasterio agebant, vel propterea a monachis differebant, quod *nullo voti vinculo* constricti essent. Hinc nata differentia *inter canonicam* & *regularem vitam.*

§. CCCCLXXIV.

Etiam ad *moniales* hoc institutum transiit. Abhinc virgines velatae in *monachas* & *canonicas* fuere diuisae. (§. DXI. seq.) Illae *votis* erant obstrictae: hae obseruabant *regulam canonicam*, & Sec. IX. plurima vestigia de illis occurrunt. *d)* Origo canonicarum.

§. CCCCLXXV.

Canonici vero hi sec. X. passim pristinam deseruerunt disciplinam. Hos quidam in ordinem reducere studebant, & quum animaduerterent, caussam degenerationis esse *bonorum adfluentiam*, Sec. XI. *votum paupertatis* quibusdam imponebant, sicque eos rursus in *vitam communem* reducebant. *e)* Inde duplex canonicorum status excreuit: Qui proprietati renunciarunt, *regulares*; qui extra communem vitam agebant, *seculares* dicti fuerunt.* Noua canonicorum ratio Sec. XI.

* Minus congruae sunt adpellationes, si ex artis peritorum mente verba intelligere velis. Nam canonicus regularis idem sonat, ac *regularis regularis*: & secularis canonicus, cum canon regulam denotet, *repugnantiam* inuoluit.

c) DV. BOIS *hist. eccl. Parisiensis* Lib. XI. c. 8. §. 4.

d) THOMASSINVS *de* V. *&* N. E. D. P. I. L. III. c. 43. §. 8 *sequ.*

e) DV BOIS *c. l. pag.* 788. Ill. BOEHMER c. l. §. 25 *sequ.*

uit. Quum vero ſcriptores ſemper haec duo diſtinxerint: *regulariter & canonice* viuere; (§. CCCCLXXIII.) tolerari poteſt talis loquela.

§. CCCCLXXVI.

Qui canonici regulares?

Regulares itaque canonici ſunt: *clerici in communi ſub praepoſito quodam viuentes, clericalia officia peragentes, & praeſtito voto paupertatis, regulam, quam Auguſtini vocant,* * *obſeruantes.*

* Auguſtinum clero peculiarem regulam praeſcripſiſſe non conſtat. Impoſuit ſaltem illi *vitam monaſticam*, vt nulli liceret aliquid proprii habere, & nullum recepit, niſi qui vitam communem cum eo agere vellet. THOMASSINVS *cit. l.* P. I. L. III. c. 3. *ſeq.* Hoc inſtitutum canonici procul dubio, cum etiam proprietati renuntiarent, regulam Auguſtini dixerunt. Regularibus his canonicis proxime accedunt ordines quidam militares. (§. DVIII. ſequ.)

§. CCCCLXXVII.

Qui ſeculares?

Canonici vero ſeculares ſunt: *clerici cathedralium & collegiatarum eccleſiarum* (§. CCCCLXXI. ſequ.) *qui relicta vita communi res ſuas ſeorſim habere coeperunt, nec ſe voto paupertatis* (§. CCCCLXXV.) *obſtringi paſſi ſunt.*

§. CCCCLXXVIII.

Axiomata.

De vtrisque notanda axiomata: I. Canonici ſeculares quoad ſtatum adhuc ſunt clerici. *f)* II. Regularium tamen ſtatus eſt perfectior. III. Obeunt peculiaria officia. IV.

f) ESPEN, *iur. eccl.* P. I. *tit.* VII. c. 4.

IV. Sustentantur e bonis ecclesiae. (§. CCCCLXX.) V. Viuunt in dignitate. (§. DCCCLXI. 2.) VI. Praeter Episcopum alium adhuc Praelatum ex institutis monasticis superiorem agnoscunt. VII. Constituunt collegium quoddam. (§. CCCLXXXIX.)

§. CCCCLXXIX.

Quum itaque seculares canonici, quoad *statum*, adhuc *sint clerici*, (§. CCCCLXXVIII. 1.) sequitur: 1) vt vitam clericis dignam ducere debeant, quia hoc intuitu nihil eis remissum est: 2) vt obligati sint ad *residentiam*, quae demum finito anno claustrali incipit: * 3) vt propterea *doctrina*, munere clericali digna, in illis desideretur, *g)* quae vero hodie ex *triennio Academico* continuo aestimatur: 4) vt ex pari ratione praeter triennium academicum in quibusdam capitulis *peregrinatio* desideretur, quo se ad officium obeundum praeparent & animi dotes excolerent: 5) vt ad *ordinem* recipiendum obligati sint: (§. CCXCVII. 2.) 6) vt in *coelibatu* viuere necesse habeant: (§. CCI.* & §. CCIV. 1.) 7) vt *irregulares* non sint admittendi. (§. CLXXVI. sequ.)

Canonici seculares sunt in clericatu.

* Residentia primi anni, quae das Closter-Jahr dicitur, ex antiquo statu canonicorum ad monasticum effigiato descendit. (§. CCCCLXXI*) More enim monachorum, qui clero inserendi erant, *annum nouitiatus* subire cogebantur, vt tentarent, num mores suos ad regulam disciplinae

g) c. 29. X. *de praebend.*

ſciplinae componere poſſent. Hic *annus* adhuc obſeruatur etiam inter *Proteſtantes*, licet vita communis ceſſet. Circa auſpicium, nouitius ſe liberalem praebuit erga confratres, inde *vinum admiſſionis*, *ſtatuta*, die Statuten; Gelder. Singularia huius anni inter arcana referre, & in latenti habere ſolent capitula, non ſecus, ac olim Pontifices & iureconſulti formulas. Poteſt tamen *annus* clauſtralis vel *redimi* pretio, vel *remitti* per viam diſpenſationis. *Immunes* etiam ſunt, qui a latere Principis aut Epiſcopi ſtare debent. Eo finito incipit *ordinaria reſidentia*. Durante anno clauſtrali nouitius nullos fructus percipit, immo quandoque illis eo finito per aliquot annos carere debet. *Reſidentia* vero ex ipſa *natura munerum* publicorum maxime *clericalium* fluit. Sed iam olim clerici neglecto officio alio ſe contulerunt, & hinc inde vagati ſunt. Inde tot leges contra *non reſidentes* latae: inde, vt clerus ad reſidentiam adſtringeretur, iugum monaſticum ei impoſitum fuit. Excuſſo vero hoc iugo tamen reſidendi neceſſitas propugnata fuit. Mox autem ex variis cauſſis etiam ſuperiores eam remiſerunt, & inter cauſſas iuſtas retulerunt *legationes* Praelatis iniunctas, *euocationem* ad curiam Principum & comitia imperii, vel ad concilia, *peregrinationes* Romanas, *diſpenſationem* ſpecialem, *multitudinem* beneficiorum. Inde orti *vicarii*. (*§.* CCCCLXXXI.**)

§. CCCCLXXX.

Regulares vero in perfectiori.

Quum vero regularium ſtatus ſit perfectior, (§. CCCCLXXVIII. 2.) intelligimus: 1) cur ii *conuerti* dicantur, qui, quum hactenus *ſeculares* fuerint, nunc *regularium* mores induunt: 2) vt hi *regulariter* viuere, & 3) ſtu-

3) ſtudium *humilitatis* & *paupertatis* euangelicae prae ſe ferre debeant: 4) cur propterea ſe olim *fratres* dixerint. * *h*)

* Secularibus vile nimis viſum eſt hoc nomen, & *domini* dici maluerunt. Inde germanica adpellatio Dom-Herren. Hi, qui in cathedrali eccleſia conſtituti erant, poſtmodum etiam repudiarunt titulum canonicorum, & loco eius *capitularium* adpellationem adſumſerunt: *canonicorum* titulo iis relicto, qui in *collegiatis* eccleſiis viuunt.

§. CCCCLXXXI.

Quum deinde peculiaria officia obeant, (§. CCCCLXXVIII. 3.) notandum eſt: 1) ea eſſe vel *communia* vel *propria*: ad priora vero referri, quae ad *omnes Chriſtianos* ſpectant: 2) huc pertinere preces, cantus, aliaque *pietatis officia*. (§. DCVIII. ſeq.) 3) Exinde ortas eſſe *horas canonicas*, * quum ſtrictius ad hoc officium clerici obligati ſint, ac alii: *i*) 4) *ſeculares* raro amplius horis canonicis vacare, ſed eas per *vicarios* expedire: ** 5) variare reliqua officia pro diuerſitate munerum, quibus decorati ſunt, quia alii *Presbyteri*, alii *Diaconi*, alii *Sub-Diaconi*: 6) Quosdam hodienum ex priſtino inſtituto munera obire *ſcholaſtici*, *theſaurarii*, *cuſtodis*, *Primicerii*. 7) Alios in ſpecie dici *capitulares*, quod votum & ſeſſionem in capitulo habeant, alios audire *ſimpliciter canonicos*, quod eo voto ad-

Officia communia.

 huc

h) c. 4. X. *de his quae fiunt a Prael. ſine conſenſu capituli.*

i) L. 42. §. 10. C. *de Epiſc. & cleric.*

huc careant: 8) ſeculares quidem *in ordine* eſſe, *k*) ſed depoſuiſſe *curam animarum.*

* Habuere iudaei ſtata tempora precandi. *Act.* III. 1. quae a primaeuis Chriſtianis in plurimis locis ſeruata fuerunt. TERTVLLIANVS *in Pſychicos* c. 10. CYPRIANVS *de Orat.* Monachi Sec. IV. addiderunt duas horas nocturnas SAM. BASNAGIVS *annal. Tom.* I. *ad ann.* 51. §. 23. *ſequ.* His horis preces recitabant, Pſalmos cantabant, & populus erat praeſens. Erant itaque *horae precatoriae* ſollemnes. THOMASSINVS P. I. L. II. c. 73. *ſequ.* cum ſtata eſſent tempora, *curſum canonicum* hoc officium vocabant. Ex quo vero cantum latinum more Romano introducerent, laici has horas deſeruerunt, & hinc *horae canonicae* ad *monachos* & *clericos* fuere reſtrictae.

** Canonici ad exemplum Epiſcoporum (Tit. XXVII. ſeq.) *vicariam operam* anhelarunt, & ſic praetextu impedimentorum ſibi vicarios conſtituerunt vel ad tempus. Quum vero vicarii *vices canonicorum* per omnia gerere non poſſent, niſi & ipſi *ordines* recepiſſent, *perpetuos* ſibi conſtituerunt *vicarios*, illisque certam portionem redituum aſſignarunt loco beneficii. Inde *vicariae* beneficiis annumerantur.

§. CCCCLXXXII.

Debentur illis ſtipendia.

Quumque porro ſuſtententur e bonis eccleſiae, (§. CCCCLXXVIII. 4.) conſequens eſt: 1) vt dum in communione perſtiterint, in *communi* quoque *ſuſtentationem* ex bonis eccleſiae perceperint: 2) vt ſingulorum prouentus tunc in *diſtributionibus quotidianis* conſtiterint: *l*) 3) vt non aliis, quam *prae-*

k) concil. Trident. Seſſ. VII. c. 12.

l) c. 34. *de conſecr.* D. 5. c. 9. X. *de vit. & hon. cleric*

praesentibus aut *impeditis* hae distributiones obuenerint: *m*) 4) vt licet postea *praebendae* (§.DCCCLVIII.*) deposita vita communi (§. CCCCLXXV.) secularibus canonicis adsignatae fuerint, tamen hae *distributiones* adhuc durare soleant: 5) vt, quia ad victum quotidianum olim pertinuerint, hodie etiam saltem *praesentes*, licet 6) nondum *praebendati*, sed dumtaxat *recepti* sint, ad illas admitti debeant: *n*) 7) vt, sicuti olim, in communi habitarent, postea deserta tali vita domus constructae fuerint, in quas se reciperent, Dom-Herren-Höfe: 8) vt denique stipendii loco beneficia perpetua seu praebendas ad percipiendos inde prouentus acceperint, de quibus (§.DCCCLVI. seq.) ex instituto agetur.

§. CCCCLXXXIII.

Quum deinde in dignitate viuant, (§. CCCCLXXVIII. 5.) notari meretur: 1) id potissimum obtinere de *canonicis cathedralium* ecclesiarum, qui a *latere Episcoporum* sunt, & senatum ecclesiasticum constituunt: (§. CCXXXII.) *o*) 2) inde constare, quare Pontifex eos *iudices delegatos* dare soleat, (P. II. §. XVI. 2.) *p*) & 3) collectiue sumti, in capitulo, *Abbates* praecedant, (§. DXXXV.) & 4) praedicato Reuerendissimorum, Ihro Hochwürden, gaudeant. Tribuitur illis dignitas.

m) c.7. X. *de cler. non resid.*
n) c.19. & 32. X. *de praebend.*
o) c.4. X. *de his, quae fiunt a Prael. sin. cons. capit.*
p) c.11. *de rescript. in* 6.

§. CCCCLXXXIV.

Subsunt Praeposito aut Decano.

Quum praeterea praeter Episcopum alium adhuc Praelatum superiorem agnoscant, (§.CCCCLXXVIII.6.) constat: 1) huc referendam esse *praeposituram*, quae tam in cathedralibus, quam collegiatis ecclesiis satis nota est:* 2) porro huc pertinere *Decanatus*: ** 3) & Praepositos & Decanos *a capitulo*, e gremio illius esse *eligendos*.

* Iam obseruaui, canonicos, ex regula Chrodogangi viuentes, nonnunquam monasteria occupasse, ibique sub Abbate vel Praeposito vixisse; (§.CCCCLXXIII.) sic facilis est ratio, cur *Praepositus sit caput canonicorum*, & eos regat. Deinde ipse clerus a Chrodogango ad monastica institura efformatus fuit (§. CCCCLXXI,) In monasteriis vero Praepositus primum ab Abbate locum obtinuit. (§.DCIV.4) Hinc etiam Episcopi clero cathedrali *Praepositum* dederunt. THOMASSINVS P.I.L.III. c.66. §.15. sed ex quo hic clerus vitam communem deseruit, *titulus* quidem *Praepositi* cum *emolumentis*, sed *sine officio*, remansit.

** In monasteriis iuxta statum militarem plures Decani aderant, & singuli sub sua cura decem monachos habuerunt. (§. CCCCXXXII.*) THOMASSINVS cit.l.§.8. Cum Praepositi se curae rerum temporalium nimis manciparent, (conf. hic Gener. Dn DE MEYERN, quem semper honoris caussa nomino, *in cit. scripto de Monacho-canonicismo*.) tota inspectio in canonicos in *Decanum* transiit.

§. CCCCLXXXV.

Constituunt peculiare corpus.

Quum denique constituant collegium, (§.CCCCLXXVIII.7.) notandum est: 1) tale

le collegium dici *capitulum*,* deinde facile reddideris rationem, cur, 2) licet subEpiſcopo conſtitutum ſit capitulum, *peculiare* tamen *corpus* conſtituat, adeoque ſine Epiſcopo conuentus inſtituat, & de rebus ad ſe pertinentibus deliberet, & 4) eatenus modo per *Decanum*, modo per *Praepoſitum* dirigatur. Hinc etiam eſſe, quod quaedam capitula *propriam iurisdictionem* habeant, & denique, 6) quod etiam *libera* & *immediata* capitula occurrant. (§.CCCCII.)

* Capituli adpellatio deſcendit ex *inſtitutis monaſticis*. Singulis enim diebus conueniebant monachi, vt *capitulum regulae Benedictinae* illis praelegeretur. Hae vero lectiones dictae *capitula*. Ab his lectionibus ſeu capitulis *ipſe locus*, quo monachi propterea conueniebant, dici coepit *capitulum*. Idem inſtitutum recepit Chrodogangus,(§.CCCCLXXI.) & cum Epiſcopi eo ipſo in loco ſaepius deliberationes cum canonicis inſtituerent, *canonicorum coetui nomen capituli* inditum fuit, quod etiam laxata vita communi durauit, & qui votum in hoc coetu habuit, *capitularis* dictus fuit. Hoc etiam a canonicis in *collegiatis eccleſiis* & canoniſſis *in monaſterio* in imitationem tractum fuit. conf. DV FRESNE *Gloſſar. voce capitulum.*

§. CCCCLXXXVI.

Tempore *reformationis* collegia canonicorum & canoniſſarum ſarta tecta conſeruata fuerunt, reſectis ſaltem illis ritibus, quos Auguſtanae confeſſioni repugnare autumarent* Sic in plerisque ſtatum antiquum retinuerunt, adeoque conſequens eſt: 1) vt etiam

Vſus doctrinae inter Proteſtantes.

Protestantes canonici clerici sint: (§. CCXCVII.*) 2) de iure *horis canonicis* (§. CCCCLXXXI. 3.) interesse debeant: 3) ad *residentiam* teneantur: (§. CCCCLXXIX.*) 4) in Episcopatibus Protestantium ad *gubernationem* ecclesiae concurrant: (§. CCXXXVI.*) 5) *foro priuilegiato* & 6) *titulo clericorum* gaudeant, (§. CCCCLXXXIII. 4.) *q)* 7) licet titulis Presbyterorum, Diaconorum & Sub-Diaconorum non superbiant:** 8) vt proinde etiam *externae qualitates* aliae in illis desiderentur; (§. CLXXVI. seq.) interim quum Principes Protestantes, vi iuris circa sacra, ea, quae *ad ordinem spectant*, in meliorem formam mutare possint, (§. XCIII. 4) non dubium est, quin 9) Principi etiam in haec collegia *ius sacrorum competat*, vi cuius ea, nisi instrumentum pacis (§. XLIV. 6.) vel particulares conuentiones obsint, in aliam formam mutare, & ad fines antiquos reuocare possit. Sic 10) integrum illi erit, saluo statu capitulorum, per sanctiones Pragmaticas stabilito, *officia* a canonicis *olim peracta* in vsum reducere: *r)* sicubi vero 11) pacta publica modum ponunt, ad ea ius reformandi se extendere nequit: (§. XLIV.*) denique 12) in *mediatis capitulis* Principes Protestantes electiones Praepositorum & Decanorum dirigere, (§. CCC.**) electosque confirmare solent. (§. CCCXXXIV.)

* Id

q) III. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* L. III. *tit.* 1. §. 33. *sequ.*

r) IDEM *ibid.* §. 49. *sequ.*

* Id enim, quod Augustanae confessioni aduersatur, per publicam Imperii sanctionem, sustinere non debent Protestantes. (§.XXX. II. & §. XCVII.)

** Redimunt tamen ordines soluto pretio, quod dicitur: Ordens-Geld; & quia solutum inter praesentes distribuitur, inde, nisi me omnia fallunt, Praesentien-Gelder vocantur. (§. CCXCVII.*)

TIT. XXXVI.

DE MONACHIS.

§. CCCCLXXXVII.

Dixi, canonicorum statum ad instituta monastica olim compositum fuisse, (§.CCCCLXXI.*) multaque hodienum instituta in capitulis ex vita monastica superesse, (§.CCCCLXXIX.* & CCLXXXIV.*) & hinc ad *monachos* eo magis ordo nos nunc ducit, quod hodie illi in *clero* constituti sint.* Connexio.

* Imo sua peculiaria sacra, & propria *templa*, saltem *capellas*, prope monasteria exercent & possident. (§. DCCLXXXVII.** & ***)

§. CCCCLXXXVIII.

Vita *ascetica* iam olim philosophis gentilium arrisit, *s)* hanc sequebantur plures Christiani, quorum ἄσκησις potissimum in *fuga nuptiarum, ieiuniis* & *abstinentia* consistebat. *t)* Huic instituto facile accedere potuit *vita solitaria*, vnde demum *disciplina monastica* orta Origo monachorum.

s) I. F. BVDDEVS *de* ἀσκήσει *Philosophica.*

t) TILLEMONT *mem. pour serv. a l'histoire de l'eglise* T. VIII. P. I. *dans la vie d' Athanase art.* I.

orta eſt. Haec viuendi ratio debetur ANTONIO, qui primus diſcipulos ſibi adſociauit, & cum his ἄσκησιν inter deſerta excoluit. * *u*)

* Inde aſcetae, *monachi*, tanquam *ſolitariam vitam agentes* dici coeperunt. Sanctiſſimam cum hanc viuendi rationem putarent, inde *conuerſi*, & qui monachatum amplectebantur, *conuerti* & ad *religionem tranſire* dicebantur. Quum dehinc crederent, quod prae aliis religionem excolerent, *religioſorum* nomen per excellentiam illis inditum fuit.

§. CCCCLXXXIX.

Progreſſus. Viuebant vero in deſertis *ſine votis*. Sec. vero IV. PACHOMIVS nouam aſceticam vitam introduxit, quam mox *coenobiticam* dixerunt. *x)* Extra ſolitudinem ſcilicet *vitam communem* introduxit, legibusque aſperis & ſeueris circumuallauit. De reliquo coenobia horum aſcetarum nomen *monaſteriorum* retinuerunt, & hinc promiſcue & coenobitica & monaſtica dicta fuit eorum vita. Hoc inſtitutum ab aliis in imitationem tractum fuit, *Euſtathio* ſcilicet, Armeniae Epiſcopo, *y)* & *Baſilio*, qui etiam *in vrbes* monachorum domicilia traduxit. *z)*

§. CCCCXC.

Status eorum. Erant vero *laici*, *a)* propterea autem, quod auſte-

u) SOZOMENVS *hiſt. eccl.* L. I. c. 13.
x) IDEM *cit. l.* L. III. c. 14.
y) IDEM *ibid.*
z) IDEM *ibid.* L. VI. c. 17.
a) c. 6. C. 16. *qu.* 1.

austera vita *diuini quid* spirare crederetur, ad *clericos* quodammodo eos accedere putabant. *Meritoriam* credebant, ad regulas compositam, *viuendi rationem*, quae primitus orientem, *b)* dehinc etiam occidentem penetrauit. *c)* Initio *ruri* & in *suburbiis* monasteria exstructa, *d)* mox vero etiam intra *vrbium moenia* fuere recepta.

§. CCCCXCI.

Huc vsque tribus absoluebatur vita monastica: 1) *vita communi*, 2) *continentia*, 3) *regularum obseruatione.* Surrexit dehinc BENEDICTVS, qui regulas nouas, quas occidentales monachi ceu praecepta diuina excipiebant, effinxit. Auctorem hunc faciunt trium votorum, *castitatis*, *paupertatis* & *obedientiae*; licet iam ante Benedictum votorum aliquis vsus fuerit, *e)* & haec tria vota magis ex *vsuali interpretatione* regularum Benedicti, quam *praecepto* eius profluxerint. *f)* Benedictini postea non solum in varias familias abierunt, sed & alii ordinum monasticorum conditores exstiterunt.

Noua monachorum ratio, a Benedicto introducta.

§. CCCCXCII.

Monachus itaque hodie est: *Persona, quae vel*

Descriptio monachi.

b) SOZOMENVS *cit. l.* L.III. c.14.
c) HIERONYMVS *ep.* 16. *ad Principia.*
d) IDEM *cit l. & apud RAT.* c 5. C. 16. *qu.* 1.
e) THOMASSINVS de V.& N.E.D.P.I.L III.c.3.§.6.
f) FLEVRY *hist de l'eglise* T.VII *pag* 783. Peculiaria instituta ordinis Benedicti delineauit ANONYMVS *in vet. discipl. monast.*

vel paterna deuotione, vel propria professione, vel voti emissione adstringitur. vt sub Praelati imperio, iuxta regulam adprobatam, vel in clericatu, vel in laicatu, religiose praestitis votis viuat.

§. CCCCXCIII.

Axiomata. De his tenenda axiomata: I. Monachum quidem facit parentum deuotio; II. Propria professio; III. Voti emissio; sed IV. priusquam quis recipiatur, probandus est: V. Eligenda est regula monastica adprobata. VI. Professi nouum induunt statum. VII. Parent superiori, & VIII. Statum suum rite tenentur obseruare.

§. CCCCXCIV.

Liberi a parentibus monasterio offeruntur. Quum itaque monachum faciat *parentum deuotio*, (§. CCCCXCIII. I.) intelligimus: 1) quod & pater & mater liberos ita offerre possint: *g)* 2) quod haec *oblatio* fieri soleat *solemniter*, *h)* 3) eo effectu, vt oblatus *perpetuo* esset monachus, nec vnquam recedere posset: *i)* 4) adeoque iam a tenera aetate disciplina monastica imbuerentur, quem in finem *scholae oblatorum* erant constitutae: *k)* 5) vt tamen hodie oblati saltem remaneant in monasterio, ad pubertatem vsque, qua ad-

g) PETR. BLESENSIS *ep.* 54.
h) MARTENE *de antiqu. monach. ritibus* L. V. c. 5.
i) c. 3. C. 20. *qu.* 1. c. 1. C. 20. *qu.* 2. FLORENS *opp.* P. II. *pag.* 75.
k) ALTESERRA de *ascet.* L. I. c. 10.

adepta vel oblationem *ratam habere*, vel *recedere* possint. *l)*

§. CCCCXCV.

Quum deinde etiam monachus fiat propria *professione*, (§.CCCCXCIII.2.) sciendum est, professionem esse: *certae religionis solemnem promissionem, qua quis se ad obseruationem perpetuam certae alicuius regulae monachalis adstringit. m)* Haec, quum vel *verbis* & solemniter fieri, vel ex *factis* colligi soleat, inde in *expressam* & *tacitam* diuiditur. Quid professio? Diuisio.

§. CCCCXCVI.

Notari itaque debet: 1) *propriam professionem* iure nouo monachum tantum facere: 2) fieri eam debere *solemniter*, ita vt initiandus prostratus humiliter misericordiam petat, publice viua voce *formulam voti* recitet, & in scriptis manu sua signatam tradat, quae tunc probationis caussa in scriniis reponitur: *n)* 3) vt *tacita professio*, quia ex factis colligitur, multa singularia desideret: *o)* 4) vt non tam efficax censeatur ac *expressa*, adeoque hodie fere incognita sit. *p)* Consectaria.

§. CCCCXCVII.

Porro inde discimus: 5) aditum ad professionem nummis non esse concedendum, quod

l) c.11.12. & 14. X. *de regul. & transf. ad relig.*

m) CORVINVS *de perf. & benef. eccl.* P. I. L. III. *tit.* 9. *nr.* 4.

n) MARTENE *cit. l. n.* 5. c. 4.

o) CORVINVS *cit. loc. nr.* 10.

p) ESPEN. *iur. eccl.* P. I. *tit.* 27. c. 1. §. 7. FLEVRY *institut. iur. can.* P. I. c. 23. §. 2.

quod tale quid *Simoniam* (P. II. §.CCLXXV. 22.)ſapiat, *q*) quod ipſum tamen varie emollire ſolent: *r*) 6) profeſſionem vinculum inducere, vt *ordinem* nemo *deſerere*, & nequidem ad *alterum transfugere* poſſit, *s*) niſi ad *auſteriorem*: *t*) 7) vt tamen profeſſus quandoque in *integrum reſtitui* poſſit ab Epiſcopo, contra factam profeſſionem. *u*)

§. CCCCXCVIII.

Quid votum?

Quumque porro *voti emiſſio* monachum efficiat, (§.CCCCXCIII.3.) quid votum ſit? enucleandum eſt. Definiunt vero illud, quod ſit: *Promiſſio Deo facta, praeuia deliberatione, de opere bono faciendo, vel aliquid omittendo, ad quod alias non tenebamur.* * *x*)

Diuiſio.

Diuidunt illud in *ſolemne* & *minus ſolemne*, quae tamen diuiſio a ſcholaſticis excogitata fuit. *y*)

* Votorum religio ex ritu *ſacrificiorum* inualuit. Erant ſane ſacrificiorum *praeparatoria*. Sacrificiis lege Moſaica ſtabilitis, manſit etiam votorum religio; ſub lege itaque ceremoniali erat in votis ſpecies cultus diuini. Ex quo itaque in eccleſia chriſtiana res ad cultum Leuiticum inclinare inciperent, votorum etiam religio inualuit.

§.CCCCXCIX.

q) ESPEN. *diſſ. de vit. Simon. circa ingreſſum religionis.*

r) conf. tractatus meus *de Simoniae crimine Sect.*I. c 7. §.29. *Sect* II. c.3. § 15.

s) Concil. Trid. *Seſſ.* XXV. c. 19.

t) c.18.X. *de regular.* c. 1. *Extrau. comm. eod.*

u) c. 8. C.20. *qu.* 1.

x) CORVINVS *cit. l. tit.* 10. §. 1.

y) c. 8. D. 27.

§. CCCCXCIX.

Exinde consequitur: 1) vt, quia Deo aliquid *promittitur*, vota obligatoria sint sine acceptatione: *z*) 2) vt exsequutio Episcopis tam ob *sacerdotium*, quam ob *vicariatum Christi*, (§.CCXLIII.*) competat: 3) vt tamen in omni voto *arbitrium discretionis a*) & *libera* vouentis *potestas* desideretur: *b*) 5) vt id, quod vouetur, *possibile* & *licitum* sit: *c*) 6) vt tamen vota de ingredienda religione *sponsalia dissoluant*, & ingressus ipsa *sponsalia de praesenti dirimat: d*) vt ipsum matrimonium, actuali cohabitatione consummatum, intuitu religionis mutuo consensu dissolui possit. *e*) Consectaria.

§. D.

Sicuti vero Episcopis votorum exsequutio competit, (§. CCCCXCIX. 2.) ita eadem potestas sese exserit in *mutatione, redemtione, dispensatione & dilatione* votorum, praeterquam quod ad sua *reseruata* sedes papalis quaedam vota traxerit. *f*) Sic itaque 1) *redemtio* votorum pro *eleemosynis* licita est, *g*) quae latissimum campum dispensationum pepe- Ius mutandi & relaxandi vota.

z) TITIVS *iur. priu.* L. IV. c. 13. §. 6.
a) c. 2. X. *de votis.*
b) c. 7. X. *eod.*
c) c. 5. C. 20. *qu.* 4.
d) c. 2. & 7. X. *de conuers. coniugat.*
e) c. 1. *sequ.* X. *eod.*
f) CORVINVS *cit. l. nr.* 109.
g) c. 1. 2. 8 & 9. X. *de votis.*

peperit. 2) Datur *absolutio* a voto temere suscepto, quod, quamuis obligatorium non sit, tamen, vtrum obligatione aliqua polleat, *Episcopus* arbitrari debet, adeoque *absolutio* desideratur. *h*) 3) Permissa est *commutatio* votorum, *i*) nec illa semper desiderat Episcopi auctoritatem, si id, quod surrogatur, euidenter sit *melius*. Denique 4) per *dilationem* voti praestatio in conuenientius tempus reiicitur.

§. DI.

Priusquam quis monachus fiat, subire debet annum probationis.

Quum autem is, qui in monachum recipiendus est, prius probandus sit, (§.CCCCXCIII.4.) sequitur: 1) vt tempus propter ea indulgeri debeat, quod ad *annuum spatium* (§.CCCCLXXIX.*) regulariter extendunt: 2) vt anno hoc exacto nouitii recedere possint, ita vt etiam *professio* intra annum facta nulla sit: *k*) 3) vt & *legitima aetas* post hunc annum desideretur, scilicet XVI. annorum tam in masculis, quam in feminis: *l*) 4) vt quandoque *puellae* ex grauibus caussis *citius ad professionem* admittantur: *m*) 5) vt *sponte* fieri debeat *professio*, *n*) etiam cum *consensu parentum*: *o*) vt tamen 6) quandoque *cogi* quis possit ad religionem adsumendam, quatenus mona-

h) c. 2. X. *eod.*
i) c. 1. & 7. X. *eod.*
k) Conc. Trident. *Sess.* XXV. *de regul.* c. 15.
l) IDEM *ibid.*
m) ESPEN. *iur. eccl.* P. I. *tit.* 25. c. 5.
n) c. 1. X. *de regular.* Conc. Trid. *cit. l.* c. 18.
o) c. 2. X. *de regular.*

monasteria simul quandam *poenitentiam ecclesiasticam* constituunt. *p)*

§. DII.

Quum dehinc eligenda sit *regula adprobata*, (§. CCCCXCIII. 5.) consequens est: vt 1) *proprio ausu* nemo nouam instituere possit: *q)* 2) vt ex his principaliores sint: *Basilii r)* *Benedicti*, (§. CCCCLXXXIX. & §. CCCCXCI.) *Augustini*, (§. CCCCLXXVI.*) *s)* *Francisci. t)* Hi enim ordines post ea plures reformatores acceperunt, & exhinc *noui ordines* prodierunt, quibus vel a reformatore, vel a loco nomen inditum fuit. 3) Vt tamen *Loiolitae* & *Carthusiani* fere ad neutrum horum ordinum referri possint, sed *propriis* suis *constitutionibus* vtantur. *u)* Eligenda regula adprobata.

§. DIII.

Quumque professi nouum induant statum, (§. CCCCXCIII. 6.) sequitur: 1) vt nunc non *omnes* amplius *laici* maneant, sed, sicuti iam olim creditum fuerit, eos ad clericos accedere; (§. CCCCXC.) ita hodie *quidam clerici* fiant: 2) vt proinde monachi in *clericos* & *laicos* distribuendi sint; cum ad illos pertineat cura *officii sacri* in *choro*, hi vero monachis *clericis ministrent*, & seruilia opera expe- Qualem statum induant monachi?

 diant:

p) conf. CHOPPINVS *monast.* L. I. *tit.* 3. §. 26.
q) c. *fin.* X. *de relig. dom.*
r) HOSPINIANVS *de orig. monachatus.* L. III. c. 3.
s) IDEM *ibid. cap.* 5.
t) RAYNALDVS *ad ann.* 1215. *nr.* 17. sequ.
u) CORVINVS *de pers. & benef.* eccl. P. I. L. III. tit. 6. *nr.* 14.

diant; illi *choriſtae*, hi *fratres laici* & ſingulariter *conuerſi* dicantur: *x)* 3) vt tamen omnes *religioſi* ſint, & *vota* emittant: 4) vt tamen ab his diſtinguendi ſint *oblati* & *donati*, qui ſe & ſua monaſterio offerunt, ad participationem orationum, *y)* quippe qui vota non faciunt, proindeque religioſi non ſunt: 5) vt nec huc pertineant, qui in *ius fraternitatis* monachorum ſunt recepti, vt ex monachorum deuotione & bonis operibus lucrum caperent.

§. DIV.

Quibus ſuperioribus pareant?

Quum vero monachi ſuperiori pareant, (§.CCCCXCIII.7.) notandum eſt: 1) ſuperiores eſſe in multiplici differentia, prout hierarchiae ſtatus hoc exigit, adeoque monachos per *Generales*, * *Prouinciales*, *Abbates* & alias perſonas his ſimiles regi ſolere: 2) *Generalem* ſummum ordinis cuiusuis caput eſſe, inſtar *Patriarchae* aut *Pontificis*, propter-eaque generalia capitula conuocare, ea dirigere, & concluſa exſequutioni mandare: 4) *Prouincialem* eadem ratione prouinciam ſibi commiſſam inſtar *Metropolitae* regere: 4) praeterea quamlibet congregationem proprium caput & localem Praefectum tenere, ſcil. *Abbatem* ſeu *Patrem monachorum*, *z)* aut

x) c.10.X. *de ſepult.* ESPEN. *cit. loc.* tit. 31. §. 12. *ſeqq.*

y) c.8. X. *de probat.* conf. Dn. GOTTL. SAM. TREVER von Urſpr. und Bedeutung das Märtens Mannes.

z) ALTESERRA *de aſcetis* L. II. c. 1.

aut alios Praefectos, puta *Priores*, *Praepositos*, *Rectores*, *Directores*, *Ministros* & *Custodes* seu *Guardianos*, pro diuersitate ordinum: 5) hos Praepositos dici: *Priores conuentuales*, adeoque ab his differre *Priores claustrales*, *a*) nec non *Priores* & *Praepositos obedientiarum*: 6) praeterea occurrere *Decanos*, ceu *particulares vicarios* Abbatis.** *b*)

* *Generales* orti sunt ex *capitulis* seu *conuentibus*, ab ordinibus monachorum emendandae & conseruandae disciplinae caussa habitorum. Eadem est origo *Prouincialium*.

** Fuere etiam domini *laici*, qui adscito *Abbatum titulo* monasteriorum possessionem impetrarunt. Possidebant per modum *commendae* (§ CMXXXV.) monasteria, sicuti hodienum in Gallia saepius clerici seculares monasteria tenent. Tunc vero non regunt monachos, quippe quod *Priori claustrali* incumbit, sed sunt Abbates saltem ratione *redituum*. THOMASSINVS P.II.L.III. c.16. ESPEN. *cit. loc.* P.I. tit. 31. c. 7. §.45.

§. DV.

Obseruationes quaedam de Abbatibus.

De *Abbatibus* vero notandum: 1) quod statim cum monachis inualuerint: *c*) 2) quod vt plurimum per viam *electionis* promoueantur, quae electio, ad conuentum pertinens, ad normam aliarum electionum peragenda est: (§. CCXCIII. seq.) 3) quod confirmationem aeque a superiore impetrare debeant, & quidem ab *Episcopo*, nisi sint *exemti*:

a) c. 6. X. *de stat. monach.*
b) TAMBVRINVS *de iur. Abbat.* T.III. *diss.* 2. *qu.* 2. *nr.* 3.
c) ALTESERRA *cit. loc.* L. III. c. 8.

(§.CCCXXV.*) 4) quod plura cum *capitulo* agere debeat Abbas, quo congregato *iure suffragii* monachi gaudent: *d*) 5) quod quidam sint vel *mediati*, vel *immediati*, idque duplici respectu, tam *hierarchiae*, quam *imperii* nostri. Illi sunt, qui nullum superiorem, nisi *Pontificem*, agnoscunt; hi, qui *status imperii* sunt: 6) quod hi posteriores vel *principali dignitate* fulgeant, vel saltem *curiatim* vota ferant: denique 7) quod quidam sint *mitrati* seu *infulati*, (§.CXCIV.*) qui *Pontificalibus insigniis* vti possunt; quidam *non mitrati*.

§. DVI.

Status singulorum monachorum priuatus.

Quum tandem monachi *statum* suum rite obseruare teneantur, (§.CCCCXCIII.8.) consequens est: 1) vt Abbas diligenter attendere debeat, quo id fiat: 2) vt hic status potissimum consistat in *obseruatione* omnium *regularum*, quae tam a *nouitiis*, quam a *professis* obseruandae sunt: *e*) 3) vt potissimum obseruare debeant tria illa decantatissima vota: α) *obedientiae*, in quo certissimum humilitatis argumentum quaerunt: β) *paupertatis*, quod tamen saltem de singulis, non de corporibus, praedicatur: γ) *castitatis*, quod primario in renuntiatione matrimonii consistit: 4) vt vota violantes & ad seculum redeuntes *apostatae* (P.II.§.CCCXVI.seq.) adpellentur, & ad reditum compellantur: 5) vt de reliquo

d) c.8. X. *de stat. monach.*
e) c.6. & 7. X. *eod.*

quo ſtatus monachorum quoad *ſingulos* ita comparatus ſit, vt fere omnium *iurium vſu priuati* viuant, in *corpore* vero omnium *iurium vſum* pleniſſime poſſideant. * *f*)

* Haec omnia de monachis obtinent. Dantur tamen etiam Prioratus & Abbatiae ſeculares weltliche Stiffter, vbi vota haec exſulant.

DE VSV HVIVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DVII.

Status monachorum inter Proteſtantes.

Dantur etiam inter Proteſtantes monaſteria, ſed *monachi* ignorantur. Perſonae, quae in illis ſub Abbatum regimine adhuc viuunt, dicuntur *conuentuales*. Abbates plerumque ab illis eliguntur, (§.DV.2.) *confirmatio* vero *mediatorum* pertinet ad Principem, licet Abbates *diuerſae religionis* ſint. *Immediati* vero Abbates Auguſtanae confeſſionis *nulla confirmatione* indigent, (§ CCCXXXIII.) *Scholarum oblatorum* ſpecies (§. CCCCXCIV.4.) adhuc alicubi in mediatis monaſteriis occurrunt, immo quandoque ipſa monaſteria

f) conf. de monachis in vniuerſum HOSPINIANVS *de orig. monach.* MABILLON *de ſtudiis monaſticis*, CHOPPINI *monaſticon*, EDMVND. MARTENE *de antiquis monach. ritibus.* HELYOTTE *l'hiſtoire des ordres monaſtiques religieux & militaires & des congreg. ſecul. de l'vn & de l'autre ſexe.* F. FLORENS opp. T.II. *pag.* 34. CLAVD. DELLE, qui ſine nominis adpoſitione edidit: *Hiſt. ou antiqu. de l'etat monaſt. & relig.* HERMANT *Hiſt. de l'etablis. des ordres relig.* PHIL. BONNANI *ord. relig catal.* GABR. D' EMILLIANNE *Hiſtory of Monaſtical Orders.*

in ſcholas fuere mutata. Deinde licet conuentuales plerumque in *coelibatu* viuant, *nullis* tamen *votis* adſtringuntur. Propterea non amittunt proprietatem, nec adeo coecam obedientiam praeſtant, nec, ſi reſignare velint, matrimonio arcentur. Sic etiam profeſſionis ſolemnia (§.CCCCXCVI.) apud nos non obtinent.

§. DVIII.

Doctrina Proteſtantium de votis.

Vota *poſſibilia* & *licita* non reprobamus, licet quaenam talia ſint cum Pontificiis non conueniamus. Vota vero diſpeſcimus in *realia* & *perſonalia*. Haec conſcientiae cuiusuis relinquuntur; intuitu illorum ſequimur ius ciuile. Votorum vero arbitri nec ſunt miniſtri eccleſiae, nec conſiſtoria. Sic etiam redemtionem, abſolutionem aut commutationem votorum (§.D.) ignoramus.

TIT. XXXVII.
DE EREMITIS.

§. DIX.

Connexio & origo eremitarum.

NOn omnes μονάζοντες ad PACHOMII inſtituta ſe componebant, (§. CCCCLXXXIX.) ſed quidam deſerta adhuc incoluerunt, & *anachoretae* & *eremitae* vocati fuerunt. *g*) Erant veri monachi, ſeu *ſolitariam vitam agentes*; (§. CCCCLXXXVIII.*) verum cum poſtea illi *monachi* dicerentur, qui *votis* eſſent adſtricti, (§.CCCCXCI.) *eremitae* ſeu

g) vid. Nou. V. c. 3.

ſeu *anachoretae* monachis amplius non fuerunt adnumerati. Sunt itaque hodie eremitae: *homines ſuopte ingenio ſeceſſum petentes, vbi vel ſinguli ſoli, vel bini ac trini inſtar monachorum viuunt.* Deſcriptio.

§. DX.

De his pauca obſeruanda: 1) quod in *ſolitudine* viuant, nec tamen, 2) licet plures communionem ineant, *monachi* ſint, quia *nulla vota* edunt: 3) quod propterea *bonorum proprietatem* non amittant, ſed de his teſtandi facultatem retineant: *b)* 4) quod vero vt plurimum nihil aliud, quam ipſam paupertatem, relinquant, in cuius ſolatium hanc vitam eligunt, vt pinguiores eleemoſynae ipſis obueniant: 5) quod tamen, quia hac vita ſimul ad perfectionem quandam tendunt, in *caelibatu* viuant: 6) quod proprio auſu nemo hunc ſtatum eligere poſſit, ſed *licentia Epiſcopi* opus ſit: 7) quod Epiſcopus circumſpicere debeat, num vera deuotione ad hoc vitae genus impellantur: 8) quod varia *pietatis exercitia* illis incumbant. *i)* Miſcellaneæ obſeruationes de illis.

TIT. XXXVIII.
DE RELIGIOSIS VIRGINIBVS SEV MONIALIBVS.

§. DXI.

Feminae religioſae reguntur ad modum *religioſorum*, & in plurimis inſtituta viro- Connexio.

b) c. 8. C. 19. *qu.* 3.

i) SVARESIVS *ad S. Nili opera* pag. 680. *ſequ.*

rum ſequuntur, adeoque breuiores in harum ſtatu & inſtitutis enucleandis eſſe poſſumus. Sicut enim ἄσκησις primitiuorum Chriſtianorum monachos peperit; ita & *moniales* produxit, nec antiquior eſt vita aſcetica virginum, quam maſculorum. * In oriente etiam ad exemplum maſculorum in *ſolitudine* egerunt, *k)* Sec. vero IV. etiam in occidente haec vita inualuit, & tunc a ratione decori alienum reputabant, in agris & ſolitudine virginum & viduarum ſodalitia vagari, proinde non ſolum *in vrbes* receptae, verum etiam poſtea *monaſteriis* incluſae fuerunt. Dicebantur: *Virgines DEO ſacratae, Aſcetriae, Nonnae, Monachae. l)*

Origo monialium.

* Quidam has feminas a temporibus Apoſtolorum arceſſunt, & ad teſtimonium Ignatii prouocant ALTESERRA *aſcet. Lib.* III. c 12. ſed nihil infert hoc teſtimonium, niſi quod quaedam feminae in ἀσκήσει vixerint.

§. DXII.

Progreſſus.

Introducta *regula Benedicti* (§. CCCCXCI.) & *feminae* eius inſtitutum adſumſerunt, in quo rurſus maſculos imitabantur. Viuebant ſub cuſtodia *matris*, nec tamen ingreſſus omnis ad eas erat prohibitus. Prodibant quandoque in publicum, ſacris ordinariis intererant, *m)* donec tandem licentia quarundam

k) CHRYSOSTOMVS *Homil.* VIII. *in Matth.* L. 1. C. *Theod. de bon. cleric.*

l) GREGOR. TVRONENSIS *Lib.* X. c. 16.

m) S. BASNAGIVS *diſſ. de ſacris virginibus annal.* T. II. *pag.* 510.

rundam effectum fuerit, vt *claustris* tanquam *carceribus* includerentur, propria templa acciperent, nec nisi iusta caussa & licentia ab Episcopo impetrata, egredi possent. *n)*

§. DXIII.

Sunt itaque virgines religiosae: *Personae Deo desponsatae, quae claustris inclusae, a mundo separatae iuxta regulas religiose sub imperio superioris viuunt.* Descriptio virginum religiosarum.

§. DXIV.

Hinc notanda axiomata: I. Religiosae virgines faciunt professionem maioribus sollemnitatibus ac monachi. II. Continentur quadam vi in officio sibi praescripto. III. Habent peculiaria sacra. IV. Parent superiori. Axiomata.

§. DXV.

Ex primo intelligimus: 1) cur praeter professionem consecratio quaedam accedere soleat: 2) cur olim ante annum XL. aut XXV. ad professionem non fuerint admissae: *o)* 3) cur *Episcopo* consecratio reseruata fuerit, *p)* adeoque 4) haec, quia *actus pastoralis* est, ab *Abbatissa* expediri non possit: *q)* 5) cur olim tot sollemnitates adhibitae fuerint; Qua ratione professionem faciant?

n) conf. conc. Trid. *Sess.* XXV. *de reform.* c. 5.
o) c. 13. *seqq.* C. 20. *qu.* 1.
p) c. 1. C. 26. *qu.* 6.
q) ANDR. DV SAVSSAY *panopl. sacerd.* L. II. *pag.* 542. *sequ.*

rint; *r)* hodie vero plerumque Presbyter loci, virginem velet, ſollemniaque vota ritu ſingulorum monaſteriorum recipiat: 6) cur etiam hic *libera profeſſio* deſideretur, licet quandoque coactam admittant: (§. DI. 5. & 6.) denique 7) notandum etiam, *viduas* profeſſionem facere, quarum tamen velum non *conſecrationis*, ſed *continentiae* & *obſeruantiae* dici ſolet. *s)*

§. DXVI.

Et arcte cuſtodiantur?

Ex ſecundo (§. DXIV. 1.) videre licet: 1) cur ne *feminis* quidem ad religioſas virgines penetrare liceat: *t)* 2) cur cum exteris non niſi per *tranſennam* loquantur: 3) omnia etiam, quae ad eſum pertinent, per *rotam* accipiant: 4) cur tamen *mendicantibus ſtipem* colligere liceat; 5) *ruri monaſteria* habere nequeant: 6) cur eas violare, aut pudicitiam earum attentare inſtar *ſacrilegii* ſit: cur 7) ſtatum ſuum ſtricte obſeruare debeant. (§. DVI.)

§. DXVII.

Qua ratione ſacra peragant?

Ex tertio (§. DXIV. 2.) diſcimus: 1) quod *propria oratoria* monaſterio contigua habeant: 2) quod, quum illis, in adminiſtratione verbi diuini & ſacramentorum, virorum induſtria opus ſit, eligant *ſacellanos*, qui ipſis a confeſſionibus ſunt: 3) quod ſimul eligant *praedicatores*: vt vero eo liberius conſcientiam

r) MARTENE *de antiqu. eccl. ritibus* T. III. L. 2. c. 6.
s) *Hiſtoire de l' état monaſt.* T. II. c. 21.
t) Conc. Trid. *cit. loc.*

tiam nudare queant, 4) *confeſſionarii* ter quaterue quotannis ad illas mittuntur: 5) vt tamen iunctis illis, quae ante diximus, (§. DXVI.) per ſe conſtet, praecautiones quasdam circa tales confeſſionarios adhibendas eſſe: denique 6) etiam moniales quodammodo in *clericas* & *laicas* diuidi, (§. DIII. 2. ſeq) quia & hic occurrunt *ſorores choriſtae* & *ſorores laicae*.

§. DXVIII.

Ex quarto denique rurſus eluceſcit, 1) & moniales varios agnoſcere *ſuperiores*: (§. DIV.) 2) eas ſubeſſe *Epiſcopo*, etiamſi *exemtae*, quia illi tunc qua *Pontificis delegato* parent; Ciſtercienſes vero & Mendicantes regi ab horum *ordinum monachis*, & ſubeſſe *ordinis Generali*: 4) praeterea ſubeſſe *Abbatiſſis* vel *Prioriſſis*, illisque vel perpetuis vel triennalibus, quae plerumque per *electionis* viam promouentur, & ſollemni *benedictione* inaugurantur: 5) Abbatiſſis & Prioriſſis plerumque *aliae matronae* per electionem adiunguntur, quae in rebus minoribus conſilium praebent: 6) alicubi in quibusdam ordinibus *manu regia* conſtitui Abbatiſſas. *u)*

Quatenus Epiſcopo ſubſint.

§. DXIX.

In noſtra Germania etiam Abbatiſſae vel *mediatae* ſunt, vel *immediatae*, idque duplici reſpectu. (§. DV. 5.) Quae intuitu *Imperii*

Abbatiſſarum ſtatus in Germania.

u) conf. in vniuerſum de monialibus PELLIZARIVS *de monialibus*. TAMBVRINVS *de iur. Abb. & Abbatiſſ.*

perii immediatae ſunt, exercent *iurisdictionem territorialem* cum voto in comitiis curiatim dando, & Praelatorum immediatorum collegio adnumerantur. *x)*

§. DXX.

De canonissis.

Deinde quum iam ſupra obſeruatum fuerit, inſtitutum Chrodogangi etiam ad feminas transſiiſſe, (§. CCCCLXXIV.) pauca de his tanquam per indicem adnotanda ſunt: 1) *canonicas feminas* cum canonicis conueniſſe, quod voto paupertatis haud eſſent conſtrictae: (§. CCCCLXXV.) *y)* 2) ſicut canonici Epiſcopo ad obedientiam obſtricti erant; ita & *canonicae Abbatiſſae:* 3) eas ceu *clericam vitam* profeſſas in *caelibatu* vixiſſe. 4) Sec. XI. quasdam voto paupertatis conſtrictas fuiſſe: quasdam proprietatem conſeruaſſe: (§. CCCCLXXV. 5) 5) illis etiam praeter Abbatiſſam praeeſſe *Decaniſſam, Praepoſitam:* (§. CCCCLXXXV. 4.) 6) longe liberiorem eſſe conditionem canoniſſarum ac monacharum, adeoque illas *nuptias* contrahere poſſe, ſola *Abbatiſſa* excepta.

§. DXXI.

Vſus doctrinae inter Proteſtantes.

Occurrunt etiam inter Proteſtantes *monaſteria feminarum*, vbi educari ſolent virgines. Occurrunt *canoniſſarum collegia.* Nullis tamen *votis* conſtringuntur feminae. Eadem itaque hic obtinent, quae iam de conuentualibus obſeruaui. (§. DVII. *) Gaudent

x) IMHOF *notit. Procer. imper.* L. III. c. 29.
y) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. III. *tit.* 1. §. 21.

dent *proprietate* facultateque *matrimonii* ineundi, si resignare velint. Nec *Abbatissae* nuptiarum sollemnia prohibita sunt, *z)* atque haec obtinent, siue sint feminae *conuentuales*, siue *canonissae*.

TIT. XXXIX.
DE SACRIS ORDINIBVS EQVESTRIBVS.

§. DXXII.

ORdines sacros militares cum *canonicis* conuenire iam innui. (§. CCCCLXXVI.*) Conueniunt vero etiam in multis cum institutis *monasticis*, sicuti etiam quidam exinde natales ducunt. Sequuntur denique eatenus *seculares canonicos*, quod in communi haud viuant. Quia itaque de horum omnium statu participant, paucis de illis agendum erit. Connexio.

§. DXXIII.

Origo horum ordinum arcessenda e Palaestina, vbi tres celebriores nati: *Templarii*, *Hospitalarii* seu *S. Iohannis*, & *Teutonici*. Hospitalariorum institutum ab initio magis monasticum, quam militare fuit. Cum vero Sec. XII. Templarii coaluerint, etiam Hospitalarii S. Iohannis militiae operam dederunt. *a)* Ex his compositus quasi fuit ordo fra- Origo ordinum militarium.

z) Ill. BOEHMER *cit. loc. tit.* 3. §. 23.
a) vid. AVB. MIRAEVS *origg. ord. equestr.* L. I. c. 2.

fratrum Teutonicorum, qui etiam ab initio ſpeciem monaſtici inſtituti elegerunt, poſtea vero ad reliquorum exemplum *militiam ſacram* ſequuti ſunt. *b)*

§. DXXIV.

Fata eorum.

Fata eorum in terra ſancta varia fuere. Occupata vero illa anno MCCXCI. a Sultano, tres hi ordines ſolum natiuitatis relinquere coacti ſunt. *Templarii* per totam Europam ſeſe diſperſerunt & aucti ſunt bonis in tantum, vt inuidiam regum & aulae Romanae in ſe concitarent, ſicut enim Clemens V. & Philippus pulcher, Rex Galliae, in eorum internecionem conſpirarunt, & propoſitum exſequutioni dederunt. *c)* Fratres ordinis Iohannitici primo in Inſulam Cyprum ſe receperunt, poſt inſulam Rhodiam occuparunt. Tandem illis inſula Malta obuenit. Inde audiunt Malthezer-Ritter. Immo etiam in aliis regnis bona obtinuerunt. *Teutonici* in patriam reuerſi ibi plura bona conſequuti ſunt, quae nunc ſub *Baliuiarum* & *Commendaturarum* titulo ab illis poſſidentur.

§. DXXV.

Plures poſtea orti.

Ad horum ordinum imitationem plures poſtea, maxime in Hiſpania, prodierunt. *d)*

Deſcriptio horum ordinum.

Eſt vero ſacer ordo equeſtris: *ordo religioſus ſeu eccleſiaſticus, qui ad religionem contra impu-*

b) conf. IO. CASP. VENATOR vom teutſchen Marianiſchen Ritter-Orden, c. I.

c) vid. THOMASIVS diſſ. *de Templar. ordine ſublato.*

d) vid. ANDR. MENDO *de ordin. militar.*

pugnatores armis defendendam voto se ita obstringit, vt singuli sub superiore, ad exemplum religiosorum & militum, regulariter viuant, & stipendia propterea percipiant.

§. DXXVI.

Hinc fluunt axiomata: I. Qui in ordine militari sacro viuunt, sunt clerici, seu personae ecclesiasticae. *e)* II. Militia contra infideles & haereticos, est species cultus diuini. III. Quia milites sunt & monasticae vitae schema quodammodo continuant, subsunt superiori. IV. Possident beneficia per modum Commendarum. V. Viuit quidem quilibet ordo iuxta propria instituta, in multis tamen communibus iuribus vtuntur. Axiomata.

§. DXXVII.

Ex primo axiomate discimus: 1) quare plerique ordines regulam *canonicorum regularium* adsumserint: 2) *tria vota* more horum canonicorum & monachorum edant: 3) Nomine *fratrum* & *titulis ecclesiasticis gaudeant:* (§. CCXCIII.* & §. CCCCXCIII. 4.) 4) religiosis adiuncti sint: *f)* 5) foro priuilegiato gaudeant: 6) capitula habeant: (§. CCCCLXXXV.) 7) quidam loco horarum canonicarum (§. CCCCLXXXI. 3.) ad *recitationem certarum precum obligati sint.* *g)* (§. DXXIX. 12.) Sunt clerici.

§. DXXVIII.

e) BARBOSA *inr. eccl.* Lib. III. c. 7.

f) c. 3. X. *de priuil.*

g) MENDO *cit. loc. Disquis.* 13.

§. DXXVIII.

Militant vero armis carnalibus.

Ex secundo (§. DXXVI. 2.) intelligis: 1) hos militare pro ecclesia armis *carnalibus*, cum reliquorum clericorum arma *spiritualia* sint: 2) fluere id ipsum ex principio, quod fides armis propaganda sit, & 3) ecclesiam esse rempublicam separatam independentem: (§. V.) 4) latere hic arcanum Pontificis, vt sic propriam *militiam domesticam* habeat.

§. DXXIX.

Subsunt superiori.

Ex tertio (§. DXXVI. 3.) sequitur: vt quidem 1) omnes ordines Papae subsint; ita tamen, vt 2) singulis ordinibus praesit *magnus ordinis Magister:* 3) vt hi Magistri adpellationibus inter se distinguantur, & sic, qui Iohanniticum ordinem regit, dicatur *magnus Magister*, der Groß-Meister; qui Teutonicum dirigit, der Hoch- und Teutsch-Meister, qui inter Status imperii est relatus, & mox post Salisburgensem Episcopum sedere cupit: 4) vt sub his varii *Sub-officiales* militent, qui inter Praelatos & ecclesiasticos ordines referuntur: *h*) 5) vt in specie notari debeat, ordinem Iohanniticum sese diffundere in octo nationes, quas *linguas* appellant, sub quibus *Prioratus*, *Baliuiae*, *Commendae* occurrunt: *i*) 6) vt hic potissimum notanda sit lingua Germanica, & ex illa *Prioratus Germaniae*,

h) SCHILTER *institutt. iur. can.* L. I. *tit.* 12. §. 3.

i) OSTERHAVSSEN im Bericht vom Ritter-Orden zu Malta.

niae, & *Baliuia Brandenburgica*, propterea quod Prior titulum gerat: *Ordinis S. Iohannis Baptistae Hierosolymitani supremi per Germaniam Magistri*, Iohannitter Meister, & etiam inter ordines imperii relatus sit; Baliuia vero Brandenburgica superbiat titulo *Magisterii domini*, nostra vernacula, das Meisterthum, das Herren-Meisterthum, & qui hanc Baliuiam regit, der Herren-Meister dici soleat: 7) vt ordo Teutonicus etiam certas prouincias vel Praefecturas teneat, quas *Baliuias*, Baleyen, dicunt, quibus praesunt *Commendatores prouinciales*, sub se habentes *Commendatores simplices:* 8) vt in ordine Iohannitico capita nationum seu linguarum magni ordinis Magistri *senatum* constituant: ipsi vero Priores singularem prouinciarum rursus *capitulum* ex *Baliuiis capitularibus* conflare soleant: 9) vt in Teutonico ordine commendatores prouinciales *capitulum Magistri* constituant, quilibet vero commendator prouincialis in sua Baliuia *speciale capitulum* colligat: 10) vt hi Praelati per electionem promoueantur; subofficiales vero summi Magistri facta electione ab eo *confirmationem* impetrent: 11) vt ordinis Iohannitici equites, exceptis iis, qui Baliuiae Brandenburgicae addicti sunt, ad *vota monachalia* (§. CCCCXCVII. 3.) obstricti sint, his vero, sicuti equitibus Hispaniae, caelibatus impositus haud sit: 12) vt Teutonici ordinis equites vel *clerici* sint, vel *milites:* illi

sacris operam dent, & ad *canonicas horas* obstricti sint; hi *militiae* vacent, & loco horarum canonicarum *preces* fundant. (§. DXXVII. 7.)

§. DXXX.

Tenent Praebendas.

Ex quarto, (§. DXXVI. 4.) colligimus: 1) has Commendas referri inter *bona* ecclesiastica *mediata* & *immediata*: 2) esse reuera *beneficia titulata*, (§. CCXIV. 1. & §. DCCCLVIII. seq.) & saltem ex prisco ecclesiae more nomen retinuisse: 3) propterea has Commendas non conferri per modum *dispensationis*, (§. CMXXXV.) sed, 4) *ordinaria via*, adeoque & *personas qualificatas* desiderare. *k*)

§. DXXXI.

Communia horum ordinum iura.

Denique ex vltimo (§. DXXVI. 5.) notandum: 1) quod in Germania saltim *nobiles* ad hos ordines admittantur: 2) quod regulam Augustini profiteantur, & propterea ad certas *preces* quotidie fundendas obstricti sint: (§. DXXVII. 7.) 3) quod *vota* edant, (§. DXXVII. 2.) quae tamen in Sonneburgicis & Spanis admodum temperata sunt, stricte tamen quoad alios Iohanniticos & Teutonicos obseruantur: 4) quod Commendas, Baliuias, & Prioratus instar *beneficiorum* teneant: (§. DXXX.) 5) quod Baliuiae & Prioratus instar Praelaturarum per viam *electionis*, (§. DXXIX. 10.) Commendae vero per

k) COCCEIVS *diss. de titul. & Commend. conuenientia* §. 26.

per viam *Collationis* instar Praebendarum conferantur. *l*) (§. DCCCLXVII. seq.)

TIT. XL.
DE
MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

§. DXXXII.

QVum ecclesia separata respublica sit; non potest non sequi, varios dari ecclesiasticos magistratus, atque inter eos *subordinationem* requiri. (§. V. 6.) Omnis enim respublica constat ex imperio & subiectione. Hinc ordini imperantium *maioritas* tribuitur, quae clericis hic intuitu laicorum absolute vindicatur; (§. VII.) ratione vero clericorum inter se, cum & hic subordinatio necessaria sit, (§. CLXVIII. seq.) maioritas illis adscribitur, qui *alios clericos* suo *imperio subiectos* habent. Sicuti vero de structura hierarchiae (§. I. seq. §. CL. seq. §. CCLXIII. seq.) & passim iam actum est; ita nunc de *ordine* & *subiectione clericorum inter se* pauca adhuc monenda erunt. Connexio.

§. DXXXIII.

Est itaque maioritas: *vel proedria, praerogatiua & iurisdictio in ecclesias subiectas alios-* Quid maioritas?

l) conf. de his ordinibus AVB. MIRAEVS *de origine equestr. seu militar. ordinum.* BECMANN vom Johanniter-Orden. LVDOV. LIEBHARD *de ord. Iohannitico.* HERMANT *Hist. des ordres milit.* PHIL. BONNANI *catalogo de gli ordini equestri e militari.* ADR. SCHOENEBECK *de tous les ordres milit.*

que clericos; vel praerogatiua, qua quis ceteris, qui ei pares sunt, dignior habetur, & maiori honore adsiciendus est. * *m)*

* Sic maioritas *subordinationem* vel praerogatiuam clericorum inter se demonstrat, cum alias etiam *imperium* sacrum denotet, vbi omnes laici parent. (§. VII.)

§. DXXXIV.

Axiomata. Inde notanda axiomata: I. Maioritas oritur ex subordinatione iurisdictionis: II. Ex ratione diuersorum ordinum ecclesiasticorum: III. Ex priuilegio seu iure singulari: IV. Ex praestantia ordinatoris; V. Ex tempore: VI. Ex potestate delegata: VII. Ex consuetudine.

§. DXXXV.

Consectaria primi axiomatis. Ex primo facile adparet, cur ita cohaereat hierarchiae subordinatio: 1) vt caput sit *Pontifex Romanus:* (§. CCLXXXIII.) proximum ab illo locum obtinent 2) *Cardinales*, (§. CCLXXXVIII. seq.) 3) *Legati*, (§. CCCCXLVIII. seq.) 4) *Patriarchae*, (§. CCLXXI. seq. & §. CCLXXVII. seq.) 5) *Primates*, (§. CCLXIX.) 6) *Archi-Episcopi* & *Metropolitae*, (§. CCLXVII.) 7) *Episcopi*, (§. CCXLI. sq.) 8) *Protonotarii* apostolici, (§. CIX.***) 9) *Vicarii* seu *Officiales* Episcoporum, (§. CCCCXXXIX. seq.) 10) *Capitula* cathedralium ecclesiarum (§. CCCLXXXIX. sequ. & §. CCCCLXXXIII. sequ.) 11) *Praelati* seu *Abbates*, (§. DIV. seq.) 12) reliqui *Clerici*, inter

m) WIESINER *institut. iur. can.* h. t.

ter quos vero maioritas aliunde aestimatur. (§. DXXXVII. seq.)

§. DXXXVI.

Ex secundo (§. DXXXIV. 2.) sequitur: 1) vt Episcopus omnibus praeferendus sit clericis: (§. CCXLI.) 2) vt hunc sequantur Presbyteri, (§. CCXXX. sequ.) hos 3) Diaconi, (§. CCXXIII. seq.) 4) hos Sub-Diaconi, (§. CCXVIII. sequ.) 5) hos Acoluthi, (§. CCVI. sequ.) hos 6) Exorcistae: (§. CCV.) 7) hos Lectores, (§. CXCV.) hos 8) rursus, Ostiarii, (§. CCIII.) hos denique 9) Abbates. * (§. DV.) Secundi.

* Ita olim, vbi monachi nondum clerici erant; (§. CCCCXC.) hodie vero, cum monachi clerici sint, (§. DIII.) & Abbates in dignitate viuant, (§. DIV. sequ.) aliam faciem res induit.

§. DXXXVII.

Ex tertio (§. DXXXIV. 3.) consequens est: 1) vt Abbates mitrati seu infulati, *principali dignitate* fulgentes, Gefürstete Aebte & *exemti* (§. DV. 5. seq.) ceteris praeferantur: 2) vt *Episcopi exemti* (§. CCCLI. 3.) prae aliis *proedriam* obtineant, quia Archi-Episcopis æquiparantur. Quum vero iuxta axioma IV. (§. DXXXIV. 4.) etiam praestantia & dignitas ordinatoris considerari debeat, sequitur, vt ex illis, qui *eiusdem ordinis* sunt, ille praeferendus sit, qui a *Papa ordinatus* fuit. * *n)* Tertii. Quarti.

 *Ni-

n) c. 7. X. *de maiorit. & obedientia.*

* Nihilominus tamen inter personas eiusdem ordinis, etiam *dignitas* quoad *maioritatem* consideranda est. Sic Presbyter cardinalis, Presbyter canonicus cet. omnino antecedit Presbyterum parochum aut ruralem.

§. DXXXVIII.

Quinti. Ex quinto, (§. DXXXIV. 5.) per se fluit, quod ex pluribus paribus & eiusdem ordinis is praeferatur, qui *prior ordinatus* est. *o)*

Sexti. Ex sexto (§. DXXXIV. 6.) constat: 1) Diaconum, *vices Episcopi* gerentem, Presbytero maiorem esse: *p)* 2) *vices* ipsas æstimandas esse *ex potestate*, & sic Archi-Diaconum superare Archi-Presbyterum, (§. CCCCXXIII.) cum tamen in sacris Archi-Presbyter Archi-Diaconum antecedat. (§. CCCCXXX. 7.) Ex

Septimi. vltimo denique (§. DXXXIV. 7.) discimus, cum consuetudo legis habeat vigorem, (§. CXXXVIII.) ei in proëdriae quaestionibus potissimum standum esse. *q)*

§. DXXXIX.

Quid obedientia? Quum vero maioritas ex Subordinatione oriatur, (§. DXXXIV. 1.) facile patet, cum honore etiam *obedientiam* coniunctam esse. Est vero obedientia: *Subiectio, quam inferior superiori vel officii, vel beneficii, vel status ratione, iuxta iuris statutique normam, vel manu data, vel iuramento promittit, r) vel ex ipsa hierarchiae natura ad illam obligatur.*

§. DXL.

o) c. *vlt.* D. 17. c. 1. X. *de maior. & obed.*

p) c. *vlt.* D. 93.

q) WIESTNER *cit. loc. nr.* 24.

r) c. 3. 10. & 13. X. *de maior. & obed.*

§. DXL.

Hinc inferunt: 1) omnes in diocesi *Episcopo* hanc *obedientiam* praestare debere, siue clerici sint, siue laici cuiuscunque conditionis: 2) denegantem hanc obedientiam ab ecclesia eiiciendum esse: 3) quemlibet per alias *censuras* ad eam praestandam adigi posse: 4) clericos eam praestare in omnibus caussis, exceptis *feudalibus*: laicos saltem in *spiritualibus* & ecclesiasticis: 5) dici hanc *obedientiam canonicam*. s) Consectaria.

§. DXLI.

Subordinationem etiam inter Protestantes occurrere, iam supra obseruaui. (§. CLXXXVIII.) Vidimus etiam, qua ratione quidam primam sedem teneant cum auctoritate, (§. CCLVI. seq.) quae tamen saltem *inspectionem* non iurisdictionem tribuit: (§. CCLXI. seq.) dari Archi-Diaconos, (§. CCCCXXV.) Diaconos, Sub-Diaconos, (§. CCXXVII. seq.) aliosque parochos. (§. CCCCLXIV. seq.) Sicuti vero ecclesia omnis imperii expers est, nec doctoribus tale quid competit; (§. XXV. 2.) ita per se inde fluit, talem subordinationem esse, qualem *aequale collegium* permittit, exsulare sic omnem subiectionem & canonicam obedientiam; (§. CLXXXV. 1.) licet illi, quos ad *minores ordines* nostrates referunt, (§. CCVII.) in rebus ad officium spectantibus, Praepositis suis *strictius obsequium* praestare teneantur. Vsus doctrinae inter Protestantes.

X 5 TIT.

s) vid. LINCK *de iur. Episcop.* c. 10. *nr.* 8. *sequ.*

TIT. XLI.
DE ORDINATIONE.

§. DXLII.

Connexio.

VIdimus varios gradus clericorum & ordines. Nullus vero in ordine esse dicitur, nisi qui per *ordinationem* in illum receptus est. Licet enim officium ecclesiasticum gerat, propterea tamen non est clericus, quum etiam *laicalia* eiusmodi officia sint. Nec sufficit praesentatio, vocatio, aut electio, quippe quae personam tantum designant. Immo nec prima tonsura sufficiens est, quum illa saltem *clericatum*, (§. CXCIII. seq.) non vero specialem *sacram potestatem* conferat, quae demum per ordinationem adquiritur, ad quam proinde ordo nos ducit.

§. DXLIII.

Ordinationis descriptio.

Est autem ordinatio: *solemnis inauguratio personae habilis, ad officium ecclesiasticum electae & rite vocatae, conferens gratiam & potestatem obeundorum munerum ecclesiasticorum.* * *t*)

* Absolutae necessitatis & *iuris diuini* eam esse arbitrantur, & argumenta ab impositione manuum, quae in sacris occurrit, depromunt. Expeditum est, ad euangelium praedicandum missis manus impositas fuisse, *Act.* XIII. 2. sed quem in finem? Non vt otiosos doctores titulares crearent, sed vt hi, quibus manum imponerent, spiritu sancto implerentur. *Act.* VIII.

t) CORVINVS *de person. & benefic. eccles.* L. II. *tit.* 14. *nr.* 1.

VIII. 17. *sequ.* IX. 12. 17. Hinc non cuiuis haec gratia obtigerat, vt mediante manuum impositione spiritum sanctum conferre potuerit, cum hanc potestatem ipsi Apostoli δωρεὰν τοῦ Θεοῦ adpellarint. *Act.* VIII. 20. Sicuti vero apud iudaeos in creatione Presbyterorum manuum impositio adhibita fuit; ita eam etiam Episcopi post Apostolorum excessum retinuerunt, licet cum apostolico effectu manus imponere non potuerint. Sic degenerauit in ritum ecclesiasticum. Ex quo vero Episcopi se *Apostolorum successores* iactarunt, simul sibi persuaserunt, quod in omnem apostolicam potestatem successerint, adeoque eodem modo sua manuum impositione Spiritum Sanctum conferrent.

§. DXLIV.

Ordinatio vero, quia vel maiores aut sacros ordines confert; (§.CCX.) vel minores aut inferiores: (§.CC.seq.) eatenus ea in *maiorem* & *minorem* diuiditur.* Diuisio.

* Eatenus tacite *reiterationem* ordinationis concedunt, quam tamen alias admittere nolunt. (§.DXLIX. 2.)

§. DXLV.

De vtraque tenenda axiomata: I. Ordinatio desiderat habilem ministrum, qui eam administrat; II. Certas in ordinando qualitates; III. Obseruanda in administratione accurate forma praescripta; IV. Producit varios effectus. Axiomata.

§. DXLVI.

Quum itaque ordinatio desideret habilem ministrum, (§.DXLV. 1.) inde videmus, Ordinarius ordinatio-

1) cur

mis minister Episcopus.

1) cur inferant Pontificii, *Episcopos* solos iure diuino hanc potestatem exercere; (§. CCXLVI. 2. *y*) *u*) 2) nullam adesse ecclesiam veram, vbi deficiunt Episcopi; (§. IV. seq. & §. XX.*) 3) illum demum ordinationem impertire, qui ipse iam ordinatus est; (§. CCCXL. 2.) 4) vt proinde etiam *depositus Episcopus*, aut qui *renuntiauit*, permissu ordinarii Episcopi eam peragere possit *x*) cum 5) ordinandus ordinatoris *iurisdictioni* debeat esse subiectus; *y*) 6) vt tamen non competens tunc ordinare possit non subditum, si hic a suo Episcopo *litteras dimissoriales* exigat; *z*) 7) vt *Abbates*, qui iam Presbyteri gradum consequuti sunt, *minores ordines* conferre queant suis monachis & conuersis. (§. CXCIV.*) *a*)

§. DXLVII.

Qualitates ordinandorum.

Quumque ordinatio certas in ordinando *qualitates* desideret, (§. DXLV. 2.) qualitates vero hae olim regulis fuerint comprehensae, (§. CLXXV.) sequitur: 1) vt omnes illi ordinari nequeant, qui his qualitatibus sunt destituti, & propterea *irregulares* sunt: (§. CLXXVI. seq.) 2) nec qui per saltum adscendere volunt: (§. CLXXIV.) 3) vt tamen quan-

u) PETAVIVS *de potest. consecr. sacerd. a DEO concess.*

x) c. 1. X. *de ordinat. ab Episc.*

y) c. 3. *de temporib. ordin. in* 6.

z) ESPEN. *iur. eccl.* P. II. *tit.* 9. c. 3.

a) CIRONIVS *Paratitl. ad tit.* X. *de temp. ordin.*

quandoque dispensationi locus sit. (§. CLXXX.)

§. DXLVIII.

Quumque porro ordinatio facienda sit iuxta *formam* praescriptam; (§. DXLV. 3.) consequens est: 1) vt ordines potissimum maiores conferendi sint inter *missarum solemnia*: 2) a *ieiunantibus*, (§. DCCCIX. 3.) 3) porrectis *instrumentis* ordinem denotantibus cum certa verborum forma: 4) obseruatis *ritibus specialibus*, singulis ordinibus praescriptis, (§. CCIII. seq. §. CCXXI. §. CCXXVI. §. CCXXXVII. & §. CCCXLIII.) 5) in dioecesi: *b*) 6) in ecclesia cathedrali; *c*) 7) debito tempore: *d*) 8) obseruatis interstitiis: (§. DXLVII. 2.) 9) ad titulum: (§. CCIX.) 10) gratis: *e*) 11) peracto prius scrutinio. *f*) Forma ordinationis.

§. DXLIX.

Quum tandem ordinatio varios *effectus* producat, (§. DXLV. 4.) videmus: 1) cur dicatur, quod *vinculum* instar *matrimonialis* inducat; (§. CCCXXXVII.) *g*) 2) cur *reiterari* Effectus.

b) CIRONIVS *cit. loc.*

c) Conc. Trident. *Seff.* 23. c. 8. BARBOSA *iur. eccl. Lib.* I. c. 33. *nr.* 193. *sequ.*

d) CIRONIVS *cit. loc.* CORVINVS *institutt. iur. can. Lib.* I. tit. 25. §. 24. *sequ.*

e) c. 8. C. 1. *qu.* 7. add. Tract. meus *de Simoniae crimine Sect.* I. c. 3.

f) CORVINVS *cit. loc.* §. 27.

g) c. 4. C. 21. *qu.* 2. c. 11. C. 7. *qu.* 1.

vari nequeat; (§. DXLIV. *) *h*) propterea quod *characterem indelebilem* imprimat: *i*) 3) cur ordinatio ab *haereticis* illata, obseruata debita forma, valida sit, nisi quis sponte ab haeretico ordinationem impetrasset; *k*) 4) cur illa tribuat potestatem iura ordinis administrandi; 5) cur etiam depositi ac suspensi hanc potestatem retineant; 6) cur facta resignatione minister non fiat laicus; (§.CCCLXXXVI.) 7) cur aegre ab officio remoueantur.

DE ORDINATIONE EX MENTE PROTESTANTIVM.

§. DL.

Doctrina Protestantium de ordinatione.

Ordinationem iuris diuini haud esse, sed *ritum ecclesiasticum*, vetustissimum tamen, interim vero liberum, nec ad efficaciam sacri ministerii necessarium, moderatiores & prudentiores Protestantium facile largiuntur, qua in re illis iam praeiuit LVTHERVS. *l*) Interim nec defuerunt olim, qui ordinationem more Pontificio describerent. *m*) Praeterea negari nequit, multas reliquias ex hypo-

h) CORVINVS *cit. loc.* §. 29.
i) c. 97. C. 1. *qu.* 1.
k) c. 4. C. 1. qu. 7.
l) vid. SECKENDORFF *hist. Lutheran.* L. III. §. 43. *addit. in fin.* SPENER Theolog. Bedencken T. IV. c. 7. *art.* 4. *sect.* 25. ZIEGLER *de Superintend.* c. 14. §. 13.
m) HVLSEMANNVS *de ministr. ordinat. sacerd.* §. 1.

pothesi Pontificiorum fluentes, in nostris ecclesiis superesse.

§. DLI.

Sic iuxta Protestantium hypothesin ordinatio nihil aliud est, quam: *ritus ecclesiasticus, quo mediante solemniter declaratur, quod vocato potestas & functio sacra collata sit. n)* Descriptio ordinationis.

§. DLII.

Quodsi itaque rem omnem iuxta indolem genuinam seposito partium studio dimensurari velimus, haec inde fluerent axiomata: I. Ordinatio nihil aliud est, quam species *institutionis*. II. Nullas desiderat peculiares qualitates in ordinatore, dummodo III. Ordinandi habiles sint. IV. Impertitur saltem illis, qui ad officium obeundum vocati sunt. V. Est ceremonia indifferens. Axiomata.

§. DLIII.

Ex primo itaque colligo: 1) ordinationem nihil aliud esse, quam *inuestituram abusiuam, o)* (§.DCCCXCII.*) adeoque 2) merito fieri debere in *ecclesia vacante*. (§.DCCCXCV.) 3) Facta translatione ministri ecclesiae eam *reiterari* posse, sicuti & tunc institutio mediante manuum impositione denuo peragitur. 4) Aliter sentientes saltem vocabulis ludere more Pontificio: cum tamen rem, quam Pontificii sub ordinatione adumbrant, vt plurimum negemus. Consectaria primi axiomatis.

§. DLIV.

n) Non multum discrepat ab hac descriptione illa, quam tradit HOEPFFNER diss. *de ordinatione minist. eccl.* §. 14.

o) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. III. tit. 7. §. 15.

§. DLIV.

Secundi. Ex secundo (§. DLII.2.) infero: 1) ordinationis ministrum Episcopum haud esse debere: nec 2) desiderari, vt *ordinator* ipse *ordinatus* sit, quum inuestitura per alias personas conferri possit: 3) rem omnem dependere ex speciali *commissione ecclesiae*, vel *Principis*, si ille iura collegialia ecclesiae exerceat: (§ XC. sequ.) 4) vt etiam tunc peragi possit ab *illo*, qui *renuntiauit*, licet per renuntiationem officii etiam dignitati renuntiasse censeatur: 5) vt nulla *competentia* iurisdictionis ordinatoris in ordinatum desideretur, sicuti etiam nulla iurisdictio nostris clericis competit. (§. CCLXII.)

§. DLV.

Tertii. Ex tertio (§. DLII.3.) recte elicio: 1) in ordinando potissimum respiciendum esse, vt sit iuxta Apostoli monitum *irreprehensibilis*: (§. CLXXIX.*) 2) vt proinde recte ante ordinationem *scrutinium* adhibeatur: (§. CXC.) 3) vt per *gradus* ad altiora munera adscensus fieri debeat: (§. CXCI.) 4) vt tamen quae de *irregularitate* plerumque adferuntur, attentionem vix mereantur. (§. CXCII.)

§. DLVI.

Quarti. Ex quarto (§. DLII.4.) constat: 1) ordinationem esse vocationis complementum, adeoque neminem *sine titulo* seu certo *officio* esse ordinandum: nec 2) sufficere titulum *patrimonii*, (§. CCXIV.3.) quem nec adgnouit pri-

primitiua ecclesia: 3) ministerium, quod hic impendunt ordinatores, vtique tale esse, quod *compensationem* laborum admittit. *p)*

§. DLVII.

Ex quinto denique (DLII.§.) haec consectaria duco, 1) ad nulla certa tempora adstrictam esse ordinationem, licet, quum inuestitura sit, (§.DLIII.1.) tunc recte fiat, vbi *conuentus sacrorum* caussa agitur: 2) recte omisisse Protestantes *vnctionem:* (§.CCCXLIII.8) 3) quo simpliciores sint ritus, eo esse meliores: (§.LXV.) 4) nullum sic necti *vinculum*, quod *matrimonio* aequiparari possit: (§. DXLIX.1.) 5) nec vllum characterem ordinatum sic accipere: 6) recte eos, qui relictis aliis sacris ad nostra transeunt, *rursus ordinari:* 7) ordinationem nequaquam tribuere *iura ordinis:* 8) remotum amittere iura clericalia: (vid.P.II. §.CCCLXXXVII.) 9) eam penitus abrogari posse. *q)* Quinto

§. DLVIII.

Plana haec sunt & cum definitione cohaerentia. Praxin si respicis, in multis recedit, & repudiato principio conclusiones iuris canonici retinent. Sic 1) ordinationes saltem in *principali ecclesia* dioeceseos, immo quandoque duntaxat in illo loco, vbi consistorium est, fieri solent: 2) ius ordinandi potissimum Superintendenti tribuitur: (§. CCLXI.7.) 3) is saltem eam potest peragere, Consectaria in praxi retenta exsententia iuris canonici.

p) Tract. meus *de Simon. crim. Sect.*II. c.2. §.31.
q) vid. SPENER *cit. loc.*

qui ipſe iam ordinatus eſt: *r)* 4) remotum nec ex Principis iuſſu, vsque dum munus eccleſiaſticum recuperarit, ordinationem peragere poſſe; de reliquo vero 5) clericos remotos iura clericalia non amittere: *s)* 6) ordinationem tribuere iura ordinis, ligandi, ſoluendi, adminiſtrandi ſacramenta, *t)* 7) reiterari eam non poſſe, ſi ſemel debita forma collata.

TIT. XLII.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORVM.

§. DLIX.

Connexio.

CVm clerici omnes, tanquam ſors domini, (§. CLIII.) nulla macula notati eſſe debeant, (§. CLXXIX. 1.) merito nunc, qua ratione irreprehenſibiles eſſe & honeſtatem colere debeant, enucleandum eſt. Vitae honeſtatem dico: *habitum practicum animi, vi cuius quis, vitia vitando, virtutem ſectatur, & per actus etiam externos decore viuendo, illum oſtendit.*

Quid vitae honeſtas?

§. DLX.

Diuiſio.

Sic non inepte honeſtas vitae in *internam & externam* diuiditur. Illa eſt, vbi quis non ſo-

r) DEDEKENNVS *conſil. Theolog. Vol.* I. P. III. *membr.* 2. *Sect.* 6. *nr.* 5.

s) CARPZOV. *iurispr. conſiſt.* L. III. d. 109. *nr.* 16. d. 117. *nr.* 3.

t) L. B. de LYNCKER *de eo, quod iuſt. eſt circa ſacr. coenam. c.* 2. *nr.* 4.

solum cupit iuxta virtutem incedere, sed & animi motus irregulares semper reprimit & exstinguit, vt *irreprehensibilis* sit: Haec consistit in *decoro externo*. *Vtramque honestatem* obseruare debent clerici. *u*)

§. DLXI.

Hinc tenenda axiomata: I. Clerici praebere debent exemplum sua vita, quod alii intueantur & sequantur. II. Obseruare praeterea tenentur in negotiis & officiis decorum externum; & III. Vti habitu decenti. Axiomata.

§. DLXII.

Ex primo itaque recte infero: 1) clericus debet esse *vere Christianus*: 2) reliquis exemplum praebere *verbo, vita, amore, spiritu, fide, castitate*: *x*) proinde 3) nullas *concubinas* alere, **y*) sed potius 4) *extra matrimonium* castitatem colere; ***z*) saltem 5) si sint orientales clerici *in matrimonio* eam obseruare: *a*) 6) temperantiae in *cibo* ac *potu* studere, adeoque a crapula & ebrietate abstinere: *b*) 7) *aleae* & *taxillorum* ludum vitare, immo nequidem huiusmodi ludis interesse: *c*) 8) abstine- Clerici viuant sancte ac honeste

u) vid. DAN. HANNIB. FABROTTVS *de vit. & honest. clericorum*. ZIEGLER *de Episcop*. L. IV.
x) 1. *Tim*. IV. 12.
y) c. 6. D. 32.
z) c. 1. D. 27.
a) c. 13. X. *de vit. & honest. cleric.*
b) c. 14. X. *eod*. D. 35. *per tot.*
c) c. 15. X. *de vit. & honest. cleric.*

ſtinere ab *auaritia*: *d)* 9) a *mimis, ioculatoribus* & *hiſtrionibus*: *e)* 10) a *ſcurrilitate* & *turpiloquio*. *f)*

* Omnis ſuſpecta conuerſatio cum mulieribus illis vitanda eſt. Hinc conſortium feminarum, quas clerici domi ſub *ſororum* aut *agapetarum* nomine alebant, interdictum fuit, quod ſuſpicione non careret. Obſeru. Halenſ. T. VI. *obſ.* 26. CHRIST. SIG. ROEHRENSEE tribus diſſ. *de mulieribus clericorum ſubintroductis.* Vitare porro debent *ſuſpectam conuerſationem* extra domum, ESPENCAEVS *de continentia* L. VI. c. 12. potiſſimum vero *concubinatum.* Verum haec lex iniuncto caelibatu nimis dura ſemper viſa fuit clericis.

** Olim coniugati fuere clerici. Abſtinentiae amor caelibatum introduxit. (§. CCX.*) Proteſtantes proinde clericorum coniugia propugnant. (§. CCXVI.*)

§. DLXIII.

Nec omnem exerceant negotiationem & officia.

Ex ſecundo (§. DLXI. 2.) inferunt iura canonica: 1) clericos non decere *negotiationes* & commercia ſecularia, *g)* maxime 2) quaeſtuaria, *h)* quorſum etiam Proteſtantium mores collineant; * 3) *procurationes laicorum*, *i)* a quo more vero Romanenſes in multis deſciuerunt: *k)* aduocatorum vero mu-

d) c. 2. X. *eod.*

e) c. 15. X. *de vit. & honeſt. cleric.*

f) c. 6. D. 46. c. 19. D. 34.

g) c. 6. X. *ne clerici vel mon. ſecul. neg.*

h) c. 9. & 10. D. 88. c. 1. & 3. C. 14. *qu.* 4. c. 6. X. *ne cler. vel mon.*

i) c. 2. X. *ne cleric. vel mon.*

k) vid. L. III. *tit. de poſtulando.*

munere nec apud Protestantes funguntur; 4) tabellionatum seu munus *notariorum*, *l)* quod rursus Protestantes, sed ex aliis principiis, arripiunt; 5) gestationem *armorum*; *m)* 6) omne, quod ad *vindictam sanguinis* tendit, aut inustionem vel incisionem inducit: *n)* hinc α) non possunt sequi castra, *o)* nec β) exercere ius gladii, nec γ) possidere feuda, nec δ) succedere in Heergewetta, nec ε) chirurgiam exercere. *p)* Verum sicuti quoad clericos maiores iam olim effectu caruerunt constitutiones, militiam prohibentes, ita postquam Episcopis in nostra Germania ius bellum gerendi ex superioritate territoriali cessit, capitula merum imperium adquisiuerunt, etiam feudorum capaces facti sunt clerici, & canonici seculares arma portarunt. Prohibitiones itaque saltem *inferiores clericos* tenent, aut qui *vota* emittunt. De reliquo pleraque etiam ad nostros clericos quadrant. 7) Indecentem arbitrabantur *venationem*, *q)* quae prohibitio etiam nostris dicta est; 8) studium *iuris ciuilis*,

l) c. 8. X. *eod.*

m) c. 2. X. *de vit. & honest. cleric.* ZIEGLER *de Episc. milite.*

n) c. 9. X. *ne cler. vel. mon.*

o) THOMASSINVS *de* V. & N. E. D. P. III. L. I. c. 45. sequ.

p) c. 3. X. *ne cler. vel. monachi.*

q) c. 1. X. *ne cler. vel mon.* ZIEGLER *de Episcop.* L. IV. c. 19.

lis, nisi vt canonicum facilius intelligatur, *r*) a quo nostri citra prohibitionem abhorrent.

* Distinguendum tamen est inter negotiationem *personalem* & *realem*. Illa non haec prohibita est, conf. LINCK *de cleric. artif.*

§. DLXIV.

Vtantur habitu decoro.

Ex tertio denique (§. DLXI. 3.) sequitur: 1) vt clerici non solum decenti *habitu vti*, *s*) sed & 2) *formam* praefinitam seruare debeant; * *t*) hinc 3) speciatim clero cathedralis ecclesiae seu canonicis quaedam *vestimenta* plane fuerunt interdicta, *α*) panni rubei & virides, *β*) manicae, *γ*) futulares consutitii, *δ*) frena, sellae, pectoralia, calcaria deaurata & alia superflua, *ε*) cappae manicatae, *ζ*) fibulae & corrigiae, auri & argenti ornatum habentes, *η*) annuli. Verum canonici paullatim iisdem vestimentis, ac *alii laici*, vsi sunt, licet, vbi rem diuinam faciunt, peculiaribus vestibus vtantur: 4) vt etiam inter Protestantes habitus peculiaris adsit, licet in vestimentis nulla cultus diuini species occurrat: 5) vt etiam quoad *comam* & *barbam* decorum obseruare debeant. *u*)

* Olim clerici vestimentis a reliquo populo vix distinguebantur. Nec sec. V. peculiaris vestis clericis fuit. *Monachi* primitus peculiari habitu vtebantur; & quidem *cuculla* sua ab *infan-*

r) c. 10. X. *de cler. vel monachi.*
s) Concil. Trident. *Sess.* XIV. *de reformat.* c. 6.
t) c. 15. X. *de vit. & honest. clericor.*
u) FABROTTVS *de vit. & honest. cleric. pag.* 34.

fantium habitu, quasi & ipsi ad infantiam rediissent, & ad humilitatem sic demonstrandam petebant. vid. SPONIVS *miscell.* p.309. *nr.* 10. Ex quo dehinc monachica cum clericali vita coniuncta fuit, & clerici habitum peculiarem adsumebant. *Niger* color iam olim a monachis electus fuit. Post etiam *laicos* in dignitate constitutos in quibusdam imitabantur, v.g. in *collaribus* corrugatis & planis. vid. SIBER dissert. *de collar. cleric. tubul. & planis* §.23. *seq.* Variae leges vestiariae semper latae; praxis vero saepius eadem fata habuit, quibus reliquae leges sumtuariae subiectae sunt.

TIT XLIII.
DE VISITATIONIBVS.

§. DLXV.

VT adpareat, vtrum clerici tales sint in vita & moribus, quales illos canones esse iubent, (§.CLI.sq.) introductae fuerunt *visitationes*, *x*) de quarum indole nunc agendum. * Connexio.

* Nondum introductis prouinciis ecclesiasticis incognitae erant visitationes. Cum vero omnes ecclesiae ita inter se vnitae essent, vt quasi vnum externum coetum per plura loca saltem dispersum constituerent, vna pro altera sollicitudinem gessit, quae tunc *loco visitationis* erat. Postea inter ecclesias vnius prouinciae arctius quoddam vinculum inualuit, & cum Episcopi vnius eiusdemque prouinciae de rebus ecclesiasticis illius prouinciae prospicerent, inualuere synodi prouinciales, quae haec determinabant, quae postea Episcopi ad suas visitationes trahebant. Constitutis vero dioecesibus & parochialibus ecclesiis (§. CCCLVI.seq.) visitatio ex cura pastorali deriua-

x) ZIEGLER *de Episc.* L.III. c. 26, §. 1.

riuata & a proprio cuiuslibet, dioeceseos Episcopo suscepta fuit. Sicuti vero cura pastoralis in imperium degenerauit: ita etiam visitationes mox vi imperii susceptae fuerunt. Tempora deinde visitationibus fuere dicta, ne vero interim segniores pastores fierent, extraordinarias visitationes per periodeutas instituerunt.(§.CCCCXXXVII.) Postea visitationes Archi-Diaconis obuenerunt, qui eas mox sibi iure proprio vindicarunt:(CCCCXXIII.8) quorum tamen fastus in concilio Tridentino *Sess.* XXIX. *de reform.* c. 3. repressus fuit.

§. DLXVI.

Visitationis descriptio in genere.

Visitatio vero in genere nihil aliud est, quam: *sollers inquisitio eorum, quae in aliqua societate geruntur ex sollicitudine, quam quis vi officii sustinet, descendens.* Haec inquisitio vero vel *cum imperio* vel *sine imperio* exercetur: & rursus vel *immediate*, vel *ex delegatione.* Omnes vero, vbi *certa* sua *tempora* habent, *ordinariae*; vbi ex *improuiso* aut ratione aliqua vrgente suscipiuntur, *extraordinariae* dicuntur.

§. DLXVII.

Descriptio visitationis ecclesiasticae antiquae.

Sic itaque visitationes ecclesiasticae olim fuerunt: *inquisitiones in statum ecclesiarum & mores singulorum, vi officii pro re nata ideo susceptae, vt, quae inordinate gererentur, emendatione congrua in melius formarentur.* Sic nullae olim ordinariae cognitae visitationes, sed tunc saltem, vbi necessitas illas exigebat, institutae fuerunt.

§. DLXVIII.

§. DLXVIII.

Ex quo vero cura pastoralis in imperium versa fuit, (§. DLXV. *) tunc visitationes erant: *inquisitiones sollemnes ecclesiarum in dioecesi sitarum, vi iurisdictionis ecclesiasticae & imperii sacri institutae, ad corrigenda ea, quae emendatione indigerent.* Quid hodie visitatio ecclesiastica?

§. DLXIX.

Inde fluunt axiomata: I. Visitationem ecclesiasticam instituit, qui imperio sacro munitus est. II. Inquirit in vitam & mores personarum ecclesiasticarum, & III. In res & bona ecclesiastica. IV. Visitator est indemnis seruandus. Axiomata.

§. DLXX.

Ex primo sequitur, 1) vt visitandi facultate polleant Cardinales *legati:* (§. CCCCLV. 4.) *y)* 2) *Patriarchae, Archi-Episcopi, Capitulum sede vacante*, quippe quibus imperium sacrum intra dioecesin competit: (§. CCXLVIII.) 3) *Abbates, Priores* aliique *Praelati* regulares, quoad monasteria aliaque loca sibi subiecta. (§. DIV.) Quum vero vel *immediatae* vel *delegatae* sint visitationes, Episcopi autem ad minuendam curam iam olim varios cooperarios (§. CLXIX. sequ.) & vicarios varios (§. CCCCVIII.) adsciuerint, sequitur, 4) vt & visitationem aliis committere potuerint, quam vero Archi-Diaconis potissimum demandarunt, quam hi vicario Qui visitationem instituant?

y) c. 23. X. *de censibus.*

iure exercuerunt. Aſt quum Archi-Diaconi ſimbrias ſuas quotidie dilatarent, & viſitationes proprio iure ſibi vindicarent; (§. CCCCXX.*) hoc concilio Tridentino correctum fuit, ita vt α) non aliter ſibi ius viſitandi arrogarent, quam vti eam hactenus legitime exercuerint; β) cum conſenſu Epiſcopi; γ) per ſe; δ) redditis rationibus de ſuſcepta viſitatione, & exhibitis actis; ε) ſaluo iure Epiſcoporum, ſi illi eccleſias ſeparatim viſitare vellent. (§. CCCCLXVII.*) z) ς) Omnes Parochos, ſuos Parochianos luſtrare poſſe, licet, vbi in vita & moribus talia animaduertunt, quae vi imperii ſacri emendanda ſunt, ad ſuperiorem rem deferre, obſtricti ſint.

§. CLXXI.

Viterior declaratio.

Ex eodem axiomate ſequitur: ς) vt ipſi imperantes vi ſupremae inſpectionis, (§. LXXXIV. ſeq.) ius *dirigendi viſitationes* eccleſiaſticas ſibi vindicare poſſint: 6) vt reuera Principes generalem viſitationem & inſpectionem exercuerint: *a)* 7) vt, quum ex *iure ſacro* fluat ius viſitandi, praeſcriptione tolli nequeat: *b)* 8) vt tamen ipſum ius viſitandi praeſcriptione adquiri poſſit, ſicuti etiam

z) ESPEN. *iur. eccl.* P. I. *tit.* 12. c. 1. §. 17. *ſequ.*
a) REINHARD *de iur. Princ. circ. ſacr. ante reform.* c. 2. §. 14.
b) c. 16. X. *de praeſcript.*

etiam Archi-Diaconi plerumque ius visitandi parochiam suam praescriptionis vi propugnant. (§. CCCCXXIV.*) 9) Recte exinde inferimus, quod visitatores, maxime delegati, formam a iure praescriptam exacte obseruare teneantur. *c)* Denique, 10) quod patroni iure visitandi non gaudeant.

§. DLXXII.

Ex secundo (§. DLXIX. 2.) consequens est: 1) vt visitationis scopus sit *cura animarum*: 2) vt propterea inquirendum sit in *mores* ac *vitam* parochorum, quippe quae si deprauata est, destruit omne, quod doctrina aedificat: 3) vt ipsi Episcopi olim Metropolitanorum visitationibus subiecti fuerint: (§. CCLXXVI. 3.) immo Missorum regiorum: *d)* 4) vt tamen hodie ius visitandi intra *quamlibet dioecesin* subsistat, & priuatiue *Episcopo*, exclusa superiori potestate, competat: *e)* 5) vt etiam singulari ratione inquirendum sit in mores parochianorum: 6) vt docendo, admonendo, emendando, quae sunt necessaria, puniendoque delicta visitator procedere possit: *f)* 7) vt propterea visitator olim *synodum* quandam coëgerit, quam *placitum Episcopi* vocabant: *g)* 8) vt Epi-

Quae personae visitationi subiectae?

c) c. 7. & 8. X. *de Statu monach.*
d) BALVZIVS *capitular.* T. I. p. 655. *seqq.*
e) Conc. Trident. *Sess.* XXXIV. c. 3.
f) IDEM *ibid.* c. 1. X. *de censibus.*
g) HINCMARVS *opp.* T. II. *p.* 31.

Episcopi loca *exemta* non aliter quam auctoritate apostolica, seu tanquam *delegati sedis Romanae* visitare possint.

§. DLXXIII.

Quae res? Ex tertio & quarto denique (§. DLXIX. 3. & 4.) discimus: 1) inquisitionem instituendam esse de *sacramentorum* administratione: 2) de *reditibus* ecclesiasticis: 3) de bonis: 4) de *aedificiis* sacris, vt constaret, vtrum reparatione indigerent, nec ne? adeoque 5) eadem de capellis, monasteriis, scholis aliisque piis locis obseruanda esse: *h)* (§. DCCCXII. seq.) 6) deberi visitatori *procurationem. i)* (§. CMXIV. β. & CMXV.)

VISITATIONES INTER PROTESTANTES.

§. DLXXIV.

Visitatio cum imperio pertinet ad ius circa sacra.

Ius visitandi, quatenus illud ex *iure imperii* deriuatur, (§. DLXVIII.) minus recte ad iura Episcopalia refertur, quorsum tamen plerique Iureconsultorum illud collocant: *k)* sed pars est *summi imperii*, (§. LXXXIV.) quatenus vero ius visitandi *imperio caret*, (§. DLXVII.) ad *curam pastoralem* referri poterit. Sic duplex apud nos occurrit visitatio: vna, quae pars est *potestatis supremae* circa sacra,

h) conf. ZIEGLER *de Episc.* L. III. c. 26. conc. Mediolanense IV. ap. HARDVINVM concilior. T. X. *pag.* 900.

i) vid. infr. L. II. *tit. de oner. benefic.*

k) FRITSCH *de iure visitationum* c. 3. *nr.* 1. *sequ.*

sacra, *l)* altera, quae fluit ex *officio pastorali.* Illa *publica*, haec *priuata* dici potest.

§. DLXXV.

Hinc tenenda axiomata: I. Ius visitandi cum imperio coniunctum fluit ex suprema potestate circa sacra. II. Visitationes, imperio destitutae, cohaerent curae pastorali. Axiomata.

§. DLXXVI.

Ex priori discimus: 1) ius hoc competere cuilibet imperanti, (§. LXXXVI. sequ.) 2) illum hoc exercere *mediate* per illos, quos huic negotio praeficere congruum ducit, quales sunt *consistoria*, suo modo *Superintendentes*, (§. CCLXII. 1.) vel alii deputati: 3) visitationem regulariter saltem fieri in ecclesiis adprobatis, cum reliquae plerumque negligi soleant a republica, etiam quoad curam visitationis: (§. XL. sequ.) 4) non praecise requiri, vt *Theologis* visitationis actus committatur, vti plurimi docent, *m*) nisi quatenus visitatio in *doctrinam* instituenda sit: 5) haec obtinere, siue *generalis* sit visitatio, per omnes ecclesias facienda; siue *specialis*, ad certum coetum directa; siue *ordinaria*, certo statoque tempore peragenda; siue *extraordinaria*, aliqua necessitate aut alia caussa vrgente decreta: 6) solum ius patronatus propterea non sufficere ad visitationes indicendas & peragendas: nec 7) magistratum municipalem qua talem sua auctoritate hoc Consectaria ex primo.

l) SCHILTER *institut. iur. can.* L. I. *tit.* 6. §. 2.
m) FRITSCH *cit. l.* c. 1. *nr.* 1.

hoc exercere, nisi vel propter statum anni decretorii, vel pacto aut immemoriali possessione competat: 8) subsistere illam intra fines territorii, licet ecclesiae sint vnitae, quia sic iurisdictio non confunditur: *n)* 9) fieri tam quoad res, quam quoad personas: 10) expediendam esse secundum formam praescriptam; nec 11) tolli aliqua praescriptione: 12) non iniuste a quibusdam Periodeutarum instaurationem optari. (§.CCCCXXXVII.seq.)

§. DLXXVII.

Consectaria secundi.

Ex posteriori colligo: 1) non solum Superintendentibus vi officii, cum simul sint pastores primarii, curam quandam competere, vt tamquam boni pastores *oves suas lustrent*, & in earum qualitates, morbos & vitia inquirant; *o)* sed & 2) cuilibet pastori vi officii incumbere. vt singulorum vitam excutiat, & in mores inquirat: proinde 3) *visitationes domesticas* non negligendas, sed potius studiose obseruandas esse, quidquid alii ogganiant. *p)*

TIT.

n) c. 2. X. *de religiosis domibus.*

o) ZIEGLER *de Superint.* c.22. §.1. conf. EDM. GIBSON in tract. *of visitat. Parochial, and general,* vbi varia egregia, circa modum visitationum, monet.

p) Ill. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* IV. c. 4. add. BALTH. ALTOMIRANVS *de visitat.* ZIEGLER *de iur. visit. eccl.* FRITSCH *de visit. ecclesiarum.*

TIT. XLIV.
DE VNIVERSITATIBVS.
§. DLXXVIII.

FAcultates vniuersitatum & academiarum * olim fuere gradus ad beneficia ecclesiastica. Inde etiam Theologiae studium plerumque in illis dominatum egit. Hinc *continentia* clericalis quoque in iis obseruata fuit: scholares, vocati *clerici*, gaudebant *immunitate* clericali; *q)* sic ad hierarchiam confirmandam potissimum introductae fuerunt, licet postea aliter res cecederit, & ipsa hierarchia per academias & vniuersitates oppugnata fuerit. Sic paucis de academiis disserendum erit. Connexio.

* Academiae vox vnde descendat? non adeo liquet. Quidam illam deriuant a quodam *Ecademo*, qui Athenis docuit. Alii a Ciceronis villa, cui nomen *Academiae*. vid. CONRING *in antiquitat. academicis*. Hoc certum est sub Paullo II. hoc nomen inditum fuisse societati, quae ad *restaurandas artes* coiit. In Germania illae vrbes *academiarum* titulo superbiunt, *vbi studiorum doctrina iuuentus imbuitur*. Vox *vniuersitatis* secundum quosdam iam sub Carolo M. inualuit, quod tunc studia in monasteriis abscondita *omnibus* patefacta fuerint. LIMNAEVS *iur. publ.* L. VIII. c. 1. *nr.* 11. BVLAEVS *hist. vniuers. Parisiens.* T. I. *pag.* 91. *seqq.* Quod tamen alii in dubium vocant. Illis assentiri vix dubito, qui inde

q) THOMASSINVS de V. & N. E. D. P. II. Lib. I. c. 101. §. 3.

inde vniuersitatum nomen deducunt, quod *omnia studia* & *disciplinae* ibi doceri soleant. Sane huc collineant priuilegia & confirmationes Pontificum.

§. DLXXIX.

Quid academiae & vniuersitates?

Academiae vero & vniuersitates sunt: *Magistrorum & discipulorum societates, ad prouehenda studia initae, priuilegiis munitae, vbi etiam dignitatibus consuetis, bene meriti exornantur. r)*

§. DLXXX.

Axiomata.

Inde deduco axiomata: I. Vniuersitates sunt quaedam separatae respublicae. II. Gaudent certis priuilegiis. III. Ibi bene meriti dignitatibus condecorantur.

§. DLXXXI.

Forma regiminis vniuersitatum.

Ex primo axiomate videmus: 1) vniuersitates ad *normam* aliarum *rerumpublicarum* constare ex *Imperantibus* & *parentibus*: 2) supremum Imperantem originarie *Pontificem* esse; hunc vero 3) curam *Episcopo* dioeceseos sub dignitate *Cancellarii* contulisse. *s)* 4) Ordinarium regimen esse penes *Rectorem* aut *Pro-Rectorem, t)* cui tamen 5) *Professores* quidam adsistunt, quorum congregatio sub nomine *concilii* venire solet. Immo 6) pro grauitate caussae quandoque *omnes Professores* congregat, quorum conuentus ex ecclesiasticis

r) LIMNAEVS *iur. publ.* L. VIII. c. 1. *nr.* 14.

s) CONRING *antiquit. academ. pag.* 360. LEHMANN Speyer. Chronick L. II. c. 33.

t) LIMNAEVS cit. l. c. 3.

siasticis institutis plerumque *consistorium* adpellatur. 7) Ipsos Professores distingui in *Facultates*, quarum quaelibet sub regimine *Decani*, quod rursus ex antiquo studiorum statu monastico & ecclesiastico fluit, (§. CCCCXXXII. * §. DIV. 6.) constituta est. *u)* 8) Dari in quibusdam *collegia*, vbi *alumni* aluntur, quibus speciales docentes praefecti sunt, ex quibus collegiis certa beneficia nata, quæ sub nomine *collegiaturarum* veniunt,* quod rursus vitae monasticae debetur. Denique 9) Studiosos aeque ac singulos ex docentibus, *subditorum* loco esse in hac republica.

* Inde adpellatio nata *collegiorum* publicorum & priuatorum.

§. DLXXXII.

Ex secundo (§. DLXXX. 2.) notandum est: 1) haec priuilegia vel *generalia* esse, vel *specialia*: 2) ad generalia referri *α)* decantatam authenticam *habita* C. *ne fil. pro patr.* *β)* *excusationem* a tutela, *γ)* *immunitatem* a muneribus personalibus: *x)* 3) specialia variare pro locorum diuersitate: 4) ea tamen ad tres classes reuocari posse, cum quaedam descendant *α)* ab Imperatoribus, *y)* Pontificibus, Regibus, Principibus & omnibus, qui *priuas*

Priuilegia docentium & discentium.

u) LIMNAEVS *cit. l.* c. 4.

x) IDEM ibid. c. 9.

y) conf. Dn. EVCHAR. GOTTL. RINCK *d ff. de Imp. acad. auctor.*

priuas leges (§. CXLVI. seq.) dare possunt; β) alia ex *consuetudine* ortum ducant; γ) alia a doctoribus fuerint *efficta.* *

* Huc pertinent pleraque priuilegia, a Petro Rebuffo *de priuileg. vniuersit.* consarcinata. conf. IO. VOLCK. BECHMANN *de priuil. Studiosorum.*

§. DLXXXIII.

Collatio dignitatum academicarum.

Ex tertio denique (§. DLXXX. 3.) obseruari debet: 1) *gradus academicos* demum Sec. XIII. in academia Bononiensi, auctore Pontifice, inualuisse: *z)* 2) primum gradum esse *Baccalaureatum*; hunc excipere *Magisteriatum*, tunc sequi *Licentiaturam*; summum gradum in *Doctoratu* consistere: 3) hos gradus conferri certis *sollemnitatibus*: *a)* 4) quosdam promotos dici *bullatos:* 5) omnes gaudere *iuribus* quibusdam *singularibus. b)* (§. CXLIX. 3. & DLXXXV. *)

TIT. XLV.

DE PRIVILEGIIS CLERICORVM.

§. DLXXXIV.

Connexio.

CVm ecclesia sit separata respublica, (§. II. sequ.) status personarum ecclesiasticarum proprie talium, puta clericorum, (§. CL. seq.) adeo a statu reliquorum distingui coepit,

z) CONRING *cit. l.* p. 134. add. BVLAEVS. *cit. l.* T. II. diss. 7. pag. 674. *seq.*

a) LIMNAEVS *cit. l.* c. 8.

b) IDEM *ibid.* add. ITTER *de gradibus academ.*

coepit, vt aliud genus hominum esse viderentur. Inde etiam illis singularia quaedam iura seu priuilegia fuere concessa, vel intuitu *personae*, vel ratione *caussae* aut *rei*, (§. CXLVI. sequ.) de quibus nunc circumspiciendum.

§. DLXXXV.

Priuilegia priuas esse leges, seu iura priuata, iam obseruauimus. (§. CXLVII. 2.) Quum vero haec priuilegia non indiuiduo cuidam, sed *omnibus*, qui *charactere clericali* ornati sunt, competant, hoc loco priuilegia denotant: *Ius singulare ordini clericorum tam quoad personam, quam rem eorum concessum.** Quid hic priuilegium?

* Priuilegia proprie sunt priuae leges, quae non praedicantur de pluribus, sed *de vno*, siue *personae*, siue *caussae*, cohaereant. Quae vero certam definitamque caussam non habent, sed ad omnes eiusdem conditionis personas extenduntur, *ius* potius *singulare*, quam priuilegium, constituunt. CVIAC. *Obseru.* L. XV. c. 8. abusiue vero & ex vulgi sententia, cuius loquela in rubrica vsus sum, priuilegia dicuntur.

§. DLXXXVI.

Hinc fluunt axiomata: I. Clerici singulari iure vtuntur quoad *personam*. II. Idem ius quodammodo extenditur ad eorum *res*. Axiomata.

§. DLXXXVII.

Quum itaque iure singulari vtantur, quoad personam; (§. DLXXXVI. 1.) constat: 1) cur hoc ius etiam in *titulis* sese exserere soleat, ita vt dicantur: *patres, domini, venera-* Iura clericorum singularia, quoad personam.

biles, sancti, reuerendi: (§. CCXLIII. *) 2) cur *proëdria* illis prae laicis tribuatur: *c)* (§. CCXLIX. 3.) 3) cur proinde laici illis imperare nequeant, *d)* sed *independentes* sint, (§. V. seq.) nisi 4) feuda ab illis teneant: *e)* 5) cur *inuiolabilitate* gaudeant, & sacrosancta sit eorum persona: *f)* 6) cur suscipiendi sint, vbi peregrinantur, ad verbum faciendum & consecrationem peragendam: *g)* 7) cur denique aliae & variae *immunitates* illis indulgeantur: puta α) quod *actiones famosae* contra illos facile non recipiantur; *h)* β) gaudeant *foro priuilegiato* in omnibus actionibus personalibus; *i)* (P.II. §. XXX.) γ) quod nec pro *crimine* in iudicio seculari conueniri possint, nisi in paucis casibus; *k)* (P.II. §. CCLXVII. sequ.) δ) quod censum capitationis non soluant; *l)* ε) quod a *muneribus* personalibus sint immunes; *m)* ζ) quod intuitu *debitorum* variis priuilegiis gaudeant, *n)* η) & ratione *anni deseruiti* & *gratiae* singulari iure vtan-

c) c. 5. C. 6. *qu.* 1.
d) c. 10. X. *de Constitutt.*
e) c. 30. X. *de iureiur.*
f) c. 29. C. 17. *qu.* 4. c. 17. 19. & 26. X. *de sentent. excomm.*
g) c. 38. C. 7. q. 1. BINGHAM *Orig.* L. V. c. 1. §. 1.
h) BINGHAM c. l. §. 5.
i) c. 5. & 12. X. *de for. comp.* WILDVOGEL de priuil. Cleric. processf.
k) CORVINVS *institutt. iur. can.* L. I. *tit.* 29. §. 5. & 6.
l) BINGHAM c. l. c. 3. §. 2.
m) c. 40. C. 16. q. 1. BINGHAM c. l. §. 12.
n) Ill. BOEHMER *diss. de cler. debit.*

vtantur; *o)* *θ)* quod sacramenta poenitentiae etiam *interdicti* tempore petant ac accipiant, *p)* (P. II. §. CCCLXXI.) vt alia taceam.

§. DLXXXVIII.

Quum deinde etiam, intuitu rerum, iure singulari gaudeant, (§. DLXXXVI. 2.) inde notari debet, 1) quod de *propriis* rebus, quas circa negotiandi caussam secum deferunt, nulla *guadagia*, *pedagia* & *vectigalia* soluant: *q)* 2) quod immunes sint a *metatis*, *r)* nec non 3) ab *angariis*, *parangariis* aliisque muneribus sordidis: *s)* 4) quod fundi eorum a tributis & censu sint *immunes*. *t)* Iura singularia, quoad res.

DE PRIVILEGIIS CLERICORVM INTER PROTESTANTES.

§. DLXXXIX.

Alienum est a nostris principiis, quod ecclesia separatam rempublicam constituat, (§. XVIII. seq.) adeoque exinde nulla iura singularia clericorum petenda sunt. (§. DLXXXIV. seq.) Gaudent tamen & apud nos multis *iuribus singularibus*; sed sicuti Pontificius clerus ea olim *Principum beneficio* consequutus Fons iurium singularium clericorum inter Protestantes.

o) Ill. BOEHMER *diss. de anno deseruito.* STRYK *de anno gratiae.*

p) c. 11. X. *de poenit. & remiss.*

q) c. 4. *de cens. in* 6. c. 4. X. *de immun. eccl.*

r) BINGHAM *origg.* L. V. c. 3. §. 7.

s) IDEM *ibid.* §. 10. & 13.

t) c. 23. *Sequ.* C. 23. *qu.* 8.

ſequutus eſt; ita nec apud nos ex alio fonte deriuari haec iura poſſunt. Percurramus itaque haec iura per indicem.

§. DXC.

Enarratio iurium ſingularium, quibus inter Proteſtantes clerici gaudent.

Apud nos itaque clerici 1) ſubſunt poteſtati ciuili, (§. LXXIX. ſeq.) licet priuilegiato foro gaudeant: 2) hinc quidem coram *regimine prouinciae*, non vero *iudicibus inferioribus* forum ſortiuntur: *u)* 3) quoad *crimina* diſtinguitur: vtrum poenam corporis adflictiuam poſt ſe trahant, nec ne? & ſic vel ſeculare, vel eccleſiaſticum iudicium agnoſcunt? (P. II. §. CCLXIX. & §. CCCXXXV.) *x)* 4) foro priuilegiato etiam gaudet illorum *familia*, immo alicubi *famulitium*. *y)* & 5) *dotales* clericorum: *z)* 6) clerici ipſi immunes ſunt a *capitatione*, *angariis*, *excubiis*, *metatis* ratione ædium parochialium: *a)* 7) adquirere poſſunt *ius ciuitatis* municipalis, bona poſſidere, ſed cum oneribus: 8) alicubi immunes ſunt a *collecta cereuiſiaria*: *b)* 9) gaudent *iure paſcendi*, *adaquandi* ceterisque iuribus incolis loci competentibus: *c)* 10) *Emeritis* pars ſalarii relinqui ſolet: *d)* 11) aliqualis illis concedi-

tur

u) CARPZOV. *iurispr. conſiſt.* L. IV. d. 308.
x) IDEM *ibid.* L. III. d. 5.
y) WESENBEC *conſil.* 50. *nr.* 22.
z) ZIEGLER *de dote eccleſ.* c. 12. §. 39.
a) CARPZOV. *cit. l.* L. I. d. 308.
b) IDEM *ibid.* d. 139. & 146. *ſequ.*
c) IDEM *ibid.* d. 124.
d) CARPZOV *iurispr. conſiſt.* L. I. d. 23. & 153.

tur *proëdria :* 12) vtuntur iure ſingulari, quoad *ſucceſſionem mobilium,* cum illis ſuccedatur iuxta ius commune, non ſtatutarium, *e)* (§. CMLVI. ſeq.) & in Saxonia *Geradam matris* cum ſororibus diuidunt: *f)* 13) gaudent variis iuribus, intuitu *proceſſus : g)* 14) competit etiam illis *annus deſeruitus & gratiae:* 15) immunes ſunt a *tutela* & *cura :* 16) *iniuria* illis illata grauius punitur, maxime ſi facta, *dum ſacra* peragerent : *h)* 17) vtuntur in *debitis* iure ſingulari, (§. DLXXXVII.) ſed *beneficium competentiae* minus recte illis vindicatur : 18) *bona parochialia* ab oneribus ſunt immunia: *i)* 19) gaudent plerisque priuilegiis etiam *viduae* illorum : *k)* denique 20) pleraque ex his iuribus ſingularibus etiam illis, qui miniſtri verbi non ſunt, *pro clericis* tamen *quadantenus* reputantur, & iure clericorum vtuntur, vindicari ſolent. (§. CC. ſequ. CCIX. CCCCLXXXVI. & D LXXVIII. ſeq.)

e) STRVVE *Exercit.* XXXVIII. §. 44.

f) CARPZOV cit. l. L.III. d. 10.

g) IDEM *ibid.* d. 4. & 99. *ſequ.*

h) IO. GEORG. SIMON *de iniur. act. Sacerd. concern.*

i) PETR. MVLLER diſſ. *de bonis paroch.*

k) ERHARD SPIZ diſſert. *de iure viduar. cleric. & Profeſſ.*

TIT. XLVI.
DE
IVRIBVS PAROCHIANORVM.

§. DXCI.

Connexio. VIdimus, ecclesiam constare doctoribus & auditoribus, (§. XIX. 6.) laicos esse personas ecclesiasticas *improprie* dictas & plebis loco in republica ecclesiastica, ex mente Romanensium; (§. CLII. seq.) ostendimus initia parochiarum, (§. CCCLVII. sequ.) iura parochorum, (§. CCCCLVIII. sequ.) priuilegia clericorum; (§. DLXXXIV. seq.) adeoque nunc de *auditoribus*, plebe ad parochiam certam adstricta, seu *parochianis*, merito quaedam dicenda sunt.

§. DXCII.

Qui parochiani? Parochiani proprie sunt: *Inhabitatores sacrae cuiusdam viciniae. l)* Seu, vt plenior euadat descriptio: *Parochiani sunt personae laicae certo parocho & ecclesiae addictae, vt ibi sacra, &, quae huc referuntur, percipiant, & onera quaedam subeant. m)*

§. DXCIII.

Axiomata. Inde tenenda axiomata: I. Parochianus fit ex domicilio. II. Est relatio inter Parochum & Parochianos. III. Gaudent peculiari templo aliisque iuribus. IV. Sustinent propterea quaedam onera.

§. DXCIV.

l) conf. CIRON. *tit.* X. *de parochiis.* LINCK. ad tit. X. *de paroch.* §. I.

m) III. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* III. c. 2. §. 1.

§. DXCIV.

Quum itaque parochianus fiat ex domicilio, (§.DXCIII.1.) sequitur: 1) vt, quae ratione *fori domicilii* in iure occurrunt, etiam quoad constitutionem parochianorum obtineant: 2) vt proinde & *actualis habitatio* & *animus* perpetuo in loco *remanendi* requirantur: *n)* 3) vt praeterea etiam *eiusdem religionis* esse debeant: *o)* 4) vt *habitatio temporaria*, qualis in conductore praediorum occurrit, parochianum haud faciat: 5) vt *studiosi* & *mercatores*, in exteris regionibus commercii caussa commorantes, nec non *vagabundi* nullam parochiam habeant: 6) vt ad exemplum duplicis domicilii etiam *duplicem parochiam* habere quis possit, *p)* licet non aequaliter in vtraque habitet: 7) vt ideo & vxor sequatur parochiam mariti: 8) vt ad exemplum fori, etiam parochia *mutari* possit, mutato domicilio: *q)* 9) vt tamen *Princeps* nulli parochiae adscribendus sit.

Vnde quis parochianus esse aestimetur?

§. DXCV.

Quum deinde relatio sit inter Parochum & Parochianos, (§.DXCIII.2.) consequens est: 1) vt neuter absque altero esse possit: 2) vt tamen ille *Rectoris*, hi *populi* & *plebis* nomine veniant: (§.V.seq.§.CLVII.3. §.CLIX.) 3) vt *societas* quaedam certo loco & districtu cir-

Qualis relatio inter Parochum & parochianos?

n) III BOEHMER *iur. paroch. Sect.*III.c.2 § 9.*sequ.*
o) conf. Instr. pacis. *art.*V. §.34.
p) SPERELLVS *decis. for. eccl. dec.* 87. *nr.* 10.
q) c. *vlt.* X. *de paroch.*

circumſcripta inter illos occurrat, *r)* ita, vt haec circumſcriptio 4) contra naturam *ſocietatis aequalis*, (§.XXI.) *coactionem* quandam & ius *bannarium* admittat: 5) vt de *neceſſitate* parochus ſacramenta & alia adminiſtret; parochiani vero ea *neceſſario* ab eo accipiant: *s)* (§.CCCCLXII.3) 6) vt tamen haec relatio non vbique, nec ſemper reciproca ſit, quia parochiani quodammodo *ſubditorum* loco habentur, (§.VII.2.) adeoque ius perfectum erga parochum illis non competat; *t)* 7) vt propterea parochi dicantur eccleſiaſtici κατ' ἐξοχὴν, (§.CL.) parochiani vero ſaltem *improprie* hoc nomen gerant: 8) vt ſicuti parochus ad certam eccleſiam adſtrictus eſt; (§.CCCCLXII.) ita & parochiani *inſtar ouium* ad *propria ſua ſtabula* cogantur: *u)* 9) vt ille ad cultum diuinum peragendum ſtato tempore tenetur; ita & parochiani *ſacris intereſſe* debent: *x)* vt alia taceam.

§. DXCVI.

Iura parochianorum.

Quumque porro gaudeant peculiari templo aliisque iuribus, (§.DXCIII.3.) facile intelligimus: 1) vt *templum* de eſſentia parochiae ſit, nec ſine eo Parochi & Parochiani intelligi poſſint: 2) vt tamen *eccleſiae nullum* prae-

r) conf. GONZALEZ *ad* c. 2. X. *de paroch.*

s) Ill. BOEHMER cit. l. *Sect.* 2. c. 1. *§.* 12. *ſeqq.*

t) SCHVLZ diſſ. *de eo, quod inſt. eſt circa parochias* c. 4. *§.* 1.

u) conf. de ROYE *inſtit. iur. can.* L.II. tit.14. §. 8.

x) CARPZOV *iurispr. conſiſt.* L. II. d. 251.

praecise desiderent *templum*, quum etiam adfuerint ante natiuitatem parochiarum: (§.CCCCLIV.sequ.) 3) vt propterea parochiae in multis conceptum ecclesiae amiserint, quod nec libertas, nec aequalitas, nec alia de iis amplius praedicari queant, & saltem in eo cum ecclesiis adhuc conueniant, quod sint *societates externae:* 4) vt ecclesiae quaedam parochiales, non patronatae, iure *eligendi parochum* gaudeant: (§.CCCXI.) 5) vt parochiani prae aliis *subsellia* in templis praetendere possint: *y)* 6) vt alicubi administratores bonorum ecclesiae constituant, vel saltem in illorum constitutione concurrant, licet plerumque ipsi parochi bona parochialia administrent: *z)* 7) vt ipsis parochianis administratio committi soleat: *a)* 8) vt regulariter a rationum redditione, vbi illa peragitur, excludendi haut sint, sed ad eam concurrant: *b)* 9) vt alicubi inter Protestantes quidam ex Parochianis ad *inspectionem* sub *Presbyterorum* seu *Seniorum* adpellatione constituantur. (§.CCXL.)

§. DXCVII.

Quum tandem etiam *onera* quaedam sustineant, (§.DXCIII.4.) sequitur: 1) vt ex suis bonis varia emolumenta parochis debeant, *fixa* aeque ac *extraordinaria*, quorsum decimae, Onera.

y) conf. FRID. PHILIPPI *de subsell. in templis.*

z) BARBOSA *de offic. & potest. paroch.* L. I. c. 13. *nr.* 38. *sequ.*

a) Ill. BOEHMER *iur. paroch.* Sect. VI. c. 1. §. 24. *sequ.*

b) SCHILTER *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 6. §. 24.

mae, oblationes, aliaeque praestationes pertinent: (§.DCCCXLII.seq.) *c)* 2) vt ad has praestationes cogi possint: *d)* 3) vt suo parocho soluant *iura stolae*: (§.CCCCLXIII.2.) 4) vt illis in subsidium incumbat *onus reficiendi* templum, & aedificium parochiale: (§ DCCLXXXVIII.5.) *e)* 5) vt quandoque etiam in subsidium sumtus ad *constitutionem parochi* suppeditent. *f)*

§. DXCVIII.

Epicrisis. Cum Pontificiis eiusmodi institutis etiam Protestantes conspirant. Non ego is sum, qui ordinem turbare cupit, optarem tamen, vt in tanta libertate euangelica, *iuri bannario* non adeo rigide, quoad *ius prohibendi* & *cogendi* nostrates insisterent. Hinc 1) inimici esse haud deberent congregationum priuatarum a piis hominibus institutarum, sed 2) eo potius studia dirigere, quo ad genuinum conceptum ecclesiarum, (§.XVIII.sequ.) parochialia instituta reducerentur; nec 3) solos parochos pro personis ecclesiasticis reputare: (§. CLXIV. & DXCV.7.) nec 4) ad percipienda in *ecclesia parochiali sacra* abscisse homines cogere; nec 5) *brachio seculari*, vt vocant, hac in re vti: nec 6) amare nimis & seuere praestationes a parochianis, qui cum paupertate conflictantur, exigere, *g)* vt alia nunc sileam. ELE-

c) vid. de his infra L. II. *tit.* 24.
d) Concil. Trident. *Sess* XXV. *de reform.* c. 12.
e) CARPZOV *cit. loc. Lib.* II. d. 341.
f) SCHILTER *cit. loc. Lib.* I. tit. 20. §. 7. *sequ.*
g) videatur CARPZOV *cit. loc.* L. I. *def.* 109.

ELEMENTORVM IVRIS CANONICI ET PROTESTANTIVM ECCLESIASTICI

LIB. II.

DE REBVS ECCLESIASTICIS, SPIRITVALIBVS, TEMPORALIBVS, CORPORALIBVS ET INCORPORALIBVS.

TIT. I.

DE RERVM DIVISIONE EX MENTE IVRIS CANONICI.

§. DXCIX.

PErsonas ecclesiasticas, quatenus ex illis peculiaris respublica conflatur, cum omnibus imperantibus & subditis, vidimus. Cum vero quaelibet respublica variis rebus & patrimonio quodam gaudeat; hinc etiam de rebus ad ecclesiasticam rempublicam spectantibus differendum erit. Connexio.

erit. Omnia vero hic turbata & obſcuris terminis inuoluta ſunt, proinde ordo concinnatus exſpectari nequit, cum traditis iuris canonici inſiſtendum ſit.

§. DC.

Rerum eccleſiaſticarum deſcriptio.

Omittunt canonici iuris doctores rerum eccleſiaſticarum definitionem, & potius per exempla rem omnem tradunt: quodſi vero omnia, quae de his rebus in eorum ſcriptis occurrunt, perpendamus, res eccleſiaſticae erunt: *omnes res, quas clerus in eccleſiaſticarum numerum refert, ita, vt laicis cunctis nullum ius, niſi ex conceſſione cleri, in eas competat.*

§. DCI.

Diuiſio.

Quid ſpirituales?

Has res eccleſiaſticas diuidunt in *ſpirituales* & *temporales*; alii addunt *mixtas*. Spirituales dicunt, *quae ſpiritui inſeruiunt & animae cauſſa ſunt inſtitutae, h)* Temporales illis ſunt, *quae non tam ſpiritus, quam corporis gratia, pro eccleſiaſticis miniſteriis ſacrorumque miniſtrorum vſu ſunt comparatae. i)* Mixtas denique definiunt, *quod mediam quandam inter res ſpirituales & temporales naturam obtineant. k)*

§. DCII.

Subdiuiſio.

Spirituales ſubdiuidunt in *corporales* & *incorporales*. Illas dicunt, *quae tangi & humanis ſenſibus percipi poſſunt*, quarum quaedam eſſent *ſacramenta*, quaedam *ſacrae* & *ſanctae*, quae-

h) LANCELOTTVS *inſtitut. iur. can.* L. II. tit. I §. 1.
i) IDEM *ibidem.*
k) IDEM *ibid. tit.* 26. §. 1.

quaedam *religioſae.* Has adpellant, *quae neque tangi, neque ſenſu corporeo percipi poſſunt.* Harum quaedam eſſent *virtutes* & *dona Dei*; aliae vero conſiſterent *in iure.*

§. DCIII.

Haec omnia eo collineant, vt pro lubitu res quascunque ſibi & ſuae cognitioni reſeruare, laicos ab earum vſu arcere, patrimoniumque ſuum augmentare poſſint. Omnia ſunt turbata & contradictione non vna repleta, vt proinde merito perſpicua magis tradi debeant. Epicriſis.

DE RERVM DIVISIONE GENVINA.

§. DCIV.

Res proprie ſunt: *Quaecunque in patrimonio eſſe poſſunt, nec perſonis aut actionibus adnumerantur.* Hoc vero iure ſub rerum nomine non ſolum *patrimonium eccleſiaſticum* comprehenditur, ſed & *negotia eccleſiaſtica*, quatenus ad iurisprudentiam ſpectant, huc referuntur. Hinc ab *obiecto* diuiſio rerum deſumenda eſt, vt quaedam ſint *eccleſiaſticae*, quaedam *ſeculares.* Quid res? potiſſimum vero in ſenſu eccleſiaſtico?

§. DCV.

Res eccleſiaſticas dico: *quae ad eccleſiam, quatenus illa vniuerſitatem conſtituit,* (§. XVIII. ſequ.) *pertinent.* Adeoque huc pertinent omnes res, quae in patrimonio eccleſiae, pro vniuerſitate voce ſumta, conſtitutae. Negotia eccleſiaſtica adpello: *quaecunque non tam commercium aliquod ciuile, ſed ſalutem* Quid res eccleſiaſticae? Quid negotia eccleſiaſtica?

aſſi-

animarum potissimum respiciunt. (§.XXII.seq.) Non sunt quidem res in commercio exsistentes, nec patrimonium augent, *remote* tamen ad iurisprudentiam spectant, quatenus scil. *ordo* circa talia negotia obseruandus est. (§.LXI. seq.)

§. DCVI.

Consectaria.

Sic itaque vides: 1) ad res seu patrimonium referri praedia, domus, fructus decimales, aliaque, quae in iure consistere dicuntur: immo & 2) ea, quae rebus sacris & sanctis adnumerantur. Ad negotia vero ecclesiastica pertinere 3) dona Dei, sacramenta, cultum diuinum in liturgia positum: haec vero eatenus saltem 4) iurisprudentiae obiectum constituere, quatenus *ordo* circa ea obseruari debet: ordinem vero, 5) iure ecclesiastico introductum, ius facere, extra dubium est. Hinc de his rebus & de ordine, circa eas obseruando, nunc agendum erit.

TIT. II.

DE LITVRGIA ET OFFICIO SACRO EX MENTE IVRIS CANONICI.

§. DCVII.

Connexio.

QVum in ecclesia ordo necessarius sit, (§.LXI.seq.) talis vero, intuitu rerum & negotiorum ecclesiasticorum, occurrat, &, quatenus determinatus est, ius faciat, inter negotia vero ecclesiastica etiam *cultus diuinus* in *liturgia* positus referendus sit; (§.DCVI.

(§. DCVI. 3. seq.) quid de illo iura nostra disponant, circumspiciendum est.

§. DCVIII.

Vocatur autem liturgia seu sacrum officium: *Ministerium aliquod sacrum, quatenus illud ob religionem cultu externo peragitur:* * seu: *Complexus precum statarum aliorumque rituum, in cultu externo peragendo receptorum, & in libris liturgicis praescriptorum. l)* Quid liturgia & officium sacrum?

* Proprie λειτουργία denotat *quoduis ministerium.* CASAVBONVS *ad Baron. Ex.* XVI §. 41. Postea vero inualuit, vt vniuersus cultus sacer καθ' ἐξοχὴν λειτουργία diceretur, & qui his sacris praeessent λειτουργοὶ *ministri*, idque ex disciplina Graecorum, qui cultum diuinum λειτουργίαν adpellarunt. PFEIFFER *antiqu. Graec.* L. II. c. 20. Latini dixerunt *officium*, & in vernacula dicimus: der Gottes-Dienst. Quum deinde omnis cultus sacer in *celebratione missae* (§. DCLXXIII. seq.) consistere coeperit, vbi preces, ritus deuotionisque solemnia praescripta erant; abhinc ipse cultus vniuersus missa dicebatur. conf. DAV. CLARCKSON *discours sur les liturgies.*

§. DCIX.

Est vero liturgia 1) vel *solemnis*, vel *minus solemnis.* Illa consistit in *omnibus* aut *plerisque actibus sacris*, puta precibus, hymnis, annunciatione verbi diuini, sacramentorum administratione, missa solemni, cet. Haec *paucioribus* absoluitur, puta horis precum, catechesatione. *m*) 2) Solemnis rursus est Diuisio?

A a vel

l) conf. 10. FRIEDERICI *de liturg. vet. & nou.* c. 1.
m) SCHILTER *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 1. §. 3.

vel *ordinaria*, quae diebus dominicis habetur, vel *extraordinaria*, quae festis diebus celebratur.* *n)* 3) vel *publica*, quae in loco ad officium hoc destinato peragitur, quorsum templa cuiuscunque generis pertinent; vel *priuata*, quae vel in loco priuato a singulis, vel in sacro quidem, sed absente populo, peragitur, ad quam clerici potissimum adstringuntur. (§.CCCCLXXXI.*)

* Tam a solemni quam minus solemni, ordinaria & extraordinaria liturgia participant illae, quae in celebratione *nuptiarum* (§. DCCXXVIII.) & *exsequiis* peraguntur. (§.DCCCXXIV.)

§. DCX.

Axiomata.

Hinc discimus axiomata: I. In liturgia solemni & publica respiciendum ad obseruantiam cuiuslibet loci: *o)* II. In priuata res omnis quodammodo ad arbitrium priuatum redit. III. Variat liturgia quoad dies pro diuersitate decursus singulorum annorum. IV. Obseruanda potissimum est certis diebus. V. Est plerumque determinata, sed saluo arbitrio & mutatione Episcopi.

§. DCXI.

Publica dependet potissimum a consuetudine.

Quum itaque in liturgia respiciendum sit ad consuetudinem cuiusuis loci, (§. DCX.1.) sequitur: 1) vt id ipsum eatenus saltem obtineat, quatenus *scriptura* de liturgia nihil determinat,* 2) vt vniuersum ius litur-

n) SCHILTER *institut. iur. can.* L.II. *tit.* 1. §. 3.
o) SOCRATES *histor. ecclesiast.* L.V. c. 22.

liturgicum potissimum ex *consuetudine* ecclesiarum ortum duxerit: *p)* 3) vt vtendum sit *officio dioeceseos*, nisi *Romanum* (§. CVII.) praeferatur: *q)* 4 vt etiam in *conuocationis ritu*, ** 5) *lingua*, qua officium & liturgia peragitur, *** 6) *vestimentis* & alio ornatu, **** loci consuetudo obseruari debeat; 7) vt rituum diuersitas non tollat vnionem, quae alias inter ecclesias intercedit. *r)*

* Putarem, scripturam sacram nullam liturgiam, nisi quoad *sacramentorum* administrationem, determinare.

** Vbi ecclesiae publicae & adprobatae sunt, conuocatio fieri solet per pulsum & sonitum campanarum (§.XXXIII.) Has iam seculo V. si tintinnabula respicis, in occidente cognitas fuisse non dubito. Postea vero grauiori aere & grandiori forma conflatae fuerunt. *Nolae* in Campania, inde & nomen illis inditum. HILDEBRAND *de sacris publicis circ. fin.* In oriente ante Sec. IX. cognita non fuerunt haec aenea instrumenta. Inualuit etiam Campanarum consecratio seu benedictio, & mox *baptismus*. LARROQVANVS *aduers. sacr.* L. II. c. 36. IAC. FRID. LVDOVICI *de eo quod iust. est circa campanas.*

 *** Lin-

p) Illustr. BOEHMER iur. eccl. Prot. T. III. *dissert. praelim.* §. 27 *sequ.*

q) conf. de Romano officio SARPIVS *hist. concil. Trident.* L.VI. *pag.* 498 *sequ.*

r) C.H.D.12. c. 14. X. *de offic. iud. ordin.* Sane obtinent liturgiae variae in vno regno, in vna prouincia. Id de Gallia probatum dedit MOLEON *dans les voyages Liturgiques de France.*

*** Lingua cuique genti vulgata olim administrata fuit liturgia, & sic in Occidente *latina* obtinuit. Hanc vero non solum in Italia, cum iam ab vsu recesserat, conseruarunt, verum etiam extra illam in aliis ecclesiis introduxerunt, cuius instituti variae, sed ficulneae, rationes traduntur.

**** Vestimenta peculiaria in liturgia gestanda, ex iudaica potissimum ecclesia introduxerunt. conf. CASP. CALVOER *rit. eccl.* P. II. Sect. III. c. 25. sequ. Omnibus vero ritibus varias *mysticas* significationes tribuere solent, qua in re luxuriatur GVIL. DVRANDVS *in rationali diuin. offic.* Antiquam liturgiam copiose explanauit BINGHAM *orig.* T. V. & VI. Ritus Romanae ecclesiae circa vestimenta sacra, nonsolum exposuit, sed & figuris aeri incisis exhibuit PHIL. BONANNI in tract. *Gerarchia ecclesiastica.* De caetero, vbi de origine horum vestimentorum, nec non de pontificis potestate loquitur, & se & alios fallit.

§. DCXII.

Priuata quodammodo est arbitraria.

Quum vero in officio priuato res ad arbitrium priuatum quodam modo redeat, (§. DCX. 2.) consequens est: 1) vt fideles suo modo etiam *domesticam liturgiam* obseruare possint, quatenus illa precibus ac hymnis absoluitur: *s)* (§. XXXVIII. 1.) 2) vt tamen sacra *heterodoxa*, etiam priuata, tolerari non debeant: (§. LXXXIV. ***) 3) vt clerici potissimum ad recitandum *priuatum officium* obstricti sint: (§. CCXV. §. CCCCLXXXI. 2. seq. & § DXXVII. 7.) 4) vt tamen in

s) conf. Nou. XVIII.

illo non respiciatur ad horas, nec ad corporis gestus, 5) vt tamen integrum officium spatio XXIV. horarum recitandum sit: 6) vt praestet *horis* stricte inhaerere: 7) vt & hic vtendum sit officio dioeceseos, nisi Romanum praeferatur & receptum sit. (§. DCXI.3.) *t)*

§. DCXIII.

Quum deinde liturgia quoad dies variet, pro diuersitate decursus annorum, (§.DCX. 3.) notari debet, 1) anni ecclesiastici initium aliter computari, ac ciuilis, & *Decembrem* hic initium constituere: 2) hoc tempus *praeparatorium* esse ad festum natiuitatis dominicae: 3) diuersimode ita celebrari festum anniuersarium Andreae: 4) ipsum tempus Aduentus modo plures, modo pauciores dies habere: 5) celeberrimum diem festorum esse *Paschalem*, de quo pendent reliqui dies mobiles festi, quapropter hic potissimum figendus est: 6) Pascham praecedere *ieiunium quadragesimale*: 7) Pascham sequi quadraginta diebus *adscensionem domini*:) 8) quinquaginta *Pentecosten*: 9) ceteras dominicas vsque ad aduentum, ab Epiphania vsque ad Septuagesimam, quae *caput ieiunii* est, numeris distingui.

Variat, quoad dies pro diuersitate decursus annorum.

§. DCXIV.

Quumque porro potissimum obseruanda sit certis diebus, (§.DCX.4.) consequens est: 1) vt

Quando obtineat? & quid ab ea alienum esse debeat?

t) FLEVRY *institut. iur. can.* P.II. c.2. §.4.

1) vt potissimum obtineat illis festis diebus, quos *tota ecclesia* omni tempore obseruauit; * *u)* 2) vt etiam illi dies huc pertineant, qui *certis* saltem *ecclesiis* sacri sunt. 3) Vt & *festi* & *feriati dies* sacri sint, illi tamen *diuerso officio* celebrari soleant, adeoque α) his diebus cessare debent operae seruiles & manuales opificum, *x*) β) quae alia ratione sacrum officium turbare possunt; *y)* γ) nundinae, *z)* δ) comessationes, adeoque & encaenia, (§.DCCXCI.k) quia in talem abusum degenerarunt; *a)* ε) iudicia, *b)* ζ) ludi. *c)*

* Et festos dies & ritus vniuersales dari, plerique putant, & ab Apostolis instituta deriuant. Verum Apostolos festos dies instituisse dici nequit. Ritus quosdam commendarunt, non per modum legis iniunxerunt. Et festa & ritus arbitrarie ab initio obtinuerunt, degenerarunt tamen in necessitatem legis, ex quo *iura liturgica* orta. Ex quo enim concilia negotia ecclesiastica determinarunt, varia etiam circa liturgiam adornata fuerunt.

§. DCXV.

Origo iuris liturgici, & ius Episcopi circa illud.

Quum denique plerumque determinata sit sed saluo arbitrio & mutatione Episcopi; (§.DCX.5.) sciendum est, 1) quosdam ritus ex *Apostolica commendatione* inualuisse, alios ex

u) c. 6. & 7. *de consecr.* D. 3.
x) Concil. Aurelianens. III. c. 21. c. 1. X. *de feriis.*
y) Concil. Carthag. IV. *can.* 24.
z) c. 1. X. *de feriis.*
a) c. 2. D. 3.
b) c. 1. sequ. C. 15. q. 4. c. 5. X. *de feriis.*
c) conf. Concil. Basil. *Sess.* XXI.

ex *synagoga* retentos fuisse, *d)* quosdam postea ex *consuetudine* ortum duxisse: *e)* 2) determinationem ex disputatione super ritibus profluxisse: *f)* 3) eam in conciliis potissimum factam fuisse: *g)* 4) Postea inualuisse *officium Romanum*, (§. DCXI.3.) & ab ecclesiis aliis receptum fuisse: *h)* 5) consistere illud in *missa, concionibus, precibus, musica, ieiunio & abstinentia*, (§.DCCCVI.) *vestimentis variisque gestibus: i)* 6) liturgiam in plerisque ad adiaphora, (§. DCXI.*) pertinere, adeoque mutabilem esse: *k)* 7) hanc mutationem sola *Ordinariorum* auctoritate fieri; *l)* adeoque 8) hunc etiam de *ieiuniis* & *abstinentia* iudicare posse. *m)* (§.DCCCVII.seq.)

DE LITVRGIA EX DOCTRINA PROTESTANTIVM.

§. DCXVI.

Pleraque etiam in nostris ecclesiis obtinent, dummodo notes, 1) ea, quae de officio Ro- In quo Protestantes a Pontificiis recedant?

d) SPANHEM. *Opp. Tom.*II. *pag.* 907.
e) SOCRATES *histor. eccl.* L.V. c.22.
f) CLARCKSON *discours sur les liturgies.*
g) conf.EDMVNDVS MARTENE *de antiqu. eccl. ritib.* & *de antiqua eccl.discipl. in celebr.diuin. offic.*
h) conf. SARPIVS *hist. conc. Trid.*L.VI.*pag.* 498.*seq.*
i) conf. Missale Romanum, Pontificale Romanum, Et Ceremoniale Episcoporum.
k) Concil. Trid. *Sess.* XXII. c.25.
l) FLEVRY citat.loc.P.II.c.2. §.6.
m) c. 2. X. *de obseru. Ieiunii.*

Romano, (§. DCXI. 3. §. DCXII. 7. & §. DCXV. 4.) 2) de obligatione legali ad fundendas a clericis certas preces, (§. DCXII. 3. seq.) si canonicos excipias; (§. CCCC LXXXVI. 2.) 3) de ieiunio quadragesimali, & 4) de dierum dominicalium a Pentecoste distinctione per numeros, (§. DCXIII. 6. & 9.) 5) de missa, 6) de Episcopali potestate legalibusque ieiuniis & abstinentiis (§. DCXV. 5. 7. & 8.) occurrunt, in nostris ecclesiis non obtinere. Quum vero & hic sua propria instituta habeant Protestantes, paullo altius res omnis repetenda est.

§. DCXVII.

Deus qua ratione colendus?

DEVM esse colendum, esse spiritum, concedi postulo, idque ex inuictissimis Theologorum argumentis. Hinc sequitur: 1) eum potissimum *interna animi & spiritus veneratione* esse colendum; 2) verum tamen venerationem intra animi penetralia non subsistere, sed insuper *in congruos actus, gestus, motus externos* erumpere, qui de cultu interno testimonium perhibent, 3) his externis ritibus maxime opus esse, vbi in *externam societatem*, colendi DEVM caussa, homines coëunt.

§. DCXVIII.

Axiomata.

Inde necto axiomata: I. ritus sunt necessarii ad religionem: II. Vt ordo in illis obseruetur, in societate, propter religionem inita, determinatio requiritur. (§. LXI. seq.)

III. Hanc

III. Hanc determinationem a collegio, & suo modo a Principe fieri. (§. LXXXIV. sequ. & §. LXXXVIII. seq.)

§. DCXIX.

Ex primo disco: 1) vtut externe DEVS colendus sit, *primario* tamen & per se verum DEI cultum in externis ritibus haud consistere: 2) cultum *ceremonialem* parce adhibendum esse, cum Christus legum ceremonialium finis fuerit: *n)* 3) ordinem quidem desiderari in externis coetibus, sed 4) sufficere *simpliciorem*: *o)* (§. LIX. seqq.) 5) sicuti vero olim ex variis caussis varii ritus introducti, & ceremoniae multiplicatae fuerunt; *p)* ita hodienum potius de ritibus *restringendis*, quam multiplicandis cogitandum esse.* 6) Etiam apud Protestantes ritus *vniuersales*, (§. DCXIV. *) & 7) particulares singularum ecclesiarum occurrere; (§. DCXI. 2.) 8) cultus diuini potiorem partem in ritibus quaerendam haud esse, ne in *superstitionem* abeamus; sed 9) eos ita esse adornandos, vt ad *solidam pietatem* homines deducant: *q)* 10) ritus omnes aeque ac festos dies *indifferentes*, adeoque in sua adiaphoria relinquendos, *r)* proinde 11) de *adiaphoris* non

Ratio cultus externi.

n) Rom. X. 4.
o) Luc. XVII. 20. Rom. I. 9. Philipp. III. 3.
p) III. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Tom.* III. *diss. praelim.* §. 16. sequ.
q) conf. SPANHEM *orat. de Christian. degen.*
r) c. 11. D. 12.

non odiose pugnandum esse: *s)* 12) sic omnia *bella adiaphoristica*, vtpote ecclesiae exitiosa, proscribenda erunt.

* Cordatiores facile mecum facient, scilicet plurimas ecclesias Protestantium a ceremoniarum iugo liberatas haud esse: multos ex ritibus *superstitionem* redolere, & illam egregie promouere, nisi sedulo doctrina hic proposita inculcetur.

§. DCXX.

Quatenus tempore reformationis liturgia determinata?

Ex secundo (§. DCXVIII. 2.) notari debet: 1) inter Protestantes determinationem ab initio ita factam esse, vt quosdam ritus ex Papatu reiecerint, alios retinuerint, & propugnauerint: 2) singulas ecclesias liturgiam in certum ordinem reuocasse, vnde *Agendarum* * & *Ordinationum ecclesiasticarum* origines petendae: ** 3) ius liturgicum apud nos deriuandum esse α) ex obseruantia, (§. CXXX. seq.) β) consuetudine, (§. CXXXIV. sequ.) γ) Legibus, (§. LXXXII.)

* In vulgus nota est adpellatio: Agenda vel Kirchen-Agende. Forsan ea inde inualuit, quod liturgia *officium* & *ministerium sacrum* vocata fuerit, (§. DCVIII. *) hinc Agenda officium illud ipsum, quod *agendum est*, denotat. IO. ANDR. SCHMID *de Agendis*.

** Harum historiam contexuit Reu. Dn. CYPRIANVS in den Bericht von Kirchen-Ordnungen; catalogum earum exhibet. SCHMID *cit. loc.*

§. DCXXI.

s) vid. SCHILTER *de libert. eccl. germ.* L. VII. c. 8. §. 10. *sequ.*

§. DCXXI.

Ex tertio denique (§. DCXVIII. 3.) sequitur: 1) ordini clericorum nec olim competiisse, nec hodie adscribendum esse ius adornandi liturgiam, sed 2) *totam ecclesiam* in ea determinanda concurrisse: 3) nec hodie ecclesiae, vt collegio, hanc facultatem inuidendam esse: (§. LXXXIV. & §. LXXXVIII. seq.) 4) plerumque tamen inter Protestantes haec iura collegialia in Principem collata fuisse; (§. XC. seq.) proindeque 5) *principes* euangelicos *liturgica* determinare; * immo 6) ritus huc vsque receptos, licet pro *oecumenicis* reputentur, abrogare & mutare posse: ** hinc 7) illi recte ordinant *preces publicas*, & externa sollemnia circa illas obseruanda determinant: *t)* (§. DCLXXI. 2. sq.) 8) indicunt *litanias* & *ieiunia*, *** (§. DCCCVII. seq.) 9) horas *precatorias*, 10) *festos dies* & *ferias*; **** 11) curam gerunt *Calendarii*: *u)* 12) ordinant *sermones* ad populum habendos & *catechesationes* aliaque *liturgiam* respicientia, in nuptiis, sepulturis aliisque actibus.

Penes quem ius adornandi liturgiam.

* Plerumque cum CARPZOVIO P. II. dec. 113. in alia nostrates abire solent, & huius viri doctrinas etiam regustauit SCHILTER *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 1. §. 8. sed hos non moror, & dicteriis horum iam ex delibatis (§. LXXVIII. seqq.) satisfieri poterit.

** Rursus in contraria ruunt quidam Protestantium. HILDEBRAND *de ritibus sacr.* quorum tamen doctrinae non cohaerent. Hoc lar-

t) conf. III BOEHMER *diss. de iur. prec. publ.*

u) vid. *infr. Lib.* III. *tit. de feriis.*

largior, nec *patronis*, nec *magistratui* inferiori, licet iurisdictione quadam ecclesiastica gaudeat, nec *consistoriis* talia licere.

*** Litaniae sunt *deprecationes*. L. 30. C. Theod. *de haeret.* Cum hae in publicis processionibus canerentur, inde ipsa *processio* nomen *litaniae* accepit. CASALIVS *de vet. Christ. sacr. rit.* c. 40. Ortae ex publicis calamitatibus. HILDEBRAND *de prec. vet. Christ.* c. 2. §. 13.

**** Etiam circa *Sabbathum* disponere Princeps potest. Legem de Sabbatho *moralem* haut esse, cum praestantissimis Theologis & iureconsultis contendo. vid. IO. FECHT diss. *de moral. Sabb.* I. S. STRYCK diss. *de iur. Sabb.* III. BOEHMER *iur. eccl. ant. diss.* 1. adeoque criminationes, quae contra hanc doctrinam iam prodierunt, & forsan adhuc prodire possunt, non metuo, cum nec desint argumenta, ab aliis, quantum scio, nondum tacta.

§. DCXXII.

Quid Principi a sacris subditorum alieno liceat?

Quodsi vero Princeps diuersae religionis sit, tunc quid illi liceat, intuitu dissentientium, ex supra dictis iam constabit. (§. LXXXVI. 4. sequ.) In imperio vero nostro germanico potissimum ad terminum anni decretorii respiciendum est, *x)* adeoque nec liturgia, nec feriae dissentientibus obtrudi possunt. (§. XLIV. seq. & §. XCVII. **)

TIT. III.

DE SACRAMENTIS EX MENTE IURIS CANONICI.

§. DCXXIII.

Connexio.

QVum ad iurisprudentiam ecclesiastica negotia vel propterea pertineant, quatenus

x) Instr. Pac. *art.* V. §. 31.

tenus ordo in iis obſeruatur; (§. DCV.) ad negotia vero eccleſiaſtica ſacramenta referri debeant, (§. DCVI.) immo ſollemnis liturgia in illorum adminiſtratione conſiſtat; (§. DCIX.) nunc quatenus ad iurisprudentiam *ſacramenta* ſpectent circumſpiciendum eſt.

§. DCXXIV.

Sacramenti vox in ſacris non occurrit, plerumque tamen deſcribitur, quod ſit: *viſibile ſignum, inuiſibilis gratiae*, vel: *inuiſibilis gratiae viſibilis forma. y)* Sacramenti deſcriptio.

§. DCXXV.

Placet iuri canonico numerus *ſeptenarius*, licet iuxta definitionem plura eſſe poſſint, adeoque huc refert: I. Baptiſmum: II. Confirmationem: III. Euchariſtiam: IV. Poenitentiam: V. Ordinem ſacrum: VI. Matrimonium. VII. Extremam vnctionem. Numerus.

§. DCXXVI.

Diuidunt ea 1) in *neceſſaria* & *voluntaria*; illa a nemine ſine ſalutis aeternae diſpendio negligi poſſe contendunt, & *quatuor priora, cum ultimo* huc referunt; haec pro cuiusuis arbitrio recipi poſſe aut omitti putant, *quintum* ſcilicet & *ſextum:* 2) in *characterem imprimentia*, quae iterari nequeant; & *non imprimentia*, quae iterationem admittant. *z)* Diuiſio.

§. DCXXVII.

y) CORVINVS *inſtitut. iur. can.* L. II. *tit.* 2. §. 1. de ROYE *inſtitut. iur. can.* L. II. *tit.* 2. § 2.

z) LANCELOTTVS *inſtit. iur can* L. II. *tit.* 2. §. 4.

§. DCXXVII.

Axiomata. De his notanda axiomata: I. Sacramenta constant elemento & verbo. II. Eorum administratio regulariter requirit personam qualificatam. III. Vim vero sacramentis non dat persona ministrans. IV. Necessaria a Christiano non sunt negligenda.

§. DCXXVIII.

Quid sacramentum constituat? Ex primo eliciunt, 1) sub elemento denotari, quidquid sub visibili natura inuisibilem gratiam designat ac continet: 2) verba esse, quae formae visibilis efficaciam exprimunt, adeoque 3) accedente verbo ad elementum, fieri demum sacramentum: *a)* 4) ea esse administranda debita forma.

§. DCXXIX.

Quis ea administret? Ex secundo (§. DCXXVII. 2.) sequitur: 1) singula sacramenta habere suum *proprium ministrum*, vel Presbyterum vel Episcopum: *b)* (§. CCXXXVI. & §. CCXLVI.) 2) administrationem eorum referri inter iura parochialia (§. DXCV. 5.) & *dioecesana*: (§. CCXLVIII. 4.) 3) Baptismum tamen ceu introitum in Christianismum *quemlibet* in necessitatis casu administrare posse. (§. DCXLI. 3. seq.)

§. DCXXX.

Non capiunt vim ab administrante. Ex tertio (§. DCXXVII. 3.) fluit: 1) Sacramentis efficaciam accedere a spiritu sancto;

a) LANCELOTTVS c. 1 §. 5.
b) CORVINVS cit. loc. §. 11.

cto; *c)* proinde 2) etiam valida esse, licet a *malis* aut *haereticis* fuerint administrata, *d)* dummodo 3) illis *debita forma e)* & *intentio* accesserit; *f)* 4) non iterabilia & tunc *characterem* imprimere, officii tamen exsequutionem non tribuere.

§. DCXXXI.

Tandem ex quarto (§. DCXXVII. 4.) sequitur: 1) vt in sacramentorum perceptione fideles *praeceptum ecclesiae* adimplere, *g)* adeoque α) ad baptismum infantes aeque ac β) ad confirmationem offerre: (§. DCXXXVIII. & DCXLVI.) γ) iusto tempore poenitentiam agere: (§. DCLXXVII. 2. & 7.) δ) Eucharistiam suscipere (§. DCLVI.) & ε) vnctionem extremam expetere debeant: (§. DCCI.) 2) vt qui ea omittunt, viui ab *ecclesiae ingressu* arceantur, & mortui *Christiana careant sepultura: h)* (§. DCCCXXV. θ) 3) vt non iterabilia reiterans grauiter delinquat. *i)*

Fruitio eorum necessaria.

DE

c) c. 81. & 84. sequ. C. 1. *qu.* 1.
d) c. 18. D. 19. c. 97. sequ. C. 1. *qu.* 1.
e) c. 51. C. 1. *qu.* 1.
f) LANCELOTTVS *cit. loc.* §. 8.
g) BARBOSA *de offic. & potest. paroch.* P. II. c. 20. *nr.* 12.
h) conf. c. 12. X. *de poenit. & remiss.*
i) conf. tit. X. *de apost. & reiter. baptism.*

DE SACRAMENTIS EX DOCTRINA PROTESTANTIVM.

§. DCXXXII.

Criteria sacramentorum.

Proteſtantes in tradenda definitione Sacramenti non adeo ſolliciti ſunt, ſed potius certa χρεῖαι ponunt, vnde cognoſci poſſit, eſſe aliquod inſtitutum *ſacramentum*. Hinc deſiderant: 1) vt ſit inſtitutum in nouo teſtamento: 2) ab ipſo ſaluatore Chriſto 3) ſub ſenſibilibus ſignis ſiue elementis, 4) cum quibus per verba inſtitutionis res coeleſtes exhibeantur: 5) vt promiſſio adſit, DEVM velle ſic bona coeleſtia conferre, & collata obſignare: 6) vt vtentibus adſit gratia diuina, & 7) haec inſtituta ſint duratura vsque ad conſummationem ſeculi.

§. DCXXXIII.

Numerus.

Exinde porro inferunt: *duo* ſaltem dari *ſacramenta*, puta α) *Baptiſmum* β) *Euchariſtiam*, cum in reliqua pontificia ſacramenta haec requiſita non quadrent. Euchariſtiam *reiterari* poſſe & deberi, (§. DCLX. 1.) minime vero baptiſmum. (§. DCXLII. *)

§. DCXXXIV.

Aliqualis deſcriptio.

Sic itaque aliquali modo ſacramenta deſcribi poſſunt, quod ſint: *ſigna viſibilia gratiam inuiſibilem ſignificantia, a DEO inſtituta, vt per externum elementum bonum inuiſibile vi verbi diuini conferatur & obſignetur.*

§. DCXXXV.

§. DCXXXV.

Verum haec Theologis relinquenda, & potius quae *ordinem* (§. DCII. 4.) concernunt, paucis obseruanda sunt. Proinde sciendum, 1) Sacramenta regulariter administranda sunt a *ministris ecclesiae:* 2) iuxta institutionem diuinam: 3) Reliquos ritus esse arbitrarios: 4) administranda ordinarie a *parocho* parochianis, (§. DXCV. 5.) 5) *membris ecclesiae:* 6) anhelantibus & *desiderantibus:* * 7) Baptisma iterantes delinquere aeque ac 8) illi, qui in administratione sacramentorum iura parochialia turbant, reliqua in sequentibus titulis occurrent. Miscellaneae obseruationes de sacramentis.

* Quatenus parentes cogi possint, vt liberos suos baptismo offerant, statim dicetur. (§. DCXXXVIII. 2. seq.) Vt vero ipse quis sacramento fruatur, cogi nequit, licet quoad Eucharistiam CARPZOVIVS *iurispr. consist.* L. II. d. 294. in contrariam inclinet sententiam. (§. DCLX. 1.) Verum cum haec *coactio* ipsis libris symbolicis repugnet, merito repudianda erit.

TIT. IV.
DE BAPTISMO.

§. DCXXXVI.

QVum & Pontificii (§. DCXXV.) & Protestantes (§. DCXXXIII.) baptismum inter *sacramenta* referant, nunc de illo maxime, cum introitus in christianam ecclesiam sit, agi debet. Non vero pure theologice baptismum considero, sed simul eate- Connexio.

nus, quatenus ad iurisprudentiam ſpectat. Sic itaque illum deſcribo, quod ſit: *abluitio hominis, ſub forma a Chriſto praeſcripta, aliisque ſollemnibus facta, quibus mediantibus, quis in eccleſiam recipitur, & abhinc certis effectibus eccleſiaſticis & ciuilibus vtitur.*

Deſcriptio.

§. DCXXXVII.

Axiomata.

Inde deduco axiomata: I. Baptiſmus eſt introitus in eccleſiam chriſtianam etiam externam. II. Peragendus eſt iuxta inſtitutionem Chriſti. III. Requirit certos miniſtros. IV. Producit varios effectus ſpirituales & iuridicos. In plerisque quum Proteſtantes cum Pontificiis conueniant, diſcrepantiam ſaltem per ſcholia obſeruabo.

§. DCXXXVIII.

Quinam baptizandi?

Quum itaque baptiſmus ſit introitus in eccleſiam, (§. DCXXXVII. 1.) ſequitur: 1) vt baptizandi ſint *parvuli*, * ſed iam nati: *k)* 2) vt parentes chriſtiani, qui Anabaptiſtarum ſacra non amplectuntur, *cogi* poſſint, ad offerendos infantes baptiſmo: 3) vt tamen *infidelium* liberi, niſi a parentibus offerantur, ex officio baptizari nequeant: 4) vt infantes ſine baptiſmo decedentes *inter infideles* collocentur; ** *l)* 5) vt *adulti* ante omnia rudimentis fidei ſolide imbuendi ſint, qui, quum olim per catechiſmum praeparandi erant, *catechumenorum* nomen geſſe-

k) c. 115. 129. 130. 138. *ſequ. de conſecr.* D. 4.
l) c. 142. *de conſecr.* D. 4.

geſſerunt: *m)* 6) vt adulti, qui loqui poſſunt, ipſi reſpondeant; pro paruulis vero, & qui loqui neſciunt, patrini: (§. DCXXXIX. 1. ſq.) *n)* 7) vt intuitu infantum ratione baptiſmi ſit reſpiciendum ad *religionem parentum.*

* De paedo-baptiſmo variae concertationes varia aetate fuerunt. Quidam putant, paedobaptiſmum nec Chriſtum, nec Apoſtolos praecepiſſe, ſed demum ſec. III. contra rationem Chriſtianiſmi inualuiſſe. ANT. van DALE *hiſt. baptiſmor.* Alii contra ipſum in naſcente eccleſia iam obtinuiſſe contendunt. BINGHAM *cit. loc.* Lib. XI. c. 4. Alii denique putant, non quidem praeceptum fuiſſe baptiſmum infantum, nec in prima eccleſia ſtatim frequentatum, ad exemplum tamen circumciſionis recte poſtea obtinuiſſe. conf. THOMASIVS *ad Lancellot. not.* 54. Dn. PFAFF *Orig. iur. eccl. pag* 83. *ſequ.* Obtinuit ſane alicubi ſec. II. ſed non ſine contradictione, immo adhuc ſec. III. quidam dubitarunt, num infantes hoc lauacro abluendi eſſent. Haec omnia in *Hiſt. eccleſ.* quam adorno, vberiori ratione demonſtrabo.

** Proteſtantes hanc duram opinionem non adgnoſcunt; ille vero, cuius culpa infans ſine baptiſmo deceſſit, punitur.

§. DCXXXIX.

Quum vero pro quibusdam perſonis reſpondeant *patrini*, (§. DCXXXVIII. 6.) de his ſciendum eſt, 1) eos iam olim in baptiſ- De patrinis.

m) PFANNER *de catechum.* BASNAGIVS *diſſ. de catechum. annal.* T. II. *pag* 563. LAROQVANVS *aduerſ. ſacr.* L. III. c. 1. BINGHAM *orig.* L. X. c. 1. *ſequ.*

n) c. 74. *de conſecr.* D. 4.

mo etiam *adultorum* adhibitos fuisse: * 2) illos esse quasi *fideiussores*, adeoque merito habilitatem & idoneitatem in illis desiderari; proindeque ad patrinorum munus non admitti, α) qui *nondum* sunt *baptizati*, nec *confirmati*; ** *o)* β) *abbates, monachos, moniales; p)* γ) *parentes*: *** *q)* δ) exclusos a sacro commercio, quales sunt *excommunicati*, & in statu *poenitentiae* constituti; ε) *haereticos*: **** *r)* 3) vt *numerus*, vbi lege definitus non est, *arbitrarius* sit, ius vero commune *duos* tantum *patrinos* diuersi sexus admittat: *s)* 4) vt inter patrinos ex susceptione & praesentatione baptizati *cognatio* oriatur: ***** *t)* (§. DCCXXXIX.) 5) vt nomina patrinorum dyptichis inserantur: *u)* denique 6) vt nemo ad munus patrini cogi possit.

* Originem patrinorum ex baptismo infantum repetit GERH van MASTRICHT *de susceptor. pag.* 16. *seqq.* Sed recte obseruat illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot. tit.* XLII. §. 35. iam antea in adultorum baptismo sponsores & testes adfuisse. Id ipsum pluribus exsequitur BINGHAM *orig.* L. XI. c. 8.

** Nostrates a munere patrinorum arcent *impuberes*, qui nondum sacrae Eucharistiae participes facti sunt.

*** Hos

o) c. 102. *de consecr.* D. 4.
p) c. 103 *sequ. de consecr.* D. 4.
q) c. 3. *eod.*
r) BINGHAM *orig.* L. XI. c. 8. §. 10.
s) c. fin. *de cognat. spirit. in 6.*
t) cit. c. *fin.*
u) BINGHAM *cit. loc.* §. 13.

*** Hos excludunt propter cognationem spiritualem, quam sic contrahi putant. (§. DCCXXXIX.) Sed cum ante introductam hanc cognationem parentes liberos suos baptismo obtulerint, MASTRICHT *cit. loc. pag* 60. *sq.* BINGHAM *cit. loc.* §. 2. cur apud nos proprios liberos suscipere nequeant, ego non video.

**** Nec nos excommunicatos admittimus. Immo liberaliores sunt quidam, & etiam improbos & osores sacramentorum arcendos esse contendunt, quo ipso difficultates non paucae exsurgunt, vt reductio praxeos antiquae, quae saltem exclusos arcebat, omnino exoptanda sit. Arcendos esse haereticos, nostri rursus profitentur, immo his accensent suspectos de haeresi, & errantes in aliquo articulo etiam non capitali, quod vel exemplo Wesembecii constat. MVLLER Staats-Cabinet, P. I. c. 3. Quidam nequidem dissentientes in religione in imperio adprobata admittere volunt. CARPZOV. *iurispr. consist.* L. II. d. 266. Verum quis prudens his opinionibus calculum addet?

***** Repudiamus cognationem spiritualem, sed *contactum* baptizati a patrinis fieri, in nostris ecclesiis videmus.

§. DCXL.

Forma & sollemnitates baptismi.

Quum deinde baptismus peragendus sit iuxta institutionem Christi, (§. DCXXXVII. 2.) consequens est: 1) vt instar aliorum sacramentorum requirat *verba* & *elementum*, (§. DCXXVII. 1.) 2) vt adhibenda sint *verba a Christo* tradita, *x)* & 3) *aqua pura:* 4) vt ba-

x) Matth. XXVIII. 19. c. 13. 19. & 82. *de consecr.* D. 4. c. 1. X. *de baptism.*

baptizandus *immergendus* sit in aquam, vel aqua *adspergendus*: *y)* 5) vt reliqui ritus ad *accidentalia* & *adiaphora* pertineant: *z)* quorsum pertinent α) numerus adspersionis seu immersionis, licet *terna immersio* ritus antiquissimus sit; *a)* β) *abrenuntiatio* diaboli, qui tamen ritus etiam antiquus est: *b)* γ) *exorcismi* clericorum & exsufflationes; * *c)* δ) *crucis signaculum* tam in fronte, quam in corde; *d)* ε) *manus impositio*; *e)* ζ) *orationes* & *sal* benedictum; ** *f)* η) *tactus* narium & aurium *saliua*; *g)* θ) *vnctio*, quae diuersa ab illa, quae in confirmationem fidei (§. DCXLIII. seq.) facta fuit; *** *h)* ι) impositio *nominis*; λ) *alba vestis*; **** *i)* μ) *conuiuia* baptismalia; *k)* ν) *contactus* baptizati, (§. DCXXXIX. *****) *o)* *locus*: ****** 6) vt verus sit baptismus, licet *verba* a sacerdote imperito *contra Grammatica*

y) SCHILTER *institut. iur. can.* L. I. *tit.* 2. §. 14. FLEVRY *instit. iur. can.* P. II. c. 3. §. 2. BINGHAM *orig.* Lib. XI. c. 11.

z) conf. CORVINVS *cit. loc.* L. II. *tit.* 3. §. 6.

a) TERTVLLIANVS *de corona* c. 3. CAR. COINTIVS *annal. eccl. Francicae Tom.* I. *anno* 496. *nr.* 52.

b) BINGHAM. *cit loc.* c. 7.

c) c. 62. *de consecr.* D. 4.

d) c. 63. *eod.*

e) c. 65. *eod.*

f) c. 64. *sequ. eod.*

g) cit. c. 64 *sequ.*

h) c. 68. *eod.* BASNAGIVS *dissert. de catechum.* §. 21.

i) DALLAEVS *de cult. Latin. relig.* L. I. c. 14. *in fin.*

k) STVCK *in antiqu. conuiu.* L. I. c. 16.

maticam fuerint prolata: *l*) 7) vt tamen aliud dici debeat, si *verba mutilata* fuerint. *m*)

* Bini Exorcismi requiruntur. BINGHAM *cit. loc.* c 62. & 66. *de consecr.* D.4. Est ritus corruptae iam ecclesiae & sec. IV. demum ortus. BASNAGIVS *diss. de catech.* §.17. *sequ.* Olim Exorcismi solis energumenis adplicati. Nescio, cur in hoc ritu propugnando adeo feruidi sint plures Protestantium Theologi. Sane abrogatus est variis in locis. Nullum praesidium ex antiquitate & puriori ecclesia illi accedit.

** *Orationes* & *preces*, quibus olim ipsa aqua consecrata fuit, BINGHAM. *Orig.* Lib. XI. c.10. Protestantes retinuerunt; *salis* vero vsus apud illos exsulat.

*** *Saliuae* vsus apud nos ignoratur, cur vero *vnctio* reprobata fuerit, ego non video. Fauet huic ritui purior antiquitas, & conuenientem significatum habet, quum ipsi Christiani *vncti* dicantur, & baptizatos vnctio admoneat, se nunc factos Christianos & ad regale & spirituale sacerdotium adlectos. Recte proinde substitui vnctio posset in locum exorcismi.

**** Nudi baptizati stabant in aqua. Egressi vero lauacrum *alba veste* induebantur. Vtrum iam sec. III. vsitata fuerit, vti contendit GODOFR. WEGNER *diss. de alba baptizat. veste*, dubium est. Sec. IV. auctores illius mentionem iniiciunt. BINGHAM *orig.* L. XII. c. 4. §. 1. seqq. Dicitur hodie Westerhembd, forsan a latino vestis.

***** Olim *flumina* locum baptismi constituebant. TERTVLLIANVS *de baptismo* c. 4. & 6. Tempore persequutionis in *thermis* & *balneis* baptismum peragebant. Sec. IV. peculiaria *baptisteria* exstructa, & tunc pedetentim

l) BINGHAM *cit. loc.* c. 72. & 86. *de consecr.* D. 4.
m) c. 1. X. *de baptism.*

ad ecclesias baptismales baptismus restrictus fuit. BINGHAM. *Orig.* L. VIII. c. 7. L. XI. c. 6. §. 11. *sequ.* CALVOER *rit. eccl.* P. II. *Sect.* I. c. 11. Sed ad locum potius adstringebant baptismum, propter *congregationem* fidelium, quam quod loci sanctimoniam respexissent. Adeoque Protestantes merito baptismum in *ecclesia* seu fidelium congregatione peragere deberent.

§. DCXLI.

Quis baptismum peragere possit?

Quum vero porro baptismus requirat certos ministros, (§. DCXXXVII. 3.) inde administrationem illius 1) ordinarie vindicant *Presbyteris*, & apud nos omnibus *ecclesiae ministris*: * 2) introductis parochiis ius dandi baptismum ad *iura parochialia* refertur, (§. CCCCLXII. 2. seq. & §. DXCV. 5.) ita tamen, vt 3) in casu necessitatis *omnis laicus* baptismum peragere queat, etiam *femina*: ** *n)* immo 4) *haeretici*, *pagani*, *iudaei*, *o)* & 5) *pater*, qui baptizandum generauit: *p)* dummodo 6) debita *materia*, *forma* & *intentione* *** vtantur: *q)* 7) Vt tamen *seipsum* nemo baptizare possit. *r)*

* Olim quilibet fidelium baptismum administrauit. Ex quo vero Presbyteris negotiorum ecclesiasticorum directio commissa, ius dandi baptismum *ordinis gratia* etiam illis cessit. Quum vero inter Presbyteros vnus primum locum obtinuerit, ille etiam cum aliis iuribus, *ius dandi baptismum* sibi vindi-

n) BINGHAM *cit. loc.* c. 19. *de consecr.* D. 4.
o) CORVINVS *institut. iur. can. Lib.* II. *tit.* 3. §. 19.
p) c. 17. C. 30. *qu.* 1.
q) c. 1. 25. *seq. de conse.* D. 4. Conc. Trid. Sess. VII. c. 11.
r) c. 4. X. *de baptism.*

vindicauit, donec tandem ad iura *parochialia* relatum fuerit. Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 10.

** Negatum id olim fuit feminis. TERTVLLIANVS *de baptismo* c. 1. & *de praescript. adu. haeret.* c. 41. Concil. Carthag. IV. c. 100. Iniquam hanc opinionem pronuntiant plerique Protestantium, ast eam non adeo absurdam puto. Sane ius dandi baptismum Christus cum *euangelii praedicatione* coniunxit. Matth. XXVIII. 19. Μαθητεύσατε βαπτίζοντες. Sicuti vero praedicatio euangelii *feminis* non permittitur; ita forsan non inique illis ius dandi baptismum denegatur, quod ipsum ni fallor reformati propugnant.

*** Eatenus *intentio* admitti potest, vt excludatur actus iocosus. Sed vbi paganus, aut Iudaeus illum administrat, crederesne illum seria intentione agere?

§. DCXLII.

Quum tandem varios effectus producat baptismus, (§. DCXXXVII. 4.) sciendum est: 1) hos esse vel *spirituales* & internos vel *ciuiles* & externos: 2) vt illi in *regeneratione* potissimum consistant, de quibus Theologi agunt: 3) vt etiam huc referenda sit *characteris impressio*, propter quam baptismus reiterari nequeat: *s) 4) vt proinde ille, de cuius baptismo dubitatur, *sub conditione* baptizandus sit: t) 5) ad ciuiles vero & externos effectus referri debet, quod baptizatus fiat

Effectus baptismi.

s) c. 108. *de consecr.* D. 4.
t) c. 2. X. *de baptism.*

fiat *membrum ecclesiae*; vnde etiam 6) olim mox ad Eucharistiam admissi fuerunt, licet essent infantes: *u*) 7) quod baptizati *nouum* induant *statum*. 8) Quod ex baptismo oriatur *cognatio spiritualis*; ** ne 9) de spuriis effectibus aliquid dicam, *x*) quorsum etiam 10) referri debet communis de *pecunia lustrica* opinio. *y*)

* Baptismum non esse reiterandum, etiam Protestantes docent, sed ex aliis principiis. Characteris impressionem ignorant, & sic in dubio pure non sub conditione baptismum peragunt.

** Hanc respuunt Protestantes, ceu infra in sponsaliorum & nuptiarum materia dicetur. (§. DCCLVIII. 1.)

TIT. V.

DE CONFIRMATIONE.

§. DXCLIII.

Connexio.

Post baptismum conferenda *confirmatio*, quae *traditio spiritus sancti* dicitur, *z*) quum, quibus illa obtigit, spiritus sancti donis imbuantur, & aduersus vim daemonum aliorumque muniantur, *a*) cuius indoles * nunc enucleanda est.

* Olim

u) CYPRIANVS *de lapsis*.

x) conf. IAC. FRID. LVDOVICI *de effect. baptism. iurid.*

y) conf. GEORG RADOV *de pecun. lustric.* qui tamen non vbique acu rem tangit.

z) c. 7. *de consecr.* D. 5.

a) c. 2. & 5. *eod.*

* Olim erat accessorium baptismi & *ritus baptismatis*. vid. DALAEVS *de confirmat.* contra quem vero calamum strinxit NAT. ALEXANDER *hist. eccl. Tom.* III. *diss.* 20 qui pro *sacramento vero* noui foederis illam venditat. Verum manuum impositio miraculosa *Act.* VIII. 15. sequ. ansam praebuit, vt ritus hic baptismo adderetur, & baptizatis statim post baptismum manuum impositio obtingeret. Huic impositioni manuum iam aeuo TERTVLLIANI accesserat *vnctio*, TERTVLLIANVS *de baptism.* c. 7. & 8 BINGHAM *orig. Lib.* XII. c. 3 §. 2. & sec. III. iam sub necessitate exacta fuit. Ordinarie Episcopus ritum hunc peregit, quandoque etiam Presbyteri. LARROQVANVS *aduers. sacr.* L. III. c. 7. Ex quo vero Episcopi sibi singularia quaedam iura vindicarent, & suam saltem manuum impositionem apostolicae aequipararent; absente Episcopo suspensa fuit confirmatio. BINGHAM *orig.* L. XII. c. 1. §. 1. & c. 2. §. 3. & inde pedetentim in ritum separatum degenerauit. IDEM *ibid.* c. 2. §. 4. Nomen confirmationis serius inualuit. Veteres enim vocibus *consignandi & vngendi* vsi sunt. SVICER *thes. voc.* σφραγὶς & χρῖσμα.

§. DCXLIV.

Est vero confirmatio: *Sacramentum, quo mediante is, qui iam baptizatus est, per inunctionem, manuum impositionem aliisque solemnibus, spiritualis gratiae robur & augmentum accipit.* b) Definitio confirmationis.

§. DCXLV.

b) CORVINVS cit. loc. tit. 4. §. 4. de ROYE *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 4. §. 1.

§. DCXLV.

Axiomata.

Hinc elicio axiomata: I. Confirmatio est sacramentum aeque necessarium, ac baptismus. II. Administranda est obseruatis substantialibus aliisque solemnibus receptis.

§. DCXLVI.

Est sacramentum necessarium.

Ex priori axiomate discimus, 1) cur *negligi* non debeat a baptizato: *c)* 2) cur *adultus*, negligens confirmationem, peccet mortaliter: *d)* 3) cur propterea adstricta non sit ad certum aliquod tempus, licet in *Pentecoste* potissimum administrari soleat: *e)* 4) cur etiam vti baptismus *dona gratiosa* conferat; *f)* adeoque 5) nec *reiterari* possit. *g)* (§. DCXLII. 3.)

§. DCXLVII.

Et solemniter administrandum.

Ex posteriori vero notandum: 1) substantiale esse *vnctionem* cum oleo chrismatis in fronte sub *signaculo crucis*, vt sic manus impositio apostolica designetur: *h)* 2) desiderari proinde ministros *qualificatos*, scilicet *Episcopos*, *i)* (§ CCXLVI. 2. β) & quidem *ieiunos*: *k)* (§. DCCCIX. 4.) non vero 3) Pres-

c) c. 3. *de consecr.* D. 5.
d) CORVINVS *cit. l.* §. 3.
e) IDEM *ibid.* §. 9.
f) c. 1. & 5. *de consecr* D. 5.
g) Conc. Trid. *Sess.* XXIII. *de sacr. ord.* c. 4.
h) c. *vn.* X. *de sacr. vnct.*
i) c 3. & 4. *de consecr.* D. 5. conc. Trid. *cit. loc.* & *Sess.* VII. *de confirm. can.* 3.
k) c. 7. *de consecr.* D. 5.

Presbyteros, nisi ex *dispensatione* summi pontificis; *l)* 4) administrari illam sub solemnibus *formulis: m)* 5) desiderari etiam certas qualitates in confirmando, puta vt *excesserit septennium, ieiunus & confessus sit: n)* 6) occurrere & hic *patrinos: o)* (§. DCXXXIX.) 7) *nouum* confirmandum adsumere *nomen*, quod etiam confirmans a confirmando poscit. *p)*

DE CONFIRMATIONE INTER PROTESTANTES.

§. DCXLVIII.

Quum vero requisita, quae in sacramentis Protestantes desiderant, (§. DCXXXII.) in confirmatione non occurrant, illam a numero sacramentorum eximunt. Interim ipsum *ritum*, ceu antiquissimum, &, si adparatum hodiernum Romanum sustuleris, non inutilem, in totum vix reprobant. Remotis enim inutilibus traditionibus *pie* & *vtiliter* retineri potest, sicuti etiam in multis ecclesiis obtinet. Retinenda confirmatio ceu pius ritus.

§. DCXLIX.

Strictim saltem praxin nostrarum ecclesiarum declarabo: 1) est instar praeparationis illis, qui prima vice ad sacram coenam acce- Qua ratione obtineat.

l) Gloss. ad c. 4. *de consecr.* D. 5.
m) vid. CASTALDVS *in prax. cer. Lib* II. *Sect.* 15. c. 2.
n) c. 7. & 16. *de consecr.* D. 5.
o) Conc. Trid. *Sess.* XXIV. *de reform. matr.* c. 2.
p) CASTALDVS *cit. loc.*

accedunt: 2) foedus cum Deo in baptismo initum sic confirmatur: 3) peragitur a quolibet pastore 4) ad nullum certum tempus alligatur: 5) ipse ritus variat pro diuersa ecclesiarum consuetudine.

TIT. VI.
DE EVCHARISTIA
EX DOCTRINA IVRIS CANONICI.
§. DCL.

Connexio.

AD sacramenta noui foederis pertinet eucharistia, (§. DCXXV. 3.) ad cuius considerationem ordo nos ducit. Est vero

Quid Eucharistia?

Eucharistia: *participatio corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini, quae species in prolatione verborum sacramentalium transsubstantiantur, q) in cuius consecratione & fruitione sacrificium nouae legis occurrit.* * *r)*

* Eucharistia veteribus dicta fuit a graeco εὐχαριστήσας, *Matth.* XXVI. 27. *Luc.* XXII. 19. a caussa scil. finali, *gratiarum actione* pro beneficiis redemtionis. In Scripturis audit κυριακὸν δεῖπνον 1. *Cor.* XI. 20. κλάσις τοῦ ἄρτου, *Act.* II. 42. & 46. cum in illius fruitione ius communionis potissimum quaererent, inde σύναξις seu communio dicta. Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 3. §. 25. & 28. Cum Agapis esset coniuncta, & post illas celebraretur *Postcoenium*; Ill. BOEHMER. *cit. loc. diss.* 4. §. 11. sequ. quod viam ad futuram Dei fruitionem praebeat *viaticum*; quod preces ardentes hoc sacramentum perficerent, & hae Deo *offerri* diceren-

q) c. 33. & 42. *de consecr.* D. 2. c. 55. & 69. *de consecr.* D. 3. c. 6. & X. *de celebr. miss.*

r) c. 11. *de consecr.* D. 2.

cerentur ab omnibus fidelibus, *sacrificium*, initio mystico in sensu, postea ex corruptione, in proprio. III. BOEHMER *cit. loc* §.34. Tandem cum consecratio, transsubstantiatio, preces, hymni, gestus aliaque solemnia accesserint & solemnis liturgia exinde effecta fuerit, *missa* dici coepit. (§. DCLXXIII. seq.)

§. DCLI.

Notanda proinde axiomata: I. Desiderat eucharistia symbola, quae consecranda sunt.* II. Inde efficitur transsubstantiatio: ** III. in celebratione eucharistiae occurrit sacrificium proprie sic dictum: VI. Fruitio illius indicat ius fraternitatis. V. Peragenda certo tempore cum debita praeparatione. VI. Administranda forma recepta. Axiomata.

* Hanc *consecrationem* ex intimiori antiquitate, immo ipsius Christi institutione repetunt. Verum sic simplicem *benedictionem* cum consecratione miscent. Benedictio per preces & gratiarum actiones, vnde ipsum eucharistiae nomen descendit, vsitata quidem, sed non ad certa verborum solemnia adstricta erat. Reu. Dn. PFAFF *de consecr. vet. eucharist.*

** Iam olim Patres in ea sententia fuerunt, *post consecrationem* panem non amplius communem panem, nec vinum commune vinum esse, sed *virtutem diuinam* accessisse, vbi quandoque ita loquuti sunt, vt parum a *transsubstantiationis* dogmate (§. DCLIII.) abessent. Variae itaque vario tempore concertationes desuper fuere ortae, donec tandem Vrbanus II. ne *inuestitura* a Principibus denuo exerceri posset, solemni sanctione hoc dogma stabiliret in concil. Rom. III. anno MXCIX. congregato. Ipsum vero *transsubstantiationis* nomen, quan-

quantum ego ſcio, demum ſec. XIII. ſub Innocentio III. auditum fuit. vid. c. 1. X. *de ſumma Trinit.* c. 6. X. *de celebr. miſſ.* add. IAC. BASNAGE *hiſt. de l'egliſe* T. II. c. 13. ſeqq.

§. DCLII.

Symbola & conſecratio eorum neceſſaria.

Quum itaque euchariſtia *ſymbola* deſideret, quae conſecranda ſunt, (§. DCLI 1.) conſequens eſt: 1) vt illa ipſa adhibenda ſint, quibus Chriſtus in inſtitutione vſus eſt, *panis* puta & *vinum*:* 2) vt conſecratio ſymbolorum fiat per verba inſtitutionis ſacramentalia; *hoc eſt corpus meum; hic eſt ſanguis meus:* *s)* ** 3) vt his verbis ſtricte inhaerendum, & ne ſyllaba in illis mutanda ſit: *t)* 4) vt tamen verba cum *intentione* pronuntiari debeant. *** (§. DCXLI. 6.)

* Vinum Chriſtum adhibuiſſe, ex ipſo more paſchali, immo ex dictis Chriſti *Matth.* XXVI. 29. *Marc.* XIV 25. *Luc.* XXII. 18. conſtat. vid. ANT. BYNAEVS *de mort. Ieſu Chriſti. Lib.* I. c. 8. §. 14.

** Alia mens eſt quorundam, in Anglicana eccleſia. Sic. THOM. BRETT in tract. *a collection of the principal liturgies*, putat, non ſolum deſiderari, vt aqua vino admiſceatur, ſed & vt Symbola Deo offerantur Spiritusque S. inuocetur, quo ſuper Symbola deſcendat, & denique oratio pro omnibus fidelibus, etiam defunctis, adiiciatur. IO. ERN. GRABIVS *de forma conſecr. euchar.* putat: corpus & ſanguinem Domini, fieri quidem ex pane & vino, ſed non ob verba Chriſti, verum per orationem ad Deum, vt demiſſio Spiritus S. ſymbola ſanctificet & transmutet.

*** Pu-

s) c. 33. 42. & 69. *de conſecr.* D. 1.

t) c. 69. *de conſecr.* D. 2.

*** Pugnat hoc de intentione dogma cum aliis principiis iuris canonici. c. 84. C. 1. q. 1.

§. DCLIII.

Quum deinde transſubſtantiatio inde efficiatur, (§. DCLI. 2.) conſequens eſt: 1) vt ex pane & vino mox fiat *corpus & ſanguis Chriſti:u)* 2) vt proinde *deificatio* ſacerdotibus adſcribi debeat: *x)* 3) vt ſacerdotibus propterea *eminentiſſima dignitas* tribuenda ſit: *y)* 4) vt haec transmutatio varios *effectus*, etiam *ciuiles*, producat, quorſum pertinet: *α)* *adſeruatio* in *ciborio* puro & ſolido, tabernaculo incluſo, *z)* vt ſtatim ad aegrotos & infirmos deferri poſſit; *β)* vt ad ipſos *aegrotos* cum magna *reuerentia* deferatur; *γ)* *adorationis gratia* exponatur; *δ)* in *proceſſionibus* circumferatur, vbi hoſtiae diuinus honos exhibendus; * *a)* *ε)* vt *hierothecam* furans grauiori poena ac alius ſacrilegus adficiendus ſit; *b)* *ζ)* vt *laici* ſymbola euchariſtica tangere nequeant; *c)* *η)* vt ipſa communio *ſub vna* ſpecie ſaltem neceſſaria reputaretur.**

Quae transſubſtantiantur.

* *Ad-*

u) c. 6. X. *de celebrat. miſſae*, c. 74. *de conſecr.* D. 2.
x) HARDVINVS *concil.* T. VI. P. II. *pag.* 1761.
y) ANDR. du SAVSSAY *panopl. ſacerd.* P. II. L. I. c. 4. *art.* 1. ſeqq.
z) c. 93. *de conſecr.* D. 2. Conc. Trid. Seſſ. XIII. c. 6.
a) vid. c. 10. X. *de celebr. miſſ.*
b) Conſtit. Crim. *art.* 172.
c) c. 29. *de conſecr.* D. 2.

* *Adorationem* hostiae consecratae seu *venerabilis, expositionem* illius, *eleuationem, circumgestationem* demum sec. XIII. inualuisse, ipsi moderatiores Pontificii fatentur. FLEVRY *hist. eccl. ad ann.* 1197. *pag.* 580. Dogma hoc rationi repugnare, ostendit IEAN LA PLACETTE *de l'autorité de sens contre la transsubstant.*

** Abusus quidem sec. III. inualuerat, vt panem eucharisticum nonnulli secum domum portarent, ibique pro re nata manducarent; sed exinde nequidem Pontificii peritiores hodiernam communionem sub vna deducunt. Neque tamen ex concilio Claramontano, anno MXCVI. ab Vrbano II. congregato, deriuari potest: Sec. quippe XII. ex doctrina de transsubstantiatione metuebant, ne in porrectione calicis guttula vini in terram caderet, & sic iniurii in sanguinem Christi fierent. Sic *ad cautelam* quandoque laicis calicem subtrahebant, & sic pedetentim in regulam hoc ipsum transiit sec. XIII. & seqq.

§. DCLIV.

In Eucharistia occurrit sacrificium.

Quumque porro in eucharistia sacrificium occurrat, (§. DCLI. 3.) sequitur: 1) vt eam saltem sacerdotes consecrati (§. CCXXXIII. seq.) consecrare & administrare possint, quales sunt *Presbyteri*: *d)* 2) vt illi ipsi non debeant esse *irregulares*, (§. CLXXVI) nec *interdicti*, (P. II. §. CCCXLIX.) nec *suspensi*, (P. II. §. CCCLXXVIII. 1.) nec *excommunicati*, (P. II. §. CCCLXV.) nec *Simoniaci*, (P. II. §. CCLXXVI.) nec *notorii peccatores*, nec degradati: (P. II. §. CCCLXXXVI.) 3) vt tamen,

d) c. 73. *de consecr.* D. 2.

men, si debita *forma* & intentione hoc fecerint, (§.DCXLI.6.) verum sit sacramentum, etsi illi peccent: *e)* 4) vt ipsi Presbyteri eucharistiam ministrare debeant, *f)* nec nisi *necessitas* subsit, (§.CCXXV.6.) vicarium adhibere: *g)* 5) vt hic desiderentur *vestimenta* sacerdotalia: (§.DCXI.****) *h)* 6) vt *ignis* necessarius sit, qui per *cereos* denotatur: 7) vt *altaria* desiderentur. *i)* (§. DCCCI.)

§. DCLV.

Quumque illius fruitio ius fraternitatis indicet, (§. DCLI. 3.) consequitur: 1) vt *eiecti* non admittantur: * 2) vt nec admittendi sint, qui publice *scelestissime deliquerunt*, *k)* nec 3) *publicae poenitentiae* subiecti, *l)* (§.DCLXXVI.) nec 4) a communione ecclesiastica alias alieni, vt *haeretici*: *m)* 5) vt tamen prohibitis morti vicinis, *si poeniteant*, denegari non debeat ** *n)* eucharistiae fruitio. Et ius fraternitatis.

* Minor enim excommunicatio olim incognita fuit, & demum cum confessione auriculari inualuit, quod nec Pontificii quidam diffitentur. ESPEN. *iur. eccl.* P.III. *tit.*11.c.3.§.20. CHRIST. LVPVS *schol. in can.* T.I. *p.*491. (P.II. §.CCCLX.seq.)

e) c. 84. C. 1. q. 1.
f) c.1.D.25.c.13. & 21.D.93.c.29. *de consecr.*D.2.
g) c.18. D. 93.
h) vid. DUSAVSAY *panopl. sacerd.*
i) WILDVOGEL diss. *de iuribus altarium.*
k) CORVINVS *cit. loc.* L. II. *tit.*5. §.10.
l) c. 13. C. 32. qu. 5.
m) c. 41. *sequ.* C. 24. *qu.* 1.
n) c.63. D.25. c 24. D. 86.

LX. seq.) Hinc iudicium ferri potest de *denegatione eucharistiae*, quae per Presbyteros fit. (P. II. §. CCCLXVIII.)

** Admodum solliciti erant exclusi in recuperando iure fraternitatis, vt sic in communione ecclesiae decederent. Huius communionis, cum indicium esset *eucharistia*, eo vsque progressi sunt, vt illam etiam *mortuis* porrigerent. IO. ANDR. SCHMID. *diss. de euchar. mort.*

§. DCLVI.

Quando & vbi peragenda?

Quum dehinc percipienda sit certo tempore cum debita praeparatione, (§. DCLI. 5.) notari debet, 1) vt *adigi* possint homines ad communionem & eucharistiae perceptionem, sub *poena excommunicationis: o)* 2) vt proinde ipsa *tempora* determinata fuerint, scilicet natalis Domini, Pascha, Pentecostes: *p)* 3) vt *Catholicis* adnumerari non debeat, qui his temporibus non communicat; *q)* 4) vt tamen haec necessitas postea ad *tempus paschale* restricta fuerit: *r)* 5) vt haec laxiora spatia saltem *secularibus* statuta sint, cum *monachi* & *moniales* singulis mensibus *s)* communione frui teneantur: * 6) vt ius hoc cogendi se etiam eo extendat, vt in *parochiali ecclesia*, saltem in Paschatos festo, eucharistia suscipienda sit: ** *t)* 7) vt quidem frequentior communio laudabilis sit, nihilominus vero

o) c. 18. *de consecr.* D. 2.
p) c. 19. *de consecr.* D. 1.
q) c. 21. *eod.*
r) c. 12. X. *de poenit. & remiss.*
s) Clem. 1. *de stat. mon.* Conc. Trid. *Sess.* XXV. c. 20.
t) c. 11. X. *de poenit. & remiss.*

vero *semel* tantum *in die* eucharistia sumi debeat: *u*) 8) vt praeparatio consistat in *confessione peccatorum* & adimpletione poenitentiae: *x*) 9) vt *ieiunus* sit communicans, (§. DCCCIX.2.) *y*) & 10) a *venere z*) & *pollutione* nocturna alienus: *a*) 11) vt praeparatio etiam legitimam *aetatem* requirat, quae distinguere sacramentum potest, *b*) & sic infantes non, vt olim, admittantur: (§. DCXLII. 6.) denique 12) vt, qui eucharistiam *euomat*, poenis subiaceat. *c*)

Qualis praeparatio desideretur?

* Olim *coactio* omnis ignorata, quum reuera epulum hoc coeleste nullos, nisi esurientes & sitientes, desideret.

** Introducta vero confessione auriculari ordines monachorum fere omnes priuilegium a papa acceperunt, confessiones audiendi & eucharistiam administrandi, vt proinde sufficiat, si vel *paschalis confessio* coram proprio sacerdote seu parocho fiat. (§. CCXXXVI. *** add. §. DCCCXVI. *e*)

§. DCLVII.

Denique quum administranda sit eucharistia forma recepta, (§. DCLI. 6.) facile reddideris rationem, 1) cur vsus *azymorum* necessarius reputetur: * *d*) 2) cur etiam *pa-*

Quae obseruanda forma?

u) c. 13. *de consecr.* D. 1. c. 3. X. *de celebr. miss.*
x) c. 12. X. *de poenit. & remiss. conf. tit. sequ.*
y) c. 54. *de consecr.* D. 3.
z) c. 21. *de consecr.* D. 2.
a) c. 1. & 3. D. 6.
b) 1. *Cor.* XI. 28. sequ.
c) CORVINVS *cit. loc.* L. II. *tit.* 5. §. 17.
d) vid. IO. CIAMPINI *de perpet. azymorum vsu in eccles. latin. vel saltem Romana.*

nis orbicularis vſus retinendus ſit: *e*) 3) cur deſideretur *mixtura aquae cum vino*, ** ita tamen, vt plus vini ſit in calice, quam aquae: *f*) 4) cur vaſcula euchariſtiae ad minimum *ſtannea* eſſe debeant: *g*) 5) cur conſecratio facienda ſit ſuper *linteo conſecrato*, quod *corporale* dicitur. (§. CCXLVI. γ) *h*)

* Prolixe contra azymorum vſum diſputat DALLAEVS *de cult Latin. religioſ. Lib.* III. c. 1 *ſequ.* Negari quidem nequit, Chriſtum in inſtitutione azymo vſum fuiſſe, ſed tunc ex lege Iudaeorum alius non aderat panis. Poſtea vero in eccleſiis *fermentatus panis*, tanquam communis, ſemper obtinuit, nec putarem, quod vſus azymorum perpetuus maxime panis orbicularis ante ſec. XI. probari poſſit.

** Etiam Angli quidam hanc mixtionem vt neceſſariam propugnant, & ad liturgias antiquas prouocant. (§ DCLII.**) ſed ſpuriis liturgiis, theſin probant. Hinc calamum contra illos ſtrinxit SAM. DRAKE *in epiſt. de aqua non neceſſ. calici euchar. miſcenda.*

PRAXIS PROTESTANTIVM IN EVCHARISTIA.

§. DCLVIII.

Proteſtantes varias concluſiones ex reprobatis principiis retinuerunt.

Proteſtantes quidem eatenus a Pontificiis recedunt, quod *conſecrationem* ſymbolorum miraculoſam, *transſubſtantiationem*, *ſacrificium* in euchariſtia non adgnoſcant, nec commu-

e) 10. ANDR. SCHMID. *diſſert. de oblatis euchariſticis.*
f) c. 1. 2. 4. & 7. *de conſecr.* D. 2. c. 8. & 13. X. *de celebr. miſſ.*
g) c. 45. *de conſecr.* D. 1.
h) c. 46. *eod.*

munionem *ſub vna ſpecie*, panis puta, probent; ſed ſicuti in aliis iurisprudentiae capitibus euenit, vt reprobatis principiis concluſiones retentae fuerint; ita & hic eadem fata iurisprudentia eccleſiaſtica experta eſt. Haec cum ita ſint, ad ſua principia praxin communem reuocare non poſſum, ſed potius, quae ex pontificiis principiis concluſiones ſuperſunt, oſtendam.

§. DCLIX.

Sic ex *conſecrationis* doctrina 1) id commune videtur eſſe eccleſiis Auguſtanae Confeſſioni addictis, quod *conſecratoria* illa *verba* (§. DCLII. 2.) non ſolum pronuntiet miniſter, ſed & pani & vino mediante *ſigno crucis benedicat:* 2) quod in nonnullis eccleſiis mediante *campanula* ſignum in pronuntiatione horum verborum dari ſoleat, vt ad ea verba probe attendant praeſentes, ſicuti etiam alicubi vocatur das Wandel-Glöcklein. Ex doctrina de *transſubſtantiatione* fluere videtur, 3) quod ſic dictis laicis *ſymbola euchariſtica* palpanda & tangenda non tradantur, (§. DCLIII. ζ) ſed ea a manibus miniſtrorum accipiant. Ex *ſacerdotii* doctrina eſt, quod 4) etiam in defectu paſtorum *laicus* euchariſtiam adminiſtrare non poſſit, *i)* (§. DCLIV. 1) & 5) quod *veſtes ſacerdotales* alicubi cum *cereis*, vbique vero *altaria*, adſint. (§. DCLIV. 5. & 6.)

Quae pen indicem adducuntur.

i) L. B. de Lyncker *de eo quod iuſt. eſt circ. ſacr. coen.* c. 2. §. 2.

§. DCLX.

Vlterior declaratio.

Dehinc in multis aliis Pontificiis accedimus. Sic 1) vsus sacrae coenae etiam apud nos legem *coactiuam* habet, (§. DCLVI. 1.) vt inuitus etiam ad vsum cogi possit, & quidem 2) in ecclesia *parochiali:* (§. CDLXV. 5. & §. DCLVI. 1. seq.) *k)* 3) vsus *panis orbicularis* propugnatur: (§. DCLVII. 2.) *l)* 4) linteum, quod *corporale* Pontificii vocant, (§. DCLVII. 5.) vbique fere adhibetur: 5) praeparatio eadem fere ratione per *confessionem* (§. DCLVI. 8. & §. DCLXXXIV. 1. seq.) exigitur: *m)* 6) ipsa haec praeparatio ad iura *parochialia* adstringitur: (§. DCLXXXV.) 7) ius excludendi a sacra coena (§. DCLV. 1. seq. & P. II. §. CCCLXXVII. 3.) ministris & parochis nostris plerumque vindicamus: *n)* 8) ieiunos communicantes (§. DCLVI. 9.) & 9) vascula ad minimum stannea (§. DCLVII. 4) desideramus, & quae sunt alia. In aliis quidem superstitiosis recesserunt Protestantes, nec hostiae adorationem, * (§ DCLIII.) nec vini cum aqua mixturam, nec alios transsubstantiationis, sacrificii & consecrationis effectus (§. DCLII. seq.) adgnoscunt: Reformati vero in multis a Lutheranis institutis recedunt.

* In-

k) CARPZOV *iurispr. consist.* L. II. d. 294. *sequ.*

l) IO. ANDR. SCHMID *de oblat. euchariſt.* CHRIST. KORTHOLD *de hostiis.*

m) vid. tit. sequ. *de poenitent.*

n) DEDEKENNVS *consil. Theol. Vol. I. pag. 586.*

* Inde nec Protestantes ad adorationem hostiae cogi possunt. conf. Instr. Pac. art. V. §. 34. & 48.

§. DCLXI.

Scio, *arbitraria* pleraque esse, quae ex pontificiis principiis fluere modo dixi; (§. DCLIX. sequ.) quaedam tamen ita comparata sunt, vt omnino, cum ad *superstitionem* viam egregie pandant, emendationem mereantur, qua in re eximii Theologi & ICti mecum conspirant. Hinc hoc axioma notandum putarem: *Eucharistiae celebratio ad eam simplicitatem est reducenda, quae in ecclesia Apostolica obtinuit.* Epicrisis.

§. DCLXII.

Hoc adsumto, haec fluunt consectaria: 1) omittendam esse *consecrationem*, cum Christus *verba*, quae *consecratoria* audiunt, saltem in *erogatione* adhibuerit: *o)* 2) temperandos esse *ritus*, quia, quo splendidiores sunt, eo magis ad superstitionem alliciunt: 3) communicantibus, iuxta antiquam ecclesiae praxin, *contactum symbolorum* eucharisticorum permittendum esse, vt ipsi manu sua eucharistiam excipiant: *p)* 4) non arcendos esse sic dictos *laicos* ab eucharistiae administratione, vbi pastores deficiunt: *q)* 5) *eliminandam confessionem* priuatam & conuenien- Consectaria inde deducta.

Cc 5 tio-

o) Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiqu.* L. III. tit. 41. §. 9. *in fin.*

p) MARTENE *de antiqu. eccl. ritib. Lib.* I. P. I. c. 4 *art.* 10. §. 8.

q) GROTIVS *de admin. sacr. coen. vbi past. non sunt.*

tiorem praeparationem introducendam, vel 6) iuxta Lutheri doctrinam *libertati* relinquendam esse: *r*) (§. DCLXXXVIII.) vel 7) iuri bannario de *certo confessionario* & perceptione eucharistiae a Parocho, non ita stricte inhaerendum esse, ne duriores Pontificiis simus: (§. DCLVI. ** & §. DCLXXXVIII. 4.) 8) coactionem, qua mediante ad perceptionem eucharistiae quidam compelluntur, exsulare debere: *s*) 9) Ius *excludendi* a sacra coena ministris ecclesiae indulgendum haud esse: *t*) (§. DCLXXXVIII. 6.) denique 10) licet multa arbitraria & indifferentia credenda sint, magis tamen præstare, si etiam in illis ad *mores pristinos* & *genuinos* redeamus.

TIT. VII.

DE MISSA.

§. DCLXIII.

Connexio.

VNiuersum cultum diuinum *missae* nomen accepisse iam obseruaui. (§. DCVIII. *) Postea ritus sacer circa *corporis & sanguinis Domini consecrationem* missa dici coepit, ad quem ritum delineandum nunc ducimur. *

* *Missae*

r) vid. tr. meus vom Recht der Beicht-Stühle, Sect. I. c. 4. Sect. II. per tot.

s) Catech. maior tit. *de sacram. alt.*

t) TITIVS Probe des geistl. Rechts *Lib.* III. c. 3. §. 15. *seq.* add. tr. meus vom Kirchen-Bann, c. 11. *sqq.*

* *Missae* nomen procul dubio inde descendit, quod olim, cum sacra coena celebraretur, illi, qui huic sacro conuiuio interesse non poterant, *dimissi* fuerint. AVG. *Serm.* 237. Ipsa celebratio eucharistiae *missa fidelium* dicta fuit, cuius sollemnia delineauit BINGHAM *orig.* L. XV. c. 1. seqq. Hodie vero talis dimissio non fit, & sic missa in genere denotat totam *sacrificii diuini celebrationem* secundum formulas & ritus ab ecclesia praescriptos.

§. DCLXIV.

Est itaque missa: *sacrificium incruentum corporis & sanguinis Domini, quod offertur in altari cum precibus consuetis, lectione euangelii, aliisque sollemnibus. u)* Definitio missae.

§. DCLXV.

Inde eruenda axiomata: I. Sacrificium missae aeque varium est, vti olim sacrificia varia fuerunt. II. Constat partibus essentialibus & accidentalibus. III. Desiderat ad normam sacrificii qualificatas personas, praetereaque IV. requirit modum & tempus. Axiomata.

§. DCLXVI.

Ex primo sequitur: 1) vt varia sit missa, non ratione *sacramenti, x)* sed 2) vel ratione *sollemnitatum*, cum alia cantetur *alta*, alia vero *submissa voce; y)* 3) vel ratione *temporis*, quum alia fiat quotidie, * *z)* alia die feria- Variae missae.

u) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 6. §. 1.
x) c. 11. *de consecr.* D. 2.
y) c. 12. X. *de celebrat. missae.*
z) c. 53. *de consecr.* D. 1.

feriata; vel 4) ratione eorum, *pro quibus offertur*, quum alia pro viuis, *a)* alia pro mortuis (*aa*) peragatur; vel 5) ratione eorum, *in quorum honorem offertur*, quum alia fit de Spiritu Sancto, alia de S. S. Trinitate, alia de B. Virgine Maria. *b)*

* Fideles olim quotidie eucharistiam celebrabant. Cum deinde simul *preces formulariae* & varii ritus introducerentur, hi, qui aliis sanctiores esse voluerunt, sponte *quotidie missas* cantabant, vnde demum clericis hoc ipsum sub lege necessitatis impositum fuit.

§. DCLXVII.

Partes essentiales.

Ex secundo (§. DCLXV. 2.) notandum: 1) *essentiales* partes consistere in *consecratione* corporis & sanguinis Christi, (§. DCLII.) & 2) in *oblatione*. *Accidentales* vero partes 3) esse *ceremonias*, quae ex precibus formulariis, ritibus & gestibus constant. *c)*

§. DCLXVIII.

Quae personae eam administrent?

Ex tertio (§. DCLXV. 3.) iuncto eo, quod ipsa eucharistia sacrificium sit, (§. DCLIV.) conficitur, 1) vt missam saltem cantare possint Presbyteri (§. CCXXXIII. seq.) *d)* & 2) non omnes quidem, sed *qualificati* duntaxat: *e)* (§. DCLIV. 2. sequ.) cum, 3) qui *digitis*

a) c. 72. *eod.*
(*aa*) c. 2. & 4. X. *de celebr. missae.*
b) c. 4. X. *eod* c. 11. X. *de praebend.*
c) CORVINVS *cit. loc tit.* 6. §. 5.
d) c. 1. & 2. X. *de cleric. non ordin.*
e) CORVINVS *cit. l.* § 7.

gitis duobus cum *medietate palmae* manus carent, aut 4) cum *mulieribus* res habent, (§. CCX.*) aliique arceri soleant.

§. DCLXIX.

Ex quarto denique (§. DCLXV. 4.) discimus, 1) *frequentius* quidem administrandam esse missam, ab illis, qui id possunt; *f)* sed cum 2) a *ieiuno* sumenda sit eucharistia, (§. DCLVI. 9.) *semel* tantum quemque sacerdotem *in die* missam celebrare posse, excepto die *natiuitatis dominicae: g)* 3) *sollemnem* missam celebrari hora tertia seu nona ante meridiem: *h)* 4) sacerdotem celebrare, peracta prius *confessione: i)* 5) *accenso lumine: k)* 6) *nudo capite: l)* 7) consuetis *vestimentis: m)* 8) in sacro *altari: n)* 9) duobus praesentibus sibique respondentibus: *o)* 10) consecrationem fieri in *vasculis aureis, argen-* De tempore & modo.

f) c. 11. X. *de praeb.* conf. ANONYM. qui creditur Abbas DV GVET, *traité sur la priere*, vbi sacerdotem, qui in missae sacrificio verum cultum religiosum exhibere cupit, monitis variis, iisque piis instruit, qualem se gerere debeat.

g) c. 53. *de consecr.* D. 1. c. 3. & 5. X. *de celebr. missae.*

h) c. 12. *de consecr.* D. 1.

i) c. 13. *de consecr.* D. 2.

k) c. fin. X. *de celebr. missae.*

l) c. 57. *de consecr.* D. 1.

m) c. 2. *de poen.* in 6.

n) c. 1. 2. 12. & 15. *de consecr.* D. 1.

o) c. 16. *eod.*

argenteis, ſtanneis: p) 11) ſuper *lineo panno:* (§. DCLVII. 4. 5.) 12) quemlibet dominicis & feſtis diebus miſſam in *ſua parochia* audire debere. (§. DXCV. 9.) *q)*

DE MISSA PROTESTANTIVM.

§. DCLXX.

Generalis obſeruatio de miſſa Proteſtantium.

Quum liturgia ſollemnior *miſſa* iam olim dicta, (§. DCVIII. *) & haec adpellatio ipſi *euchariſtiae celebrationi* indita fuerit; (§. DCLXIII. *) nec Proteſtantes nomen hoc reſpuerunt, ſed potius liturgiam & ipſam *euchariſtiae ſollemniorem celebrationem* miſſam dixerunt. *r)* Immo in apologia Aug. Conf. *miſſam*, ſeu *euchariſtiam*, ſi totus cultus cum gratiarum actione, fide & precibus coniungeretur, *ſacrificium* dici poſſe, largiti ſunt aduerſariis. De reliquo vero *pontificiam miſſam* repudiarunt. *

* In ſacris enim nullum habet praeſidium. *Preces* ſuas *ſacrificia* dixere Chriſtiani, quae etiam in euchariſtia adhibitae fuerunt. *Oblationum* quidem fit mentio; ſed hae conſiſtebant in *munuſculis* fidelium. (§ DCCCLVIII. ſequ.) Cum vero pro offerentibus *preces* ad DEVM funderent, *ſignum communionis* in oblationum acceptatione & precum fuſione quaeſitum fuit. Hinc pro mortuis munuſcula oblata, in ſignum, quod in communione eccleſiae deceſſerint. Mox has oblationes de-

p) c. 45. *eod.*
q) c. 2. X. *de paroch.*
r) Auguſt. Confeſſ. *tit. de miſſa.*

defunctis prodesse putabant, vnde *purgatorio* & *missae sacrificio* via strata fuit. HILDEBRAND *in offertor. pro defunct.* Accessit *symbolorum* eucharisticorum *veneratio*, *multiplicatio rituum*, *vestimentorum* peculiarium, *communio* Presbyterorum *solitaria*, doctrina de *transsubstantiatione*, donec tandem missa seu eucharistia in *sacrificium* proprie sic dictum, quod Presbyter solitarie celebrarer, transmutata fuit. Rem omnem succincte exposuit IO. FR. BVDDEVS *de orig. missae pontific. quod ei non faueant Clemens Romanus atque Irenaeus.* (§. DCL.*)

§. DCLXXI.

Quodsi itaque *liturgiae* partem constituat *missa*, immo ipsa *eucharistiae* celebratio precibus ac hymnis peragi soleat, (§. DCLXX.) ritibus vero externis etiam DEVS colendus sit, (§. DCXVII. 3.) constat: 1) recte disposuisse ius canonicum, ne ante *missae finem* fideles discederent: *s)* 2) quum deinde iam olim in missae celebratione preces vsurpatae, & potissimum offerentium nomina recitata fuerint, (§. DCLXX. *) ipsas *preces modum adquirendi* postea constituisse, & in *monopolium* quoddam cleri transiisse, quod nec nostrae ecclesiae prorsus ignorant: 3) exinde preces in *decorum publicum* conuersas & ius *exigendi preces* inde natum fuisse: *t)* 4) Principem, vti de cultu & ceremoniis in genere disponere, (§. XXXVI. 1. §. LXXXIV. seq. & §. DCXXI. 5. seq.) ita decernere posse, pro

Consectaria quaedam.

s) c. 64. *de consecr.* D. 1.

t) Ill. BOEHMER diss. *de iur. prec. publ.*

pro quibus personis preces fieri debeant: (§. DCXXI. 7.) 5) recte facere Principem abrogando *abusus* in eiusmodi precibus publicis.

TIT. VIII.

DE POENITENTIA ET REMISSIONE.

§. DCLXXII.

Connexio.

POenitentia est *sacramentum*, (§. DCXXV. 4.) & cum confessione tanquam *praeparatio* praecedit eucharistiam, (§. DCLVI.) & sic, quae de ea iura canonica tradunt, dispiciendum est. Poenitentiam vero dicunt: *Vindictam a se ipso sumtam, puniens illud, quod quis commisisse dolet,* * *a)* vel: est *sacramentum, quod concurrente contritione, confessione, satisfactione & absolutione remissionem peccatorum operatur. b)*

Descriptio poenitentiae.

* Sic *poenam* in poenitentia quaerunt. (P. II. §. CCCLV. seq.) Proprie vero poenitentia est *displicentia* eorum, quae a nobis facta sunt. THOMASIVS *ad Lancell. not.* 117. Poenitentia olim erat disciplinae ecclesiasticae species. Eiecti enim non aliter recipiebantur, nisi peracta *satisfactione*. Haec in variis actibus poenarum, seu poenitentiae publicae consistebat, quos actus & poenitentiae gradus descripserunt MORINVS *de Sacramento poenitentiae*, SIRMONDVS *in hist. poenitentiae*, AL-

a) c. 4. & 6. *de poenit.* D. 3.

b) conf. LANCELOTTVS *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 5. §. 1.

ALBASPINAEVS *de vet. eccles. ritib.* add. BINGHAM *orig.* L. XVIII. CIRONIVS tit. *de poenitent & remiss.* Postea licet rigor disciplinae euanesceret, tamen creditum fuit. peccata citra *satisfactionem* aliquam non remitti. Hinc etiam delictorum occultorum *confessiones* suadebant, & simul confitentibus *poenam* aliquam iniungebant. Inde etiam nostro idiomate poenitentia non dicitur eine Reue, sed Busse, quae vox nihil aliud, quam poenam denotat.

§. DCLXXIII.

Diuidunt eam in *internam*, quae inter virtutes refertur, cum nihil aliud sit, quam *agnitio stultitiae nostrae, cum serio proposito, aliter in posterum agendi*; & *externam*, quam dicunt: *signum sensibile, seu imaginem rei sacrae, puta remissionis peccatorum per sensibilem contritionem, confessionem & absolutionem. c)* Diuisio.

§. DCLXXIV.

Externam subdiuidunt in *publicam* & *priuatam*. Illam imponendam esse censent *manifestis peccatis*; hanc vero *peccatis occultis*, quae proinde sigillatim sunt recensenda. *d)* Publicam rursus *sollemnem* & *non sollemnem* dicunt. Sollemnis est: *quae per modum iurisdictionis inuito, ab Episcopo, aut eius vicario, nisi casus sit reseruatus, pro magnis criminibus, plerumque semel tantum, certo tempore & certis obseruatis sollemnitatibus, iniungitur. e)* Non sollemnis vero est: *quam sacerdos* Subdiuisiones. Quid sollemnis? Quid non

c) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 7. §. 3.
d) c. 1. & 7. X. *de poenitent. & remiss.*
e) c. 61. 63. & 64. D. 50. c. 84. D. 3.

ſollemnis? *cerdos propter publica quidem, ſed non atrocia, delicta, certis obſeruatis ſollemnitatibus, decernit. f)* Priuata denique eſt: *quam ſacerdos propter peccata omnia etiam grauiora, ſed occulta iniungit. g)*

Quid priuata?

§. DCLXXV.

Axiomata. Tenenda de his poenitentiis axiomata: I. Publica poenitentia priuat iure communionis. II. Priuata ſaluo iure communionis imponitur & peragitur. III. Omnis poenitentia habet ſuos gradus. IV. Vt poenitentia ſacramentum ſit, coniunctim contritio, confeſſio, ſatisfactio & abſolutio adeſſe debent.

§. DCLXXVI.

Modus & effectus poenitentiae publicae. Quum itaque publica poenitentia priuet iure communionis, (§. DCLXXV. 1.) conſequens eſt: 1) vt, cum *cauſſae cognitione* ab illo, qui *iurisdictione* eſt praeditus, adeoque ab *Epiſcopo* imponenda ſit: *h)* (§. CCXLVI.** & §. CCXLVII. 3.) 2) vt tamen etiam *Archi-Diaconus* in caſibus non reſeruatis deſuper ſtatuere poſſit: (§. CCCCXXIII. ſeq.) 3) vt haec priuatio non ſolum ad *communionem eccleſiaſticam*, ſed & ad *ciuilem* ſeſe extendat, adeoque illi, quibus ea iniuncta, *α)* non poſſint *communicare*, niſi in articulo mor-

f) c. 63. D. 50. c. 19. C. 2. q. 1. c. 1. X. de *poenit. & remiſſ.*

g) c. 19. C. 2. q. 1. c. 31. C. 23. q. 4. c. 7. X. *de poenit. & remiſſ.*

h) vid. CIRON. ad tit. X. *de poenit. & remiſſ.*

mortis; *i*) nec β) *secularem militiam* vel *pompam* exercere; *k*) nec γ) in curia seculari *accusare*; *l*) nec δ) *matrimonio* iungi; *m*) (§. DCCXXXVI. * & §. DCCXLV. **) nec ε) ad sacros *ordines* promoueri: *n*) 4) vt propterea *sollemnis* certo tempore sub certis sollemnitatibus fieri debeat: *o*) 5) *non sollemnis* vero publice quidem & sollemniter, sed quocunque tempore imponatur, etiam ab illo, qui iurisdictione externa destituitur: *p*) 6) vt *clericis* iniuncta non fuerit, saltem hi solemnem non subierint: *q*) 7) vt poenitentia, cum vi iurisdictionis imponatur, *redimi* possit: (§. CCXLVII. 3.) 8) vt denique, peracta poenitentia, *ius communionis* restituatur. *r*)

§. DCLXXVII.

Quum deinde poenitentia priuata saluo iure communionis imponi & peragi possit, (§. DCLXXV. 2.) notari debet: 1) eam fideles olim *vltro* subiisse: *s*) 2) ex doctrina de satisfactione eam in *necessitatem* degenerasse:

Ratio poenitentiae priuatae.

i) c. 6. *seqq.* C. 20. qu. 6.
k) c. 3. *de poenit.* D. 5. c. fin. D. 50.
l) c. 65. *de poenit.* D. 1.
m) c. 13. C. 33. qu. 2.
n) c. 55. D. 50.
o) c. 63. & 64. D. 50.
p) c. 64. D. 50. c. 42. *de consecr.* D. 2. c. 1. X. *de poenit. & remiss.*
q) CIRON. *cit. loc.*
r) c. 64. D. 50.
s) SIRMONDV. *hist. poenit.* c. 5.

rasse: 3) arbitratos esse doctores, occulta delicta non esse *publice* punienda: *t*) 4) inculcasse eos, vt fideles *reatum* conscientiae ex plenitudine fidei *sponte* indicarent, donec tandem 5) Innocentius III. *u*) *necessitatem* omnibus christianis iniungeret: 6) *priuata poenitentia* saltem *occulta* peccata & crimina expiari: *x*) 7) ea reuelanda esse proprio sacerdoti vel semel in anno; (§. DCLVI. **) *y*) adeoque 8) ad *iura parochialia* id ipsum referri (§. CCCCLXII. 4.) 9) in necessitatis vero casu etiam *laicum* confessionem audire, & priuatam poenitentiam imponere. *z*)

§. DCLXXVIII.

In poenitentia hodie arbitrariae poenae occurrunt.

Quumque porro poenitentia suos habeat gradus, (§. DLXXV. 3.) sequitur: 1) vt imponenda sit secundum *peccatorum* circumstantias: *a*) 2) vt ipsa poenitentis *contritio*, *sexus* & *aetas* considerari debeat: *b*) 3) vt poenitentia quidem *poenis arbitrariis* absoluatur; *publica* vero 4) & manifesta *peccata* poenitentiae *certae* & *particulari* iuxta rigorem canonum subiaceant, *c*) ita tamen, vt

t) c.19. C.2. q.1. c.31. C.23. q.4.
u) c.12. X. *de poenit. & remiss.*
x) c. 7. *eod.*
y) c. 12. *eod.*
z) c.1. *de poenit.* D.6.
a) c.3. X. *de poenis.* c. 12. C. 15. q. 1.
b) c.8. X. *de poenitent & remiss.* c. 2. C. 26. q. 7. c. 84. *de poenit.* D. 1.
c) CORVINVS *institut. iur. can.* L.II. *tit.*7. §. 12.

vt 5) hodie & in *publica* poenitentia vel propterea poenae *arbitrariae* obtineant, quod *redemtio* earum admittatur. (§. DCLXXVI. 7.)

§. DCLXXIX.

Quum denique poenitentia, vt *ſacramentum* ſit, quatuor coniunctim requirat, (§. DCLXXV. 4.) notari debet: 1) *contritionem*, ſeu internam adflictionem & peccati commiſſi deteſtationem, cum emendationis propoſito praecedere: *d*) 2) eam ſequi *confeſſionem*, ſeu peccati proprii, per os proprium, reuelationem: *e*) 3) confeſſionem vel fieri *publice* coram omnibus, vel *priuatim* DEO vel ſacerdoti, *f*) & quidem 4) proprio ſeu parocho; (§. DCLXXVII. 7.) propterea quod vti in iurisdictione, ita & hic *competentia* quaedam deſideretur: (§. DCLXXVI. 1.) 5) ex licentia Epiſcopi aut proprii parochi confeſſionem *alii Presbytero*, *g*) & 6) in neceſſitatis caſu etiam *laico*, (§. DCLXXVII. 9.) fieri poſſe: 7) faciendam confeſſionem lingua cordis & carnis *h*) ſimul, etiam 8) in *ſcriptis*, a praeſente; *i*) 9) aperienda eſſe *peccata mortalia*, venialia vero citra culpam poſſe taceri: *k*) 10) illum, cui confeſſio facta, nil poſſe prodere ſub poena de-

Requiſita poenitentiae.

d) c. 31 32. 37. & 88. *de poenit.* D. 1.
e) c. 60. 86. & 88. *de poenit.* D. 1.
f) c. 90. *eod.*
g) c. 12. X. *de poenit. & remiſſ.* c. 2. *de poenit. in* 6
h) c. 4 C. 30. q. 5.
i) c. 83 *de poenit.* D. 1.
k) CORVINVS *cit. loc.* §. 10.

depositionis, *l)* quae celatio *sigillum confessionis* audit: *ll)* 11) facta confessione sacerdotem imponere *satisfactionem* iuxta qualitatem delicti: (§. DCLXXVIII.) *m)* 12) satisfacere peccatorem, dum *poenam* impositam *exsequitur: n)* 13) satisfactionem sequi *absolutionem*, & cum ecclesia reconciliationem, *o)* & quidem in DEI *vicem*, verbis plane *praetoriis: p)* denique 14) non omnem sacerdotem de omnibus peccatis absoluere, cum quidam casus Episcopis aut Pontifici sint *reseruati*. *q)*

DE POENITENTIA ET REMISSIONE EX MENTE PROTESTANTIVM.

§. DCLXXX.

Generalis obseruatio de doctrina Protestantium.

Ita cohaeret structura poenitentiae sacramenti. *Protestantium praxis* hic ita comparata est, vt conclusiones ex *reprobatis principiis* exhibeat, & sic, si illam ad principia reuocare velis, misere cohaereat. Nam poenitentiam *sacramentis* non adnumeramus; (§. DCXXXII. seq.) repudiamus doctrinam de

l) c.12. X. *de poenit. & remiss.*

ll) Maximopere hoc sigillum commendat ANONYMVS dans le *traité du secret de la confession.*

m) c.8. C.12. q.1. c.61. *de poenit.* D.5.

n) c.32. *de poenit.* D.3.

o) Clem.2. *de sepult.* c.3. seq. *de poenit.* D.7.

p) c.51. *de poenit.* D.1.

q) Clement.1. *de priuil.* c.1. D.20. I. G. KIENE *de cas. sib. Pontif Episc. & Prael. reseru.*

de *satisfactione*; profitemur, ad *remissionem* peccatorum sufficere *contritionem* & *fidem*; & nihilominus *necessitatem confessionis priuatae*, cum *iure* quodam *bannario*, propugnamus, *r)* qua in re ab ipsius LVTHERI doctrina, indole christianismi & statu ecclesiae genuino recedimus.

§. DCLXXXI.

Dabo breuiter nostram praxin. Repudiamus 1) specificam *peccatorum* in confessione *enarrationem*: (§. DCLXXIX. 9.) 2) *satisfactionem* pro peccatis per bona opera. (§. DCLXXIX. 11.) De reliquo vero 3) *confessionem* priuatam non solum *retinendam* censemus, sed quod magis est, eam α) e *iure diuino* repetimus; β) omnes, qui *sacra coena* frui cupiunt, ad eam adigimus; (§. DCLX. 5.) γ) facultatem remittendi peccata in DEI *vicem* ministris ecclesiae vindicamus, (§. DCLXXIX. 13. seq.) & δ) confessionem aeque vt sacramentorum perceptionem, bannario iure quodam circumdamus. (§. DCLX. 6. & §. DCLXXXV. 3. seq.) Haec vero nec cum scriptura cohaerent, nec cum doctrina LVTHERI, nec ex libris symbolicis vndiquaque probari possunt. *s)*

Ratio confessionis priuatae inter Protestantes.

§. DCLXXXII.

Sic itaque confessio nobis est: *generalis declaratio peccatorum commissorum, ante per-*

Descriptio nostræ confessionis.

r) vid. WILDVOGEL & KNORR *de poenit. eccl.* NIEMEYER *de discipl. eccles.*

s) vid. tract. meus vom Recht derer Beicht-Stühle Sect. I. c. 4.

ceptionem eucharistiae necessario facienda, qua peracta, minister ecclesiae in Dei vicem peccata remittit, & si quaedam illi fuere reuelata, taciturnitate perpetua custodit, pro ministerio vero praestito honorarium accipit.

§. DCLXXXIII.

Axiomata.

Exinde fluunt axiomata: I. Confessio est praeparatio ad eucharistiae perceptionem. II. Facienda personae habili. III. Reuelata in confessione non sunt manifestanda. IV. Soluuntur propterea iura stolæ. (§. CCCCLXVI)

§. DCLXXXIV.

Confessio est necessaria.

Quum itaque confessio sit praeparatio ad eucharistiae perceptionem, (§. DCLXXXIII. 1.) ad hanc vero homines cogi possint, (§. DCLX. 1.) consequens est; 1) vt etiam ad *confessionem* christiani adigi possint: *t)* 2) vt toties saltem peragenda sit, quoties *sacra synaxi* quis frui cupit: *u)* 3) vt *omitti nequeat*, cum non praeparati hoc epulo vesci haud possint: *x)* 4) vt tamen quandoque ex *iusta caussa* & *non confessi* ad eucharistiam admittendi sint; *y)* 5) vt ad confessiones audiendas certa loca, die Beicht-Stühle, adsint: 6) vt sicuti a sacra coena minister ecclesiae quem arcere possit, (§. DCLX. 7.) ita & a confessione repellere queat.

§. DCLXXXV.

t) CARPZOV. *iurispr. consist.* L. II. d. 296.

u) tract. meus vom Recht der Beicht-Stühle Sect. II. c. 2. §. 5.

x) vid. ibid. §. 3.

y) CARPZOV. *cit. loc.* d. 276.

§. DCLXXXV.

Quum deinde confessio facienda *personae habili*,(§.DCLXXXIII.2.)sequitur: 1) vt nemo *sibi ipsi* confiteri possit: *z)* 2) vt potius confessio peragenda sit *coram ministro* ecclesiae ordinato,(§.DLIX.9.)& quidem 3)*parocho*: (§.DXCV.5.) *a)* 4) vt,vbi plures ministri in vna parochia existunt, *electio* quidem ab initio quandoque libera sit; *electus* vero 5) *repudiari* amplius nequeat, sicuti & 6) citra licentiam parochi aut superioris *omnis mutatio* confessionarii interdicta sit, (§. DCLXXIX. 5.) *b)* nisi 7) rationalis & sontica caussa eam suadeat. *c)* Denique 8) vt confessionarius *in* DEI *vicem* peccata remittat. *d)* Cui faciendа?

§. DCLXXXVI.

Quumque porro reuelata in confessione non sint manifestanda, (§. DCLXXXIII. 3.) consequitur: 1) vt, licet ad confessionem specificam peccatorum nemo cogatur: (§. DCLXXXI. 1.) tamen *denudatio cordis* intimior non improbanda, sed cuiusuis arbitrio relinquenda sit: 2) vt natura huius denudationis *taciturnitatem* & suadeat & exigat: * *e)* Sigillum confessionis.

z) CARPZOV. *cit. loc.* d. 293.
a) tract. meus vom Recht der Beicht-Stühle Sect. II. c. 1. *§ 4. sequ.*
b) ibid. Sect. II. c. 1.
c) ibid. §. 13.
d) ibid *Sect.* I. c. 4. §. 17.
e) ibid. *Sect.* II. c. 4. §. 7.

3) vt omnis, cui confeſſio fit, ad *ſilentium* eiusmodi obligatus ſit: *f*) vt miniſter eccleſiae nequidem illa, quae *extra confeſſionem ſolemnem* pro exoneranda conſcientia illi manifeſtata ſunt, propalare poſſit: *g*) 5) vt hoc ſilentium ad *omnia crimina* pertingat, *h*) licet 6) ille, qui confeſſus eſt, diem obierit: *i*) 7) vt miniſter nequidem a *magiſtratu* ad reuelationem adigi poſſit: *k*) 8) vt incauta propalatio nullum confitenti grauamen inferre queat: *l*) 9) vt tamen taciturnitas haec non ad *perpetranda*, ſed ſaltem ad *perpetrata crimina* pertineat: *m*) 10) vt hoc ſilentium *ſigillum confeſſionis* merito dici ſoleat: *n*) (§. DCLXXIX. 10.) 11) vt violatores ſigilli *poenis ordinariis* & *extraordinariis* merito ſubiaceant. *o*)

* En *rationem genuinam* ſigilli confeſſionis. Fit enim peccatorum & criminum confeſſio ſpecialis, vt ſic *conſcientiae angoribus* conſulatur, non vt *inquiſitioni* cauſſa praebeatur. Hinc merito illam repudio rationem, propterea obſeruandum eſſe ſigillum, quod reuelata miniſtro eccleſiae non tam penes hominem, quam Deum

f) vid. tract. meus vom Recht der Beicht-Stühle Sect. II. c. 4. §. 8.
g) ibid. §. 9.
h) ibid. §. 10. ſequ.
i) ibid. §. 13.
k) ibid. §. 14. ſequ.
l) ibid. §. 16.
m) ibid. §. 17.
n) ibid. § 1. ſequ.
o) ibid. §. 28. ſequ.

Deum ipsum essent recondita. vid. tract. meus vom Recht derer Beicht-Stühle Sect. II. c. 4. §. 4. sequ.

§. DCLXXXVII.

Quum denique propter confessionem *iura stolae* exsoluantur, (§. DCLXXXIII.4.) notandum est, 1) huc referendum esse *nummum confessionarium*:* 2) eum, vti alia honoraria, ex *spontanea oblatione* ortum trahere, adeoque in se consideratum vitio carere: (§. CCCCLXVII.) hinc 3) illum nec hodie *iure perfecto* deberi: *p)* Denique 4) referri illum post obitum pastoris ad *annum gratiae*.

Nummus confessionalis.

* Sunt, qui nummi confessionarii originem antiquissimam faciunt, quorsum somnia profligaui im Recht der Beicht-Stühle Sect. II. c. 3. §. 1. seq. Alii eum ab Innocentio III. introductum putant, sed procul dubio nulla lege, sed potius consuetudine inualuit. Prima huius nummi vestigia in regulis CHRODOGANGI, (vid. §. CCCCLXXI.) reperiri putauit Gener. Dn. IO. GOTTFR. DE MEYERN, in scripto aliquoties laudato, cuius integer titulus est: Fortgesetzte Betrachtung, des von der Dom-Probstey Hildesheim, in denen mit der alldasigen Neustadt, vorwalteten Differentien, publicirten Diplomatis &c. worinnen von dem Monacho-canonicismo &c. gehandelt wird. Legi in regulis Chrodogangi: *si quis sacerdoti promissa sua, vel pro* CONFESSIONE, *aliquid in eleemosynam dare voluerit, hoc sacerdos a tribuente accipiat, & ex ea quod voluerit faciat*; non diffiteor. Inde tamen nondum adducor, vt hodierni nummi

p) tract. meus vom Recht der Beicht-Stühle *Sect.* II. c. 3. §. 31.

mi confessionalis initia in de repeterem. Pristina confessio non fuit *legalis*, sed *arbitraria*. Hodierna vero ex *necessitate* est subeunda. Salua vero res est, si dicas: distinguendum esse inter praemium laboris, pro praestita audientia, in *voluntarie* suscepta cordis denudatione, & inter compensationem, pro opere, circa *legalem confessionem* exhibito. Sed haec pace viri Generos. & amici dicta sunto.

§. DCLXXXVIII.

Epicrisis. Quodsi vero rem omnem ex veris & genuinis rationibus dimensurari velimus, multa aliter comparata esse deberent. Nam admisso principio, quod confessio priuata & sellae confessoriae ex *instituto* quodam *humano* profluxerint, immo in densissimo papatu natae fuerint; facile exinde erit coniectu, hoc institutum aut plane *abrogandum*, aut in *melius formandum* esse. Sic itaque 1) *absolutionis formula* precatoria & annunciatiua, non vero *praetoria* instar *sententiae* esse; & 2) omnis *coactio* hic exsulare deberet, quod ipse LVTHERVS docuit: *q)* 3) conuenientior *praeparatio* ad synaxin introducenda foret, quippe quae per confessionem priuatam vix obtineri potest; (§.DCLXII.5.sq.) *r)* 4) ius *bannarium* in electione & mutatione confessionarii vel penitus abrogandum, vel in iustos limites esset reducendum: (§.DCLXXII.7.) *s)* 5) cum confessio homini faciendа

q) LVTHER. *Tom.* VII. *Ienens.* fol. 10.
r) SPENER evangelische Glaubens-Lehre pag. 516.
s) Ill. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* IV. c. 1. §. 12.

enda partem poenitentiae vix constituat, admittendam omnino esse adsertionem, quod quis *seipsum absoluere* queat: (§. DCLXXXV. 1) 6) *ius excludendi* a confessione nulli ecclesiae ministro competere: (§. DCLXXXIV. 6) 7) congrua *salaria* (§. XCIII. 7) ministris ecclesiae esse constituenda, nummum vero confessionarium eliminandum, quo facto, forsan ipsa priuata confessio sua sponte corruet.

§. DCLXXXIX.

Quum vero poenitentia proprie sit *displicentia* eorum, quae a nobis facta sunt, postea vero speciem disciplinae ecclesiasticae constituerit, (§. DCLXXII.*) qua mediante a delinquentibus ecclesiae laesae *satisfactum*: satisfactionem vero pro peccatis Protestantes repudient; (§. DCLXXXI. 2.) consequens est, vt rectius *reiiciatur*, quam adprobetur poenitentia. Quum enim Protestantes poenitentiam priuatam, & diuisionem publicae, in solemnem & non solemnem (§. DCLXXIV.) reprobent; qua, quaeso, ratione *publicam quae coram ecclesia peragenda propter publica peccata*, propugnabunt? Nam & haec fluit ex doctrina de *satisfactione*, & ortum ducit ex confoederata disciplina, qua hodie, vbi ipsa respublica in facinorosos animaduertit, carere possumus. (§. XXXVI. 2. seq.) Sed & hic in contraria ruit peruersa praxis (§. DCLXXX.) nouo indicio, quam misere iuris-

Obseruatio de poenitentia.

pru-

prudentia cohaereat, *t)* ſed infra *u)* plura dicentur. (P.II.§.CCCLVIII.)

TIT. IX.

DE INDVLGENTIIS.

§. DCXC.

Connexio.

QVum in poenitentia poena adſit, (§.DCLXXII.*) poena vero arbitraria ſit, & remitti poſſit, (§. DCLXXVIII. 5.) haec ipſa vero remiſſio *indulgentiarum* adpellatione veniat; *x)* de his priusquam reliqua ſacramenta tangam, agendum erit. *

* Publicae poenitentiae olim certa erant praefinita tempora. Haec vero nonnunquam relaxabantur, id quod mediante *diſpenſatione* ſeu *indulgentia* fiebat. Saepe maior exinde in eccleſiam redundabat vtilitas. Nunquam vero denotarunt remisſionem peccatorum intuitu Dei, ſed *nudam poenae remiſſionem.* Ex quo vero dogma, quod Pontifex & Epiſcopi ex plenitudine poteſtatis peccata remittere poſſint, altas radices egit; inualuit etiam *venalis peccatorum remiſſio*, ita vt diplomata indulgentiarum ſub haſta venderentur. Sic indulgentiae antiquae cum hodiernis non conueniunt. ZIEGLER *de Epiſc.* L. III. c. 14. ESPEN. *iur. eccl.* P.II. *tit.* 17. c.7. §.3. ſequ.

§. DCXCI.

Quid indulgentiae?

Sunt vero indulgentiae: *moderatio poenitentiae, ſeu relaxatio poenae, cum peccatorum remiſ-*

t) conf. C. F. BVDDEVS von der höchſten Gewalt über die Kirche c. 2. §. 11.

u) conf. interim HOTTINGER *de poenit.*

x) c. *fin.* C. 2. qu. 3. c. 31. X. *de priuileg.*

remissione, auctoritate pleniori, certo tempore & certis de caussis facta. *

* Olim indulgentiae erant tantum *relaxationes canonum poenitentialium*, *seu simplices poenae externae remissiones.* Verum ex quo scholasticorum doctrina *thesaurum meritorum Christi & sanctorum* fabricauit, vid. Ill. BOEHMERVS *iur. eccl. Tom.* IV. *in diss. praelim.* & *infinitorum annorum poenitentias* excogitauit; indulgentia a *dispensatione* separata fuit, & peculiares regulas accepit.

§. DCXCII.

Exinde notanda axiomata: I. Relaxatio poenae pendet ex summa iurisdictione. II. Fit sub certo modo, & III. Certis ex caussis. Axiomata.

§. DCXCIII.

Quum itaque relaxatio poenae pendeat ex summa iurisdictione, (§. DCXCII. 1) Pontifici vero Supremátus vniuersalis & independens competat, (§. CCLXXXIV. 1.) consequens est: 1) vt etiam *thesaurus gratiarum* coelestium & terrestrium, adeoque *indulgentiarum* in eius custodia sit. *y)* Quum vero & reliqui *Episcopi* in partem sollicitudinis sint vocati, (§. V. 5.) & intuitu suarum ecclesiarum ordinariam potestatem exerceant, (§. CCXLIII seq.) sequitur: 2) vt & hi secundum quid & ex *beneficio Pontificis* (§. VI. 2.) huius gratiae dispensatores sint: *yy)* 3) vt ea- Quinam indulgentias largiri possunt.

y) c. 2. Extrau. comm. *de poenit. & remiss.* add. Ill. BOEHMERVS *iur. eccl. Prot. Tom.* IV. *diss. praelim.*

yy) c 14. X. *de poenit. & remiss.* c. 24. C. 24. *qu.* 1.

eadem obtineant in aliis Praelatis, qui Episcopalia iura exercent, quales sunt *Abbates insulati*, (§.CXCIV.*) quippe quibus hoc ipsum speciali *priuilegio* indultum: *z)* 4) vt aliis omnibus indulgentiarum erogatio interdicta sit.

§. DCXCIV.

Qua ratione conceduntur?

Quum deinde relaxatio fiat sub certo *modo*, (§.DCXCII.2.) sequitur: 1) vt hunc *Pontifex* determinare, adeoque 2) *verbo, litteris* & *qualibet scriptura* indulgentiam impertiri possit: *a)* quum 3) thesaurus hic *communicabilis* sit, & 4) ex cumulo *meritorum Christi & Sanctorum* impertiri soleat: *b)* 5) pro poenis in hac & futura vita alias sustinendis: *c)* 6) vt tamen indulgentiae desiderent *Christianos* deuotos atque obsequentes, *d)* 7) *contritos* & *confessos*, *e)* 8) *credentes*, 9) ei, qui concedit, esse *subditos*: *f)* (§.DCLXXIX.4.) 10) *implentes* per se, vel per alium, quae indulgentiae impleri mandant, nisi iusto impedimento, quominus id fieret, impediti fuerint: *g)* 12) vt tamen pro hoc the-

z) vid. c. 12. X. *de excess. praelat.*
a) c.fin.Extrau. Comm. *de poenit. & remiss.*
b) PETRVS MARIA PASSERINVS *de indulgent. qu.* 4.
c) vid. calendaria indulgentiarum apud Dn. KAPPIVM in der Sammlung vom Ablaß pag. 537.
d) c. 33. C. 11. q. 3. c. 7. C. 23. q. 4.
e) c. 1. Extrau. *de poenit. & remiss.*
f) c. 4. & 15. X. *de poenit. & remiss.*
g) CORVINVS *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 8. §. 6.

thesauro coelesti *thesauri mundi* defluere debeant.

§. DCXCV.

Quum denique indulgentiae elargiri soleant ex certis caussis; (§. DCXCII. 3.) vides, cur 1) aliquam *compensationem*, qua mediante redemtio temporum poenarum fiat, desiderent: 2) cur huc referant α) *redemtiones captiuorum*, β) *eleemosynas*, γ) *exstructiones templorum*, *h*) δ) *visitationes ecclesiarum* tempore Iubilaei, *i*) aliaque plura. Quibus ex caussis?

§. DCXCVI.

Quum vero ex doctrina Protestantium ad peccatorum remissionem sufficiant *contritio* & *fides*, (§. DCLXXX.) vides, nullum esse apud nos harum indulgentiarum vsum. Ast quum olim indulgentia nihil aliud fuerit, quam *simplex poenae externae remissio* (§. DCXCI.*) Protestantes vero poenitentiam publicam, ceu poenam ecclesiasticam propugnent, (§. DCXCI.) indulgentia nobis est: *remissio poenae externae*. Hanc vero indulgentiam largiri potest Princeps, (§. XCIII. 9.) *k*) Vsus inter Protestantes.

TIT. X.
DE EXTREMA VNCTIONE.

§. DCXCVII.

AD sacramenta etiam *extrema vnctio* refertur, (§. DCXXV. 7.) cuius indoles Connexio.

h) C. 1. *de poenit. & remiss. in* 6. c. 4. X. *eod.*
i) ESPEN. *iur. eccl.* P. II. *tit.* 17. c. 4.
k) C. F. BVDDEVS *cit. loc.* c. 5. §. 5.

Quid extrema vnctio? nunc eruenda erit. Est vero vnctio extrema: *Illinitio certarum partium corporis sanctificato oleo per Presbyterum, grauiter aegrotanti facta, vt non minus animae, quam corporis sanitatem operetur.* *

*Hanc ex scriptura *Jacob.* V. 14. 15. repetunt, sed temere. vid. IO. DALLAEVS *de extrema vnctione.*

§. DCXCVIII.

Diuisio. Eam diuidere solent in *internam*, qua cor; & in *externam*, qua corpus inungitur. Externam dicunt *sacramentum*, internam vero *rem sacramenti*, quum sic *remissionem peccatorum* producat. *l)*

§. DCXCIX.

Axiomata. Tenenda de hac vnctione axiomata: I. Vnctio extrema desiderat personas habiles eam administrantes: (§. DCXXIX.) II. Est medicina corporis & animae simul.

§. DCC.

Quis eam administret? Ex priori intelligis, 1) cur oleum ab *Episcopo* solo conficiatur: *m)* (§. CCXLVI. 2. *a)* 2) cur Presbyter seu *sacerdos* eam peragat: *n)* (§ CCXXXVI. 4.) 3) cur a *parocho* vel eius delegato administranda sit: (§. CCCCLXII. 3. seq.) 4) cur *parochus* aut delegatus eius *solus* sufficiat, licet alius clericus ceu adsistens simul adhiberi possit: *o)* 5) cur etiam ipse Episcopus eam peragere possit, (§. CCXLI.)

§. DCCI.

l) CORVINVS c. l. tit. 9. §. 3. & 4.
m) RHEGINO *de discipl. eccl.* L. I. c. 118.
n) c. 3. D. 95 c. 14. X. *de verb. signif.*
o) c. 14. X. *de verb. signif.*

§. DCCI.

Ex posteriori vides, 1) cur vnctio haec administretur saltem *aegrotis* non vero 2) illis, qui *morte violenta* perire debent, nec 3) *amentibus* aut *impoenitentibus*, (§. DCLV.5.) 4) cur dicatur *extrema*: 5) cur aegroti inungantur in corporis *partibus sensualibus*, ex quibus origo peccati descendit: *p)* 6) cur illa *peccati reliquias* abstergat: *q)* 7) cur *iterari* possit, si aegrotus ab aegritudine resurgat, & postea rursus in morbum cum periculo mortis incidat. * *r)* Sed haec vnctio apud nos exsulat.

Quibus administratur, & quomodo?

* Dantur etiam aliae vnctiones, vel cuiuis christiano communes, puta *vnctio post baptismum*, (§ DCXXX.*e*) vnctio in *confirmatione;* (§.DCXLVII.1.) vel particulares, vt *Episcoporum*, (§.CCCXLIII.8.) *Principum* secularium. Horum vnctio a capite ad brachium translata quidem fuit a Pontifice; CIRONIVS *paratitl.* X. *de sacra vnct.* Verum hodie in *capite*, vt olim in veteri foedere, peragitur. Scilicet vnctionis vsus est antiquissimus. Effectus erat *inuiolabilitas* & *sanctitas*. Hoc intuitu reges & sacerdotes inuncti fuerunt. Regum vero inunctio praetextum Pontifici praebuit, vt regum constitutiones sibi vindicare anniteretur, quem vero fastum perstrinxit illustr. Dominus a LVDEWIG *in tract. Naeniae Pontificis de iure reges appellandi.*

p) CORVINVS. c. l. §.6.
q) c. 2. D. 95.
r) De ROYE *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 8. §.8.

TIT. XI.
DE ORDINE.
§. DCCII.

Connexio. ORdinem inter ſacramenta referri notum eſt, (§.DCXXV.5.) licet ipſi Pontificii in nulla re adeo diſſentiant, quam vbi definire volunt, quot & quae ordinationes ſacramenta ſint. *s)* (§.CCXLVI.***) Nos breuiter communem doctrinam delineabimus.

§. DCCIII.

Quid ordo? Eſt vero ordo nihil aliud, quam: *res, ſeu vis inuiſibilis, quae officio ſacro ſtatim cohaeret, ſimulac quis mediante ordinatione cooptatus fuit.* *

* Non ſolum doctores, ſed ipſa canonica iura ſaepius ordinationem cum *ordine*, quatenus *ſacramentum* conſtituit, confundunt. vid. Tit. X. *de ſcrutin. in ordine faciend.* Sed ordinatio eſt *modus*, ſeu *actio* quaedam *externa*, per quam officium, vis & poteſtas ſacra confertur: Ordo vero eſt *res ipſa* ſeu *vis* & *poteſtas* ita collata. Nam ſicuti in imperio Romano ordinis notio *poteſtatem* & *dignitatem* denotabat: (§. CLVII.) ita etiam clericis eadem ratione ordinis adpellationem tribuerunt.

§. DCCIV.

Axiomata. Hinc fluunt axiomata: I. Ordo tribuit poteſtatem: II. Ex omnibus ordinibus vnum duntaxat conſtituitur ſacramentum.

§.DCCV.

s) ANDR. RIVETVS *in Cathol. orthodox. tract.* 3. q. 14. *nr.* 3.

§. DCCV.

Ex priori notandum: 1) ordinem non solum conferre *potestatem ordinis* stricte sic dictam, puta administrationem sacramentorum aliaque; (§.CCXLVI.1.) verum etiam, 2) quae quodammodo ex *iurisdictione* profluere videntur, puta facultatem excommunicandi, poenitentes absoluendi, aliaque: (§.CCXLVII.2.) 3) praecipuam potestatem consistere in conficiendo *eucharistiae sacramento*, & hanc in sacerdote *plenam* esse & *perfectam:* (§.DCLIII. 2. & 3. §. DCLIV. 1.) 4) in aliis vero inferiorum ordinum ministris, modo maiorem, modo minorem, quo magis *ad altaris ministerium concurrunt*, vel non: (§.CCXXV.) 5) ordinem imprimere *characterem*, adeoque 6) non posse *iterari ordines*, & quae sunt alia, (§. CLXV. seq. §. CC. seq. §. CCXVII. §. CCXXXV. §. CCXLIV. & DXLIX.) Consectaria primi axiomatis.

§. DCCVI.

Ex posteriori sequitur: 1) vt sacramenti ordinis plenitudo sit in *vno sacerdotio*: 2) vt tamen alii ordines de hac plenitudine participent, & ordines *per relationem* ad sacerdotium sint; 3) vt proinde singuli ordines separatim sacramentum haud constituant. (§.CC. seq. & § DXLIV.) Secundi.

§. DCCVII.

Protestantes negant sacramentum ordinis; quousque vero adsumenda iuris canonici, Vsus inter Protestantes.

nihilominus in ſuos vſus conuertant, iam enucleaui, (§. CLXXXI. & §. DL. ſeq.) adeoque actum non agam.

TIT. XII.
DE MATRIMONIO.
§. DCCVIII.

Connexio.

AD ſacramenta etiam *matrimonium* refertur, (§. DCXXV. 6.) tam propter *diuinam* in Paradiſo *inſtitutionem*, quam quod *myſterium vnionis* Chriſti cum eccleſia, ſub imagine coniugalis vnionis, adumbretur, de quo ſacramento nunc agendum erit.

§. DCCIX.

Quid matrimonium?

Matrimonium vero canonica iura eodem quidem modo, ac Romana definiunt, quod ſit: *viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitae conſuetudinem cum diuini & humani iuris communicatione continens*; ſed verba in alium plane ſenſum detorquent. *t)*

§. DCCX.

Commoda matrimonii.

Huic matrimoniali vinculo varia bona ſeu commoda, virtutes & effectus adſcribunt. Inter haec vero bona primarium locum adſignant 1) *ſacramento*, & inde pleraque aeſtimant, quo ipſo tamen verum matrimonii conceptum obſcurant, & omnia tenebris inuoluunt. Poſt ſacramentum ponunt 2) *fidem coniugalem*, quae excludit adulterium: dehinc

t) THOMASIVS *ad Lancelott.* not. 248.

hinc 3) *prolis generationem:* denique 4) vt sit *fornicationis remedium. u)*

§. DCCXI.

Protestantes negant quidem, matrimonium esse sacramentum; *x)* sed multi *typicam significationem* in sensu plane exorbitanti matrimonio adsignant: *qualitatem spiritualem* principaliter illi inesse contendunt, quo ipso reuera idem docent, quod Pontificii. Deinde plerasque *conclusiones* ex principio: quod *matrimonium sit sacramentum*, propullulantes, incaute retinent, & sic ita rem inuoluunt, vt rationem eierasse videantur, ceu mox videbimus. Doctrina Protestantium.

TIT. XIII.
DE SPONSALIBVS.

§. DCCXII.

MAtrimonium praecedunt *sponsalia*, & sunt illius initiamentum, quæ proinde nunc enucleari debent. Sunt vero sponsalia: *mentio & repromissio futurarum nuptiarum. y)* Connexio. Quid sponsalia?

§. DCCXIII.

Diuiduntur: in sponsalia *de praesenti*, & *de futuro*, puta *matrimonio.* * Illa sunt, *quae per verba praesentis temporis contrahuntur, & vinculum matrimoniale inducunt*, adeoque *improprie* sponsalia sunt. *z)* Haec sunt: *promissio futurarum nuptiarum per verba futuri temporis*, & sponsalia *propria* constituunt. Diuisio.

u) LANCELOTTVS *institut. iur. can.* L. II. tit. 9. §. 3.
x) THOMASIVS *cit. loc. not.* 292.
y) c. 3. C. 30. q. 5. L. 1. ff. *de sponsal.*
z) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 12. §. 3. & 4. ESPEN. *iur. eccl.* P. II. *tit.* 12. c. 1.

* Hanc diuisionem iam Romanis cognitam fuisse, probare voluit B. GVNDLING in *Gundlingianis* P. X. c. 1. qui se potissimum fundat in nota illa iuris antiqui distinctione, inter virginem *speratam*, *pactam*, *desponsatam*. Contra Romanos eam ignorasse, & illam ortum traxisse ex dissensu patrum, quorum quidam crediderunt, sponsalibus inesse *vinculum matrimoniale;* alii vero recte arbitrati fuerunt, sponsalia a matrimonio differre: scholasticos dehinc, vt discrepantes sententias conciliarent, distinctionem hanc attulisse, contendit illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. IV. *tit.* 1. §. 4. *sequ.* Hoc certum est, *magisterialem* esse hanc diuisionem, nec vllum exstare textum, qui illam exhiberet. Licet enim consensus *praesens* & *de futuro* quandoque occurrat; sponsalium vero de futuro & de praesenti, nulla mentio iniicitur, quam tamen diuisionem interpretes exinde fabricarunt. Videre scilicet, *consensum* facere matrimonium, hinc putarunt, tunc reuera nuptias adesse, vbi per verba *praesentis temporis* consensus declaratus fuerit. Hunc consensum etiam facto declarari posse, & sic *verum* in his sponsalibus adesse *matrimonium*, licet alia *solemnia ecclesiastica* deficerent. Sed ex sententia concilii Tridentini, hodie nulla occurrunt sponsalia de praesenti, quae *matrimoniale vinculum* inducerent. vid. ESPEN *iur. eccl.* P. II. *tit.* 12. c. 5. *nr.* 29. *sequ.*

§. DCCXIV.

Subdiuiso. Sponsalia de futuro vero vel *nuda* sunt & *simplicia*, cum despondentes nude & simpliciter *promittunt*, quod matrimonium inire vellent; vel *firmata*, cum *arrhae* interueniunt, aut *iusiurandum* interponitur. *a)*

§. DCCXV.

a) c. 4. X. *de sponsal.* c. 14. & 15. C. 27. q. 2.

§. DCCXV.

Quoad ſponſalia propria ſeu de futuro notanda axiomata: I. Sponſalia contrahuntur conſenſu legitime declarato: II. Sunt quodammodo contractus naturalis: *b)* III. Inducunt iuſtitiam publicae honeſtatis. Axiomata.

§. DCCXVI.

Quum itaque ſponſalia contrahantur, *conſenſu* legitime declarato; (§. DCCXV. I.) conſequens eſt: 1) vt ſufficiat, ſi de hoc conſtet, licet *nulli teſtes* interuenerint: *c)* 2) vt talis conſenſus varie poſſit declarari, *ore, ſcriptis, ſignis, per ſe & per alium; d)* dummodo 3) *legitima* & *categorica* declaratio ex verbis aut ſignis colligi poſſit; *e)* & 4) *libera voluntas* coactionis expers adſit; * nec non 5) *dolo* conſenſus elicitus haud fuerit: *f)* 6) vt *ipſae perſonae* ſponſalia ineuntes conſenſum declarare debeant, nec 7) *parentes* liberos inuitos deſpondere aut cogere poſſint: *g)* (§. DCCXXXIV. 9.) 8) vt tunc, vbi litteris conſenſus declaratur, neceſſe ſit, vt is, qui eas miſit, in *conſenſu perduret*, vsque dum & ille, ad quem litterae miſſae, conſenſerit: *h)* 9) vt per *procuratorem* tunc demum Requiſita conſenſus ſponſalitii.

 valide

b) vid. LAVNOIVS *de reg. in matrimon. poteſt.*
c) c. 1. X. *de clandeſt. deſponſ.*
d) CORVINVS *cit. loc. §. 6. ſequ.*
e) c. 7. X. *de ſponſal.* BROVWER *de iur. connub.* L. I. c. 20.
f) BROVWER *cit. loc.* c. 19.
g) c. 6. 13. 14. & 21. X. *de ſponſal.*
h) CORVINVS *cit. loc. §. 9.*

valide contrahantur, si is speciali mandato instructus, nec illud *reuocatum* fuerit: *i*) 10) vt illi demum valida sponsalia contrahant, qui *consentire possunt*, adeoque 11) *impuberum*, qui septennium excesserunt, permissa quidem, tamen inter *claudicantia* referenda sint: *k*) 12) vt ad sponsalia liberorum etiam *parentum consensu* opus sit, licet defectus illius matrimonium contractum non dirimat. *l*)

* Per *indirectum* autem *coactio* procedit, puta, vbi caelibatus legibus coercetur, aut saltem cum aliqua persona interdicitur. vid. Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. IV. *tit.* 1. §. 125. *sequ.* (§. DCCXXXIV. 12.)

§. DCCXVII.

Contrahuntur vel pure, vel die adiecta, vel sub conditione.

Quumque sponsalia sint quodammodo contractus naturalis; (§. DCCXV. 2.) sequitur: 1) vt contrahi possint vel *pure*, vel *adiecta die*, vel *adposita conditione*: 2) vt pura tunc sint, si certa conditio *expresse*, non adiecta, licet *tacitae* & subintellectae, ex natura negotii adsint, puta, α) *rebus sic stantibus*; *m*) β) si *sponsa* adhuc sit *intemerata*; *n*) γ) si vterque desponsatorum *aptus ad matrimonium*: 3) vt *dies* tunc adiectus sit, cum quis se intra certum temporis spatium nuptias con-

i) c. fin. *de procurat. in 6.*
k) c. 4. & 5. X. *de desponf. impub.*
l) c. 6. X. *de raptor.*
m) c. 25. X. *de iureiur.*
n) c. 2. C. 32. q. 6.

contracturum promittit: *o)* 4) vt dies vel *differendae*, vel *finiendae*, obligationis gratia adiici ſoleat: 5) vt ſub *conditione* tunc ſint contracta, cum in aliquem euentum differuntur: 6) vt conditio expreſſa *ſuſpendat* obligationem ſponſalitiam, niſi fuerit remiſſa: *p)* 7) vt non remiſſae conditionis *euentus* ſit exſpectandus: *q)* 8) vt partes & *expreſſe* & *tacite* a conditionibus recedere poſſint: *r)* 9) vt conditio *turpis* aut *impoſſibilis* ſponſalia *inualida* reddat. *s)*

§. DCCXVIII.

Ex eodem principio ſequitur: 10) vt contracta ſponſalia ſpem certam & *ius futuri matrimonii* inducant, adeoque 11) *poenitentia* aut renitentia vnius *diſſolui non poſſint*: *t)* 12) vt proinde *cogi* poſſint partes cenſura eccleſiaſtica ad matrimonium conſummandum: *u)* 13) vt tamen *obtorto collo* ad copulam trahi vix debeant. *x)* niſi α) *ſtuprator* puellam *dotare* nequeat, aut β) ſponſalia *copula carnali* fuerint confirmata: 14) vt minoribus etiam intuitu ſponſalium per *reſtitutionem in integrum* ſuccurrendum ſit:

Operantur ſpem certam nuptiarum.

o) c. 22. X. *de ſponſal.*
p) STRYK *de diſſenſu ſponſalit. Sect.* IV. c. 1. §. 26.
q) c. 3. 5. & 6. X. *de condit. appoſit.*
r) c. 3. & 6 X. *eod.*
s) ENGEL *colleg iur. can tit. de condit. adpoſ. nr.* 11.
t) c 10. X. *de ſponſal.*
u) cit. c. 10. ibique BARBOSA.
x) c. 17. X. *de ſponſal.*

sit: *y)* 15) vt *priora* sponsalia *posterioribus* sint praeferenda, *z)* nisi α) posteriora *concubitu*, *a)* aut β) *benedictione* sacerdotali fuerint confirmata; *b)* aut γ) posteriora sint *de praesenti*, priora autem *de futuro*: *c)* 16) vt *bina sponsalia* contrahentes non immerito poenam luant. *d)*

§. DCCXIX.

Quas ob caussas dissoluantur?

Porro ex hoc principio elicies: 17) sponsalia ad exemplum aliarum promissionum *varie dissolui*; quorsum referes α) tacitam conditionem, rebus sic stantibus, (§. DCCXVII. α) quae per varios particulares casus se diffundit; β) vbi altera pars contra *legem desponsationis* venit; *e)* γ) *mutuum dissensum*, *f)* licet sponsalia fuerint iurata; δ) *poenitentiam puberis*, qui impubes sponsalia contraxit; (§. DCCXVI. 11.) *g)* ε) *metum*, (§. DCCXVI. 4.) qui etiam sponsalia iurata nulla reddit, *h)* & ob quem puellae *sequestrari* possunt; *i)* (§. DCCXXXIV. 10.) dum-

y) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. IV. *tit.* 1. §. 88 *seq.*
z) c. 22. X. *de sponsal.*
a) c. 30. *eod.*
b) c. 31. *eod.*
c) c. 3. 15. & 31. *eod.*
d) c. 2. X. *de sponsa duor.*
e) c. 25. X. *de iureiur.*
f) c. 2. X. *de sponsalibus.*
g) c. 8. X. *eod.* & c. 2. X. *de desponsat impuberum.*
h) c. 2. X. *de eo, qui duxit in matrim.*
i) c. 14. X. *de sponsal.*

dummodo ζ) *metus* fuerit *iuſtus*, *k*) nec η) *facto* quodam *illicito* quis cauſſam dederit, *l*) nec θ) *metus purgatus* fuerit: *m*) (§. DCCXXXIV. 14. ſeq.) diſſolui porro, ι) vbi *dolo* quis circumuentus fuit, (§. DCCXVI. 5.) ita, vt *reſpectu circumuenti* ſponſalia ſint nulla: *n*) (§. DCCXXXV. 19.) κ) *lapſus temporis conuentionalis*, (§. DCCXVII. 4) *o*) & *legalis*, puta triennii, adſit: *p*) λ) *defectus* implementi aut conditionis exiſtat: (§. DCCXVII. 5. ſeq.) 18) vt his caſibus modo *cum*, modo *absque* cauſſae cognitione a ſponſalibus recedatur. *q*)

§. DCCXX.

Quatenus ſponſalia matrimonium cum conſanguineis deſponſati impediant?

Quum tandem ſponſalia inducant iuſtitiam *publicae honeſtatis*, (§. DCCXV. 3.) ſequitur: 1) vt diſſolutis morte ſponſalibus ſponſa non poſſit *nubere conſanguineis ſponſi*, & vice verſa: *r*) 2) vt id ipſum etiam in ſponſalibus *impuberum* obtineat: *s*) 3) vt tamen hoc ipſum de *puris*, non de *conditionatis* ſponſalibus intelligi debeat: *t*) 4) vt hoc im-

k) c. 15. & 28. *eod.*
l) III. BOEHMER *ad Coruin* L. II. *tit.* 13 §. 22. n. *u.*
m) c. 21. & 28. X. *de ſponſal.* c 2. X. *de eo, qui duxit in matrim.*
n) STRYK *de diſſenſu ſponſalit. Sect.* II. §. 14.
o) c. 22. X. *de ſponſal.*
p) c. 5. X. *eod.*
q) CORVINVS *cit. loc. tit.* 12. §. 27.
r) c. 4. & 8. X. *de ſponſal.* c. 12. X. *de ſponſ. impuber.*
s) CIRONIVS *ad tit.* X. *de deſponſ. impub.*
t) c. VI. *de ſponſ. in* 6.

impedimentum ſaltem pertingat ad *gradum primum: u*) 5) vt tamen *diſpenſatio* hic admitti poſſit & ſoleat, dummodo 6) ſuperſtes iureiurando ſe purget, quod nulla *copula carnalis* cum defuncto interuenerit. *x*)

DE SPONSALIBVS, QVATENVS PROTESTANTES SINGVLAREM DOCTRINAM FOVENT.

§. DCCXXI.

Mens Proteſtantium circa diuiſionem ſponſalium de praeſenti & de futuro.

Proteſtantes hic multa tranquilla varia ratione turbare ſolent. Recepere ſcilicet diuiſionem inter *ſponſalia de praeſenti*, & *de futuro*; (§. DCCXIII.) ſed *alias definitiones* horum ſponſalium dederunt, & nihilominus *concluſiones* ex definitionibus iuris canonici profluentes retinuerunt. * Nam I. Retinendam cenſuere eatenus hanc diuiſionem, vt ſponſalia *pura* eſſent ſponſalia *de praeſenti*, & quidem ſponſalia *proprie ſic dicta:* II. Ad ſponſalia de futuro retulerunt α) pacta futurorum ſponſalium ſeu *tractatus ſponſalitios*; β) Sponſalia *impuberum*; γ) Sponſalia *conditionata*; eiusmodi vero ſponſalia *impropria* pronuntiant. Ab hac vero Philoſophia ius canonicum in totum recedit. Sed hoc non obſtante plerique Proteſtantium concluſiones huius iuris ad ſua dogmata

u) conc. Trid. *Seſſ.* XXIV. c. 3.
x) CARPZOV *iurispr. conſiſt.* L. II. d. 121.

ta trahunt, cum tamen, vbi definitiones diſcrepant, eadem iura obtinere vix posſint.

* Vidit ſcilicet LVTHERVS, interpretes iuris canonici verbis, *praeſentis* aut *futuri* temporis, duntaxat inhaerere, quorum ineptias merito taxauit. vid. libellus eiusdem von Ehe-Sachen. Verum Pontificem & antiquos doctores non intellexit. Hinc aliter explicandam, & tunc retinendam eſſe hanc diuiſionem, cenſuit, videlicet vt *pura* dicerentur *de praeſenti*; *conditionata* vero *de futuro*. Haec noua Lutheri definitio, dehinc ſuperaddita fuit definitionibus iuris canonici, ita, vt ſponſalia de praeſenti iureconſulti aliter quidem definirent; nihilominus tamen concluſiones iuris canonici retinerent. Nam, duce CHEMNITIO in *loc. Theolog. de coniugio*, plerique etiam Theologorum putarunt, verba *de praeſenti*, & *pura*, de iure canonico coincidere, quod tamen a vero eſt alieniſſimum. Porro CHEMNITIVS *tractatus ſponſalitios* ſponſalia *de futuro* dixit; ſat incongrue quidem, tamen non ſine adſeclis. Porro ad ſponſalia *de futuro* retulit deſponſationes *impuberum* & *conditionatas*; ſponſalia vero, inter puberes *pure* celebrata, *de praeſenti*, dixit. Abhinc omnes iureconſulti nouos plane conceptus de ſponſalibus ſibi formarunt, & de praeſenti *propria*, de futuro vero *impropria* adpellarunt, ſed omnia contra mentem iuris canonici.

§. DCCXXII.

Verum licet nouae ſubſtitutae fuerint definitiones, deciſiones tamen iuris canonici, ex principio: ſponſalia de praeſenti eſſe matrimonium, propullulantes, ad noſtra *ſponſalia pura*, quae tamen in ſenſu iuris canonici ſunt

Concluſiones peruerſae inde deductae.

ſunt *ſponſalia de futuro*, tractae fuerunt. Inde intulerunt, 1) *delationem iurisiurandi* non obtinere, niſi pro ſponſalibus conſeruandis, ne praeſtito eo diſſoluatur matrimonium: *y*) 2) contra ſponſalia de praeſenti inualidam eſſe *transactionem*: *z*) 3) eſſe haec ſponſalia *indiſſolubilia*, adeoque diſſentientes ad ea conſummanda *cogi* poſſe: *a*) 4) inferre ea *matrimonium*: 5) indiſtincte tranſire per *concubitum* in matrimonium: *b*) 6) in *concurſu ſponſalium* poſteriora *pura* praeferri prioribus *conditionatis*: *c*) licet 7) ad priora, *poſt contracta de praeſenti*, acceſſerit concubitus aut hierologia: *d*) 8) *in dubio* contracta cenſeri ſponſalia *de praeſenti*: *e*) 9) ſponſam de praeſenti gaudere *priuilegio dotis*: *f*) 10) *ſententiae* ſuper ſponſalibus de praeſenti latae, poſtquam in rem iudicatam tranſierit, renuntiari non poſſe: *g*) 11) exſulare hic omnem *reſtitutionem in integrum*: *h*) & quae ſunt alia inſulſa conſectaria.

§. DCCXXIII.

---

y) CARPZOV *Lib.* III. Reſp. 57.
z) IDEM *iurisprud. conſiſtor.* Lib. III. d 44.
a) IDEM *ibid. Lib.* II. d. 133. *ſequ.*
b) IDEM *ibid.* d. 135.
c) IDEM *ibid.* d. 70.
d) HOPP *Comment. ad inſtitut. tit. de nupt.*
e) CARPZOV *cit. l.* d. 17.
f) HAHN *ad Weſembec. tit. quib. cauſis pign. vel hypoth. tacit.*
g) CARPZOV. *cit. l.* L. III. d. 35.
h) LAUTERBACH *ad tit.* ff. *de minor.*

§. DCCXXIII.

Derelinquere Proteſtantes potuiſſent placita iuris canonici, intuitu ſponſalium, & rem omnem potius ex ſua natura aeſtimare. Potiſſimum hoc facere debuiſſent in doctrina de *diuiſione* inter ſponſalia de praeſenti & de futuro, cum illis ſufficere potuiſſent ſimpliciſſima iuris naturae fundamenta. Interim ſi iuxta ius canonicum res matrimoniales diiudicare volumus, dextre illud adplicandum erit. Hinc in ſponſalium materia haec duo potiſſimum obſeruanda forent: I. Ea, quae de ſponſalibus *de futuro* in iure canonico occurrunt, illa ſponſalibus *de praeſenti*, prout in noſtro foro definiuntur, tribuenda ſunt. II. Euitandae tamen ſunt eae concluſiones, quae & ſponſalium materiam ex hoc principio inquinarunt, quod *matrimonium* ſit *ſacramentum*. Epicriſis. Duae regulae obſervandae.

§. DCCXXIV.

Ex prima regula diſcimus: 1) exſulare apud nos ſponſalia de praeſenti, *in ſenſu iuris canonici:* * 2) ſponſalia *conditionata* aeque obligare ac *pura*, vt euentus conditionis exſpectari debeat: (§. DCCXVII. 7.) 3) falſum eſſe adſertum: *purum conſenſum* in ſponſalia eſſe *matrimonium* coram DEO & hominibus; E contra verum: 4) ſponſalia de *futuro*, eſſe *proprie* dicta ſponſalia: nec 5) huc referri poſſe *tractatus ſponſalitios:* 6) ſponſalia *impuberum* eſſe quidem *proprie* dicta ſponſalia, ſed *imperfecta:* (§. DCCXVI. 11.) Concluſiones ex regula prima.

7) pura ſponſalia haud eſſe indiſſolubilia, ſed potius admittere iuſtas repudii cauſſas: (§. DCCXIX.) proindeque 8) exſulare merito *coactionem abſolutam*; (§. DCCXVIII. 13.) 9) *priora* licet ſint conditionata, *poſterioribus* puris omnino eſſe praeferenda: (§. DCCXVIII. 15.) vt alia plura taceam.

* Ceteris vero paribus huc referre poſſes ſponſalia *concubitu firmata.*

§. DCCXXV.

Ex ſecunda regula.

Ex ſecunda regula obſeruandum: ſponſalia haud tranſire *in matrimonium*, licet illis acceſſerit *concubitus* aut *hierologia*, niſi α) *conſenſu parentum* fuerint firmata: β) maſculus ea contrahens prudentia *alendi familiam* gaudeat, & γ) nulla *priora ſponſalia* adſint. Haec enim poſterioribus, miſſis iuris canonici principiis, (§. DCCXVIII. 15. α) ſeq.) eatenus praeferenda ſunt, vt *coactio ſecundum quid* hic adhibeatur.

TIT. XIV.
DE NVPTIIS IVXTA IVS CANONICVM.

§. DCCXXVI.

Connexio.

QVum ſponſalia ſint *matrimonii initiamentum*, (§. DCCXII.) de matrimonio vero ſaltem actum fuerit, qua ratione illud *ſacramentis* adnumeretur; (§. DCCVIII. ſeq.) iam vero multa alia ſuperſint, quae in matrimoniali vinculo contrahendo obſeruanda

da veniunt; merito paullo plenior tractatio *de nuptiis* instituenda est.

§. DCCXXVII.

Nuptiarum seu matrimonii * definitionem, prout a canonistis ea tradi solet, iam vidimus; (§. DCCIX.) verum, perpensis recte traditis iuris canonici, nuptiae iuxta illud sunt: *Sacramentum laicis proprium, quo vir & mulier, secundum praecepta ecclesiae, coniunguntur. i*) Definitio nuptiarum.

* Synonimice hic sumo verba, non in sensu iuris Romani, iuxta quod nuptiae sunt vocabulum iuris ciuilis, matrimonium vero iuris gentium.

§. DCCXXVIII.

Sunt vero nuptiae vel *publicae*, quae in praesentia testium, seruatis sollemnitatibus ecclesiasticis, contrahuntur; vel *clandestinae*, quae his requisitis carent. Deinde cum nuptiae christianorum inter *sacramenta* relatae fuerint, (§. DCCVIII.) inualuere diuisiones, vt alia matrimonia sint *legitima* & *non rata*, qualia inter infideles occurrerent; *k*) alia *rata* & *non legitima*, inter christianos quidem, sed neglectis sollemnitatibus ecclesiasticis contracta; alia denique *legitima* & *rata*, vtpote inter fideles, obseruatis sollemnitatibus ecclesiasticis, celebrata. *l*) Diuisiones.

i) conf. c. 2. C. 32. q. 2.
k) conf. c. 7. & 8. X. *de diuort.*
l) c. 1. & 15. C. 28. q. 1.

§. DCCXXIX.

Subdiuisio.

Ratum vero & legitimum matrimonium vel *initiatum* dicunt, vbi consensus de praesenti est declaratus; (§. DCCXIII.) *m)* vel *consummatum*, vbi consensui carnalis copula accessit: *n)* quo casu dicitur matrimonium *perfectum*, quia non solum *indissolubilitas*, sed & *sacramentum* in plena sua significatione adest.

§. DCCXXX.

Axiomata.

Inde elicio axiomata: I. Bonum nuptiarum seu matrimonii palmarium consistit in sacramento. II. Ineuntur nuptiae potissimum ad procreandam sobolem. III. Iniri debent modo legitimo; & IV. Cum legali dispositione obseruanda simul praecepta ecclesiae. V. Rite contractae nuptiae producunt varios effectus ciuiles.

§. DCCXXXI.

Conclusiones quaedam ex doctrina de sacramento matrimonii.

Quum itaque bonum matrimonii palmarium consistat in *sacramento*, (§. DCCXXX. 1.) sacramentum vero propterea dicatur, quod vnionem Christi cum ecclesia referat, (§. DCCVIII.) denique tunc demum plenum sacramentum adsit, vbi *copula carnali* consummatum est; (§. DCCXXIX.) sequitur: 1) vt non sint vna caro vir

m) c. 2. C. 27. qu. 2.

n) c. 2. X. *de conuers. coniug.* c. 34. sequ. C. 27. q. 2.

vir & mulier, nisi cohaeserint *copula maritali: o)* 2) vt *impotentia coeundi* perfectionem matrimonii impediat: (§. DCCXXXII. 2. sq.) 3) vt matrimonium propterea sit *sacrum* aut *sanctum*, & 4) *negotium ecclesiasticum*, adeoque vnice ex legibus ecclesiasticis aestimandum: *p)* 5) vt validum sit matrimonium liberorum sine *consensu parentum* contractum: *q)* (§. DCCXVI. 12.) 6) vt etiam *serui* legitima & rata contrahant matrimonia; *r)* 7) vt *polygamia* prohibita sit, & seueris poenis subiaceat: *s)* 8) vt coniuges *eiusdem religionis* esse debeant: *t)* 9) vt *indissolubile vinculum* constituat, *tt)* adeoque 10) annullari nequeat, nisi vbi *impedimenta*, quominus subsistere possit, adducantur: quo casu quilibet agere potest, licet, vbi plures concurrunt, certae personae praeferantur: * *u)* vt alia taceam.

* In hac accusatione, seu impedimentorum allegatione plura singularia admittunt, v. g. quod credendum sit alleganti propriam turpitudinem; aliaque. vid. Ill. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* L. IV. *tit.* 3. §. 36.

o) c. 16. *seq.* C. 27. q. 2.
p) GALESIVS *de eccles. in matrim. potest.*
q) c. 6. X. *de raptoribus.*
r) c. 1. C. 29. q. 2. GVNDLINGIAN P. X. *art.* 3.
s) c. 4. C. 32. q. 4. c. 3. & 5. X. *de spons. duor. Conflit. crimin. art.* 121.
t) c. 12. 15. & 17. C. 28. q. 1.
tt) c. 7. C. 30. q. 5.
u) vid. tit. X. *qui matrim. accus. poss.*

§. DCCXXXII.

Qualitates eorum, qui matrimonia ineunt.

Quum deinde nuptiae potissimum ineantur ad *procreandam sobolem*, consequens est: 1) vt *mutuum adiutorium* sit finis secundarius: *x*) 2) vt nuptias celebrantes debeant esse *matrimonii capaces*, seu in eo statu, vt *coire* queant, quem statum ex *annis pubertatis* metiuntur: * *y*) 3) vt etiam puberes in *conditione cohabitandi* constituti esse debeant, adeoque nullum sit matrimonium, *α*) cum *eunucho* contractum, *z*) vel *β*) cum *impotente* seu ob vitium naturale ad cohabitandum inhabili, vel *γ*) cum *femina nimis arcta*, *a*) vel *δ*) cum *fascino* ligato, & ad rem veneream inepto reddito, *b*) vel *ε*) *contagioso morbo* laborante, *c*) celebratum; dummodo *ζ*) inhabilitas sit *perpetua*, vt ope medicorum tolli non possit; *d*) *η*) an-

x) ALBERIC. GENTILIS *de nupt. Lib.* V. c. 3.

y) c. 3. X. *de desponf. impuber.* c. 8. & 9. X. *de sponsal.*

z) vid. Bulla Sixti V. *in bullar. magn.* T. II. pag. 587.

a) tit. X. *de frigid. & malefic.*

b) c. 4. C. 33. q. 1. c. 5. X. *de frigid. & malefic.*

c) tit. X. *de coniug. leprof.*

d) c. 3. X. *de frigid. & malef.*

η) *antecedens* matrimonium; *e)* θ) legitime *probata: f)* 4) vt tamen in impotentia non *absoluta nullitas*, sed saltem *secundum quid* occurrat: *g)* 5) vt proinde multo magis cum *sterili* nuptiae subsistant: *h)* nec non 6) vt *senum* nuptiae sint tolerandae, & sic 7) pariter subsistat matrimonium *iuuenis* cum *vetula*, licet *parum decora* & *honesta* sit haec coniunctio. *i)*

* Vtrum iura canonica etiam *inspectionem corporum* ad explorandam pubertatem approbent, dubium est. Innuere id videtur c. 3. X. *de desponf. impub.* Re vero accuratius perpensa Pontifex saltem de externo corporis schemate loquitur. vid. GVNDLINGIAN. P. XXIV. *art.* 2. §. 16.

§. DCCXXXIII.

Quumque porro nuptiae contrahi debeant *legitimo modo*, (§. DCCXXX. 3.) & in sponsalibus consensus legitimus & liber desideretur; (§. DCCXVI.) sequitur: 1) vt multo magis in nuptiis *consensus coniungendorum*, &, 2) si parentes habeant, *parentum* ne-

Qualis consensus in contrahendo matrimonio desideretur.

e) c. 25. C. 32. qu. 7. c. 1. X. *de coniug. leprof.*
f) c. 4. X. *de probat.* c. 4. & 5. X. *de frigid. & malef.*
g) c. 4. & 5. X. *de frigid. & malef.*
h) conf. BASILIVS PONCE *de matrimon.* Lib. VII. c. 55. sequ.
i) HOFFMANN *de matrim. sexagen. cum quinquagen. membr.* 1. c. 1. §. 11.

neceſſarius ſit: *k)* 3) vt tamen hodie talis conſenſus ſaltem ex honeſtate requirendus ſit, *l)* nec matrimonium ob huius defectum annullari queat: (§. DCCXXXI. 5.) 4) vt conſenſus *ſolemniter* in eccleſia ſit declarandus: (§. DCCXXXVIII. 1.) 5) vt *voluntarius* eſſe debeat: *m)* adeoque 6) carere *vi, metu, dolo, errore.*

§. DCCXXXIV.

Exſulare debet coactio.

Vis praeſupponit: *impetum maioris rei, qui repelli nequit.* Metus eſt: *inſtantis vel futuri periculi cauſſa mentis trepidatio.* Sed licet inter ſe differant vis & metus, tamen quod *vi atroci* fit, id etiam *metu* fieri dicitur. Hinc recte iura canonica intulerunt: 7) vt vis ab illo adhibita, cui nullum ius cogendi eſt, ſit *iniuſta*, & metu geſta, *ipſo iure nulla. n)* Hinc ſequitur: 8) vt *matrimonium coactum*, nullum ſit pronuntiandum: *o)* 9) vt nec *parentes* liberos ad matrimonia *cogere* poſſint, (§. DCCXVI. 7.) *p)* quum potius 10) *ſequeſtrum* liberorum contra vim imminentem decerni ſoleat: (§. DCCXIX. ε) *q)* 11)

k) c. 1. ſequ. C. 30. q. 5. c. 12. C. 13. q. 2.
l) concil. Trident. *Seſſ.* XXIV. c. 1.
m) c. 7. X. *de ſponſal.*
n) GVNDLING *de efficient. metus.* c. 4.
o) c. 14. X. *de ſponſal.*
p) c. 6. 13. 14. & 21. X. *de ſponſal.*
q) COCCEIVS *diſſ. de ſequeſtro femin.* c. 2.

11) vt proinde nemo *obtorto collo* ad copulam rapiendus sit, *r)* nisi in casibus supra memoratis: (§. DCCXVIII. 13. α & β) 12) vt tamen coactio *directo* ad matrimonium ineundum tendere debeat, cum *indirecta coactio* (§. DCCXVI. *) arbitrium liberum relinquat: 13) vt metus etiam *a tertio* incussus nullum reddat matrimonium: *s)* 14) vt tamen is saltem metus momentum faciat, qui est *iustus: t)* 15) vt proinde huc non pertineat metus *reuerentialis: u)* 16) vt nec attendi debeat metus *purgatus: x)* nec 17) vbi facto illicito quis *caussam dedit coactioni.* (§. DCCXIX. & seq.)

§. DCCXXXV.

Quum deinde & *dolo* carere debeat consensus, (§. DCCXXXIII. 6.) ad dolum vero quaeuis *calliditas, fallacia, machinatio, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita* referenda sit; *y)* porro consequitur: 18) vt *dolo* circumuentus non tam consenserit, quam *deceptus* fuerit, adeoque 19) dolus, ratione *decepti*, matrimonium nul- Et dolus.

r) c. 17. X. *de sponsal.* add. c. 10. & 22. *eod.*
s) conf. c. 11. X. *de desponf. impub.*
t) c. 6. 15. & 28. X. *de sponsal.*
u) c. 11. X. *de desponsat. impub.*
x) c. 2. X. *de eo, qui dux. in matrim.* c. 28. X. *de sponsal.* c. 4. X. *qui matrim. accus.*
y) L. I. §. 2. ff. *de dolo malo.*

Quatenus officiat error?

nullum reddat: *z) (§ DCCXIX. 1) nec minus ex necessitate consensus eliciunt, 20) *errorem* eatenus vitiare matrimonium, vt errans ab eo resilire possit: dummodo 21) error contigerit circa *substantialia*, quum *accidentalia* nullam considerationem mereantur. ** *a*) Tandem recte inde inferunt: 22) vt *furor* impediat nuptias futuras; *b*) & 23) vt *nudus concubitus* matrimonium haud efficiat. *c*)

Furor?

* Non ratione *decipientis*, quod discrimen non satis perpendit Innocentius III. in c. 26. X. *de sponsal.*

** Ita plerumque in erroris materia Iureconsulti versantur. Nec omni verisimilitudine destituta est eorum adsertio. Omnis enim contractus desiderat *consensum*: consensus non adest, vbi deest cognitio obiectorum, super quibus contrahimus. Nulla vero pactio citra certum obiectum & reciprocam voluntatem valida est. Sic, vbi erro, non volo id, super quo contraho, sed volo aliud: qui aliud vult, cum compaciscente non consentit: qui non consentit, non paciscitur; qui non paciscitur, nullum ius nec obligationem consequitur, quae alias ex conuentione oritur. Hactenus omnia sunt plana. Sed nunc quaeritur: quis damnum fere debeat, vbi erratum est? Non erranti nihil potest imputari; illi vero, qui errauit, aliquid imputari potest. Adest sane in errore *culpa voluntaria*: omnis culpa *quasi delictum* constituit: culpa voluntaria tollere con-

z) STRYK *de dissens sponsalit. Sect.* II. § 9. *sequ.*
a) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 13. § 23. *sequ.*
b) c. 14. X. *de sponsal.*
c) GIRONIVS *ad tit.* X. *de sponsal.*

consensum non videtur. In omni enim commissione & omissione obligatio adest, vt ille, qui nihil omisit aut commisit, indemnis seruetur. Compendiosiori via hoc ipsum fieri nequit, quam obseruatione & adimpletione contractus. Hoc ipsum in matrimonii materia eo magis obtinere debet, quod damnum, non erranti per errorem alterius illatum, per *aequivalens* sarciri vix possit. Si rationes subductae errantem ab obligatione liberare possent, etiam id praestare deberent, vbi in accidentalibus erratum fuit. Verum cum hoc doctores non concedant, quo quaeso iure resiliendi facultatem largiuntur, vbi circa substantialia erratum? Vtrobique *culpa errantis* adest. Proinde recte statuo: *errorem imputari erranti*, nisi vbi *dolo* alterius contrahentis ad errorem adductus fuerit. Hoc eo lubentius facio, quod distinctio inter substantialia & accidentalia, adeo aequiuoca sit, vt certae decisiones inde formari nequeant. conf. *Guidlingian.* P. XXXIII. *art.* 1.

§. DCCXXXVI.

Impedimenta quaedam nuptiarum.

Quumque vlterius cum legali dispositione obseruanda sint praecepta ecclesiae, (§. DCCXXX.4.) vides, 1) cur matrimonium in quacunque *cognatione* (§. DCCXXXIX. sq.) contrahi nequeat, nisi 2) accedat superioris *dispensatio*; *d*) quae vero 3) contra *fidei articulos* & *statum ecclesiae generalem* largiri non debet: *e*) 4) cur *iustitia publicae honestatis* (§. DCCXX.) matrimonia impediat: 5) cur *votum castitatis* nuptiis impedimento sit, ita tamen

d) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 13. §. 73.

e) IDEM *ibid.* §. 74.

tamen, vt & hic distinctio inter solemne & minus solemne votum (§. CCCCXCVIII.) obtineat, quum illud contractum etiam matrimonium dirimat; hoc contrahendum saltem impediat: *f)* 6) cur etiam *ordo* nuptias non solum respuat, verum etiam contractas dissoluat: (§. CCXIII. seq.) *g)* 7) cur, qui se *adulterio* polluerunt, copulari nequeant, vbi scilicet α) adulterium coniunctum fuit cum *machinatione in mortem prioris* coniugis; * aut β) adulteri *viuente* legitima *coniuge* sibi *fidem de matrimonio* dederunt. *h)*

* Si coniuges se inuicem occiderint, iniunxerunt superstiti in poenam, vt *caelibatum* viueret, quae poena etiam in aliis caussis, maxime vbi contra leges matrimonii peccatum fuit, iiuncta fuit. Verum haec poena fluxit ex *statu poenitentium* antiquo, nec *continentia perpetua* principaliter & per se *in poenam* excogitata aut imposita fuit. Quum vero crimina quaedam *perpetua* plecterentur *poenitentia*, per necessarium consequens etiam *caelibatus perpetuus* tunc obtinuit. Ex quo vero post sec. XII. status poenitentiae plane mutatus fuit, etiam haec caelibatus poena amplius obtinere nequit. conf. LVDOVICI *dissert. de caelib. poenae nomine imposito.*

§. DCCXXXVII.

Vlterior impedimentorum deductio.

Ex eodem discimus porro: 8) cur matrimonia, quibus alias nullus defectus obstat, con-

f) CORVINVS *cit. l. §.* 80. & 104. *tit.* X. *qui cler. vel fouent.*

g) IDEM *ibid. §.* 81. & *cit. tit.* X. *qui cler.*

h) c. 2. & 4. C. 31. q. 1. c. 1. X. *de conuers. infid. tit.* X. *de eo, qui dux. in matrim.*

contrahi nequeant intra *tempora clausa*, seu interdicta ab ecclesia, quae alias tempora *feriarum* dicuntur, quorsum referunt α) tempora *ieiuniis* & *poenitentiis* dicata, *i)* β) tempus *quadragesimae*, *k)* γ) spatium ab *aduentu domini* vsque ad octauam Epiphaniae:* 9) cur nuptiarum solemnitas etiam suspendi debeat, vbi iudex ecclesiasticus, aut parochus *consummationem interdicit*, forsan quod lis de sponsalibus mota aut aliud impedimentum subsit, donec hoc ipsum cognitum & excussum, *l)* quale quid *interdictum ecclesiae* in specie dici solet: 10) cur matrimonium contra illud contractum *poenitentia* mulctetur; de reliquo vero, si nullum impedimentum subsit, valeat: 11) cur quandoque, donec super impedimento cognitio instituta fuerit, matrimonium lite pendente & *dirimi possit*, & debeat. *m)*

* Ex dispositione concil. Trident. duo duntaxat *tempora clausa* sunt: 1) *ab aduentu* domini, vsque *ad diem Epiphaniae*; 2) a *feria quarta cinerum* vsque ad *octauam Paschatos* inclusiue. Concil. Trid. *Sess.* XXIV. *de reform. matrim.* c. 10.

§. DCCXXXVIII.

Vlterius exinde constat, 12) cur nuptiae, vt non solum legitimae, sed etiam *ratae* sint, (§ DCC

Nuptiae solemnitatibus ecclesiasticis consummandæ.

i) vid. c. 1. sequ. C. 33. q. 4.

k) c. 8. sequ. C. 33. q. 4. c. 16. *de consecr.* D. 5.

l) c. 1. sequ. X. *de matrim. contract. contr. interd. eccl.*

m)) c. vlt. X. *eod.*

(§. DCCXXVIII) ſolemnitate eccleſiaſtica ſeu hierologia mediante ſint conſummandae: * *n)* 13) cur ad praecauenda clandeſtina atque illegitima matrimonia introducta ſit *proclamatio publica*, quae nomine *banni* venit: *o)* ** 14) cur matrimonium, omiſſis ſolemnitatibus contractum, dicatur *clandeſtinum: p)* 15) cur tamen *copulatio clandeſtina*, a ſacerdote facta, *legitimum* faciat matrimonium: *q)* 16) cur ipſi *Principes* ad haec ſolemnia obligentur: (§.VII.2.) 17) cur matrimonia *conſcientiae* ſint coniugia illegitima, irrita, nulla: *r)* 18) cur tamen *matrimonium* ad *morganaticam* ratum ſit coniugium.

* Facit quidem *conſenſus* nuptias; ſed in ſtatu ciuili *publica* ſimul *declaratio* deſideratur. Hinc etiam primaeui Chriſtiani ſeſe compoſuerunt ad ritus receptos, quatenus a ſuperſtitione alieni erant. Paullatim introducebant *ſolemnia eccleſiaſtica*, verum, iis etiam omiſſis, legitimum aderat matrimonium. Ex quo vero ſolemnia eccleſiaſtica robur acceperunt per leges, diſtinctio orta eſt, inter matrimonium *ratum* & *legitimum*. (§.DCCXXVIII.) Sed *arbitrarium* eſt, quibus modis conſenſus matrimonialis declaretur, licet pro *neceſſitate* hierologiae multi Proteſtantium non aliter pugnent, ac ſi illa *iuris diuini* eſſet. Fateor, *benedictiones* adhibuiſſe chriſtianos, quae tamen

n) c. 1. & 5. C. 30. *qu.* 5. c. 2. & 3. X. *de deſponſat. impub.*

o) c. 27. X. *de ſponſal.*

p) c. 2. & 3. X. *de clandeſtin deſponſat.*

q) c. 2. X. *eod.*

r) conf. WILLENBERG *de matrimon. conſcient.*

men non praecise a Presbyteris impertitae fuerunt. Tandem vero vsus *benedictionis sacerdotalis* legibus publicis praescriptus & in praxin deductus fuit, citius tamen in occidente, quam in oriente. Ibi enim benedictio iam sec. VIII. cognita; hic sec. IX. demum introducta, vbique tamen mox ita propugnata fuit, vt etiam *seruorum contubernia*, benedictione tali destituta, inter scortationes relata fuerint. vid. Illustr BOEHMER *iur eccl. Prot.* L.IV.*tit.*3. §.25.sequ. GVNDLINGIAN. P. X. *art* 3. Tandem benedictio nubentium inter *parochiales* actus relata. (§. CCCCLXII.6.) Inde variae liturgiae nuptiales ortae.

** Sunt *citationes edictales*, adeoque & fiunt 1) *trina vice* & quidem 2) per *trina interualla*, ita, vt haec legitimum citationis spatium absoluant: denique 3) *loco competente*. Habent itaque effectum *peremtoriae citationis*, nec post hierologiam admittendus contradictor vllus, nisi qui ob interesse publicum matrimonium impugnare velit. (§.DCCXXXI.10.) Omissa vero proclamatio matrimonium, hierologia confirmatum, non irritat, licet ommittentes eam *aliis poenis* subiaceant. Quandoque *dispensatio*, quoad proclamationem, conceditur. conf. I. F. BORN *de bannis nuptialibus*.

§. DCCXXXIX.

Quum vero in cognatione quacunque nuptiae contrahi nequeant, (§.DCCXXXVI.1.) notari debet, 19) triplicem esse cognationem: *spiritualem, carnalem, legalem*. Est vero spiritualis cognatio: *propinquitas seu coniunctio personarum, ex baptismo*, (§. DCXXXIX.4.) *confirmatione* (§.DCXLVII.6.) *& con-*

Impedimenta ex cognatione.

Quid spiritualis cognatio?

& confessione auriculari proueniens. * *s)* De hac obseruandum: *α)* cognationem ex baptismo & confirmatione resultantem olim in *compaternitatem*, *paternitatem* & *fraternitatem* distinctam fuisse; *t)* *β)* ex recentiori dispositione saltem contrahi inter *baptizantem*, *baptizatum*, *patrem & matrem* illius ex vna, & inter *suscipientem* ex altera parte; nec non *γ)* inter *confirmantem*, *confirmatum*, illius *patrem* & *matrem*, ac *tenentem*: *u)* *δ)* neminem *proprios liberos* e baptismo suscipere posse; *x)* (§ DCXXXIX. ***) *ε)* cum *poenitentiaria filia* rem habentem incestus reum fieri; *y)* *ζ)* prohibere hanc cognationem matrimonium contrahendum, & *dirimere contractum*. *z)*

* Sola ecclesiae & canonum auctoritate hanc cognationem introductam esse, nec peritiores inter Pontificios diffitentur. vid. FLORENS *Opp. Tom.* II. pag. 127. *Fratrum* quidem adpellatio inter primaeuos Christianos vsitatissima, inusitatior vero *Patrum* & *filiorum* fuit. Mox vero *matris* nomen *ecclesiae* inditum, & *Patris* adpellatio deinde Episcopis & Presbyteris adsignata fuit. Haec vero impropria cognatio matrimoniis nullo impedimento fuit. Luxurians demum doctorum ecclesiae

s) c. 1. *de cognat. spirit. in* 6. c. 8. sequ. C. 30. q. 2.
t) c. 1. sequ. C. 30. q. 4. c. 1. *de cognat. spirit. in* 6.
u) Concil. Trident. *Sess.* XXIV. *de reform. matrim.* c 2.
x) c. 2. & 6. C. 30. q. 1.
y) c. 8. sequ. C. 30. *qu.* 2.
z) c. 1. & 6. *de cognat. spirit. in* 6. c. 1. C. 30. qu. 1. c. 3. C 30. qu. 4. c. 17. C. 33. qu. 2.

ſiae doctrina talem excogitauit ſpiritualem cognationem, quae nuptias impediret. conf. B. G. ARNOLDI *cognat. ſpirit. & fratern. nomin. hiſt.*

§. DCCXL.

Carnalem cognationem (§. DCCXXXIX) dicunt: *propinquitatem, ex ſanguinis propagatione ortam, aut per nuptias effectam:* adeoque illam in *conſanguinitatem* & *adfinitatem* diuidunt. Conſanguinitatem vero definiunt, quod ſit: *vinculum perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, vel adſcendentium, carnali propagatione contractum. a)* Adfinitatem vero ita circumſcribunt, quod ſit: *perſonarum neceſſitudo, ex coitu proueniens. b)* Denique legalis cognatio (§. DCCXXXIX.) eſt: *perſonarum proximitas, ex adoptione vel arrogatione orta. c)*

Quid carnalis?

Quid conſanguinitas?

Quid adfinitas?

Quid cognatio legalis?

§. DCCXLI.

Circa conſanguinitatem vero conſiderari debent: α) *ſtipes,* β) *linea,* γ) *gradus.* Stipes dicitur: *perſona, a qua aliae, de quarum cognatione quaeritur, deſcendunt.* Linea definitur: *collectio perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, diuerſos continens gradus, & numeros diſtinguens.* Gradus denique deſcribitur: *habitudo diſtantium perſonarum, propinquitatis diſtantiam inter perſonas diuerſas diſcernens. d)*

Quid ſtipes?

Quid linea?

Quid gradus?

a) CORVINVS *inſtit. iur. can.* L. II, *tit.* 13. *§.* 46.
b) IDEM *ibid §.* 61.
c) IDEM *ibid. §.* 75.
d) IDEM *ibid. §.* 48 50. & 53.

§. DCCXLII.

Diuisio lineae cum subdiuisionibus.

Linea diuiditur in *rectam* & *transuersam*. Recta est vel *superior*, parentum seu adscendentium; vel *inferior*, liberorum seu descendentium. Transuersa est vel *aequalis*, quando cognati aequaliter a stipite distant: vel *inaequalis*, quando ab eo distant inaequaliter. *e*)

§. DCCXLIII.

Regulae computationum.

Quum itaque in cognatione nuptiae contrahi nequeant, (§. DCCXXXVI. 1.) de cognatione carnali, per consanguinitatem contracta, 20) *regulas* quasdam *computationum* interpretes iuris canonici faciunt, scilicet, α) *in linea recta: quot generationes numerantur, tot numerantur gradus;* β) *in linea transuersa aequali: quoto gradu unusquisque distat a stipite, eodem distant inter se;* * γ) *in linea transuersa inaequali: quoto gradu remotior distat a stipite, eodem distant inter se. f)* Prima regula est sana, & in ratione fundata; secunda est falsa, absurdior vero tertia.

* Olim etiam in doctrina de matrimonio ciuilis obtinuit computatio. vid. c. 1. C. 25. qu. 2. Hunc computandi modum Graeci retinuerunt, licet pedetentim latius gradus prohibitos propagarent. Latini vero computandi vias plane turbarunt. Noua methodus GREGORIO MAGNO adscribitur, licet hodierna computandi ratio vix eum auctorem agnoscat. Si coniectura adsequi quid possum, GREGORIVS

e) c. 1. & 2. C. 35. *qu.* 5.

f) CORVINVS *institut. iur. can.* L. II. tit. 13. §. 55. 56. & 57.

RIVS ordinem computandi ciuilem non satis intellexit, & nonnullos sequutus est, qui omisso stipite computationem a fratribus inciperent, quod hi essent *truncus*. Inde consobrinos in gradu secundo locauit, quem etiam, hac admissa computatione, iuxta ius ciuile obtinent. Prohibitionem vero nuptiarum *vltra consobrinos* non extendit. Forsan vero alii in dubium postea vocabant, vtrum in *fratribus truncus* esset quaerendus? Conuenientius reputantes, si in *patre* constitueretur. Hoc vero adsumto principio, quaerere coeperunt, qua ratione GREGORIVS consobrinos in *gradum secundum* locare potuerit, qui inspecta ciuili computandi ratione *quarto* a se *gradu* distarent. Hinc putabant, GREGORIVM diuersam a ciuili computationem excogitasse, *vtrumque latus simul computasse*, & id tantum inquisiuisse: *quousque vterque contrahentium distaret a communi stipite?* Hoc posito, rursus & noua ratione in *secundo gradu* sunt consobrini. Haec computandi ratio iam obtinuit sec. VIII. & ex spuria quadam, GREGORIO adscripta, epistola propugnata fuit, vbi simul docuerunt, prohibitionem nuptiarum terminari *generatione quarta*: quamuis quidam eam ad *septimum* gradum exclusiue seu *sextum* inclusiue extenderent. Varia vero absurda haec computandi ratio continet. Nam 1) supponit, quod duo fratres *vnam generationem* constituant, & sic vnus saltem ex illis nasceretur gradus, quum tamen sensus communis doceat, fratres vna generatione non nasci, sed si inter se considerantur, *duplicem* adesse *generationem*: saltem in fratrum liberis *duas generationes* diuersas deprehendi, cum duo diuersi sint generantes: 2) vbi in linea collaterali gradu inaequali vter-

que a communi ſtipite diſtat, iuxta hanc computandi rationem, neſcio, *quoto gradu* proximior a ſtipite diſtet. Nihilominus ſuaſu DAMIANI anno MLXV. ALEXANDER II. hanc computationem incongruam *legitimauit*, & pro lege eccleſiaſtica omnibus impoſuit. vid. c.2. C. 35. qu. 5. conf. Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. IV *tit.* 14. §. 2. ſequ. GVNDLINGIAN. P. XXVII. *art.* 3.

§. DCCXLIV.

Quousque in conſanguinitate nuptiae prohibitae?

Sic patres eccleſiae generalem fecerunt regulam, *non eſſe ducendam conſanguineam:* * *g)* & tunc 21) ſollicite inquiſiuerunt: quousque *conſanguinitas* ſe extendat? Quum vero deprehenderent, ſucceſſionem porrigi ad gradum ſeptimum, inde putarunt: *ſeptimo gradu* finiri propinquitatem; *h)* abhinc 22) ad computationem canonicam hoc ipſum adplicarunt, & iuxta illam ſeptimum gradum prohibitum eſſe docuerunt: *i)* quum vero inter *adſcendentes* & *deſcendentes* propinquitas perpetua adſit, inde 23) hic nuptias in *infinitum* prohibuerunt: *k)* in linea vero transuerſa olim ad *ſeptimum*; hodie vero 24) vsque ad *quartum gradum* incluſiue. *l)*

* Hanc regulam deſumebant ex *Leuit.* XVIII. 6. conf. SELDENVS *de iur. nat. & gent.* L. V. c. 2.

§. DCCXLV.

g) c. *vn.* C. 35. qu. 5. c. 18. C. 33. qu. 2. & 3.
h) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. IV. *tit.* 14. §. 22. ſequ.
i) GVNDLINGIAN. P. XXVII. *art.* 3. *§.* 19.
k) c. 18. C. 35. *qu.* 2. & 3.
l) c. 8. X. *de conſang. & adfin.*

§. DCCXLV.

Quum vero carnalis cognatio etiam per nuptias oriatur, & adfinitas ex coitu proueniat, * (§.DCCXL.) sequitur: 25) vt coitus & *licitus* & *illicitus* adfinitatem pariat; *m)* 26) vt adfinitas vel *legitima* vel *illegitima* sit: *n)* 27) vt illegitima quidem, quoad *impedimentum matrimonii*, non vero quoad alios effectus attendi soleat: ** *o)* 28) vt proinde saltem *inter vxorem* & *mariti consanguineos*, vt & *inter maritum* & *vxoris consanguineos* oriatur, nec 29) extendatur ad *adfines personae coniunctae*: *** *p)* 30) vt *coniugum consanguinei* inter se, nullo adfinitatis vinculo ligati sint: *q)* 31) vt gradus eodem modo computentur, quo gradus *consanguinitatis*, *r)* adeoque 32) inter adfines *adscendentes* & *descendentes* in infinitum nuptiae sint prohibitae: (§.DCCXLIV.23.) *s)* sed 33) in *linea transuersa* vsque ad quartum gradum inclusiue. (§. DCCXLIV. 24.)

Quomodo adfinitas contrahatur?

* Si recte rem consideras, adfinitas nihil aliud est, quam consanguinitas *insititia*, seu consanguinitas *per nuptias effecta*.

** Deinde adfinitas quaedam nuptias praecedit: quaedam contractas subsequitur. Illa potest

m) c. c.6. X. *de eo, qui cogn. consangu. vxor.*
n) c. 24. X. *de testibus.*
o) c.6.& 10. X. *de eo, qui cogn. consangu. vxor.*
p) c 8. X. *de consangu. & adfinit.*
q) c. 5 X. *eod.*
r) c. *pen. & vlt.* X. *eod.*
s) c. 1. X. *eod.*

esse vel *legitima* vel *illegitima*: haec semper est *illegitima*, & dicitur *superueniens*. vid. tit. X. *de eo, qui cogn. consangu. vxor.* Vbi *superueniens* post sponsalium celebrationem exsurgit, tunc ea *nuptias impedit*. Sic *matrimonium* in tali adfinitate de facto contractum rursus est *diriimendum* c.7.X. *de eo, qui cogn. consangu. vxor.* conc. Trid. Sess. XXIV. *de reform. matr.* c.4. Vbi vero post contractum iam matrimonium adfinitas superuenit, tunc, si coniuges ad continentiam obseruandam adduci nequeunt, nocens coniux in statum *poenitentiae* coniicitur, ita, vt debitum coniugale exigere non possit, innocenti tamen illud praestare teneatur. c.11. X. *de eo, qui cogn. consangu. vxor.*

*** Cum his tamen olim *secundum genus adfinitatis* contrahebatur. *Tria* enim *genera adfinitatis* constituebant. *Primum* inter vxorem & mariti consanguineos, & vice versa; *secundum* inter vxorem & mariti adfines primi generis, & vice versa; *tertium* inter vxorem & mariti adfines secundi generis, & vice versa. Sed Innocentius III. omnem in *secundo* & *tertio* genere adfinitatis sustulit prohibitionem, ita, vt etiam ius ciuile L. 15. ff. *de Rit. Nupt.* corrigeret in c.8. X *de consanguin. & adfinit.*

§. DCCXLVI.

Quousque legalis cognatio nuptiis impedimento sit.

Quum deinceps etiam legalis cognatio attendi soleat; (§.DCCXL.) notari debet: 34) ius canonicum in hac doctrina ad ius ciuile prouocare, adeoque in iisdem casibus matrimonia prohibere, ita, vt 35) inter *adscendentes & descendentes*, tam durante, quam soluta adoptione, matrimonium *contrahere* pro-

prohibeat, contractum dissolui iubeat: *t)* e contra 36) inter *transuersales*, saltem durante adoptione, nuptias non permittat. *u)* Sic itaque 37) in linea recta prohibitae sunt nuptiae α) cum *filia* adoptiua; β) cum *filii* adoptiui *vxore*; γ) cum *patris* adoptiui *vxore*; δ) cum *patris* adoptiui *matre*; ε) cum *filii* adoptiui *filia*. 38) In linea vero collaterali α) cum adoptiuo *fratre* non emancipato; β) cum *amita* adoptiua; γ) cum *matertera*; δ) cum *fratris* adoptiui *filia*.

§. DCCXLVII.

Quatenus circa gradus prohibitos dispensari possit.

Quum vero tunc saltem in cognatione nuptiae contrahi nequeant, si superioris *dispensatio* non accesserit, haec vero contra fidei articulos & statum ecclesiae generalem impertiri non debeat, (§. DCCXXXVI. 2. & 3) videmus, 39) dispensationem hoc loco innuere: *relaxationem a legislatore, in casu quodam cognationis ideo factam, vt contra legis rigorem, personae certae coniugium inire possint, saluo ceteroquin legis laxatae vinculo.* Hinc notandum: α) nuptias in gradu prohibito contractas esse *iniustas*, & *liberos* inde natos eo vsque *illegitimis* accensendos, donec per *dispensationem* lex prohibitiua laxata fuerit; β) dispensationem hanc regulariter fieri non posse in gradibus *lege diuina* prohibi-

t) c. 1. C. 30. *qu.* 3.

u) c. *vn.* X. *de cognat. legal.* c. 6. C. 3. *qu.* 3.

tis; *x)* γ) posse tamen impertiri in *quibusdam gradibus* ibi expressis; *y)* * adeoque multo magis δ) in gradibus iure diuino *non expressis*, ** & ε) in *spirituali* & *legali* cognatione; ζ) fieri dispensationem in *casibus singularibus* obuenientibus, non vt in perpetuum in certo gradu matrimonium certa gens inire possit; *** η) dispensationem Pontificis regulariter saltem *effectus ecclesiasticos* producere, non *ciuiles*, *z)* nisi ϑ) dispensauerit in *radice matrimonii* irriti, vbi per indirectum dispensatio ad effectus *seculares* protenditur. *a)*

* Legem de prohibitione graduum *nouam legem* fuisse, persuasissimum habeo, quum ante eam Abraham *sororem consanguineam* duxerit, *Gen.* XX. 12. Amram in matrimonio cum *amita* vixerit, *Exod.* VI. 20. Iacob *duas sorores* simul in matrimonio habuerit, *Gen.* XXIX. 23. 28. Verum quum Christiani se saltem Iudaeos reformatos crederent, simul rati sunt, & sibi legem de prohibitis gradibus dictam esse; maxime cum illa, etiam destructa republica Iudaica, obtinere potuerit. Hinc *dispensationem* contra gradus, in lege Mosaica prohibitos, vix admittendam esse: facilius vero concedendam *tolerantiam* matrimonii intra hos gradus bona fide contracti, si caussae quaedam iu-

x) Leuit. XVIII. & XX.

y) conf. Conc. Trid *Sess* XXIV. *de matrim.* c. 3 SANCHEZ *de matrimon.* L. VII c. 52.

z) SANCHEZ *de matrimon.* L. VIII. *disp.* 7. *nr.* 1.

a) IDEM *ibid*, *nr.* 4.

iustae eam suadeant. Sed in varias sectas & Theologi & ICti hic abire solent.

** Limites graduum prohibitorum noua certamina producunt. Patrum doctrinam vidimus; (§.DCCXLIV. seq.) aliorum doctrinam regustare nolo. Mihi ita mens sedet: Libertatem matrimonii ineundi *sine restrictione* indulgendam esse, quousque DEVS eam *expresse* non restrinxit. Hinc persistendum in *personis* a Mose designatis, *Graduum* vero & casuum sub iis comprehensorum nullam rationem habendam esse. Nec me ferit obiectio, quam magni ponderis quidam arbitrantur: sic nepotem posse ducere auiam, auum vero neptem, cum hae personae a Mose enarratae haud fuerint; in quo argumento magnum pondus quaesiuit B. BVDDEVS Theol. Moral. P.II. c. 3. Sect. VI. §. 12. in not. Nam omnino prohibitae sunt hae nuptiae *Leuit.* XVIII. 7. 10. cum *auus* etiam sit *pater*, & *auia* recte dicatur *mater;* quin quod *parentum* nomine omnes *adscendentes* veniant. Deinde *ratio* legis & *respectus*, qui in enarratis personis occurrit, in aliis non enarratis vix deprehenditur. In matrimonio enim, cum auunculo aut patruo celebrato, manet vxor in statu *subiectionis*, in quo antea fuit; ast, vbi amita aut matertera dicitur, status subiectionis adest, cum tamen his personis *reuerentia* debeatur. Sic a *paritate gradus* ad *idenditatem rationis* non procedit consequentia. (§. DCCLVI. 2.)

*** Dispensationes enim accessiones ingentes ad thesauros ecclesiae faciunt, quem in finem varia *tribunalia* adsunt, vbi dispensationum diplomata expediuntur. Ipsi vero cordatiores

Pontificii acriter in hanc indulgentiam & auaritiam inuehuntur. vid. CLAVD. ESPENCAEVS *Comment. ad Tit.* c. 1. p. 478.

§. DCCXLVIII.

Quatenus nuptiae legitimos liberos efficiant.

Quum denique rite contractae nuptiae varios *effectus ciuiles* producant: (§. DCCXXX. 5.) consequens est: 1) vt *liberi*, ex eo nati, sint *legitimi*, *b)* licet *α)* matrimonium fuerit, contractum inter eas personas, quae *iungi non potuerunt*, & postea matrimonium *annullatum*, dummodo ab initio *bona fide & solemniter* initum, quale matrimonium *putatiuum* dici solet; *c)* deinde *β)* licet in gradu prohibito contractum, dummodo postea *dispensatio* superioris accesserit; (§. DCCXLVII. *α)* aut *γ)* matrimonium ab initio *clandestinum*, postea vero a iudicio ecclesiastico *ratihabitum*, aut per partes *publicatum* fuerit: *d)* 2) vt etiam legitimi sint, qui per subsequens matrimonium *legitimantur*, puta, *spurii* cuiuscunque generis: *e)* licet 3) tempore natiuitatis nullae nuptiae inter parentes subsistere potuerint: * 4) vt haec *legitimatio* etiam in *mortis articulo* fieri queat: *f)* 5) vt liberi sequantur statum parentum,

b) c. 3. 5. 7. & 12. X. *qui filii sint legit.*
c) HERTIVS *de matrimon. putatiuo.*
d) c. 1. & 9. X. *qui fil. sint legit.* c. 2. X. *de clandest. desponf.*
e) c. 1. X. *qui fil. sint legit.*
f) COCCEIVS *dissert. de matrim. moment.*

rentum, ita tamen, vt libertas *ex matre* aestimari debeat: *g)* 6) vt *disparagia* rata quidem & *indissolubilia* sint coniugia, non tamen omnes effectus *legitimi tori* producere possint: *h)* 7) vt coniuges simul habitent, & sibi inuicem *debitum coniugale* praestent: *i)* licet 8) haec debiti praestatio quandoque exigi nequeat: *k)* 9) vt *dos* valeat; *l)* & 10) vxor in *forum mariti* transeat. Porro inde sequitur: 11) vt *leges ciuiles* etiam nuptiis *impedimenta* ponere possint: *m)* 12) vt matrimonia *infidelium* saltem iuxta leges prouinciales diiudicentur: (P II. § CCLXXXIX. 7.) vt tamen, 13) vbi fidem christianam receperint, licet in *gradibus* iure ecclesiastico *prohibitis* nuptias contraxerint, *legitimum* eorum sit matrimonium: *n)* vt denique 14) quaestio *legitimorum natalium*, vtpote ex validitate legitimi matrimonii dependens, in foro ecclesiastico discutienda sit. *o)*

* Huc referunt 1) ex *adulterio* susceptos, 2) in *gradu prohibito* editos, 3) ex *Iudaeo* & *Christiana* aut vice versa procreatos, (P. II. §. CCXXXVIII. 9.) 4) ex coitu *seruili* dissentiente do-

g) c. *vn.* X. de *nat. ex libero ventr.*

h) conf. c fin. X. *de coniug. seru.* c 37. X. *de praebend.* THOMASII iurist. Händel P. II. *art.* 3. P. III. *art.* 3.

i) c. 18. C. 33. *qu* 5. c 3. C. 30. *qu.* 1.

k) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 15. *§.* 6.

l) IDEM *ibid.* §. 11.

m) LAVNOIVS *de reg. in matrim. potest.* P. I. CLEMENS MONILIANVS *in compend. theol. instit.* c. 63.

n) c. *fin.* X. *qui fil. sint legit.*

o) c. 5. & 7. X. *eod.*

domino peracto, 5) ex *inaequali* coniugio, 6) ex coitu cum *monacho* aut *moniali*, aut 7) cohabitatione cum *clericis* natos. Multi legitimationem his casibus exsulare contendunt, sed contraria opinio iuris canonici principiis magis congruit, licet largiri debeamus, non vndiquaque *omnes ciuiles effectus* his legitimationibus semper competere. (§. DCCXXXVIII. 6. & 7.) vid. Ill. BOEHMER iur. eccl. Protest. L. IV. tit. 17. §. 17. vsque 26. Huc etiam pertinet legitimatio *per rescriptum*, quae hodie illis limitibus, quibus iuxta ius Romanum continebatur, inclusa haut est. Sane *Pontifex* hanc facultatem sibi *plena manu* & illimitate vindicat c. 13. X. *qui fil. sint legit.* Sed quoad effectus *ciuiles legitimationi per subsequens matrimonium* per omnia non respondet.

DE NVPTIIS IVXTA PROTESTANTIVM DOGMATA.

§. DCCXLIX.

Definitio nuptiarum ex mente Protestantium.

Protestantes in definitione nuptiarum a Pontificiis quidem dissentiunt; sed in conclusionibus nihilominus saepe cum illis faciunt, & sic ex principio: matrimonium esse *sacramentum*; variae reliquiae apud nos supersunt.* Definiunt vero nuptias: *societatem maris & feminae indissolubilem, & diuinitus institutam, ad generationem prolis, & mutuum vitae adiutorium ineundam.* Conclusiones vero non solum ob iuris canonici dogmata retenta, sed & alia singularia adsumta, definitioni non vbique respondent.

Per

Per indicem ſaltem, quae in hac materia vulgo tradi ſolent, percurram.

* Reliquias ſacramenti in cauſſis matrimonialilibus quodammodo detexit I. S. STRYCK *in diſſ. de reliqu. ſacram. in cauſſis matrimonial.* Contra hunc calamum ſtrinxit Ill. MICHAEL HEINRICH GRIBNER *in diſſ. de his, quae ex iur Prot. matrimon. ad reliqu. ſacram. perperam referuntur.* Sed, quod pace viri Illuſtris dixerim, in hoc opuſculo illam ἀκρίβειαν, quam reliqua eius ſcripta ſpirant, non deprehendo, & facili negotio STRYCKIVS defendi, & *ſpicilegium reliquiarum* ab illo omiſſarum fieri poteſt. Quamdiu enim *deciſa* quaeſtionum matrimonialium, vti plerumque fit, ex *iure canonico* vnice *depromimus*, reuera concluſiones varias, ex principio: *matrimonium eſſe ſacramentum*, fluentes, fouemus & propugnamus.

§. DCCL.

Sic 1) proteſtantes nimium tribuunt *copulae carnali:* (§. DCCXXII. 5. & §. DCCXXXI. 1.) 2) cum pontificiis *ſacrum* & *ſanctum* dicunt matrimonium, & 3) *negotium eccleſiaſticum* ex illo conficiunt: 4) valida pronuntiant coniugia conſummata, citra *conſenſum parentum* contracta: 5) inter *ſeruos* legitimum matrimonium admittunt: 6) *polygamiam* reprobant: * 7) matrimonia inter *diuerſas* religiones chriſtianas contracta illicita putant: *p)* 8) *indiſſolubile* vinculum in

Nonnulla conſectaria ex principio de ſacramento matrimonii.

p) vid. ſcriptum: Fang des edlen Lebens durch frembde Glaubens-Ehen, cuius vero auctorem ex merito depexum dedit B. THOMASIVS in reſponſione illi oppoſita.

in matrimonio defendunt.** (vid. §. DCCXXXI. 3. vsque 9.)

* Quantis animi motibus hoc de *prohibita polygamia* dogma ventilari soleat, docet controuersia, quae cum doctissimo Iureconsulto Gedanensi, Domino WILLENBERGIO & Theologis Gedanensibus non solum, sed & aliis vndique locorum intercessit, vbi aduersarii etiam tribunal Petricouiense excitarunt, quo scripta WILLENBERGII per carnificem rogo committerentur. Refragari polygamiam *regulis virtutis*, & non satis conuenire *praeceptis honestatis*, facile largior: eam vero cum *iustitia* pugnare, nondum sum persuasus, neque scrupulum exemerunt, quae WILLENBERGII aduersarii proposuerunt, quum eorum argumenta vel praecepta *iusti* & *honesti* inter se confundant, vel *id, quod est in principio*, adhuc perant.

** Indissolubilitatem quidem ex ipso sacro codice probare volunt, prouocantes ad *Matth.* XIX. 3. sequ. *Marc.* X. 2. sequ. & alia loca: quae vero materia titulo sequenti enucleanda est. (§. DCCLXVI. sq.)

§. DCCLI.

Singularis doctrina de habilitate personarum.

Habilitatem personarum matrimonia ineuntium definitio quidem (§. DCCXLIX.) exigit; sed nihilominus 1) nuptias *eunuchorum q)* contra pontificiorum doctrinam (§. DCCXXXII. α) admittunt, sed 2) rursus cum pontificiis, *vbi furor* vel *contagiosus morbus* constante matrimonio oriur,

q) vid. HIERON. DELPHINVS *de coniug. eunuch.* THOMASII iur. Händel P. II. *art.* 8.

tur, faciunt: (§.DCCXXXII. *ε*) *r*) & hinc 3) matrimonia *ſenum*, & 4) *iuuenis cum vetula* (§. DCCXXXII. 5. & 6.) propugnant.

§. DCCLII.

Deſponſatos deinde *s*) *obtorto collo* ad hierologiam rapiendos eſſe, vbi pura ſunt ſponſalia, contendunt: (§. DCCXXII. 3. & §. DCCXXIV. 11.) 6) caelibatum per ſe in *poenam* imponunt, ob auctoritatem Lutheri, *s*) qua in re pontificii magis prouidi ſunt, vt pote talem poenam pro conſequente neceſſario poenitentiae perpetuae reputantes, (§. DCCXXXVI.*) quam tamen noſtrates non adgnoſcunt: 7) *tempora clauſa* (§. DCCXXXVII. 8.) nimis religioſe, & quandoque ſuperſtitioſe, obſeruant, quae tamen, vt *res indifferens*, retineri poſſunt: 8) Matrimonia, contra *interdicta eccleſiae*, (§. DCCXXXVII. 9.) mediante hierologia conſummata, valida pronuntiant, (§. DCCXXXVII. 10.) quae tamen nulla dicenda forent; *t*) 9) multi pro *neceſſitate hierologiae* pugnant, (§. DCCXXXVIII. 12.) immo eam iuris diuini eſſe arguunt, (§. DCCXXXVIII.*) quae tamen ritus indifferens eſt: 10) omne matrimonium, vbi *benedictio* ſacerdotalis deficit, *clandeſtinum* dicunt, (§. DCCXXXVIII. 14.) non perpendentes, quid *Principi* circa hunc ritum li-

In coactione ad matrimonium.

In iniungendo caelibatu.

In temporibus clauſis.

Propugn. matrim. contr. interd. eccl. contract.

Hierologiam abſol. neceſſ. dic.

r) THOMASIVS *cit. loc.* P. III. *art.* 16.
s) LVTHERVS *Tom.* VI. *Vitemberg. fol.* 261.
t) III. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. IV, *tit.* 4. *§.* 3.

liceat: 11) *clandestinis copulationibus* (§.DCCXXXVIII. 15.) plus iusto fauent: 12) ipsos *Principes* huic sollemnitati ecclesiasticae subiiciunt; (§.DCCXXXVIII.16.) quum tamen *ratio status* potius, quam *necessitas* eam exigat: 13) matrimonium ad *morganaticam* (§. DCCXXXVIII. 18.) saepius *legitimum coniugium* arbitrantur, quod tamen parum a *concubinatu* distat: 14) *proclamationes* (§. DCCXXXVIII. 13.) necessarias putant, & tamen *hierologiam* illis omissis non irritari, cum pontificiis contendunt. (§. DCCXXXVIII.**) *u)*

§. DCCLIII.

Doctrina Protestantium de cognatione ratione consanguinitatis.

In cognatione vero (§. DCCXXXIX.seq.) recte 1) tantum *carnalem*, quodammodo saltem *legalem*, matrimonio obstare, docent: licet 2) olim etiam pro *spirituali* quidam pugnauerint: *x)* sed 3) quoad *graduum computationem*, quum olim Theologi quidam *y)* pro iuris canonici rationibus steterint, (§. DCCXLI. sequ.) in fora Protestantium *canonica computatio* penetrauit: *z)* ast ratione *pro-*

u) GONZALEZ TELLEZ *ad* c. 3. X. *de clandest. desponsat.*

x) LAVTERBACH *Colleg. theor. pract. tit. de* R.N. §. 52.

y) CHEMNITIVS *loc. theol.* P. III. *tit. de coniug.* p. 537. GERHARD *loc. theol. tit. de coniug.* § 253. TARNOVIVS *de coniug. Lib* I. c. 52.

z) CARPZOV *iurispr. consist.* L. II. d. 75. SCHILTER *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 10. §. 28.

prohibitionis graduum (§. DCCXLIV. 4) inter adscendentes & descendentes matrimonia *in totum*; in collaterali vero linea 5) saltem ad *tertium gradum*, prohibere nuptias solent: immo alicubi *tertium* gradum *lineae aequalis* permittunt, & saltem in *inaequali linea* illum prohibent. *a*)

§. DCCLIV.

Ratione cognationis in *adfinitate* (§. DCCXLV.) eadem quidem obtinere solent, quae in *consanguinitate*; sed obseruari nihilominus debet, 1) *tantam* his non esse *prohibitionem*, ac inter consanguineos cum α) ratione *poenae*, β) *dispensationis*, γ) *prohibitionis*, saepius diuersitas occurrat: *b*) 2) *secundum genus* (§. DCCXLV.***) tunc attendi, quoties *respectus parentelae* subest; licet in iure diuino nulla prohibitio de hoc secundo adfinitatis genere occurrat: *c*) 3) ob adfinitatem nuptias *antecedentem* (§. DCCXLV.**) respici: vtrum gradus *dispensationem* admittat, nec ne? Priori casu ea mediante nuptias permittunt, non posteriori: 4) in adfinitate, *ante nuptias* contracta, nuptiis tamen nihilominus *sequutis*, (§. DCCXLV.**) tunc demum ex quorundam sententia

Cognatio ratione adfinitatis.

a) CARPZOV *cit. l.* L. II. d. 79. HAVEMANN *Gamol.* L. II. *tit.* 5. *pos.* 13. n. 2.

b) CARPZOV cit. l. d. 94.

c) SPENER theol. Bedencken *Vol. vlt.* P. II. *Sect.* 8. c. 4. p. 170. sequ.

tentia ſubſiſtere matrimonium, ſi gradus *diſpenſabilis*; *d)* ex aliorum vero ſententia *indiſtincte* valere: *e)* ς) in adfinitate *matrimonium* contractum *ſuperueniente* (§. DCCXLV.**) nuptias *non dirimi*, & ſic etiam debiti coniugalis praeſtationem continuari. *f)*

§. DCCLV.

Cognatio legalis.

Cognatio *legalis* (§. DCCXLVI.) rarior in noſtris eſt foris, & ſi occurrit, impedimentum *ciuile* duntaxat adfert, adeoque tam in recta, quam transuerſali linea, mediante *diſpenſatione* Principis, (§. DCCLVI.) facile tollitur: *g)* vt vero *legalis* dici queat *cognatio*, requiritur *adoptio perfecta*, qualis non eſt, α) vbi quis priuatim puerum aut puellam *alendi cauſſa* ſuſcepit; aut β) *imperfecta adoptio* adeſt, qualis in *vnione prolium* occurrit, quales compriuigni *citra diſpenſationem* matrimonium inire poſſunt. *h)*

§. DCCLVI.

De diſpenſatione in gradibus prohibitis.

Quoad diſpenſationem (§. DCCXLVII.) 1) *Principes* proteſtantes recte cenſent, ſe in gradibus *iure diuino* prohibitis diſpenſare haud poſſe: (§. DCCXLVII.*) vbi vero 2) gradus in iure diuino *expreſſe* non continetur,

d) STRYK *de diſſenſu ſponſalit. Sect.* V. §. 20.
e) CARPZOV *cit. loc. def.* 99.
f) IDEM p. IV. *Conſtit.* 23. *def.* 3.
g) STRYK *ad Brunnem. ius. eccleſ.* L. II. c. 16. §. 19.
h) CARPZOV *iurispr. conſiſt.* L. II. d. 105.

netur, (§. DCCXLVII. **) iuſte *diſpenſant*; adeoque 3) multo magis laxant leges *mere eccleſiaſticas* aut *ciuiles*, ita vt 4) diſpenſatione facta, miniſter eccleſiae *hierologiam* deſponſatis *denegare* nequeat: *i*) 5) *Pontificis* Romani *diſpenſationes* matrimonium intuitu proteſtantium ratum quidem facere, ſed *non legitimum*.

§. DCCLVII.

Diſparagia quod concernit, (§. DCCXLVIII. 6.) ea nec vndiquaque inter proteſtantes effectum *legitimorum coniugiorum* ſortiuntur, niſi vxor ad *gradum nobilitatis* euehatur; quod vel praxis *capitulorum* oſtendit. Denique ſicuti *Pontifex*, quoad effectus eccleſiaſticos, legitimare *per reſcriptum* poteſt; (§. DCCXLVIII. *) ita etiam *Principes*, quoad quosdam *ciuiles effectus*, *legitimationem* concedunt; quin quod proteſtantium *Principum legitimatio* etiam *eccleſiaſticos effectus* producere ſoleat. Omnis vero per reſcriptum legitimatio illi, quae fit per ſubſequens matrimonium, per omnia non reſpondet. (§. DCCXLVIII. * in fin.) De diſparagiis.

§. DCCLVIII.

Tota materia meo iudicio breuiori & diſtinctiori ratione tradi poſſet, dummodo Epicriſis.

i) conf. de hac materia I. E. GERHARD *de diſpenſat.* G. A. STRVVE *de diſpenſat.* S. G. HOFFMEISTER *de iur. diſpenſ.* A. GOETSCHE *de diſpenſ. in matrim. contr. ius diu.* THOMASIVS *cit. loc.* P. II. *art.* 8. III. BOEHMER *de iur. diſpenſ. in cauſſ. ſacr. & prof.*

obſeruemus: I. Matrimonium *negotiis ciuilibus* eſſe adnumerandum: *k*) II. *Magiſtratum* requiſita & criteria *legitimi matrimonii* determinare poſſe. III. Cauſſas & controuerſias matrimoniales iuxta praecepta *philoſophiae moralis* & *iuriſprudentiae naturalis* potiſſimum eſſe decidendas; ita tamen, vt IV. etiam *reuelatio*, quatenus illa non continet rationes iudaicae reipublicae proprias, merito in ſubſidium vocari poſſit.

TIT. XV.

DE DIVORTIIS EX SENTENTIA IVRIS CANONICI.

§. DCCLIX.

Connexio. VIdimus modum *contrahendi nuptias*, & cauſſas, propter quas rurſus *annullari* poſſint, licet vel mera eccleſiaſtica impedimenta ſubſint. (§. DCCXXXIX. *c.*) Viſis itaque cauſſis *nullitatis*, videamus, qua ratione ob *iuſtam cauſſam ſuperuenientem* per *diuortium* ſeparatio locum habeat.

§. DCCLX.

Definitio. Diuortium vero dicitur: *ſeparatio matrimonii rite contracti, a iudice competente, legitime facta.*

§. DCCLXI.

Diuiſio. Duplex eſſe diuortium docent, Canoniſtae: I. Quoad *torum*, vbi mutua coniugum co-

k) conf. LAVNOIVS *de reg. in matrim. poteſt.*

cohabitatio, vel ad tempus, vel nulla temporis habita ratione, interdicitur, *l)* quale quid regulariter decernunt: II. Quoad *vinculum*, quum matrimonium quoad substantiam in perpetuum rescinditur. * *m)*

* Nata est haec diuisio ex doctrina AVGVSTINI. Olim diuortio facto saltem *consilium* dabant patres, ne, viuente vxore dimissa, alia duceretur. Ipse AVGVSTINVS adgnouit, *iure fori* haec matrimonia permissa esse, sed reputari adulterina *iure coeli. Homil.* L. 50. *Hom.* 49. Ita ex hypothesi de *sacramento* matrimonii intulit. Cum vero videret sibi obstare verba Christi *Matth.* V. 32. XIX. 9. *sophistice* ea interpretatus est & denique inter diuortium totale & *quoad torum* distinxit. Vniuersus denique orbis Augustinianus factus est, & nouum pondus huic doctrinae addidit concil. Trid. *Sess.* XXIV. *can.* 7. *Semel* tamen anathemate, cui hoc non fuerit additum docet Thomas: ad

Schiller Hist. Iur. Cir. ex dogma eccles. de dissolut. matrimonii quoad vinculum

Cardellotum not. 520.

§. DCCLXII.

Axioma.

Inde fluunt axiomata: I. Separatio coniugum potest saltem fieri a iudice competente: II. Ex iustis caussis: III. Dissolutio totalis vinculi refragatur indissolubilitati matrimonii.

§. DCCLXIII.

Diuortium decernit iudex ecclesiasticus.

Quum itaque separatio coniugum fieri debeat a *iudice competente*, (§. DCCLXII. I.) matrimonium vero inter *sacramenta* referatur, (§. DCCVIII.) sequitur: 1) vt competens iudex hic sit *ecclesiasticus*, licet 2) *quaestiones* ciuiles, ratione alimentationis & se-

l) c. 2. C. 32. qu. 1.
m) c. 5. C. 33 qu. 2.

parationis bonorum *incidant:* * 3) vt sine *auctoritate iudiciali* & *sententia* coniuges diuortium facere nequeant, *n*) & 4) *diuertentes* per actionem ad matrimonium colendum *compelli* possint: *o*) 5) vt tamen propter *saeuitiam* diuertens coniux, praestita demum *cautione* de securitate, restituatur: *p*) aut 6) si cautio vix sufficiat, interim in *sequestrum* sumatur. *q*)

* In Francia vero vel propter has incidentes caussas, diuortia iudicibus secularibus vindicant. HERICOVRT *des loix eccles. dans leurs ordre natur. pag.* 427. Sed hic vestigia iuris antiqui deprehendo, cum olim *iudices seculares* in omnibus matrimonialibus caussis ius dixerint. vid. LAVNOIVS *de reg. in matrim. potest.* Licet quandoque ex *conscientia*, id est, approbatione sacerdotali, diuortia decreuerint. HINCMARVS *Opp. Tom. I. p.* 589. Mirum, quod protestantes segniores fuerint Gallis in reducenda auctoritate ciuilium iudiciorum.

§. DCCLXIV.

Caussae separationis iustae.

Quum deinde separatio fieri debeat ex *iustis caussis*, (§. DCCLXII, 2.) separatio vero regulariter, quoad *torum*, decerni soleat; (§. DCCLXI, 1.) consequens est: 1) vt *coniugale vinculum* subsistat, licet coniuges seiuncti fuerint: *r*) 2) vt ipsa haec *seiunctio* saltem locum habeat ob *graues caussas*, quorsum

n) c. 7. X. *de diuort.*
o) c. 8. X. *de restit. spol.*
p) cit. c. 8 *vers. recepta.*
q) cit. c. 8. c. 1. C. 33. qu. 2. COCCEIVS *de sequestr. femin.*
r) c. 4. & 5. C. 32. *qu.* 7.

ſum referunt α) *adulterium* alterutrius coniugum; *s*) β) *furorem* vehementem; γ) *haereſin*; *t*) δ) *ſaeuitiam qualificatam u*) ε) *Sodomiae* crimen: *x*) 3) notari debet propter *adulterium* ſeiunctionem exſulare, ſi α) *ab vtroque* commiſſum, *y*) aut β) maritus *vxorem proſtituerit*; *z*) aut γ) vxor *per errorem* ab alio cognita, *a*) aut δ) *per vim* compreſſa fuerit; *b*) aut ε) maritum *mortuum credens* alii nupſerit; *c*) aut ζ) adulterium *remiſſione* ſublatum.

Hoc dogma pugnat cum dicto Pauli 1. Cor. VII. 12. 13.

§. DCCLXV.

Quando vinculum coniugii diſſolui poſſit.

Quum denique diſſolutio vinculi totalis refragetur indiſſolubilitati matrimonii, (§. DCCLXII. 3.) conſequens eſt: 1) vt *annullatio* matrimonii (§. DCCXXVIII. 3. & §. DCCXXXII. ſeq.) ad diuortiorum materiam referri nequeat: 2) vt vinculi matrimonialis diſſolutio fieri non poſſit, niſi vnico caſu, puta, ſi *infidelis* chriſtianam religionem amplectatur, & infidelis altera ei cohabitare nolit: *d*) 3) vt, matrimonio, quoad *vinculum*, ſoluto, coniuges libere ad ſecunda vota tranſire poſſint. *e*)

s) c. 1. & 5. C. 33. *qu.* 7.
t) c. 2. X. *de diuort.* c. *fin.* X. *de conuerſ. coniug.*
u) c. 1. & 2. X. *de diuort.* c. 3. X. *de reſtit. ſpoliat.*
x) c. 2. C. 32. *qu.* 7.
y) c. 4. *ſeq.* X. *de diuort.*
z) c. 6. X. *de eo, qui cogn. conſang. vxor.*
a) c. 6. C. 34. *qu.* 2.
b) c. 4. C. 22. *qu.* 5.
c) c. 1. C. 34. *qu.* 1. & 2.
d) c. 1. & 7. X. h. t.
e) c. 21. C. 27. *qu.* 2.

DE DIVORTIIS EX DOCTRINA PROTESTANTIVM.

§. DCCLXVI.

Generalis obseruatio de doctrina protestantium circa diuortia.

Protestantes in eo quidem recte contra pontificios sentiunt, quod matrimonium *vinculi* ipsius *dissolutionem* admittat; sed *in caussis* diuortiorum admittendis, mirifice variant, & vbi ad principia quaedam rem reuocare volunt, saepius pro certo id adsumunt, quod tamen petit id, quod est in principio. Nam I. quidam censum caussarum augent: II. Alii in caussa adulterii & malitiosa desertione, quod praesumtum hic occurrat adulterium, subsistunt: III. Alii media via incedere volunt; aliasque etiam, non tamen omnes, a primis admissas caussas adprobare volunt.* Dicam, quid ego sentiam, & ad principia, ad quae ipsi dissentientes prouocant, rem omnem reuocabo.

* Ad *primam classem* referunt MILTONVM *de diuortiis*, BRVCKNERVM *in decisionibus matrimonialib.* Dn. IO. FRID. KAYSERVM, quem ceu fautorem & amicum honoris caussa nomino, in diss. *de iur. Princ. euang. circ. diuortia* subPraesidio illustris BOEHMERI habita. Ad *secundam* pertinent protestantium plerique, qui hanc materiam scriptis illustrarunt, quorum catalogum dare superfluum duco. *Tertiam* occupare possunt SAM. STRYK *de diuort. propter insid. vit. struct.* III. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* IV. *tit.* 19 §. 27. sqq. Nescio, an etiam huc pertineat diss. sub Præsid. Excell.

GO.

GODOFR. LVDOV. MENCKENII, auctore CAR. FRID. MICHAELIS, habita, in qua *sanam de iure Principis euangelici circa diuortia doctrinam* proponere intendit, quum reuera cum secundae classis auctoribus conspiret, & ex instituto contra KAYSERVM disputet. Ea, quae in thesi I. §. 14 17. & 20. 25. sequ. thesi II. §. 6. & thesi III, tradit, non vni dubio subiacere videntur. Haec enim non capio: dari leges vniuersales citra criterium & principium cognoscendi: σκληροκαρδίαν adueniente Christo penitus cessare debere, quum tamen omnis status ciuilis eam supponat, nec in republica Platonis, sed in haece Romuli viuamus: matrimonium esse sanctum, cum tamen, per preces sanctificari, illud scriptura nos doceat: Paullum malitiosam desertionem pro causa diuortii recte admisisse; cum tamen adulterium exceptio regulae a Christo traditae esse debeat; ne dicam, me apud Paullum nihil tale legisse. Taceo plura proferre, vtpote ad separatam tractationem pertinentia. Hoc saltem moneo, me pro certo reputare, consult. Dn. MENCKENIVM hoc opusculum auctorem non adgnoscere, sed patrem potius salutare Respondentem, huncque ad palatum WERNSDORFFII cogitationes adornasse.

§. DCCLXVII.

Concedo, I. matrimonium ex primaeua institutione *indissolubile* inferre vinculum: *f)* II. Ipsum Christum ad *institutionem primaeuam* prouocasse, olimque incognita fuisse diuortia, docuisse: *g)* III. Iudaeos diuortia re- Status controuersiae.

f) *Gen.* II. 24.
g) *Matth.* XIX 3. *sequ.* *Marc.* X. 2. sequ.

recepisse, & DEVM illa ob *σκληροκαρδίαν tolerando permisisse:* IV. Concedere possum, Christum *regulam* proposuisse, diuortia esse prohibita, eique *exceptionem* adiunxisse: *b*) V. Apostolos *indissolubilia* reputasse matrimonia: *i*) denique VI. Primitiuam ecclesiam hoc ipsum sua *praxi confirmasse;* inde tamen nondum conficitur, adulterium vnicam esse diuortiorum caussam.

§. DCCLXVIII.

Quid diuortium? Dico vero diuortium: *matrimonii legitime contracti dissolutionem, propterea factam, quod in legem primitiuae institutionis peccatum fuerit, vel illa institutio, propter impedimentum extrinsecus, amplius obseruari non possit.*

§. DCCLXIX.

Axiomata. Exinde struo axiomata: I. Institutio primaeua, in *suo complexu* sumta, vbi iuxta illam societas coniugalis non custoditur, aut custodiri nequit, vera est diuortiorum norma. Iam vero haec institutio respicit *α*) *vnitatem carnis; k*) *β*) *mutuum adiutorium; l*) *γ*) *procreationem sobolis: m*) II. Vtrum in institutionis legem peccatum fuerit, caussae cognitione opus est: III. Dissolutione facta, nouae nuptiae conceduntur. (§. DCCLXV. 3.)

§. DCCLXX.

b) *Matth.* V. 31. 32.
i) 1. *Cor.* VII. 4.
k) *Gen.* II. 24.
l) *Gen.* II. 18.
m) *Gen.* I. 28.

§. DCCLXX.

Quum itaque institutio primaeua in suo complexu sumi debeat; (§. DCCLXIX. 1.) sequitur, vt tunc πορνεία committatur, vbi contra *hunc complexum*, a coniugibus aliquid suscipitur, adeoque *diuortio* locus concedendus sit. *

Generalis obseruatio ob πορνείαν diuortium fieri.

* Quid sit λόγος πορνείας, *Matth.* V. 32. de eo sibi non constant interpretes. SELDENVS prolixus est, vt demonstret, nihil aliud innuere vocem, quam *turpitudinem*. In *Vxor. ebraic.* L. III. c. 23. BVXTORFFIVS vero *de sp. ns. & diuort* P. III. *pag.* 122. *rem nuditatis* seu *actus impudicitiae* sic denotari contendit. Plerumque per πορνείαν *scortationem*, aut *adulterium* intelligunt. Verum qualiscunque demum sensus sit hujus vocis, in sermone tamen Christi nec *scortationem*, nec *adulterium* denotare poterit. Non prius, quod maritata cum alio concumbens *iura tori* maritalis violet, & sic *adulterium* committat; non posterius, quod illud apud Iudaeos *capitale*, & sic, eo perpetrato, *nullo libello repudii* opus fuerit. vid. *Levit.* XX. 10.

§. DCCLXXI.

Quum vero primaeua institutio respiciat *vnitatem carnis*, (§. DCCLXIX. *a*) sequitur: 1) vt *adulterium verum*, vtpote manifeste hanc vnitatem scindens, caussa sit diuortii; 2) vt *adulterium praesumtum*, vbi violenta & vrgentissima praesumtio de perpetrato facinore adest, aeque ad decernendum diuortium sufficiat. *n)*

Qualis occurrit

a) In adulterio vero.

b) In praesumto.

§. DCCLXXII.

n) Ill. BOEHMER *cit. l.* L. IV. *tit.* 19. §. 27. sequ.

§. DCCLXXII.

c) Malitiosa desertione.

Quum deinde haec institutio etiam *mutuum adiutorium* respiciat, (§. DCCLXIX. β) sequitur: 3) vt *malitiosa desertio* cum illo subsistere nequeat: 4) vt *infidiae vitae structae* etiam illud tollant: *o)* 5) vt *mores intolerabiles*, vnde totalis animorum alienatio oritur, & 6) *inimicitiae irreconciliabiles*, postquam concordia iam frustra tentata fuit, omne adiutorium tollant: 7) vt *insignis infamia*, ex propria vitae turpitudine contracta, illud etiam impediat: *p)* 8) vt *perpetua relegatio*, vel *inclusio in ergastulum* illi in totum refragetur.

d) Infid. vitae struct.
e) Morib. intolerab.
f) Inimic. capit.
g) Insign. infam.
h) Perpet. releg. & carc.

§. DCCLXXIII.

i) Praefr. debit. coniug. deneg.

Quum denique primaeua institutio *sobolis procreationem* intendat, (§. DCCLXIX. γ) consequens est: vt huic instituto refragetur 9) praefracta *debiti coniugalis denegatio*. 10) Vt ei non minus aduersetur *procurata sterilitas*, & 11) metu puerperii aut alia de caussa per medicamenta *abortus procuratio: q)* vt denique 12) *morbus sonticus* & *contagiosus* intentionem hanc prorsus impediat. Propter has itaque caussas diuortia decerni posse, nullus dubito. (§. DCCXXXII. 3.)

k) Procur. sterilit.
l) Abortus.
m) Morb. sontic. & contagios.

§. DCCLXXIV.

o) STRYK diss. *de diuort. ob infid. vit. struct.*
p) Ill. BOEHMER *cit. loc.* §. 43.
q) conf. L. B. de LYNCKER *dec.* 71. BRVNNEMANN. *iur. eccl.* L. II. c. 33.

§. DCCLXXIV.

Quum vero porro, vtrum in institutionis legem peccatum fuerit, caussae cognitione opus sit; (§. DCCLXIX. 2.) sequitur: 1) vt etiam in nostris ecclesiis coniuges *priuata auctoritate* diuertere nequeant, sed 2) vbi hoc fecerint, *spolium* committant, (P.II. §. CXV.) adeoque 3) ad matrimonium colendum compelli possint: (§. DCCLXII. 3. seq.) iudex vero competens 4) etiam apud nos est *ecclesiasticus* seu consistorium. (§. DCCLXII. 1. & 2.)

Fit diuortium auctoritate iudiciali.

Drückeri Decis. matrim: cap: 18. num: 23.

§. DCCLXXV.

Denique quum facto diuortio *nouae nuptiae* concedantur; (§. DCCLXIX. 3.) *caelibatus* vero iniunctio in poenam inconcinna sit; (§. DCCLII. 6.) sequitur 1) vt & *nocenti* aeque ac *innocenti* nouae nuptiae concedi debeant: *r)* 2) vt facto diuortio coniugium auctoritate iudicis *redintegrari* possit: 3) vt tunc etiam repetendae sint *solemnitates* consuetae: *s)* (§. DCCXXXVIII. 12.) 4) vt separatio, quoad torum, (§. DCCLX. 1.) *improprie* diuortium dicatur: 5) vt illa saltem *ad tempus* decernenda sit, ne alias ad grauiora mala viam pandat: 6) vt tunc, vbi separata pars reuerti nolit, *diuortium* decerni possit.

Nouae tunc concedunturnuptiae.

De separatione quoad torum.

tollae facta portio statutaria Coniugi; etiam nocenti. Est iudicanda Mancke ad §. h. t. Est enim tantum suspensio vinculi matrimonialis, auctoritate publica facta saltuis effectibus civilibus

TIT.

r) vid. Ill. WERNHER dissert. *de potest. Princ. desert. malit. nouas nupt. conced.*

s) BROWER *de iur. connub.* L. II. c. 18. *nr.* 12.

TIT. XVI.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

§. DCCLXXVI.

Connexio.

QVum facto diuortio nouae nuptiae concedi soleant, (§. DCCLXV. 3. & §. DCCLXXV.) de *secundis nuptiis* eo magis agi debet, quod in illis varia singularia occurrant, & iura secundarum nuptiarum per plures iuris canonici doctrinas conclusiones suas diffundant. *t)*

§. DCCLXXVII.

Quid secundae nuptiæ.

Sunt vero secundae nuptiae: *omnes post obitum prioris coniugis, aut dissolutionem vinculi matrimonialis, repetitae, & si sint tertiae vel quartae vel pluries repetitae. u)*

§. DCCLXXVIII.

Axiomata.

Tenenda de illis axiomata: I. Nuptiae secundae sunt quidem permissae, sed referendae inter odiosa.* II. Possunt quocunque tempore, & saepius celebrari.

* Odium hoc *secundarum nuptiarum* iam apud gentiles ex rationibus quibusdam *politicis* obtinuit, apud Christianos vero ex *studio continentiae*, quod patres admodum sectati sunt, (§. CCX.* & §. CCCXXCVIII.) inualuit. Absolute non erant vetitae, sed per *tolerantiam permissae*. Interim melius esse arbitrati sunt, si ab vlteriori coniugio fideles abstinerent. vid. Dn. RICHTER *cit. diss* c. 1.

§. DCCLXXIX.

t) vid. Dn. ALB. CHRIST. RICHTER *diss. de secund. nupt.* sub praesid. Ill. BOEHMERI habita.

u) c. 11. *sequ.* C. 31. *qu.* 1.

§. DCCLXXIX.

Ex primo vides, cur 1) secundo nubentes a *clero* fuerint remoti; (§.CLXXIX.8.) *x)* 2) cur iis non sit *benedicendum*; *y)* 3) cur *Presbyter* iis non possit interesse; *z)* 4) cur aliae etiam *poenae* & *odia* ex constitutionibus Imperatorum christianorum inualuerint. *a)* Conclusiones primi axiomatis.

§. DCCLXXX.

Ex secundo discimus: 1) olim quidem feminis intra *tempus luctus* sub infamiae poena prohibitas secundas nuptias, hanc vero nunc sublatam fuisse: 2) eas proinde quocunque tempore post *obitum coniugis* permissas esse: *b)* & 3) saepius reiterari posse: *c)* dummodo 4) de *morte* prioris *coniugis* constet. *d)* Secundi.

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCLXXXI.

Quum vero, quae hic tradit ius canonicum, in plerisque iniqua sint, nec cohaereant, vitio verti nequit protestantibus, quod passim recesserint. Sic 1) *digamos* (§.DCCLXXIX.) a ministerio, ad quod etiam *vxoratos* Quousque protestantes hic vel recedant, vel idem doceant.

x) c. 1. X. *de bigam. non ordin.*
y) c. 1. & 3. X. h. t.
z) c. 8. C. 31. *qu.* 1.
a) vid. P. MVLLER *de od. sec. nupt.* C. ZIEGLER *de sec. nupt.*
b) c. 4. & 5. X. h. t.
c) c. 11. & *vlt.* C. 31. *qu.* 1.
d) c. 19. X. *de sponsal.*

tos admittunt, (§. CCXVI.) non arcent. 2) Non denegant ſecundo nubentibus *benedictionem ſacerdotalem*, quum ſit ceremonia indifferens, & ſic ſaltem conſenſus coniugalis declaretur. (§. DCCXXXVIII.*) Sic 3) *miniſtri eccleſiae* his nuptiis intereſſe poſſunt. Alias vero *poenas*, 4) ſeu *rationibus ciuilibus* in odium ſecundarum nuptiarum ſancitas, in totum non reprobant. De reliquo vero ratione *luctus* (§.DCCLXXX I.) merito 5) *annum luctus* obſeruare ſolent, licet 6) *poenae ciuiles*, intra annum luctus nubentibus ſtatutae, a praxi noſtra exorbitent.*e*) Permittunt 7) ſaepius *repetita coniugia*; dummodo 8) aut *mors* coniugis probata, *f*) aut inſtituto contra abſentem *proceſſu deſertionis* diſſolutio vinculi facta fuerit.

TIT. XVII.

DE REBVS SACRIS, SANCTIS ET RELIGIOSIS.

§. DCCLXXXII.

Connexio. VIdimus ſupra varias rerum diuiſiones, & etiam illam, vbi ſpirituales in *corporales* & *incorporales* diuiduntur. Corporales vero vel in *ſacramentorum* cenſum, vel ad *ſacras*, *ſanctas* & *religioſas* referri debeant, (§.DCII.) Quum vero de *ſacramentis* iam ſatis

e) GE. BEYER *de concub. intr. temp luct.*
f) Excell. AVG. LEYSER diſſ. *de morte abſ proband.*

tis actum fuerit, (§.DCXXIII.seqq.) nunc reliquae res spirituales, quae corporales dicuntur, examinandae sunt.

§. DCCLXXXIII.

Res *sacras* & *sanctas* dicunt: *quae principaliter ad cultum diuinum sunt comparatae*, vt ecclesiae, altaria, sanctorum reliquiae, vasa, vestes. *g)* Quid res sacrae & sanctae?

§. DCCLXXXIV.

Res religiosas adpellant: *quae piis vsibus sunt destinatae*, vt religiosae domus cuiuscunque generis, sepulturae. *h)* Quae ex nostris principiis hic moneri possent, iam occupata sunt. (§. LCIV. seqq.) Sic in his rebus enucleandis sequar ordinem iuris canonici. Quid religiosae?

TIT. XVIII.
DE ECCLESIIS AEDIFICANDIS ET CONSECRANDIS.

§. DCCLXXXV.

AD res sacras & sanctas quum ecclesias referant, (§.DCCLXXXIII.) quae de his ius nostrum tradit, paucis explicanda sunt. Ecclesiae vero voce non intelligit *coetum fidelium*, (§.VIII.) sed *locum, in quem fideles sacrorum caussa conueniunt*: seu, *aedes quasdam ad diuina officia celebranda constructas, DEO solemniter dicatas, & peculiari sanctitate munitas. i)* Sicuti enim *templa* consecrata gen- Connexio. Quid ecclesia?

g) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 19. §. 2.
h) IDEM *ibid.* §. 3.
i) conf. c. 2. *de consecr.* D. 1.

tes habuerunt; ita & Christiani eos imitati sunt.* (§ CCCCLVIII.*)

* Magna gentilium sollicitudo, in loco eligendo, qui ad sacra idoneus esset. Hunc separabant & secabant quasi a reliquis, vt sua religione constaret. Ideo locus talis *templi* adpellationem accepit a τέμενος, quod τέμνειν sit *secare, scindere*, & sic templum *locus a reliquis, religione separatus*. Verum primaeui Christiani nulla eiusmodi loca aut templa habuerunt, quippequae tempore Constantini demum exstructa, aut paganis erepta, & rebus christianis accommodata fuerunt. Ill. BOEHMER *diss. de potest. ciuil. in templa.*

§. DCCLXXXVI.

Axiomata.

De his itaque ecclesiis notanda axiomata: I. Ecclesiarum exstructio requirit iustam caussam. II. Auctoritatem superioris. III. Ecclesiae aedificatae sunt consecrandae. IV. Tunc gaudent singulari immunitate.

§. DCCLXXXVII.

Caussae ad ecclesiarum exstructionem sufficientes.

Quum itaque ecclesiarum exstructio requirat *iustam caussam*, (§. DCCLXXXVI. 1.) notari debet, 1) tunc demum caussas praescriptas fuisse, vbi in *abusus* tractum fuit institutum exstruendi templa:* 2) ad iustam caussam referri *necessitatem*, puta, α) vbi *natio* quaedam ad fidem christianam adducta; β) *coetum* omnem *non* amplius vna *capit ecclesia*; γ) si ad aedem ob *itineris difficultatem* & longinquitatem cuncti commode confluere non possunt: *k)* 3) iustam etiam caussam esse, vbi *monasterium*, vel alia *noua congregatio*

k) c. 3. X. *de eccles. aedif.* c. 50. 51. & 53. C. 16. *qu.* 1.

tio instituitur: ** 4) vbi *deuotio* peculiaris ex *voto*, (§.CCCCXCVIII.) vel certarum *reliquiarum* (§.DCCII.) custodia exstructionem suadet: *** 5) respiciendum tamen esse, ne in alterius ecclesiae *praeiudicium l)* aut 6) in omni loco, sed *congruo* demum fiat. **** *m)*

* Quidam enim 1) *quaestus* & *lucri* caussa ecclesias exstruebant, vt ex oblationibus ditescerent: 2) volebant sic impedire *haereticorum* conuentus; & 3) ne sine sufficiente *dote*, aut 4) inanis *gloriae* caussa, aut 5) ob *aemulationem* exstructio susciperetur praecauere.

** Monachi, quamdiu in desertis viuerent, (§. CCCCLXXXVIII.) nullas habuere ecclesias. Ex quo vero in vrbes migrarent, (§.CCCCLXXXIX.) parochialibus interfuere ecclesiis. Sed BENEDICTVS (§.CCCCXCI.) ita monasteria instruenda esse censuit, vt rem diuinam ibi facere possent monachi. Antea *oratoria* quidem habuerunt, sed, ad sacra ordinaria peragenda, ad *ecclesias parochiales* confluebant. Vbi vero illis *capellae* monasteriis contiguae obuenirent, tunc ibi sua sacra sine populi congregatione ordinaria habuerunt. Pederentim vero illis *ecclesiae parochiales* concessae, & tandem exstructiones *maiorum ecclesiarum* permissae fuerunt. Tunc adsumserunt adpellationem *ecclesiarum conuentualium*, quae vero in eo a parochialibus differebant, quod certum populum non haberent, nec actus porochiales ibi exercere possent. (§. CCCCLXI. seq.) Postea vero quibusdam ordinibus indultum fuit, vt confessiones laicorum audire possent. (§. DCLVI.**)

l) c. 43. & 44. C. 16. *qu.* 1. c. 1. X. *de op. non. nunt.* c. 2. X. *de eccles. aedif.*

m) c. 13. *de consecr.* D. 1.

*** Inde ortae sic dictae *capellae*. Nam *cap*, denotauit *tegumentum capitis*; mox omne *tegumentum corporis*: tandem tracta vox fuit ad omnia *inuolucra*, & hinc etiam reliquiarum conditoria *cappae*, & in diminutiuo *capellae* dicta fuerunt. Magnates enim iter facientes, maxime in peregrinationibus religiosis, *reliquias* sanctorum secum ferebant, adseruatas in conditorio, *quod cappam* & *capellam* dixere. Domum reuersi, *oratoria* exstruxere, in quibus eae in posterum adseruarentur, quae inde *capellae* dictae. Sic rura capellarum fluunt ex *oratoriis*, quae ad vsum *domesticae deuotionis* erant exstructa. Mox etiam sacerdotem illis praeficiebant, vnde natales *iuris patronatus capellarum regiarum*, & *Procerum* deriuari debent. Illustr. BOEHMER *Lib.* III. *tit.* 37. §. 2. *sq.* (§. DCCCLXXIV. *)

**** Ipsa etiam *structura* ad leges est adstricta, quum vel *crucis*, vel *nauis* formam referre soleant: *Altaria* orientem versus sint constituta, & quae sunt alia. De structura ecclesiarum conferri meretur BINGHAM *orig.* L. VIII. c. 3. *seqq.*

§. DCCLXXXVIII.

Cuius auctoritate exstruendae, & quomodo auctoritas interponatur?

Quum praeterea ecclesiarum exstructio desideret auctoritatem superioris, (§. DCCLXXXVI. 2.) sciendum est: 1) superiorem hic esse *Episcopum loci*: * *n*) 2) interpositionem auctoritatis fieri per *rescriptum solemne* praeuia caussae cognitione: *o*) vbi indagari solet, *α*) qua *intentione* aedificatio suscipiatur? (§. DCCLXXXVII.*) *β*) vtrum alicui inde *praeiudi-*

n) c. 44. C. 16. *qu.* 1. c. 10. C. 18. *qu.* 2. c. 9. *de consecr.* D. 1.
o) c. 5. *& fin.* X. *de eccles. aedif.* c. 48. *&* 53. C. 16 q. 1.

iudicium fiat, & ille ius contradicendi habeat? (§. DCCLXXXVII.5.) γ) vtrum *dote* necessaria ecclesiae prospectum sit? *p)* δ) vtrum *locus* congruus? (§. DCCLXXXVII.6.) Qua de caussa etiam locum accedit, crucem figit, atrium designat, lapidem angularem benedicit: *q)* 3) eadem auctoritate opus esse in *refectione*, sed diuerso modo, quum hic specialis consensus haud exigatur, sed saltem *cura refectionis* ad Episcopum pertineat: *r)* 4) refectionem hanc sicuti omnem incumbere *domino*, nisi reditus fabricae adsignati sufficiant: extra ordinem tamen 5) *aliis* quandoque hoc incumbere, puta patronis (§. DCCCLXXXI. 3. β) parochianis: *s)* (§. DXCVII. 4.) 6) *necessitatem reficiendi* cessare α) in templis infidelium & *haereticorum*, *t)* (§. DCCLXXXVII.*2.) aut β) si *superfluae* sint *ecclesiae*; *u)* ** aut γ) *casus inopiae* adsit, quo casu *vnio* (§. CMXLIV.) decerni potest: *x)* 7) de reliquo ad refectionem ecclesiarum vbi necessitas adest, *coactionem* adhiberi posse:

p) vid. ZIEGLER *de dote eccles.*
q) c. 9. *de consecr.* D. 1. PONTIF. ROMAN. *tit. de bened. prim. lapid.*
r) Concil. Trid. *Sess.* XXI. *de reform.* c. 7.
s) conf. IDEM *ibid.*
t) c. 7. X. *de Iudaeis.*
u) conf. HOSPINIANVS *de templis* c. 6.
x) c. 49. C. 16. *qu.* 1. B. SLEVOGT *de vnion. eccles. diss.* 1. c. 2. §. 12.

se: *y)* 8) modum reficiendi esse regulariter arbitrarium.

* Olim saltem ex Imperatorum delegatione auctoritatem interponebant. Ill. BOEHMER *diss. de potest. ciuit. in templ.* c. 2. *sect.* IV. §. 13. & 14. I. G. REINHARD *de iur. Princip. circ. sacr. ante reform.* c. 2. § 9. *sequ.*

** Hinc recte docent protestantes: ob abundantiam ecclesiarum, earumque bonorum permissam esse *secularisationem*: quum destructis ecclesiis bona in alios vsus conuerti possint. MAVRITIVS *de secular. bonor. eccles.* c. 4.

§. DCCLXXXIX.

Quid consecratio?

Quumque ecclesiae aedificatae *consecrandae* sint, (§. DCCLXXXVI. 3.) sciendum est, consecrationem hic denotare: *actum solemnem, quo, mediantibus quibusdam symbolis, res profana ab vsu promiscuo eximitur, & abhinc qualitatem sacram accipit, vt ad cultum sacrum adhiberi possit.**

* Talem dedicationem apud Iudaeos obtinuisse, nemo ambigit, vid. SELDENVS *de synedr.* L. III. c. 13 *sequ.* Mox accessit superstitio, ex quo, consecrationem *perpetuam sanctitatem* tribuere, adsererent. Pro tali sanctitate pugnant Romanenses, quum tamen talia solemnia a statu noui testamenti aliena sint, & primitiua ecclesia ea ignorauerit.

§. DCCXC.

Cur suscipiatur, quando, & a quo peragatur?

Haec cum ita sint, notari debet: 1) ecclesiam sic *deputari sacris*, quae antea in ea fieri nequeunt: *z)* 2) eam quandocyus fieri debe-

y) PETR. PECKIVS *de eccles. aedif. & repar.* c. 27.
z) c. *fin.* X. *de consecr. eccles.*

debere, & *quocunque die* fieri posse: *a)* 3) expediendam esse per *Episcopum* dioeceseos, qui ideo *Pontifex* dicitur: *b)* 4) Episcopum hunc actum, qui *ordinis Episcopalis* est, (§. CCXLVI.2.*δ*) simplicibus *sacerdotibus* committere non posse: *c)* 5) fieri eam multis *solemnitatibus*, quae partim in *praeparatoriis*, partim in *consecratione ipsa* consistunt: ita, vt hi ritus, in inunctionibus, aquae benedictae adspersionibus, formulis precum, aliisque pluribus ceremoniis consistentes, peculiarem prorsus *liturgiam* (§. DCVIII. seq.) efficiant: *d)* 6) potissimum adhiberi *sanctorum reliquias e)* (§. DCCCII.) & 7) *missam: f)* (§. DCLXIII. seq.) 8) consecrari simul peculiaribus solemnitatibus *altaria*, si sint lapidea. *g)* (§. DCCCI.) nec non 9) *vasa* & reliqua, ad sacrum adparatum *pertinentia: h)* (§. DCCXCVIII. seq.) 10) impedientem consecrationem *sacrilegium* (P. II. §. CCCXXIII. 16.) committere. *i)*

a) c. 2. X. *eod.*
b) c. 1. *de consecr.* D. 1. c. 1. D. 25. c. 4. D. 68.
c) c. 9. X. *de consecr. eccl.*
d) EDM. MARTÈNE *de antiqu. eccl. ritib.* T. III. L. II. c. 13. pag. 244 *sequ.* CASALIVS *de vet. sacr. Christ. ritib.* P. III c. 33. Pontific. Rom. *tit.* de *eccles. dedic. seu consecr.*
e) c. 26. & 29. *de consecr.* D. 1.
f) c. 1. *de consecr.* D. 3.
g) c. 31. *sequ de consecr.* D. 1. MARTENE *cit. l. pag.* 340.
h) vid. *tit. sequ.* 19.
i) c. 124. *sequ.* C. 1. *qu.* 1.

§. DCCXCI.

Effectus consecrationis.

Inde porro constat: 11) consecrationem producere *varios effectus*, puta, α) quod imprimat *characterem*. adeoque iterari non debeat, *k*) nisi vel *polluta* fuerit, & tunc dicitur, quod *reconcilietur*; *l*) vel, *an consecrata* sit? dubitetur; *m*) vel ecclesia *destructa* instauratur; *n*) β) quod consecratio rem efficiat *sacram iuris diuini* & *nullius*; *o*) γ) quod in consecrata ecclesia *missa* celebretur; *p*) δ) Eucharistia & baptismus administretur, (§. DCXL.***** & §. DCLVI 6.) *q*) ε) *horae canonicae* ibi celebrentur; (§. CCCCLXXXI. 3.) *r*) ζ) sacramenta, puta *eucharistia* & *chrisma*, ibi custodiantur; *s*) (§. DCLIII 4. α) η) *sanctorum reliquiae* adseruentur, *t*) ϑ) *sanctis* veneratio exhibeatur; *u*) (§ DCCCII. seqq. *ι*) *rudera* dirutae etiam ecclesiae non fiant *profana*; *κ*) solemnitates consecrationum singulis annis celebrentur, & *encaeniarum* nomine veniant; *x*) λ) olim *puerperas* non fuisse in eccle-

k) c. 3. D. 68. c. 20 *de consecr.* D. 1

l) c. 19. *sequ. de consecr.* D. 1. P. FR. PASSERINVS *de pollut. eccles.*

m) c. 16. & 18. *de consecr.* D 1.

n) c. 20 *de consecr.* D. 1.

o) HOSPINIANVS *de templ.* L. IV. c. 11.

p) c. 1. *de consecr.* D. 1.

q) c. 54. *de consecr.* D. 2. c. 7. C. 18. *qu.* 2.

r) c. 24. *de consecr.* D. 1. c. 2. D. 91.

s) c. 1. X. *de custod. eucharist.*

t) c. 26. *de consecr.* D. 1.

u) tit. X. *de rel. qu. & vener. sanct.*

x) c. 16. *de consecr.* D. 1.

ecclesiam admissas ante purificationem: *y*) 12) hos effectus vero *capellis* monachorum (§. DCCLXXXVII. ***) non esse adscribendos, nisi *consecratae* fuerint.

§. DCCXCII.

Quum denique consecratae ecclesiae singulari gaudeant *immunitate*, (§. DCCLXXXVI. 4.) sciendum est: 1) etiam illam inter effectus consecrationis referendam esse, nihilque aliud denotare, quam *ius, quod loca sacra libera & immunia praestat ab oneribus secularibus, atque aliis actibus, qui cum sanctitate illorum subsistere nequeunt:* 2) fluere hanc immunitatem ex *sanctitate* ecclesiarum: * (§. DCCXCI. β) 3) hanc sanctitatem violari posse & *mediate* & *immediate*.

Quid immunitas, & vnde descendat?

* Duplex sanctitas ecclesiis adscribitur: *interna* & *externa*. Illa consistit in quadam *diuina qualitate*, per *consecrationem* indita; haec in *ceremoniali quadam veneratione* & *separatione loci ab vsibus profanis ad vsum sacrum* consistit. Haec sanctitas est *vera*, & propugnari potest; illa est *fucata*, &, introducta demum consecratione superstitiosa, ecclesiis tributa fuit. Sed nec protestantes semper accurate hic incedunt, ceu constat ex dissert. *sub praesid.* B. BVDDEI Ienae habita: *de sanctit locor. in vet.* & *nouo testam.* quam tamen huic B. viro vt auctori vindicare nolo.

§. DCCXCIII.

Porro exinde constat: 4) grauius animaduertendum esse, si *vis* alicui *in ecclesia* illata;

De crimine sacrorum turbatorum.

y) c. vn. X. *de purif. post. part.*

ta; *z*) maxime 5) si simul *turbatio sacrorum* concurrit: *a*) 6) ecclesiis competere *ius asyli b)* & vbi quis contra haec impingit, ecclesiarum sanctitatem *mediate* violari: 7) *immediate* eam laedi, si ipsis *ecclesiis vis* infertur, vnde crimen *sacrilegii* (P. II. §. CCCXXIII. 16.) descendit: *c*) 8) ecclesias non adhibendas esse ad *vsu promiscuos*, ne vel sic sanctitas loci profanetur: *d)* hinc in ecclesiis exerceri nequeunt α) *iudicia criminalia, e)* β) *Placita secularia, f)* γ) *negotiationes* & conuentus mercatorum, *g)* δ) *conuiuia* & alia ludicra, *h)* ε) *hospitationes: i)* 9) has immunitates etiam *coemeterio* (§. DCCCXXI.) & *locis circumiacentibus* intra triginta passus competere. *k)*

Iure asyli.

Sacrilegio. Adhibitione ad vsus promiscuos.

VSVS

z) CARPZOV iurispr. consistor. L. III. d. 97. *nr.* 10. *sequ.*

a) CARPZOV *cit. l.* d. 95.

b) CIRONIVS *paratitl* X *tit. de immun. eccl.* BINGHAM *orig.* L. VIII. c. 11. add. STEPH DE PVTEO, *de iur. asyli, qua sacri, qua profani.* Qui quidem plerumque communia dogmata propugnat, quandoque tamen illa, meliora edoctus, deserit.

c) consult. Dn. 1. S. F. BOEHMER *de sacril. ex mente iur. canon.*

d) c. 2. *de immun. eccl.* in 6.

e) c. 5. X. *eod.*

f) c. 2. *eod. in* 6.

g) *cit.* c. 2.

h) BARBOSA *iur. eccl.* L. II. c. 3. *nr.* 22.

i) c. 1. X. *de immun eccl.*

k) CORVINVS *institut. iur. canon.* L. II. *tit.* 24. §. 6. & 7.

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCXCIV.

Protestantes, qui recte rem dimensurantur, saltem *externam* & *ceremonialem sanctitatem* ecclesiis tribuere solent, non vero *internam*, *l*) licet vnus aut alter rationes ita subducat, vt nihil a sententia Romanensium distet. (§ DCCXCII.*) Hinc in plurimis a doctrina iuris canonici diuortium facimus.

Protestantes ecclesiis saltem externam sanctitatem tribuunt.

§. DCCXCV.

Sic 1) ad aedificationem ecclesiarum sufficit *Principis* auctoritas citra concursum cuiusdam ministerii ecclesiastici: * *m*) 2) curam refectionis, (§. DCCLXXXVIII. 3.) ciuili potestati vindicamus, sumtus vero modo ex *aerario ecclesiae*, modo *subsidiis parochianorum*, modo *Patronorum* erogatione perficimus: ** *n*) (§. DCCLXXXVIII. 5.) 3) *consecrationem* (§. DCCLXXXIX.) ignoramus, simplicem vero *dedicationem* seu *destinationem* Principis auctoritate faciendam admittimus: *o*) 4) *destructionem* ecclesiarum, vbi eae superfluae sunt, (§. DCCLXXXVIII. 6. β) summae potestati ciuili tribuimus: (§ DCCLXXXVIII. **) 5) *Encaeniarum* festiuitates (§.

Consectaria inde deducta.

l) ZIEGLER *ad Lancel.* L. II. *tit.* 18. §. 2.
m) conf. III BOELMER *diss. de potest. ciu. in templ.*
n) IDEM *in iur. paroch.* Sect. VII. c. 3.
o) LINCK *de iur. templor.* c. 6. *nr.* 21.

(§. DCCXCI. κ) alicubi ſuperſunt, ita tamen, vt pro mero negotio ciuili reputentur: *p)* 6) *Luſtrationis puerperarum* (§. DCCXCI. λ) vmbra & imago tunc obſeruatur, vbi *benedictione* quadam in eccleſiam recipiuntur: 7) *capellas monaſteriorum* (§. DCCXCI. 12.) ab eccleſiis parochialibus ita diſtinguimus, vt ibi *parochiales actus* tunc demum expediri poſſint, ſi *anno* 1624. in poſſeſſione *actualis exercitii* fuerint (§. XLIV. 8.) 8) *immunitates* eatenus eccleſiis tribuimus, vt vim inferre aut *ſacra turbare* illicitum ſit, (§. DCCXCIII. 4. & 5.) nec ad *vſus promiſcuos* adhiberi poſſint, (§. DCCXCIII. 8.) quum haec ex *externa ſanctitate* (§. DCCXCII.*) fluant: 9) ius vero *aſyli* (§. DCCXCIII. 6.) non admittimus, *q)* & 10) *ſacrilegii* crimen (§. DCCXCIII. 7.) admodum reſtringimus.

* Ratio tamen anni decretorii 1624. in Germania eatenus haberi debet, vt etiam *priuata ſacra* ſalua ſint. Inſtr. Pac. *art.* V. §. 31.

** Diſſentientes vero in religione, quia non ſunt *parochiani*, ad refectionem cogi nequeunt. Proteſtantibus in terris Pontificiorum refectio imperari vix poteſt: vbi vero eccleſias, quas in anno decretorio habuerunt, reficere volunt, impediri nequeunt. Inſtr. Pac. art. V. §. 31. Immo nec in *modo* reficiendi, normam ponere, aut vbi non ad veterem modum refectio adornatur *nouum opus nuntiare* Pontificii poſſunt, licet & hic quandoque tranquilla turbent. (§. CXIV. *s*)

TIT.

p) conf. LINCK *diſſ. de encaeniis templor.*

q) MYLERVS ab EHRENBACH *de iur. aſyli* c. 3. §. 9.

TIT. XIX.
DE VASIS SACRIS, RELIQVIIS, ALTARIBVS ALIISQVE AD SACRA PERTINENTIBVS.

§. DCCXCVI.

DIxi, consecrationi accedere sanctorum reliquias; in consecratione ecclesiarum simul consecrari altaria, vasa aliaque ad sacrum adparatum pertinentia: (§. DCCXC. 6. 8. & 9.) in ecclesiis adseruari sacramenta & sanctorum reliquias, quibus veneratio debeatur, (§. DCCXCI. ζ & θ) de quibus nunc paullo curatius disserendum est. Connexio.

§. DCCXCVII.

Vidimus consecrationem rem efficere *sacram* & *diuinam*, (§. DCCLXXXVI. β) vnde inferunt: res in aedibus sacris adseruatas *peculiarem qualitatem* nanciscі; quasdam ita comparatas esse, vt *a laicis* tangi non possint: alias ad *diuinum cultum* duntaxat esse destinatas. Transitio ad tractationem.

§. DCCXCVIII.

Inde necto axiomata: I. Consecrantur, aut saltem benedicuntur omnia, ad sacrum adparatum pertinentia. II. Quaedam saltem a clericis tangi possunt. Axiomata.

§. DCCXCIX.

Ex primo axiomate intelligimus, speciatim consecrari 1) *vasa* & 2) *vestes* ad cultum sa- Consectaria primi axiomatis.

ſacrum pertinentes,(§ DCXI. ****) *r)* 3) *altaria,s)* 4) *reliquias* ſanctorum,*t)* (§. DCCCI. & DCCCII.) 5) *campanas,* (§. DCX. **) & quae ſunt alia. *

* Quaedam res non conſecrantur, ſed ſaltem *benedictione* inaugurantur, quorſum etiam quidam *campanarum* initiamenta referunt, quamuis haec magis ad *conſecrationem* accedant. Benedictio vero adhiberi ſolet: in aqua baptiſmali, luſtrali, ſale catechumenorum & baptizandorum, igne paſchali, incenſo, turibulo imponendo, cereis, cineribus, palmis, ouis, ſegetibus, nouis domibus, nauibus, talamo coniugali aliisque pluribus rebus, ad hominum ſubſidium inſeruientibus, vid. MARTENE *de antiq. eccl. ritib.* T. II. L. II. c. 21. pag. 378. *ſequ.* du SAVSSAY *panopl. ſacerd.* P. II. *pag.* 564. *ſequ.* Praeterea notari debet *libros* etiam *ſacros* in eccleſiis adſeruari, adeoque ad *res ſacras* referri.

§. DCCC.

Secundi. Ex ſecundo notamus, huc pertinere 1) *eucharistiam*, (§. DCLIII. ζ) 2) *ſacrum oleum*, ſiue id ſit chriſmatis, (§. DCXLIII. ſeq.) ſiue catechumenorum, (§. DCXL. θ) ſiue infirmorum; (§. DCXCVII. ſeq.) 3) ſanctorum *reliquias*, 4) *vaſa* ſacra, quae cuncta ad minimum a Subdiaconis tangenda ſunt. *u)* (§. CCXXII. 3.) J. DCCCI.

r) c. 42. *de conſecr.* D. I. CASTALDVS *Prax. cerem. Lib.* II. *Sect.* 12. c. 2.

s) c. 21. *de conſecr.* D. I. CASTALDVS *cit. l. Sect* 13. c. 9.

t) tit. X. *de reliqu. & vener. ſanct.*

u) c. 41. *de conſecr.* D. I. ENGEL *ad tit.* X. *de conſ. eccl.* §. 1. *nr.* 6.

§. DCCCI.

Sunt vero altaria *mensae lapideae quadrangulares, in ecclesiis loco eminentiori exstructae, & per Episcopum consecratae* * Quid altaria?

* Primitiuis Christianis plane erant incognita. Doctrina de *sacrificio* (§. DCLXX. *) mensis sacris demum altarium adpellationem tribuit. Abhinc constitutum: vt altaria saltem *lapidea* erigerentur. c.31. *de consecr.* D. 1. Fixa vbi posita fuerunt altaria, simul inualuit, vt *sancti* sub illis sepelirentur, & inde demum lex lata, sine *sanctorum reliquiis* nulla esse altaria exstruenda. Sed hodie sancti & reliquiae in facie ipsius altaris ponuntur, quo etiam *extra ecclesias* missa super altari celebrari possit. Talia altaria vocantur *portatilia* seu *viatica*. c.30. X. *de priuileg.* IO. AND. SCHMID diss. *de alt. portat.* GODOFR. VOGT θυσιαστηριολογία, seu *de altaribus veterum*, cuius recensio facta in Actis Erudit. Latinis, Ao. MDCCIX. *pag.* 184 *seq.*

§. DCCCII.

Reliquiae sunt: *ossa martyrum & sanctorum praeuio examine adprobata, ex quo religioso cultu honorantur.* * x) Quid reliquiae?

* Magna in veneratione apud Christianos fuere *martyres*, quorum anniuersaria colebant. Pace ecclesiae reddita, ossa eorum in ecclesias vel dedicatas vel dedicandas transferebant. Romae primum necessitas reliquias in ecclesias transferendi inualuit, vnde talis consuetudo se per Occidentem diffudit. CHEMNITIVS *Exam. Concil. Trident.* P. IV. *loc.* 1. Cultum hunc

x) tit. X. *de reliq. & vener. sanct.*

hunc religiosum impugnant DALLAEVS *de religios. cult. obi.* CHEMNITIVS *cit. loc.* P. III. *loc.* 1. Immo & errores & fraudes, quae circa reliquias occurrunt, cordate detexit IO. MABILLON sub nomine EVSEBII ROMANI *in epist. de cultu sanct. ignot.* PETR. MORETI *in diss. de ritu ostens. sacr. reliqu.* in demonstranda huius ritus antiquitate, ad Ethnicorum & Hebraeorum mores recurrit. Prodiit etiam eruditissimus liber, variisque documentis ornatus, sub titulo: *osseruationi sopra i cemeteri, di santi Martiri ed antichi Christiani.* Vbi vero auctor in eo est, vt cultum reliquiarum euincat, nihil praestat. Eadem dicenda sunt de labore Abbatis DE CORDEMOY sub titulo: *traité des Saint. reliqu.* licet proptereа partum ediderit, vt Reformatos in Gallia, ad catholicam ecclesiam reduceret.

§. DCCCIII.

Qui sancti?

Sancti sunt: *qui vitae non solum sanctitate, sed & miraculis y) excellunt, auctoritateque ecclesiae Romanae, praeuio rigido examine, digni existimantur, vt religiosus cultus iis exhibeatur. z)* Hoc iudicium dicitur *canonizatio.*

§. DCCCIV.

Quid canonizatio?

Est enim canonizatio: *relatio in canonem seu album sanctorum sollemniter facta, sub concessione facultatis, vt tales publico cultu in ecclesia honorentur. zz)*

§. DCCCV.

---

y) conf. hic IAC. SERCES *traité sur les miracles, dans lequel on prouve, que le Diable n' en sauroit faire.*

z) c. 52. X. *de testib.* c. 1. X. *de reliqu. & vener. sanct.*

zz) MABILLON *actor. Bened. Sec.* IV. *in praef.* §. 88.

§. DCCCV.

Varia de hac promotione sunt obseruanda. sic 1) instituitur *inquisitio* in canonizandi *vitam, mores, res gestas: a)* 2) in *miracula*, in vita & post mortem facta: 3) ipsas reliquias olim *igne probatas* fuisse: *b)* 4) hodie *auctoritatem Pontificis* ad hanc declarationem desiderari: *c)* 5) ipsam declarationem fieri magna cum *pompa* & variis sollemnitatibus: *d)* 6) inferiorem gradum esse *Beatificationem*, quae ab Episcopis & quibusdam ordinibus monachorum peragi potest: *e)* 7) venerationem sanctorum producere varios *effectus ciuiles*, puta, α) quod *iuramenta* simul per ipsos praestentur, & *reliquiae* in actu iurisiurandi adhibeantur; *f)* β) quod *consecratio* templorum & altarium sine reliquiis fieri non possit; (§. DCCCI. * & §. DCCCII. *) γ) quod capsas cum reliquiis auferens *sacrilegium* committat; *g)* δ) quod etiam in sanctos

Varia de ea obseruationes.

a) c. 1. X. *de reliqu. & vener. sanct.*

b) MARTENE *de antiqu eccl ritib.* T. III. L. III. c. 8.

c) PAPEBROCH diss. *de sollemnit. canoniz. init. & progress.*

d) conf. BOLLANDVS, HENSCHENIVS, SVRIVS, PAPEBROCHIVS *in act. sanctor.* vbi passim de canonizatione eorum agunt. *Ceremon Rom.* L. I. *Sect.* 6. TENZEL monatl. Unterr. ao. 1691. *pag.* 21. seq.

e) conf. BAYLE *Reponses aux questions d' un Prouincial* T. I. *pag.* 430. *sequ.*

f) THOMASIVS annal. zu des von Ossens Testament, *pag.* 19.

g) constit. crimin. *art.* 172.

ctos *blasphemia* committatur; *b*) 8) canonizatorum *festiuitates* celebrari, & in illarum *vigiliis ieiunari. i*)

§. DCCCVI.

Quid vigiliae & ieiunia?

Vigiliae sunt: *festorum dierum vesperae, k*) Ieiunia sunt: *parsimoniae victus, & ciborum abstinentiae, ex iusta caussa susceptae. l*)

§. DCCCVII.

Ieiuniorum diuisio.

Diuidi solent ieiunia 1) in *priuata* & *libera*, quae spontaneo & proprio motu suscipiuntur: quorsum etiam *votiua* pertinent, quum votum ex libero nuncupetur arbitrio, licet editum necessitatem inuoluat; (§. CCCCXCVIII. seq.) & 2) in *ecclesiastica*, quae *publica* & *necessaria* sunt. Alii vero ita incedunt, vt ieiunia vel *necessaria* vel *voluntaria* dicant. Necessaria subdiuidunt α) in *generalia*, β) *consuetudinaria*, γ) *votiua*, δ) *poenitentialia*: & haec omnino esse obseruanda. Voluntaria autem cuiuslibet arbitrio relinquunt. * *m*)

* Olim ieiunia libera erant, & inde tanta eorum varietas occurrit apud veteres. Primi fuere Montanistae, qui legalia ieiunia introducerent. Inde inualuere *stationes*, vbi ad nonam vsque horam ieiuni manebant: inde *ieiunia* ad seram vsque vesperam producta. *Abstinentia* a certis cibis, *adpendix* potius *ieiuniorum*, quam ipsum ieiunium fuit. Tandem *abstinentia* etiam *ieiunii* nomen accepit. conf. DAL-

b) Rec imp. *de ao.* 1512. 1530. 1548. Ordin. crim. *art.* 106.

i) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 22. §. 16.

k) c. 11. D. 12. c. 11. D. 76.

l) c. 1. X. *de obseru. ieiun.*

m) CORVINVS *cit. l. tit.* 23. § 18. sequ.

DALLAEVS *de ieiun & quadrages.* THOMASSINVS *de vet. & nou. eccl. discipl.* P. I. L. II. c. 83 §. 12. *seq.* LARROQVANVS *aduers. sacr.* L. I. p. 120.

§. DCCCVIII.

De ieiuniis vero tenendum: ea esse *meritoria* & operari *remissionem peccatorum*: 2) *violatores* illorum *poenas* seculares & ecclesiasticas subire, nisi 3) *dispensatio* papalis aut episcopalis interuenerit: *n*) 4) quaedam ieiunia esse *stata* & *certa*; quaedam *extra ordinem* ab Episcopis indicta: 5) ieiunia & abstinentias etiam ad *poenitentias* referri: 6) tempore ieiunii fugam omnis *hilaritatis* iniungi. *nn*) Obseruationes de ieiuniis.

§. DCCCIX.

Varia etiam a ieiunis peragenda sunt, puta, 1) *missa*, (§. DCLXIV. 2.) 2) *communio laicalis* (§. DCLVI 9.) 3) *ordinatio*, (§. CCCCXXXIX. 1. & DXLVIII. 2.) 4) *confirmatio*, (§. DCXLVII. 2) 5) *iurisiuranda*: *o*) denique 6) *torturam* ieiunis auplicari, caussas peculiares habet. *p*) Et de ieiunis.

§. DCCCX.

Incognitus est protestantibus consecrationis adparatus, (§. DCCXCV. 3.) adeoque Vsus doctrinae inter Protestantes

n) conf. ANONYMI *traité des dispenses du careme*, qui hanc propugnat sententiam: ieiunia & abstinentias a cibis delicatis, conducere ad sanitatem, adeoque dispensationes eo saltem casu admittit, si certis personis ex vulgaribus cibis, dispendium sanitatis imminet.

nn) III BOEHMER *iur. eccl. protest. Lib.* III. *tit.* 46. § 33. *sequ*

o) vid. *infr.* L. III. tit. de iureiur.

p) OLDEKOP *tit.* 4. *obs. crim.* 24.

que 1) nec in vasis, vestimentis, aut altaribus *dedicationem* adhibent, quum illis sufficiat *destinatio* & *adhibitio* ad vsum: 2) ignoratur *reliquiarum* sanctimonia cum adnexis: 3) *blasphemia* in sanctos; 4) *iusiurandum* per sanctos; 5) *legale* & *meritorium ieiunium:* nam 6) per ieiunia in *supplicationibus publicis* iniuncta, non tam deuotionem instillare, sed potius *impedimenta* auferre cupiunt: denique 7) *ieiunos* nuspiam abscisse desiderant, nisi, vbi ipsa *naturalis ratio* tales efflagitet. (§. DCCCIX. 6.)

TIT. XX.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

§. DCCCXI.

Connexio.

AD res religiosas pertinent religiosae domus (§. DCCLXXXIV.) quarum indoles nunc enucleari debet. Sunt vero hae domus: *quae religionis vel pietatis intuitu, accedente Episcopi auctoritate, sunt exstructae.* q)

Quid religiosae domus?

§. DCCCXII.

Variae earum species.

Variae harum domuum sunt species, dantur enim: 1) *nosocomia*, 2) *ptochotrophia*, 3) *gerontocomia*, 4) *brephotrophia*, 5) *xenodochia*, 6) *orphanotrophia*, 7) *facinorosorum purgatoria*, r) 8) *militum valetudinariorum sustentacula*, rr) 9) *furiosorum claustra*, 10) *leprosoria*, 11) *viduarum hospitalia*, 12) *monasteria*.

§. DCCCXIII.

q) c. 4. X. *de religios. domib* c. 23. C 23. *qu.* 1.

r) conf. FRID KRAVSOLDVS *de vsibus ergasterior.*

rr) Dn. DE LVDEWIG *de iur. circ. valetudin. milit. emer.*

§. DCCCXIII.

De his notanda axiomata: I. Religiosarum domuum cura pertinet ad Episcopum II. Quaedam tamen sunt ecclesiasticae, quaedam laicales. III. Quaedam singulari priuilegio ab episcopali potestate sunt exemtae. Axiomata.

§. DCCCXIV.

Ex primo (§. DCCCXIII. 1.) discimus, 1) tunc demum eas Episcopo subesse, si eius auctoritate exstructae: *s*) 2) posse tunc Episcopum ea exercere, quæ iuris Episcopalis sunt, siue ad iurisdictionem, siue ad legem dioecesanam spectent: *ss*) 3) eum curare, ne a primo instituto deuient: *t*) 4) etiam *monasteria** Episcopo subesse, licet speciales magistratus (§. DIV.) habeant, *u*) 5) ea proinde sine Episcopi auctoritate exstrui non posse: *x*) nec 6) sine eius consensu *mutationem religiosorum* recipiendorum *fieri posse*: *y*) 7) posse tamen magistratum monachorum horum numerum augere: *z*) 8) religiosis domibus proprie sic dictis Episcopum dare *administratores*: *a*) (§. DCCCXXXV. 3. sequ.) 9) circum- Iura Episcopi intuitu harum domuum.

s) *cit. c.* 4.
ss) c 17. C. 18. *qu.* 2.
t) c. 3. X. *de religios. domib.*
u) c. 7. & 8. X. *eod.* c. 11. & 19. X. *de offic. iud. ord.*
x) c. 10. & 12. C 18. *qu.* 2 c. 4. *de priuil. in* 6. Concil. Trid. *Sess.* XXV. *de regular.* c. 3.
y) c. 41 C. 16. *qu.* 7.
z) TAMBVRINVS *de iur. Abbat.* T. III. *disp.* 6. q. 1. & 15.
a) Clement. 2. *de religios. domib.*

cumſpicere, quo *digni* recipiantur, & 10) *rationes* vi inſpectionis exigere. *b)*

* Proprie loquendo monaſteria ſunt ea loca, quae a monachis in deſerto fuere inhabitata. Quum vero monachi diſperſi in coetus coaleſcerent, loca habitationis *caenobiorum* nomen adſumſerunt. Aſt cum tales caenobitae nomen monachorum retinuerint, etiam caenobia eorum *monaſteriorum* adpellationem acceperunt. (§. CCCCLXXXIX. ſeq.)

§. DCCCXV.

Quae domus religiosae laicales?

Ex ſecundo (§. DCCCXIII. 2.) conſtat: 1) *laicales* poriſſimum dici, quae ſine Epiſcopi conſenſu ſunt exſtructae: *c)* 2) eas, ceu qualitate eccleſiaſtica deſtitutas, manere ſub *iurisdictione* ſuo *ordinario*, dummodo 3) *formam eccleſiarum* non gerant: *d)* 4) illi *rationes* eſſe reddendas, cui hae domus ſubſunt; *e)* aſt 5) ex recentiori iure & hic *ordinarium* concurrere: *f)* 6) in genere *principalem poteſtatem* ſuam ſollicitudinem circa has domus exercere poſſe. *g)*

§. DCCCXVI.

Quae exemtae a poteſtate episcopali.

Ex tertio denique (§. DCCCXIII. 3.) ſcimus: 1) eas quae *ſpeciali priuilegio* exemtionem docere poſſunt, exemtas eſſe: *h)* 2) priuilegia

b) Clement. 2 *eod. Concil. Trid. Seſſ.* VII. c. *vlt.* BONIF. de VITALINIS *Comm. ad Clem h.t. nr.* 107.

c) de ROYE *inſtit iur. can.* L. II. *tit.* 19. § 4.

d) CIRONIVS *paratitl.* X. h. t.

e) Clement. 2. *de relig. dom.*

f) Conc. Trid. *Seſſ.* XXII. *de reform.* c. 8.

g) Conc. Meldenſ. c. 40. Capitular. Caroli M. Lib. VI. cap. 223. REINHARD *de iur. Princ. circ. ſacr. ante reform.* c. 4. § 17.

h) c. 2. & 7. X. h. t.

uilegia haec non porrigi α) ad *capellas* (§. DCCLXXXVII. ***) illis subiectas; *i)* nec β) impedire, quo minus *Episcopi* negligentes *Rectores* aut *Abbates* corrigere possint; *k)* aut γ) quo minus *Prioratus* seu *obedientiae* monasteriorum, ordinario subsint, nisi specialiter exemtae; *l)* nec δ) quominus *sermones* ad populum in ecclesia monasterii; *m)* aut ε) *confessionum* audientias inhibere, *n)* (§. DCLVI. **iunct. §. CCXXXVI. ***) & ζ) monasteria, quibus *cura animarum* demandata, sub se habere possit: 3) Episcopum etiam in *exemtas* domus, vi *delegationis Pontificiae* perpetuae, inspectionem exercere. *o)*

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCCXVII.

Vix exstruimus monasteria, quodsi tamen contingeret, citra *Principis* auctoritatem *publicae congregationis* effectu non gauderent. *Priuata* vero *sodalitia*, licet ad ἄσκησιν quamdam tendant, tali auctoritate vix indigere. Hinc etiam, quoad alias religiosas domus, si pro bonis ecclesiasticis reputari nolint, *priuata* fundatorum *deuotio* sufficiet. (§. DCCCXV. 1. sequ.)

Cuius auctoritate inter Protestantes religiosae domus exstruantur?

§. DCCCXVIII.

Sed ex pontificiis institutis apud nos mo-

De statu monaste-

i) c. 16. & 17. X. *de priuil.*
k) Clem. 2. h. t. c. 7. X. *de offic. iud. ord* c. 1. C. 16. *qu.* 2.
l) conf. c. 1. *de priuil. in 6.*
m) Conc. Trident. *Sess.* XXIV. *de reform.* c. 4
n) cit. conc. Sess. XXIII. *de reform.* c. 15.
o) conf. ESPEN. *iur. eccl.* P. III. tit. 12. c. 6.

riorum catholicorum in terris protestantium.

nasteria supersunt, quorum intuitu etiam leges imperii quaedam disposuerunt. Sic 1) libera monasteriorum exstructio (§. DCCC XIV. 5.) non procedit in *ciuitatibus mixtis*: *p*) nec 2) in territoriis Episcoporum, vbi anno 1624. protestantes *liberum religionis exercitium* habuerunt: *q*) (§ XLV. 4. seq.) nec 3) religiosi pro lubitu *mutari* possunt: (§. DCCC XIV. 6.) *r*) nec 4) *numerus* monachorum augmentari, (§. DCCC XIV. 7.) inuitis protestantibus: *s*) dehinc 5) *mediata monasteria* in terris protestantium Episcopis, (§ DCCC XIV. 1. sq.) haut subsunt: *t*) licet, 6) si a catholicis possideantur, religiosis, qui ea an. 1624. tenuerunt, relinquenda sint: *u*) vt tamen 7) subsint *superioritati territoriali*: *x*) 8) monasteria a protestantibus possessa, vel qualitatem bonorum ecclesiasticorum retinuisse, vel *secularisata* fuisse. (§ DCCLXXXVIII.**)

§. DCCCXIX.

Et reliquarum religiosarum domuum.

Reliquarum religiosarum domuum cura 1) modo ad *Principem*, modo ad *fundatorem* spectat. 2) *Religiosis* seu *ecclesiasticis* rebus tunc demum accensentur, vbi a Principe sunt confirmatae: (§. DCCCXVII.) 3) supremae Principis *inspectioni* omnes sunt subiectae: *y*) 4) *ra-*

p) Instr. Pac. *art.* V. §. 29.
q) IDEM *ibid.* §. 25. 32. & 33.
r) IDEM *ibid.* §. 26.
s) IDEM *ibid.*
t) IDEM *ibid.* § 25.
u) IDEM *ibid.* §. 26.
x) IDEM *ibid.* § 29. & 43.
y) Hoc ipsum temere e iure episcopali petunt.

LINCK

4) *rationum redditio* fit illi, penes quem est inspectio, licet nomine Principis aliae etiam personae hic concurrere possint. (§. DCCCXV. 5.)

TIT. XXI.
DE SEPVLTVRIS.

§. DCCCXX.

Connexio.

REbus religiosis etiam accensentur sepulturae, (§. DCCLXXXIV.) quae tamen calculo recte ducto potius ad *liturgiam* (§. DCIX.*) referendae forent; sed quum peragantur in *loco benedicto*, talis vero *religiosis* accenseri soleat, inde & sepulturae *res religiosae* dictae.

§. DCCCXXI.

Quid hodie sepultura?

Libera olim fuit sepultura tam ratione *loci*, quam quoad *modum*, quae hodie secus sunt. Nam nunc sepultura est: *humatio corporum, ritibus liturgicis in coemeterio facta.* Coemeterium vero est: *locus publicus, ad sepulturam vnice destinatus, auctoritate sacra solemniter erectus, plerumque aedibus sacris cohaerens.* *

* Qua ratione libertas sepulturae restricta, & loca peculiaria, quae nunc coemeteriorum nomine veniunt, erecta fuerint, copiose docui in inaugurali mea dissert. *de iur. erig. coemet.* c. 1 sub Praesid. illustr. BOEHMERI habita.

§. DCCCXXII.

Axiomata.

Hinc notanda axiomata: I. Humatio corporum debet fieri in loco religioso. II. Facienda

LINCK *de iur. episc.* c. 10. *nr.* 43. REINKING *de regim. secul. & eccl.* L. III. Cl. 1. c. 3. *nr.* 21.

cienda est ritibus liturgicis. III. Adstricta est quodammodo ad Parochiam (§. CCCC LXII.6.) ita tamen, vt libera sit electio.

§. DCCCXXIII.

Erectio coemeteriorum & sepultura ibi peragenda.

Quum itaque humatio fieri debeat in *loco religioso*; (§. DCCCXXII, 1.) ad religiosum vero quid efficiendum Episcopi auctoritas desideretur; (§. DCCCXI.) sequitur: 1) vt sepeliendo cadauer, locum nemo religiosum faciat, sed *Episcopi benedictio* necessaria sit: *z)* 2) vt proinde coemeteria *cum ecclesiis* (§.DCCLXXXV.) comparari soleant; *a)* 3) vt tamen haec differentia intercedat, vt coemeteriis simplex sacerdos ex delegatione Episcopi benedicere, (§.CCXLVI.1.δ) *b)* & 4) etiam *reconciliare* (§. CCXLVI. 1. ε & §. DCCXC. α) possit: *c)* 5) vt propterea vt *accessoria templorum* & res spirituales considerentur: (§.DCCXCI.β) 6) vt *gratis* concedenda sit sepultura: *d)* 7) vt in coemeterio, *non in ecclesia* fieri sepultura debeat: *e)* licet 8) Episcopi, Abbates, Presbyteri & laici honoratiores in *ecclesiis* sepeliri possint. * *f)*

* Sepultura in ecclesiis seu templis ex veneratione erga Martyrum reliquias ibi conditas ortum traxit: variis tamen sanctionibus prohibita

z) c. 4. X. *de religios. domib.*

a) c. 7. X. *de immun. eccl.* c. 7. X. *de consecr. eccl.*

b) AND. du SAVSSAY *Panopl. sacerd* P. I. LII. *art.* 21. *pag.* 607.

c) c. 7. X. *de consecr. eccl.*

d) c. 12. *sequ.* C. 13. *qu.* 2. c. 9. X. *de Simon.* conf. Venerand. Academiae Ienens. Senior BRVCKNERVS differt. *de sepult. gratis conced.*

e) c. 15. 16. & 18. C. 13. *qu.* 2.

f) c. 18. C. 13. *qu.* 2.

bita fuit, sed ob lucrum inde proueniens semper refricuit. vid. cit. mea *inaug. dissert. c.* 1. & B. GVNDLINGII *obseruat. ad rem litter. spect. art.* 6.

§. DCCCXXIV.

Quum deinde sepultura peragenda sit ritibus liturgicis, (§. DCCCXXII. 2.) sequitur: 1) vt tunc *ecclesiastice* facta dicatur, si in *consecrato coemeterio* peracta: & quidem 2) cum *lumine, psalmis* & *sacris orationibus: g)* nec non 3) *oblatione, h)* 4) *turificatione, aquae benedictae adspersione, conuocatione cleri & populi:* 5) vt denegatio sepulcri in coemeterio, denegationem *honestae* & *ecclesiasticae* sepulturae inuoluat. *i)*

Quid sepultura ecclesiastica?

§. DCCCXXV.

Sicuti vero non omnes viuentes in communione ecclesiastica sunt: * (§. IV. 7. & 8.) ita 6) regula efformata fuit: *quibus non communicamus viuis; illis nec mortuis communicare possumus.* ** *k)* Hinc ab ecclesiastica sepultura excluduntur α) *infideles l)* β) *haeretici, m)* γ) *infantes* nondum baptizati, (§. DCXXXVIII. 4.) *n)* δ) *excommunicati, o)* ε) qui in *torneamentis,* aut *duellis* pereunt, *p)* ζ) *Autochi-*

Quinam ea careant?

g) c. 28. C. 13. *qu.* 2.
h) c. 12. C. 23. *qu.* 5.
i) c. 1. Extrau. Comm. *de priuil.*
k) Ill. BOEHMER diss. *de iur. deneg. comm. coemet.*
l) c. 27 & 28 D. 1.
m) c. 8. X. *de haeret.*
n) WIESTNER *instit. iur. can. de sepult. art.* 1, *nr.* 3.
o) c. 5. X. *de priuil.* c. 8. *eod. in* 6.
p) c. 1. & 2. X. *de torneam.*

tochiri, q) η) in *reatu mortui, r)* ϑ) publici peccatores & ſcelerati, quorſum referuntur: *euchariſtiae contemtores,* (§.DCLVI. 3.) *vſurarii manifeſti, s) blaſphemi, t) decimas non reddentes, u) monachi,* proprium quid habentes, (§.DVI.β) *clerici concubinarii* notorii (§.CCX. ſeq.) *x) interdicti: y)* 8) eos tamen admitti, qui puram egerunt *confeſſionem* & *poenitentiam: z)* alias 9) ibi ſepultos rurſus *exhumandos* & coemeterium *reconciliandum* eſſe; *a)* & 10) hos ſepelientes, *excommunicari. b)*

* Hanc diiudicabant ex admiſſione ad preces, conuentus & ſacrum commercium. Palmarium ſignum erat *admiſſio* ad *euchariſtiam* & *oblationes.* Offerentium nomina inter preces recitabantur. Poſtea oblationes in ſacrificium tranſiere, hinc ad denotandum, quod in *communione eccleſiaſtica* deceſſerit, ſuperſtites pro eo *oblationes* faciebant. Quum ſic defuncti precibus DEO commendati fuerint, mox inualuit opinio, oblationes defunctis prodeſſe. Hinc luctuoſum, carere *communione precum* poſt mortem, quia *eiectorum* oblationes non recipiebant, & ſic nec preces pro illis fundebant. Sic

q) c. 12. C. 23. *qu* 5.
r) c 12. X. *de ſepult.* CARPZOV. *iurispr. conſiſt.* L. II. d 379.
s) c. 3. X *de vſur.*
t) c. 2. X. *de maledic.*
u) c. 19. X. *de decim.*
x) c. 6. D. 32.
y) Clement. 1. *de ſepult.*
z) c. fin. X. *de ſepult.*
a) c. 12. X eod. c. 7. X. *de conſecr. eccl.*
b) Clement. 1. & 2. *de ſepult.*

Sic demum ortae missae pro defunctis. (§.DCLXVI. 4.) conf. HILDEBRAND *in offertor. pro defunct.*

** Denegatio communionis erat *excommunicationis* species, & hinc *mortuorum excommunicatio* inualuit, quae in vernacula der Todten Bann dicitur. (P.II.§.CCCLXII.4.)

§.DCCCXXVI.

Quum denique sepultura ad iura *parochialia* referatur, ita tamen, ut libera maneat electio: (§. DCCCXXII. 3.) consequens est: 1) vt in *parochiali ecclesia* quidem sepultura fieri debeat: (§.DXCIV.) 2) vt tamen funus ad *sepulcra maiorum* deferri, vel quisquis locum sibi *eligere* possit, licet non tanta religione ac coemeterium polleat: *c)* 3) vt tamen *religiosus* in proprio monasterio sepulturae tradendus sit: *d)* 4) vt alibi electa sepultura, parochiali ecclesiae *portio canonica* praestari debeat. *e)*

Quousque libere eligi possit sepultura.

§. DCCCXXVII.

Est vero portio canonica: *quantitas, quae de relictis & prouentibus ecclesiae obuenientibus, detrahitur.* Est vel *parochialis*, vel *Episcopalis.* Illa debetur parochiali ecclesiae, vel illius Curato, & *detrahitur ex omnibus, quae quis ecclesiae, in qua sepulturam eligit, aegritudine correptus reliquit, f)* & ratione quantitatis varie prae-

Quid canonica portio?

c) c. 2. *de sepult.* in 6. c. 1. & 3. X. eod. c. 7. C. 13. *qu.* 2.

d) c *fin. de sepult.* in 6.

e) c. 2. *eod.*

f) Clementin. 2. & c. 8 *sequ.* X. *eod.*

praestatur. *g*) *Episcopalis* vero est: *quae de relictis alicui ecclesiae pro anima, ab Episcopo deducitur.* * *h*)

* Orta est haec portio ex antiqua bonorum diuisione, quae in quatuor partes facta, & quarta Episcopo adsignata fuit. Hodie vero in vsu esse desiit, postquam aliunde sat pingues reditus Episcopi habent. WAGNERECK ad c. 14. X. *de testament.*

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCCXXVIII.

Communis protestantium doctrina.

Sicuti in adplicatione iuris canonici saepius reprobatis principiis conclusiones retinemus; ita in doctrina de sepulturis idem accidit. Nam 1) repudiata consecratione (§. DCCCXXIV. 1) erectionem coemeterii ad *iura Episcopalia* referimus: 2) reprobatis orationibus & oblationibus pro defunctis, *i*) (§. DCCCXXV. *) *excommunicationem mortuorum* (§. DCCCXXV.) in plurimis propugnamus; num quis ecclesiastice sit sepeliendus? *consistorii* cognitioni vindicamus: *k*) quodsi vero sua ratione stare deberet iurisprudencia, magis cohaerentia tradenda forent. Faciam periculum.

§. DCCCXXIX.

g) c. 23. C. 12. *qu.* 2.
h) c. 15. X. *de testament.*
i) HILDEBRAND *in offert pro defunct.* c. 2. & 3. CHEMNITIVS *Exam conc. Trid* P. III. L. III. c. 7. §. 7.
k) CARPZOV *iurisprud. consist.* L. I. d. 10. L. II. d. 376. 381. & 385.

§. DCCCXXIX.

Coemeteria si recte rem dimensuramus, sunt: *Loca vniuersitatis, in hunc finem adornata, vt ibi cadauera membrorum vniuersitatis condantur.* Quid coemeteria?

§. DCCCXXX.

Inde infero: 1) constitui posse haec loca a qualibet *vniuersitate*, citra auctoritatem consistorii: 2) posse Principes, sicuti de aliis actibus, bonum publicum respicientibus, disponunt, etiam de *sepultura* leges condere: 3) sicuti in omni vniuersitate certis personis cura rerum vniuersitatis tribuitur; ita in *coemeteriorum* constitutione hoc ipsum desiderari, adeoque *magistratum politicum* sibi iure hanc spartam vindicare: * 4) locum sepulturis destinatum manere sub *iurisdictione* eius, cui antea subiectus fuit: 5) nemini ibi *denegandam* esse *sepulturam*, qui pro membro ciuitatis reputatus fuit: 6) nihil iniqui continere, vbi a *peregrinis* pretium pro loco sepulturae exigitur. (§.DCCCXXIII.6.) Consectaria ex hac definitione deducta.

* Ratio tamen habenda coemeteriorum *templis contiguorum.* Talia enim pro accessoriis templorum haberi solent. Tunc cui *ius in templum* competat? vtrum patronata sit ecclesia, nec ne? circumspiciendum est. vid. *cit. mea inaug. disp.* c. 2.

TIT.

TIT. XXII.
DE BONIS ECCLESIASTICIS IN VNIVERSVM.

§. DCCCXXXI.

Connexio.

EXsequutus sum, quae ad res *spirituales corporales* referuntur, quorsum sacramenta & res sacrae, sanctae & religiosae pertinent: (§. DCII.) restant illae spirituales res, quae *incorporales* dicuntur, & *in iure* consistunt; sed quum reuera ad ecclesiae patrimonium pertineant, (§. DCCVI. I.) licet in patrimonio saltem res *temporales* esse contendant; ordinis melioris gratia de bonis ecclesiae in vniuersum hic agere constitui, reliqua canonistarum tradita suo loco obseruaturus.

§. DCCCXXXII.

Quid bona ecclesiastica?

Ecclesiastica bona dico: *patrimonium, quod ecclesia ceu vniuersitas tenet, & ex reditibus necessitudini communi prospicit.* *

* Origo bonorum ecclesiasticorum ex *oblationibus* fidelium descendit. Onera ferre tenetur vniuersitas, quae citra reditus praestari nequeunt. Hinc necessitudini per *spontaneas* oblationes subueniebant. Deficiebant immobilia, sub Constantino demum adquisita, a quo tempore variae denominationes ortae, quae etiam sensim varia iura circa bona ecclesiastica pepererunt. conf. MART. SCHOCKIVS *de bon. eccles.*

§. DCCCXXXIII.

Axiomata.

Inde fluunt axiomata: I. Bona ecclesiastica sunt in dominio ecclesiae. II. Sunt legitime

me administranda: III. Non sunt alienanda, nisi IV. Ex iustis caussis & adhibitis solemnitatibus. V. Gaudent singularibus immunitatibus.

§. DCCCXXXIV.

Quum ergo bona ecclesiastica sint in dominio ecclesiae, (§.DCCCXXIII.1.) per ecclesiam vero pontificii separatam rempubl. intelligant; (§.II.seq.) sequitur: 1) vt & hic vox ecclesiae *clerum* potissimum denotet, licet 2) ipsi pontificii doctores hic sibi non constent, & particulari ecclesiae dominium adsignent; *l)* 3) vt tamen cum ecclesia corpus sit, seu *collegium* in republica, (§ XIX.sq.) merito etiam bona possidere possit: adeoque 4) *dominium* bonorum ecclesiasticorum illi vindicari debeat. (§.XXXVII.) Quatenus sint in dominio ecclesiae?

§. DCCCXXXV.

Quum deinde haec bona legitime sint *administranda*, (§.DCCCXXIII.2) consequens est: 1) vt ecclesia siue *per se*, siue *per alios* ea administrare possit: (§ XXII 5.) licet 2) *Episcopi* ex conniuentia ecclesiae olim administrationem exercuerint, *m)* & sub imperatoribus christianis retinuerint. Abhinc inualuit, 3) vt Episcopi *oeconomos* constituerint, *n)* & 4) initio eos cum ecclesiae consensu mox eo neglecto elegerint; 5) etiam *laicis* hanc Et administrantur.

l) GONZALEZ TELLEZ ad c. 2. X. *de reb. eccl. non alien.* SARPIVS traité *des benef. art.* 21. *qu.* 2.

m) III. BOEHMER *iur eccl. ant diss.* VI. §. 23. *seqq.*

n) Concil. Chaiced. c. 26.

ſpartam demandarint; tandem vero 6) *clericos* ſaltem ad illam admiſerint, *o)* & 7) ad meliorem bonorum defenſionem *Aduocatos* elegerint: *p)* ipſi vero, quousque vita communis clericorum durauit, 8) bona diſpenſauerint. *q)*

§. DCCCXXXVI.

Rationes prohibitae alienationis.

Quumque porro illa non ſint alienanda; (§. DCCCXXXIII. 3.) ſequitur: 1) vt *perpetuum* adeſſe debeat *patrimonium*, vnde clerus paſci poſſit: 2) vt ſimulac eccleſia bona adquiſiuerit, ea *qualitatem peculiarem* accipiant, (§. DCCCXXXII.*) & ad *ſanctum domini* pertineant: *r)* 3) vt proinde de illis dicatur, quod ad *manus mortuas* peruenerint: 4) vt haec de bonis omnibus ſiue *dotalia*, ſiue *menſalia*, ſiue *piae cauſſae*, deſtinata ſint, intelligi debeant; *s)* 5) vt haec non ſolum in *emtione venditione*, ſed & in *locatione conductione* ad perpetuum, vel longum tempus, *t) pignoris datione*, *u) emphyteuſeos & vſusfructus conſtitutione, donatione, permutatione, vſucapione* obti-

o) c. 2. 21. *ſequ.* C. 16. *qu.* 7. MORINVS *de ſacr. eccl. ordinat.* P. III. *Ex.* XVI c. 5. §. 5. *ſequ.*

p) THOMASSINVS de V. & N. E. D. P. III. L. II. c. 55.

q) MATTHAEI *de nobilit.* L. II. c. 49. THOMASSINVS *cit. loc.* c. 35.

r) conf. L. 14. C. *de S. Sanct. eccl.*

s) CORVINVS *de perf. & benef. eccl.* T. II. L. VII. *tit.* 4.

t) c. 4. & 9. X. *de reb. eccl. non alien.*

u) c. 1. & 3. X. *de pignor.*

obtineant: *x*) 6) vt proinde Praelati, Canonici aliique clerici de *bonis non alienandis* iureiurando promittant.

§. DCCCXXXVII.

Quum autem ex *iustis caussis* & adhibitis solemnitatibus alienatio procedat; (§. DCCCXXXIII. 4.) intelligitur: 1) cur *iusta caussa* in necessitate & vtilitate quaerenda sit; *y*) 2) cur praecedere debeat solemnis *caussae cognitio*; *z*) & 3) huic accedat *consensus capituli*: *a*) nec non 4) *consensus superioris* seu Praelati: *b*) denique 5) *decretum* legitime & specifice confectum: *c*) cur vtiliter *protocollum d*) & 7) *subhastatio* adhibeatur: 8) cur aliter facta alienatio *nulla* sit. *e*) Quando alienatio permissa?

§. DCCCXXXVIII.

Quum denique haec bona singularibus immunitatibus gaudeant; (§. DCCCXXXIII. 5.) videre licet: 1) cur ecclesiis relicta *piis caussis* adnumerentur: *f*) 2) cur *immunia* sint ab onere tributorum, *g*) puta *nouiter* impositorum: *h*) 3) cur *nulla lex* aut constitutio Quales eis immunitates competant?

x) CORVINVS *cit. loc. nr.* 3. CIRONIVS *paratitl.* X. *de reb. eccl. alien. vel non.*
y) c. 1. *de reb. eccl. alien. in* 6. c. 52. & 53. C. 12. *qu.* 2.
z) c. 1. *de reb. eccl. alien.* in 6.
a) c. fin. X. *de his, quae fiunt a mai. part. cap.*
b) REDOANVS *de reb. eccl. alien.* c. 23. *nr.* 31. seqq.
c) L. B. de LYNCKER *resp.* II. *nr.* 14.
d) IDEM *resp.* II. *nr.* 41.
e) c. 1. X. *de reb. eccl. alien.*
f) TIRAQVELLVS *de priuil piae caus. in praef.*
g) c. 4. & 7. *de immunit. eccl.* c. 4. *de cens. in* 6.
h) SPERELLVS *decis for. eccl.* 35. nr. 3. & 4. RHETIVS *de cens. fund. cohaer.*

contra hanc immunitatem valere possit adeo, vt ne quidem 4) legem *amortizationis* admittere velint, licet hic quidam saniorem doctrinam sequantur: *i*) 5) cur saltem in *necessitatis* casu consulto Pontifice laicis e bonis ecclesiae subueniri possit. *k*)

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCCXXXIX.

Qualitas bonorum eccles. ex mente Prot.

Multi protestantium 1) in ea cum Carpzovio haeresi versantur, bona ecclesiae esse *patrimonium Christi*, adeoque *iuris diuini*, & *nullius in bonis*; *l*) saniores autem, 2) ea in *dominio ecclesiae*, (§. DCCCXXXIV. 4) adeoque 3) non in proprietate *Principis* esse contendunt. De reliquo vero quantum ad *alienationem*, (§. DCCCXXXVI. seq.) principiis iuris canonici fere omnes insistunt. *m*)

§. DCCCXL.

Singularia de alien. bonor. eccles.

Hinc 1) in Praelaturis *immediatis* in alienatione *consensum capituli* desiderant: *n*) licet, 2) si verum fateri velimus, protestantes, ceu *iura papalia* exercentes, (§. CCLXXXVII. 5.) liberiori potestate gaudeant: 3) in bonis *mediatis* consensum *Principis* vi supremae inspe-

i) vid. IOS. BERNH. GLETTLE *in anat. amortiz. & immun. eccl. qu.* 1. *seqq.*

k) c. 7. X. *de immun. eccl.*

l) CARPZOV. *iurispr. consist.* L. II. d. 398. *sequ.*

m) CARPZOV L. V. R. 52. L. B. de LYNCKER R. II. & L. LINCK *de iur. Episc.* c. 10. nr. 35. *seqq.*

n) KLOCK *Tom.* I. *consil.* 35. *nr.* 84.

ſpectionis exigunt, *o*) & 4) *ſecularisationem*, ſi illa ex *iusta caussa* ſuſcipiatur, (§. DCCLXXXVIII.**) *Principi* permittunt. *p*)

§. DCCCXLI.

Quantum ad *administrationem*, (§. DCCCXXXII. 2.) ſupremum *Principis* arbitrium non excludunt; (§. DCCCXIX. 3. & 4.) & ratione *immunitatis*, quum illa omnis ex beneficio imperantium proceſſerit, merito rem ſupremae poteſtati ſubiiciunt, licet recte moneant, Principem pro ea conſeruanda laborare debere; de reliquo vero legem *amortizationis* iuſte dicere & in *neceſsitatis* caſu citra vllam indulgentiam tributa ex his bonis exigere poſſe. Et adminiſtrat. & immunit.

TIT. XXIII.

DE DECIMIS, PRIMITIIS ET OBLATIONIBVS.

§. DCCCXLII.

DAntur ex canoniſtarum doctrina res *mixtae*, inter ſpirituales & temporales fluctuantes, (§. DCI.) quorſum *decimas* aliaque referunt. De his hic vel propterea agendum, quod ad patrimonium eccleſiae (§. DCCCXXXI.) etiam *fructus decimales*, & quae ex *primitiis* & *oblationibus* proueniunt, (§. DCVI. 1.) referri debeant. Connexio.

o) L. B. de LYNCKER *resp.* 98.

p) conf. B. THOMASIVS *de bonor. ſecularisat. natura* §. 13. & 14. add. STRYK diſſ. *de exſecration. vltim. volunt.*

§. DCCCXLIII.

Quid decimae?

Sunt vero decimae ex communi doctrina: *Quota fructuum, vel lucri portio, DEO debita* * *q*)

* Fuere decimae in vsu *ante legem* Mosaicam: *Gen.* XIV. 18. *Hebr.* VII. 1. promissae DEO quandoque *ex voto*: *Gen.* XXVIII. 22 aliquando regibus *tributi* loco solutae. SPENCER *de leg. Ebr. rit.* L. III. c. 10. diss. 1. Hinc DEVS in republica iudaica, tanquam *Rex in Deocratia* sibi *decimas* reseruauit, & sacerdotibus & Leuitis in *sustentationem* ex peculiari caussa adsignauit, SPENCER *cit. l. Sect.* I. §. 2. B. BVDDEVS *histor. eccl.* V. T. *pag.* 392. Haec ratio particularis decimarum, euanuit cum republica iudaica, & hinc sub Christianismi auspiciis nulla decimarum mentio occurrit. Ex quo vero sacerdotium clero adsererent (§. CLXVI. *) simul decimas exigebant. CYPRIANVS *ep.* 1. ORIGENES potissimum vsum harum praestationum vrsit. THOMASSINVS *de* V. & N. E. D. P. III. L. I. c. 3. §. 9. Post in *concionibus* semper decimarum solutionem inculcabant, SARPIVS *traité des benef. art.* 2. & seculo VI. concilia passim eam imperabant, quod ipsum Principes Francorum legibus suis iubebant: conf. de ROYE *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 12. §. 4. BALVZIVS *capit. Tom.* I. *pag.* 8. A quo tempore maiora incrementa decimarum vsus sumsit. Mox etiam *laicis* & *monasteriis* obuenerunt, quod tamen variis conciliis repressum fuit.

§. DCCCXLIV.

Diuisio.

Diuidi solent varie: 1) in *personales*, ex lucro

q) c. 14. & 26. X. *de decimis*.

lucro seu negotiatione prouenientes *r*) & *praediales* de fructibus naturalibus praestandas: *s*) 2) in *ecclesiasticas*, quas clerus possidet: & *seculares*, quas laici exigunt: *t*) 3) in *maiores*, quae ex frumento & gramine, & in *minores*, quae ex fructibus arborum aliisque herbis praestantur: 4) in decimas *agrorum* & *animalium*; 5) in *veteres*, quae ex praediis cultis: & *nouales*, quae ex agris primum ad culturam redactis soluuntur.

§. DCCCXLV.

Tenenda de illis axiomata: I. Decimae sunt portio DEO debita, vti olim in vetere testamento. II. Sunt emolumenta iuris parochialis. (§. DXCVII. 1.) III. Regulariter nullam admittunt praescriptionem. IV. Seculares pristinam qualitatem amiserunt. Axiomata.

§. DCCCXLVI.

Quum itaque decimae sint portio DEO debita, (§. DCCCXLV. 1.) DEVS vero illas olim sacerdotibus & Leuitis adsignarit, (§. DCCCXLIII.*) sequitur: 1) vt Presbyteris & Diaconis N. T. tanquam *successoribus* horum (§. CCXXV. 1. & §. CCXXXI.*) *iure diuino* debeantur: *u*) 2) vt propterea a *laicis* possideri Cui decimae praestentur?

r) c. 23. X. *de decim.*
s) c. 3. *sequ.* C. 16. *qu.* 1.
t) conf. de ROYE *cit. l.* §. 15. MEINDERS *de orig. decim. in vet. Guestphalia.*
u) conf. Ill. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* VII. c. 1. § 3. *sequ.*

nequeant, ſed *reddendae* ſint: *x*) 3) vt tamen hoc de illis intelligi debeat, quas poſt *Lateranenſe concilium* anno MCLXXIX. adquiſiuerunt: *y*) 4) vt tamen ne haec quidem diſpoſitio in praxi obtineat, propterea quod laicis *exercitionem* & *perceptionem* decimarum ſeparatam a *iure* decimandi vindicent. *z*)

§. DCCCXLVII.

Quinam eas praeſtent?

Quumque ſint emolumenta iuris parochialis (§. DCCCXLV. 2.) conſequens eſt: 1) vt *perſonales* ibi ſint ſoluendae, vbi quis *ſacramenta* percipit. (§. DXCV. 5.) *a*) 2) vt *praediales* et eccleſiae ſoluantur, in cuius territorio *praedia ſita* ſunt: *b*) 3) vt praediales *fundis inhaereant*, & a quocunque poſſeſſore praeſtandae ſint: *c*) 4) vt etiam a *clericis minoribus*, ob ſpirituale quod accipiunt miniſterium, & *extraneis clericis*, ſtipendiaria praedia, intra fines parochiae poſſidentibus, exſolui debeant: *d*) 5) vt etiam *monachi*, niſi ſpecialiter exemti ſint, huic praeſtationi reali ſubiaceant: *e*) 6) vt tamen *priuilegia* exemtionis, *ſtrictiſſimae* ſint interpretationis *f*) & debeant

x) c. 19. X. *de decim.*

y) vid. c. 7. X. *de his, quae fiunt a Prael.* c. 25. X. *de decim.* c. 2. *eod.* in 6.

z) THOMAS *in ſecunda ſecundae qu.* 87. *art.* 3. *reſp. ad obiect.* 3. CIRON. *Paratitl.* X. *de decim.*

a) c. 20. X. *de decim.*

b) c. 18. & 20. *eod.* c. *vlt.* X. *de parocc.*

c) c. 4. 23. 24. & 29. X. *de decim.*

d) conf. HORNIVS diſſ. *de cler. cleric. non decimante.*

e) c. 3. 4. 9. 10. & 12. X. *de decim.*

f) conf. CORVINVS *inſt. iur. can.* L. II. *tit.* 28. §. 14 *ſq.*

debeant 7) a *Pontifice* profecta esse: *g)* 8) vt praestandae sint de *veteribus* ac *noualibus*, *h)* ita tamen, vt 9) *clerici* aliis *clericis* de nouiter cultis nihil soluant: *i)* 10) vt de *omnibus fructibus*, licet diuersa semina in agro sparsa, agri quiescentes nec antea de his fructibus solutae fuerint, praestandae sint: *k)* 11) vt saltem personales *deductis impensis l)* soluantur; 12) vt varia remedia ad decimas consequendas in mundo sint.

§. DCCCXLVIII.

Quum deinde regulariter nullam admittant praescriptionem, (§. DCCCXLV. 3.) sciendum est, 1) tunc demum praescriptionem omnem exsulare, vbi *laici contra ecclesiam* eas sic adquirere volunt: *m)* 2) *ecclesiam* vero *contra ecclesiam* quadragenariam & titularem praescriptionem allegare posse: *n)* 3) decimas *seculares* ordinario praescriptionis iure regi: 4) praescriptionem *immunitatis* seu decimarum exstinctiuam variis dubiis inuolutam esse: *o)* licet 5) tunc citra dubium

Quatenus praescriptio hic obtineat?

g) c. 26. X. *de decim.*
h) c. 10. 13. & 29. eod. ESPEN. *iur. eccl.* P. II *tit.* 33. c. 6.
i) conf. c. *fin.* X. *de priuil.*
k) c. 21. X. *de decim.* L. B. de LYNCKER *resp.* 170. *nr.* 12. MEVIVS P. IX. *dec.* 68.
l) c. 28. & 33. X. *de decim.*
m) CARPZOV. P. II. C. 2. d. 4.
n) c. 1. *de praescript. in* 6.
o) BERLICH P. II. *concl.* 4. *nr.* 24. CARPZOV P. II. C. 2. d. 4.

bium praescriptio procedat, si decimae *exactae, denegatae,* & exigens denegatione *acquieuerit.*

§. DCCCXLIX.

Seculares bonis priuatorum accenseantur.

Denique cum seculares pristinam qualitatem amiserint; (§. DCCCXLV. 4) sequitur: 1) vt instar patrimonii priuati in libero *commercio* sint: *p*) 2) vt de his in foro *seculari* contendi soleat: *q*) 3) vt ad *onera parochialia* saltem eatenus concurrant, quatenus reliquae priuatorum possessiones concurrere teneantur. *r*)

§. DCCCL.

Quid primitiae?

Quum vero etiam primitiae ad patrimonium ecclesiae spectent, (§. DCCCXLII.) sciendum est, primitias dici: *primas fructuum obuentiones, & prima singulorum annorum de fructibus commoda, DEO consecrata.* *s*)

§. DCCCLI.

Variae de illis obseruationes.

De primitiis notandum, 1) eas in ecclesia christiana olim nulla lege ecclesiastica, sed *patrum* potius *doctrina* introductas, mox 2) *clericis* adsignatas; *t*) sed 3) *quantitatem* arbitrariam: *u*) 4) *dispositionem* penes Episcopum

p) ESPEN. *cit. loc. tit.* 32. c. 4. §. 38. *seq.*
q) KLOCK *Vol.* I. *consil.* 1. *nr.* 104. *seq.*
r) vid. limatissimum responsum BOEHMERI *sub tit. Vindiciae libertat. decim. laical.*
s) c. 13. X. *de* V. S. SPENCER *de* LL. *Ebr. rit.* L. III. diss. 1. c. 9.
t) c. 1. 23. & 65. C. 16. *qu.* 1.
u) c. 1. X. *de decim.*

ſcopum fuiſſe, *x)* (§. DCCCXXXV. 2.) & 5) vſum *oblationum* primitias introduxiſſe.

§. DCCCLII.

Quum vero vſus oblationum introduxerit primitias, (§. DCCCLI. 5.) & oblationum fructus, patrimonium eccleſiae conſtituant, (§. DCCCXLII.) ſciendum eſt, oblationes dici: *voluntarias praeſtationes chriſtianorum ad altare pro peccatis factas. y)* Quid oblatio?

§. DCCCLIII.

Hinc notandum: 1) *cultum diuinum* in oblationibus adeſſe, quod precibus ad DEVM fuſis iam olim acceptae fuerint *z)* 2) *ſacrificium* propterea in illis quaeſitum fuiſſe: *a)* & hinc 3) ab illis non acceptas, quibus *ius communionis* denegabatur: *b)* (§. DCCCXXV. * & **) 4) eas quidem liberas & voluntarias; *c)* ſed 5) vel per indirectum *neceſſarias* factas eſſe: *d)* 6) loco panis & vini inualuiſſe *denarium*, & hunc demum 7) ceſſiſſe lucro *Presbyterorum: e)* 8) ſemel oblatum reuocari non poſſe. *f)* Obſeruationes de oblationibus.

VSVS

x) c. 6. D. 31.
y) c. 13. C. 10. qu. 1.
z) IVST. MARTYR *apolog.* 2.
a) Reu. Dn. PFAFF *de oblat. vet. euchar.*
b) ALBASPINAEVS L. I. *obſ.* 6.
c) CORVINVS *de perſ. & benef. eccl.* P. II. L. VII. *tit.* 8. *nr.* 9.
d) STYPMANN *de ſalar. cler.* c. 2. *nr.* 18. c. 5. *nr.* 173.
e) ESPEN. *cit. l.* P. II. *tit.* 5. c. 4. *nr.* 15. & *tit.* 33. c. 10.
f) c. 3. *ſequ.* C. 17. *qu.* 4.

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCCLIV.

Variae obseruationes de decimis.

Hic modo incaute reguſtamus iuris canonici tradita, licet quaedam ex ipſa decimarum ratione genuina retineri debeant: modo minus recte noua adſumimus. Dicam, quid ego ſentiam: I. Decimae ſaltem *iure eccleſiaſtico* ortae ſunt, & ſic a reliquo eccleſiae patrimonio diſtingui non debent; (§. DCCCXLII.) Hinc II. adquiri poſſunt *ordinaria praeſcriptione*; (§. DCCCXLVIII.) III. In *proprietate Principis* haud ſunt, (§. DCCCXXXIX.3.) ſic nec ad *regalia* pertinent, quorſum IV. nec *noualia* referri poſſunt. V. Radicatam eſſe diſtinctionem inter decimas *eccleſiaſticas* & *ſeculares*, (§. DCCCXLIX.) & hinc poſſeſſores ſecularium ad *tituli editionem* obligatos haut eſſe. VI. Poſſe Principem, ſicuti de aliis eccleſiaſticis, (§. LXXXIV.) ita & de decimis *leges condere*. VII. Ratione decimarum, ex catholicis terris percipiendarum, ſufficere proteſtantibus *ſolam poſſeſſionem* anni decretorii. *g)*

§. DCCCLV.

Et de primitiis & oblationibus.

Primitiae (§. DCCCL.) apud nos fere incognitae. Oblationum vero vſus (§. DCCCLII.) remanſit in plurimis eccleſiis. Saepius *neceſſitatis* lege debentur, (§. DCCCLIII. 5.) cedunt ſaepius *lucro parochi*, (§. DCCCLIII. 7) inſtar *ſalarii*. Fiunt etiam *ſpontaneae* in vſus pau-

g) INSTR. PACIS, *Art.* V. §. 46.

pauperum & ecclesiarum per *sacculum sonantem*, *b*) & sic etiam pro lubitu a parochianis fieri possunt.

TIT. XXIV.
DE
BENEFICIIS IN VNIVERSVM.

§. DCCCLVI.

DAri res *spirituales incorporales*, scilicet quae in iure consistunt, (§. DCII.) has vero rectius ad patrimonium ecclesiae referri, (§. DCVI. 1.) iam obseruaui, adeoque nunc harum rerum iura enucleanda sunt. Connexio.

§. DCCCLVII.

Est vero beneficium: *vtile, quod quis propter officium sacrum percipit; seu ius percipiendi reditus ecclesiasticos ratione diuini officii, cui quis insistit.* * Quid beneficium?

* Dixi iam de ecclesiasticorum bonorum origine, (§. DCCCXXXII. *) pauca de *beneficiorum* origine adiicienda sunt. Olim oblationes Episcopus & eo absente Presbyter distribuit. Quum vero inique non raro distributio fieret, inualuit lex de facienda ea in quatuor partes. In collegiis vero canonicorum saepius, ex quo bona immobilia ecclesia accepit, bona quaedam *mensae Episcopi*, quaedam *canonicis*, vt inde in communi alerentur, fuere adsignata. Sec. VI. quidam clerici extra ordinem praedia loco alimentorum acceperunt, quae praxis in constantem morem abiit. Cum deinde clerus cathedralis vitam communem desereret, (§. CCCCLXXV.) canonici

b) WILDVOGEL *de oblat. per saccul. sonant.*

nici ſeculares loco ſtipendii bona *beneficiorum* nomine adepti ſunt. conf. THOMASSINVS de V. & N. E. D. P. III. *Lib.* II. c. 16. & 19.

§. DCCCLVIII.

Diuiſio. Sunt vero beneficia 1) vel *ſecularia*, vel *regularia*: (§. CCCCLXXIII. ſeq.) 2) vel *coniuncta* cum canonicatu aut officio, vel *ſine* illis: 3) vel *maiora*, vel *minora*: 4) *libera*, vel *non libera*.*

* Dicuntur etiam *Praebendae*, quae vox ex diſciplina *militari* deſcendit. *Praebere* enim eſt *praeſtare*, *exhibere*. Sicuti itaque annona militaris, militibus praeſtita, *praeberi* dicebatur; ita eadem vox de *clericis* tanquam *militibus ſpiritualibus* praedicata fuit. Ex quo vero clero bona loco ſtipendii adſignata fuerunt, illa *Praebendarum nomen adſumſerunt*. Porro dicuntur *Canoniae*, quod canon etiam *cenſum* denotet, CIRONIVS *Par.* X. *de Praebend.* Denique dicuntur *Canonicatus*, quod iuri habendi ſtallum in choro & vocem in capitulo, *vtile* adhaereat.

§. DCCCLIX.

Axiomata. De his notanda axiomata: I. Beneficia debentur propter officium ſacrum. II. Modo annexam habent dignitatem, modo ſine ea ſunt. III. Eriguntur varia ratione. IV. In erectione ipſa varia ſunt obſeruanda.

§. DCCCLX.

Variae obſeruationes de indole beneficiorum. Quum itaque beneficia debeantur propter officia ſacra, (§. DCCCLIX.) ſequitur: 1) vt eatenus habeant indolem *feudorum*: *i)* 2) vt ad *officium* promotus a Promotore ſuo cum

i) ESPEN. *iur. eccl.* P. II. *tit.* 18. c. 1. §. 2. ſq.

cum *beneficio* providendus sit: *k*) 3) vt inter *canonicos* receptus, prima oblata occasione, *Praebenda* gaudere debeat: *l*) 4) vt soli *clerici* beneficiorum capaces sint: *m*) (§. CLIII. seq.) 5) vt annexam habeant *residendi* necessitatem: (§. CCCCLXIX.*) *n*) 6) vt propterea *plura beneficia* possideri nequeant ab vno: *o*) (§. CMXXVII.) 7) vt nec vnum possit *secari*, & inter duos distribui. *p*) (§. CMXLVII. 2. seq.)

§. DCCCLXI.

Quumque modo annexam habeant dignitatem, modo sine ea sint, (§. DCCCLIX. 2.) sciendum est, 1) vt distinctio sit inter *Dignitatem*, *Personatum* & *Officium*, licet hae voces saepius promiscue vsurpentur: 2) vt dignitas sit, vbi *cum administratione iurisdictio est coniuncta*; Personatus, *eminentia sine iurisdictione*; Officium, *cura rerum ecclesiasticarum simplex*: *q*) 3) vt exinde diuisio inter maiora & minora beneficia nata sit, (§. DCCCLVIII. 3.) 4) vt maiora vel ex *dignitate* & *eminentia*; vel ex eo, vtrum *electiua*, an *collatiua* sint, aestimari soleant: 5) vt exinde etiam suo modo maioritas diiudicari debeat. (§. DXXXII. seq.)

Quaedam aliis digniora reputantur.

§. DCCCLXII.

k) c. 16. X. de *Praeb.* c. 37. *eod. in* 6.
l) c. 9. X. *eod.*
m) de ROYE *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 15. §. 1.
n) IDEM *ibid.* §. 8. *sequ.*
o) c. 5. X. *de Praeb.*
p) CIRONIVS *paratitl.* X. *de Praeb.*
q) LARROQVANVS *adu. sacr.* L. II. c. 18.

§. DCCCLXII.

Erectio eorum.

Quum deinde erigantur varia ratione, (§.DCCCLIX.3.) notari debet: 1) huc referri *fundationem*: *r*) 2) *restitutionem* cum exstinctum restituitur, *s*) vel vnitorum *dismembratio* fit: *t*) (§.CMXLVII.) 3) *immutationem* cum forma beneficii & qualitas mutatur. *u*)

§. DCCCLXIII.

Variae de erectione obseruationes.

Quum denique varia singularia in erectione obseruanda sint, (§ DCCCLIX.4.) notari debet: 1) fundationem beneficiorum *in se consideratam*, nemini prohibitam esse; dummodo 2) accedat *superioris auctoritas*, adeoque 3) in maioribus *Pontificis*: (§.CCCLXII.) *x*) 4) in minoribus *Episcopi*, *y*) & quandoque *capituli*: 5) *restitutionem* in maioribus a Pontifice, & quodammodo ab Episcopo, immo a capitulo fieri (§. CCCLXIII.) *z*) 6) immutationes in *deterius* saltem Pontifici; *in melius* vero etiam Episcopo competere: *a*) 7) in erectione beneficiorum considerari *α*) *locum*, vt beneficii qualitati sit congruus; *b*) *β*) *caussam*, vt sit legitima; *c*) (§.DCCLXXXVII.) *γ*) per-

r) c. 25. X. *de praeb.*
s) c. 12. X. *de constitut.*
t) c. 1. X. *ne sed. vac.*
u) CORVINVS *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 28. §. 16.
x) c. 8. X. *de excess. Prael.*
y) c. 9. *de consecr.* D. 1.
z) CORVINVS *cit. l.* §. 18. *sequ.*
a) IDEM *ibid.*
b) c. 28. C. 16 *qu.* 7.
c) c. 2. D. 99. c. 3. X. *de eccles. aedif.*

γ) *personas*, vt consensus eorum, quorum interest, adsit: *d)* δ) *dotem*, vt sit sufficiens: *e)* 8) erecta beneficia dioeceseos *Episcopo* subesse, *f)* nisi sint *exemta*, *g)*

§. DCCCLXIV.

Etiam inter nos beneficiorum materia vt plurimum iuxta iura canonica diiudicari solet, dummodo hic notes: 1) auctoritatem *Papalem* & *Episcopalem* intuitu protestantium suspensam esse: (§. XCVI. 2) adeoque 2) quae de horum potestate occurrunt, *Principibus* nostris vindicari debere: *h)* 3) in *mixtis capitulis* nihil contra statum anni decretorii fieri posse. *i)* Vsus inter protestantes.

TIT. XXV.

DE COLLATIONE BENEFICIORVM.

§. DCCCLXV.

VIdimus, beneficia esse reditus, quos persona propter officium sacrum percipit; (§. DCCCLVII.) & quod vel electiua sint, vel collatiua; (§. DCCCLXI. 4.) de electione dixi, (§. CCXCIII. sq.) nunc de *collatione* agam. Connexio.

§. DCCCLXVI.

Est vero collatio: *libera quaedam beneficii seu Praebendae, legitime facta concessio.* Quid collatio?

§. DCCCLXVII.

d) vid. *cit.* c. 3. X.
e) c. 8. X *de consecr. eccles.*
f) c. 10. C. 16. qu. 7.
g) c. 3. X. *de priuil.*
h) conf. INSTRVM. PACIS *artic.* V. §. 48.
i) IDEM *ibid.* §. 20. & 23.

§. DCCCLVII.

Diuiſio.

Dividunt eam in *ordinariam*, quae fit ab ordinario collatore, & *extraordinariam*, vbi a ſuperiore, aut a *Principe* collatio fit, quum & hi quandoque *extraordinaria via* reuera beneficia conferre ſoleant. *k*) (§. CMX.)

§. DCCCLXVIII.

Axiomata.

De ordinaria collatione notanda axiomata: I. Peragenda eſt ab eo, cui lex vel conſuetudo illam tribuit. II. Conferenda ſunt vacantia. III. Collatio fieri debito modo debet.

§. DCCCLXIX.

Quinam ordinarii benefic. collatores?

Quum itaque collatio peragenda ab eo, cui *lex* vel *conſuetudo* ſuffragatur; (§. DCCCLXVIII. 1.) ſciendum eſt: 1) ordinarium collatorem eſſe *Epiſcopum*, ſed 2) etiam *capitulum*, ex quo canonici vitam communem deſeruerunt, (§. CCCCLXXV.) collationes ad ſe traxiſſe, & 3) alios etiam *Praelatos* ſeculares & regulares ſibi collationem vindicaſſe: *l*) 4) quandoque *capitulum ſolum* conferre beneficia, & tunc forma *electionis* occurrit: *m*) 5) eam vel per *maiora vota*, vel per *turnum* peragi: *n*) 6) quandoque *confirmatione* opus eſſe, quandoque eam exſulare: *o*) 7) modo collationem penes *Praelatum* & *capitulum ſimul* eſſe, & tunc vtriusque conſenſus, niſi in altero impedimentum ſit, (§.

k) de extraordinaria agam ad tit. de prouiſionibus. (§. CMII. ſequ.)

l) c. 6. 14. & 15. X. *de conceſſ. Praeb.*

m) ESPEN. *iur. eccl.* P. II. *tit.* 21 c. 3.

n) c. 41. *de Praeb. in 6.*

o) FLEVRY *inſtitut. iur. can.* P. II. *tit.* 15. §. 1.

(§. CCCXCIII. 10.) desiderari: *p)* 8) quandoque Episcopum *solum*, sed cum *consensu capituli* collationem peragere, & tunc capitulum se intromittere non posse, nisi per *sex menses* Episcopus collationem neglexerit. *q)*

§. DCCCLXX.

Quum deinde conferenda sint vacantia, (§. DCCCLXVIII. 2.) notari debet: 1) id eatenus saltem obtinere, si *realis collatio* cuiquam contingere debet: *r)* adeoque α) huc non pertinere generalem *promissionem* de conferenda Praebenda vacatura; *s)* nec β) collationem, vbi antea alii *non recte* fuit *adsignata*; *t)* nec γ) casum: vbi prior *aliam Praebendam* nactus fuit; *u)* aut δ) de ea acceptanda, se nondum *declarauit*, cum sciuerit tempus consensui praestitutum: *x)* 2) beneficia vacantia dici: *quae a nullo aut non iure possidentur*; quod contingere solet: *α) de iure & de facto, β) de iure tantum, γ) de facto tantum, y)* Quae conferenda beneficia?

§. DCCCLXXI.

Quum denique sint conferenda debito modo; (§. DCCCLXVIII. 3.) intelligimus, 1) cur hic desiderentur personae qualificatae: *z)* 2) cur conferri debeant intra *tempus* Modus in collatione obseruandus.

p) c. 1 X. *ne sed. vac.*
q) c. 1. X. *de Praeb.*
r) c. 1. *sequ.* c. 13. X. *de concess. praeb.*
s) c. 14. *eod.*
t) c. 4. *eod.* c. *vlt.* X. *de iur. patron.*
u) c. 7. X. *de elect.* c. 6. & 9. X. *de conc. Praeb.*
x) c. 17. *de conc. Praeb. in* 6.
y) CORVINVS *inst. iur. can.* L. II. *tit* 30. §. 4. 5. 9.
z) vid. infr. *tit. de qualit. ad benef. necess.*

definitum: (§. CCCVI. seq.) 3) cur conferenda sine *deminutione*, *a*) adeoque *α*) *diuidi* regulariter nequeant, *b*) nec *β*) collatorem *fructus* retinere posse, nisi *γ*) cum capituli consensu, ob *iustam* & *necessariam* caussam, ad tempus id fiat, *c*) puta, ob *aes alienum*, *annos gratiae*, *compensationem annorum carentiae*: 4) corollarii loco hic notari debere: non omnes electos a capitulo statim fieri *participantes* de ritibus, sed plerumque esse exspectiuarios: (§. CMIX. 4.) immo 5) alicubi tres esse classes canonicorum *α*) *maiores*, iique vel *plene*, vel *minus plene* participantes; *β*) *minores*; *γ*) *electos*.

§. DCCCLXXII.

Vsus inter protestantes.

Pleraque etiam inter protestantes obtinere, quis dubitet? quum capitulorum & præbendarum iura vere vnice ex hoc iure dimensurari soleant. Quae vero sint Principum circa collationem iura, (§. CMXI.) enucleabo. De reliquo varia ex his etiam ad eccles. parochiales fuere protracta, quorsum potissimum, quae de *deminutione* beneficiorum sancita sunt, pertinent, maxime si *patronatas ecclesias* respicias. *d*)

TIT. XXVI.

DE IVRE PATRONATVS

§. DCCCLXXIII.

Connexio.

VIdimus, dici beneficia vel *libera*, vel *non libera*

a) c. vn. X. *vt benef. eccl. sin. demin.*
b) c. 8. X. *de Praeb.*
c) c. vn. X. *vt benef. eccl. sine demin.*
d) v. HORNIVS diss. *vt ben. eccl. sine dem. conferantur*.

libera, (§. DCCCLIX. 4.) quorsum pertinent *patronata*, quippe in quibus illi Praebenda conferenda est, quem Patronus praesentauerit: & hinc ad *ius Patronatus* ducimur.

§. DCCCLXXIV.

Plurimi doctorum ita hoc ius definiunt, vt essentiam eius vnice fere in *praesentatione* constituant, licet alii ad nudam praesentationem hoc ius haud restringant. Coniungam diuersas has sententias, & sic erit ius Patronatus: *ius praesentandi personam Episcopo, legitimo modo, ad vacans beneficium, comprehendens simul alias praerogatiuas, in retributionem, quod quis bona pro constituendo beneficio elargitus sit.** Quid ius patronatus?

* Origo procul dubio ex *oratoriis* domesticis, procerum nobiliumque potentiorum, quibus clericum praeficiebant, & ei bona iure *beneficii* conferebant, descendit. (§ DCCLXXXVII. ***) Deinde inualuit, vt ecclesiae & monasteria laicis in feudum darentur, quae *infeudatae ecclesiae*, tandem patrimonio laicorum adscriptae fuerunt. Facta haec potissimum sunt sec. VII. vbi *patroni* adpellatio stilo *peculiari* & *forensi* his possessoribus tributa, & ius eorum *ius patronatus* dictum fuit. Haec oratoria postea indolem *parochialium ecclesiarum* acceperunt, saluo tamen iure dominorum in eas. Nil enim Episcopo competebat, nisi quod clericos sibi oblatos *examinare* & *ordinare* potuerit. conf. FRANC. FLORENS *opp.* P. II. *pag.* 86. seq. Hl. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. III. *tit.* 38. §. 20 seq. Hoc Episcopis admodum intolerabile visum, qui propterea eo studia sua direxerunt, vt nihil proprii Patronis relinqueretur, & hinc sensim ita deminutum fuit, vt essentia eius in *iure praesentandi* vnice collocata esset. Varias technas indicauit Ill. BOEHMER *cit. l.* § 53 sequ. §. D.

§. DCCCLXXV.

Diuisio. Diuidunt illud 1) in *ecclesiasticum* & *laicale*: illud est, quod alicui competit *ratione ecclesiæ*, quam tenet, & ita beneficio ecclesiastico cohaeret; *e) hoc est: *quod quis ob fundationem, dotationem, constructionem vel a se, vel a maioribus ex proprio patrimonio factam, exercet*: f) 2) in *reale*, quod *praedio* cohaeret; & in *personale*, quod *heredes* sequitur: 3) in *plenum* & *regulare*, quod in *præsentatione* proprie sic dicta; & in *minus plenum* seu *irregulare*, quod solo *consensu*, aut *voto* quodam *negatiuo* consistit.

* Hoc ex *commendis, vnionibus, incorporationibus*, & *donationibus* ecclesiarum patronatarum ortum duxit.

§. DCCCLXXVI.

Axiomata. Hinc fluunt axiomata: I. Ius primarium iuris Patronatus consistit in praesentatione legitime facta. II. Potest etiam pluribus competere. III. Exerceri debet modo legitimo. IV. Est saltem certo respectu in bonis. V. Tribuit iura quædam honorifica, vtilia, onerosa.

§. DCCCLXXVII.

Praesentationis indoles. Quum itaque ius primarium iuris Patronatus consistat in praesentatione, (§. DCCCLXXVI. I.) sequitur: 1) vt ius *nominandi* * & *vocandi* ab eo abesse possit: g) 2) vt praesentatio ad *alterius nominationem* fieri possit: b) 3)

e) ER. de ROYE *de iur. Patr. in prol. c. 6.* DNIIS BRVNNQVELL diss. *de iur. Patron. cler. & laic. differentia.*
f) COVARRVVIAS *obseru. pract.* c 36. *nr.* 2.
g) SCHILTER *instit. iur. can.* L. I. *tit.* 14. §. 9. *sequ.*

h) 3) vt tamen regulariter ius *nominandi præsentationi* insit: 4) vt irregulare sit, vbi *nudus consensus* Patroni requiritur, quale quid tunc contingit, si ecclesia est *electiua*: *i*) 5) vt pari ratione ad exceptiones pertineat, vbi *plures* praesentandi sunt, id quod ex *variatione* Patronorum deduco: nec non 6) vbi praesentatio saltem ad *parochum* seu *Rectorem* est restricta, licet id iam olim ita obtinuerit: *k*) 7) vt praesentatio fiat per *litteras* patroni a praesente candidato exhibendas episcopo: *l*) 8) vt praesentatio *nullum ius* tribuat praesentato, quod demum per *admissionem* consequitur: *m*) 9) vt laicus patronus propterea *variare* & alium praesentare possit, etiam tunc, vbi praesentatus ab Episcopo reiectus fuit: *n*) 10) vt *habilis* praesentari debeat: (§. DCCCLXXI. I.) *o*) 11) vt praesentatio *collationem* & *vocationem* haut contineat: *p*) 12) vt sic Patronus nec ad *institutionem* concurrat. *q*) (§. DCCCLXXXVI. seq.)

* Hic nominatio denotat *designationem subiecti*, quod a Patrono præsentari necessario debet: nam, alias vocem admittere significationes, notum est.

h) conf. Ill. LVDEWIG *de nominat. haer. ad paroch.*
i) c. 25. *de iur patron.* CIRONIVS *in paratitl. eod.*
k) de ROYE *cit. loc. ad* c. 30. X. *de iur. Patron.*
l) c. 6. X. *de his, quae fiunt a Prael.* FINCKELTHAVS *de iur. patron.* c. 6. *nr.* 140.
m) c. 5. 28. & 29. X. h. t.
n) c. 5. & 24. X. h. t.
o) de ROYE *instit. iur. can.* L. II. *tit.* 17. *§.* 9.
p) c. 31. X. h. t.
q) c. 4. X. h. t. CIRONIVS *in paratitl.* eod.

§. DCCCLXXVIII.

Quid obtineat, vbi plures iure praesentandi gaudent.

Quum deinde etiam pluribus competere possit, (§. DCCCLXXVI. 2.) sequitur: 1) vt quidem conuenire possint patroni, vt per *turnum* praesentent, *r*) immo vt *sortis* iudicio rem committant: vt tamen, 2) si hoc non fecerint, designatio personae mediante quadam *electione* fieri debeat: 3) vt tunc quidem obtineant *maiora*: *s*) sed 4) vt si pluribus *qua collegio*, competat, maiora *respectu totius collegii* adesse debeant; si vero 5) pluribus, *vt singulis*; tunc *simpliciter maiora* valeant: *t*) 6) vt in iure Patronatus *reali*, vota iuxta *praedia*; in *personali* vero iuxta *heredes* numeranda sint: *u*) 7) vt tunc, vbi vnius patroni plures sunt heredes, vota ad *singulos* simpliciter transeant; sed vbi iure *repraesentationis* aut in *stirpes* successio fit, tunc *plures* personae *vocem vnius* saltem habeant: *x*) 8) vt quandoque ad praesentationem etiam tertius concurrat cum *voto negatiuo*.

§. DCCCLXXIX.

Quando & quo modo fieri debeat?

Quumque porro exerceri debeat modo legitimo; (§. DCCCLXXVI. 3.) sequitur: 1) vt *venum non exponenda* praesentatio, nec in plus licitantis fauorem facienda sit: *y*) 2) vt facienda sit intra *tempus* praestitutum, puta,

r) *Clement.* 2. h. t.
s) c. 3. X. h. t.
t) BRVNNEMANN *iur. eccl.* L. II. c. 8 § 18.
u) de ROYE *de iur. Patron.* in *proleg.* c. 9.
x) de ROYE *cit. loc.* c. 29. *Clement.* 2. h. t.
y) vid Tract. meus *de Simon. crim.* Sect. 1, c. 7. §. 8. seq.

ta, a laico Patrono intra *menses quatuor*; ab ecclesiastico intra *menses sex: yy*) 3) vt tempore hoc elapso *Episcopus* rectorem ecclesiae praeficere possit; ita tamen, vt 4) hoc fatale non a *vacantia*, sed a *scientiae* tempore currere incipiat: (§. CCCVIII. seq.) *z*) 5) vt praesentatio regulariter saltem ad beneficium *vacans* fieri possit, (§. DCCCLXVI. 2.) *a*) 6) vt tamen coadiutoris constitutio (§. CCCCXVIII.) sub prohibitione comprehensa non sit.

§. DCCCLXXX.

Quum deinde saltem certo respectu *in bonis* sit; (§. DCCCLXXVI. 4.) consequens est, vt quidem in *heredes* vel *possessores* transeat, prout illud vel *reale* vel *personale* est; *b*) immo 2) in *creditorem antichreticum: c*) 3) in *conductorem*, si nominatim exceptum non est, maxime si *ad firmam* conductio facta: *d*) 4) in *vsufructuarium*, 5) *possessorem dotalitii*, 6) *marritum*, si fundo dotali cohaeret; *e*) 7) *fideicommissarium*, 8) *bonae fidei possessorem*, *f*) 9) *sequestrem: g*) 10) vt etiam *titulo singulari*, do-

Quatenus sit in bonis?

yy) c. 22. X. h. t. c. *vn.* h. t. *in* 6.
z) c. 3. X. h. t. TONDVTI *resol. quaest. benef.* P. II. c 4. §. 9. *nr.* 27. & 28.
a) c. 2. & 11. X. *de concess. Praeb.*
b) c. 13. X. h. t. *Clement.* 2. h. t. de ROYE *cit. loc. in proleg.* c. 19.
c) Ill. BOEHMER *cit. loc.* §. 111.
d) c. 7. X. h. t.
e) BARBOSA *ad* c. 7. X. h. t.
f) TONDVTI *cit. loc. nr.* 7 sequ.
g) STRVVE *Exercit. ad* ff. XXI. §. 53.

donationis, permutationis, venditionis, transferri possit, dummodo in venditione nullum eius pretium constituatur; quum *spirituali annexum* sit: *gg)* (P.II §.CCLXXV 25) 12) vt *se ipsum* aut *liberos suos* nemo praesentare possit: *h)* 13) vt denique nihil *proprii iuris* in ecclesia habeat patronus, nec reditus in suos vsus conuertere possit. *i)*

§. DCCCLXXXI.

Iura Patronorum honorifica.

Denique cum *iura* quaedam honorifica, vtilia, onerosa tribuat, (§. DCCCLXXVI.5.) sciendum est, 1) ad iura *honorifica* referri α) honorem *thuris* & *suffitus*, β) *processionis*, γ) *panis benedicti*, δ) *aquae benedictae*; *k)* porro ε) honorem *precum*, quod nominatim in precibus publicis Deo sint commendandi; *l)* ζ) *luctus* publici ecclesiastici; *m)* η) honorem *sedis* in choro; *n)* & ϑ) honorem *sepulturae*: (§. DCCCXXIII.8.) inde etiam sine *consensu* patroni nemo in ecclesia *sepeliri* potest: *o)*

Vtilia.

2) ad *vtilia* pertinere, α) vt ad egestatem redactus ab ecclesia cum suis *alendus* sit; *p)* β) *censum* & γ) quandoque *laudemium* percipiat: *q)* 3)

gg) CORVINVS *instit. iur. can.* L.II. *tit.*33. §.16. ESPEN. *iur. eccl.* P.II. *tit.*25. c.4. *nr.*32. c.16. X. h.t.

h) c. 6. & 26. X. h. t.

i) c.26. & 27. C.16. *qu.*7. c.2. X. *de suppl. negl. Prael.*

k) vid. de his de ROYE *de iur. honorif. in eccl.* L. I. c. 5. 7. 12. & *vlt.*

l) IDEM *ibid.* c. 6.

m) HORNIVS *obseru. iur. eccl. circ. ius. patron.* c.1.

n) de ROYE *cit. l.* Lib. II. c.3.

o) IDEM *ibid.* ESPEN *cit, loc.* c.7. §.25.

p) c. 25. X. *h. t.*

q) 3) Ad *onerosa* pertinent: α) *sollicitudo* bonorum ecclesiasticorum; *r) β) quod quandoque ad *refectionem* ecclesiae concurrat; ** (§.DCCLXXXVIII.§.) Onerosa.

* Inde tamen quaedam iura, quae *honorifica* dici possunt, nata sunt v.g. quod alicubi *administratores* bonorum constituant: in mutuo & alienatione eorum *consensus* desideretur; alicubi *rationum* redditioni intersint. III. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* VI. c.1. §.19. c.3. §.4.

** Modi amittendi hoc ius sunt: 1) Si *ecclesiae* a Patrono fuerit collatum; 2) si passus fuerit, ecclesiam fieri *collegiatam* sine reseruatione iuris; (§.DCCCLXXVII.4) 3) si ecclesia *interierit*, aut 4) ab *infidelibus* occupata fuerit; 5) si Patronus sit *haereticus*: 6) *crimen*, quod in re feudali felonia audit, commiserit, aut 7) iure *non vsus* fuerit. conf. de ROYE *de iur. patron. in proleg.* c. 38.

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. DCCCLXXXII.

Pleraque seruat praxis protestantium, sed cum in quibusdam recedat, paucis ea obseruabo. Dixi originarie hoc ius *dominium directum* inuoluisse, (§.DCCCLXX.*) inde ita definiendum foret, quod sit: *dominium quoddam directum, Patrono competens, vi cuius a se praesentatum, ab Episcopo adprobatum & ordinatum, ecclesiae praeficit, de bonis inuestit, iura honorifica & vtilia percipit, sed & onera quaedam ferre tenetur.* Genuina iuris patronatus definitio.

§. DCCC

q) de his agetur ad tit. *de oner. benef.* conf. MICH. du PERROY *traité des droits honorif. & vtiles des Patrons.*

r) c. 31 *sequ.* C. 16. qu. 7.

§ DCCCLXXXIII.

Consectaria inde deducta.

Exinde variae nascuntur obseruationes: Sic 1) Patronis non inuidemus *collationem* beneficiorum, (§ DCCCLXXVII. 11.) quod sint domini directi, & *vocatio* eorum, surrogatum electionis antiquae sapiat: adeoque 2) saepius *litteris praesentationis* vocatio insit, licet alicubi ea demum post *admissionem* offeratur: sic 3) ad *institutionem* (§. DCCCLXXVII. 12.) ob hoc dominium omnino concurrunt: (§. DCCCXCV. 4. seq.) 4) reputatur hoc ius pro *bonorum accessorio*, & sic in venditione *pretium* recipit: ast 5) ius aperiendi cathedram ad *concionem* δοκιμαστικὴν s) Patronis denegatur.

§ DCCCLXXXIV.

Miscellaneae obseruationes de iure patron protestantium.

Porro notari debet, 6) *votum negatiuum* (§. DCCCLXXVIII. 7.) saepius in vocatione Diaconorum, custodum, ludimoderatorum, *pastore* competere, qui tamen propterea ius *compatronatus* sibi adserere nequit: 7) hoc ipsum etiam exercere *parochianos*: t) 8) *tempora*, intra quae praesentatio facienda, mirifice variare: 9) ex iuribus Patronorum *honorificis* ea, quae *superstitionem* sapiunt, apud nos exsulare: (§. DCCCLXXXI. 1. α ad δ) 10) in reliquis, nisi contraria lex aut consuetudo obstet, *ius canonicum* obseruari.

TIT.

s) conf. Dnus KRAVSE diss. *de conc.* docimastica.
t) CARPZOV. P. I. *dec.* 6. ZIEGLER de *Episc.* L. II. c. 3. §. 13.

TIT. XXVII.
DE INSTITVTIONIBVS.
§. DCCCLXXXV.

INſtitutio eſt ſequela iuris patronatus, ideo adhiberi ſolita, ne *praeſentatio* inferre videatur *collationem*. Sic quum patronus ſaltem *praeſentet ad beneficium*, Epiſcopus vero tunc mediante *inſtitutione* illud conferat; ad hanc ordo nos ducit. Connexio.

§. DCCCLXXXVI.

Eſt vero inſtitutio in ſenſu *ſpeciali* * ſumta: *beneficii, iuri patronatus ſubiecti, ad praeſentationem patroni facta translatio.* u) Definitio inſtitutionis.

* *Generaliter* loquendo, inſtitutio nihil aliud foret, quam canonica collatio officii ſacri, cum omnibus inde dependentibus commodis. (§. DCCCXCIII. ſeq.)

§. DCCCLXXXVII.

De inſtitutione in ſenſu ſpeciali notanda axiomata. I. Facienda ab eo, cui ius conferendi de iure vel conſuetudine competeret, ſi libera eſſet eccleſia. II. Fit ad praeſentationem Patroni. III. Tribuit ius percipiendi fructus. Axiomata.

§. DCCCLXXXVIII.

Ex primo (§. DCCCLXXXVII. 1.) diſcimus, 1) quod collatio ab Epiſcopo, capitulo aliisque Praelatis fieri ſoleat, (§. DCCCLXIX. 1. ſeq.) illis etiam ius *inſtituendi* competere; x) 2) *radicaliter* tamen ſicut ipſa collatio pe- Quis inſtitutionem peragat?

nes

u) CORVINVS *inſt. iur. can.* L. II. *tit.* 31. §. 2.

x) CORVINVS *cit. l.* §. 3.

nes *Episcopum* residere : *y*) 3) Archi-Diaconis per delegationem cessisse, hosque vt plurimum inde *ius proprium* sibi vindicasse; (§. CCCCXXIII.10.) licet, 4) intuitu capitularium & canonicorum plerumque per *Decanum* exerceatur.

§. DCCCLXXXIX.

Ad cuius instantiam?

Ex secundo, (§. DCCCLXXXVII 2.) notandum 1) hoc procedere siue *verus*, siue *putatiuus* sit Patronus; *z*) 2) siue *vnus* siue *plures*; (§. DCCCLXXVIII.) *a*) 3) institutionem spreta praesentatione Patroni factam *nullam* esse. *b*)

§. DCCCXC.

Effectus.

Ex tertio (§. DCCCLXXXVII. 3.) notari debet: 1) hanc institutionem dici *verbalem*, adeoque 2) institutum quidem consequi *ius in re*, non tamen 3) actualem possessionem, quippequae aliquod *factum* & *realem* institutionem desiderat; 4) nancisci sic potestatem *administrandi officium*, ratione beneficii, iuri patronatus subiecti.

VSVS INTER PROTESTANTES.

§. DCCCXCI.

Transitus ad doctrinam de institutione in sensu generali.

Quum protestantes Patronis beneficiorum collationem non inuideant; (§. DCCCLXXXIII. 1. seq.) consequens est, vt institutio in sensu *speciali* sumta (§. DCCCLXXXVI. 1.) apud nos vix occurrat. Quum vero institutio

y) conc. Trid. *Sess* XIV. de ref. c. 13.
z) c. 31. sequ. C. 17. *qu.* 7.
a) c. 1. *sequ. de iur. patron.*
b) c. 1. C. 16. *qu.* 7.

tio in *generali* sensu (§. DCCCLXXXVI.*) nec apud Pontificios incognita sit, & in nostris etiam ecclesiis obtineat, de ea pauca dicenda erunt.

§. DCCCXCII.

Est vero haec institutio duplex: vel *verbalis*, vel *realis*. Illa consistit in eo, *vt ex declaratione voluntatis eius, qui ius conferendi habet, beneficium quis consequatur.* * Haec est: *vbi actualis possessio officii sacri alicui traditur.* ** c) Diuisio.

* Est instar donationis, *traditione symbolica* perfectae. Sic est instar *inuestiturae abusiuae*, quae etiam saltem *ius* in feudum non *actualem possessionem* tribuit. Vsitatissimae olim erant traditiones symbolicae, & talis actus *vestitura*, seu *inuestitura* dictus fuit. conf. consult. Dn. OTTO in diss. *de iurispr. symbol.* Talis inuestitura adhuc hodie in Canonicatuum traditione occurrit, per impositionem *Bireti*. In nostris ecclesiis *ordinatio*, (§. DLIII. 4.) *confirmatio, litterarum vocationis extraditio*, (§. DCCCLXXXIII. 1. & 2.) huc pertinent.

** Est instar *dationis possessionis*, adeoque *inuestitura realis* hic occurrit.

§. DCCCXCIII.

Realis vero institutio, quae etiam *introductio*, *inthronisatio* dicitur, & etiam inter pontificios occurrit, describi potest, quod sit: *solemnis & publica missio in possessionem officii & beneficii ecclesiastici.* Quid institutio realis?

§. DCCCXCIV.

Inde notandum: 1) inuestituram in generali sensu sumtam, siue verbalis, siue realis sit, Variae de institutione obseruatio.

c) c. 6. X. *de institut.*

nes ex praxi pontificia.

sit, dici *iuris Episcopalis*: (§. DCCCLXXXVIII) *d*) 2) hinc etiam canonicos priuato ausu possessionem non occupare, sed *inuestituram* accipere: *e*) 3) solemnia vero maxime quantum ad *capitula* variare, iuxta statutorum & locorum diuersitatem: *f*) 4) reliquorum clericorum inuestituram plerumque per *Archi-Diaconos* expediri, (§. DCCCLXXXVIII. 3.) qui tamen quandoque etiam *per alios* ea expediunt.

§. DCCCXCV.

Ex praxi protestantium.

Iuxta protestantium doctrinam, omitti posset, si *ordinatio* in *ecclesia vacante* fieret; (§. DLIII. 2) sed quum ordinationi varios effectus tribuat, & sic perperam ab institutione eam separent; paucis praxis delineanda est: 1) hunc actum *iuris Episcopalis* dicunt, *g*) quod, quam absonum sit, ex supra traditis constabit; (§. LXXVIII. seqq.) 2) per *clericos* iam *inuestitos* inuestituram peragi volunt; *h*) quas tamen naenias ipsa experientia refellit: *i*) 3) vt *orthodoxus orthodoxum* instituat, desiderant; *k*) quae tamen cantilena pontificia a puritate nostrae religionis abesse debet: 4) vt Patronus intuitu *officii* non in-

d) CORVINVS *de perf. & benef. eccl.* P. II. L. V. *tit.* 8. *nr.* 14.

e) BARBOSA *de canon.* c. 15. *nr.* 1. *seqq.*

f) LEVRENIVS *for. benef.* P. II. *qu.* 804. *nr.* 1.

g) CARPZOV *iurispr. consist.* L. I. d. 55. *nr.* 2.

h) SCHILTER *institut. iur. can.* L. I. *tit.* 16. §. 11.

i) vid. KOEPPEN *dec.* I. *e incl.* 2. L. B. de LYNCKER *dec.* 95.

k) SCHILTER. *cit. loc.*

inuestiat, licet *inuestituurae* actui *intersit*: *l*) id-quod tamen contra praxin antiquam adstruitur: 5) vt tamen de *parochialibus bonis* parochum inuestire possit: *m*) 6) vt inuestitura de *officio* in ecclesia reuera *nouam ordinationem* inferat. Corollarii loco obseruo, 7) hanc inuestituram peragendam esse *prius*, *quam* quis officium *suscipiat*, non vero post susceptionem, vti peruersa praxis fert.

TIT. XXVIII.

DE QVALITATIBVS AD BENEFICIA NECESSARIIS.

§. DCCCXCVI.

HAbilem esse ad beneficium praesentandum, (§. DCCCLXXVII. 10.) habili beneficium esse conferendum, (§. DCCCXCI. 1.) obseruaui. Quinam vero *habiles sint*, paullo penitius circumspiciendum. Connexio.

§. DCCCXCVII.

Habiles vero dicuntur: *qui qualitates externas possident*, * *quas* 1) *lex*, 2) *consuetudo*, 3) *seruitium*, *ob cuius praestationem beneficium confertur*, *exigit*. Qui habiles?

* Non loquor hic de irregularitate, quae a clericatu arcet, (§. CLXXV. seq.) sed de *singularibus* quibusdam *qualitatibus* ad beneficia consequenda necessariis.

§. DCCCXCVIII.

Sic I. *Lex* a beneficiis arcet: *α*) *laicos*, *n*) quibus tamen inter protestantes inhabilitas

l) CARPZOV. *cit. l.* d. 55.
m) SCHILTER *cit. loc.* §. 10.
n) c. 17. X. *de decimis*.

obiici nequit; β) *pueros*; *o*) γ) *haereticos* eorumque fautores, receptatores; *p*) (P. II. §. CCXCVIII.) δ) *beneficium habentes*. *q*) (§. CMXXVII. iunct. §. CMXXXII. seq.) II. *Consuetudo* alicubi prohibet, α) *ignobiles*, & ingenuos natiuitate seu *nobili prosapia* ortos desiderat; *r*) β) immo quandoque postulat nobiles *auita nobilitate* coruscantes; *s*) γ) arcet *peregrinos*, & hinc in Germania nostra non nisi *Germani* ad capitula admittuntur. *t*) III. Seruitium, licet lex deficeret, non admittit, α) vt clerici *seculares* (§. CCCCLXXV.) ad *Praebendas monasteriorum u*) β) aut ad Praebendas *regularium*; (sed conf. §. DIV. ** & §. CMXXXII. seq.) aut γ) *regulares* ad beneficia *secularium*; aut δ) qui in sacris sunt, (§. CCX. sq.) ad *sacerdotalia* adspirare possint. *x*)

TIT. XXIX.

DE RESIGNATIONIBVS ET DEVOLVTIONIBVS.

§. DCCCXCIX.

Connexio. VAcantia saltem beneficia conferri posse, variosque *vacantiae* modos esse, obseruaui; (§. DCCCLXX.) sed quum in vacantia, quae

o) c. 35. X. *de Praeb.*

p) c. 2. *de haeret. in 6.*

q) c. 35. X. *de Praeb.* c. 3. X. *de cleric. non resid.*

r) HOEPING *de iur. insign.* L. IV. c. 7. *nr.* 71. GVNDLINGIAN. P. XI. *art.* 1.

s) HOEPING *cit. loc.* c. 11.

t) conf. Fabri Staats-Canzley T. V. *pag.* 127. seq.

u) c. *vlt.* X. *de stat. monach.*

x) FLEVRY *institut. iur. can.* P. II. c. 19. §. 1. *sequ.*

quae per *resignationem* (§.CCCLXXVI.seq.) & *deuolutionem* (§.CCCVII. seq.) contingit, singularia quaedam praeter obseruata occurrant, paucis ea adnotanda erunt.

§. CM.

Dixi de resignatione; (§. CCCLXXVI. sq.) sed de ea, quae in *fauorem tertii* fit, spicilegium instituendum est. Dixi, resignationes *conditionatas* fieri in *manus Pontificis*, (§. CCCLXXXIV.5.) & hinc constat: 1) *procuratoria* opera hic vt plurimum opus esse: 2) notari debet, *impuberes* resignare non posse: 3) *fauorem resignantis* saepius tantum esse, vt licet procuratorem ad resignationem faciendam constituerit, intra annum vero resignatio sequuta non fuerit praesumtiue *reuocata* procuratio censeatur: 4) *regressum* ad beneficium resignatum (§. CCCLXXXV.) etiam ex praxi tunc in mundo esse, α) vbi *decumbens*, qui nunc valetudinem recuperauit, *resignauit*; β) si *minor* inductus fuerit ad resignandum; γ) si *conditio* adimpleta non fuerit.

Obseruationes miscellae de resignatione in fauorem tertii.

§. CMI.

De *deuolutionibus*, vbi ob neglectum electionis aut collationis tempus, in superiorem ius conferendi deuoluitur, dixi; (§.CCCVII. seq.) sed hic deuolutio audit: 1) vbi collator *prouidet personam indignam* aut 2) ecclesiasticus patronus, qui variare nequit, (§. DCCCLXXVII.9.) *inidoneum* praesentauerit; aut 3) post collationem *irregularitas* quaedam *superuenerit*. His casibus *per deuolutio-*

Quid hic deuolutio?

nem vacare dicitur beneficium, hoc effectu, vt alii illud a *superiore* & *ordinario collatore* conferri possit.

TIT. XXX.

DE PROVISIONIBVS.

§. CMII.

Connexio.

DIxi, collationem beneficiorum esse vel *ordinariam*, vel *extraordinariam*, (§. DCCCLXVII.) de priori satis actum, sic de posteriori, quae *prouisionum* nomine venit, disserendum est.

§. CMIII.

Quid proprie prouisio?

Prouisio in generaliori significatione nihil aliud est, quam *diploma collatoris*, *vi cuius declarat, se conferre indiuiduo cuidam beneficium vacuum.* Sic prouisio cum *vocatione* coincidere videtur.

§. CMIV.

Quid hic significet?

Sed hic prouisio denotat: *collationem quamdam extraordinariam & gratiosam, a Pontifice, eius legato, alio ordinario collatore, immo & a Principe, modo ad vacans, modo ad vacaturum beneficium, factam.* *

* Origo extraordinariarum collationum haec est: *Pontifices* olim *commendabant* bene meritos ordinariis collatoribus, rogantes, vt his beneficia conferrent. Hae preces nullam *obligationem perfectam* obtinebant, sed mox *armatae preces* & mandata emanarunt. Pontificem imitati sunt *Principes*, quorum preces & commendationes etiam ab initio ab *arbitraria admissione* collatoris dependebant. Sed *vna* tantum *vice* tales preces ad ecclesias ab initio dirigebant. Quum vero quidam collatores floccifa-

cifacerent has preces, cogitauit Pontifex, qua ratione non salutatis collatoribus, beneficia conferre posset *directo*. Hinc dabat *exspectatiuas*, aut suae collationi beneficia *reseruabat*, quibus ausibus demum per concordata nationis Germanicae modus positus, ab Episcopis vero in imitationem tractus fuit.

§. CMV.

Tenenda de tali collatione axiomata: I. Pontifex extra ordinem confert beneficia, quae in curia Romana vacant. II. Dat quoad reliqua exspectatiuas & mandata de prouidendo. III. Episcopi, alii praelati & collatores saltem tacitas exspectatiuas concedunt. IV. Principes precibus, vt dicuntur, primariis, reuera beneficia conferunt. Axiomata.

§. CMVI.

Quum itaque Pontifex conferat beneficia in *curia Romana* vacantia, (§.CMV.1.) sciendum est, 1) hanc collationem profluxisse ex *reseruationibus* papalibus, quibus hinc inde, etiam in concordatis nationis Germanicae, (§.CXXIX.) modus positus fuit: 2) ipsa tamen concordata Pontificis collationi reseruare; omnes Patriarchales, Archi-Episcopales, & Episcopales ecclesias, monasteria, dignitates, personatus, officia, & omnia beneficia ecclesiastica cuiuscunque generis, si α) apud *sedem apostolicam*, *y)* aut β) per *depositionem*, *priuationem*, *translationem* vacauerint; (§.CCCLXIX.3.) γ) si *electio cassata*, aut *postulatio repulsa*; (§. CCCXVIII. 5. & §. De vacantia, quae in curia Romana fieri dicitur.

y) CORVINVS *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 29. §. 37.

CCCXXIX.6.seq.) δ) si *renuntiatio auctoritate Pontificis* admissa; (§.CCCLXXXII.1.seq.) ε) *si officialis Romanae ecclesiae decesserit*; ζ) *si beneficia promotione papali obtenta tempore promotionis rursus vacent*; η) si *adsumtus ad beneficium, auctoritate Pontificis aliud consequatur*; ϑ) si *electio intra legitimum tempus* (§. CCCXXVIII.) *apud sedem Romanam non fuerit praesentata*: 3) Pontificem conferre vi reseruationum beneficia in *mense papali vacantia*; & 4) determinata per *regulas cancellariae*, (§.CIX. ***) quae tamen contra concordata, in Germania nil efficiunt.

§. CMVII.

Quid exspectatiua?

Quum deinde Pontifex etiam exspectatiuas & mandata de prouidendo dare soleat, (§, CMV. 2.) sciendum est, exspectatiuam esse: *spem muneris ecclesiastici nondum vacantis, promissam in casum, quo vacauerit*; mandatum de prouidendo vero: *gratia exspectatiua in beneficium incertum*. Inde diuisio inualuit exspectatiuarum in *expressas* & *tacitas*.

Quid mandatum de prouidendo?

Diuisio exspectatiuarum.

§. CMVIII.

Miscellaneae obseruationes de extraordinariis collationibus.

Hinc notandum: 1) Pontificem saltem concedere exspectatiuas *expressas*: z) 2) conferre benficia *pure, die adiecta* & sub *conditione*: a) 3) legatos *natos* & *missos* nulla beneficia conferre, nisi illis specialiter indultum: (§. CCCCLI. seqq.) 4) *legatum a latere* (§. CCCCLIV.) etiam beneficia suae concessioni

z) CORVINVS *cit. l.* §. 14.

a) IDEM *ibid.* § 15. *seqq.*

ni *reseruare* posse (§.CCCCLVI5.) 5) *exspectatiuas*, cum meram spem (§. CMVII.) contineant, nullum ius tribuere exspectatiuario, sed *reuocationi* varia ratione obnoxias esse; *b*) 6) Pontificem collationem facere vel motu proprio, vel ad *petitionem alterius*; *c*) licet 7) cum plerumque ad precistarum instantiam haec clausula mandatis de prouidendo inseri soleat, recte hic motus diuidatur in *verum* & *simulatum*. *d*)

§. CMIX.

De exspectatiuis ordinariorum collatorum.

Quum deinde Episcopi, Praelati, aliique collatores, saltem *tacitas exspectatiuas* concedant, (§. CMV. 3.) sciendum est: 1) Innocentium III. subtili quadam distinctione, hoc ipsum indulsisse; *e*) 2) Bonifacium VIII. & postea concilium Tridentinum eam reprobasse; *f*) sed 3) vi *immemorialis consuetudinis* semper propugnatam, adeoque ad nos quoque propagatam fuisse exspectatiuam: *g*) 4) intuitu *receptorum in canonicos*, reuera exspectatiuam quandam occurrere quoad *Praebendam*, (§.DCCCLXXI. 4.) licet quoad

b) conf. HORN *de exspectat. eccles.* STRYK *diss. de exspectantiis & diss. de conc. exspectat. gen. & spec.*

c) CORVINVS *cit. l.* §. 10. *sequ.*

d) conf. STRYK *diss. de motu propr. Princ.*

e) c. 14. X. *de conc. Praeb.*

f) c. 2. *de conc. Praeb. in* 6. Concil. Trident. *Sess.* XXIV. *de ref.* c. 19.

g) conf. LEVRENIVS *for. benef.* P. II. *qu.* 3. *nr.* 3.

Canonicatum recepti eiusmodi *veri* sint *canonici*, non simplices *exspectatiuarii. b)*

§. CMX.

De precibus primariis.

Quum denique Principes precibus primariis reuera beneficia conferant. (§. CMV. 4.) sciendum est: 1) reuera initio preces exaratas (§. CMIV.*) & *primas* vocatas fuisse, quod *semel* tantum in vita in singulis ecclesiis illis vterentur; sed tractu temporis in *ius perfectum* abiisse: 2) esse hodienum *preces* sed tales, quibus *primitiae obsequii* debentur: 3) etiam *Principes Imperii* in suis territoriis iam olim eas exercuisse: *i)* 4) ipsum hoc ius suo modo *vicariis imperii* competere: *k)* 5) Imperatorem hoc ius exercere citra *indultum Pontificis; l)* sed 6) dubium esse, vtrum in *statuum Protestantium* territoriis, illas exercere possit.

§. CMXI.

Vsus inter Protestantes.

Extraordinariae hae collationes nec inter protestantes incognitae, dummodo & hic notes, Pontificis & Episcoporum potestatem intuitu protestantium suspensam esse. Ast prin-

b) STRYK *de exspectant.* c. 5.

i) REINHARD *de iur. Princ. circ. sacr. ante reform.* c. 4. §. 12. S. F. HAHN. *diss. de obseru. iur. publ. med. aeui.* §. 8. n. y.

k) conf. Illustr. GRIBNER *de precib. primar. vicar. imper.*

l) IDEM *dissert. de prec. prim. imp. citr. indult. Pontif. validis.*

principes nostri 1) *menses Papales* (§. CMVI. 3.) sibi vindicant in capitulis mediatis: 2) reliquos casus Pontifici per concordata *reseruatos* (§. CMVI. 2.) pariter ad *sua reseruata* trahunt: (§. CXXIX. 4.) 3) *exspectatiuas*, (§. CMVII. seq) libere indulgent; *m)* & 4) *primarias preces* (§ CMX.) etiam exercent. *n)*

TIT. XXXI.

DE ONERIBVS BENEFICIORVM.

§. CMXII.

BEneficia conferri propter *officium* sacrum (§ DCCCLIX. 1.) sine *deminutione* ea esse conferenda, (§. DCCCLXXI. 3.) dixi. Sic *Praebendatus* fructus adsignatos percipit. Sed ante omnia de reditibus *onera*, quibus ferendis beneficium obnoxium est, ferre tenetur. Haec quum tam *liberis*, quam non *liberis* beneficiis (§. DCCCLVIII. 4.) inhaereant, strictim de illis agam. Connexio.

§. CMXIII.

Inter haec onera refertur: I. *Reparatio* aedium, immo ipsius ecclesiae, * (§. DCCLXXXVIII. 4.) ita tamen, vt α) in ruinosis praediis vltra *tertiam* prouentuum non teneatur; β) alicubi in *parochiali ecclesia* chori & suggestus reparatio ab illo, qui *decimas maiores* (§. DCCCXLIV. 3.) recipit; sed γ) reliquorum aedificiorum a *parochianis* facien- Onus beneficii est 1) reparatio.

m) STRYK de iur. Pap. Princ. euang. c. 3. §. 6. HORNIVS *cit. loc.* §. 14.

n) STRYK *cit. loc.* c. 4. §. 3.

da sit; (§. DXCVII. 4.) δ) vt in *patronatis ecclesiis* plerumque Patrono & parochianis simul (§. DCCLXXXVIII. 5. & §. DCCCLXXXI. 3. β.) incumbat.

* Olim refectio ex *quarta Fabricae* (§. DCCCLVII.*) facta, quam cum beneficiarii sibi vindicarent, ex reditibus vt reparationem facerent, illis iniunctum fuit.

§. CMXIV.

2) Decimarum solutio.

Porro huc pertinet: II. *Decimarum* pensio, quae alicubi vt in Gallia *Principi* praestanda; certe si in alia parochia praedia stipendiaria sita, *Parocho* exsoluenda est. (§. DCCCXLVII. 4.) III. *Census* Episcopo debiti. Est vero census: *annua pensio, in varium finem praestita.* Hinc etiam in signum *subiectionis* varii census Episcopo debentur, quorsum pertinent; α) *cathedraticum* seu *synodaticum* ita dictum, quod ob honorem cathedrae in synodis exsolui soleat, o) licet hodie in plerisque dioecesibus exoleuerit; β) *procuratio*, (§. DLXXIII. 6.) quae est: *necessaria sumtuum exhibitio, Praelatis ecclesias subiectas visitantibus facta.* * p)

3) Cathedraticum.

4) Procuratio.

* Procurare denotat: *cibis pascere* aliquem. Fuit olim *onus subditorum*, vt Principi aut eius ministris, iter facientibus, in signum subiectionis procurationes praeberent. conf. ERH. SPIZ *diss. de corredo.* Eodem iure vsi sunt Proceres ecclesiae. Sic ipse Pontifex circa aduentum in Prouincias procurationes exegit, & ad eius exemplum Legati, (§. CCCCLV.*) & omnes piscopi. conf. ACTESERRA

o) c. 3. C. 10. *qu.* 1. c. 1. C. 10. *qu.* 3.

p) c. 6. & 11. X. *de censib.*

RA *differt. iur. can.* L. IV. c. 5. Nimium & Legati & Episcopi in his Procurationibus exigendis excedebant, donec tandem ad *visitationes* restricta, & modus determinatus fuerit. conf. CIRONIVS *Parat.* X. *de cens. exact. etc.*

§. CMXV.

Obseruationes de Procurationibus.

De hoc censu notari debet: 1) debetur ab illis, qui *inuisuntur: q)* (§. DLXXXIII. 6.) 2) praestatur tamdiu, quousque *visitatio durat:* 3) debet esse *moderatus*, habita tamen ratione *personae* & *dignitatis* visitantis, & *opum* eorum, qui visitantur: *r)* 4) optio est penes illos, qui visitantur, malintne *victualia* praestare, an *pecuniam* eo nomine soluere: *s)* 5) pro quolibet die *vna Procuratio* saltem debetur, *t)* & si 6) vna ecclesia procurationi non sufficit, *vicinae suppetias* ferunt: *u)* 7) nulli *praescriptioni* procuratio obnoxia est, *x)* licet *quantitas* praescriptibilis sit: & 8) *immunitas* priuilegio apostolico adquiri possit. *y)*

§. CMXVI.

5) Quarta mortuariorum.

6) Charitatiuum.

Porro ad censum Episcopi refertur *y)* *quarta mortuariorum*, seu episcopalis canonica portio, (§. DCCCXXVII.) quae vero hodie plerumque exoleuit. *δ)* Extraordinarium auxilium *necessitatis* casu exigi solitum, vnde nomen *exactionis* illi inditum. *yy)* Dici etiam

q) CORVINVS *institut. iur. can.* L. II. *tit.* 36. §. 2.
r) c. 6. X. *de censib.* c. 1. *eod. in* 6.
s) Conc. Trid. *Sess.* XXIV. c. 3.
t) c. 3. *de censib. in* 6.
u) Clement. 2. *eod.*
x) c. 11. & 16. X. *de praescript.*
y) c. 17. X. *de censib.* Clement. 1. *eod.*
yy) c. 10. & 12. X. *de censib.*

etiam ſolet *charitatiuum ſubſidium*, die Bede, quae vero caritas praecipi & ſubſidium per modum *tributi* exigi ſolet. *z)*

§. CMXVII.

7) Deportus. Hi cenſus locum habent, quousque beneficiarius *beneficium tenet;* ſed pinguiora iura quandoque exiguntur, quoties *beneficia vacant.* Sic inſtar cenſus eſt *ε)* ius *deportus*, vi cuius *fructus beneficii vacantis, ligitioſi* aut non *deſeruiti*, ſuperior colligit, & ſuos facit. *a)*

8) Spolium. *ζ)* Ius *ſpolii*, vi cuius *mobilia* clericorum Epiſcopi ſibi vindicare ſolent; quod quum ſine inquiſitione, vnde comparatae res fuerint, fecerint; reuera ſpolii ſpeciem ſapiebat. *b)*

§. CMXVIII.

9) Annatae. Denique huc etiam referunt *η) annatas*, easque cum iure *deportus*, quod quandoque vltra annum extenſum fuit, confundunt. Sunt quidem annatae cenſus ſpecies, verum non a beneficio *vacante*, ſed a iam *prouiſo* percipiuntur, & ſunt *fructus primi* eius anni, quo prouiſus gaudere debuiſſet fructibus. *c)* Soluuntur vero Romano Epiſcopo iuxta aeſtimationem veteris cancellariae. *d)*

§. CMXIX.

Extraordinarii cenſus. Praeter haec onera beneficiis cohaerentia ex cauſſis ſingularibus cenſus ſoluti fuerunt

z) conf. RHETIVS *de Orbeda.* THOMASIVS *diſſ. de natur. prec. iurid.*

a) THOMASSINVS de V. & N. E. D. P. IV. Lib IV. c. 32.

b) vid. infr. *tit de pecul. cleric.*

c) NAT. ALEXANDER *Hiſt. Eccl. Sec.* XV. *&* XVI. *diſſ.* 9. *art.* 1. *nr.* 9.

d) conf. Ill. LVDEWIG *de iur. annat.*

runt α) pro concessione, vt monasteria *parochiales ecclesias* possidere possent; (§. DCCLXXXVII.**) *e)* β) pro *liberatione* monasteriorum a manibus laicorum; (§. DIV.**) γ) pro liberatione a *locatione* ecclesiarum; δ) pro *renuntiatione* iuris dioecesani; *f)* ε) pro *vnione* (§. CMXXXVII.) concedenda; *g)* ζ) pro liberatione ab *exactionibus*; (§. CMXVI. δ.) *h)* η) denique pro *dedicationis* memoria. *i)* (§. DCCLXXXIX.)

§. CMXX.

Patroni denique memoriam pristini dominii (§. DCCCLXXIV.*) 1) censum sibi *reseruabant: k)* 2) *nouos census* vi dominii directi quandoque imponebant, & *veteres* augebant. Sed licet 3) *reseruatus* census toleretur; (§. DCCCLXXXI. 2. β) *l)* *noui* tamen 4) impositio aut augmentatio, citra Episcopi auctoritatem, prohibita est: *m)* 5) quum Patronus Praebendatum aliquando de bonis inuestiat, (§. DCCCXCV. 5.) solet tunc pretium quoddam, loco *laudemii* (§. DCCCLXXXI. 2. γ) percipere: tandem 6) corollarii loco de census praestatione notandum: α) censum in *mensura* debitum praestari in dubio

Census Patrono debitus.

e) conf. MARCA *de* C. S. *&* I. L. VI. c. 31.
f) c. 6. X. *de religios. domib.*
g) vid. infr. *tit.* XXXV.
h) c. 21. X. *de censib.*
i) c. 31. C. 18. *qu.* 2.
k) c. 18. X. *sentent. & re iudic.*
l) conf. c. 23. X. *de iur. patron.*
m) c. 4. *eod.*

dubio in *minori*; *n*) β) in *pecunia*, si promissa *species* deficiat, iuxta *aestimationem* impositionis; *o*) γ) si simpliciter *quantitas* promissa, in *consueta* hodierna *moneta*.

§. CMXXI.

Vsus inter Protestantes.

Pauca ex his inter protestantes obtinent; sed quae, 1) de *procurationibus* (§. CMXIV. * & §. CMXV.) dicta sunt, eatenus obtinent, vt ex *aequitate naturali* visitatores indemnes seruandi sint: sic 2) *praescriptionis* expers haut est procuratio; 3) non grauat apud nos *clericos*, sed vel ex *aerario*, vel ex collatione *parochianorum* hi sumtus praestantur: *p*) 4) non debetur extra *visitationis* casum: 5) saepius praeter ordinariam procurationem in victualibus praestitam *munusculum* visitatores accipiunt: 6) quantum ad *annatas*, (§. CMXVIII.) eae Principibus nostris omnino vindicari possunt: *q*) quae denique 7) de censu *Patronis* debito & de *praestatione* census in genere obseruata sunt, (§. CMXX.) nec apud nos ignorantur.

TIT. XXXII.
DE PENSIONIBVS.

§. CMXXII.

Connexio.

AD onera beneficiorum, & ea, quae *deminutionem* eorum inferunt (§. CMXII.) etiam

n) c. 18. X. *de censib.*
o) c. 20. & 26. *eod.*
p) conf. SCHILTER *instit. iur. can.* L. I. *tit.* 6. §. 8.
q) Illustr. LVDEWIG *cit. loc.* c. 3. Ill. BOEHMER *Obs. ad* P. *de* MARCA L. VI. c. 12. *Obs.* 6.

etiam pertinent *pensiones*. Sunt vero Pensiones: *Adsignationes certorum annuorum prouentuum, a possessore beneficii ad alimenta cuiusdam, ex superioris reseruatione praestandae.* Quid Pensio?

§. CMXXIII.

Inde fluunt axiomata: I. Pensiones sunt quidem onus reale, non vero beneficia. II. Imponit & constituit eas superior, ex certa caussa. Axiomata.

§. CMXXIV.

Ex primo (§. CMXXIII. 1.) sequitur: 1) vt non propter *officium* aliquod ecclesiasticum, sed ad *alimenta* concedantur: 2) vt propterea *laicis* concedi possint: 3) vt olim *militibus valetudinariis*, commendatione Principis munitis, concessae fuerint: *r*) 4) vt debeant esse *modicae*, nec regulariter *tertiam prouentuum* superare: vnde & 5) *tenuia beneficia* a pensionibus exemta sint: *s*) 6) vt ad omnem *beneficii possessorem* transeant, etiam ad eum, qui iure *deportus* (§. CMXVII. *e*) gaudet: 7) vt tamen pensiones, quarum dies venit, sint instar alterius debiti, quod *personam*, non *rem* adficit; licet ipsum onus pensionum, quarum dies nondum venit, *iuri reali* adnumeretur. Denique notandum: 8) quod in modis *amittendi* plerumque cum *beneficiis* conueniant. Indoles pensionum.

§. CMXXV.

Ex secundo (§. CMXXIII. 2.) notari debet: 1) superiorem hic esse regulariter *Pontificem*, *t*) qui secundum quosdam etiam *sine caussa*, A quo adsignentur.

r) III. LVDEWIG *diss. de iur. valetud. milit. emer.*

s) Conc. Trident. *Sess.* XXIV. c. 15.

t) THOMASS. de V. & N. E. D. P. IV. L. IV. c. 38. §. 4. *sq.*

caussa, iuxta alios vero non nisi ex *iusta caussa*, constituere pensiones potest: 2) in Germania per concordata illius potestatem restrictam esse, & licet in *mense papali* vacantibus, pensiones imponere possit; non tamen in successorem (§. CMXXIV. 6.) transeunt, si postea in *mense ordinarii* collatoris vacauerint: 3) etiam ordinum militarium *Magistros* (§. DXXIX.) commendaturas pensionibus onerare posse: 4) eadem sed restrictiori potestate gaudere *Episcopos*: *u*) 5) adsignationem talem fieri in ipsa *prouisione*: 6) exemta ab onere pensionum esse beneficia non libera seu *patronata*. *x*)

§. CMXXVI.

Vsus inter Protestantes.

Rarior in foris nostris est pensionum vsus. Posse vero *Principem* protestantem beneficium ad suam collationem spectans *pensione onerare*, quis dubitabit? Ipse scio, parochialem ecclesiam, amplioribus reditibus instructam, sub *onere pensionis* collatam fuisse.

TIT. XXXIII.

DE BENEFICIORVM PLVRALITATE.

§. CMXXVII.

Connexio.

Conferri beneficia propter officia ecclesiastica, (§. DCCCLIX. 1.) adeoque annexam

u) CORVIN. *de person. & ben. eccl.* P. II. L. IV. *tit.* II. *nr.* 31.
x) conf. de hac materia DARTIS *de benef. Sect.* V. c 3. BARBOSA *in prax. pens.* ESPEN *iur. eccl.* P. IV. *tractat. de S. mon. & pens.*

nexam habere residendi necessitatem, nec plura vni conferenda esse, (§. DCCCLX. 5. 6.) vidimus. Quum vero *pluralitate beneficiorum* hodie nihil frequentius sit, paucis circumspiciendum erit, qua ratione vetus disciplina laxata fuerit.

§. CMXXVIII.

Tres potissimum modi excogitati fuerunt, plura beneficia obtinendi, & pluralitatem palliandi. I. *commendae*; *y*) (§. CMXXXI. sq.) II. *vniones*; *z*) (§. CMXXXVII. seq.) III. *dispensationes*; quae omnia semel laxata *residendi* necessitate (§. CCCCLXXIX. *) introductisque *vicariis* (§. CCCCLXXXI. **) inuenta fuerunt. *a*)

Modi plura beneficia consequendi.

§. CMXXIX.

Quantum ad *dispensationem* distinctio orta: 1) inter beneficia, *dignitatem* adnexam habentia, siue *supremam*, & proprie sic dictam; siue inferiorem, quorsum *personatus* (§. DCCCLXI. 2.) & quodammodo *cura animarum* praedita; & inter *simplicia*, quorsum reliqua retulerunt. Ratione simplicium 2) rursus distinctionem efformarunt inter *compatibilia* & *non compatibilia*. *b*) 3) Intuitu *compatibilium* pluralitatem admittunt; non vero intuitu *incompatibilium*, nisi *α*) quoad beneficia

Distinctio inter beneficia dignitatem adnexam habentia, & simplicia.

Inter compatibilia & incompatibilia.

y) vid. *tit sequ.* XXXIV.
z) vid. tit. *sequ.* XXXV.
a) conf. THOMASSINVS de V. & N. E. D. P. II. Lib. III. c. 1. seqq. LARROQVANVS *aduersus sacr.* Lib. II. c. 39.
b) CORVINVS *inst. iur. can.* L. II. *tit.* 31.

ficia *dignitatem* adnexam habentia, ex *iusta caussa Pontifex:* aut β) si vnum, aut saltem alterum sit *simplex*, dispensationem *Episcopus* largiatur. Iusta vero caussa potissimum ex *statu hierarchiae* ponderari solet. (§. LVII.)

§. CMXXX.

Vsus inter Protestantes

Protestantes pluralitatem beneficiorum *in se* indistincte non damnant, sed tunc demum, vbi *duo beneficia* ab vno commode administrari nequeunt, sed vnum alteri est impedimento. Hic subsistunt, adeoque coloribus Pontificiis ad palliandam beneficiorum pluralitatem, non indigent.

TIT. XXXIV.
DE COMMENDIS.

§. CMXXXI.

Connexio.

COmmendas inter modos plura beneficia possidendi referri, (§. CMXXVIII. 1.) vel ea illis conferendi, qui qualitates, quas beneficium exigit, (§.DCCCXCVI.) non vndiquaque possident, (§.DIV. ** & §.DXXX.) dixi. Ipsa vero indoles earum penitius consideranda est.

§. CMXXXII.

Quid proprie Commenda?

Proprie & in antiquo sensu Commenda nihil aliud erat, quam: *custodia seu administratio vacantis cuiusdam ecclesiae, vicinis aut aliis habilibus personis ideo concredita, vt pro praemio quodam laborum, fiduciario iure illam regerent, & sacra peragerent.**

* Erant quippe beneficia vel *titulata*, vel *fiduciaria*, seu *commendata*, quae diuisio addenda illis, quas supra dedi. (§. DCCCLVIII.) Illa erant, quae quis

quis vi *officii sacri*, ad quod *ordinatus* erat, possidebat: Haec, quae *interimistice* a quodam administrabantur. Tituli adpellatio desumta videtur ex Romanis, vbi *sepulcris* titulos defunctorum adscribebant, & *praediis*, vt de possessore constaret, eos adfigebant. vid. IAC. GOTHOFREDVS ad L. *vn.* C. *Theod. de his, qui potent. nomin.* Iam vero ecclesiae super tumulis martyrum exstructae, *titulis* eorum superbiebant. (§. DCCCII.*) Hinc ecclesia, ad quam quis *ordinatus* erat, *titulus* illius dicebatur. (§. CCXIV.)

§. CMXXXIII.

Hodie vero Commendae sunt: *beneficia ad vitae tempus sub speciali nomine illis concessa, qui vel iam beneficia possident, vel propter defectus quosdam, ad ea admitti non possunt.** Quid hodie?

* Inanis Praetextus *custodiae* & *administrationis* hic adhibetur, quem ipsi Pontifices agnouerunt. c. 2. *Extrauag. commun. de Praeb.* Etiam Tridentini patres fucum subodorati sunt, nec tamen in vniuersum Commendas damnarunt. Conc. Trid. *Sess.* XV. *de ref.* c. 21. conf. DVARENVS *de sacr. eccles. minister.* L. V. c. 7.

§. CMXXXIV.

Sic videre licet, duplices esse Commendas: *proprias*, quando ob necessitatem alicui ecclesia ad tempus conceditur: *improprias*, quando alicui ad vitam beneficium ecclesiasticum sub *commendationis* inuolucro datur, ad quod alias adspirare non posset. Diuisio.

§. CMXXXV.

Inde discimus: 1) saltem *nominis sono*, non vero *re*, commendam talem a titulato beneficio in potioribus differre: *c)* 2) in quibusdam Indoles Commendarum impropriarum.

c) HIERON. a COSTA *de l'origine & du Progrés des revenues ecclesiast. pag.* 202 *seqq.* COCCEIVS *dissert. de titul. & Commend. conuenient.* §. XXIV. *seq.*

dam ſaltem differentiam adeſſe, puta α) quod ordinarius collator *commendata* non conferat, ſed ſolus *Pontifex*, quia *diſpenſatio* hic deſideratur; β) quod commendae etiam *inhabilibus* conferri poſſint, non titulata; γ) quod titulata *reſidentiae* vinculum adnexa habeant, non commendata; δ) quod haec ſint *compatibilia*, (§. CMXXIX. 2.) non illa; ε) quod commendata & poſt commendationem *vacare* dicantur, non quae in *titulum* conceſſa.

§. CMXXXVI.

Vſus inter Proteſtantes.

Quis tituli huius ſit vſus? ex antecedentibus conſtabit, (§. CMXXX.) & hinc Proteſtantes tali ſubtili inuolucro non indigent.

TIT. XXXV.

DE ECCLESIARVM ET BENEFICIORVM VNIONE.

§. CMXXXVII.

Connexio.

DIxi, modum plura beneficia obtinendi, eſſe *vnionem*, (§. CMXXVIII. 2.) & hinc de *vnionibus* in vniuerſum agendum eſt. Eſt vero vnio, ſi generatim deſcribi debet: *coniunctio duorum pluriumque beneficiorum vel eccleſiarum, ea intentione facta, vt reſpectu beneficiarii pro vna eccleſia aut beneficio habeantur.*

Vnio quid?

§. CMXXXVIII.

Modi vnionum.

Fit vnio, maxime illa, quae intuitu *eccleſiarum* contingit, tribus potiſſimum modis: I. Per *ſubiectionem*, quam alii *acceſſionem* dicunt, alii vero hunc terminum de ſecunda vnionis ſpecie praedicant: II. Per *confuſionem*, ſeu *ſuppreſſionem*, quem modum alii *acceſſionem* vocare

care solent: III. Per *aequalem iunctionem*, seu, vt alii rem efferunt, per *exaequationem*.

§. CMXXXIX.

De his vnionibus tenenda axiomata: I. Vnio debet fieri ex iusta caussa: II. Desiderat auctoritatem superioris: III. Fit diuersimode: IV. Datur etiam vnio irregularis: V. Potest vnio rursus dissolui. Axiomata.

§. CMXL.

Quum itaque vnio fieri debeat ex iusta caussa, (§. CMXXXIX. 1.) vides, 1) cur canonistae eam regulariter inter *odiosa* referant; *d* 2) cur tamen ob *necessitatem*, & 3) *vtilitatem* eas admittant; *e)* 4) cur hae caussae praeuio *examine* ponderandae, & demum per *sollemnia decreta* vniones expediendae sint; *f)* 5) cur citari debeant, *quorum interest*; *g)* 6) cur tamen ex *immemoriali tempore* vnio iuste & legitime facta praesumatur. Qua ratione vnio suscipienda?

§. CMXLI.

Quumque desideret auctoritatem superioris, (§. CMXXXIX. 2) summa vero rerum ecclesiasticarum penes clerum eminentiorem sit; (§. VI.) consequens est: 1) vt *Pontifex* libere vniat ecclesias omnes, * maxime vero sibi vindicet *maiores*: *h)* (§. CCCLXIII.) 2) vt *legatis a latere* eadem potestas competat, (§. CCCCLVI. 6.) nisi ecclesiae sint *collegiatae*: *i)* 3) vt Quorum auctoritate?

d) TVRICELLIVS *de vnion. benef.* c. 2. *nr.* 4.
e) c. 33. X. *de Praeb.* SLEVOGT *de vnion. eccl. diss.* 1. c. 2.
f) TVRICELLIVS *c. l.* c. 9.
g) LEVRENIVS *for. benef.* P. III. *qu.* 923.
h) c. 8. X. *de excess. Prael.* c. 4. X. *de offic. leg.*
i) c. *penult. de offic. leg. in* 6.

Episcopi intuitu ecclesiarum suae dioeceseos, adhibito *consensu capituli*, idem ius exercere possint: *k)* 4) vt tamen capitulum *sede vacante* vnire nequeat, (§.CCCXCII. 6.) nisi ad *collationem* capituli beneficia spectent: *l)* 5) vt eadem potestas *Praelatis* & *Abbatibus immediatis* (§. DV. 5.) denegari non possit. *m)*

* Olim etiam imperatorum auctoritate vniones factae sunt.

§. CMXLII.

De vnione per subiectionem.

Quum deinde vnio diuersimode fiat, (§. CMXXXIX. 3.) notari debet: 1) vnionem per *subiectionem* (§. CMXXXVIII. 1.) fieri vel *absolute*, vt ecclesiae quidem *distinctae* maneant, sed vni pastori, qui in ecclesia *matre* & *filia* cultum diuinum peragit, subsint: vel 2) *secundum quid*, vt vna alteri saltem quoad *certos actus* vnita sit; aut 3) per *vicariam* vnita regatur. *n)* 4) In vnione *absoluta* obtinet vulgaris regula: *filia sequitur matrem*, *o)* (§. CMXLIII.) puta in illis, quae ex *fine* vnionis profluunt. Hinc α) per vnionem non confunditur *iuris dictio ecclesiastica*, si ecclesiae, in diuersis territoriis sitae, vniuntur; *p)* nec β) *Patronus* ecclesiæ filiæ per hanc vnionem ius suum amittit; *q)* γ) *filiam* tamen non potest non amittere ea, quae facta vnione *integra* ma-

k) c. 8. X *de excess. Prael. Clem.* 2 *de reb. eccl. non alien.*
l) Clement. I. *de stat. monach.*
m) TAMBVRIN. *de iur. Abb. Tom.* III. *disp.* 15. *qu.* 1. *nr.* 5.
n) TVRICELLIVS *cit. loc.* c. 4.
o) SLEVOGT *cit. loc. dissert.* 3. c. 1. §. 7.
p) ZIEGLER *ad Lancellot.* L. II. *tit.* 19. § 7.
q) HERTIVS *de eccles. filial.* §. 10.

manere nequeunt;*r*)sicque*s*)*inæqualitas* quædam inter ecclesiam matrem & filiam oritur.

§. CMXLIII.

Est vero ecclesia *mater*, quæ barbare *matrix* dicitur: *s*) *ecclesia principalis*,* *in qua pastor residet, & alii quoque subiectæ ecclesiæ præsit*; *t*) inde accessoria ecclesia *filia* vel *filialis* dici solet. *u*)

Quid ecclesia mater? quid filia?

* Doctores varias adpellationes ecclesiis, & sic etiam *matris* nomen mystico in sensu tribuerunt. Postea hoc praedicatum etiam *particularibus ecclesiis* tributum, & *apostolicis* potissimum inditum fuit. Post propter *Principatum* Constantinopolitanae, dehinc Romanae cessit. c 23. X. de priuil. Hinc etiam ecclesia *cathedralis diœceseos*, matris nomen adsumsit. c. 10. X. *de praescript.* c 10. X. de *transact.* Immo & illa, quae aliam *exstruxit*, matris titulum sibi vindicauit.

§. CMXLIV.

Quoad vnionem per *suppressionem* (§. CMXXXVIII. 2.) sciendum est, 1) eam tunc contingere, *vbi duae* pluresue ecclesiae, antea distinctae, in *vnum corpus* coalescunt, hoc modo, vt vnitae nullum *coetum specialem* amplius faciant: *x*) 2) fieri illam regulariter *saluo officio sacro*, ita tamen, vt 3) vnita ecclesia *statum* suum amittat, & plures coetus vnum corpus constituant: *y*) 4) *iurisdictionem ecclesiasticam* si vnitae ecclesiae in diuerso territorio sitae sint, distinctam manere: *z*) (§. CMXLII.

Vnio per suppressionem.

r) SLEVOGT *cit. loc.*
s) BOLLANDVS *act. sanct. die* 5. *Feb. pag.* 656.
t) conf. I. C. BAVMGAERTNER *de eccl. matr.*
u) HERTIVS *cit. diss. de eccles. filial.*
x) TVRICELLIVS *cit. loc.* c. 3.
y) conf. SCHILTER *instit. iur. can.* L. I. *tit.* 3. *§.* 12.
z) SLEVOGT *cit. loc. diss.* 3. c. 1.

XLII.α) 5) ita vnitas ecclesiae, non per omnia, mores ecclesiae, cui adglutinantur, adsumere, si *sacra* exceperis, quum quoad *onera parochialia* diuersum statui possit.

§. CMXLV.

Per aequalitatem.

Denique vnio per *aequalitatem* (§. CMXXXVIII.3.) in eo absoluitur: *vt singulae ecclesiae separatum coetum constituant, vna ab altera non dependeat, vni tamen Rectori subsint aequaliter: a)* Inde sequitur: 1) vt Praelatus & Rector in altera *vicarium* constituere nequeat, sed 2) in vtraque *aequaliter residere*, & sacra peragere debeat: 3) potissimum hanc vnionem obtinere in beneficiis, quae *manu regia* aut *Papae* prouisione conferuntur.

§. CMXLVI.

Vnio irregularis.

Quum vero porro vnio irregularis detur, (§.CMXXXIX.4.) sciendum est, huc pertinere illam, quae ad palliandam duntaxat *beneficiorum pluralitatem* ad *tempus* fieri, & *gratiosa* dici solet, quia sine *necessitate* (§.CMXL.2.) fit.

§. CMXLVII.

Dismembratio ecclesiarum.

Quum denique vnio possit dissolui, (§. CMXXXIX.5.) sciendum est: 1) talem dissolutionem dici *dismembrationem*: 2) illam etiam regulariter prohibitam (§.DCCLX.7.) immo 3) *magis odiosam*, (§.CMXL.1.) quam vnionem esse: permitti tamen 4) ob *necessitatem* & *vtilitatem*: (§.CMXL.2.3.) 5) etiam hic *caussae cognitionem* (§.CMXL.3.sq.) & *superioris auctoritatem* (§.CMXLI.) adhibendam esse: 6) fieri etiam posse dismembrationem in beneficiis

a) DARTIS *de benef.* c. 7.

neficiis non vnitis: adeoque 7) illam, pro sua diuersitate, etiam *diuersos effectus* producere.

§. CMXLVIII.

Suspensa in terris protestantium Episcopali potestate; conclamatum est: 1) *Principes* protestantes ecclesiarum vnionem & dismembrationem suscipere posse: licet 2) sic locum Episcoporum vix intrent, vti suauiter quidam somniant: (§. LXXXVI.**) 3) sicuti vicarii Episcoporum vnire nequeunt; (§ CCCC XLV. 5.) ita nec *consistoriis* nostris haec facultas competit: *b*) 4) nihil contra statum *anni decretorii* in vnionum & dismembrationum materia fieri posse: (§. XLIV.) 5.) *Subiectiuas* & *suppressiuas* vniones (§. CMXLII. seq.) apud nos potissimum vsitatas esse. Vsus inter Protestantes.

TIT. XXXVI.

DE PRECARIIS.

§. CMXLIX.

VIdimus, ecclesiastica bona ne quidem *vsusfructus* titulo alicui concedenda esse, (§. DCCCXXXVI. 5.) quod ipsum tamen, quum in *precariis* fiat, & hic etiam *non qualificatae* personae (§. DCCCXCVII.) iure quodam beneficiario bona accipiant; de his pauca dicenda erunt. Connexio.

§. CML.

Proprie precaria est: *concessio ad preces ex largitate Episcopi facta, ita, vt bona in dominio ecclesiae permaneant, & reditus saltem detentori attribuantur*. Sic reuera *vsusfructus* in tali concessione occurrit. Quid proprie precaria.

b) conf. CARPZOV *iurisprud. Consist. Lib.* I. d. 155.

§. CMLI.

Noua forma ex L. Leonis.

Postea noua forma in Oriente ex lege Leonis invaluit, *c)* scilicet: *vt pro re ecclesiae, quam quis accepit, res alia ecclesiae donanda, & e quinquennio in quinquennium contractus renouandus sit. d)*

§. CMLII.

Non vbique recepta.

Verum non vbique recepta fuit haec noua forma, & Occidens potissimum eam ignorauit. Varia proinde precariarum natura fuit. *e)* Hinc saepius ad *preces* sine onere a Leone imposito concedebantur. Dictae etiam fuerunt *Praestariae, f)* quae durabant ad dies vitae, ita tamen, vt irrationabiliter concessae reuocari potuerint. *g)* * Sed hodie rarior inter pontificios est precariarum vsus, & inter protestantes fere nullus.

* Forsan sic occurrere voluere precibus Magnatum, qui militibus emeritis *Precarias* rogabant, per litteras Panis-Briefe. conf. WEHNER *Obs. Pract. voc.* Panis-Brief.

TIT. XXXVII.

DE PECVLIO CLERICORVM ET SVCCESS. IN RELICTA AB ILLIS.

§. CMLIII.

Connexio.

BEneficia habent indolem *feudorum*; (§. DCCCLX. 1.) feudorum vero fructus cum vasallus sibi proprios faciat, merito idem

c) Nou. Leon. XIII. conf. L. 14. §. 5. C. *de* SS. *eccl.*
d) conf. Nou. VII. c. 4 C. 10. *qu.* 1. c. 15. C. 10. *qu.* 2.
e) ZIEGLER *de Episc.* L. III. c. 28. §. 13. *sequ.*
f) THOMASSINVS *de* V. & N. E. D. P. II. L. III. c. 22.
g) c. fin. X. *de Precar.*

idem in fructibus beneficiorum obtinebit, & sic ad *peculium clericorum* & successionem in relicta ab illis ducimur. Loquor de clericis *secularibus*, cum *regulares* nihil proprii habeant; (§. CCCCLXXV.) verum cum hi *suis succedant*; nec hic penitus negligendi erunt.

§. CMLIV.

Est vero clericorum peculium: *quidquid ex prouentibus sacerdotii conquisiuerunt.* Haec enim bona quodammodo eius naturae esse censentur, qua peculium *quasi castrense* iuris ciuilis gaudet. His opponunt *patrimonialia*. De omnibus in vita *plenam administrationem*, sed quoad priora nec per *vltimam voluntatem*, nec per *legalem successionem*, translationem admittere volunt. Quid peculium?

* Olim heredes etiam clericis succedebant, sed suasores erant quidam Doctores, vt ecclesiam potius heredem relinquerent. Postea *Episcopis* lege ciuili haec necessitas iniuncta fuit; L. 42. §. 2. C. de *Episc.* & *cler.* aliis vero *clericis* salua mansit disponendi potestas. Nou CXXIII. c. 19. Mox Episcopi sibi bona decedentium clericorum vindicare voluerunt; inde nata iura *spoliorum*: (§. CMXVII.) dehinc vbi *iure beneficiario* omnes clerici bona possidere inciperent, (§. DCCCLVII.*) eadem lex, ac olim Episcopis, *clero in genere* dicta fuit, salua tamen contraria *consuetudine*, ad quam proinde inferior clerus plerumque prouocare solet. SPERELLVS *decis. for. eccl.* LXXII. *nr.* 5 *sequ.*

§. CMLV.

Tenenda hinc axiomata: I. Clerici de peculio saltem inter viuos disponunt, nec testamentario aut successorio iure illud relinquunt: Axiomata.

quunt: II. In patrimonialibus vero bonis vtrumque illis integrum est: III. Vi consuetudinis & dispensationis, eam testamenti factione gaudent: IV. Regulares successione & testamenti factione destituuntur.

§. CMLVI.

Ratio successionis in pecul. cleric.

Ex primo (§. CMLV.1.) notari debet: 1) vt clerico decedente *separatio* bonorum instituenda sit: 2) vt de *bonis ecclesiae quaesitum* praesumatur, quod in haereditate illius exstat, qui tempore promotionis *nihil in bonis* habuit: *h)* 3) vt haec praesumtio *contrarii probationem* admittat: *i)* 4) vt bonis plane confusis, ea in *quatuor partes* diuidenda sint: *k)* 5) vt haec restricta successio intuitu clericorum inferiorum ex *iure spolii* (§. CMXVII.) ab Episcopis praetenso, ortum ducat: *l)* 6) vt eadem ratione *Principes* sibi in maiorum clericorum bona successionem vindicauerint: *m)* 7) vt *Pontifex* quidem Principes hoc iure exuerit, sibi tamen illud mox adscripserit; *n)* 8) vt huius exemplo *Episcopi* rursus spolio inhiauerint: *o)* & sic 9) sic dicta spoliorum iura radicata facta fuerint: * 10) vt

b) c. 1. X. *de testament.*

i) c. 24. C. 12. *qu.* 1. c. 1. & 2. C. 12. *qu.* 3.

k) c. 2. X. *de success. ab intest.*

l) Concil. Paris. V. c. 7.

m) MEIBOM. *Orat. de iur quond. antiqu. & antiquat. Caesar. in Tom.* III. *Rer. Germ. pag.* 185.

n) THOMASSINVS *de* V. *&* N.E.D.P.III. L.II. c. 57. §. 5. *sequ.*

o) CONF. ESPEN. *iur. eccl.* P.II. *tit.* 33. c. 8. §. 11.

vt tamen, etiam sublato *spolii iure*, ecclesia clericis in peculio succedere debeat.

* Sub ecclesiae nomine Episcopi venire cupiebant, adeoque bona clericorum *profectitia* semel introducta bonorum *diuisione*, sibi vindicabant. Prohibita quidem fuit haec rapacitas; c. 12. X. *de testament.* sed exstirpari omnino non potuit. conf. c. 9. *de offic. ordin. in* 6.

§. CMLVII.

Ex secundo (§. CMLV. 2.) sequitur: 1) vt clericus omnis de his libere *testari* possit: *p*) 2) vt, deficiente testamento, ea *cognatis* proximis, & 3) si tales non exstent, *ecclesiae* cedant: *q*) 4) vt proinde etiam suis *consanguineis* succedant, hac ratione, vt α) ratione *immobilium* respiciatur ad *iura loci*, ratione *mobilium* ad *iura domicilii*, vbi defunctus habitauit; *r*) β) eos nec a successione in *feuda* hodie excludi; *s*) nec γ) a successione *fideicommissaria*. *t*) In patrimon. eorum.

§. CMLVIII.

Ex tertio (§. CMLV. 3.) notandum: 1) *clericos* sibi aegre legem, Episcopis antea latam, imponi passos esse: propterea que 2) cum *consuetudo* a lege prohibitiua excepta fuerit, hanc pro testandi facultate semper allegasse: sicque 3) intuitu *inferiorum clericorum* ita testandi facultatem inualuisse, vt reuera *saltem* Quatenus, vi consuetudinis, aut mediante dispensatione, testamenta condant.

Epi-

p) c 9. X. de testam.
q) c fin. C. 12. *qu.* 5. L. 20. C. *de Episc. & cler.*
r) STRYK *de success. ab intest. d. ff.* l. c. 4. §. 3.
s) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. III. tit 20. § 20.
t) KNIPSCHILD *de fideicom. famil.* c. VIII. *nr.* 44. sq.

Episcopi canonum rigori subsint: *u)* 4) Episcopos vero & Praelatos speciali *indultu Pontificis* testamenta condere, quod indultu ob ius spolii, (§. CMLVI. 5. seq.) hodienum opus est: 6) indultu etiam indigere ordines militares, a *Magistro ordinis* impetrando (§. DXXIX. 2.) propter votorum religionem, (§. DXXVII. 2.) *x)*

§. CMLIX.

Successio regularium.

Ex quarto (§. CMLV. 4.) intelligimus: 1) per *votorum* emissionem simul amitti testamenti factionem, maxime intuitu *regularium* & *monachorum*: *y)* 2) clericum *indultu* papali instructum, mox iure *excidere*, simulac *regularis* factus fuerit: *z)* sicque 3) nec Episcopos *regulares*, vi indulti, testamenta condere, nisi simul *a voto* relaxentur: *a)* 4) *nouitios* monachorum, ante *professionem*, (§. CCCCXCV.) & condere & reuocare testamenta: *b)* & 5) his ab intestato decedentibus succedere *consanguineos*: *c)* 6) *monachos* quidem non succedere consanguineis; sed eatenus eis deferri hereditatem, vt *monasterium* eam capiat; *d)* id quod tamen 7) ad *minores* seu *mendicantes fra-*

u) ESPEN *cit. loc. tit.* 32. C 7. § 17. *seq.* CORVINVS *de pers. & benef. eccl.* P. II. L. VII. *tit.* 5. *nr.* 22.
x) conf. Cardinalis de LVCA *de testam. disc.* 9.
y) c. 2. X. *de testam.*
z) de LVCA *cit. loc. nr.* 5.
a) IDEM *ibid. nr.* 7.
b) TAMBVRINVS *de iur. Abbat. disp.* IV. *qu.* 13.
c) de LVCA *tract. de regul. disc.* 1. *nr.* 118.
d) ENGEL *de priuil. monast. priuil.* 11.

fratres non semper quadrat: 8) *regularium canonicorum* nomine succedere *congregationem: e)* 9) *Eremitis* vero, vtpote a voto liberis, *consanguineos*. (§.DX.)

§. CMLX.

Nostri clerici 1) fructus ex beneficiis plenissime suos faciunt, qualescumque reditus ex bonis ecclesiae fecerint, & sic etiam *libere* de illis *disponunt: f)* sed 2) quoad *ordines militares* illi saltem libere testantur, qui *nullo voto* adstricti sunt, quorsum *Sonneburgici* seu Baliuiæ Brandeburgicæ addicti, (§.DXXIX.6) pertinent: 3) *Abbatissas* & *Canonissas*, vtpote nullo voto constrictas, (§.DXXI.) libere testari: 4) clericos proinde *indistincte succedere* & suis & extraneis, & 5) canonicos etiam ad *matris Geradae* successionem cum sororibus admitti: 6) clericis succedi intuitu *immobilium* iuxta *statuta loci*; ratione *mobilium* iuxta *ius prouinciale: g)* 7) nullo relicto a clerico herede, *ecclesiam* iure collegii succedere. (§.XXXVII.)

Vsus inter Protestantes.

TIT. XXXVIII.

DE TESTAMENTIS.

§. CMLXI.

FVgitiuus est hic titulus, propterea saltem adiectus, quod ius canonicum singularia quaedam in materia testamentaria tradat, quae hic strictim adnotanda sunt. Vt vero aliqualis ordo ostendatur, notare poteris: quod, quum modo de successione & testa-

Connexio.

e) consil. Marpurg. *Vol.* I. *Cons.* 25. *nr.* 66. *sequ.*
f) ibid. *Vol.* IV. *Cons.* 35. *nr.* 88.
g) HERTIVS *de collis. Leg. Sect.* IV. §. 34.

testamentis clericorum actum fuerit, nunc de *testamentis* quaedam in genere adspergenda sint.

§. CMLXII.

Singulares obseruationes de testamentis iuxta ius canon.

Tritam materiam ex instituto non tradam, sed per indicem singularia iuris canonici dogmata adducam. Sic 1) remisit *solemnitates* iuris ciuilis in *numero testium*, *h*) quae tamen dispositio ne quidem inter pontificios recepta est: licet 2) Praelati, qui *indultu Pontificis* (§. CMLVIII. 4.) testamenta condunt, *sine solemnibus* testari possint: *i*) 3) testamenta ad *pias caussas* valida esse, sine vlla *solemnitate* & *testibus*, modo constet de *certitudine voluntatis*: *k*) 4) non valere legatum *rei alienae*, *l*) vbi tamen Pontifex cum laruis pugnauit, nec, quod ius ciuile statuit, correxit: 5) liberi fideicommisso grauati & *legitimam* & *Trebellianicam* deducere possunt. *m*)

§. CMLXIII.

De priuilegiis legatorum ad pias caussas.

Quantum ad priuilegia *piis caussis* debita, mirifice luxuriantur interpretes, ex proprio ingenio infinita fingunt, atque alia iura singularia, *fisco*, *militiae*, *libertati*, *doti*, *pupillis*, *aetati*, *reipublicae* concessa, ad has caussas, contra omnem iuris analogiam, deducunt. Cum vero *iura singularia* in consequentiam trahenda haud sint; (§. CXLIX.) naeniae eiusmodi Doctorum neminem turbare debent, maxime cum iam multa contineant piae caussae, quae *impia* dici merentur. *n*) Ego piarum caussarum nulla agnosco priuilegia, quam quae in iure illis *specialiter* & *expresse* tributa sunt. *o*)

---

h) c. 10. X. *de testam.*

i) de LVCA *tract. de testam. disc. 6. nr. 2. f.*

k) c. 4. & 11. X. *de testament.*

l) c. 5. X. *eod.*

m) c. 16. & 18. X *eod.*

n) III. WERNHER *diss. de eo, quod in piis caussis impium.*

o) III. BOEHMER *diss. de priuilegiis legatorum piorum genuin. & spur.*

)o(

ELEMENTA IVRIS CANONICI ET PROTESTANTIVM ECCLESIASTICI

COMMODA AVDITORIBVS METHODO ADORNATA

A

IO.GEORG.PERTSCH, ICto.

SEREN. ET POTENT. MAGN. BRITAN. REGIS ET ELECT. BRVNSVIC. LVNEB. CONSIL. AC CVRIAE AVLAE HANNOVER. ADSESS. VT ET REIPVBL. HILDESIENS. PROTO-SYNDICO.

PARS POSTERIOR

EXHIBENS ORDINEM IVDICIARIVM, DELICTA ET POENAS.

EDITIO ALTERA, PRIORI AVCTIOR ET EMENDATIOR.

IENAE

SVMTIBVS HAERED. MEYERI.

M DCC XXXV.

92.480
II

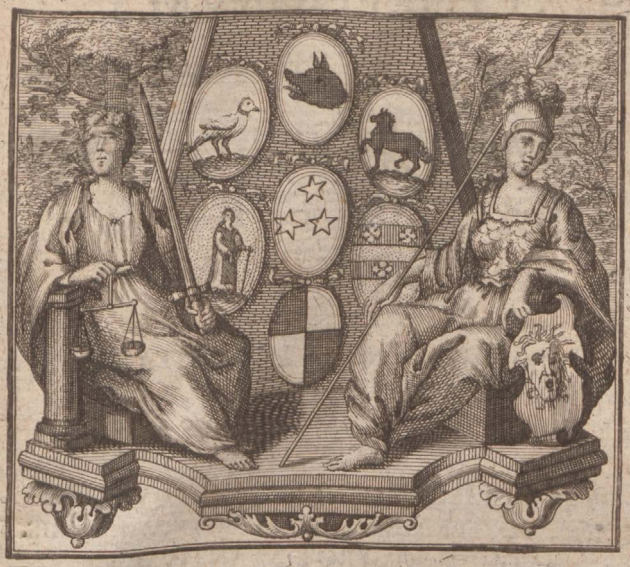

VIRIS. AC. DOMINIS. PERILLVSTRIBVS.
ATQVE. EXCELLENTISSIMIS.
AVGVSTISS. ET. POTENTISS. REGIS. MAGNAE.
BRITANNIAE. IN. TERRIS. BRVNSVICENSIBVS.
ET. LVNEBVRGENSIBVS.
MINISTRIS. STATVS. ET. CONSILIARIIS.
INTIMIS.
EX. ILLVSTR. PROSAPIIS.

HARDENBERGIORVM.
VVRIESBERGIORVM.
GROTEORVM.

HATTORFFIORVM.
MVNCHAVSIORVM.
ALVENSLEBIORVM.
DIEDENIO-FVRSTEN-
STEINIORVM.
ORTIS.
VIRIS. ET. GENERIS. ANTIQVITATE.
ET.
MERITIS. ILLVSTRIBVS.
PATRONIS. AC. MAECENATIBVS.
OMNI. OBSEQVII. CVLTV PROSEQVENDIS.
HANC. POSTERIOREM. ELEMENTORVM. IVRIS.
CANONICI ET. PROTESTANTIVM. EC-
CLESIASTICI. PARTEM.
IN TESSERAM. DEVOTI ANIMI.
DOCVMENTVM. OBSEQVII.
MONVMENTVM. CLIENTELAE.
IN. QVAM. GRATIOSE. EST.
SVSCEPTVS.
DAT. DEDICAT. DICAT.
GRATIAMQVE. QVA. HVC. VSQVE.
FRVITVS. EST.
PATROCINIVM. SVB. QVO. TVTAE.
ESSE. POSSVNT. CAMOENAE.
SIBI. HVMILITER. EXORAT.
AVCTOR.

PRAEFATIO.

§. I.

QVum in prima editione caussas exposuerim, quae me ad exarandum hoc opusculum impulerint; eas nunc per indicem enarrabo. Ex quo, relicta Fridericiana, ad lares patrios redii, per aliquot tempus studio antiquitatum ecclesiasticarum me totum consecraui. Inde periculum feci, numne ad aliorum exemplum inde hausta ad emendandam iurisprudentiam adplicare possem. Hinc tria opuscula de *Simoniae crimine*, de *confessione auriculari* & de *excommunicatione* in publicum prodire iussi. Probarunt hos conatus ICti primi ordinis, nec ingrata fuere haec specimina quibus-

dam ex Theologorum ordine. Aliis tamen perniciosa & aeternis tenebris digna visa sunt. Quidam proinde non tam aculeato stilo, sed tali, qui iniurias spirat, contra me insurrexerunt. Alii grassatorum nocturnorum instar fauris artibus & fraudibus, sub pallio orthodoxiae propugnandae fortunae meae insidias struxerunt. Patienter omnia pertuli, nec quidquam aduersariis reposui, in sola iustitia caussae praesidium quaerens.

§. II.

Haec vero mea studia nonnihil interrupta fuerunt, ex quo fata me ad trituram forensem auocarunt. Quum vero Serenissimus Princeps, Marchio Brandenburgicus, GEORGIVS WILHELMVS praematura morte terris eriperetur, relicto strepitu forensi otium Academicum elegi, sicque ad pristina sacra redii. Ex quo enim in Alma Salana iura canonica & ecclesiasticaProtestantium, ad ductum *institutionum* CORVINI praelegerem, in subsidium vocandae erant antiquitates ecclesiasticae Omnes enim eos caecutire, qui neglecto hoc subsidio, in hoc studio quid tentant, nemo prudens in dubium vocat. Omne itaque tempus, quod alii otio impendunt, studio historiae sacrae consecraui. Inde hausta in vsum iurisprudentiae ecclesiasticae solidioris conuerti. Hinc euenit, vt mea docendi ratio adplausum non mediocrem mox conse-

que-

queretur. Verum quum CORVINVS ea, quae ex antiquitate lucem petunt, negligat, nec de vsu iuris canonici inter protestantes sollicitus sit, meliorem ducem quidem optaui, nullum tamen cognoui. Hinc quod ab alius exspectabam opusculum, in vsum mei auditorii concinnandum, suscepi.

§. III.

Addidere proposito calcar auditores, & quidem circa illud ipsum tempus, quo lectiones aestiuae, more in Ienensi Academia recepto, mox essent inchoandae. Arripui itaque calamum & obrutus quasi laboribus ad concinnanda haec elementa accessi. Vix vero quaedam in chartam erant coniecta, prelum Typographiae ea exspectabat. Vix rursus plagula prelum euaserat, vbi ad praelectiones illius vocatus fui. Inde euenit, vt quae semel exciderant, vix relegere, multo minus trutinari, & sub incudem reuocare potuerim. Hinc etiam concatenatam materiarum seriem per remissiones ad ea, quae in posterioribus titulis occurrunt, ostendere, integrum haut erat. Ad finem tamen intra semestre aestiuum & laborem & lectiones perduxi, & denuo per semestre hybernum, numerosa iuuentutis corona stipatus, ad opusculum commentatus sum. Irretorto quidem oculo nonnulli hunc adplausum respiciebant. Quod enim mihi inde famae & commodi accedebat,

ſibi detractum exiſtimabant. Interim tamen ne hiſcere quidem contra libellum & dogmata ibi propugnata, auſi ſunt.

§. IV.

Poſtquam vero Proceres Reipublicae Hildeſienſis, me ad munus Syndici, praeter ſpem & exſpectationem euocarent, deſperaui de fortuna libelli. Commentati quidem ſunt ad illud viri conſultiſſimi, KAMPFFERVS, STENGENIS, ENGAVIVS; ſed hic ſeſe exſeruit liuor, qui hactenus in animo delituerat. Vir quippe, qui nunc apud coelites agit, tunc vero & auctoritate & fama celebris fuit, contra haec mea elementa inſurrexit. Variis quidem, quum ego illi valedicerem, verborum lenociniis conteſtatus erat, ſe aegre ferre meum diſceſſum; aſt eo mox ſtudia ſua direxit, vt lectiones ad ductum huius opuſculi habendas omnino prohiberet. In indicem expurgatorium, more pontificio, quo poneretur, omnes mouit lacertos. Fama de his moliminibus ad me perlata, non potui non credere, conclamatas eſſe res meorum elementorum. Certe illa e finibus Salanae proſcripta futura, vel ideo conieci, quod ille aduerſarius virum, mihi infenſiſſimum, in ſuas partes trahere, aſtute ſatis operam impenderet.

§. V.

§. V.

Sed irritus fuit conatus. Magni enim nominis Theolog, quos Salana fouet quam mihi praesenti exhibuere amicitiam, etiam absenti non denegarunt. Ideo procul dubio fauore me exceperunt, quod nil in meis dogmatibus animaduerterent ab analogia fidei exorbitans. Praeterea intercessere ex ordine ICtorum viri candidi ac graues morum non minus honestate, quam pietate, religione ac eruditione conspicui, nefariisque eiusmodi ausibus obicem posuere. Hinc nonsolum in Salana, sed & in aliis Academiis, lectiones & publicae & priuatae, ad ductum mearum lucubrationum habendae, indictae fuerunt. Immo nuper in Regia Fridericiana, Illustr. BOEHMERVS ad haec elementa, Praeceptor ad dogmata discipuli, commentationes instituit. Egregiam libello laudem, quam ex se non habet, vel inde accessisse, quis dubitabit? Sane quae sic opusculo accreuit existimatio, mihi palmaria videtur.

§. VI.

Hac ratione breui temporis interuallo, primae editionis exempla, distracta fuerunt. De noua itaque editione adornanda, haeredes viduae Meyerianae, cuius sumtibus opusculum prodiit, solliciti fuerunt. Exposuerunt mihi institutum, quo ea, quae in melius formanda &

emendanda essent, mature adornarem, sicque secundae editioni cultiorem ornatum procurarem. Varia enim, quae secundam curam exspectarent, & ego & alii obseruarunt. Medicam potissimum manum desiderabant tituli priores, quum nimia festinatio ordinem inordinatum inuexisset. Vt in secundis curis iustiori ordine prolegomena disposita adparerent recte proinde plures optarunt. Desideria haec conformia fuere meis. Hinc quum ante decem & quod excurrit menses, iter ad almam Salanam, ad res domesticas inuisendas adornauerim, de tali emendatione verba mecum miscuit vir consultissimus Dr. IO. RVDOLPH. ENGAVIVS. Immo quum quae tunc inter nos ratiocinia audita fuerunt, memoriam meam effugissent, locum dedit precibus, & exaratis ad me litteris, mentem suam denuo aperuit. Calculum sciagraphiae, si non vbique, vt plurimum tamen adieci. Hunc virum certe, quem olim vt auditorem dilexi, ob eximias animi dotes vt amicum veneror. Vix ex scholis meis prodiit discipulus qui hunc & vi ingenii & industria superaret. Omnibus quas habui praelectionibus indefesso adfuit studio. Cuncta diligenter estrimatus. Stupendo praeterea labore optimos nonsolum auctores sed & vasta volumina euoluit, quo pleniorem & solidiorem cognitionem sibi compararet. Tantam inde consequutus est eruditionem, vt in iure, potissimum canonico, spartam quam ego olim adplaudente studiosa

iuuen-

iuuentute tenui, egregia plane ratione tueri possit. Non vanum erit, quod animo mihi sedet augurium, hunc discipulum vel in hoc studii genere mox magistrum fore superaturum.

§. VII.

Nunc enim inter strepitus forenses quotidie desudo. Ita comparatae sunt & officii & reliquarum occupationum rationes, vt rarissime otium indulgeant. Respublica quippe Hildesiensis, eximioribus & regalibus iuribus conspicua, perpetuos inuidiosorum impetus sustinet. Modo contra illam insurgit sanctius concilium Episcopi: modo capitulum cathedralis ecclesiae; modo capitula collegiatarum ecclesiarum: modo monasteria: modo cathedralis praepositura. Omnium horum aduersariorum studia, licet diuersa, eo tamen collineare videntur, vt iura haec eminentiora, si non conuulsa & euersa, saltem attrita & tracta, spectaculo exponerentur. Vix ex inuidia haec profero. Prodidit quae ego dico *Io. Mich. Bruning*, in dissertatione sub praesidio HERMANNI ZOLLII *de speciali iure princip. Imper. in ciuit. mixt.* in Rintelienſi Academia, pro Licentia habita. Ibi de Hildesia *pag.* 36. tale profert augurium, inquiens: *Interim facile auguramur, quid cum ciuitate Hildesiensi euenturum, quae eundem quem reliquae ciuitates, vti Monasterium, Erfordia, Huxaria, Brunsuiga &c. exitum habebit. Sicuti enim*

maligna febris vna prae alia, citius vel tardius curatur, ob maiorem ac tenaciorem vel leuiorem peccantem materiam, quae saepe tam cito absque interitu corporis expelli non potest: veluti scribit Eitel Friederich ab Heerde in seiner Grund-Veste des Heil. Röm. Reichs P. III. c. 5. p. 269. *ibi:* nach dem Exempel verständiger Medicorum, welche ob ihnen wohl beydes die causa morbi, als auch das eigentliche Remedium wohl bekannt, iedennoch wenn sie befinden, daß des Krancken Constitution die Haupt-Artzeney nicht zulassen wolle, sich der curae palliatiuae so lange gebrauchen, bis solch Haupt-Remedium sicherlich adplicirt werden könne. *Ne malum bene positum intempestiue moueatur.* Belle, lepide, vt nihil supra, si adplicationem respicias.

§. VIII.

Hisce ausibus sufficere debent Reipublicae Syndici, excipere tela tot & tantorum aduersariorum, contundere ea, rursusque alia vibrare; arcere ita hostes, sicque incolumitatem, publicam salutem ac libertatem defendere, & regalia iura sarta tecta seruare. Socium horum laborum habeo Virum Consultissimum, IO. ADOLPH. WEINHAGEN, Pro-Syndicum, qui vbique egregia plane ratione spartam sibi commissam

missam ornat. Me in munere obeundo non negligentem, sed potius assiduum esse, conscientia testimonium perhibet. Num vero dignum agam assertorem, statorem, vindicem, tuitorem tantorum iurium? iudicet Senatus corona. Me ipsum enim vel propterea metior, quod in perorandis caussis priuatorum, qui fiduciam in mea studia collocant, multum temporis impendendum sit. Accedunt crebrae excursiones ad loca vicina, & publicorum & priuatorum negotiorum caussa suscipiendae. Auget cumulum laborum munus Assessoris curiae Hannoueranae. Immo ipsa Reipublicae Hildesiensis compages, & vnio, quae veterem inter & nouam ciuitatem pacta est, sollicitudinem peculiarem efflagitat. Haec vt inconcussa stet, prospiciendum est. Hoc ipsum vero vel ideo saepius molestiam & temporis iacturam non modicam adfert, quod aduersarii per varias technas & vulpina blandimenta & illos circumuenire soleant, qui vindices & assertores iurium ac libertatis agere volunt. Hi autem saepius aegre a semita in regiam reduci possunt viam.

§. IX.

Maxima autem animi disturbia inde oriuntur bono viro, vbi tunc non solum contradictiones experitur, vbi super bono publico consulit & cauet; sed & contumelia, ignominia, immo

immo iniuriis petitur. Auget moerorem, quod illi quidem, qui vera & recta amant, & aequa lance omnia ponderant, assensum praebeant; Sed alii, qui, quae libent, sibi licere putant, & fluctus in simpulo quaerunt, in alia plane ruant. Verum quum mens recti conscia nec fulmina timeat; parui etiam merito pendet tales naenias nefariosque ausus. Turbari tamen inde nonnihil animi requiem, non diffiteor; sed de illa reducenda mox cogito, quod & philosophia & religio id iubeant. Cognosco me hominem esse, adeoque & scio, me etiam tunc, vbi optimum elegisse puto, a vero & recto ex imbecillitate naturali aberrare posse. Vbi vero meliora video, deteriora non sequor, licet adparens rei familiaris commodum me flectere vellet. Tale quid hominem probum, honestum, iustum & ad clauum Reipublicae sedentem, non decet. Vbi itaque consulo & caueo, saluti Reipublicae & ciuium prospicere cupio. Si contingeret, me ab hoc scopo aberrare; sola naturalis & connata mentis imbecillitas in caussa est. Me enim a partium studio, a δωροφαγίας, ambitus, repetundarum criminibus, alienum esse, puras manus, innoxiam mentem habere, cordium scrutator noscit.

§. X.

§. X.

Dehinc non modicum temporis quandoque aufert litterarum commercium, quod vel ob muneris rationem effugere nequeo. Dandum deinde est aliquod tempus amicis, concedenda quandoque animo requies, faciendae laborum induciae. Debent enim lassa corporis membra vires recuperare, & mentis virtutes aliquando laxamenta operationum sentire. Denique licet in ipsa muneris exsequutione supremo Numini cultus exhibeatur; officia tamen Christianorum praeterea efflagitant quotidiana sacrificia deprecationum, orationum, precum, gratiarum actionum. Inde facile est intellectu, paucillum temporis ad curas posteriores opusculi huius, mihi relictum fuisse. Praestiti tamen quantum potui. Priores quinque Tituli, licet quaedam contineant, quae in prima editione occurrunt, noui plane sunt iustioremque ordinem & maiorem variorum dogmatum segetem exhibent. Scholia noua subinde sunt adspersa, alia quandoque aucta. Accessere deinde variae allegationes optimorum auctorum, vnde plenior notitia eorum, quae strictim exposui, hauriri potest. Quo concatenata opu-

ſculi ſtructura etiam tunc conſpici poſſit, vbi titulorum ordo materias connexas ſegregat, infinitae adiectae fuere remiſſiones. Denique copioſior & iuſtior adparet index, a me quidem haut adornatus, ad preces tamen meas a conſultiſſimo viro Dr. ENGAVIO compoſitus, cui me propterea obſtrictum profiteor.

§. XI.

Sic itaque habitu magis culto & compoſito prodeunt haec mea elementa, ſaltem ſi prolegomena reſpicias, accuratiori methodo digeſta. Pauca etiamnum addo. Quum enim iam ſub prelo ſudaret opuſculum, ad manus meas perlata eſt *Hiſtoria Eccleſiae Gandersheimenſis diplomatica*, a viro clariſſimo, IO. CHRISTOPH. HARENBERGIO, amico & fautore, concinnata, variisque obſeruationibus egregiis paſſim illuſtrata. Inde etiam nonnulla, quae meis ſtudiis inſeruiunt, decerpere potuiſſem, ſi mox vaſtum hoc opus ad manus fuiſſet. Quae enim in *Part.* I. §. CV. ** de *Bullis*, *Breuiis*, *Reſcriptis* Pontificum, ſpeciatimque de *Bullis plumbeis* & *annulo Piſcatoris* diſſerui, ex operis Harenbergiani *Tom.* I. *diſſ* VII. *cap.* 7. *ſect.* 2. illuſtrari poſſunt. Quae de Canonicorum origine

gine, iuribus & officiis a me *Part.* I. §. CCCC LXIX. *seq.* obseruata sunt, lucem nonnullam foenerantur ex illis, quae HARENBERGIVS *cit. l. diss.* V. §. 1. *sequ.* disserit. Egregia etiam sunt, quae *cit. l. diss.* IV. §. 1. *sq.* de vita Canonicarum, Praepositarum, Decanissarum, Custodum & Scholasticarum obseruat, adeoque ad illustrationem *Part.* I. §. DX. *seq.* conducunt. Monasteria olim Episcopis subiecta, sensim tamen eorum iurisdictioni subtracta fuisse, docet HARENBERGIVS *cit. l. Diss.* VI. §. 1. & 2. vnde meis elementis *Part.* I. §. DCCCXIII. plenior lux affunditur.

§. XII.

Quae denique ad ornatum libelli pertinent, puta, charta elegans, saltem non vulgaris aut lituraria, typi noui & dentati, sphalmatum & vitiorum typographicorum sollicita emendatio, de his Bibliopola fidem dedit, quam etiam obseruabit. Fruere itaque Lector beneuole his meis laboribus, quibus in secundis hisce curis etiam illis obiectionibus obuiam itum est, quae Acta eruditorum Germanica, de notione ecclesiae legibusque ecclesiasticis obmouerunt. Non doctis, sed scientia iuris ecclesiastici imbuendis, haec elementa prodesse debent. Ingratum

gratum illis non fuisse meum conatum, vel distractio exemplarium intra triennium & quod excurrit facta, testimonium perhibet. Nunc in adornanda historia ecclesiastica, in gratiam eorum, qui paulo pleniorem iuris ecclesiastici notitiam sibi comparare cupiunt, vbi otium conceditur, desudo. Prodibit, vt spero, ipsis nundinis Lipsiensibus autumnalibus Primum seculum, ceu specimen mei instituti, sub rubro: Versuch einer Kirchen-Historie, so ferne solche als eine Einleitung zu gründlicher Erlernung der Geistlichen Rechts-Gelahrheit kann angesehen werden. Vale Lector beneuole, & meis studiis porro faue. Dab.

Hildesiae prid. cal. Maii Ao.
MDCCXXXV.

ELE-

ELEMENTORVM IVRIS CANONICI ET PROTESTANTIVM ECCLESIASTICI

LIBER TERTIVS,

DE

VNIVERSA TRITVRA FORENSI.

TIT. I.

DE ORIGINE IVRISDICTIONIS ECCLESIASTICAE ET CONCILIIS.

§. I.

QVum ecclesia sit instar reipublicae, suos peculiares imperantes habentis, (P.I §.II.seq.) & in antecedentibus de *personis* & *rebus ecclesiasticis*, quae iuris ecclesiastici obiectum constituunt, actum sit; nunc de exercitio huius iuris, seu de *iudiciis*, adeoque simul de vniuersa *tritura forensi*, an- Connexio.

te omnia vero de origine *iurisdictionis ecclesiasticae*, agendum erit.

§. II.

Quid iurisdictio ecclesiastica?

Vox vero iurisdictionis hic non aestimanda est ex sensu iuris Romani, sed ex significatu, ecclesiis proprio, vt sic denotet: *Potestatem iudicandi, decernendi & determinandi omnia, quae salutem ecclesiae & negotia eidem propria concernunt.* Vides, sic imperium, sub iurisdictionis voce comprehendi, quum tamen, hanc potestatem mere *spiritualem* esse,* contendant.

* Verum si *spiritualis* esset ecclesiae potestas, non esset *iurisdictio*, maxime non talis; prout illam delineaui. Haec enim *imperium coactiuum & suprematum* quendam inuoluit, adeoque iurisdictio spiritualis est συδηρέξυλον. Spiritualia enim *coactionem* respuunt; (P.I.§.LIX.) iurisdictio vero etiam in sensu Romano sine imperio esse nequit.

§. III.

Origo illius.

Efformata illa fuit his fere gradibus: I. Ecclesia tanquam collegium vel ipsa directionem negotiorum exercere, de rebus ad collegium spectantibus cognoscere; vel hoc ipsum certis personis committere potest. (P.I.§.XXII.§.) II. Sic itaque ecclesia primitiua directionem Episcopis commisit, simulque *cum illis* de rebus ecclesiae cognouit. *a)* III. Introducta confoederata disciplina, intuitu eiiciendorum & recipiendorum, *forma* quae-

a) BLONDELL, *de iur. pleb. in regim. ecclesiast.*

quaedam *iudiciorum* inualuit. *b*) IV. Inde Episcopi *audientiam Episcopalem* exercebant, tanquam arbitri quidam iuris in caussis ciuilibus: *c*) cum V. in puniendis *delictis*, per receptam eiectionem, depositionem, poenitentiam, absolutionem, *tota ecclesia* cognosceret, dirigente tamen *Episcopo*: & si VI. grauitas caussae id postularet, per *synodos prouinciales*, iudicium quoddam exerceret. *d*) VII. Verum iam seculo III. quidam Episcopi *iudiciariam potestatem* priuatiue adfectabant; *e*) quod licet VIII. tunc plerique improbarent; mox tamen eandem sibi vindicabant, & ipsam scripturam in suas partes vocabant. *f*) IX. Ipsi Imperatores christiani, vt varia *negotia ciuilia* coram Episcopis, simplici quadam *notione*, citra admixtum imperium peragerentur, voluerunt. *g*) X. Abhinc id egerunt Episcopi, vt *clericos* a secularibus iudiciis abstraherent, quem in finem etiam varia priuilegia indultu Imperatorum obtinuerunt. *h*) XI. Ipsa iudicia synodalia tempore Imperatorum christianorum *publicam auctorita-*

b) III. BOEHMER *iur. eccl. antiqu. diss.* 3.

c) ESPEN. *iur eccl.* P. III. *tit.* 1. c. 1. §. 1. seq. BASNAGIVS *annal. Tom.* II. *diss. de tribun. eccl.*

d) III. BOEHMER *cit. loc.* §. 70. *sequ.*

e) EVSEBIVS *hist. eccl.* L. VII. c. 30.

f) Matth. XVIII. 15. sequ. c. XXVIII. 18 sequ. Ioh. XX. 22. sequ.

g) vid. tit. C. *de Episc. audient.*

h) vid. L. 13. & 29. C. *de Episc. aud.* L. 51. C *de Episc. & cler.* BINGHAM *Orig.* L. V. c. 2.

ritatem acceperunt, & ab hoc tempore Episcopi quaeuis pro imperio agere coeperunt: *i)* adeoque XII. se ipsos in conciliis cum clero a ciuili potestate omni *exemtos* pronuntiarunt: *k)* XIII. Caussas etiam laicorum seu *ciuiles* sub variis praetextibus sibi vindicarunt: *l)* XIV. Olim vero ipsi Episcopi his iudiciis praefuerunt, & saltem leuiores caussas *Archi Diaconis* (P.I. §.CCCCXX.sq.) delegarunt: sed XV. sec. XII. & XIII. consistoriis suis *officiales* & *vicarios* praefecerunt, (P.I. §.CCCCXXXIX.seq.) per quos *iurisdictionem contentiosam* explicarunt. *m)* XVI. In propugnanda hac iurisdictione ineptissima argumenta cumularunt. *n)* * XVII. Accessere denique varii generis concilia, immo fuere olim, ceu iam vidimus, ipsa iudicia ecclesiastica, & dehinc in *dioecesana, prouincialia, oecumenica*, & denique *nationalia* distributa; tractu vero temporis rursus neglecta fuerunt, cum non amplius hierarchiae conducere viderentur.

*Im-

i) SOCRATES *hist. eccl.* L. VII. c. 9.

k) c. 46. C. 11. *qu.* 1. Concil. Chalced. c. 9. Concil. Carthag. III. c. 43. Concil. Aurelian. III. c. 32. IV. c. 20. c. 11. X *de for. comp.*

l) BASNAGIVS *cit. loc.* MORNACIVS *ad* L. 8. C. *de Episc. audient.* FLEVRY *histoire de l'eglise* Tom. XIX. *disc. praelim.* §. 8.

m) ESPEN. *cit. loc. tit.* V. c. 1. *nr.* 21. *sequ.* THOMASSINVS *de* V. & N.E.D.P.I L.II. c. 8. §. 4.

n) THOMASII *hist. content. inter Imp. & sacerd.* §. 109. *sequ.*

* Immo Vir alias doctissimus, ANT. DADIN. ALTESERRA, *in eccl. iurisdict. vindic* vbi Episcoporum Iurisdictionem e iure diuino deducere allaborat, inceptias prodit.

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA INTER PROTESTANTES.

§. IV.

Generalis obseruatio de iurisdictione eccles. Protest.

Quodsi ad trutinam euangelii, ea, quae de iurisdictione ecclesiastica dicuntur, reuocanda forent, vti inter Protestantes fieri congruum est; tunc 1) nulla plane iurisdictio de ecclesia ceu *collegio aequali* (P.I.§.XVIII. seq.) praedicari potest: sicque 2) omne *imperium* hic exsulare debet, (P.I.§.XIV. seq.) quorsum etiam Christi & Apostolorum doctrina collineat. *o)* Accedit, 3) quod, licet primae ecclesiae quaedam singularia habuerint, tamen ab ecclesia *pressa* ad ecclesiam *pacatam* argumentatio haut procedat. *p)* Quum vero his non obstantibus 4) etiam inter Protestantes *iurisdictio ecclesiastica* occurrat, de huius indole circumspiciendum erit.

§. V.

Origo consistoriorum eorumque potestas.

Decepti fuere tempore reformationis Protestantes principiis iuris canonici, putantes: dari omnino *peculiarem potestatem ecclesiasticam externam*, quod 1) duplicia iudicia, *secularia* & *ecclesiastica*, sub ipsis initiis re-

(A) 4 for-

o) *Matth.* XVIII. 1. XX. 21. *sequ. Marc.* IX. 34. *Luc* IX. 46. I. *Petr.* V.

p) SECKENDORF *histor. Lutheran.* Lib. III. §. 119. *nr.* 4. *seqq.*

formationis deprehenderent: deinde 2) quum per transactionem Passauiensem suspensa fuerit Episcopalis potestas intuitu Protestantium, illam mox Principes sibi vindicarunt, seque *Episcopos*, intuitu territoriorum, dixerunt: hinc 3) *duplex persona* Principibus adscripta, & sic etiam *duplex iudicium* efformandum esse creditum, & pro *consistoriorum* necessitate mox pugnatum fuit: sic 4) iuxta iuris canonici tradita consistoria adornata fuerunt: *q*) ita, vt 5) in dubio a potestate *officialium* inter Pontificios (P. I. §. CCCCXLII. seq.) ad *consistoria* Protestantium argumentatio procedat: ita tamen, vt 6) a consistorio *recursus ad Principem* in saluo sit. *qq*)

§. VI.

Epicrisis. Quum vero omnis iurisdictio pars sit ciuilis imperii, & superioris potestas intra terminos territorii fundatam intentionem habeat, (P. I. §. LXXVIII. seq.) sequitur: 1) vt etiam ecclesiastica iurisdictio *pars ciuilis imperii* sit: *r*) 2) vt proinde consistoria *necessaria* haud sint, nec, vt constituantur, semper *consultum* sit: vt tamen 3) vbi vel *legibus imperii* vel *conuentione* cum statibus prouincialibus aliud cautum fuit, necessitatis ea esse, dici queat: (P. I. §. XCVII.) 4) vt regulari-

q) STEPHANI *de iurisd.* Lib. IV. c. 1. *sequ.*

qq) conf. B. MART. SCHRADERI, olim Proto-Synd. Reipubl. Hildes. eruditus tractatus, *de caussis consistorial.*

r) HVGO *de stat. regn. Germ.* c. 3. §. 28. *sequ.*

lariter a *Principe*, non vero ab ecclesia dependeant: 5) vt caussae ecclesiasticae non necessario *clericos* requirant, quum etiam *laici* eas diiudicare possint: denique 6) vt Princeps consistorium haud constituat qua Episcopus.

TIT. II.
DE IVDICIIS.
§. VII.

IVrisdictio omnis eo potissimum tendit, vt ius cuique reddatur, ordine iudiciario obseruato; adeoque ad *iudicia* seu *ordinem iudiciarium* in genere ducimur. Est vero iudicium: *Legitima caussae disceptatio & decisio, a iudice competente facta.* Connexio. Quid iudicium?

§. VIII.

Diuiditur in *ecclesiasticum* & *seculare*; in *ordinarium* & *extraordinarium* seu *summarium*; in *ciuile* & *criminale*. Taceo alias diuisiones in doctrina Pandectarum obuias. Diuisio.

§. IX

Ecclesiasticum est: *Quod coram iudice ecclesiastico contra personam ecclesiasticam aut de caussa ecclesiastica peragitur. s)* Seculare est: *Quod coram laico iudice, inter personas seculares, aut de caussa seculari exercetur. t)* Ordinarium est: *Vbi praescriptus sollemnis ordo iudiciarius accurate est obseruandus. u)* Extraordinarium est: *In quo de simplici & plano sine* Quid ecclesiasticum? Quid seculare? Quid ordinarium? Quid extraordinarium?

(A) 5 *stre-*

s) c. 2. X. *de iudic.* c. 1in. X. *de for. comp.*
t) c. . X. *de iudic.*
u) Clement. 2. de V. S.

strepitu & figura iudicii proceditur, obseruatis saltem substantialibus processus, sollemnibus omissis. x) Ciuile est: *Vbi de caussis ciuilibus, vel ad singulorum patrimonium pertinentibus disceptatur.* Criminale denique est: *Vbi de disciplina in delinquentes & facinorosos exercenda agitur.*

Quid ciuile?

Quid criminale?

§. X.

Axiomata.

Ex tradita de iudiciis definitione notanda axiomata: I. Iudicium constituunt *actor, reus, iudex.* II. Iudex debet esse competens quotiescunque caussae cognitione opus est.

§. XI.

Quid actor?

Per *actorem* intelligo eum: *Qui in iudicio sibi vel ius in re esse, vel ab alio sibi dari oportere intendit.* Per *reum* illum denotari volo: *Vnde aliquid petitur.* Denique *iudex* erit: *Vir bonus & habilis, publica auctoritate iuris dicundi caussa constitutus.*

Quid reus?

Quid iudex?

§. XII.

Diuisio iudicum.

Missis illis, quae circa actorem & reum moneri possunt, quum ea iam aliunde nota sint, ad iudicem statim progredior, & palmariam diuisionem, vt vel *ordinarius* sit, vel *delegatus* seu *extraordinarius*, neglectis aliis, commemoro. Est vero ordinarius: *Qui vi officii vel proprio quodam iure, vel superioris voluntate iurisdictionem vniuersaliter exercet. y)* Extraordinarius vero seu delegatus est:

Quid ordinarius?

x) Clement. 2. *eod.*

y) c. 1. D. 22. tit. X. *de offic. iud. ordin.*

est: *Qui non proprio iure, sed alterius delegatione, mandato aut commissione iurisdictionem exercet.* *z) Quis extraordinarius?

* Non loquor itaque de *delegatis a lege*, qualem delegatam potestatem Episcopi in pluribus casibus exercent, quia alias reseruati sunt Pontifici. WIESTNER *institut. iur. can. tit. de offic. & potest. iud. deleg nr.* 7.

§. XIII.

Ex his iudicum descriptionibus noua axiomata exsurgunt: I. Ordinarius in quocunque loco territorii per se tribunal exercere potest. II. Integrum etiam est illi, iurisdictionem aliis delegare III. Pontificis delegati ampliori gaudent potestate. IV. Fit delegatio omnis diuersimode. V. Delegantur regulariter subditi. VI. Praesupponit delegatio in delegato certas qualitates. VII. Est omnis delegatio stricti iuris. VIII. Varia ratione exspirat. Specialia axiomata de iudicibus.

§. XIV.

Quum itaque omnis ordinarius in territorio per se *tribunal exercere* possit, (§. XIII. I.) sequitur: 1) vt *caussas* audire & *decidere*, 2) *personas*, si merita exposcant, *punire*, & 3) omnia ad officium pertinentia exercere possit: *a*) 4) vt ei integrum sit, iudiciis personas, quoad omnes caussas iurisdictionem exercentes, praeficere: 5) vt, licet superiorem agnoscat, ille tamen in subditos ordinarii Potestas ordinarii iudicis.

z) c. 33. *de offic. & potest. iud. deleg.*

a) c. 7. *de offic. iud. ordin. in* 6.

rii *in prima instantia* nullam iurisdictionem exerceat. *b*)

§. XV.

Generalia de delegatis ordinariorum.

Quumque ordinario integrum sit, iurisdictionem aliis delegare, (§. XIII. 2.) sciendum est: 1) hic sermonem esse de delegatis *ad certam caussam:* 2) hinc ordinariorum delegatos *subdelegandi* facultate non gaudere, nisi α) id expresse *indultum*, aut β) caussarum *vniuersitas* illis delegata, & γ) quoad actus *particulares* delegatio facta fuerit: *c*) 3) in delegatis ab ordinario nullam requiri *dignitatem*, modo alias sint habiles.

§. XVI.

De delegatis Pontificis.

Quum vero Pontificis delegati ampliore potestate gaudeant, (§. XIII. 3.) notari debet: 1) *praxin* delegationum a curia Romana originem trahere, & radicatam factam fuisse, ex quo ordinariorum ordinarius esse coepit Pontifex: * 2) Pontificem saltem delegare in *dignitate* aut *personatu* (P. I. §. DCCCLXI. 2.) constitutos: *d*) 3) hos delegatos instar *ordinariorum*, hoc est, *Episcoporum* esse, adeoque & iure *subdelegandi* gaudere: *e*) 4) quum *legati a latere* omnia Pontifici speciatim non reseruata sibi vindicent, (P. I. §. CCCCLV. 6.) vt & hi *delegare*, & vbi in dignitate constitutos delegauerint, illi rursus *sub-*

b) c. 9. & 11. X. *de offic. iud. ordin.*
c) ESPEN. *iur. eccl.* P. III. tit. 5. c. 2. §. 8.
d) 11. *de rescript. in* 6.
e) c. 3. & 27. X. *de offic. & pot. iud. deleg.*

subdelegare possint: *f)* 5) hoc ipsum etiam in praxi ratione delegatorum ab *Imperatore*, vbi vel *Statibus imperii*, vel *vniuersitatibus* commissionem demandat, obseruari, & facultatem *subdelegationis* tacite subintelligi.

* Inualuere delegationes Pontificis, ex quo adpellationes ad sedem Papalem admissae fuerunt.

§. XVII.

Quum deinde omnis delegatio diuersi-mode fieri soleat, (§.XIII.4.) inde discimus: 1) delegari posse vel totam caussam, vel partem illius: *g)* 2) posse & *modum procedendi* praescribi: 3) fieri delegationem vel *motu proprio: h)* vel ad *petitionem* alterius: 4) vel *simpliciter*, vel cum aliqua *clausula:* 5) vel *vnus* delegatur, vel *pluribus* negotium committitur: 6) plures vbi dati, respiciendum: vtrum *indefinite*, an *definite* dati fuerint? quia exinde dependet, quatenus vel omnes *coniunctim*, vel *vnus sine altero* procedere in caussa possit. *i)*

Modus delegationum diuersus.

§. XVIII.

Quum dehinc regulariter saltem subditi delegentur, (§.XIII. 5.) sequitur: 1) vt delegati ad delegationem suscipiendam *cogi* possint: *k)* 2) vt illis multo minus integrum sit,

Quatenus delegati cogi possint ad commissionem.

f) conf. c. 18. X. *de sentent. & reiud. c.*

g) CORVINVS *institut. iur. can.* L. III. tit. 2. §. 23.

h) MEVIVS P. III. *dec.* 217. STRYK *dissert de motu propr. Princ.*

i) STRYK *diss. de clausulis commission.*

k) MEVIVS P. V. d. 400.

ſit, delegationem ſemel *ſuſceptam deſerere*, *l)* dummodo α)delegatus *iuſtas cauſſas* allegare nequeat, quibus commisſionem declinare posſit; & β) *conditio* commiſſariorum coactionem non reſpuat. *m)*

§. XIX.

Qui delegari poſſint.

Quumque alterius delegatio in delegato certas qualitates ſupponat, (§. XIII. 6.) notari debet: 1) arceri omnes, qui *iudicis munere* fungi nequeunt. *n)* In ſpecie vero deſiderari α) legitimam *aetatem*; *o)* β) in delegatis a Pontifice *dignitatem*; (§. XVI. 2.) γ) conſiderandum eſſe ſtatum, quum ad eccleſiaſtica negotia *laici* delegari nequeant; *p)* δ) reſpici ad integritatem morum, vt haud ſint *ſuſpecti*, *q)* quum hi *recuſari* posſint.

§. XX.

Poteſtas delegatorum.

Quumque delegatio ſit ſtricti iuris, (§. XIII. 7.) ſequitur: 1) vt poteſtas delegatorum ad reſcriptum ſeu *mandatum commiſſoriale* ſit adſtricta: (conf. §. XVII. 2) *r)* 2) vt proinde ipſi citationi *exemplum mandati* adnectere debeant, quo partes exinde videant, quid in commisſis habeant: *s)* 3) vt tamen ea

l) RVLANDVS *de commiſſar.* P. I. Lib. II. c. 25.
m) conf. c. 21. *de offic. & poteſt. iud. deleg.* in 6.
n) conf. CORVINVS *cit loc* §. 12 *ſeqq.*
o) c. 41. X. *de offic. & poteſt. iud. deleg.*
p) c. 2. X. *de iudic.*
q) c. 17. X. *de offic. & poteſt. iud. deleg.*
r) c 21. 32. 37. 40. X. *eod.*
ſ) conf. c. 31. X. *eod.*

ea omnia facere possint, sine quibus *ipsa commissio* expediri nequit: *t)* 4) vt ad totam caussam dati etiam *mixto imperio* gaudeant: *u)* 5) vt nulla forma praescripta *iuris formam* obseruent: *x)* 6) vt etiam remedia suspensiua a delegatis permissa sint. *y)*

§. XXI.

Quum denique delegatio varia ratione exspiret, (§. XIII. 8.) tenendum est: 1) officium delegati cessare *morte delegantis*, re adhuc integra, seu si delegatus, eo viuente, iurisdictione nondum vsus fuerit: *z)* 2) *morte delegati*, nisi forsan *dignitatis* intuitu delegatio facta fuerit: *a)* 3) *temporis* lapsu, si illa ad tempus restricta, nec a partibus *prorogatio* facta fuerit: *b)* 4) finito negotio, ad quod dati fuerunt: *c)* 5) *recusatione* ob suspicionem facta: (§. XIX. *δ*) 6) *reuocatione*, quae Principi & ordinario semper; legatis vero Pontificis (§. XVI. 4.) demum re integra competit: *d)* 7) *contrario rescripto*: *e)* 8) quodammodo etiam *impedimento*. *f)*

Quando cesser delegatorum officium.

§. XXII.

t) c. 21. X. *eod.* WIESTNER *instit. iur. can. tit. eod. nr.* 48. CORVINVS *cit. loc.* §. 28.
u) c. 4. 5. & 28. X. *eod.*
x) c. 13. & 27. X. *eod.*
y) c. 3. *eod. in* 6.
z) c. 30. X. *eod.* c. 6. *eod. in* 6.
a) c. 14. X. *eod.*
b) c. 4. X *eod.*
c) c. 9. X. *eod.*
d) c. 28. & 37. X. *eod.* c. 6. *eod. in* 6.
e) c. 3. X. *de rescript.*
f) c. 13. X. *eod.*

§. XXII.

Quis iudex competens?

Quia vero iudex competens esse debet, quoties caussae cognitione opus est, (§.X.2.) sciendum est: 1) *competentem* illum dici, qui reum *cogere* & *coërcere* potest: 2) vt proinde actoris sit, sequi *forum rei: g)* 3) vt reo, ad iudicem incompetentem vocato, impune liceat *emanere:* saltem 4) ei in mundo sit exceptio *incompetentis iudicis.*

§. XXIII.

Fori competentia quotuplex?

Quandoquidem itaque actor forum sequitur rei, (§. XXII. 2.) notari debet: 1) forum dici: *Locum, vbi lites & controuersiae iudiciales exercentur: h)* 2) forum quemque sortiri, aut ex *iure communi*, aut *ex iure singulari;* 3) quod ex iure communi quis haber, vel *generale* esse, ad omnescaussas pertinens; vel *speciale*, certis caussis proprium: 4) generalia esse fora *originis* & *domicilii:* 5) specialia fora *contractus, delicti, rei sitae, continentiae caussarum & prorogatae iurisdictionis.*

§. XXIV.

De foro domicilii.

Primum forum generale itaque in *domicilii loco* agnoscimus, quod 1) vel *proprium* est, vel *commune:* 2) commune sicuti olim *Roma* fuit omnium ciuium Romanorum; ita hodienum quilibet *clericus Romae deprehensus* forum ibi sortitur in prima instantia: *i)* 3) proprium domicilium vel *voluntarium* esse,

g) c. 5. & 8. X. *de for. comp.*
h) c. 10. X. *de* V. S.
i) c. fin. X. *de for. comp.*

esse, vel *necessarium:* 4) ad hoc requiri animum cum actuali habitatione: 5) ibi institui posse *omnes actiones* speciatim non exceptas. *k)*

§. XXV.

Inter fora vero specialia quum forum contractus referatur, (§. XXIII. 5.) notari debet: 1) ita adpellari illud: *Vbi quis daturum facturumue promisit;* vel *vbi contractus est perfectus:* 2) hoc quempiam sortiri, si ibi *reperiatur. l)* Contractus.

§. XXVI.

Forum delicti (§. XXIII. 5.) esse, vbi quis delictum, 1) vel *inchoauit*, vel 2) *perfecit*, vel 3) eo perpetrato *deprehenditur. m)* Delicti.

§. XXVII.

Forum rei sitae (§. XXIII. 5.) obtinere in actionibus *in rem*, siue corporalis, siue incorporalis; siue mobilis, siue immobilis sit. *n)* Rei sitae.

§. XXVIII.

Forum continentiae caussarum obtinere: *Si caussae ita sint connexae, vt commode separari nequeant. o)* Denique prorogatae iurisdictionis forum esse: *Vbi quis vel vltro* incompetens forum agnoscit, vel ob reconuentionem agnoscere tenetur. Continentiae caussarum. Prorogatae iurisdictionis.

§. XXIX.

k) conf. c. 8. X. *eod.* c. 3. X. *de dol. & contum.*
l) c. 1. *de for. comp. in* 6.
m) conf. ZIEGLER *de for. comp. delinqu.*
n) c. fin. X. *de for. comp.*
o) c. pen. X. *de in integr. restit.*

§. XXIX.

Forum priuilegiatum intuitu caussae.

Quum vero quis etiam ex iure singulari seu priuilegio forum sortiatur, (§. XXIII. 2.) priuilegia vero vel ad *personam*, vel ad *caussam* pertineant; (P. I. §. CXLVI.) sciendum est, 1) ratione caussae forum fundari citra *distinctionem* personarum: *p)* 2) proinde in specie *ecclesiasticas* in foro ecclesiastico tractandas esse; *q)* maxime, si 3) in *petitorio* de illis agitur: *r)* adeo, vt 4) sic omnis *praeuentio* cesset, quae tamen 5) in caussis *mixtis* attendi solet: vt adeoque 6) *temporales* in seculari iudicio tractandae sint, nisi secularis iudex *iustitiam* facere *negligat. s)*

§. XXX.

Ratione personarum.

Priuilegiato foro, qua *rei*, gaudent 1) *clerici* omnes; *t)* adeo, vt 2) nequidem *voluntaria prorogatione* (§. XXVIII.) iudicis secularis cognitioni, ex vulgi sententia, se submittere possit: *u)* 3) hoc priuilegiato foro etiam gaudere eorum *familiam x)* & 4) seruos *dotales. y)* 5) Priuilegiato porro gaudere foro Consiliarios Principis, Professores, Do-

p) conf. BOHNII differt. *de laic. for. eccl.*
q) c. 8. X. *de arbitris.*
r) ESPEN. *iur. eccl.* P. III. *tit.* 2. c. 4. *nr.* 39. *sequ.*
s) THOMASIVS *diss. de denuntiat. euangel.*
t) c. 2. X. *de for. compet.*
u) c. 12. X. *de for. comp.*
x) MEVIVS P. III. dec. 137.
y) c. 69. C. 12. *qu.* 1.

Doctores, Studiosos, alios: 6) priuilegiata fora reorum cessare α) ob *continentiam caussae;* (§. XXVIII.) β) in *litis denuntiatione;* γ) *reconuentione;* δ) *reali actione,* (§. XXVII.) ε) *successione* non priuilegiato facta; *z)* ζ) *delicto* grauiori; *a)* η) *caussa feudali: b)* 7) *actoribus* priuilegiatum forum tribuitur, si sunt *personae miserabiles. c)*

TIT. III.

DE CITATIONE.

§.XXXI.

IN iudiciis occurrunt *actiones;* harum vero fundamentum & principium est, in *ius vocatio* seu *citatio:* * immo constituit hodie *initium iudiciorum,* adeoque ante omnia huius indoles enucleanda erit. Connexio.

* Olim differebat in ius vocatio a citatione, & quodammodo adhuc hodie ab inuicem differunt. Hic vero promiscue vocibus vtor.

§. XXXII.

Est vero citatio: *Legitima rei vocatio iussu iudicis, rogatu actoris facta, ad rei notitiam legitime perducta.* Quid citatio?

z) GAILIVS *Lib.* I. *Obs.* 37.

a) conf. HILLIGER *dissert. de for. cler. delinqu.* STRYK *de for. ministr. eccl.* ZIEGLER *de for. priuil.*

b) c. 5. & 13. X. *de iudic.* LVDER MENCKE *de for. compet vasall.*

c) THOMASIVS *de aequit.* L. vn. C. *quand. Imp. inter pupill.* &c.

§. XXXIII.

Diuiſio. Varie illa diuidi ſolet. I. In citationem *iuris*, puta, vbi *lex vel canon certum terminum, intra quem quis quid peragere debet, praefixit; d)* & in citationem *hominis*, quae fit, vbi *quis iuſſu iudicis vocatur. e)* II. Vtraque ex his vel *generalis* eſt, vbi *omnis, qui intereſſe ſua putauerit, vt negotio adſit, monetur; f)* aut vbi fit *in primordio litis, ad totam cauſſam; g)* vel *ſpecialis*, qua mediante *certa perſona*, aut *ad ſingulos actus, in iudicio expediendos, vocatur.* III. Alia eſt *priuata*, ſeu, quod eodem recidit, *ordinaria*, vbi *reo citatio inſinuatur*; *h)* vel *publica*, ſeu *extraordinaria*, quae per *edictum, vocem praeconis, aut alia ratione* proponitur. *i)* IV. Alia fit *viua voce*, alia per *ſcripturam.** V. Alia eſt *mediata*, vbi per *requiſitionem ſubſidialem aliquis citandus* eſt; alia vero *immediata*, vbi iudex *ſuae iurisdictioni ſubiectos euocat.* VI. Alia eſt *dilatoria*, vbi *iudex non ſtatim emanente reo in cauſſa procedit*; alia vero *peremtoria*, vbi *in contumaciam abſentis procedere ſolet.* Denique VII. alia *monitoria* eſt, vbi *non abſciſſe comparere tenetur citatus*; alia vero *arctatoria*, in qua *praeſentia & compariitio citati requiritur.*

* Ad-

d) Clement. 2. *de poen.*
e) c. 6. X. *de dol. & contum.* c. 15. X. *de accuſation.*
f) conf. c. 1. *de election. in* 6.
g) c. 5. X. *de in integr. reſtit.* c. 10. X. *de dol. & contum.*
h) Clement. 1. *de iudic.*
i) Clem. vn. *de for. comp.* Clem. 3. *de elect.*

* Addunt alii diuisionem in *verbalem* & *realem*, & de reali integrum tractatum concinnauit POSNER *de citat real.* Sed realis est potius medium praecauendi, ne citatio inutilis fiat, quam citatio.

§. XXXIV.

Tenenda de his axiomata: I. Citatio omnis fit praecepto iudicis. II. Fieri debet legitime. III. Perducenda est ad rei notitiam. IV. Producit varios effectus. Axiomata.

§. XXXV.

Quum itaque citatio fiat praecepto iudicis, (§.XXXIV. 1.) sequitur: 1) vt citare possint & *ordinarius & delegatus:* (§. XII.) *k*) 2) vt citare debeant intra *limites iurisdictionis*, & 3) ad *locum iudicii: l)* 4) vt exaranda sit a *iudice competente*, *m*) & 5) ad partium *instantiam: n*) nisi 6) caussa ita comparata, vt ex *officio* procedere iudex possit. *o*) Quis decernat citationem?

§. XXXVI.

Quumque citatio fieri debeat legitime, (§. XXXIV. 2.) sciendum est: 1) eam continere debere *nomen* citantis *iudicis*, *actoris* & *rei: p*) 2) *caussam*, ob quam quis sistere se debeat: Quomodo?

k) c. 1. X. *de caus. possess.*

l) c. 11. *de rescript. in* 6. BEYER *de expedit. actuum iudic. extraiudic.*

m) Clem. 2. *de sent. & re iudic.*

n) c. 18. X. *de for. compet.*

o) III. BOEHMER *diss. de iud. ex offic. proc. in proc. ciuil.*

p) c. 31. X. *de off. & pot. iud. del* c. 2. *de rescr. in* 6.

beat: *q*) 3) *locum*, vbi ius dicendum sit: *r*) 4) *diem*, quo reus adesse debet: *s*) 5) fieri debere citationem, si in contumaciam procedere velit iudex, *tribus edictis*, vel *vno peremtorio* tantum temporis, quantum alias tria interualla largiuntur, continente. *t*)

§. XXXVII.

Quinam citandi & quomodo.

Quumque porro ad citati notitiam legitime perduci debeat, (§. XXXIV. 3.) consequens est: 1) vt citandi sint omnes, quorum *interest*, quorumque *caussa agitur*, & quidem 2) vel *in faciem*, vel *ad domum*, *u*) vel 3) si nemo citationem recipere velit, *aedibus* ea *adfigenda* sit: *x*) 4) vt *edictalis* citatio tunc demum fieri debeat, si quis alia ratione citari nequit: *y*) 5) vt tunc fieri debeat in locis *vicinis*, seu illis, ex quibus verosimiliter ad notitiam citandi peruenire possit: *z*) vt citatio non solum in *singulis caussis*, sed etiam in *singulis actibus* fieri debeat: *a*) nisi 7) ab initio generalis citatio ad *totam caussam* exarata fuerit: *b*) 8) vt ex actis adparere debeat, citationem

q) c. 2. X. *de dilat.*
r) c. 11. *De rescr.* in 6.
s) c. 6. X. *de dol. & contum.*
t) c. 5. §. fin. X. *de in integr. restit.* c. 6. X. *de dol. & contum.* c. 1. X. *de dilat.*
u) c. 3. X. *de dol. & contum.*
x) L. 4. §. 5. ff. *de damn. infect.*
y) c. 3. X. *de dol. & contum.* Clem. 1. *de iudic.*
z) Clem. vn. *de for. comp.* c. 3. *de elect. in 6.*
a) c. 1. X. *de causs. possess.* Clem. 2. *de sent. & re iud.*
b) c. 6. X. *de dol. & contum.*

tationem legitime fuisse insinuatam, vel *nuncii relatione*, vel *confessione* citati: *c*) 9) vt si quis extra territorium citandus sit, iudex *alterius subsidio* vti debeat.

§. XXXVIII.

Quum denique citatio varios producat effectus, (§. XXXIV. 4.) sciendum est: 1) quod citatum obstringat cogatque, se *sistere* iudicio: *d*) ita tamen, vt 2) vbi non comparuerit, *legitima impedimenta* deducere possit: *e*) 3) quod operetur *Praeuentionem*; *f*) 4) perpetuet *iurisdictionem*; *g*) 5) *suspendat* iudicis potestatem per interuallum termino datum; 6) inducat *litis pendentiam*: *h*) 7) faciat, in actionibus in rem, *rem litigiosam*. (§. LXXI. *δ*) Effecta citationis.

TIT. IV.

De PACTIS ET TRANSACTIONIBVS.

§. XXXIX.

Citati ad forum competens non semper liti se committunt, sed saepius iudicio- Connexio.

c) MARANTA *in spec. aur. tit. de citat. nr.* 55.
d) c. 19. X. *de for. comp.* c. 6. X. *de dol. & contum.*
e) STRYK *diss. de legit. imped.*
f) c. 19. X. *de for. compet.*
g) c. 20. X. *de offic. & pot. iud. del.* Clem. 2. *Vt lit. pend.*
h) Clement. 2. *Vt lit. pend.*

rum metu ad *pacta* & *transactiones* veniunt, de quibus ea, quae huc faciunt, adnotanda sunt.

§. XL.

Quid hic pactum?

Per pactum vero hic non intelligo quamlibet conuentionem, mutuo consensu factam; sed: *Gratuitam remissionem iuris, ad euitandum litigium, deliberato animo factam.* *

Quid transactio?

Transactionem dico: *Conuentionem, qua res dubia, dato aliquo vel retento, vel promisso, deciditur.*

* Pacta omnia deliberata iure naturali & gentium obligationem producere, ne Romani quidem ambigebant, licet ex certa status ratione *pactis nudis* obligatoriam vim denegarent. Sed canonica iura relicta hac subtilitate rem ad naturalem simplicitatem reduxerunt, & ex pacto, quod Romani nudum dixere, actionem concesserunt. vid. Illustr. BOEHMER *Lib.* I. *tit.* 35. §. 4. *seqq.*

§. XLI.

Axiomata.

Notanda proinde axiomata: I. Paciscì possumus de rebus in litigium deductis, nisi lex aut boni mores repugnent. II. Transigitur de re dubia, dato aliquo vel retento, vel promisso. III. Pactis & transactionibus lites ab ipsis partibus deciduntur.

§. XLII.

§. XLII.

Quandoquidem itaque pacisci possumus de rebus litigiosis, vbi nec lex, nec mores boni repugnant, (§.XLI.1.) consequens est: 1) vt saltem de rebus *priuati arbitrii* pactiones valeant: 2) vt de rebus *ecclesiasticis* illi saltem pacisci possint, quibus *alienandi* facultas competit: (P. I. §.DCCCXXXVII.) *i)* 3) vt tamen pacisci possimus de *beneficiis omnibus*, & 4) omnibus rebus in commercio existentibus: 5) vt tamen pactio *inualida* sit, si α) inde *periculum animae* inferatur; *k)* aut β) ea *turpitudinem* inuoluat; *l)* aut γ) *impossibilis* sit; *m)* aut δ) *ecclesiae damnum* attrahat: *n)* 6) vt de reliquo pacta etiam *apostolicis priuilegiis* derogent: *o)* 7) vt iniri soleant *saluo iure tertii: p)* 8) vt proinde excepta censeatur *superioris auctoritas: q)* 9) vt denique Pontifex ex caussa a pacto *absoluere* possit. *r)*

Quae pacta sint valida?

§. XLIII.

Quum deinde transigatur de re dubia, dato aliquo vel retento, vel promisso, (§.XLI.2.)

Quae transactiones?

(B) 5 con-

i) vid. c. *fin. de pact. in 6.*
k) c. 4. 5. & fin. X. *de pact.*
l) c. 5. 8. 12. 17. 20. & 21. C. 22. *qu.* 4.
m) c. fin. X. *de pact.*
n) c. 7. X. *eod.*
o) c. 3. X. *de decim.* Clement. 2. *de sepult.*
p) c. 8. X. *de censib.* c. 5. & 8. X. *de transact.*
q) c. 19. & 22. X. *de iureiur.* c. 19. X. *de rescr.*
r) c. 2. 3. 4. C. 15. *qu.* 6. c. 2. X. *de vot.*

consequens est: 1) vt sufficiat *metus litis* imminentis; adeoque, 2) vt ex *laesione* transactiones impugnari nequeant: *s*) 3) vt tamen saltem de rebus *priuati arbitrii* transigere possimus, adeoque non valeat transactio *α*) contra matrimonium, *t*) nec *β*) pro lubitu de rebus *ad ecclesiam pertinentibus*; *u*) nec *γ*) de caussis *fidei*; (P.I. §. LXXXV.) nec *δ*) indistincte de *criminibus*.

§. XLIV.

Effecta transactionis.

Quum denique partes transactione lites decidant, (§. XLI. 3.) facile reddideris rationem, cur 1) *iudex* ipse ad transactionem litigantes *ex officio* deducere debeat: *x*) immo 2) pro re nata quadantenus *cogere* ad concordiam possit, si *publica vtilitas* hoc efflagitet: *y*) 3) cur non solum similem firmitatem habeat, ac pactum; 2) sed & 4) neque ob *laesionem*, nec ob *instrumenta* nouiter reperta, nec per *rescriptum Principis* impugnari possit: dummodo 5) non *metu*, *dolo*, aut *falso instrumento* extorta: nec 6) *error in calculo* commissus fuerit, *a*)

TIT. V.

s) KNORR *de non rescind. transact. ob laes. vltr. dimid.*

t) c fin. X. *de transact.*

u) c. 2. 7. & 8. X. *eod.*

x) conf c. 1. X. *de mut. petit.*

y) conf. MEVIVS P. III. *dec.* 217. add. P. I. *dec.* 224.

z) c. 1 X. *de transact.*

a) conf. *tit.* ff. & C. *de transact.*

TIT. V.
DE ARBITRIS

§. XLV.

Metu iudiciorum, & vbi nec amicabilis compositio, nec transactio locum inuenit (§ XXXIX.) *compromittunt* quandoque partes, & sic ad arbitros ducimur. Est vero arbiter: *Vir bonus, qui partium compromisso electus, caussam cognoscendam definiendamque recepit.* Connexio. Quis arbiter?

§. XLVI.

Sunt vel *ordinarii*, quorsum referunt *iudices prorogatos*; vel *arbitrarii*, quorum potestas a *compromisso partium* pendet; vel *iuris*, qui ex legis dispositione adsumendi, hodie autem fere incogniti sunt. Diuisio.

§. XLVII.

Notanda de illis axiomata: I. Est arbiter loco iudicis, non tamen iudex. II. Vt arbiter quis sit, requiritur ex parte litigantium compromissum, ex parte electi receptio. III. Cognoscit in caussa, & eam definit. IV. Stare tenentur partes eius sententiae. Axiomata.

§. XLVIII.

Quum itaque arbiter loco iudicis, nec tamen iudex sit, (§. XLVII. 1.) consequens est: 1) vt, qui caussam cognoscere & definire non posse intelliguntur, nec arbitri esse possint: adeoque 2) *feminae*, si iurisdictione ordina- Qui eligi possint?

dinaria praeditae haud sint; *b*) nec 3) *laici* in caussis spiritualibus, nisi simul *in clericum* compromissio facta; *c*) nec 4) manifeste *excommunicati*; *d*) nec 5) *monachi* sine superioris licentia; nec 6) qui alias *iudices* esse *prohibentur*, hoc officio fungi possint: de reliquo vero, 7) quum res ad voluntatem compromittentium redeat, sequitur, vt compromitti possit in omnes, etiam 8) in *infames*, 9) in *filiosfamilias*, in caussa patris; *e*) 10) in *iudicem ordinarium*. * *f*)

* Tunc tamen circumspiciendum: vtrum compromissum in iudicem *qua talem*, an *qua priuatum*. LAVTERBACH *diss. de arbitr. comprom.*

§. XLIX.

A quibus & quomodo?

Quum deinde ex parte litigantium compromissum, ex parte electi receptio requiratur, (§. XLVII. 2.) sequitur: vt 1) compromittere possint, qui *liberam* rerum *administrationem* habent, adeoque α) *procuratores* sine speciali mandato; *g*) β) *Praelati* sine consensu capituli, in caussa ecclesiae cathedralis; *h*) γ) *arbitri* electi in alios arbitros, *i*) compromittere nequeant: 2) vt compromisso accedere possit *poena conuentionalis*, ad-

b) c. 4. X. *de arbitr.*
c) c. 8. & 9. X. *eod.*
d) c. 12. X. *de excomm.*
e) c. 2. C. 3. qu. 7.
f) c. 7. X. *de arbitr.*
g) c. 9. X. *de arbitr.*
h) LAVTERBACH *de arbitr. comprom.* §. 15.
i) c. 13. X. *de arbitr.*

aduersus non seruantem; vel 3) *iusiurandum* de eo obseruando, *k*)licet 4) & *nudum pactum* sufficiat (§ XL.*) *l*) 5) vt electis in arbitros quidem integrum sit, velint suscipere arbitrium, nec ne? *susceptum* tamen declinare amplius non possint: *m*) 6) vt eligi possint *vnus* vel *plures*. *n*)

§. L.

Ex eodem axiomate sequitur: 7) vt compromitti possit de quacunque caussa priuati arbitrii, *o*) adeoque α) non de caussis *matrimonialibus* & *criminalibus*; *p*) nec β) *spiritualibus* & *beneficialibus*, nisi quatenus de illis transigi possit; *q*) nec γ) de caussa *restitutionis* in integrum; *r*) nec δ) de *re ecclesiastica*, in praeiudicium ecclesiae; *s*) nec ε) de caussa *status*. *t*) De quibus caussis.

§. LI.

Quum deinde arbiter cognoscat in caussa, eamque definiat, (§.XLVII.3.) sequitur: 1) vt procedere debeat obseruato *iuris ordine*: 2) vt sententiam ferat de caussa *in qua compro-* Officium arbitri.

k) c. 9. X. *eod.*
l) c. 1. X. *de pact.*
m) conf. c. 30. C. 11. *qu.* 1.
n) c. 1. X. *de arbitr.*
o) conf. c. fin. X. *de transact.*
p) c. 9. X. *de in integr. restit.*
q) c. 7. X. *de transact.* c. 2. X. *de arbitr.* c. 21. X. *de praeb.*
r) conf. c. 11. X. *de arbitr.*
s) c. 5. X. *eod.*
t) c. 9. X. *de in integr. restit.*

promissum, non de alia: *u)* 3) vt non dicant sententiam plures arbitri, quibusdam *absentibus*, nisi etiam in hunc casum diserte litigantes compromiserint: *x)* 4) vt, si plures arbitri in *reipsa* dissentiant, id, quod *pars maior* iudicauit; sin in *quantitate* omnes dissentiant, id, quod *minimum* est, praeferatur: *y)* 7) vt si pares numero arbitri dissentiant, tertiam personam tanquam *super-arbitrum*, qui nomine eines Obmanns venit, eligere possint, dummodo idipsum compromisso indultum: *z)* 6) vt compromisso pendente *ordinarii* iurisdictio quiescat: *a)* 7) vt arbitri *sententiam* iuxta iura recepta *ferre*, & debite *publicare* teneantur.

§. LII.

Finiunt litem.

Quum denique partes stare teneantur sententiae arbitrorum, (§. XLVII. 4.) consequens est: 1) vt per illam *lis finiatur*, & partes deciso stare debeant, siue aequum sit, siue iniquum; adeoque 2) inde non detur *adpellatio*; *b)* 3) vt nec reductio ad *arbitrium boni viri*, nec aliud *remedium* in mundo sit, nisi quod partes sibi reseruarunt: *c)* vt tamen 4) competant exceptiones *α) peccati irremissibilis* per par-

u) c. 6. X. *de arbitr.*
x) c. 1 *eod. in* 6. c. 24. *de offic. iud. del.*
y) conf. Boecler *diss. de calcul. Mineru.*
z) vid. c. 39 X. *de offic. iud. del.* c. 12. X. *de arbitr.*
a) Clement 3. *de adpellat.*
b) c. 2. X. *de arbitr.*
c) Ludovici *de effect. & oblig. laudi.*

partes; *d)* β) *illiciti praecepti*; *e)* γ) pronuntiationis contra *formam iuris* & *compromissi*, *f)* quibus addi debent δ) *doli* & ε) *sententiae* per *sordes* pronuntiatae.

§. LIII.

De reliquo ex natura & indole arbitrii, hactenus exposita, fluit, finiri arbitri officium: 1) *morte* alterutrius *litigantium*, nisi etiam *heredum* nomine compromissum: 2) *morte* alterutrius *arbitrorum*: *g)* 3) *lapsu temporis* compromisso inserti: 4) *sententiae* definitiuae *pronuntiatione*: 6) mutua *remissione*: 7) *nouo compromisso*, aliisque modis. *h)* Quomodo arbitri officium finiatur.

TIT. VI.

DE POSTVLANDO.

§. LIV.

VBi neque pactis & transactionibus, (§. XXXIX. seq.) neque compromisso (§. XLV. seq.) lites componi possunt, tunc iudicem adeunt partes, & desideria sua exponunt, quod *postulare* dicitur. Est nimirum postulare: *Desiderium suum vel amici, in iure, apud eum, qui iurisdictioni praeest, exponere*, vel *alterius desiderio contradicere*. *i)* Pro se itaque postu- Connexio. Quid postulare?

d) c. 2. X. *de arbitr.*
e) c. 3. X. *eod.*
f) c. 7. X. *de confirm. vtil.*
g) c. 10 & *fin.* X. *de arbitr.*
h) Excell HEINECCIVS in Pandect. P. I. § DXLIII.
i) c. 2, C. 3. *qu.* 7.

postulabant *actor* & *reus*; pro aliis *aduocati* vel *caussarum patroni*.

§. LV.

Axiomata.

Notanda de his axiomata: I. Postulatio est officium ciuile, & ita non omnes promiscue ad postulandum admittuntur. II. Regulariter aduocati in omni caussa admittendi sunt. III. Aduocatorum officium est honorificum.

§. LVI.

Qui postulare nequeant.

Quum itaque ad postulationem ceu officium ciuile non omnes promiscue admittantur, (§. LV. 1.) sciendum est: 1) arceri omnes, qui *edicto*, *lege*, *sententia iudicis* aut *canone* prohibentur: 2) tradita iuris ciuilis ex Digestis etiam in Decreto repetita esse: *k*) 3) iure canonico in specie prohiberi α) *haereticos*; *l*) quod ipsum tamen nec ad tres adprobatas in Imperio religiones, nec ad alios dissentientes, qui publice tolerantur, adplicari potest; *m*) (P. I. §. XLIII.) β) *excommunicatos*; *n*) quod tamen secus inter Protestantes; γ) *Iudaeos*; *o*) δ) *clericos* vero in *sacerdotio* constitutos, *regulares* & *monachos* saltem

k) c. 2. C. 3. *qu.* 7.
l) c. 13. X. *de haeret.*
m) Illustr. BOEHMER *de effect. toler. relig.*
n) c. 7. X. *de iudic.* c. 8. *de sentent. excomm. in* 6. c. 17. C. 6. *qu.* 1.
o) c. 16. & 18. X. *de Iudaeis.*

saltem in certis casibus in iudicio ecclesiastico; alios vero, iisdem in casibus, in seculari, in ecclesiastico vero indistincte admitti; *p)* id quod rursus a moribus Protestantium, qui semper *clericos arcent*, alienum est: denique *ε)* illos, qui non *in numero* sunt, vbi talis introductus.

§. LVII.

In quibus caussis aduocati non admittantur?

Quum deinde regulariter in omni caussa aduocati admittantur, (§.LV.2.) notari debet: 1) id potissimum fieri, vt partibus ea, quae *iuris* sunt, suggerant, adeoque 2) ea, quae *facti* sunt, merito a partibus proponi debeant: *q)* licet 3) hic ipsi Pontificii a iure canonico recedere soleant: *r)* 4) vt tamen in *criminalibus*, si responsio ad articulos facienda; 5) in *matrimonialibus* saltem in primo termino: 6) in *veritate dicenda:* 7) alicubi in *Iureiurando calumniae* praestando, aut 8) alia *necessitate* vrgente partes in *persona* comparere teneantur: *s)* 9) vt de reliquo quandoque *ex officio* aduocati partibus dandi sint: *t)* & 10) vt *carentia aduocati* non semper inter legitima *impedimenta* referri debeat. *u)*

§. LVIII.

p) c. 1. 2. & fin. X. *de postul.*
q) c. 14. X. *de iudic.*
r) ESPEN *iur. eccl.* P. III. *tit.* 6. c. 2. § 2.
s) c. 1. *de iudic. in* 6. BRVNNEMANN *iur. eccl.* L. III. c. 3. *§.* 1.
t) c. 1. X. *de offic.* iud. WILLENBERG *de aduoc. Pauper.*
u) MEVIVS P. II. *dec.* 108.

§. LVIII.

Munus aduocatorum honorificum.

Quum denique aduocatorum officium sit honorificum (§.LV.3.)sequitur: 1) vt non debeat malis rabularum artibus dehonestari: *x*) 2) vt illis debeatur *honorarium*: 3) vt varia illis competant *priuilegia*. *y*)

TIT. VII.

DE PROCVRATORIBVS.

§. LIX.

Connexio.

AB aduocatis differunt *Procuratores*. Illi personae adstant; hi caussam suscipiunt, & loco Principalis sunt. Est vero generatim sumta voce, Procurator: *Qui aliena negotia mandato domini, & hinc etiam Praelati aut alterius clerici, vicem domini gerentis, administrat*. *z*)

Quis Procurator?

§. LX.

Diuisio.

Quum vero aliena negotia vel in iudicio vel extra illud peragantur, inde Procuratores diuiduntur: 1) in *iudiciales* & *extraiudiciales*. Quia porro modo omnium, modo certorum negotiorum, bonorumque administratio alicui mandatur; inde 2) sunt vel *vniuersales*, vel *singulares*. Quum denique modo priuatus, modo vniuersitas, modo Princeps negotia alteri committat, hinc, 3) iste proprie & in strictiori sensu *Procurator*; ille

x) vid ZIEGLER *in rabbulist.*
y) STRYK *diss. de priuil. aduocat.*
z) c. 1. X. *de Procurat.* c. 12. X. *de restit. spol.*

ille *actor* vel *syndicus*; hic *Procurator Principis* vel *rationalis* vocatur. *a)*

§. LXI.

Nos hic de *iudicialibus* agimus, scilicet illis, *qui in iudicio dominorum mandato negotia peragunt*: de quibus notanda axiomata: I. Procurator constituitur a domino: II. Intercedente mandato: III. Rite constitutus per litis contestationem fit litis dominus.

Quis iudicialis?

Axiomata.

§. LXII.

Quum itaque Procurator constituatur a domino, (§.LXI. 1.) consequens est: 1) vt ipse *Procurator* ante litem contestatam Procuratorem constituere nequeat: *b)* 2) vt tamen Episcopi aliique Praelati vi *ordinariae potestatis*, (P.I §.CCXLIV.) & quod iam olim bona ecclesiae administrarint: (P.I. §.DCCCXXXV.2.seqq.) modo *soli*, modo cum *consensu capituli*, quod iam olim in multis, maxime in alienatione suscipienda concurrebat, (P.I. §.DCCCXXXVII.2.) procuratorem constituere possint: 3) vt eadem potestas illis, qui *vicem Praelati* in aliquo districtu gerunt, denen Vice-Dom vindicari certo modo debeat: 4) vt nec *capitulo*, quatenus separatum collegium constituit, (P.I.§.CCCCLXXXV.) haec facultas denegari queat: 5) vt singulare proinde sit, quod *excommunicatus*, vbi *actoris* vices sustinet, Procuratorem constituere

Quinam Procuratores constituant?

a) Excell. HEINECCIVS *Pand.* P.I. § CCCCXVI. *seq.*
b) c. 1. *de procurator. in 6.*

tuere nequeat; tanquam *reus* vero abſciſſe per Procuratorem comparere debeat. *c*)

§. LXIII.

Quomodo.

Quumque conſtituatur intercedente mandato, (§.LXI.2.) ſequitur: 1) vt illi demum conſtituant, qui *mandare*, & res ſuas adminiſtrare poſſunt: 2) vt modo *vnus*, modo *plures* conſtitui queant, & quidem ad normam iudicum delegatorum, (§.XVII.6.) vel *definite*, vel *indefinite*: *d*) exceptis tamen 3) *cauſſis ſpiritualibus*, vbi vel in *ſolidum* dandi, vel vnus ex pluribus eligendus eſt. *e*)

§. LXIV.

Qui procuratores eſſe non poſſint?

Ex eodem infero, 4) vt *habiles* conſtituendi ſint Procuratores, quales omnes ſunt, qui ſpecialiter non prohibentur: *f*) 5) vt proinde etiam *laici* Procurationem ſpiritualium cauſſarum gerere poſſint: 6) vt etiam *clerici* in illis cauſſis, vbi poſtulant, (§.LVI. *δ*) Procuratorum locum occupent: *g*) 7) vt etiam *Abbatiſſa* in cauſſis monaſterii ſui munus Procuratricis obeat: *h*) prohiberi vero 8) in totum *α*) *minores*, *i*) *β*) *infames* *k*) & quodammodo *γ*) *excommunicatos* (§.LXII.5.)

§ LXV.

c) c. fin. X. *de Procurat.*
d) c. 6. *de Procurat. in* 6.
e) cit. c. 6. §. *fin.* conf. c. 19. *de iudic.*
f) c. 1. *de procur in* 6.
g) conf. c. vn. X. *de ſynd.* c 4. X. *ne cler. vel mon.*
h) c. 4. X. *de confirm. vtil.*
i) c. 5. *de Procurat. in* 6.
k) c 1. & 2. C. 3. *qu.* 7.

§. LXV.

Ratio mandati Procuratorii.

Mandatum autem vel *verum* est, vel *praesumtum*, adeoque 1) verus Procurator est: Qui vero mandato instructus litigat, siue *expresso*, siue *tacito*: *l)* 2) vt *in iudicio*, & 3) *extra iudicium* mandari possit, dummodo 4) mandatum omnia, quae ad illud requiruntur, contineat: *m)* 5) vt personam suam Procurator *mandato* legitimare teneatur: *n)* 6) vt generaliter ad lites constitutus quidem comparere, non autem actus, qui *speciale mandatum* desiderant, peragere queat: *o)* 7) vt proinde distinctio inter mandatum *cum* & *sine libera* in foro attendi non soleat: *p)* 8) vt ea, quae vi mandati legitimi agit Procurator, in iudicio *rata* sint. *q)*

§. LXVI.

In quibus caussis admittatur.

Quum denique rite constitutus Procurator per litis contestationem dominus litis fiat, (§. LXI. 3.) consequens est: 1) vt in illis tantum caussis locus sit Procuratori, in quibus alius *personam domini* sustinere potest: 2) vt proinde non tantum in *secularibus*, sed etiam in *spiritualibus*, adeoque & 3) in *matrimonialibus* admittatur: *r)* 4) vt etiam in

l) Clement. 1. *de procurat.*
m) CORVINVS *instit. iur. can.* L. III. *tit.* 9. §. 11. 12. 13.
n) c. 1. X. *de Procurat.*
o) c. 4 *seqq. de Procur. in* 6.
p) illustr. BERGER *Oecon. iur.* L. IV. *tit.* 9. *nr.* 11.
q) c. 1. *de Procur. in* 6.
r) c. fin. *de iudic. in* 6. c. 5. & 10. X. *eod.*

criminali caussa, si *ciuiliter* agatur, *s*) non, 5) si *criminalis* actio intentata, constitui possit: *t*) nisi α) illustris persona *iniuriarum* conuenta; aut β) *suspecti Praelati* accusatio intentata fuerit; *u*) aut γ) rei *absentia* excusanda sit.

§. LXVII.

Dominii litis effectu.

Ex dominio autem suscepto inferebant: 1) *sententiam* concipiendam esse in Procuratorem: 2) quod ex pluribus constitutis *litem occupans*, ceteros excludat: 3) quod *culpa* Procuratoris noceat domino: 4) quod Procurator sibi *actionem directam* adquirat: 5) quod *substituere* alium possit; 6) quod temere *reuocari* nequeat; nec temere mandato *renunciare* ille possit; & quae sunt alia plura, quae tamen, cum dominium litis in plerisque foris euanuerit, in praxi hodie se in plurimis aliter habere solent. *x*)

TIT. VIII.

DE OBLATIONE LIBELLI.

§. LXVIII.

Connexio.

Siue in persona, siue per Procuratorem reus compareat, actor coram iudice, quid petat, exponere; immo hodie plerumque ante comparitionem, reum certiorem desuper reddere debet; adeoque ad libellorum mate-

s) c. 15. sequ. X. *de accusat.* c. 5. X. *de Procur.*
t) c. 40. C. 2. *qu.* 6.
u) c. 18. C. 3. *qu.* 9. c. 3. X. *de dol. & contum.*
x) Illustr. BOEHMER *diss. de domin. litis.*

materiam ducimur. Est vero libellus: *Scriptura, intentionem actoris complectens, contra reum necessario concludens. y)* Quid libellus?

§. LXIX.

Varie libellus diuiditur, potissimum vero I. in *conuentionalem* seu *postulatorium*, qui in ciuilibus; & in *accusatorium* seu *querimonialem*, qui in criminalibus caussis occurrit. *z)* II. In *solemnem*, qui *scriptura* efformatur, & *non solemnem*, vbi *nuncupatiue* iudici desiderium proponitur. III. In *conuentionalem* de quo hic, & *reconuentionalem*, de quo *tit. sequ.* Diuisio.

§. LXX.

Tenenda axiomata: I. Actor edere tenetur suam intentionem. II. Si scriptura intentionem complexus est, perspicue illam proponere debet. Axiomata.

§. LXXI.

Ex priori colliges, 1) actorem statim ab initio edere debere, quid a reo petat: 2) illum in quibusdam caussis *verbo* hoc tantum facere posse, & quidem 3) vel *per se*, vel *aduocatum: a)* 4) in quibusdam caussis *scripturam* requiri: 5) & *reo* & *iudici* hanc intentionem exponendam esse: 6) nullo existente libello *nullum* etiam *reddi processum. b)* Quatenus actor intentionem suam proponat?

(C) 4 §.LXXII.

y) vid. c. fin. X. *de oblat. lib.*
z) c.1.& fin. X. *eod.* c.5. C.2. *qu.* 8.
a) CORVINVS *instit. iur. can. Lib.* III. *tit.* 10. *§.*2.
b) c.15.X. *de iudic.* c.1. X. *de oblat. lib.*

§. LXXII.

Libelli materia & virtutes.

Ex posteriori intelliges: 1) cur ita adornatus esse debeat, vt de *genere actionis* intentatae inde constet: 2) cur proinde complecti debeat α) *facti narrationem*, β) *caussam petendi*, & γ) *conclusionem* seu *petitionem* facto congruam: 3) cur, quae ad *rei exceptionem* pertinent, libello admiscenda haud sint: 4) cur in *personali actione* caussa petendi *specialis* desideretur; *c*) 5) in *reali* vero caussa *generalis* sufficiat, res tamen specifice designanda & circumscribenda sit: *d*) 6) praestare tamen, vt etiam in reali *specialis* caussa adiungatur: 7) cur petitio *certa* esse debeat, non *vaga*, licet in quibusdam caussis generalis petitio sufficiat: *e)* 8) cur nomen *actoris*, *rei*, *iudicis*, *rei petitae*, quandoque etiam locum & tempus continere debeat: *f)* 9) cur inter libelli virtutes pertineat, vt sit *breuis*, *clarus*, *aptus*, *certus*: 10) cur pleraeque *clausulae* libellorum sint supervacuae: denique 11) cur actor libellum *emendare*, & suo modo *mutare* illum possit. *g)*

TIT. IX.

c) c. 3. X. *de obl. lib.*
d) c. 2. X. *eod.*
e) Excell. HEINECCIVS *Pand.* P. I. §. 335.**
f) CORVINVS *cit. loc.* § 5. sequ.
g) conf. STRYK *de iur. libell.* A. B. CARPZOV. *de clausul. libell.*

TIT. IX.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

§. LXXIII.

DIxi, libellum vel esse *conuentionalem*, vel *reconuentionalem*, (§. LXIX. 3.) adeoque proxima est *reconuentionum*, seu mutuarum petitionum materia.* Est vero reconuentio: *Mutua litigantium coram eodem iudice petitio.* Connexio. Quid reconuentio?

* Est quidem & tunc mutua petitio, vbi reus actorem in alia caussa in proprio foro conuenit; de qua vero hic non agitur.

§. LXXIV.

Est vel *propria*, quae ante litem contestatam instituta, effectu *simultanei processus* gaudet; *b*) vel *impropria*, quae post litem contestatam proponitur, & saltem *prorogationem iurisdictionis* necessariam operatur. *i*) Diuisio.

§. LXXV.

Circa hunc titulum probant leges & canones axioma: Cuius in agendo actor seruat arbitrium, eum & contra se habere iudicem non dedignari debet. *k*) Axioma.

§. LXXVI.

Exinde sequitur: 1) vt quilibet aduersarium suum in *conuentionis foro* reconuenire possit: 2) vt id locum habeat, siue *ordinarius* sit iudex, siue, ad *instantiam* reconuenti, Reconuentionis natura.

(C) 5 *dele-*

b) c. 1. X. *de mut. petit.*
i) c. 3. *de rescr. in 6.* c. 2. X. *de ord. cogn.*
k) c. 1. C. 3. *qu.* 1. c. 1. & 2. X. *de mut. petit.*

delegatus datus fuerit: *l*) 3) vt nec coram *arbitro*, nec 4) coram *adpellationis iudice* institui possit: *m*) nisi 5) tantum *extraiudicialis adpellatio* mota fuisset: *n*) 6) vt locum habeat in *omni caussa*, speciatim non prohibita: *o*) 7) vt prohibita sit in totum α) in *criminalibus*, *p*) β) in *spiritualibus* coram laico, *q*) γ) in *spolio*, nisi rursus de alio spolio; *r*) (§. CXIV. sequ.) δ) in aliis caussis *summariis* quoad effectum *simultanei processus*: 8) vt *requisita* ordinarii *libelli*, (§. LXXII.) etiam hic obseruanda sint.

TIT. X.

DE LITIS CONTESTATIONE.

§. LXXVII.

Connexio.

ACtione per libellum proposita, (§. LXXI.) reus, si nullas vel non fundatas *dilatorias*, nec *peremtorias* litis ingressum impedientes, (§. CXC. seq.) habeat, ad caussam tenetur respondere, inde *litis contestatio* necessaria, quae est: *Responsio seu contradictio rei, super petitione actoris, animo litem contestandi facta.* *s*)

Litis contestatio quid sit?

l) c. 1. X *eod.* c. 3. *de rescr. in* 6.
m) c. 6. X. *de arbitr.* c. 59, *de adpell.*
n) c. 1. *de elect. in* 6.
o) c. 1. & 2. X. *de mut. petit.*
p) c. 1. C. 3. *qu.* 11.
q) c. 2. X. *de iudic.* c. 21. X. *de iur. patron.*
r) c. fin. X. *de ordin. cognit.*
s) conf. c. 54. X. *de elect.* c. vn. *de Lit. contest.* c. 4. X. *de dol. & contum.*

§. LXXVIII.

Hinc fluunt axiomata: I. Reus semper contradicit intentioni actoris. II. Contradicit animo litem contestandi. III. Fit sic professio iudicii vtrimque suscepti. Axiomata.

§. LXXIX.

Quum itaque in litis contestatione reus semper contradicat intentioni actoris, (§. LXXVIII. 1.) exinde patet: 1) eam semper esse *negatiuam*, adeoque 2) diuisionem illius in *adfirmatiuam* & *negatiuam*, cum aliis similibus, esse inuentum doctorum: 3) sufficere de iure ciuili ac canonico *generalem contradictionem*: *t)* indeque 4) vsum *positionum* ad declarandam generalem contradictionem inualuisse: *u)* 5) generalem contradictionem autem iure Imperii reprobatam, & *specialem* introductam fuisse. *x)* Quotuplex sit litis contestatio?

§. LXXX.

Quumque reus contradicat animo litem contestandi, (§. LXXVIII. 2.) consequens est: 1) vt vel *ipsi rei*, vel nomine eorum *procuratores*, *tutores*, *syndici*, *aduocati* litem contestari possint: *y)* 2) vt animus colligatur *ex verbis* ad litem contestandam aptis: quum 3) nec nuda *facti narratio*, nec 4) oppofita *ex-* A quibus & quomodo fiat?

t) c. 6. X. *de iuram. cal.*

u) STRYK *Vs. modern. Pand. tit. de int. in iur. fac.* §. 41. *sequ.*

x) Rec. Imp. de ao. 1654. §. 37.

y) c. 15. X. *de restit. spol.* c. 6. X. *de iur. cal.* c. *vn.* X. *de lit. cont.* c. 62. *de adpell.*

exceptio peremtoria litis conteſtationem inferat: *z)* ς) vt proinde *per errorem* aduocati facta litis conteſtatio *reuocari* poſſit. *a)*

§. LXXXI.

Vbi & quando fieri debeat.

Quum denique ſit iudicii vtrimque ſuſcepti profeſſio, (§. LXXVIII. 3.) ſequitur: 1) vt fieri debeat coram *iudice competente: b)* 2) vt facienda ſit intra *terminum* a iudice praefixum: *c)* 3) vt tamen hodie in primo termino lis vel *pure*, vel *euentualiter* conteſtanda ſit, niſi 4) reus *fori declinatorias* (§. CXCII. ſeq.) allegare queat: *d)* ς) vt contradictio talis in omni cauſſa etiam *ſummaria* neceſſaria ſit; licet 6) ibi etiam minus *ſollemnis* ſufficiat; *e)* (§. CCLXIII.) 7) vt proinde varia effecta producat, adeoque α) perpetuet *iurisdictionem* & *actiones*; *f)* β) prohibeat *innouationem*; *g)* γ) interrumpat *praeſcriptionem*; *h)* δ) faciat in perſonalibus rem *litigioſam*; *i)* (§. XXXVIII. 7.) ε) conſtituat poſ-

Effecta eius.

z) c. 2. *de lit. cont* in 6.
a) c. 62. X. *de adpell.*
b) c. 4. X. *de iudic* c. 3. X. *de conſuet.*
c) c. 4. X. *de except.*
d) Rec. Imp. *de ao.* 1654. *§.* 37. *&* 40. STRYK *de lit. cont. euent.*
e) conf c. 1. X. *vt lit. non cont.* BLASIVS ALTIMARVS *de nullit. ſentent.* P. II. *qu.* 312. *nr.* 3. *ſequ.*
f) c. 19 X. *de off iud. deleg.* L. *vlt.* C. *de præſcr.* 30. *ann.*
g) tit. C. *vt lit. pend. nihil. innou.*
h) c. 9. C. 16. *qu.* 3.
i) L. 2. C. *de reb. litig.*

possessorem in *mala fide*; *k)* ζ) inducat *nouationem*; *l)* *n)* excludat exceptiones *dilatorias*. *m)* (§. CXCII.)

TIT. XI.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

§. LXXXII.

Connexio.

QVandoque ex pruritu quodam partes litigant, ad quam malitiam compescendam *iuramenta malitiae*, etiam in exordio litis praestanda, introducta fuerunt. *n)* Est vero iusiurandum calumniae: *Religiosa adseueratio de caussa bona fide suscepta & deinceps prosequenda*. *o)*

Quid iusiurandum calumniae.

§. LXXXIII.

Diuisio.

Sic itaque malitiae suspicionem a se remouent litigantes. Hoc vel faciunt intuitu *totius litis* vel ratione *quorundam punctorum*; inde in *generale* dispesci solet & in *speciale*.

§. LXXXIV.

Axiomata.

Inde notanda axiomata: I. Iusiurandum calumniae est iusiurandum legale. II. Praestant illud litigantes. III. Quaedam personae sunt exemtae.

§. LXXXV.

k) L. 10. C. *de adquir. rer. poss.*
l) L. 11. & 29. ff. *de nouat.*
m) L. 19. C. *de probat.*
n) L. 1. C. *de iureiur. propt. calumn.* c. 2. §. *fin. de iuram. cal. in 6.*
o) conf. VMMIVS *Proc. disp.* 12. §. 7.

§. LXXXV.

Quando praestandum?

Quum itaque sit iusiurandum legale, (§. LXXXIV. 1.) sequitur: 1) vt *partes* non solum illud exigere possint, sed & 2) *iudex* ex officio illud iniungere queat: *p*) 3) vt iudex illud etiam ex caussa *remittere* possit: 4) vt tamen, vbi receptum est, *partes* illud sibi *remittere nequeant:* 5) vt de reliquo, vbi *omissum* fuit, processum non vitiet: *q*) 6) vt proinde *abrogari* etiam possit: *r*) 7) vt haec etiam in *speciali* iuramento malitiae quadantenus obtineant.

§. LXXXVI.

A quibus.

Quumque illud praestent litigantes, (§. LXXXIV. 2.) consequens est: 1) vt illud iniunctum *recusari* nequeat, nisi actor actione cadere, reus pro confesso haberi velit: *s*) 2) vt omnis etiam *vniuersitas, clericus*, in propria caussa illud praestare teneatur: *t*) 3) vt perinde sit, siue in *propria persona*, siue per *procuratorem*, speciali mandato instructum, praestetur: *u*) 4) vt praestari debeat in *omnibus caussis*, tam in prima, quam secunda instantia: *x*) adeoque & 5) in *criminalibus* & *spir.*

In quibus caussis.

p) c. 1. *de iuram. cal. in 6.*
q) vid. STRYK *de remiss iur. cal.*
r) vid. ESPEN. *iur. eccl.* P. III. *tit.* 7. c. 4. *nr.* 4. seq. GAILIVS *Lib.* 1. *Obs.* 87.
s) c fin. §. *fin.* X. *de iuram. cal.*
t) c. 4. 5. *& vlt.* X. *de iuram. cal.* c. 2. *eod. in 6.*
u) c. vlt. *de iur. cal. in 6.* GVNDLING. P. IV. *art.* 3.
x) c. 1. *de iuram. cal. in 6.*

ſpiritualibus: y) 6) vt *ſpeciale*, lite pendente, in quacunque parte ſuper puncto quodam & a parte *peti*, & a iudice *iniungi* posſit.

§. LXXXVII.

Quum denique quaedam perſonae exemtae ſint, (§. LXXXIV. 3.) ſciendum eſt, id tunc in quibusdam obtinere, vbi *officii* ratione ad iudicium proſiliunt, adeoque immunes eſſe 1) *clericos*, cauſſas eccleſiae agentes: *z)* 2) *conſiliarios Principum*, horum cauſſas defendentes: *a)* 3) ex vſu fori *aduocatos fiſci*. Qui ab illius præſtatione exemti?

TIT. XII.

DE DILATIONIBVS.

§. LXXXVIII.

Citatis ad iudicium, deliberatoriae induciae ſunt concedendae, adeoque de *dilationibus* differendum erit. Sunt vero dilationes: *Tempora ad actum iudicialem peragendum deſtinata. b)* Connexio. Quid dilatio?

§. LXXXIX.

Sunt 1) vel *conuentionales*, vbi partes ſibi inuicem prorogationem concedunt; vel *lega-* Diuiſio.

y) c. 2. X. *de itr. cal.* c. 1. §. *fin. eod. in 6.*
z) c. 1. X. *de iuram. cal.*
a) Rec. Imp. *de ao.* 1654. §. 43. Illuſtriſſ. comes de LINAR *diſſ. de iuram. cal.*
b) c. 1. *ſeqq. de dilat.*

legales, ſi ab ipſa lege indulgentur: 2) vel *iudiciales*, ob actum iudicialem; vel *extraiudiciales*, ad actum extra iudicium peragendum conceſſae: 3) iudiciales rurſus in *legales* & *arbitrarias*, a iudicis arbitrio pendentes, diſpeſcunt, de quibus hic potisſimum loquimur.

§. XC.

Axiomata. Notanda de his axiomata: I. Dilatio concedenda eſt, vt praeparatae in iudicio partes comparere queant. II. Spatia dilationum ſunt vt plurimum arbitraria.

§. XCI.

Citatis deliberatoria dilatio indulgenda. Ex priori ſequitur, 1) vt *conueniens terminus* citatis ad cauſſam aut actum peragendum adſignari debeat: 2) vt, ob nimis *breuem*, adpellationi; *c*) ſaltem 3) *exceptioni* anguſti termini locus ſit: (§. CXCIII.7.) 4) vt proinde pro qualitate variorum in iudicio expediendorum actuum etiam *varia dilatio* detur. *d*)

§. XCII.

Sunt vt plurimum arbitrariae. Ex poſteriori conſequens eſt: 1) vt a iudice etiam *legales* ex iuſta cauſſa *arctari* & *prorogari* poſſint; *e*) niſi 2) a lege *praeciſe* praeſcriptae fuerint, vt nulli mutationi obnoxiae eſſent: 3) vt *vlterior dilatio* tertia aut quarta, absque ſollemnitate legali, vix concedenda

b) c. 1. *ſeqq. de dilat.*
c) c. 1. X. *de dilat.*
d) CORVINVS *inſtit. iur. can. Lib.* III. *tit.* 15. §. 4.
e) c. 15. X. *de ſent. & re iudic.* c. 57. X. *de adpell.*

cedenda sit: *f)* 4) vt in quibusdam caussis non facilis esse debeat iudex, ad *praecludendam* partem.

TIT. XIII.

DE FERIIS.

§. XCIII.

OMnium litium dilationes & prorogationes sunt *feriae*, referunturque inter iustas caussas, quae a contumacia excusant. Sunt vero feriae: *Dies, qui a forensibus negotiis dant vacantiam. g)* Connexio. Quid feriae

§. XCIV.

Sunt autem, 1) aliae *diuinae*, & religioni & cultui diuino dicatae, (P. I. §. DCXIV.) aliae *humanae*, hominum negotiorumque caussa institutae: 2) aliae *sollemnes*, seu *ordinariae*, quae certo spatio quotannis recurrunt; aliae *repentinae*, quae caussa aliqua vrgente extra ordinem indicuntur: 3) aliae *mobiles*, quae pro diuersitate decursus singulorum annorum variant; (P. I. §. DCXIII.) aliae *immobiles*, quae eodem die singulis annis redeunt: 4) aliae *plenae*, quae totum diem feriatum faciunt; aliae *minus plenae*, vbi per aliquas saltem horas feriatus est. Diuisio.

(D) §. XCV.

f) c. fin. X. *de test.* R. I. *de ao.* 1654. §. 50.
g) c. *vlt.* X. *de feriis.*

§. XCV.

Axiomata. Notanda de illis axiomata: I. Feriae dant vacationem a negotiis forensibus. II. Diuinae cultui diuino sunt dicatae: III. Humanae hominum caussa sunt inuentae.

§. XCVI.

Quis ferias indicat? Quum itaque feriae dent vacationem a negotiis forensibus, (§ XCV. 1.) sequitur: 1) vt ius adornandi ferias ad *summam potestatem* spectet: 2) vt, quum *Pontifici* suprematus per vniuersum orbem competat, (P.I. §. CCLXXXV. 1.) in diuinis vero liturgia occurrat, (P.I. §. DCXIV.) ille *vniuersales* ferias diuinas indicere possit: *h)* 3) vt *Episcopi* ea, quae ad politiam ecclesiasticam pertinent, adornare, (P.I. §. CCXLVIII.) ipsam liturgiam mutare, (P.I. §. DCXV.) & in *sua dioecesi*, dies festos indicere queant: *i)* 4) vt *Principibus* secularibus hic nihil iuris competat, quam quod iam indictas ferias *obseruari praecipere*; sed 5) *humanas* pro lubitu adornare possint: *k)* 6) vt tamen id inter Protestantes etiam *Princeps* circa diuinas ferias disponat, (P.I. §. XCII. 5.) *l)* & quidem 7) citra vllum concursum *ministerii*: 8) vt ex hac de feriis dispositione etiam ius *reformandi calendarium* dependeat: 9) vt Princeps circa ea, quæ alias diebus feriatis prohibita sunt, *dispensare* possit: (P.I. §. DCXXI.***) 10) vt

h) CONF. BVTRIO *ad* c. *fin.* X. *de fer. nr.* 17.
i) GONZALEZ TELLEZ ad c. *fin.* X. *de fer. nr* 18.
k) WIESTNER *instit. iur. can. tit. de fer. nr.* 6.
l) I. S. STRYK *de iur. Sabb.* c. 2.

10) vt proinde eo magis *repentinas* & *humanas* ferias indicere & *determinare* queat.

§. XCVII.

Quum deinde feriae diuinae cultui diuino sint destinatae, (§. XCV. 2.) consequens est: 1) vt tunc silere debeat *strepitus forensis*, (P.I.§ DCXIV.ε) omnesque actus iudiciales, iis diebus explicati, *ipso iure nulli* sint, *m)* nisi α) *sine caussae cognitione* peragi possint; aut β) *pietas*, vel γ) *necessitas* aliud suadeat: *n)* 2) vt nequidem partes sacris feriis *renuntiare* possint: *o)* 3) vt *citatio* ad talem diem facta ipso iure nulla sit: *p)* 4) vt his diebus etiam *operae manuales*, cum aliis, quae cultum diuinum *turbant*, quiescere debeant: (P. I. §. DCXIV. α seq.) * 5) vt tamen haec de *pleniis* feriis intelligenda sint. Quid feriis diuinis liceat?

* Feriae sacrae computantur *de vespera in vesperam*, more iudaico, id quod de ipsa feriarum celebratione intelligendum, conf. c. 1. & 2. X. *de fer.*

§. XCVIII.

Quum denique feriae humanae hominum caussa sint introductae, (§. XCV. 3.) facile patet: 1) eas quoque coniunctas esse cum *iustitia*, siue iudex ferias habeat, siue litigantes: *q)* 2) speciatim ferias *messium* & *vindemiarum* omnibus prodesse: 3) *cognitio-* Quid humanis?

m) c. fin. X. *de fer.*
n) CORVINVS *inst. iur. can.* L. III. *tit.* 16. §. 10 *seq.*
o) c. fin. X. *de fer.*
p) WIESTNER *cit. loc. nr.* 28 *seqq.*
q) LAVTERBACH *diss. de feriis* § 12.

nes & *sententias*, tempore feriarum publicatas, nullas esse: 4) *partes* tamen annuente iudice his feriis *renuntiare* posse: *r*) 5) illa, quae *moram non ferunt*, valide his diebus expediri. *

* Dies iuridici computantur ab *ortu solis* vsque *ad occasum*. Quandoque etiam feriae profanae & repentinae, immo certi dies *de media nocte in mediam noctem* computari solent. WESEMBECIVS *ad* C. *tit. de fer. nr. 25.*

TIT. XIV.

DE ORDINE COGNITIONVM.

§. XCIX.

Connexio.

SIcuti dilationes & feriae remoras iniiciunt, quo minus citius in caussa progredi iudex possit; ita etiam quaestiones *incidentes*, quas feruor litigantium excitat, caussae principalis decisionem remorantur, adeoque, quo ordine hic procedendum sit, circumspiciendum est. Est quippe ordo cognitionum: *Dispositio cognitionum, qua vnum iudicium alteri anteponitur.*

Quid ordo cognitionum?

§. C.

Axioma.

De hoc ordine notandum, quod tunc respiciendus sit: vbi plures quaestiones aut actiones a litigantibus in iudicium deducuntur; & vbi caussarum, aut fori, in discussione earum, ratio haberi solet.

§. CI.

r) c. 3. & fin. X. *de fer.* c. 12. X. *de for. comp.* c. 15. X. *de sent. & re iudic.*

§. CI.

Hoc ipsum autem cum contingat I. Si caussae *principalis* & *praeiudicialis* concurrunt, in eodem processu, tunc prius decidenda venit praeiudicialis. *s*) Idem etiam obtinebit, si *incidens* caussa alia ratione, ad principalis *decisionem viam parat*, licet praeiudicialis proprie dici nequeat. *t*)

Præiudicialis caussa & incidens, contingens principalem, praeponenda.

§. CII.

II. Occurrunt quaestiones se *non contingentes*, *ciuiles*, & tunc *α*) proponuntur vel per modum *conuentionis*, vbi separato processu quaelibet tractatur, nisi alterius conuentio super spolio instituta fuerit; *u*) (§. CXVIII.) vel *β*) vna per conuentionem, altera per *reconuentionem* proponitur, de quo concursu iam dixi; (§. LXXIV. sequ.) vel *γ*) vna per conuentionem, altera per *exceptionem* in iudicium deducitur, & tunc iuxta diuersam exceptionis indolem iudicandum, simulque vtrum *priuilegiata* sit exceptio, respiciendum est. *x*)

Non contingentes ciuiles vel proponuntur,
α) per conuentionem.
β) Reconuentionem.
γ) Exceptionem.

§. CIII.

III. Concurrunt caussae *criminales*, vel inter se, vel cum ciuili. Priori casu *maior minori* praeponitur; posteriori *criminalis ciuili* praefertur, nisi criminalis *decisio ex ciuili* pendeat. *y*)

Ordo in criminalibus caussis.

s) c. 1. X. *de ord. cognit.*
t) conf. STRYK *de causs incid.*
u) c. fin. X. *de ordin. cognit.*
x) conf. HERTIVS *de ord. causs. in iudic.*
y) c. 3. & 4. C. 3. *qu.* 11. L. 1. *de adpell.*

§. CIV.

Aliquando quaestio incidens in diuerso iudicio tractatur.

IV. Ratio denique habenda est *fori*, puta, si *incidens* caussa ad alterius fori decisionem spectet. Tunc si in caussa seculari incidenter emerserit *ecclesiastica*, iudex secularis de ea cognoscere nequit, sed iudex ecclesiasticus prius eam decidet; *z)* quodsi vero caussae ecclesiasticae incidat ciuilis, iudex ecclesiasticus de vtraque cognoscere potest. *a)*

TIT. XV.

DE PLVS PETITIONIBVS.

§. CV.

Connexio, & quid plus petitio.

REmoratur etiam iudicium *plus petitio*, vbi scilicet actor a reo vel *re*, vel *caussa*, vel *loco*, vel *tempore plus petit*. Olim caussa propterea cadebat; *b)* sed alios modos coërcendi inuenit ius canonicum.

§. CVI.

Quomodo plus petitio coerceatur.

Sic *re plus petens*, vbi aduersarius verum debitum agnoscit, in *expensas* condemnatur: *c)* *Caussa plus petens*, vbi reus rursus paratus est, praestare, quod promisit, *triplum expensarum* & *omne damnum*, quod reus ex actione tulit, praestare tenetur: *d)* *Loco plus petens* tenetur, *quanti interest* conuento loco non soluisse: & denique *tempore plus petens* aduersario

z) c. 5. & 7. X. *qui fil. sint legit.*
a) c. 2. X *de conug. seru.* c. 1. X *qui fil. sint legit.*
b) §. 33. *Inst de act.*
c) c. vn. X. *de plus petit.*
d) §. 33. *Inst. de act.*

ſario concedet *duplicatas inducias*, nec denuo illum conueniet, niſi *expenſis* reſtitutis. *e)* Effugiet vero actor poenas, ſi ante litis conteſtationem a plus petitione deſiſtit.

§. CVII.

Ex vſu vero plerorumque iudicibrum, vbi loco & tempore plus petitur, reus *ab inſtantia*, refuſis *expenſis*, abſoluitur, & integrum eſt actori, eum in debito loco & tempore rurſus conuenire. Qui cauſſa plus petit, *expenſas* erogatas refundere tenetur, nec liberatur, licet ante actionem a plus petitione deſiſtat. *f)* Vſus hodiernus.

TIT. XVI.

DE CAVSSA POSSESSIONIS ET PROPRIETATIS.

§. CVIII.

PLures etiam obueniunt quæſtiones (§.C.) vbi cauſſa poſſeſſionis & proprietatis, ſeu *poſſeſſorii* & *petitorii* ſimul mouetur, aut haec remedia cumulantur; * quo caſu denuo ordo in cognitione obſeruandus eſt. Eſt vero poſſeſſorium: *Vbi de facto poſſeſſionis* vel *antiquiori & minus vitioſo*; vel *de vltimo actu quiete exercito quæritur*. Petitorium autem eſt: *Vbi ſuper dominio controuerſia mouetur. g)* Connexio. Quid poſſeſſorium? Quid petitorium?

e) c vn. X. *de plus petit.*

f) conf. FABER *in Cod.* L.III. *tit.* 9. CARPZOV P.I. C 3. d. 12.

g) conf. Ill. BOEHMER *diſſ de rem poſſ ord & ſumm.* Excell. LEYSER *diſſ. de hodiern. poſſeſſ iud. faci.* B. COCCEIVS *diſſ. de his, quae facti ſunt.*

* Cumulatio horum remediorum incognita iure ciuili. Instituto petitorio recursus quidem in mundo erat ad possessorium, sed non aliter, nisi *dimisso petitorio*. L. 18. ff. *de vi & vi armat.* L. 3. C. *de interd.* In alia iuit Pontifex, cum Glossatore Martino, *cumulationem* quodammodo admittens c. 5. X. *de caus. poss.* quae sententia in praxi triumphat.

§. CIX.

Axiomata.

Ratione horum remediorum notanda axiomata: I. Cumulatio possessorii & petitorii regulariter admittitur. II. Cumulari etiam potest possessorium ordinarium cum summario. III. Facta cumulatione prius in possessorio, dehinc in petitorio pronuntiatur. IV. Qui saltem possessorio egit & succubuit, potest adhuc agere petitorio.

§. CX.

Quousque possessorium cum petitorio cumulari possit.

Quum itaque hodie regulariter possessorium cum petitorio cumulari possit, (§. CIX. 1.) facile patet: 1) id saltem obtinere in possessorio *adipiscendae* & *recuperandae*, non vero recte in *retinendae*: *h)* 2) admittendam tamen esse & hic cumulationem, α) si actor *alternatiue* petitionem formet, vt vel possessor vel dominus declaretur: *i)* β) si *confessoria* cum *retinendæ remedio* cumulata fuerit, quum confessoria etiam possessori competat: *k)* 3) cu-

h) CARPZOV P. II. C. 7. d. 10.

i) III. BERGER *Oecon. iur.* L. IV. *tit.* 30. §. 5. *not.* 12.

k) SCHILTER *exerc.* XVIII. §. 44.

3) cumulationem tunc saltem procedere, si α) possessorium & petitorium coram *eodem iudice* institui potest; β) si ante *conclusionem* in caussa, aut γ) post eam ex *iusta* aliqua *caussa* fiat. *l)*

§. CXI.

Quum deinde & ordinarium cum summario cumulari possit, (§.CIX.2.) sciendum est: 1) summarium dici: *vbi sine longo litis sufflamine saltem inquiritur, quis, quomodocunque praesentem possessionem docere possit: m)* 2) ordinarium vero esse: *Vbi de antiquiore & qualificata possessione disputatur.* * *n)* 3) recte proinde petere posse actorem, vt in *ordinario* tamdiu *defendatur*, donec reus in *petitorio aliud euicerit*; praetereaque pro *praesente possessore* declaretur: *o)* 4) inde profluxisse *cumulationes aliorum remediorum. p)*

Et summarium cum ordinario.

* Summarium, quatenus pro *prouisionali* quodam remedio sumitur, nec a iure communi exorbitat. Formam vero suam perfectam demum ex ordinatione *cameralis iudicii* accepit.

§. CXII.

Quumque porro facta cumulatione prius in possessorio, dehine in petitorio pronuncietur, (§.CIX.3.) sciendum est: 1) hoc etiam

Effectus cumulationis possessorii & petitorii.

l) CORVINVS *instit. iur. can.* L. III. *tit.* 19. §. 8.
m) MEVIVS P. I. *dec.* 139.
n) Ill. BERGER *El. Proc. Poss.* §. 1.
o) Ill. BERGER *cit. loc.* §. 41.
p) BRVNNEMANN *de conc. & cumul. act.*

iam tunc fieri, vbi *prius in petitorio executio* decernenda est: *q)* quum 2) ex *definitione possessorii* peculiaris effectus quoad *praeteritum* fluere possit; 3) iudicem tamen *seorsim* & prius de *possessorio* pronuntiare, & *proprietatis* caussam vlteriori deductioni reseruare posse.

§. CXIII.

Quarenus, qui in possessorio succubuit, petitorio agere possit.

Quum denique in possessorio succumbens adhuc petitorio agere possit, (§ CIX. 4.) notari debet: 1) petitorium cum effectu institui non posse, nisi sententiae in possessorio latae *plene* quis *satisfecerit. r)* Petitorium in eodem iudicio ob caussae *continentiam* (§. XXVIII.) instituendum esse, nisi α) iudex petitorium coram se intentatum aliis *delegare* congruum ducat; aut β) ipsa necessitas *diuisionem continentiae caussae* exigat, puta, si petitorium caussam ecclesiasticam concernat. *s)*

TIT. XVII.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

§. CXIV.

Connexio.

VIdimus cumulationem possessorii & petitorii: verum quum interdictum *vnde vi*, seu remedium *recuperandae possessionis* non solum quaedam singularia iure canonico acce-

q) c. 6 X *de causs. possess.*
r) CARPZOV *Lib.* I. *Resp.* 76.
s) conf. GAILIVS *Lib.* I. *Obs.* 38.

ceperit, verum etiam cum proprietatis caussa varie *concurrat*; speciatim de *spolio* eiusque *concursu* cum petitorio agi debet.

§. CXV.

Est vero spolium: *Omnis iniusta possessionis priuatio. t)* Quum vero haec priuatio fieri possit vel *cum* vel *sine vi*; inde spolium diuidi solet in *qualificatum* & *simplex*; de quo hic potissimum sermo est. Quid spolium? Diuisio.

§. CXVI.

Notanda de illo axiomata: I. Spolium cadit in omne id, quod possidetur. II. Possumus de eo conqueri conueniendo, reconueniendo, excipiendo. Axiomata.

§. CXVII.

Ex priori intelligimus: 1) spolium committi non solum in rebus *immobilibus* & *mobilibus*, quorum intuitu vera possessio datur; sed & 2) vbi quis rerum *incorporalium* & iurium vsu, quorum intuitu quasi possessio adest, priuatus fuerit: *u*) 3) spolium per se non imputare *infamiam*, aut *maculam*, sed *caussam* eius. *x)* 4) Spolium etiam committere *iudicem*, vbi praetermisso iuris ordine quempiam suo iure priuat: *y)* nec non 5) qui spolium *mandauit*, aut 6) suo nomine factum Varie spolium committitur.

t) c. 7. & 9. X. *de restit. spol.* c. 3. C. 3. *qu* 1.
u) ZIEGLER *ad* c. *redintegr.* 6.
x) CARPZOV L. I R. 3. *nr.* 3.
y) c. 7. X *de restit. spol.* STRYK *diff. de facto iud. de facto* c. *vlt.*

ctum *ratum habuit*, aut 7) rem a ſpoliatore *accepit*. *z)*

§. CXVIII.

Qua ratione de eo experiatur.

Ex poſteriori notari debet: 1) ſpolio per modum *actionis* propoſito, ſummarie rem tractari, nec 2) *reconuentionem*, niſi ſuper alio ſpolio, *a*) nec 3) *exceptionem*, quae petitorium tangit, hic reſpici; *b*) niſi 4) actor *conſentiat*, vel alia *iuſta cauſſa* ſuadeat, ſpoliatum ante omnia reſtituendum haut eſſe: *c*) 5) ſpolio per *reconuentionem* propoſito, vtramque cauſſam ſimul tractari: (§. LXXIV.) *d*) 6) illo per *exceptionem* propoſito, hoc eo effectu fieri, vt reſpondere actori ſpoliatus non teneatur, priusquam *reſtitutus* ſit: *e*) dummodo 7) exceptio haec *intra XV. dies* probata fuerit. *f*)

TIT. XVIII.

DE CONTVMACIA.

§. CXIX.

Connexio.

AD accidentalia proceſſus pertinet *contumacia*, quae quum iudicium tam in principali, quam incidente cauſſa remorari poſſit,

z) c. 15. & 18. X. *de reſtit. ſpol.*
a) c. fin. X. *de ordin. cognit.*
b) c. 1. 2. 3. 5. 6. X. *de reſtit. ſpol.*
c) GABRIEL *de reſtit. ſpol.* L. V. *Concl.* 1.
d) c. 2. X. *de ordin. cognit.*
e) c. 2. X. *eod.* Clementin. *vn. de cauſſ. poſſ.*
f) c. 1. *de reſtit. ſpol. in* 6.

posſit, proxime enucleanda venit. Eſt autem contumacia: *Inobedientia, vbi litigantes & citati, vel non comparent, vel illud haut agunt praeſtantque, quod praeſtare & agere debent.* g) Quid contumacia?

§. CXX.

Eſt contumacia vel *vera* & *qualificata*, vel *praeſumta* & *ſimplex*. Illa eſt: *Vbi conſtat de intentione & dolo inobedientis*; haec vero: *Vbi quis propterea quod non comparuerit, vel id, quod agere debebat, omiſerit, pro contumaci tantisper habetur, donec ſe purgauerit.* Diuiſio.

§. CXXI.

Hinc fluunt axiomata: I. Contumax eſt, qui non in ius venit conſtituto die, aut ibi peragenda non agit. II. Contumacia varie coërcetur. III. A poena contumaciae excuſant iuſtae cauſſae. Axiomata.

§. CXXII.

Quum itaque contumax ſit, qui non in ius venit conſtituto die, aut ibi peragenda non agit, (§.CXXI.I.) inde patet: 1) contumaciam committi poſſe vel ab *actore*, vel *reo*, vel *teſtibus*: 2) vt quis contumax dici poſſit, varia requiri, nimirum α) eum *legitime* vocatum; *h)* β) vocationem *inſinuatam*; γ) terminum cum dilatione *elapſum*; *i)* δ) contuma- Quis & quando contumax dici poſſit?

g) c. 5. X. *de temp ordin.* c 1. §. *fin. de appell. in 6.*
h) c. 1. X. *de dol. & contum.*
i) c. 6. X. *eod.*

tumaciam legitime *accusatam*; *k)* & *ε)* vocatum nullo *impedimento* obstrictum fuisse. *l)*

§. CXXIII.

Poena contumaciae.

Quum deinde contumacia varie coerceatur, (§. CXXI. 2.) sciendum est: 1) actoris contumaciam coërceri aliter *ante*, aliter *post litem contestatam*: adeoque *α)* priori casu illi vlteriorem *audientiam* denegari, nec prius admitti, nisi reo *expensas* refuderit, & *cautionem* de lite prosequenda praestiterit; *m)* *β)* posteriori casu *testes* recipi, & ad sententiam definitiuam procedi posse: *n)* 3) *Rei* contumaciam varie coërceri, maxime si citatio saltem *dilatoria* fuerit; (§. XXXIII. 6.) *o)* sed 4) vbi ad *peremtoriam* emanserit, *litem* pro *negatiue contestata* plerumque adsumi: 5) vbi *post litem contestatam* contumax reus est, tunc vel iuxta *probationem* actoris, vel iuxta *confessionem* rei pronuntiari.

§. CXXIV.

Purgatio contumaciae.

Quum denique a poena contumaciae excusent iustae caussae, (§. CXXI. 3.) per se patet: 1) id saltem obtinere in *praesumta*, non autem in *vera* contumacia: *p)* 2) omnem *caussam* videri *iustam*, quae excusat a *dolo* & *con-*

k) MEVIVS P. III. *dec.* 390.
l) c. 6. X. *de dol. & contum.*
m) c. 1. *de dol. & contum. in 6.*
n) c. 3. X. *de dol. & contum.*
o) CORVINVS *instit. iur. can. Lib.* III. *tit.* 21. §. 9.
p) Gloss. ad Clement. 1. *de dol. & contum.* 1. seqq. X *de dol & contum.*

contemtu iudicis, adeoque α) *casum* & *infirmitatem*; β) *vim* maiorem; γ) *officii* rationem; δ) *ferias*, (§. XCVII. 3. XCVIII. 1.) ε) *purgationem moraeconfestim* factam; ζ) *absentiam* innoxiam, aliaque. *q*)

TIT. XIX.

DE MISSIONE IN POSSESSIONEM.

§. CXXV.

Est etiam modus coercendi contumaciam rei, *missio in bonorum possessionem*, quae autem cum per Rec. Imp. & in Saxonia abrogata sit, *r*) licet in quibusdam adhuc locis obtineat, strictim percurrenda erit. Connexio.

§. CXXVI.

Est autem missio: *Modus coercendi contumaciam rei, vi cuius actor iussu iudicis in bona eius ire iubetur.* Quid missio?

§. CXXVII.

Notanda de illa axiomata: I. Fit missio diuersimode, prout lis vel contestata, vel non contestata est. II. Fit aliter in reali, aliter in personali actione. III. Decernitur modo ex primo, modo ex secundo decreto. Axiomata.

§. CXXVIII.

Quum itaque missio diuersimode fiat, prout vel lis contestata, vel non contestata est, (§. CXXVII. 1.) sciendum est: I) *lite contestata* Quatenus post & ante litis contestationem fiat.

q) STRYK *diss. de legit. imped.*

r) Rec. Imp. *de an.* 1654. §. 36. SCHILTER *exerc.* 46. §. 14.

testata contra reum ita procedi, vt actor, vbi iudici nondum de caussa liquet, in rem petitam eo effectu mittatur, vt verus efficiatur possessor, sola *proprietatis* quaestione reo relicta: 2) vbi vero iudici de caussa liquet, ipsa *sententia* pronuntietur: *s)* 3) reum, vbi postea venerit, & *absolutoriam* reportauerit, tamen actori ad refusionem *expensarum* teneri: *t)* 4) *lite non contestata*, semper contra contumacem missionem in possessionem decerni. *u)*

§. CXXIX.

In reali & personali actione.

Quum vero missio aliter fiat in reali, aliter in personali actione, (§. CXXVII. 2.) notari debet: 1) in *reali* actione, quia ibi semper res certa petitur, fieri missionem in rem, ita vt quidem *possessor* efficiatur actor, non tamen intra annum fructus lucretur: *x)* 2) reum intra annum venientem, contumaciam *satisdatione* & *expensarum* refusione purgantem, rem recuperare: *y)* 3) in *personali* actione missionem fieri pro mensura debiti, 1) in *mobilia*, deinde si talia non adsint, etiam in *immobilia*, & tandem in *incorporalia*. *yy)*

§. CXXX.

s) c. 4. X. ibique Glossa *de dol. & contum.*
t) VMMIVS *disp. Proc.* VI. *§.* 3. *nr.* 11.
u) c 5. X. *vt lit. non contest.*
x) c. 1. X. *de eo, qui mitt. in poss.*
y) c. 5. X. *vt lit. non cont.* c. 1. X. *de sequ. poss.*
yy) c. 5. X. *vt lit. non cont.*

§. CXXX.

Quum denique missio, modo ex primo, modo ex secundo decreto, decernatur, (§. CXXVII.3.) tenendum est: 1) primum decretum esse: *primam a iudice iussionem, vi cuius actor ob contumaciam rei in bonorum possessionem custodiae caussa mittitur: z)* 2) hoc aboleri, si postea contumax intra tempus compareat, & praestanda praestet: (§.CXXIX.2.) 3) si non compareat, *secundum decretum* seu secundum iussum iudicis decerni, qui vero quatenus obtinere debeat, ipsi interpretes iuris determinare nesciunt: *a)* 4) secundum iussum interponi α) modo ad *distractionem bonorum*; modo β) *ad dationem in solutum*; modo γ) *ad faciendum actorem dominum*; modo δ) *possessorem. b)* Ex primo & secundo Decreto.

TIT. XX.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

§. CXXXI.

TRadunt iura regulam: *lite pendente esse nihil innouandum*; fit vero innouatio, vbi missio in bona (§. CXXV.) decernitur. Sed quum haec regula, quatenus illa per *exceptiones* non est restricta, per totum proces- Connexio.

(E) sum

z) c. 1. X. *de eo, qui mitt. in poss.*

a) VMMIVS *cit. loc.* §.5. *nr.* 25. CORVINVS *cit. loc. tit.* 22. §. 12. *ibique* BOEHMERVS.

b) VMMIVS *cit. l.* §.6. CORVINVS *cit. l.* §. 14. *sequ.*

ſum ſe diffundat, vſus & ſenſus illius antequam ad reliquas proceſſus partes progreſſus fiat, docendus eſt.

§. CXXXII.

Quid litis pendentia?

Lis vero pendere dicitur: *Ex quo iuſta citatio reo legitime fuit inſinuata,* (§. XXXVIII. 6.) *duratque vſque ad rem iudicatam. c)*

§. CXXXIII.

Axiomata.

Inde fluunt axiomata: I. Litis pendentia oritur ex legitima citatione. II. Producit varios effectus.

§. CXXXIV.

Qualis citatio illam operetur?

Ex priori intelligimus: 1) ad *litis pendentiam* efficiendam deſiderari illa omnia, quae de *legitima citatione* iam obſeruata ſunt: (§. XXXV. ſeq.) 2) litis pendentiam non naſci ex citatione, vbi quis ex L. *diffamari* prouocatur: *d)* nec 3) vbi *ſupplicatio* porrecta, citatio autem nondum exarata fuerit: 4) de reliquo effectus, olim *litis conteſtationi* adſcriptos, hodie recte *citationi* legitimae inſinuatae, ſaltem quoad hunc effectum tribui.

§. CXXXV.

Effecta litis pendentiae.

Ex poſteriori diſcimus: 1) neminem *poſſeſſione* ſua vel quaſi eſſe *priuandum: e)* nec 2) iudicem aut aduerſarium, niſi cauſſae cognitio praeceſſerit, aliquid *innouare* poſſe, quod ipſum per varios articulos ſe diffundit:

c) Clementin. 2. *Vt lit. pend.* c. 28. §. *praeterea* X. *de offic. & pot. iudic. deleg.*

d) MEVIVS P. I. *dec.* 198.

e) c. 1. X. *vt lit. pend.*

dit: 3) actionem iam motam ad *aliud forum* trahi non posse: 4) rem sic fieri *litigiosam:* (§.XXXVIII.7.) *f)* 5) litem decidendam esse secundum *iura*, quae fuere tempore *motae litis: g)* 6) requiri tamen, vt de statu *caussae* vel *rei* satis constet: 7) id, quod innouatum est, statim *reuocandum* esse. *h)*

TIT. XXI.

DE SEQVESTRATIONE POSSESSIONIS ET FRVCTVVM.

§. CXXXVI.

QVum regula de prohibita innouatione exceptiones patiatur, (§. CXXXI.) quale quid in *sequestratione* contingit; deinde ea loco *missionis*, (§. CXXV.) quandoque decerni soleat, ad huius considerationem ducimur. Est vero sequestratio: *Custodia rei litigiosae, decreto iudicis ex iusta caussa alicui demandata,* * *i)* Connexio. Quid sequestratio?

* Plerumque doctores sequestrationem in *conuentionalem* & *iudicialem* diuidunt; sed illa non differt a *deposito*, nec huius loci est.

§. CXXXVII.

Inde fluunt axiomata: I. Sequestratio regulariter est prohibita. II. Vbi locum habet, regulariter circa omnes res, immo personas, decerni potest. III. Datur inde actio sequestraria. Axiomata.

f) c. 3. & 4. X. *eod.*
g) c. fin. X. *eod.*
h) L. pen. & vlt. C. *vt lit. pend. null. lic.*
i) L. 7. §. vlt. ff. *qui satisd. cog.* L. 110. ff. *de* V. S.

§. CXXXVIII.

Quando permissa?

Quum itaque sequestratio regulariter sit prohibita, (§. CXXXVII. 1.) sequitur: 1) vt saltem ex *iustis caussis* decernenda sit, quorsum referunt α) *metum fugae*, β) *dilapidationis*, γ) armorum, δ) *saeuitiarum*, aut ε) vbi alia iusta caussa illam suadeat, *k*) 2) vt, vtrum talis caussa subsit, *caussae cognitione* opus sit: 3) vt regulariter *possessionem* in sequestrem non transferat. *l)*

§. CXXXIX.

In quibus rebus?

Quum deinde regulariter circa omnes, immo & personas, decerni possit, (§. CXXXVII. 2.) est: 1) vt sequestrari possint res *mobiles*, 2) *immobiles*, 3) *iura m)* adeoque & 4) *beneficia* tam ob communes caussas, quam ob contumaciam: *n)* 5) vt sequestrari possint feminae, adeoque α) *vxores* ob maritorum saeuitiam; (P. I. §. DCCLXIII. 6.) β) quandoque si sint *praegnantes*, γ) *puellae* ob *vim* parentum, (P. I. §. DCCXXXIV. 10.) aut si *duo proci* de puella contendunt. *o)*

§. CXL.

Actiones inde resultantes.

Quum denique inde detur actio sequestraria,

k) c. 2 & 3. X. *de sequestr possess.* c. 8. & 13. X. *de restit. spol.* c. 14. X. *de sponsal.* L. 13. §. 3 ff. *de vsufr.*

l) CORASIVS *miscell.* L. III. c. 2.

m) c. 1. & 2. X. *de sequestr. possess.* c. 15. X. *de iudic.* L. 5. C. *quorum appell. non.*

n) Clement. vn. *de sequestr.* c. 2. X. *de dol. & cont.* c. 8. X. *de rest. spol.* LVCA *theatr. verit. & iust. tr. de benef. disc.* 98.

o) c. 4. X. *de spons. duor.* COCCEIVS *de sequestr. femin.*

ria, (§. CXXXVII. 3.) sciendum est: 1) eam demum dari *lite finita: p)* & 2) duplicem esse, *directam* & *contrariam:* 3) illam dari *victori* aduersus sequestrem, hanc *sequestri* aduersus victorem. *q)*

TIT. XXII.
DE CONFESSIS.

§. CXLI.

Connexio.

VIdimus litis contestationem omnem esse negatiuam; (§. LXXIX. 1.) vbi vero aliquid negatur, in quo aduersarius intentionem collocauit, probatione opus est. Probatio autem etiam fieri potest per *confessionem* aduersarii, quae *notorium* seu manifestum inducere dicitur. *r)* Est autem confessio: *Adfirmatio facti, ab ipso faciente, sciente & intelligente, in iure facta.*

Quid confessio?

§. CXLII.

Diuisio.

Diuidunt illam I. in *veram*, quae expressis verbis fit; & *fictam*, quae iure inducitur. II. In *simplicem*, vbi quis aduersarii intentionem *pure* & *sine adiectione* fatetur; & *qualificatam*, vbi aduersarii intentio addita *conditione*, *modo*, aut *alia qualitate* confitetur. *s)*

§. CXLIII.

Axiomata.

Hinc axiomata: I. Is se onerat sua confessione, qui sciens & intelligens factum suum adfirmat in iure. II. Confessus habetur pro iudicato.

p) L. I. *§.* 22. ff. *deposit.*
q) conf. ZIEGLER *de iur. sequestr.*
r) c. *vlt.* X. *de cohabit. cler.*
s) LAVTERBACH *diss. de confess. §.* 54.

§. CXLIV.

Qualis confessio contentem oneret.

Ex priori intelligimus: 1) nocere confessionem tantum ei, qui *confessus est*, non tertio, siue quis crimen confiteatur, siue aliud factum indifferens: *t)* 2) fieri debere eam a *domino litis, maiorenni, sanae mentis*, coram *iudice competente*, praesente *aduersario*, *libere*, *sponte*, *scienter*: *u)* 3) confessionem ab aduersario esse *acceptandam*, sed 4) qualificatam aut *totam rejiciendam*, aut *totam acceptandam* esse: *x)* 5) eam continere debere *certum*, vel *incertum*; *y)* 6) *in continenti*, & vbi 7) per *errorem* facta fuerit, reuocari posse: *z)* 8) nullius momenti esse confessionem repentinam & *calore iracundiae*, aut 9) *extraiudicialiter** factam. *a)*

* Sed si *deliberata* & *specifica* est extraiudicialis confessio ab aduersario *acceptata* & *probata*, cur effectu destituta esse debeat? non video, conf. c.10. X. *de probat.*

§. CXLV.

Eius effectus.

Ex posteriori colligo: 1) iudicialem confessionem habere vim *sententiae*, *b)* ita, vt 2) sententia proprie dicta ferenda haud sit: sed 3) saltem *declaratio*, iudicis super confessione facta, accedere debeat: *c)* 4) dari inde *actionem confessoriam*.

TIT.

t) c. 1. & *fin.* X. *de confess.*
u) CORVINVS *institut. iur. can. Lib.* III. *tit.* 25. §. 5.
x) LAVTERBACH *cit loc* §. 55.
y) c. 2. & 3. X *de confess.*
z) c. 7. X. *de testib. cog.* c *fin.* X. *de confess.*
a) c. 6. X. *de except.*
b) c 7. D. 21.
c) CVIACIVS *Obseruat.* L. XX. c. 30.

TIT. XXIII.

DE PROBATIONIBVS ET PRAESVMTIONIBVS.

§. CXLVI.

QVacunque ratione reus intentioni actoris contradicit, (§. LXXIX.) *probatione* opus est; quae quum varia sit, de ea nunc agi debet. Est autem probatio: *Actus iudicialis, quo iudici de caussa dubia in litem deducta ex idoneis argumentis fides fit.* d) Connexio. Quid probatio?

§. CXLVII.

Diuiditur probatio I. in *artificialem*, vbi argumenta e facti visceribus ingeniose eruuntur; & *inartificialem*, argumentis extrinsecus petitis. II. In *plenam*, vbi plena fides fit iudici; & *minus plenam*, vbi aliquid dubii relinquitur. Hanc subdiuidunt in *semiplena maiorem, semiplenam* & *semiplena minorem.* e) III. In *solemnem*, in qua obseruandus a iure praescriptus modus; & *non solemnem*, quae in qualiquali & quomodocunque facta fide consistit, & *demonstratio* dici solet. f) Diuisio.

§. CXLVIII.

Inde fluunt axiomata: I. Probatione fides fit iudici. II. Probandum factum dubium. III. Fieri debet probatio in iudicio. Axiomata.

d) conf. c. 10. X. *de* V. S.
e) conf. STRYK *diss. de semiplenae probat. exist.*
f) Ill. BERGER. *El. Proc. Exs.* §. 2.

§. CXLIX.

In omni caussa probatio desideratur.

Quum itaque probatione fides fiat iudici, (§. CXLVIII. 1.) consequens est: 1) vt in *omni caussa*, in iudicium deducta, ea necessaria sit: vt tamen 2) in caussis *maioribus* & *arduis* maior & clarior probatio desideretur: *g)* 3) vt ad fidem eiusmodi conciliandam etiam *plures semiplenae* coniungi possint. *h)*

§. CL.

Quid probandum?

Quum deinde probandum sit factum dubium, (§. CXLVIII. 2.) facile inde patet: 1) non probanda esse *iura communia*, quae iudici iam nota esse debent; nec 2) quae *iuris praesumtione* munita sunt; *i)* (§. CLIV.) nec 3) *notoria*; * *k)* nec 4) a parte *confessa*; (§. CXLIV. seq.) sed 5) *facta*, de quibus iudici *non constat*, dummodo si probata fuerint, probanti sint profutura: *l)* adeoque 6) & *consuetudines* (P. I. §. CXXXVI.) & 7) *iura partium*: *m)* 8) probationem debere esse *specificam* & *concludentem*.

* Ita vulgo. Quodsi vero notorium negetur? Illud probandum esse aiunt; & quidem per plures testes. Sed *veritas* potius probanda est, cuius probatio etiam compendiosiori via expediri potest. conf. I. S. STRYK *de notor.*

§. CLI.

g) III. BOEHMER *diss. de caus. mai. & ard.* c. 2. §. 10.
h) MYNSINGER. *Cent.* II. obs. 100.
i) c. vlt. *de restit. in* 6.
k) c. 3. X. *de testib. cog.* c. 9. X. *de accusat.*
l) c. 32. X. *de Simonia.*
m) L. 1. C. *quae sit long. consuet.* L. 5 ff. *de probat.*

§. CLI.

Ex eodem consequitur: 9) vt quicunque intentionem facto superstruit, *factum* illud probare teneatur: 10) vt tunc perinde sit, *adfirmatiua*, an *negatiua* sit propositio:* *n*) 11) vt a probatione immunis sit, qui vel *praesumtionem* pro se habet, vel *possessionem.o)* A quo?

* Sic carere possumus distinctionibus Glossae, inter *negatiuam iuris, facti, qualitatis*, in quibus exponendis alias doctores desudant. CORVINVS *inst. iur. can. Lib.* III. tit. 26. §. 10. *sequ.*

§. CLII.

Quum denique probatio in iudicio fieri debeat, (§. CXLVIII. 3.) sequitur: 1) vt lite demum *contestata*; (§. LXXVII.) 2) coram iudice controuersiae *in iudicio*; 3) intra *tempus* probationi praefinitum, vel a *iudice*, *p*) vel 4) a *lege* peragenda sit: 5) vt, termino hoc elapso, super *desertione probationis* pronuntiari debeat: 6) vt, vbi partes determinationem iudicis anteuertunt, illis, vbi plene non probarunt, *melior probatio* iniungi possit. *q)* Quo loco & tempore?

§. CLIII.

Tandem ex fine probationis (§. CXLVI.) intelligitur: 1) Effectum probationis esse, vt actore probante reus *condemnetur*: 2) actore non probante reus *absoluatur*: 3) vt pro- Probationis effecta.

(E) 5 inde

n) COCCEIVS *de directa probat. negat.* ZOLLIVS de *except. non num. pec. th.* 5. §. 12.

o) L. 11. C. *de petit. hered.* L. 28. C. *de rei vind.*

p) L. 1. C. *de dilat.* c. 4. C. 3. *qu* 3. Rec. Imp. *de ao.* 1654. §. 50.

q) STRYK *de probationis probat. meliori.*

inde iudex de *viribus probationis* iudicare debeat: 4) vt hoc iudicio tunc potissimum opus sit, vbi vterque litigantium probauit, & *collisio* adest. vel α) inter *testium depositiones inter* se; vel β) inter *testium* depositionem & productionem *documentorum*; vel γ) inter *documenta* vtrimque producta: ς) vt tunc quidem respiciendum sit: quis litigantium *meliorem & magis sufficientem* probationem pro se habeat; *r*) in determinando autem hoc ipso consideranda veniat α) testium *qualitas*; β) eorum *depositio*; *s*) γ) vtrum de rebus *antiquis*, aut, δ) quae *scriptura* expediuntur, lis sit, quo casu *documenta* praeferenda; ε) vtrum instrumenta sint *contradictoria*, an saltem *derogatoria*; ζ) quis *principaliter* probare debuerit; η) cuius caussa *fauorabilior*. *t*)

§. CLIV.

Quid praesumtio?

Quum vero a probatione liberent praesumtio & possessio, (§. CLI. 11.) sciendum est, *praesumtionem* nihil aliud esse, quam *coniecturam ductam ab eo, quod fieri vel contingere solet vt plurimum*. *u*) Haec vero coniectura vel a *lege* inducitur, vel ab *homine*. Quae a lege inducitur, vel ita comparata est, vt *probationem contrarii haud admittat*; vel vt *eadem possit elidi*. Prior a doctoribus vocatur

Diuisio.

r) c. 9. X. *de probat.*
s) c. 32. X. *de testib.*
t) Illustr. BOEHMER *diss. de collis. probat.*
u) CVIACIVS *parat.* ff. *de probat.*

tur *iuris & de iure*; posterior praesumtio *iuris*. Hominis praesumtio semper *contrarii probationem* admittit, quamuis si alicuius momenti sit, probandi onere releuet. * *x)*

* Sic supersedere possumus diuisionibus: inter *temerariam, probabilem, violentam, necessariam*. CORVINVS *instit. iur. can.* L. III. t. 30. §. 4. seqq. Dummodo notes, praesumtionem habere *suos gradus* & quandoque saepius, quandoque rarius fallere posse.

§. CLV.

Exinde struo axiomata: I. Praesumtio fundatur rationibus naturalibus generalibus, quae vt plurimum in vita communi contingere solent. II. Quae iuris & de iure est, pro veritate reputatur. Axiomata.

§. CLVI.

Ex priori intelligimus: 1) *naturalia* inesse subiecto, praesumi: 2) *pro regula* praesumi, donec exceptio probata fuerit: 3) in dubio *mutationem* non praesumi: & 4) praesumtionem in *meliorem partem* fieri debere: *y)* 5) *speciales* praesumtiones, cum ex factis oriantur, esse *infinitas*: *z)* 6) admittere talem probationem semper *contrarii probationem*: 7) in *collisione* praesumtionum respiciendum esse: *α)* quae *specialior*, aut *β)* *naturae rei* conuenientior, *γ)* quae *humanior*, *δ)* quae Fundamenta.

x) Excell. HEINECCIVS *ad* ff. P. IV. §. 124.
y) Ill. BOEHMER *iur. Eccl. Prot.* L. II. *tit.* 23.
z) CORVINVS *instit. iur. can.* L. III. t. 30. §. 12. seq.

δ) quae *euidentioribus* instructa *rationibus. a)*

§. CLVII.

Praesumtio iuris & de iure.

Ex posteriori facile intelligis: 1) omnem *probationem contrarii* hic excludi, quae tamen in probatione vera admittitur: *b)* 2) requiri ad illam verba legis *dispositiua*, vbi ex facto quodam *conclusio* hac intentione eruitur, vt *illa se sic*, & non aliter habere debeat: 3) hos, qui hic probationem contrarii admittendam putant, confundere cum hac praesumtione illam, quae *violenta* dici solet.

TIT. XXIV.
DE
TESTIBVS ET ATTESTATIONIBVS.

§. CLVIII.

Connexio.

INter inartificiales probationes (§. CXLVII. 1.) frequentissima illa est, quae fit per testes.

Quid testis?

Est autem testis: *persona fide digna, quae ea de caussa producitur, vt testimonio suo de facto probando fidem faciat iudici.*

§. CLIX.

Axiomata.

Ex hac definitione fluunt axiomata: I. Testes debent esse fide digni. II. Tales coguntur dicere testimonium. III. Dicunt illud in iudicio. IV. An fidem fecerint iudici, modo ex numero eorum, modo ex conditione, attestationibus aliisque circumstantiis iudicatur. §. CLX.

a) III. BOEHMER *diss. de collis. praesumt.*
b) COCCEIVS *diss. de direct prob. negat.* c. 3. § 13.

§. CLX.

Quum itaque testes debeant esse fide digni, (§. CLIX. 1.) inde infertur: 1) vt quidam *absolute inhabiles*; quidam *secundum quid*: 2) in omnibus caussis inhabiles reputari α) *haereticos*, contra orthodoxum productos; c) β) *excommunicatos*, nisi ad cautelam absoluti, aut contra haereticos producti sint; d) γ) *corruptos* & *periuros*; e) δ) *criminosos*, li et saltem accusatio contra illos mota fuerit; f) ε) hos, quos *aetas* aut *insania* arcet; g) ζ) *infames*; h) η) *Iudaeos* & *Paganos* contra Christianum; i) (§. CCLXXXVIII. 15.) ϑ) *viliores* & *pauperes*, quamdiu aliorum est copia. k)

Quidam inhabiles in omnibus caussis.

§. CLXI.

Porro exinde colligitur: 3) quosdam in quibusdam caussis inhabiles esse, puta, illos, quorum interest, alterutrum vincere, l) quorsum referunt, α) qui in *propria* aut *socii* caussa testimonium dicere volunt; m) β) *patrem* in caussa *filii*, & vice versa, nisi quaestio sit de aetate,

In quibusdam caussis.

c) c. 1. X *de haeret.*
d) c. 8. *de sent. excomm. in* 6. c. 38. X. *de testib.* c. 5. *de haeret. in* 6.
e) c. 9 X. *de testib.* c. 18. C. 6. *qu.* 1.
f) c. vlt. X. *de testib.*
g) §. 9. *Inst. de inutil. stipul.* L. 40. §. 1. ff. *de re iudic.* c. 1. C. 4 *qu.* 2. c. 14. C. 3. *qu.* 9.
h) c. 54. X. *de testib.*
i) c. 21. X. *de testib.* L. 21. C. *de haeret.*
k) L. 3. pr. ff. L. 18. C. *de testib.* Nou. XC. c. 1.
l) L. 10. ff. & C. *de testib.* c. 1. sequ. C. 4. *qu.* 4.
m) L. 10. ff. L. 10. & 11. C. *de testib.*

aetate, morte, consanguinitate, matrimonio; γ) *domesticos*; *n)* δ) illos, quibus imperari potest, vt testes fiant; *o)* ε) *laicos* in caussis clericorum *criminalibus* & vice versa; *p)* ζ) *feminas* in criminalibus; *q)* η) *procuratores* & *mediatores* in caussa per illos gesta; *r)* ϑ) *cognatos, adfines, amicos, inimicos*; *s)* ι) quos in *eandem rem* iam testimonium dixisse constat; *t)* κ) *confessionarium* circa ea, quae in confessione reuelata. (P. I. §. DCLXXXVI. 3. sequ.) *u)*

§. CLXII.

Testes cogi possunt ad testimonium dicendum.

Quum deinde testes idonei cogi possint, (§. CLIX. 2.) facile patet: 1) regulariter *neminem*, ac ne magistratum quidem, excusari: *x)* 2) nolentes aut tergiuersantes *cogendos* esse, si 3) vel maxime *iurauerint*, se in caussa testimonium non dicturos: *y)* 4) modum cogendi esse arbitrarium: *z)* 5) hos, qui testes

n) STRYK *diss de domest.*
o) LANCELOTTVS *inst. iur. can.* L. III. t. 14. §. 10.
p) c. 14. X. *de testib.* c. 9. C. 11. *qu.* 1.
q) c. 10. X. *de* V. S.
r) c. 6. X. *de testib.* c. 1. *eod. in* 6.
s) L. 3. pr. ff. L. 5. & 17. C. *de test.* c. 1. C. 4. *qu.* 2. c. 1. 10. & 12. C. 3. *qu.* 5.
t) GVNDLINGIAN. P. IX. *art.* 2.
u) c. 12. X. *de poenit.*
x) L. 21. §. 1. ff. *de test.*
y) c. 1. X. *de testib. cog.* c. 18. X. *de testib.*
z) conf. GONZALEZ *ad* c. 11. X. *de test. cog.* PASSERINVS *in reg. tribun. qu.* 15. *art.* 9.

stes *impediunt*, quominus deponant, puniri: *a*) 6) a *coactione* tamen quosdam *immunes* esse, puta, α) illum, qui antea in ea caussa *iudicis*, *b*) aut β) *aduocati* munere functus est; γ) quos *ius commune* alias a testimonio dicendo *liberat*, ob *sanguinis* nexum, aut *adfinitatis*, *c*) licet & hi, si *veritas aliter haberi nequeat*, cogi possint; *d*) δ) prorsus compelli non posse, immo nec volentem admitti, *confessionarium*. (§. CLXI. *k*) *e*)

§. CLXIII.

Quumque porro testes testimonium dicant in iudicio, (§. CLIX. 3.) consequens est: 1) vt sint a *iudice* parte petente *vocandi*: *f*) 2) vt se sistere debeant *sumtibus producentis*: *g*) 3) vt tunc producendi sint *in iudicio* ab illo, qui probationem suscepit, nisi *domi* vel examinari possint, vel *debeant*: *h*) 4) vt productio fieri debeat intra *terminum probatorium*, si talis praefixus: (§. CLII. 3.) 5) vt ante omnia factum, quod probandum est, succinctis sit includendum *articulis*: *i*) 6) vt etiam *citandus* sit aduersarius, tam ad proponendas

Eorum examen.

a) c. 37. & 46. X. *de testib.*
b) c. 38. C. 2. *qu.* 6.
c) c. vlt. C. 4. *qu.* 2. Excell. HEINECCIVS *ad* L. *Iul. & Pap.* p. 309.
d) c. 8. X. *de testib.* c. 3. & 4. X. *de testib. cog.*
e) CARPZOV *iurispr. consist.* L. III. d. 25.
f) L. 1. §. *vlt.* ff. L. 11. C. *de testib.*
g) c. 11. *de rescr.* in 6.
h) c. 8. X. *de testib.*
i) conf. c. 17. & 42. X. *de testib.*

nendas ſuas *exceptiones*, quam ad *videndum iurare*, & *dandum interrogatoria*: *k*) 7) vt, vbi aduerſarius in receptionem teſtium conſentit, illi *iureiurando* obſtringendi ſint, in praeſentia partium, praemiſſa *admonitione* de vitando periurio: *l*) 8) vt iusiurandum teſtibus *remitti* nequeat, niſi volentibus partibus: *m*) 9) vt poſtea teſtes examinandi ſint *ſigillatim*, non *turmatim*, adhibita debita diligentia, tam ſuper *articulis*, quam *interrogatoriis*: *n*) 10) vt teſtes *praeſentes verbis*, non per ſcripturam reſpondere teneantur: *o*) 11) vt teſtes per illum *corporis ſenſum*, per quem veritas concipienda eſt, deponere, & ſcientiae ſuae cauſſam reddere teneantur: *p*) 12) vt iudex depoſitiones fideliter adnotare, adnotataque teſtibus *praelegere*: *q*) 13) teſtium dicta in monumentum publicum ſeu *rotulum* redigere: *r*) 14) ad petitionem partium rotulum ſollemniter *publicare* debeat: *s*) 15) vt poſt publicationem vlterior teſtium productio quieſcat, etiam quoad *reprobationem directo contrariam*, non vero quoad probationem

k) c. 2. & 41. X. *de teſtib.* GVNDLINGIAN. P. IX. *art.* 4.
l) c. 1. X. *de crim. falſ.* c. 51. X. *de teſtib.*
m) c. 39. X. *de teſtib.*
n) c. 52. X. & c. 2. *de teſtib. in* 6.
o) c. 15. C. 3. *qu.* 9. L. 3. §. 3 *ſequ.* ff. *de teſtib.*
p) c. 27. 33. 37. & 47. X. *de teſtib.*
q) c. 37. X. *de teſtib.* c. X. *de teſt. cog.*
r) c. 43. X. *de teſtib.* R. I. de ao. 1654. §. 52.
s) c. 30. X. *de teſtib.*

tionem *peremtoriarum: t)* 16) vt denique publicatione facta, super dictis testium possit *disputari*, qua disputatione peracta 17) iudex *pronuntiat. u)*

§. CLXIV.

Ex eodem consequitur: 18) productionem testium fieri debere post litem contestatam, (§. CLII. 1.) licet aliquando etiam antea productio permissa sit, *x)* puta, *α)* si reus praeuideat, se *conuentum iri*, & *periculum* sit, ne testes, quibus exceptionem suam iudici probare queat, moriantur, vel alio migrent; *β)* si actor metuat, ne sibi *testimonium* vel propter testium morbum, vel absentiam *pereat.* Talem productionem doctores vocant *probationem ad perpetuam rei memoriam. y)*

De extraordinario testium examine.

§. CLXV.

Quum denique, an fidem fecerint iudici, ex eorum numero, conditione aliisque circumstantiis iudicandum sit, (§. CLIX. 4.) consequens est: 1) vt iuxta iura *testis vnus* admitti nequeat; 2) quamuis 2) in praxi ad *semiplenam probationem* illum sufficere (§. CXLVII. 2.) existiment: 3) vt tamen vnus testis plene probet, si *α)* de facto, quod *vi officii*

Testimonii effecta.

t) c. 26. X. *de testib.* BRVNNEM. *Proc. ciu.* c. 20. *nr.* 81.
u) c. 15. & 32. X. *de testib.*
x) c. 41. & 43. X. *eod.* tit. X. *vt. lit. non cont.*
y) MEVIVS P. VIII. *dec.* 261. & 471. GAIL. L. I. obs. 92. *sequ.* WERLHOF *de exam. test. extraord.*
z) c. 23. 28. & 47. X. *de testib.*

officii peregit, testimonium dicat; β) aut *qualitas caussae* saltem vnius testimonium exigat: *a*) 4) vt de reliquo *duo testes* omni exceptione maiores, plenam probationem efficiant, nisi lex expresse plures requirat: *b*) 5) vt iudicis sit, examinare testium *personas*, & ad depositiones eorum *verosimiliores* respicere; *c*) adeoque 6) de *viribus* probationis accurate iudicare. (§. CLIII. 3. seqq.)

TIT. XXV.
DE FIDE INSTRVMENTORVM.

§. CLXVI.

Connexio. INartificialis probatio (§. CXLVII. 1.) etiam instrumentis expediri solet. Est vero hic instrumentum:* *Scriptura ad rerum gestarum memoriam fidemque confecta.* *d*)

Quid instrumentum?

* In latiori significatu instrumentum omne id, quod *caussam instruit*, adeoque & testes denotat. L 1. ff. *de fid. instrum.* c. 4. X. *de testib. cog.*

§. CLXVII.

Diuisio. Sunt instrumenta vel *publica*, auctoritate scilicet publica a personis illa pollentibus confecta; vel *priuata*, quae auctoritate priuata a priuatis personis conficiuntur. Sic *pu-*

a) HORN *diss. de prob. plen. per. vn. test.* I. H. MEIER *de test. vn. pleb. prob.*

b) c. 5. 10. & 23 X. *de testib.*

c) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. II, *tit.* 19. § 17 *seqq.*

d) L. 4 ff, L. 14. & 17. C. *de fid. instrum.*

publica habentur instrumenta 1) *libri ecclesiastici: e)* 2) confecta a *publicis* personis, & *sigillo* publico munita: *f)* 3) *acta publica* a personis publicis conscripta: *g)* 4) *diplomata* & notitiae ex *Archiuo* publico depromtae: *h)* 5) *scriptura testium* subscriptione firmata, modo testes adhuc viuant: *i)* 6) *tabellionis* instrumentum rite confectum. *k)* Publica instrumenta.

§. CLXVIII.

Instrumentis vero *priuatis* accensenda sunt 1) *chirographa*, 2) *syngrapha*, 3) *apochae*, 4) *antapochae*, 5) *epistolae*, 6) *libri rationum*. *l)* Priuata.

§. CLXIX.

Hinc intelliguntur axiomata: I. Instrumenta publica modo authentica sint, plenam fidem faciunt. *m)* II. Priuata probant contra scribentem, si de auctore constet. *n)* III. Producenda sunt debito modo. Axiomata.

e) Concil. Trident. *Sess.* XXIV. *de reform.* c. 1.
f) c. 5. X. *de probat.* c. 9. X. *de fid. instrum.*
g) c. 11. X. *de probat.*
h) c. 13. X. *de praescr.* Auth. *Ad haec* C. *de fid. instrum.*
i) c. 2. X *de fid. instrum.*
k) L. 17. C. c. 15. X. *de fid. instrum.*
l) conf. Illustr. De LUDEWIG *de nexu script. & subscript.* ZIEGLER *de apoch.* HORN *de antapoch.*
m) L. 2. ff. *de fid. instrum.*
n) L. 25. §. *vlt.* ff. *de probat.*

§. CLXX.

Publicorum effecta.

Quum itaque publica instrumenta, modo authentica sint, plenam fidem faciant, (§. CLXIX. 1.) consequens est: 1) vt *exempla* non probent, nisi *transsumtio* ex originali *facta*, secundum formam praescriptam: *o*) aut 2) ab *eodem notario*, qui originale fecit, sint exarata: 3) vt tamen exemplum in caussa *antiqua*, si quaedam adminicula accedant, vi probandi non destituatur: *p*) 4) vt tunc demum probent, si nullo *vitio* aut *rasura* sint suspecta: *q*) (P. I. §.CXLIV.1.) 5) vt, testium auctoritate munita, *testes in contrarium* regulariter non admittant: *r*) 6) vt nulla eorum *agnitione*, a parte aduersa facienda, opus sit.

§. CLXXI.

Et priuatorum.

Quum deinde priuata probent contra scribentem, si de auctore constet, (§. CLXIX. 2.) sequitur: 1) vt *pro scribente* non probent priuata instrumenta, *s*) nisi α) vel ab *aduersario* producantur, vel β) aliis *adminiculis* adiuuentur: *t*) 2) vt eorum *authentica* sint producenda, quo *recognitio* vel per aduersarium, vel per testes, vel per comparationem litterarum fieri possit: *u*) 3) vt ex moribus sit vt ex

o) c. fin. X. *de fid. instrum.*
p) c. 13. X. *de probat.*
q) c. 3. & 6. X. *de fid. instrum.*
r) L. 1. C. *de testib.*
s) L. 5. 6. & 7. *de probat.*
t) L. 17. C. *de testib.* L. 6. C. *de probat.*
u) L. 20. C. *de fid. instrum.*

ex *libris mercatorum* rite confectis, semiplena probatio pro scribente exsurgat. *x*)

§. CLXXII.

Quum denique producenda sint debito modo, (§. CLXIX. 3.) facile intelligitur: 1) productionem regulariter fieri *post litem contestatam:* (§. CLII. 1.) 2) produci posse vsque ad *conclusionem* in caussa, si nullus probatorius terminus praefixus; (§. CLI. 3. sqq.) *y*) adeoque 3) post lapsum termini aut conclusionem productionem cessare, nisi *α*) caussa sit *ecclesiastica*, aut *β*) instrumenta *nouiter reperta:* *z*) 4) fieri productionem *iudici*, coram quo litigatur; *a*) ordinisque iudiciarii rationem suadere, 5) vt factum, ex instrumentis probandum, certis includatur *articulis:* 6) quandoque ea non produci in totum, sed *in tantum*, quoad caussae conuenit: *b*) 7) aliquando reum ab actore, immo & actorem a reo, *editionem* documentorum, quo producerentur, petere posse: *c*) 8) eandem habere vim testes ac documenta, quaedam tamen magis *per documenta* probari. (§. CLIII. 5. *γ*. sequ.)

Productio instrumentorum.

x) KLEIN *de probat. per libr. mercat.* BODINVS *de libr. mercat. suspect.*

y) c. 9. X. *de fid. instrum.*

z) CORVINVS *inst. iur. can.* L. III. t. 29. §. 10. c. 4. X. *de except.*

a) c. 4. X. *de fid. instrum.*

b) c. 5. X. *eod.*

c) conf. *tit.* ff. *de edendo.*

§. CLXXIII.

Instrumentorum vitia.

Ex ipsa tandem instrumentorum definitione liquet: 1) vt nihil probent instrumenta *falsa: d)* 2) *cancellata* aut *rasa:* (§. CLXX. 4.) *e)* 3) *dicis caussa* scripta: *f)* 4) *indiscreta: g)* 5) *testium* idoneorum testimonio, vel aliis *instrumentis* sinceris euersa: *h)* 6) si *contradictoria* ab eodem producta: *i)* 7) si sint *non legibilia: k)* ex eadem definitione patet, 8) instrumentis *amissis*, ius non exspirare, nec vllam obligationem perimi, dum alia supersit probandi ratio. *l)*

Eorum amissio.

TIT. XXVI.
DE IVREIVRANDO.

§. CLXXIV.

Connexio.

A probationis onere (§. CLI. 9.) quandoque releuat *iusiurandum*, quod pars parti deferre solet, & reuera probatio saltem per *indirectum* & *quoad effectus* per illud perficitur, adeoque inde omnis controuersiae finis dicitur; *m)* de quo proinde ex instituto agendum. Est autem iusiurandum: *Religiosa adseueratio, per inuocationem DEI tanquam vindicis, si iurans sciens fefellerit.*

Quid iusiurandum?

§. CLXXV.

d) c. 4. & 10. X. *de fid. instrum.*
e) c. 3. X. eod.
f) tit. Cod. *plus valere, quod agitur.*
g) ENGELBRECHT *diss. de instrum. indiscr.*
h) c. 35. X. *de testib.* L. 14. C. *de fid. instr.*
i) c. 13. X. *de fid. instr.*
k) III. BOEHMER *diss. de script. non legibil.*
l) STRYK *diss. de amiss. instrum.*
m) c. 26. X. *de iureiur.*

§. CLXXV.

Diuidunt illud in *adſertorium*, quod de rebus vel factis praeteritis; & *promiſſorium*, quod de futuris praeſtatur.* Illud praeſtari modo de facto *alieno*, quale eſſet v. g. iusiurandum teſtium; modo de facto *proprio*, & tunc diſpeſci in *voluntarium*, *iudiciale*, *neceſſarium*. Diuiſio.

* Si recte calculum ducis, omne iusiurandum eſt *promiſſorium*, licet vel maxime tertiam iuramentorum ſpeciem, puta, *confirmatoria*, addere velis.

§. CLXXVI.

Ex tradita itaque definitione ſtruo axiomata: I. Iurant illi, qui aliquid poſſunt adſeuerare. II. Iurandum libere & ex animi ſententia. III. Praeſtandum eſt de rebus licitis; & IV. Formula ſollemni ritibusque conſuetis. Axiomata generalia.

§. CLXXVII.

Ex primo itaque conſequitur: 1) vt iurare nequeant, qui non intelligunt *vim iuramenti*, v. g. furioſi, mente capti, infantes, infantiae proximi, ebrii, alii: 2) vt nec cogendi ſint *pubertati proximi*: *n*) 3) vt tamen recte iurent *puberes* & *maiorennes* ſiue per ſe, ſiue per procuratorem. (§. LXXXVI. 3.) Qui iurare poſſint?

§. CLXXVIII.

Ex ſecundo (§. CLXXVI. 2.) patet: 1) iusiurandum *vi metuque* iniuſte exortum reuera eſſe *nullum*; licet 2) iura canonica Quomodo iurandum?

n) L. 34. §. 2. ff. *de iureiur.*

hic *relaxationem*, modo Episcopi, modo Pontificis, quod sic Deo aliquid promissum sit, desiderent: *o)* 3) omnem cauillationem & fraudem iurantis *periurium* esse: *p)* 4) iusiurandum attemperandum esse *cuiusuis religioni.q)*

§. CLXXIX.

De quibus rebus?

Ex tertio (§. CLXXVI. 3.) infero: 1) iusiurandum praestari non posse *contra leges & bonos mores: r)* 2) proinde non probandum per omnia axioma: *seruandum esse omne iusiurandum, quod salua salute aeterna seruari possit. s)* Sic α) non valebit in illis, quae non dependent ab *arbitrio* agentium; nec β) supplebit defectum *sollemnium*; nec γ) operabitur in *tertii praeiudicium*; nec δ) habebit vim *certiorationis*; nec ε) trahetur ad *incogitata*, & quae sunt alia plura.

§. CLXXX.

Qua formula quibusque sollemnitatibus?

Ex quarto denique (§. CLXXVI. 4.) iuncto illo, quod iam obseruauimus, (§. CLXXVIII. 4.) discimus: *formulam* etiam accommodandam esse cuiusuis *religioni: t)* 2) adseuerationes diuersa formula, quam quae *publice recepta*, praestitas, iurisiurandi virtute, quoad *effectus ciuiles*, destitui: 3) obseruanda etiam *sollemnia externa*, legibus praescripta, si

o) c. 1. 6. & 15. X. *de iureiur.*

p) L. 18. ff *de iureiur.*

q) L. 5. § 1. ff *eod.*

r) L. 5. C *de leg.* c 5. & 8 C. 22. *qu* 4. c. 18 sqq. C. 22. *qu.* 5.

s) c. 28. X. *de iureiur.* LVDOVICI *diss. an iuram. quae salu. sal. aetern. seru. poss. fiat seru.*

t) Rec. Imp. *de ao.* 1555. §. 106.

si effectum ciuilem producere iusiurandum debet: (P.I. §.DCCCV. 7.*a* & §.DCCCIX.5.) dummodo 4) & hic nihil, quod *religioni* iurantis retrahi posſit, iniungatur: *u)* (§. CLXXVIII. 4. add. P.I.§.DCCCX.4.) denique 5) ex omnibus superstructis axiomatibus constabit: cur ad *validitatem* iuramentorum *iustitia, veritas, discretio* desiderari soleat. *x)*

§. CLXXXI.

Quum vero adsertorium iusiurandum, quod super proprio facto praestatur, in voluntarium, iudiciale & necessarium diuidatur, (§.CLXXV.) sciendum est, *voluntarium* dici: *Quod pars parti defert extra iudicium per modum conuentionis. y)* Quid iusiurandum voluntarium?

§. CLXXXII.

Exinde constat, tale iusiurandum continere speciem *transactionis*, adeoque deferri posse 1) ab omni, qui *transigere* potest, & liberam habet rerum *administrationem*: (§. XLI.2.) *z)* 2) illud deferri & praestari de rebus in *arbitrio paciscentium* positis (§.XLIII. 3.) 3) in cuiusuis arbitrio positum esse, praestare illud, *velit, nec ne?* 4) a deferente itaque exigi non posse *iusiurandum calumniae.* (§.LXXXII. seq.) A quo & quomodo deferatur?

§. CLXXXIII.

Porro inde colligitur: 5) praestito hoc iureiurando simpliciter quaeri: *an iuratum* Eius effecta.

(F) 5 *sit?*

u) LVDOVICI *diss. de solemnit. iuram.*
x) c. 26. X. *de iureiur.*
y) L.17.25.& 26. §.*vlt.*ff. *de iureiur.*
z) L. 17. §. 1. L. 18. ff. *eod.*

sit? a) 6) iurantem *actionem* habere aduersus deferentem, si deberi sibi iurauit: adeoque 7) multo magis *exceptionem*, si se haut debere iurarit: *b)* 8) non praestandum esse sponte, sed altero *deferente: c)* 9) nihili esse si *aliter*, quam *alter detulit*, praestetur. *d)*

Quo modo praestandum?

§. CLXXXIV.

Quid iudiciale?

Iudiciale (§.CLXXV.) est: *Quod pars parti in iudicio loco probationis, iudice adprobante, per sententiam interloquutoriam defert.* * *e)*

* Alii hoc *necessarium* dicunt, & illud, quod nos necessarium adpellamus, *iudiciale* dicere solent. Quacunque adpellatione vtaris parum refert.

§. CLXXXV.

A quibus, cui, & super quo deferatur?

Exinde videre licet: 1) etiam hoc iusiurandum, *transactionis* speciem (§.CLXXXII.) continere: *f)* adeoque 2) deferri saltem posse ab illis, qui liberam rerum suarum *administrationem* habent: (§. CLXXXII. 1.) & 3) illis deferri, qui *iurare possunt*, (§. CLXXVII.) dummodo 4) super rebus transigere possit, seu priuati arbitrii sint. (§ C. LXXXII.2.) Hinc 5) non obtinere indiscrimina.

a) L. 5. §. 2. L. 9. §. 1. ff. *eod.*
b) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* II. *tit.* 24. § 33. *sequ.*
c) L. 3. pr. §. 4. L. 5. ff. *de iureiur.*
d) L. 5 *pr.* §. 1. *eod.*
e) c *fin* X. *de iureiur.*
f) L. 2. ff. *de iureiur.*

minatim ratione *sponsalium*, (§. XLIII. α) *g)* aut 6) in causa *beneficiorum* & *ecclesiasticis*: (§. XLIII. β) *h)* alias 7) actorem ratione *actionis*, reum ratione *exceptionis* illud deferre: *i)* sed 8) delationem non ratam esse, priusquam iudex super illa *interloquutus* sit: *k)* 9) deferentem iurare de *calumnia*. (§. LXXXIII.)

§. CLXXXVI.

Quia vero praeuia sententia iudicis interloquutoria praestatur, (§. CLXXXV. 7.) facile patet, 10) illud aut *praestandum*, aut *referendum* esse: *l)* 11) praestandum esse in *iudicio*, nisi quod ad personas egregias & *valetudine* impeditas domum mittatur: *m)* 12) relationi tunc demum locum esse, si vterque rei vel facti *notitiam* habeat: 13) Semel relatum *absolute* praestandum, nec exigendum esse a referente iusiurandum calumniae: *n)* 14) ferendam esse iuxta iusiurandum *sententiam*: *o)* nec 15) eam aut *adpellationi*, aut *querelae* de periurio locum dare. *p)*

Delatum aut praestandum, aut referendum.

§. CLXXXVII.

---

g) Illustr. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* II. *tit.* 24. §. 60. seq.
h) IDEM *ibid.* §. 68.
i) L. 35. pr. ff. L. 12. C. *de iureiur.*
k) L. 12. §. 1. C. *de reb. cred. & iureiur.*
l) L. 38. ff. *de iureiur.*
m) L. 15. ff. *eod.*
n) L. 34. §. 7. & 8. ff. *de iureiur.*
o) L. 34. §. *vlt. eod.*
p) L. 12. § 1. sequ. C. L. 31. ff. *de iureiur.*

§. CLXXXVII.

Quid necessarium? Denique necessarium iusiurandum (§. CLXXV.) est: *Quod partibus etiam non petentibus a iudice defertur, super facto dubio.* Vbi iudex illud defert parti, pro qua *semiplena* probatio militat, *suppletorium*; sin illi, contra quem *semiplena minor* adest, (§. CXLVII.) vel *praesumtio*, *purgatorium* dici solet. (§. CCCXC. seq.)

§. CLXXXVIII.

Natura illius. Inde patet: 1) *suppletorium* saltem illi deferri, qui semiplene probauit, siue actor sit, siue reus: 2) locum illi esse in *omnibus caussis* speciatim non exceptis: *q)* 3) *purgatorium* etiam in omni caussa obtinere: 4) iurare *renuentem*, pro confesso haberi; alias *pro iurante* semper esse pronuntiandum: 5) neutrum iusiurandum loco *transactionis* haberi: (§. CLXXXV. 1.) adeoque 6) sententiam iuxta illud latam varie *retractari* posse. *r)*

§. CLXXXIX.

De periurio. Quum itaque sententia, ad iusiurandum necessarium lata, varie retractari possit, facile intelligitur: 1) tunc & *de periurio* querelam institui posse, periuriumque 2) non solum *DEVM vltorem* habere, sed & *infamia*, remotione a *testimonii dictione*, aliisque *poenis* coerceri: *s)* 3) caussam periurii iuxta principia

q) CORVINVS *instit. iur. can.* L. III. *tit.* 31. §. 19.
r) STRYK *diss. de prob. contr. praestit. iusiur.*
s) CORVINVS *cit. l.* §. 40. *sequ.*

cipia iuris canonici *mixti fori* esse; alias caussam iuramentorum ceu *spiritualem*, ad iudicia *ecclesiastica* pertinere. *t*)

TIT. XXVII.

DE EXCEPTIONIBVS ET REPLICATIONIBVS.

§. CXC.

PRobatione absoluta & ita peracta, vt fundata actoris intentio satis inde adpareat, non tamen statim condemnatur reus, sed si quas opposuit *exceptiones*, intentioni actoris contrarias, ipsamque *litem perimentes*, ad earum probationem admittitur, qui iudicialis actus nomine *reprobationis* venit. * Hinc generaliter de exceptionibus hic agendi occasio est. Connexio.

* Datur tamen & reprobatio, vbi nullae peremtoriae oppositae, quae super articulis probationi *directo contrariis* suscipitur, & ante publicationem attestationum suscipienda est. Clement. 2. *de testib.*

§. CXCI.

Est vero exceptio generali vocis significatione sumta: *Omnis allegatio, qua quis ad sui defensionem vtitur.* Talis obiicitur modo *testibus* ad illos repellendos; (§. CLX. seq.) modo adhibetur contra *instrumenta*; (§. CLXXIII.) modo contra *iudicem*, quod non sit com- Quid exceptio? Quibus opponi possit?

t) CORVINVS *cit. l.* §. 43.

competens (§. XXII. seq.) aut *suspectus*, *u)* vsurpatur; modo tendit ad repellendum *actorem*, vel saltem ad iudicium *differendum*, de quibus hic potissimum est agendum

§. CXCII.

Exceptionum diuisio.

Itaque quae actori obiiciuntur exceptiones, vel in *perpetuum* obstant, & actionem perimunt, vel ad *tempus* duntaxat nocent. Illae *perpetuae* vel *peremtoriae*, hae *temporales* vel *dilatoriae* vocantur. Dilatorias subdiuidunt in *declinatorias iudicii*, & *dilatorias solutionis*. Illae rursus concernunt vel *iudicem*, quo casu tamen simul actoris intentio differtur; vel *litigantes*, vel *modum actionis* instituendae. *x)*

§. CXCIII.

Dilatoriae, quae *α)* ob iudicem,

Ob iudicem resultant contra actorem I. Exceptio *fori incompetentis*, (§. XXII.) *y)* II. *Praeuentionis*; (§. XXXVIII. 3.) III. *Suspicionis*; *z)* IV. *Inhabilitatis*; (§. IX.) *a)* V. *Primae instantiae*; (§. XIV. 5.) VI. *Loci non tuti*; *b)* VII. *Termini angusti*; (§. XCI.) VIII. *Feriarum*; (§. XCVII. seq.)

§. CXCIV.

β) ob litigantes,

Ratione litigantium exsurgunt I. Exceptio *caussae connexae non diuidendae*; (§. XXVIII.) II. *Spo-*

u) vid. infr. *tit. de recusat.*
x) CORVINVS *cit. loc. tit.* 32. §. 5.
y) c. 3. C. 3. *qu.* 6. c. 48. C. 11. *qu.* 1.
z) conf. infr. *tit. de recusat.*
a) c. 1. C. 3. *qu.* 7.
b) c. 47. X. *de adpell.*

II. *Spoliationis*; (§.CXVIII.6.) III. *Contumaciae*; (§.CXXII. sequ.) IV. *Iusti impedimenti*; (§.CXXIV.) V. *Cautionis*; *c)* VI. *Inhabilitatis*; *d)* VII. *Legitimationis* ad caussam, quae & *Principali* & *Procuratori* obiici potest. (§ LXIII. sequ.)

§. CXCV.

Modum actionis concernunt I. Exceptio *inepti* & *incerti libelli*; (§.LXXII.) II. *Plus petitionis*; (§.CXV. seq.) III. *Ineptae cumulationis*, aliaeque: nam potiores tetigisse iuuabit. *e)* *γ)* ob modum actionis opponuntur.

§. CXCVI.

Quum vero hae exceptiones ad tempus saltem noceant, peremtoriae contra ipsam actionem perimant, (§.CXCII.) notari debet, huc potissimum referri: I. Exceptionem *transactionis*; (§.XLI.3.) II. *Praescriptionis*; *f)* (§.CCI. sq.) III. *Iurisiurandi*; (§ CLXXXIII. & CLXXXV.) IV. *Pacti*; (§.XLII.) V. *Rei iuditatae*; *g)* (§.CCXVI.2.) VI. *Vis, metus, doli*; *h)* (P.I. §.DCCXXXIV. seq.) VII. *Non interesse* agentis agere; aliaeque plures, quae non solum *ex iure*, *i)* sed & *ex facti* circumstantiis peti possunt. De peremtoriis.

§. CXCVII.

c) ZANGER *de except.* P. II. c. 21.
d) CORVINVS *cit. loc.* §. 15. sequ.
e) conf. RIVINVS *de except. dilator.*
f) vid. *tit. sequ.* XXVIII.
g) vid. *tit. sequ.* XXIX.
h) vid. *tit.* ff. C. & X. *Quod met. caus.* L. 6. C. *de except.*
i) conf. ZANGER *cit. loc.* P. III.

§. CXCVII.

Axiomata.

De exceptionibus itaque tenenda axiomata: I. Dilatoriae exceptiones regulariter ante litem contestatam sunt opponendae. II. Peremtoriae regulariter demum post litem contestatam.

§. CXCVIII.

Quando opponendae dilatoriae?

Ex priori intelliges: 1) cur recte hodie exigatur, vt omnes *primo termino* opponantur: *k*) vt tamen 2) *fori declinatoriae* sint praemittendae: 3) vt nec in foris ecclesiasticis eae reiici queant, quae *substantialia* processus concernunt: (§. CLXIII. 4. seq.) 4) vt tamen post litem contestatam locus sit dilatoriis, *nouiter emergentibus*: *l*) & 5) illis, quae iudicium *retro nullum* reddunt, aut 6) post litem contestatam demum ad *notitiam* peruenerunt, *m*) aut 7) *grauamen successiuum* continent. *n*)

§. CXCIX.

Quando peremtoriae?

Ex posteriori patet: 1) recte iniungi, vt omnes *litis contestationi* sint adnectendae: *o*) 2) vt tamen ante litis contestationem proponi queant exceptiones *litis finitae*; *p*) dummodo 3) *in continenti* probari possint: 4) vt de

k) Rec. Imp. de anno 1654. §. 37.
l) L. 4. ff. *de except.* c. 25. X. *de offic. iud. del.*
m) c. 4. X. *de except.* c. 31. X. *de testib.*
n) vid. c. 47. X. *de adpell.*
o) Rec. Imp. *de ao.* 1654. §. 37.
p) L. B. de LYNCKER *dec.* 1102. c. 1. *de lit. cont. in 6.*

de reliquo ſic excipiens, non propterea *confiteatur intentionem* aduerſarii: *q)* ſ) vt variae peremtoriae etiam *poſt ſententiam* locum inueniant. *r)*

§. CC.

Quemadmodum vero exceptio eſt omnis allegatio, qua quis ad ſui defenſionem vtitur, (§. CXCI.) ita & exceptio contraria defenſione eluditur, quae *replicatio* audit. Hanc rurſus eneruare poteſt *duplicatio*, hanc rurſus *triplicatio*, hanc vlterius *quadruplicatio*: quales defenſiones in quacunque iudicii parte, vbi exceptio opponi poteſt, locum inueniunt. *s)* De replicationibus aliisque poſitionibus.

TIT. XXVIII.
DE PRAESCRIPTIONIBVS.

§. CCI.

INter peremtorias exceptiones eminet praeſcriptio, (§. CXCVI. 2.) cuius cum ſingularis ſit indoles, ex iuris canonici doctrina, quam praxis ſectatur, de illa nunc diſſerendi occaſio eſt. Eſt autem praeſcriptio, quatenus cum vſucapione in vnam maſſam conflata; *Adiectio dominii, per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti.* *t)* Connexio. Praeſcriptio quid?

§. CCII.

Fundamentum palmarium omnium praeſcriptionum eſt *negligentia domini* ex vna, & Fundamentum illius.

(G) *bona*

q) L. 9. ff. *de except.*
r) RHETIVS *de except. parat. execut. imped.*
s) CORVINVS *cit. l. tit.* XXXII. *§.* 37. *ſequ.*
t) L. 3. ff. *de vſurp. & vſucap.*

bona fides & *iustus titulus* ex altera parte; licet in *longissima* temporis *praescriptione* saepius *sola negligentia* domini sufficiat.

§. CCIII.

Axiomata.

Hinc notanda axiomata: I. Praescriptio est modus ciuilis adquirendi dominium. II. Nocet ea illis, qui in inquirenda re sua fuere negligentiores. III. Requirit possessionem bonae fidei, iustam & per tempus, lege definitum, non interruptam. IV. Quae longo tempore praescribi nequeunt, ea regulariter praescribi possunt longissimo tempore.

§. CCIV.

Qui praescribere possint, & quas res?

Quum itaque praescriptio sit modus adquirendi dominium iuris ciuilis, (§. CCIII. I.) facile patet: 1) praescribere omnes posse, qui possunt *dominium* adquirere: 2) posse sic adquiri res omnes, quae in *dominio* esse aut *possideri* possunt: *u*) non autem 3) res hominum *commercio* exemtas, aut 4) *vitio* possessas: *x*) nec 5) eas, quarum *alienatio* lege vel testamento *prohibita*: *y*) sic 6) praescriptionis expertes sunt ex vulgari doctrina *α*) *decimae* (P. I. §. DCCCXLVIII. & DCCCLIV. 2.) *β*) *annui reditus*, circa quos vero mirifice doctores dissentiunt; *z*) *γ*) *bona ecclesiastica*, (P. I.

u) c. 3. *de* R. I. *in* 6.

x) L. 9. ff. *de vsurp. & vsuc.* L. 3. §. 22. *de adquir. vel amitt. possess.*

y) tit. C. *ne res domin. vel templ.*

z) HERTIVS *de praescr. iur. per temp. interu. renasc.* III. BOEHMER *diss. de praescr. annuor. red. real.*

P.I §. DCCCXXXVI.) maxime *mensalia: a)* δ) *bona domanialia;* ε) ea, quae *curam animae* concernunt, vt ius visitandi; (P.I.§.DLXXI. 7.) ζ) *procuratio* (P. I. §. CMXV. 7.) η) *iura spiritualia* quoad laicos; *b)* ϑ) *subiectio* Praelatis debita; (P.I.§.DXL.) ι) *debita iurata*, id quod tamen alii in dubium vocant; *c)* κ) *actus* liberi & *merae facultatis; d)* λ) *limites* dioecesium & parochiarum; (P. I. §.CCCCLXII. 5.) *e)* μ) *matrimonia illegitima;* (P.I.§.DCCXXXVI. & §. DCCXLVII.* fin.) ν) *vota.* (P.I. CCCCXCVIII. seq.)

§. CCV.

Quumque noceat iis, qui in re sua inquirenda fuere negligentiores, (§.CCIII.2.) sequitur: 1) vt res *merae facultatis* tunc demum praescribi possint, si accesserit alterius *probibitio*, & agentis *patientia, f)* 2) vt *agere non valenti* non currat praescriptio: *g)* 3) vt nec *pupillo*, nec regulariter minori noxia sit. *h)*

Quibus praescriptio non currat?

(G) 2 §.CCVI.

a) L. B. de LYNCKER *resp.* 2.
b) SPERELLVS *decis. for. eccl.* 2. *nr.* 126.
c) CYRIACVS *controuers. forens.* DCXVIII. *nr.* 35. *sequ.*
d) conf. COCCEIVS *diss. de reb. merae facult.*
e) c. 4. X. *de parochiis.*
f) L. 2. C. *de seruitut.*
g) GRASS *diss. agere non val. non currit praescript.*
h) L. 5. C. *in quib. causs. in integr. restit.*

§. CCVI.

Ad praescript requir. bona fides.

Ex tertio axiomate (§.CCIII.3.) discimus, requiri ad praescriptionem 1) *bonam fidem*, vt ignoret possessor, rem esse alienam, sed potius existimet, eum, a quo caussam habet, tanquam dominum ius alienandi habuisse: *i*) 2) iure canonico, quod praxis sequitur, bonam fidem per *totum praescriptionis tempus* desiderari: *k*) 3) hanc tamen singularem dispositionem merito restringi ad casum, vbi *res aliena* praescribenda est. *l*)

§. CCVII.

Iustus titulus.

Ex eodem intelligitur, 4) requiri *iustum titulum*, seu caussam ad transferendum dominium habilem. *m*) 5) hunc tamen in praescriptione quadragenaria tunc demum desiderari, si *ius commune* aut *praesumtio* praescribenti aduersetur: *n*) 6) iuncto axiomate primo (§. CCIII. 1.) sic magis perspicuum fieri, etiam id requiri, vt res sit *vsucapionis capax*, (§.CCIV.2.seq.) 7) *Tempus lege definitum*, vt vt varium sit, completum esse debere: *o*) denique 8) ex tertio axiomate constat, requiri *continuam*, & *non interruptam* auctoris & successoris possessionem: *p*) adeoque

Rei qualitas.

Tempus.

Continua possessio.

i) Glossa *ad* c.17.X. *de praescr.* L.109 ff. *de* V. S.
k) c vlt X. *de praescr.* c.2. *de* R. I. *in* 6.
l) COCCEIVS *de fin bon. fid. in praescr.*
m) Glossa ad c 17. X. *de praescr.*
n) c.1. X. *de praescr.*
o) CORVINVS *cit. loc. Lib.* III. *tit* 33. *s.* 5.
p) L.25 ff. *de vsurp. & vsuc.*

que 9) interrumpi eam vel *naturaliter*, vel *ciuiliter : q*) 10) tandem poſſeſſionem non ſufficere, niſi *ſuo nomine* ſe rem poſſidere ſciat. *r*)

§. CCVIII.

Quum denique ea, quae longo tempore praeſcribi nequeunt, longiſſimo tempore praeſcribantur, (§. CCIII.4.) ſciendum eſt: 1) in hunc finem introductam fuiſſe praeſcriptionem modo *triginta*, modo *quadraginta*, modo *centum* annorum: 2) immo iuxta plerorumque doctorum opinionem, *immemorialem praeſcriptionem; s*) licet, 3) ſi verum fateri velimus, adpellatio praeſcriptionis immemorialis *contradictionem* inuoluere videatur. *t*) Praeſcriptio longiſſimi temporis.

TIT. XXIX.

DE SENTENTIA ET RE IVDICATA.

§. CCIX.

PErorata ſatis cauſſa factaque concluſione, *ſententia* ferenda eſt, ſub qua adpellatione iuxta ius ciuile potiſſimum *definitiua* venit, quum mandata reliqua, iuſſus & alia ad directionem proceſſus neceſſaria *interloquutio*. Connexio.

q) L.5.ff *eod.* L. *pen. & vlt* C *de annal except.*
r) CORVINVS *cit. loc.* §. 23 *ſequ.*
s) EXC. HEINECCIVS ff. P. VI. §. 223. *ſequ.*
t) Dn. HOHEISEL *diſſert. de praeſcr. immemor.*

Sententia quid?

tionum nomen gerere ſoleant. Eſt autem ſententia in generali ſenſu ſumta: *Omnis pronuntiatio iudicis de cauſſa principali vel incidente lata.*

§. CCX.

Diuiſio.

Promiſcue enim vtitur ius canonicum voce ſententiae, adeoque aliam dicit eſſe *definitiuam*, aliam *interloquutoriam*. Illa eſt: *Solemnis cauſſae controuerſae per iudicem ſecundum acta & facta deciſio.* Haec vero eſt: *Decretum iudicis ſuper articulo quodam incidente.* u)

Quid definitiua?

Quid interloquutio?

§. CCXI.

Axiomata.

Ex his definitionibus fluunt axiomata: I. Sententiam concipiunt iudices & quidem II. Secundum leges & acta, ita vt III. Sic lis finiatur; IV. Concepta ſententia publicatur vel pronuntiatur ſolemniter. V. Vbi in rem iudicatam tranſiit, pro veritate habetur.

§. CXXII.

Quis concipiat ſententiam?

Quum itaque iudicum ſit, concipere ſententias, (§. CCXI. I.) conſequens eſt: 1) vt ſententiam ferre non poſſit, niſi iudex *competens:* x) 2) vt proinde huc proprie non pertineat ſententia, quae *a iure* lata eſſe dicitur, maxime cum illi plerumque accedere ſoleat *declaratio* iudicis: y) 3) vt tamen iudex acta etiam

u) c. 70. C. 11. *qu.* 3 c. *vlt.* C. 2. *qu.* 6. c. 49. X. *de adpell.* L. 39 ff. *de minor.*

x) tit. C. *Si a non compet.*

y) CORVINVS *inſtit. iur. can.* III *tit.* 34. §. 11. *ſequ.*

etiam ad *extranea collegia* ad ferendam sententiam transmittere possit: z) 4) vt, si plures sint iudices, *omnes* sententiam ferre debeant, a) id quod tamen hodie saltem ad *delegatos* (§.XVII,6.) & *arbitros* (§.LI.3.) quadrat: 5) vt *plurium suffragia* vincant pauciora. b)

§. CCXIII.

Quumque sententia secundum leges & acta ferenda sit, (§.CCXI.2.) sequitur: 1) vt ferri debeat seruato iuris ordine, plena instructa caussa: c) 2) vt eadem consentanea debeat esse legibus & consuetudinibus in republica receptis, siue *ecclesiasticae* sint, siue *ciuiles*, adeoque sententia contra leges lata *ipso iure nulla* sit: d) 3) vt tamen sententia contra *ius litigatoris* lata stricto iure valeat: e) 4) vt *conformis* esse debeat *libello*, quod ad obiectum & caussam petendi: f) (§. LXXII. 2.) 5) vt ratio habenda sit *actorum* & *probatorum*. g) Debet sententia esse conformis libello, iuri, actis.

§. CCXIV.

Quumque sententia lis finiri debeat, (§.CCXI.3) per se patet: 1) eam debere es- Certa, pura.

(G) 4 se

z) B.GVNDLING *diss. de transmiss. act.*
a) c. 21. X. *de offic. & potest. iud. del.*
b) L. 36. & 39. ff. *de re iudic.*
c) c.18.&24.X. *de sentent. & re iudic.*
d) c.1.& 8.X. *cod.* L. 13.C. *de re iudic.*
e) L.2 C *quando prouoc. non nec.*
f) c.32.X. *de rescript.* c.2.C.3 *qu.*9.L.18.ff. *de communi. diu d.*
g) c.13.X. *de sentent.* L.6.§.1. ff. *de offic. Praesid.*

se *certam*; *h*) 2) *puram* non conditionatam, *i*) nisi forte ipsi rei *naturaliter conditio* insit, vel *in continenti impleri* possit: 3) etiam *interloquutoriam* peracta caussae cognitione latam, quoad punctum, super quo fertur, *definitiuam* dici posse, licet ex mente iuris canonici quoad iudicem in rem iudicatam non transeat: *k*) 4) sed hodie in plerisque locis talem interloquutionem, etiam quoad iudicem, in *rem iudicatam* transire.

Quousque interloquutoria definitiua dici possit?

§. CCXV.

Quomodo sententia publicanda?

Quum deinde sententia etiam rite sit publicanda, (§.CCXI.4.) notari debet, iura requirere: 1) vt *citatio* praemittatur ad audiendam sententiam: *l*) 2) vt publicatio fiat in *loco iudicii*, die *non feriato*: (XCVIII.) 3) ante *solis occasum*: *m*) 4) vt recitanda sit a iudice *sedente ex scriptis*: *n*) 5) vt tamen in *summario* processu solemnis publicatio non desideretur: *o*) (§.CCLXIII.9.) 6) vt moribus plurimorum locorum inualuerit, vt sententia partibus in *vim publicati* transmittatur. *p*)

§.CCXVI.

h) L. vn. C. *de sent. quae sin. cert. quant.*
i) conf. L. 37. ff. *de excusat.* c. 29. C. 2. *qu.* 6.
k) c. 12. *de adpell. in* 6.
l) L. 47. ff. *de re iudic.*
m) L. 59. ff. *de iudic.* L. 4. C. *quom. & quand. iud. sent.* Nov. LXXII. c 3.
n) L. 3. C. *de sent. ex peric. recit.*
o) Clement. *Saepe* de V. S.
p) MEVIVS P. III. *dec.* 269. P. V. *dec.* 167.

§. CCXVI.

Denique quum sententia, postquam in rem iudicatam transiit, pro veritate habeatur, (§. CCXI. 5.) consultum videbatur: 1) ei rei breue *decem dierum spatium* praefigi: *q)* quo elapso 2) *retractari* non potest, licet contra ius litigatoris lata: (§. CCXIII. 3.) sed 3) praesumtionem pro iustitia sententiae esse *iuris & de iure:* (conf. §. CLV. 2.) *r)* 4) non tamen transire in rem iudicatam sententias, quae *impugnari* possunt, quorsum referunt *α)* sententiam *interimisticam; s)* *β)* sententias *arbitrorum interloquutorias; t)* *γ) nullitate* laborantes; *u)* *δ) contra rem iudicatam* latas; *x)* *ε)* ex *iuramento necessario* seu a iudice delato; (§. CLXXXIX.) *y)* aut *ζ) ex falsa caussa* pronuntiatas: *z)* *η)* sententiam in *criminalibus*, accusati vel inquisiti *condemnationem* continentem; *a)* denique *ϑ)* sententias *falsis testimoniis, falsis instrumentis, conspiratione* aduersariorum, *corruptione* extortas & emendicatas. *b)*

Effectus sententiae, quae in rem iudicatam transiit.

Quaedam in rem iudicatam non transeunt.

(G) 5 §. CCXVII.

q) c. 15. X. *de sentent.*
r) c. 13. X. *eod.*
s) STRYK diss. de *decret. interimist.* c. 1. nr. 46.
t) L. 19. ff. *de rec. qui arbitr.*
u) ALTIMARVS *de nullit. sent.*
x) L. 1. C. *sentent. sin. prou. resc.* c. 20. X. *de sent.*
y) L. 31. ff. *de iureiur.*
z) L. 33. ff. *de re iudic.*
a) conf. tit. ff. *de sent. pass.*
b) L. 13. ff. *de re iudic.* L. *fin.* C. *de poen. iud. male iud.* add. Ill. BOEHMER de *sentent. in rem iudic. non transeunt.*

§. CCXVII.

Actio iudicati & exsequutio.

Ex re iudicata datur *actio iudicati*, quae, intra quale tempus institui possit, ex locorum consuetudine addisci debet. Instituitur ad id, vt sententiae satisfiat, vel illa exsequutioni mandetur; *c)* adeoque tenendum: 1) iudicem, qui pronuntiauit, vel *per se*, vel *per alium*, sententiam exsequutioni mandare: *d)* 2) in specie *consistoria* implorato *brachio seculari* exsequutionem facere: *e)* 3) aliter exsequutionem fieri in actionibus *in rem*; aliter in actionibus in personam: *f)* 4) condemnatum, qui bona non habet, vel *in carcere* habitare, vel ad *manus creditorum* addici. *g)*

TIT. XXX.

DE ADPELLATIONIBVS.

§. CCXVIII.

Connexio.

SEntentia definitiua finit quidem *instantiam*, non vero *iudicium*. Potest enim *adpellari* superior, & hoc vbi factum, nec transit in rem iudicatam sententia, nec exsequu-

c) c. 3. C 2. *qu.* 1. L. 4. ff. *de re iudic.* L. vlt. C. *de exsequut. rei iud.*

d) c. 4. X. *de for. comp.* c 5. X. *de sent.*

e) c. 1. & 14. X. *de offic. iud. ordin.*

f) CORVINVS c. l. *tit.* 33. §. 4. *sequ.* EXC. HEINECCIVS ff. P. VI. §. 244.

g) SCHILTER Ex. XLVI. §. 6. VOGT *de addict. deb. ad man. credit.*

ſequutioni mandari poteſt. Eſt vero adpellatio: *Legitima ad ſuperiorem ab inferiore prouocatio, illati grauaminis cauſſa iuſto tempore facta. b)* Quid adpellatio?

§. CCXIX.

Cauſſa itaque & fundamentum adpellationis eſt *grauamen.* Hoc cum vel *in iudicio* inferatur, vel *extra iudicium*, inde adpellatio quoque in *iudicialem* & *extraiudicialem* diuidi ſolet, quamuis haec ſit mera *prouocatio ad cauſſam*, & naturam ſimplicis querelae habeat; *i)* illa vero propria eſt prouocatio, ob grauamina *in iudicio* illata.* Quotuplex?

* Admodum fauet ius canonicum adpellationibus, quod ſint *fauorabiles* & *defenſionis* ſpecies. Vera autem cauſſa eſt, vt eo copioſior ad aulam Romanam eſſet recurſus. Olim enim incognitae adpellationes a ſententiis Epiſcoporum & ſynodorum. ESPEN. *iur. eccl.* P.III. *tit.* 10. c. 1. §. 1. ſeqq DVPIN *de diſcipl. eccl. diſſert.* 2. Adhibuit illa iam olim ad adpellationes tales propugnandas, canones concilii Sardicenſis, & cum minus ex voto conatus cederet, adparuit demum ſpuria collectio ISIDORI, quae adeo ad ſedem Romanam adpellationes promouit, vt ſec. XII. cordatiores graues querelas de adpellationum abuſu mouerent. ESPEN. *cit. l. tit.* 1. c. 1. *§. 9. ſequ.* Maxime cum Pontifices cauſſas ad ſe euocarent, etiam in prima inſtantia.

§. CCXX.

b) c. 1. & 28. C. 2. *qu.* 6. L. 30. & 32. C. *de adpell.*

i) c. 5. X. *de adpell.* L. B. de LYNCKER *de gravam. extraiudic.*

§. CCXX.

Axiomata. Ex adpellationis itaque indole fluunt axiomata: I. Quibus grauamen illatum, possunt adpellare. II. Adpellatur a iudice inferiori ad superiorem. III. Adpellatio rite est interponenda, apud superiorem iudicem introducenda, & ordine prosequenda. IV. Est ab inferiori regulariter recipienda, & ordinarie producit effectum suspensiuum.

§. CCXXI.

Quis adpellare possit? Quum itaque adpellare possint, quibus grauamen illatum, (§. CCXX. 1.) consequens est: 1) vt omnes hoc possint, quibus sententia *damnum* illatum: *k*) 2) vt vnius adpellatio reliquis *litis consortibus* prosit: *l*) 3) vt & is, cuius *interest*, prouocare possit: *m*) vt tamen 4) quidam adpellare nequeant, puta, α) ob *veram contumaciam*, (§. CXXIV. 1.) condemnati; *n*) β) ille, qui se *non adpellaturum iurauit*, *o*) aut γ) sententiam *probauit*, *p*) aut δ) aduersarii *adpellationi* in eadem caussa non *detulit*: *q*) ς) vt etiam ante definitiuam ab

k) L. 1. *pr.* C. *de adpellat.*
l) L. 1. & 2. C. *si vnus ex plur. adpell.* STRYK *diss. de commun. adpellat.*
m) L. 4. § 2 *sequ.* ff *de adpell.*
n) HORN *de contum. non adpell.*
o) c. 21. X. *de adpellat.*
p) c. 20 X. *de offic. & pot. iud. del.*
q) c. 23. & 42. X. *de adpell.*

ab *interloquutione* vel alio *grauamine* hoc remedio vti quis possit: *r)* 6) vt etiam *post sententiam*, si in exsequutione *modus excedatur*, aut *exceptiones* paratam exsequutionem impedientes *reiiciantur*, prouocationi locus sit. (§. CXCIX. 4.) *s)*

§. CCXXII.

Ex eodem axiomate (§. CCXX. 1.) liquet: 7) adpellari posse in quacunque caussa, siue *ciuilis*, siue *criminalis* sit; *t)* siue *maior*, siue *minor*: *u)* nisi 8) expresse *prohibeatur*, quorsum referuntur *α)* adpellationes contra *aperturas testamentorum*; *x)* *β)* contra *edicta perpetua*; *y)* *γ)* *possessorium momentaneum*, puta, quoad effectum *suspensiuum*, non vero *deuolutiuum*: *z)* Porro prohibent adpellationem, quae fit *δ)* ab *exsequutione*, (sed vid. §. CCXXI. 6.) aut *ε)* a *disciplinari correctione*, nisi & hic modus excedatur; *a)* *ζ)* a sententia *interdicti*, *b)* (§. CCCXLIX. seq.) sed rursus quoad effectum *suspensiuum*; *η)* in caussis *fisci* vel *tributariae functionis*; *ϑ)* a *grauamine futuro*, nisi de eo comminatio facta, aut per indicia

In quibus caussis?

r) c. 34. *seqq.* X. *de rescr.* c. 4. X. *vt lit. non cont.*
s) L. 4. ff. *de adpell.* c. 15. X. *de sentent.*
t) c. 5. X. *de adpell.*
u) c. 11. X. *de adpell.*
x) c. fin. C. 2. *qu.* 6. L. 6. C. *de adpell.*
y) c. 17. X. *de adpell.* L. 7. *§. pen.* ff. *de adpell. recip.*
z) c. 15. X. *de rest. spol.* Clement. vn. *de causs. iniust.*
a) c. 3. 31. & 32. X. *de adpell.*
b) c. 37. X. *de adpell.*

dicia adpareat; *c)* ι) ab *electionis confirmatione*, (§. CCCXXIX. 1. sequ.) *d)* & denique κ) a *rescripti* concessione. (P. I. §. CXXXII. 5.) *e)*

§. CCXXIII.

Ad quem adpellatio dirigatur?

Quumque adpelletur a iudice inferiori ad superiorem, (§. CXX. 2.) consequens est: 1) vt *gradatim* ab inferiore ad superiorem, non *per saltum*, praetermisso intermedio, prouocare liceat: *f)* 2) vt tamen per saltum facta adpellatio, non quidem deserta, interim tamen ad intermedium *remittenda* sit: *g)* 3) vt vix ad *parem* dirigi queat, nisi *consuetudo* eum *maiorem* fecerit: *h)* 4) vt tamen ad Papam & eius legatum in foro ecclesiastico omnes, *intermissis mediis*, prouocare possint: (P. I. §. CCLXXXV. 3. & 7. §. CCCCLV. 2.) *i)* 5) quod ipsum tamen a *seculari iudice* non licet, nisi is sit de temporali ecclesiae Romanae iurisdictione: *k)* 6) vt a *delegato* iudice *ad delegantem* adpellatio dirigenda sit, *l)* nisi 7) *vniuersitas caussarum* delegato mandata sit: (P. I. §. CCCCXLIII. 5.) 8) vt prouocationes tunc

c) c. 2. 18. & 60. X. *eod.*
d) c. 47. X. *eod.*
e) conf. WILDVOGEL *de adpell. in causs non adpell.* STRYK *diss. de adpell. illicit.*
f) c. 66. *de adpell* c. 9. X. *de offic. & pot. iud. ord.*
g) MEVIVS P. IV. *dec.* 104.
h) CORVINVS *cit. lib. tit.* 36. *§.* 15.
i) c. 45. C. 2. qu. 7. c. 4. *sequ.* C. 2. *qu.* 6.
k) c. 7. X. *de adpell.*
l) c. 27. X. *de offic. & pot. iud. del.*

tunc demum fieri possint ad superiorem, vbi eae α) nec *speciali rescripto*, puta, in commissionibus per clausulam *remota omni adpellatione*; *m*) nec β) lege *generali* aut *speciali* sublatae sunt: prius contingit, vbi *lex* omnem adpellationem interdicit; (§. CCXXII. 7. α. sq.) posterius per *priuilegia* de plane non, vel certo modo non adpellando: *n*) denique γ) cessant adpellationes, vbi iudex superiorem non habet, vt *Papa*, (P. I. §. CCLXXXV. 8.) *Imperator*, aliique *Principes*.

§. CCXXIV.

Ex tertio axiomate (§. CCXX. 3.) notari debet: 1) adpellationem, quatenus non ab interloquutione fit, vel *viua voce*, vel *in scriptis* fieri posse: *o*) 2) viua voce, vbi interponitur, id *statim post publicationem* fieri debere; *p*) 3) in scriptis vero sufficere, si intra *decendium*, (§. CCXVI. 1.) a die *publicatae sententiae*, vel aliquando *scientiae specificae* computandum, interponatur: *q*) 4) grauamina saltem *in adpellationis iudicio* deducenda esse: 5) eadem obti- Quomodo interponenda?

m) c. 1. X. *de rescript.* c. 15. & 27. X. *de off. & pot. iud. del.*

n) LVDOVICI *de summa adpellabili.* Priuilegia statuum de non adpellando adiecta sunt *corpori iuris cameralis*, quod anno 1724. Francofurti prodiit.

o) CARPZOV. *Proc. tit.* 18. *art.* 3. *nr.* 17.

p) conf. L. 14. C. & L. 25. ff. *de adpell.*

q) c. 15. X. *de sentent.* c. 8. *de adpell. in* 6. Dn. 10. IOD. BECKIVS *de fat. interp. adpell.*

obtinere in illa interloquutoria, quae *vim definitiuae* habet: cum 6) in *simplici* abſciſſe in *ſcriptis*, & ſub *grauaminum* allegatione, interpoſitio fieri debeat: *r*) 7) aliquando locum adpellationis nudum *proteſtationem* intrare: *s*) immo 8) etiam *factis* adpellationem interponi poſſe. *t*)

§. CCXXV.

Petendi apoſtoli.

Interpoſita adpellatione 9) petendi ſunt *apoſtoli* ſeu *libelli dimiſſorii*. Sunt autem apoſtoli: *Litterae, quibus iudex inferior adpellationem apud ſe interpoſitam teſtatur, cauſſamque ad ſuperiorem iudicem dimittit.* *u*) De his notari debet: *α*) petendos eos eſſe *inſtanter* & ſaepius intra *triginta* dies; *x*) *β*) hac petitione omiſſa adpellationi *renuntiari*, eamque *deſertam* fieri; *y*) *γ*) ſufficere tamen, ſi ſimul & *vno contextu ſaepius* petiti fuerint; *z*) *δ*) vbi iudex inferior apoſtolos denegauit, denuo *adpellandum*. *a*)

§. CCXXVI.

r) c. 1. *de adpell. in* 6. c. 51. X. *eod.*
s) c. fin. X. *eod.*
t) c. 9. X. *eod.* c. vn. X. *de cleric. peregrin.*
u) L. vn. pr. §. 1. ff. *de libell. dimiſſor.*
x) c. 8. *de adpell. in* 6. *Clement.* 2. eod.
y) c. 6. *de adpell. in* 6 *Clement.* 2. eod.
z) Clement. 2. *de adpell.*
a) CORVINVS *cit. loc. tit.* 36. §. 29.

§. CCXXVI.

Ex eodem axiomate porro constat: 10) adpellationem etiam debito modo *introducendam* esse apud superiorem, & hinc α) adpellantem, qui apostolos impetrauit, aut eis non impetratis denuo adpellauit, (§. CCXXV. δ) porrigere *libellum adpellationis* & *grauaminum*; *b)* β) tempus introductioni praestitutum sub poena *desertionis* obseruandum esse; *c)* γ) ab eo subduci tempus *compromissi*; *d)* (§. XLV. sequ.) δ) adpellatione recepta iudicem superiorem decernere processus adpellatorios, nimirum *citationem* ad partem aduersam, *litteras inhibitoriales* ad iudicem inferiorem, *compulsoriales* ad eundem. Introductionis ratio.

§. CCXXVII.

Inhibitoriales sunt: *Litterae, quibus iudex adpellationis iudici inferiori, a quo prouocatum, interdicit, ne adpellatione pendente quid in caussa attentet, innouet, vel vlterius procedat.* De his notandum: α) eas saltem decerni, si prouocatum a *definitiua*, *e)* β) in adpellatione ab *interloquutoria* vero tunc demum, si prius iudex de grauaminum veritate cognouerit; *f)* γ) plane non decerni, si non constet, vtrumue Quid inhibitio.

b) vid. Clementin. 1. *de adpell.* c. 3. *eod. in* 6.
c) c. 4. X. *de adpell.*
d) Clementin. 4. *de adpell.*
e) c. 3. & 7. *de adpell. in* 6.
f) c. 3. §. *quodsi obiicitur eod. in* 6. Rec. Imp. de anno 1654. §. 93.

ue ad iudicem *caussa pertineat? g)* nec *δ)* in *extraiudiciali* adpellatione; (§. CCXIX.) nec *ε)* vbi *tertius* pro suo interesse interuenit; (§. CCXXI. 3.) nec *ζ)* in *interdicto retinendæ*; (§. CCXXII. *γ)* nec *η)* in caussa *nullitatis*. (§. CCXVI. *γ)*

§. CCXXVIII.

Quid compulsoriales?

Compulsoriales sunt: *Litterae, quibus iudex superior adpellatione recepta inferiori mandat, vt acta prioris instantiae edat.* De his notandum: *α)* inferiorem per *mandata poenalia* compelli posse, dummodo *β)* petens mandatum, docuerit, se in *requirendis actis* diligentiam adhibuisse. *h)*

§. CCXXIX.

De iustificatione adpellationis.

Porro ex eodem axiomate (§. CCXX. 3.) intelligitur: 11) adpellationem *iustificandam* esse, tam quoad *formalia*, quam *materialia*, cui negotio modo anni, modo biennii spatium praestitutum. *i)* Hinc adpellans *α)* docere debet, *sollemnia* adpellationum rite fuisse obseruata; *β)* grauamina esse *vera*; *k)* tunc *γ) alia* etiam *probari* & *deduci* possunt, *l)* nisi ab *interloquutoria* prouocatum; *m)* *δ)* iustifica-

g) c. 3. *de adpellat. in 6.*
h) conf. GAIL. *Obs.* L. 1. *Obs.* 13. & 134.
i) Clem. 3. *de adpell.* L. vit. §. 4. C. *de temp. adpell.*
k) c. 70. X. *de adpell.*
l) c. 2. X. *de adpell.* Dn. GASSER *diss. nond. deduct. deduc. nond. probat. probab.*
m) c. 62. X. *de adpell.* Clement. 5. *eod.*

ficatione peracta, priorem sententiam vel *confirmari*, vel *reformari*, priorique casu *remitti* acta ad iudicem primae instantiae, *condemnato* adpellante in *expensas*; *n*) posteriori vero *expensas compensari*, & iudicem *ad quem*, sententiam exsequutioni mandare; ε) vbi ab interloquutoria prouocatum, priori casu rursus acta *remitti*, posteriori vero iudicem adpellationis in caussa principali *definienda pergere*.

§. CCXXX.

Quum denique adpellatio regulariter ab inferiori recipienda sit, & effectum suspensiuum producat, (§. CCXX. 4.) sciendum est: 1) inferiori iudici manus adpellatione interposita ita ligatas esse, vt quidquid contra eam faciat, pro *attentato* & *spolio* reputandum, & per mandata poenalia reuocandum sit: *o*) 2) statim *deuolutam* esse caussam ad superiorem, super illo articulo, a quo adpellatio interposita: *p*) 3) posse tamen inferiorem, non obstante adpellatione, vlterius procedere, *α*) si ab interloquutoria prouocatum, nec *inhibitio* decreta; *q*) *β*) si caussa notorie est *inadpellabilis*; (§. CCXXII. *α*. sequ.) & (§. CCXXIII. 8.) *γ*) si a quodam puncto *non adpellatum*, *r*) nisi caussa, a qua adpellatum, ita huic

Inferior regulariter adpellationem reiicere nequit.

Quatenus non obstante adpellatione inferior proced. possit.

(H) 2 cohae-

n) c. 59. & 61. X. *eod.*
o) c. 56 X. *eod* c 7. *eod. in* 6.
p) c. 1. & 7. *de adpell. in* 6.
q) c. 2. *de dol. & contum. in* 6.
r) c. 17. & 22. X. *de adpell.*

cohaereat, vt *separatim tractari nequeat*; *s)* δ) si *periculum* in mora sit; (§. CCXXXVIII.) ε) si plures condemnati, & *quidam saltem* adpellarunt; ζ) si adpellationi vel *expresse* vel *tacite* renuntiatum; *t)* η) si adpellatio saltem *deuolutiuum* effectum producit. (§. CCXXII. γ)

TIT. XXXI.
DE SVPPLICATIONE ET REVISIONE.

§. CCXXXI.

Connexio. SIcuti adpellatio ob grauamen interponitur, & ab inferiori ad superiorem prouocatur; (§. CCXVIII.) ita *supplicationes* & *reuisiones* tunc potissimum adhibentur, vbi a iudice *adpellari nequit*, (§. CCXXXIII. β. seq.) aequum tamen sit, vt sententiae rigor corrigatur.

§. CCXXXII.

Quid supplicatio. Est autem supplicatio: *Extraordinaria iudicis imploratio, vt caussa denuo cognoscatur & sententia reformetur. u)*

§. CCXXXIII.

Axiomata. Hinc fluunt axiomata: I. Est regulariter remedium extraordinarium. II. Fit ad normam adpellationis vel in continenti, vel ex interuallo, adeoque participat quandoque de natura remediorum suspensiuorum.

§. CCXXXIV.

s) c. 16. X. *eod.*
t) c. 45. X. *eod.* c. 4. & 6. *eod in 6.*
u) conf. L. *vn.* C. *de sentent. praef. praetor.*

§. CCXXXIV.

Ex priori discimus: 1) regulariter saltem competere hoc remedium, vbi *ordinarium* adpellationis *cessat:* 2) supplicari ad *eundem iudicem*, a quo adpellare non licet: (§. CCXXIII. 7.) *x)* 3) tantum adhiberi a sententiis *definitiuis*, aut definitiuae vim habentibus: *y)* 4) extra ordinem supplicationem constituere *ordinarium remedium suspensiuum*, illis potissimum locis, vbi leuteratio Saxonica incognita est. *z)* Quando competat?

§. CCXXXV.

Ex posteriori intelligitur: 1) hoc remedium vel adhiberi *in continenti* audita sententia viua voce, vel 2) ex *intervallo* in scriptis: §. CCXXIV. 1. seq.) *a)* 3) interponendam tunc esse intra *decendium*, (§. CCXXIV. 3.) & 4) ita interpositam gaudere effectu *suspensiuo:* (§. CCXXX. 1. sequ.) licet 5) quidam hoc ita interpretari soleant, vt tunc demum obtineat, si victor non *idonee caueat*, de restituendis omnibus, in casum retractatae sententiae: *b)* 6) decendio praeterlapso, adhuc quidem huic remedio intra *biennium* locum dari, sed ita, vt tunc sine vlla satisdatio- Quomodo interponenda?

(H) 3 ne

x) Authent. *Quae supplic.* C. *de prec. Imp. off.*
y) BERLICH P. I *concl.* 60 *nr.* 21.
z) LVDOVICI Ciuil. Processf. c. 29. §. 12. *sequ.*
a) LVDOVICI c. l. §. 3.
b) TEXTOR *ad Rec. Imp. de anno* 1654. *diss.* XIII. §. 59.

ne exsequutio decerni possit: *c)* 7) *cessare* hoc remedium illis casibus, vbi adpellationi locus non datur; (§. CCXXII. 8.) *d)* 8) supplicationem quidem *iustificandam* esse, (§. CCXXIX.) sed 9) ibi regulariter non permitti, vt *nouis probationibus* vti quis possit, *e)* quod tamen in adpellatione permittitur: (§. CCXXIX. γ) 10) iustificationem & hic excipere *sententiam*, eamque vel confirmatoriam, vel reformatoriam. (§. CCXXIX. δ)

§. CCXXXVI.

Quid reuisio?

Reuisio proxime accedit ad naturam supplicationis, & tam in camera imperii, quam in quibusdam iudiciis Statuum recepta est. *f)* Illa est: *Remedium extraordinarium, quo a singularibus ad hoc deputatis sententia, sortem MM. Imperialium decernens, prioribus actis perspectis denuo expenditur, &, si aequa est, confirmatur; si iniqua, corrigitur.* *g)* Haec vero est: *Remedium ordinarium, quo sententia, contra quam interponitur, a viribus rei iudicatae suspenditur.*

§. CCXXXVII.

Generalis de hoc remedio obseruatio.

Quae in camera adhibetur, sua quidem singularia sollemnia habet, quae vero huc non

c) LVDOVICI c. l. §. 2.

d) LVDOVICI c. l. §. 3. BRVNNEMANN *Proc. cit.* c. 28. *nr.* 115.

e) MENCKE *Proc. iur. comm. & Saxon. tit.* 37. §. 8.

f) COCCEIVS *diss. de iudic. reuis. Stat. Imp.*

g) Ordin. Camer. P. III. *tit.* 53.

non pertinent, vbi de processu communi agimus. *h)* Quae in territoriis statuum adhibetur, variat rursus, pro diuersitate ordinationum. Obtinet in Palatinatu, Ducatu Wirtembergico, ciuitate Hamburgensi, districtu Bremensi, tribunali Wismariensi, Ducatu Cliuensi, variisque Guestphaliae aliorumque locorum iudiciis.

TIT. XXXII.
DE
IN INTEGRVM RESTITVTIONE.

§. CCXXXVIII.

Connexio.

RESTITUTIONE in integrum illis quidem potissimum succurritur, qui metu, dolo, aliaue iusta caussa excusationem merente in captationem inciderunt; verum etiam contra *sententiam* ad rigorem illius corrigendum, eamque impugnandam, instar aliorum remediorum ob illatum grauamen, (§. CCXIX. & CCXXXI.) quod hic in laesione ponitur, adhiberi solet.

§. CCXXXIX.

Quid restitutio in integrum?

Restitutio in integrum, quatenus illa a iudice petitur, est: *Redintegrandae rei vel caussae actio*; quatenus vero illa datur, est: *caussae iure stricto amissae ob laesionem redintegratio.* *i)*

h) conf. de illa IO. LVD. BENDER *de reuis. actor. & sentent.*

i) Excell. HEINECCIVS ff. P. I. §. 458.

§. CCXL.

Axiomata. Inde notanda axiomata. I. Postulatur restitutio ob actus summo iure validos, propter interuenientem laesionem. II. Conceditur ob iustam caussam. III. Omnia sic reducuntur ad pristinam caussam.

§. CCXLI.

Quando competat? Ex primo intelligis: 1) eam non dari, vbi actus *ipso iure* non subsistit, aut 2) laesis *remedium ordinarium* in mundo est: *k*) adeoque 3) illud *cumulari* non posse cum querela nullitatis, nisi *subordinate* aut *alternatiue*, *l*) multoque minus cum adpellatione, nisi *incidenter & euentualiter*: *m*) posse tamen 4) illam postulari, vbi ad *falsa documenta*, aut *falsa testimonia* sententia lata fuit: *n*) (§ CCXVI. *θ*) 5) eam praeterea contra sententiam ex aliis caussis tanquam remedium *extraordinarium* & adpellationi *adfine* adhiberi posse: *o*) 6) fundamentum & caussam petendi esse *laesionem* alicuius momenti, *p*) siue ea ex sententia, siue alio iudiciali actu, siue contractu proueniat. *q*)

§. CCXLII.

Ob quas caussas? Ex secundo (§. CCXXXIX. 2.) notari debet: 1) sufficere caussas, quibus *aequitas*

k) L. 16. ff. *de minor.*
l) MENCKE *cit. loc. tit.* 38. §. 29.
m) IDEM *ibid.* §. 24.
n) STRYK *Vs. modern.* ff. *tit. de restit. in int.* §. 3.
o) L. 42. ff. de *minor.* L. vn. C. *in integr. restit. postul. ne quid nou. fiat.*
p) CARPZOV L. II. *resp.* 94. *nr.* 14.
q) CORVINVS c. l. *tit.* 40. §. 3. & 4.

tas suffragatur, quamuis nullum laedentis delictum concurrat, quales sunt: *metus, dolus, aetas, absentia,* aliaeque, quae *iustae* videntur Praetori: *r)* 2) vtrum talis caussa subsit, *caussae cognitione* opus esse: *s)* 3) eam concedendam esse a iudice, *ordinariam administrationem* habente: *t)* (§. L. γ) 4) iudicem eam quandoque & praeueniendo partem *ex officio* decernere posse: *u)* 5) non sufficere solam iustam caussam, nisi intra *determinatum tempus* petatur, puta, intra *quadriennium: x)* 6) eam vero, quae ob *falsa instrumenta* & *falsa testimonia* (§. CCXLI. 4.) postulatur, *perpetuam* esse: *y)* 7) non dari restitutionis restitutionem, sed si semel denegata aut *adpellandum,* aut contra *adpellationem omissam* restitutionem in integrum postulandam esse. *z)*

§. CCXLIII.

Ex tertio denique (§. CCXXXIX. 3.) discimus: 1) quod ea petita, *nihil innovandum* sit, (§. CXXXI. seq.) omniaque manere debere in

Eius effecta.

(H) 5

r) L. 1. § 1. ff. *quib. ex caus. maior.*
s) L. 3. ff. *de in integr. restit.*
t) c. 9. X. *eod.*
u) L. fin. C. *Ex quib. caus. in integr. restit.*
x) L. *vlt.* C. *de temp. in integr. restit.*
y) STRYK *cit. l.* BRVNNEMANN *ad* L. 2. C. *Ex fals. instrum.*
z) c. fin. X. *de in integr. restit.* L. 1. C. *si saep. in int. rest.*

in ſtatu priſtino, *a)* 2) proinde eam *adpellationem* imitari, niſi conſtet, eam per malitiam peti: *b)* 3) ea impetrata omnia in *priorem ſtatum* redire: *c)* 4) perinde eſſe, vtrum per modum *actionis*, an *exceptionis* proponatur. *d)* 5) Corollarii loco notari debet, alicubi reſtitutionem in integrum eſſe *remedium ſuſpenſiuum ordinarium.*

TIT. XXXIII.

DE RECVSATIONIBVS.

§. CCXLIV.

Connexio.

IN iudice non ſolum competentia deſideratur, (§ X.2.) ſed & ſinceritas & integritas, vt non ſit *ſuſpectus*, quum talis *recuſari* queat. (§. XIX.δ) Deinde ſicuti adpellatio inferiori iudici manus ligat; (§. CCXXX. 1.) ita & *recuſatione* ab audientia illius recedi-tur. *e)*

§. CCXLV.

Quid recuſatio?

Eſt vero recuſatio: *Declinatio iuris dictionis vel audientiae, cauſſa ſuſpicionis propoſita.*

§. CCXLVI.

Axiomata.

Inde axiomata: I. Recuſatione receditur ab audientia iudicis. II. Cauſſa recuſationis debet

a) L. 42. ff. *de minor.* L. *vn.* C. *in integr. reſt. poſt. ne quid. nou.*

b) GONZALEZ *ad* c. 6. *de in integr. reſtit.*

c) L. 24. § 4. ff. *de minor.*

d) EXC HEINECCIVS ff. P. I. §. 466.

e) c. 5. X. *de except.*

debet esse iusta. III. Ea est legitime probanda.

§. CCXLVII.

Ex primo sequitur: 1) vt recusari possit & *ordinarius* & *delegatus:* (§.XII.) *f)* 2) vt etiam is delegatus, qui ad petitionem partis datus fuit ex *caussa superueniente*, aut *post delegationem orta*, a parte impetrante recusari queat: *g)* 3) vt integro *collegio* suspicionis exceptio obiici possit: *h)* 4) vt *ante litem contestatam opponenda sit*, nisi postea demum oriatur. *i)*

Omnis iudex recusari potest.

§. CCXLVIII.

Ex secundo (§.CCXLVI.2.) intelligis: 1) non omnes caussas admitti, sed saltem *sonticas* & *graues*, puta, α) si litigatori sit *inimicus*, aut β) *amicus, cognatus, adfinis* aduersarii: γ) aut in eodem negotio antea fuerit *aduocatus* aut *procurator*; aut δ) ipse cum alio habeat *litem similem*: *k)* 2) proponendam esse *in scriptis*, cum caussa recusationis specifice exprimenda sit.

Ex iusta caussa.

§. CCXLIX.

Ex tertio denique (§. CCXLVI.3.) notandum: 1) *caussae cognitione* hic opus esse, &

Quae probanda.

f) c.10.X. *de for.comp* c.41. & 61. X. *de adpell.*
g) c.25.X. *de offic. & pot.iud.deleg.*
h) c.10. X. *de for. compet.*
i) c.25.X. *de offic. & pot. iud. deleg.*
k) c.61.X. *de adpell*, c.18. X. *de iudic.*

& sic α) si plures delegati a Papa sub clausula: vt vnus sine altero procedere possit, (§. XVII. 6.) dati fuerint, illos cognoscere, qui *recusati* non sunt; β) tali clausula non adiecta *arbitros* eligendos esse, idemque obtinere, γ) si *ordinarius* recusatus fuerit; si δ) delegatus ordinarii, ipsum *ordinarium* cognoscere: *l*) 2) caussa *intra annum* non probata iudicem procedere, ac si recusatus non fuisset: *m*) 3) ea probata, iudicem ab vlteriori cognitione *abstinere* debere *n*)

§. CCL.

De iuramento perhorrescentiae.

Quum vero hoc modo caussa suspicionis allegari & probari debeat, nouum excogitauit ius canonicum remedium, quod promptius & facilius est, puta *iusiurandum perhorrescentiae*. Hoc, qui praestat, iurat: *Se timere, ne ab inferiori iudice aequam & incorruptam impetret iustitiae administrationem.* o)

§. CCLI.

Variae de illo obseruationes.

De hoc iureiurando notandum: 1) illud proficuum esse & *actori* & *reo*, ad recusandum sic

l) c. 10. X. *de for. comp.* c. 39. X. *de offic. & pot. iud. deleg* c. 4. *eod. in* 6.

m) c. 41. X. *de adpellat.*

n) c. 61. X. *eod.*

o) LAVTERBACH *de iuram. perhorr.* §. 6.

ſic iudicem: *p*) 2) hic *cauſſam ſuſpicionis* non probandam, immo ne quidem allegandam eſſe: *q*) 3) praeſtari illud poſſe contra integrum *collegium*. (§.CCXLVII.3.)

TIT. XXXIV.

DE RELATIONIBVS.

§. CCLII.

Connexio.

SIcuti adpellatione pendente nihil eſt innouandum; (§.CCXXX.1.) ita & facta *relatione*. Eſt autem relatio: *Iudicis inferioris ſuper difficultate aut ambiguitate ad ſuperiorem exarata conſultatio*. *r*)

Quid relatio?

§. CCLIII.

Axiomata.

Inde axiomata: I. Relatio fit in caſu dubio. II. Facta relatione officium iudicis quieſcit.

§. CCLIV.

Quando fieri ſoleat.

Ex priori intelligis: 1) locum eſſe relationi, ſi in caſu controuerſo vel nullum *ius expreſſum*, vel *dubium* ſit: *s*) 2) fieri illam *ante ſententiam*: 3) partibus eſſe *communicandam*,

p) Ill. BERGER *oecon. iur* L.IV *tit*.25.§.4.*not*.7.

q) FELTMANN *de iuram.perhorreſc*.L.I.c.4.

r) c.68.X. *de adpell.*

s) c.8.X. *de fid.inſtrum*.c.13.X. *de reſtit. ſpol.*

dam, quo admonitiones suas addere possint: *t*) 4) fieri etiam relationes in *caussis gratiae*, & saepius illas a superiore exigi. *u*)

§. CCLV.

Effectus. Ex posteriori patet: 1) ea, quae relatione pendente fiunt, innouantur, vel de caussae meritis inquiruntur, *irrita* haberi, vti in adpellatione: (§. CCXXX. 1.) *x*) 2) posse tamen iudicem referentem procedere, si *periculum* in mora sit. (§. CCXXX. *δ*)

TIT. XXXV.

DE CONFIRMATIONE VTILI VEL INVTILI.

§. CCLVI.

Connexio. IN adpellationis instantia sententia vel reformatur, vel confirmatur. (§. CCXXIX. *δ*) adeoque de *confirmatione* in genere pauca adiicienda sunt. Est vero confirmatio: *Actus gesti vel iuris corroboratio.*

Quid confirmatio?

§. CCLVII.

t) c. 21. X. *de elect.* L. I. C. *de relat.* Dn. 10. GVIL. WALDSCHMID *de rel. iud. part. commun. vel non.*

u) conf. I. H. MEYER *de relation. seu litteris inform.*

x) CORVINVS *inst. iur. can.* L. III. t. 38. §. 6.

§. CCLVII.

Est vel *necessitatis*, vel *voluntatis*. Illa est: *Quando sine ea actus non valet, aut effectum plenum non habet*; haec vero est: *Vbi actus sine confirmatione quidem subsistit, ea vero vtilitatis & consilii gratia adhibetur, vt eo maiorem auctoritatem habeat*. Diuisio.

§. CCLVIII.

Hinc axiomata: I. Fit confirmatio ab eo, qui iure confirmandi pollet. II. Modo cum, modo sine caussae cognitione exaratur. III. Et sic varios producit effectus. Axiomata.

§. CCLIX.

Quum itaque fiat ab eo, qui iure confirmandi gaudet, (§.CCLVIII. 1.) sciendum est: fieri confirmationem 1) a *principe*, puta, α) vel in caussis sibi reseruatis, si per viam *dispensationum* & *gratiae* petitur; vel β) vbi ille *lege* aliquid firmat: 2) a *iudice subalterno* aut inferiore, in illis negotiis, quae ad suam iurisdictionem spectant, & curae illius mandatae sunt, siue α) *extraiudiciales* sint actus, siue β) *iudiciales*. Quis confirmare actum possit.

§. CCLX.

Quumque fiat modo cum, modo sine caussae cognitione, (§. CCLVII. 2.) notari debet: 1) plenam caussae cognitionem de- Quomodo.

fide-

ſiderare *citationem* eorum, quorum intereſt: 2) cognitionem interceſſiſſe, demonſtrari ex *Protocollo:* 3) ſine plena cauſſae cognitione exaratam in *forma communi* factam dici.

§. CCLXI.

Effectus. Quum denique varios producat effectus; (§.CCLVIII.3.) facile eſt intellectu: 1) confirmationem cum plena cauſſae cognitione factam tribuere *ius plenum*, & *conualidare actum*, per ſe non ſubſiſtentem: *y)* 2) in forma communi conceſſam *nouum ius* non tribuere, ſed *priſtinum* ſaltem *declarare* & *conſeruare: z)* 3) poſſe etiam contra confirmationem exceptionem *ſub* & *obreptionis* adhiberi, *a)* vti in reſcriptis. (P.I. §.CXLII.)

TIT. XXXVI.

DE IVDICIIS EXTRAORDINARIIS.

§. CCLXII.

Connexio. PErtractata tritura forenſi, quatenus illa in ſolemni & ordinario proceſſu obtinet, pauca

y) CORVINVS *c.l.tit.* 41.§.6.

z) conf.c.1.4.&7.X. *de confirm. vtil.*

a) CORVINVS *cit. loc.* §.9.

pauca adhuc de iudiciis *extraordinariis*, seu *processu summario* adspergenda erunt. Est vero iudicium extraordinarium: *Vbi non in figura iudicii sollemnis, sed ex officio iudicis vel per modum inquisitionis, vel denuntiationis, b) vel alias de plano ex aequitate proceditur. c)*

Quid iudicium extraordinarium?

§. CCLXIII.

Quia itaque in his iudiciis de plano proceditur, obseruatis vero illis, sine quibus processus subsistere nequit, facile intelligis: 1) cur hic non desideretur *libellus sollemnis*, (§.LXIX.2.) nec 2) *litis contestatio*, scilicet specifica & ordinata: (§.LXXIX.) 3) cur tempore *feriarum* hominum caussa introductarum procedi possit: (§ XCVIII.) 4) *dilationum* materia amputanda, & 5) lis, quantum fieri potest, *abbrevianda* sit: 6) cur *exceptiones altioris indaginis* repellendae: 7) *testium* multitudo refrenanda: 8) iudici integrum sit, *interrogare* partes, siue ad *instantiam*, siue ex *officio*: 9) in *publicanda sententia* nulla sollemnitas desideretur; (§.CCXV. 5.) & quae sunt alia. *d)*

Forma illius.

§. CCLXIV.

---

b) vid. infr. tit. *quomodo de crimin. agatur.*

c) CORVINVS *instit. iur. can.* L.III. *tit.* 42. § 1.

d) vid. Dnus GODOFR. LVD. MENCKE *diss. de proc. summ.*

§. CCLXIV.

Cauſſae huc pertinentes.

Cauſſae, quae ita tractantur, ſunt vel *per ſe ſummariae*, vel fiunt tales *per accidens*. Per ſe ſunt tales, 1) quae *iure ciuili*, 2) *canonico*, 3) *moribus* huc referuntur. Ex accidente fiunt ſummariae, α) vel per *reſcriptum Principis*, vel β) per *compromiſſum* partium. *e*)

e) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot. Lib.* II. *tit.* I. §. 12. & 13.

ELE-

ELEMENTORVM IVRIS CANONICI ET PROTESTANTIVM ECCLESIASTICI

LIBER IV.

DE

DELICTIS, PROCESSV CRIMINALI ET POENIS.

TIT. I.

DE DELICTIS IN GENERE.

§. CCLXV.

VNiuersa tritura forensi, quatenus illa in *caussa ciuili* peragitur, tanquam in nuce exhibita, nunc *iudicia criminalia*, quae de publica disciplina agunt, cum *ipsa criminum materia* enucleanda veniunt. Nam iura canonica omnia delicta plectenda esse dictitant; sed quum a sanguinis vindicta abhorreant, *singulares* plane *poenas* inuenerunt. Connexio.

§. CCLXVI.

Quid delictum?

Est vero hoc iure delictum: *Factum illicitum, sponte admissum, quo quis ad poenam obligatur, siue dolo, siue culpa aliqua id commiserit.* a)

§. CCLXVII.

Generalis de delictis obseruatio.

Olim enim 1) Episcopi ex conceptu de satisfactione & *poenitentia ecclesiastica*, (P. I. §. DCLXXII. seqq.) delicta sub suam *censuram* reuocabant, b) censuris tamen suis 2) nullos *effectus ciuiles* adscribebant: cum vero 3) sec. XII. tribunalia ecclesiastica ad normam fori ciuilis composita fuerint, (P. I. §. CCCCXXXIX. seqq.) abhinc 4) Presbyteris in foro poenitentiali *leuiora* delicta reliquerunt, *maiora* vero 5) *iudicio ecclesiastico* reseruarunt; inde 6) distinctio inter forum *internum* & *externum* inualuit: inde demum, 7) cum laicis permolestum esset, quod ob idem crimen ad duplex forum raperentur, diuisio inter *crimina secularia* & *ecclesiastica* inualuit, hac tamen ratione, vt 8) quaedam in *biuio*, seu quasi in *communione*, vtriusque fori relinquerentur. c)

§. CCLXVIII.

Vlterior declaratio.

Deinde 9) interpretetes obseruant, quod iuxta ius canonicum omnia delicta sint *publica*,

a) c. fin. X. *de iureiur.* conf. GROTIVS *de* I. B. & P. *Lib.* II. c. 17. §. 22.

b) MORINVS *de adm. sacr. poen.* L. I. c. 10. § 1.

c) conf. ANT. MATTHAEI *de crimin. proleg.* c. 4. § 6.

publica d) & quod omnia ad *censuram Episcopi* pertineant: porro 10) quod vel *omnes personae* delinquere possint, vel *quaedam* peculiari plane ratione: illarum delicta 11) iuxta *decalogum* distribuunt; harum vero *singularem* esse *rationem* tradunt: *e*) cuncta vero 12) *poena* quadam, & potissimum *ecclesiastica*, digna iudicant.

§. CCLXIX.

Delicta quidem magistratui politico coercenda relinquunt Protestantes; ast 1) non solum non reprobant plene distinctionem inter *secularia* & *ecclesiastica* delicta; verum etiam 2) in *mere secularibus* quandoque *censuram ecclesiasticam* praeter poenam, quam in criminali iudicio quis sustinuit, irrogandam putant, ceu ex sequentibus titulis vberius constabit: sed quum 3) *forum Episcopale poenitentiale* non adgnoscamus, rursus videre licet, quam misere nostra iurisprudentia cohaereat. Vsus inter Protestantes.

TIT. II.
DE SIMONIA IVRIS CANONICI.

§. CCLXX.

QVum itaque delicta iuxta decalogum interpretes distribuant, (§. CCLXVIII. 11.) notandum est, illos vtramque tabulam respicere & contra primam perpetrari: 1) Connexio.

(I) 3 *Si-*

d) CORVINVS c.l. L. IV. t. 1. §. 3. FERMOSINVS *ad tit. X. de accusat. qu. 1. nr* 23.

e) CORVINVS c.l. §. 7. *seqq.*

Simoniam, 2) *infidelitatem* quamcunque, 3) *haeresin* cum adnexis, 4) *apostasian*, de quibus nunc agendum.

§. CCLXXI.

Quid Simonia?

Est vero Simonia, si varias canonistarum definitiones considero: *Crimen atrox, vbi determinata voluntate rei spiritualis, vel spirituali adnexae, cum aliquo temporali fit commutatio.* * *f)*

* Nomen descendit a SIMONE, cuius mentio fit. *Act.* VIII 9. sequ. 13. 18. sequ. Hic *dona* Apostolorum *miraculosa*, vbi mediante manuum impositione *dona gratiosa Spiritus Sancti* conferebant, *magicas artes* esse, & pretio mediante communicari posse turpiter credidit. Idem facinus in collatione *munerum sacrorum pro pecunia* facta committi, patres penitus censuerunt, maxime cum doctrina, quod Episcopi in *locum Apostolorum* & in omnem eorum *potestatem* successerint, omnium mentes occupauerat. Inde non poterant non statuere, Episcopalem manuum impositionem eadem *diuina virtute* instructam esse, ac Apostolicam, adeoque in redemtione munerum ecclesiasticorum idem *specie* occurrere *crimen*, quod SIMON olim commiserat. (P. I. §. DXLIII. *) Sed quam congrue rationes subduxerint, mox constabit. conf. cit. meus tract. *de crim. Simon. Sect.* II. c. 2. § 25. *sequ.*

§ CCLXXII.

Diuisio.

Diuidunt Simoniam in *conuentionalem*, quum aliquid datum vel promissum pro spiritualis collatione; & *mentalem*, vbi sola pra-

f) vid. tract. meus *de Simoniae crimine*, *Sect.* I. c. 6 § 5. *Sect.* II. c. 1. §. 2. & 3.

praua mens aut intentio adest.*g*) Addunt alii Simoniam *confidentiæ*, quae fit, vbi in resignatione commodum ad resignantem resultat.*h*)

§.CCLXXIII.

Hinc fluunt axiomata: I. Simonia est, vbi temporale pro spirituali traditur aut promittitur. II. Est atrocissimum crimen, adeoque III. Varia ratione coërcendum. IV. Sponte oblatum citra labem accipi potest. Axiomata.

§. CCLXXIV.

Quum itaque Simonia fit, vbi temporale pro spirituali traditur, aut promittitur, (§. CCLXXIII. 1.) intelligitur: cur 1) pretium non solum in *pecunia*, sed & 2) in *lingua* seu precibus immodicis adulationeue, & 3) in *obsequio* quaesiuerint: *i*) 4) cur ad Simoniam retulerint, si quid datum pro *officiis ecclesiasticis*, cuiuscunque demum sortis sint, aut 5) pro *actibus ministerialibus*, ad cultum diuinum spectantibus; aut 6) pro *bonis ecclesiasticis*; aut 7) pro iuribus *circa ecclesiam* alicui competentibus. Quando committatur.

§. CCLXXV.

Ex eodem discimus: 8) Simoniam committi, si quid datur *pro ordinatione*: *k*) (P.I.§. DLVI.3.) 9) pro *baptismo*: 10) pro *pallio*: (P.I. §.CCCXLIX.9.) 11) *pro sepulturis*: Specialis enarratio Simoniae specierum.

(I) 4 (P.I.

g) CORVINVS *inst. iur. can.* L.IV. *tit.*2.§.6.
h) cit. tract. meus, *Sect.* I. c. 6. §. 6.
i) cit. tract meus, *Sect.*I.c.6.§.1 *sequ.*
k) ibid. *Sect.*I. c.3.

(P.I.§.DCCCXXIII.*) 12) pro *poenitentia:* 13) pro *sacramentis in genere:* 14) pro *praebendis* aut *beneficiis.* Porro perpetrari hoc crimen, 15) si *res ecclesiasticae venales habentur:* (P.I.§.DCCCXXXVII.) aut 16) *annatae* exiguntur: (P.I.§.CMXVIII.) 17) Simoniacas etiam fuisse *inuestituras Imperatorum* per annulum & baculum: 18) idem crimen occurrere in *alienatione decimarum:* (P.I.§.DCCCXLVI.) 19) si pro *Abbatum,* aut 20) *nubentium benedictione* aut *dispensatione* in caussis matrimonialibus (P.I.§.DCCXLVII.***) aliquid exigitur: si 21) *transactio* de rebus sacris & caussis ecclesiasticis celebratur; (§.XLIII.β) aut 22) pro *ingressu religionis* & *monasterii;* (P.I §.CCCCXCVII, 5.) aut 23) pro *docendi licentia* aliquid soluitur; *l)* aut 24) Praelatus, vel alius clericus *vices suas aliis sub annuo censu* concedit; *m)* aut 25) iuri *patronatus* pretium statuitur; (P.I.§.DCCCLXXX.10.sequ.) & quae sunt aliae eiusdem furfuris species.

§. CCLXXVI.

Varia in ea concurrunt crimina.

Quumque Simonia sit atrocissimum crimen, (§.CCLXXIII.2.) facile est intellectu: 1) cur iudicio patrum multa in ea concurrant crimina, ita, vt *thesaurus criminum* adpellari queat: *n)* 2) cur in specie in ea occurrat

l) tract.meus, *Sect.* I. c. 7.

m) tit. X. *ne Praelati vices suas.*

n) c. 16. C. 1. *qu.* 1.

currat *haeresis*; *o*) nec non 3) *infidelitas*; *p*) 4) crimen *laesae maiestatis* & 5) *sacrilegium*. *q*)

§. CCLXXVII.

Quum deinde varia ratione coërceatur, (§. CCLXXIII. 3.) praetereaque instar criminis laesæ maiestatis sit, (§. CCLXXVI. 4.) sequitur: 1) vt non solum *quilibet* accusare possit, sed & 2) vt testes omnes, etiam *inhabiles*, admittantur: *r*) 3) vt *poenas* durissimas quidem, sed quod ecclesiasticum sit crimen, potissimum *ecclesiasticas* post se trahat, puta α) *excommunicationem*, β) *depositionem*, γ) *suspensionem*; his accedere δ) ciuilem *infamiam*, ε) *dupli dati* & *redituum* restitutionem: *s*) 4) vt quaeuis Simoniae species praeterea *peculiari poenae* subiaceant: *t*) sed 5) *mentalis* (§. CCLXXII.) priuata saltem poenitentia expietur: *u*) 6) vt tamen & hic *aispensatio* obtinere possit. *uu*) Processus contra Simoniam.

§. CCLXXVIII.

Quum denique sponte oblatum citra labem accipi possit, (§. CCLXXIII. 4.) consequens est: 1) vt omne peccatum resideat in *conuentione praecedente*: *x*) 2) vt proinde Quatenus citra Simoniam aliquid dari possit.

(I) 5 con-

o) cit. tract. meus, *Sect* I. c. 5. §. 4.
p) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. V. tit 3. §. 19.
q) cit. tract. meus, *Sect.* II. c. 2 §. 6. sequ.
r) CORVINUS *cit. loc. tit.* 2. §. 10. tract. meus, *Sect.* I. c. 8. §. 9.
s) cit tract. meus, *cit. loc.* §. 2. seqq.
t) vid. tr. meus, *cit. loc.* §. 7.
u) CORVINUS *cit. loc.* §. 4.
uu) tr. meus, *c. l.* §. 10.
x) CORVINUS c. l. §. 8.

considerari debeat: *quid, quale, a quo, pro quo, quantum, qua intentione*, temporale aliquid oblatum sit? *y)* 3) vt tamen his aliisue *inuolucris* palliari sic dicta Simonia soleat: ita vt 4) nec per *iusiurandum*, quod hic pro coërcitione adhiberi solet, obex poni possit: *z)* propterea quod 5) ipsa *curia Romana* nihil sine argenti profusione expedire soleat. *a)*

VSVS INTER PROTESTANTES.

§. CCLXXIX.

Generalis obseruatio de Simoniæ crimine.

Munerum ecclesiasticorum nundinationem a crimine, quod Simon magus commisit, plane alienum esse, iam obseruaui. (§. CCLXXI.*) & alibi etiam cum iureconsultis limatioris eruditionis adstruxi, *b)* & vix Protestantes, si cohaerentem iurisprudentiam tradere volunt, ab hoc principio recedere possunt: quin quod eo ipso, quod hic Simoniam adesse doceant, ipsi *Simoniaci* euadant. *c)*

§. CCLXXX.

Vulgaris Protestantium doctrina.

Sed nec hic Protestantes a canonici iuris dogmatibus abstinent, nec saltem *Simoniae ter-*

y) CORVINVS c. l. §. 9.

z) tract. meus. *Sect.* I. c. 6. III. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. V. tit. 3. §. 30. sequ.

a) tract. meus, *Sect.* I. c. 2 §. 18. sequ. conf. de DOMINIS *de rep. eccl.* L. IX. c. 9. §. 34. sequ.

b) tr. meus *de Sim. crim. conf.* B. THOMASIVS *ad Lancel.* L. IV. *tit.* 3. p. 1817. *sequ.* AMTHOR *de crim. Sim.* §. 6. *sequ.*

c) cit. tr. meus, *Sect.* II. c. 2. §. 30.

termino vtuntur, quod ex receptione tolerari posset; verum etiam ad argumenta iuris canonici prouocant. Dicunt vero Simoniam: *Crimen publicum, quo quis sacerdotia, beneficia, Praebendas resque ecclesiasticas, temporali aliquo pretio ex quocunque contractu comparat.* d) Alii cum Pontificiis tunc adesse hoc crimen censent: *Vbi spirituale, aut spirituali adnexum emitur & venditur.* e)

§. CCLXXXI.

Inde non possunt non inferre: 1) Simoniam committi in *nundinatione* munerum ecclesiasticorum: nec non 2) vbi illa cum *deminutione* conferuntur: f) 3) si *Praebendae* pecunia adquiruntur: g) 4) iuri *Patronatus* pretium statuitur: 5) *iuris dictio* ecclesiastica ob pretium confertur; & quae sunt alia absurda dogmata, a me iam alibi plenius profligata. Conclusiones inde deductae.

§. CCLXXXII.

Crimen esse nundinationem munerum ecclesiasticorum, lubens concedo; sed aliud, quam *ambitus* crimen, in illa non adgnosco, quorsum etiam leges collineant.* h) Nostra sententia.

* Simoniam hic adesse ex vulgari doctrina de manuum impositione Episcopali doctores credunt, & in ordinatione conferri efficaciam peragendi sacra contendunt. Sed quam graviter

d) LAVTERBACH *ad tit.* L. *iul. ambitus* §. 4.
e) BRVNNEMANN *iur. eccl.* L. II. c 18. §. 5.
f) HORN *diss. vt benef. eccl. sine demin.*
g) COTHMANN Vol. II. *Resp* 95. *nr.* 10. CARPZOV. *iurispr. eccl.* L. II. d. 312. *nr.* 8. *sequ.*
h) L. 31. C. *de Episc. & cler.* c. 4. C. 8. *qu.* 1.

uiter hic impingant, alibi docui. vid. tr. meus Sect. II. c. 2 §. 25. *seqq.* (P.I. §. DL. seq.)

§. CCLXXXIII.

Consectaria inde deducta.

Inde recte infero: 1) pro *ordinatione* pretium dari & accipi posse: 2) vbi a *Principe* munera sacra dato pretio conferuntur, nec *Simoniam*, nec *ambitum* adesse: *i*) pariterque 3) hoc crimen exsulare, vbi cum *deminutione* ab illo munera sacra conferuntur: nec 4) ambitus teneri, qui *ministro Principis* quid promiserunt, vt suffragio suo se adiuuet apud Principem: *k*) 5) rectius tamen facere Principem, si plane non ad *munera*, sed ad *merita* candidatorum respiciat: 6) ambitus vero crimine teneri *Patronos*, illisque aliquid *dantes* aut *promittentes*: *l*) 7) recte exigi a candidatis *iusiurandum*, se ab omni ambitu alienos esse.

§. CCLXXXIV.

Vlterior declaratio.

Porro exinde elicio, nullum vitium Simoniacum adfuisse 1) in *inuestituris* Principum, nec 2) in *annatis*, nec 3) in pretio pro *Pallio* soluto: 4) extra omne vitium esse, vbi pro *actibus ministerialibus* honorarium soluitur; (P. I. §. CCCCLXVI. seq.) aut 5) pro *bonis* & *rebus ecclesiasticis* pretium statuitur; aut 6) res, quae *spiritualibus adnexae* dicuntur, pretio mediante conceduntur: *m*) de

i) L. vn. pr. §. 1. ff. *de* L. *iul. ambitus.*
k) L. vn. C. *de suffrag.*
l) tract. meus, *Sect.* II. c. 2. §. 31. 32. 22. 34. & 33.
m) tract. meus, *Sect.* II. c. 2. §. 35. *seqq.* c. 3. 4. & 5

de reliquo 7) nundinatores munerum *poenis* quidem adficiendos, nec tamen *testes* omnes (§. CCLXXVII.) admittendos esse. *n*)

TIT. III.

DE INFIDELITATE.

§. CCLXXXV.

DIxi, inter delicta contra primam decalogi tabulam referri infidelitatem: (§. CCLXX.2.) veri enim ecclesiae subditi & ciues dicuntur *fideles*, & his opponuntur *infideles*, qui mancipiorum loco habentur, (P.I. §. CLI.*) infideles vero sunt: *Qui prorsus a fide Christiana alieni sunt, vel quod nunquam fidem christianam amplexi fuerint, vel ab ea desciuerint.* Ad priores referuntur *Iudaei*, *Saraceni*, *Gentiles*; ad posteriores *Apostatae* & suo modo *Athei*. Hic de prioribus sermo est. Connexio.

§. CCLXXXVI.

Tenenda de illis axiomata: I. Infidelitas, vbi infideles non tolerantur, constituit crimen ecclesiasticum. II. Vbi tolerantur, constituti sunt in statu seruili. III. Tolerantia pertinet ad regalia. Axiomata.

§. CCLXXXVII.

Quum itaque infidelitas, vbi non tolerantur infideles, crimen ecclesiasticum constituat, (§. CCLXXXVI. 1.) sciendum est: 1) *calamitates*, quas perpessi fuerant Christiani ab Quare & quousque infidelitas pro crimine reputetur?

n) Ibid. *Sect* II. c. 6.

ab infidelibus, huic odio cauſſam dediſſe, & ipſos Imperatores ad legum lationem contra infideles excitaſſe: *o*) 2) hoc modo Chriſtianos *iniuriam* per priora ſecula perpeſſam vltos eſſe: *p*) abhinc 3) Pontificem ſibi *dominium in terras infidelium* arrogaſſe, & 4) doctrinam inualuiſſe, quod *arma* contra quoscunque infideles ſumi poſſent: 5) omnia itaque, quae olim ab infidelibus contra Chriſtianos ſtatuta fuerunt, nunc *contra infideles* licita eſſe: *q*) & hinc 6) omnes, qui *occulte infidelitatem* profitentur, paria cum haereticis *r*) fata ſuſtinere: ſaltem 7) *infamia* eos laborare: *s*) adeoque 8) nec *recipiendos*, nec *tolerandos* eſſe. *t*)

§. CCLXXXVIII.

Status eorum, vbi tolerantur.

Quumque, vbi tolerantur, in ſtatu ſeruili ſint, (§. CCLXXXVI. 2.) ſequitur: 1) vt infideles *ſtatum diuerſum* in republica induant, quum tamen *religio per ſe* ſtatum ciuilem alterare non ſoleat: 2) vt Chriſtianis *ſubiaceant* infideles, & ab eis pro ſola *humanitate* foueantur: *u*) 3) vt proinde nullo *famulitio* chri-

o) GOTHOFREDVS *Paratitl ad tit.* C *Theod. de Iudæis.*
p) CLERC *bibl. choiſ.* T. VIII. p. 276.
q) conf. Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. V. t. 6. §. 2. *ſequ.*
r) vid. tit. *ſequ.*
s) FERMOSINVS ad tit. X. *de Iud. qu.* 1. *ad rubr. nr.* 1 *ſeqq.*
t) VOETIVS *diſp.* P. II. p. 118. *ſeqq.*
u) c. 21. X. *de Iudæis.*

christiano vti possint. *x*) 4) vt si vel maxime a *priuata seruitute* liberi forent, *publicam* tamen effugere nequeant: *y*) 5) vt *immobilia* regulariter possidere nequeant: *z*) 6) vt tamen, vbi talia possident, ad onera *realia*, licet sint *parochialia*, teneantur: *a*) 7) vt nec pro lubitu *synagogas* aut *Meschitas* exstruere possint: *b*) 8) vt de reliquo in *caussis ciuilibus* eodem iure vtantur cum Christianis, nisi *ratio diuersitatis* ostendi possit: *c*) (P. I. §. XLIII. 13.) adeoque 9) matrimonia cum *fideli* non contrahant: *d*) 10) nec *medicinam* Christianis praebere; *e*) aut 11) *tutores* eorum esse; *f*) aut 12) *cessiones nominum* accipere queant: *g*) 13) vt, quae *ad bellum instruendum* pertinent, nec illis vendi, *h*) nec 14) *foedera* cum eis pangi possint: *i*) 15) vt nec *testimonium* contra Christianum perhibere; (§. CLX. *n*) nec 16) ad dignitates adspirare possint; *k*) & quae sunt alia.

§. CC.

x) c. 13. X. eod.
y) LATHERVS *de censu* L. III. c. 23. *nr.* 47. *seqq.*
z) vid. STAMM *de seruit. perf.* L. I. c. 1. §. 22.
a) Ill. BOEHMER *iur. paroch. Sect.* III. c. 2. §. 16.
b) c. 3. & 7. X. *de Iud.* Clement. *vn. eod.*
c) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. V. *tit.* 6. §. 57. *seq.*
d) L. 6. C. *de Iud.*
e) c. 13. C. 18. *qu.* 1.
f) SCHILTER *Ex.* XXXVII. §. 19. *seqq.*
g) Rec. Imp. de anno 1551. § 89.
h) c. 6. 11. & 12. X. *de Iud.*
i) IO. HEINR. POTT *de foeder. fidel. cum infidel.*
k) c. 16. & 18. X. *de Iud.*

§. CCLXXXIX.

Penes quem sit ius, tolerantiam concedendi.

Quum denique tolerantia infidelium ad regalia pertineat, (§. CCLXXXVI. 3.) sciendum est: 1) hoc ideo factum esse, quod olim crederent, Iudaeos plane *non tolerari posse*, & si tolerarentur, hoc ipsum ex mera *gratia* & *dispensatione* prouenire: *l*) 2) inde etiam olim *Caesares* sibi ius peculiare in iudaeos vindicasse, eosque sibi *immediate* subiici constituisse: *m*) 3) inde inualuisse doctrinam, Status Imperii sibi iurisdictionem in Iudaeos non aliter vindicare posse, quam *priuilegio caesareo*: *n*) 4) demum vero *superioritati territoriali* immo *obseruantiae* ius hoc adscriptum fuisse: 5) *ecclesiam* proinde nullum ius exercere in infideles, nisi per *indirectum*: sed 6) Papam etiam *directo* potestatem in omnes infideles exercere: *o*) de reliquo 7) infideles haud ligari constitutionibus ecclesiasticis, nisi illae simul *caussas seculares* determinent. *p*)

§. CCXC.

Vsus doctrinae inter Protestantes.

Iuxta Protestantium dogmata 1) infidelitas *pro crimine* reputari vix potest, adeoque 2) *tolerantia*, adhibitis tamen quibusdam cau-

l) c. 21. X. *de testib.*
m) Ill. LVDEWIG *de aur. bull. tit.* 9. §. 2. & 3.
n) conf. HERTIVS *de super. territ.* §. 8.
o) Ill. BOEHMER *cit. loc.* §. 39.
p) vid. c. 8. X. *de diuort.* c. 6. X. *de consangu. & adfin.* c. 15. X. *qui fil. sint legit.*

cautionibus, illis denegari non ſolet: *q)* 3) illos tunc iure reliquorum *liberorum* frui, *de populo* cenſeri, & *iuris communis* participes eſſe: *r)* deinde 4) non iuſta cenſemus *arma*, contra infideles vt infideles ſuſcepta: (P. I. §. LXXXV. 5.) 5) quousque *diuerſo iure* vti debeant, id omne ab arbitrio Principis dependere: *s)* 6) illos iudiciis eccleſiaſticis haud ſubeſſe: *t)* 7) *principi* tamen *qua tali* etiam ius circa ſacra infidelium competere. (P. I. §. LXXXVI. 4. ſeq.)

TIT. IV.

DE HAERETICIS.

§. CCXCI.

Vidimus, ad delicta contra primam tabulam etiam *haereſin* referri: (§. CCLXX. 3.) haeretici enim non ſunt ciues in republica eccleſiaſtica, ſed *peregrini, exſules* (P. I. §. CLI.*) &, quod maius eſt, omni *poena* digni, adeoque horum ſtatus curatiorem conſiderationem deſiderat. Connexio.

§. CCXCII.

Haereſeos vox & in *bonam* & in *malam* partem natiua ſua ſignificatione accipitur, *u)* plerumque tamen in *malam* partem accipi ſolet. Quid haereſis?

q) Ill. BOEHMER *diſſ. de caut. Iud. toler.*
r) STRYK *vſ. modern. tit. de ſtat hominum* §. 10.
s) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* c. 1. §. 63. ſeq.
t) L. 8. C. *de Iudaeis.*
u) Act. XXIV. 14. XXVI. 5. 1. Cor. XI. 19.

solet. De haeresi in sensu theologico sumta hic non sollicitus sum; sed in sensu *ciuili* & quoad *effectus ciuiles* haeresi superadditos, illa est: *Constans dissensus a religione publice adprobata.* (P. I. §. XLIII.*) Haereticus vero dicitur: *Qui vel leui argumento a iudicio catholicae religionis & tramite pertinaciter deuiat.* x)

Quis haereticus?

§. CCXCIII.

Qualitates in haeretico requisitae.

Conueniunt omnes doctores, quod haeresis in se includat *errorem*; sed catholici scriptores varias adhuc in errore qualitates desiderant, vt haeresis dici queat, puta: 1) vt error sit *intellectus*, 2) *voluntarius*, 3) contra *fidem* definitam, 4) cum *pertinacia* coniunctus; 5) ab eo, qui *baptismum suscepit*, professus. y)

§. CCXCIV.

Diuisio.

Haeretici vel adhuc in ciuitate Romana, hoc est, *ecclesia degunt*, vt vt putrida membra censeantur; vel simul ab ea deficiunt. Illi *haeretici*, hi *schismatici* dicuntur. Deinde haeresis vel *vera* est, vel *praesumta*. Illa est: *Vbi error contra fidem receptam scienter volenter pertinaciter defenditur*; haec consistit: *In graui & violenta suspicione de errore intellectus pertinaci contra fidem.* z)

§. CC

x) L. 2. §. 3. C. *de haeret.* CORVINVS *instit. iur. can. Lib.* IV. *tit.* 7. §. 1. & 2.

y) conf. 10. a ROYAS *de haeret.* P. I. *nr.* 40. CORVINVS *cit. loc.* §. 3.

z) MENOCHIVS *de Praesumt.* L. V. *Praesumt.* VI. *nr.* 15.

§. CCXCV.

Schisma in genere *scissuram* denotat, adeoque hic sumitur pro *scissione ab vnitate ecclesiastica facta.* * *a)* Quid schisma?

* *Vnio* inter diuersas ecclesias primis temporibus admodum erat commendata. Qui hanc scindebat, *schismaticus* dicebatur, & *communione sacrorum* excludebatur. In hac vero vnione respiciebant ad maiorem ecclesiarum, maxime *apostolicarum* partem, non ad *Romanam.* Ex quo vero Pontifex caput extulit, & primatum vniuersalem adeptus est, (P. I. § CCLXXXII.*) schisma in eo quaesitum fuit, vbi *communioni cum Papa* quis renuntiauit. (P. I. § IV. 8) conf. III. BOEHMER ad Petr. de Marca L. I. c. 1. §. 4.

§. CCXCVI.

Inde fluunt axiomata: I. Haeresis est crimen ecclesiasticum. II. Schisma proxime ad haeresin accedit. III. Varia remedia ad exstirpationem horum criminum sunt permissa. IV. Variis coërceri possunt poenis. Axiomata.

§. CCXCVII.

Quum itaque haeresis sit crimen ecclesiasticum (§. CCXCVI. 1.) facile intelligis, cur de haereticis dici queat: 1) quod principaliter in *ecclesiam* & in *DEVM* ipsius fundatorem delinquant; & 2) peiores sint *Paganis & Iudaeis.* Quum deinde haeresis supponat errorem intellectus, (§. CCXCIII. 1.) vides: 3) cur sola *cogitatione* hoc crimen Qua ratione crimen in haeresi occurrat?

(K) 2 per-

a) conf. c. 34. C. 24. qu. 1.

perfici, & 4) etiam *suspectus* de haeresi criminosis accenseri possit: *b)* 5) cur ille *scienter errare* dicatur, qui a decretis ecclesiae in rebus fidei recedit, adeoque *voluntas*, quae in omni delicto desideratur, & hic concurrat: *c)* quum 6) mens scripturae per *leges* determinari possit, & ex *repudiatione* huius dogmatis haeresis aestimetur: *d)* nisi 7) ad nutum ecclesiae *mox desistat*, & se iudicio illius deuota mente submittat: *e)* requiri tamen, 8) vt talis *per baptismum* in ecclesiam semel receptus fuerit. *f)* (§. CCXCIII. 5.)

§. CCXCVIII.

Vlterior declaratio.

Eiusdem criminis reos pronuntiant 1) *fautores* haereticorum, 2) eorum *receptores*, 3) concedentes illis *saluum conductum*, 4) *tolerantiam* indulgentes, 5) eos ad *honores* promouentes, 6) *defensionem* eorum suscipientes, 7) sub Principe haeretico *militantes*; 8) *impedientes*, ne contra haereticos inquiratur, siue directo, siue per indirectum id fiat; *g)* 9) Post erroris abiurationem in haeresin recidentes, qui *relapsorum* nomine veniunt. *h)*

§. CC

b) 10. a ROYAS *cit. loc. nr.* 133. c. 13. X. *de haeret.* DANDINVS *de suspect. de haeres.*

c) conf. CORVINVS c. l. *tit.* 7. §. 3.

d) III. BOEHMER *iur. eccl Prot. Lib.* V. *tit.* 7. §. 18. sq.

e) c. 29. C. 24. qu. 3.

f) c. 13. *de haeret in* 6.

g) III. BOEHMER *cit. loc.* §. 38.

h) CORVINVS c. l. §. 20.

§. CCXCIX.

Quum deinde ſchiſma proxime ad haereſin accedat, (§. CCXCVI. 2.) ſchiſmatici vero ſint, qui ſciſſionem ab vnitate eccleſiaſtica, ſeu communione cum Papa faciunt, (§.CCXCV.) conſequens eſt: 1) vt ſint ſine *gratia* Spiritus Sancti, omnique *poteſtate* eccleſiaſtica deſtituti: *i)* 2) vt *ordinationes* (P.I.§.DXLIX.3.) & *collationes beneficiorum* ab illis factae ſint irritae, *k)* niſi 3) is, qui diſpenſandi facultate gaudet, cum iis *diſpenſauerit. l)* Schiſmatis ratio.

§. CCC.

Quumque porro varia remedia ad exſtirpandam haereſin ſint conceſſa, (§. CCXCVI. 3.) facile intelligitur: 1) cur laicis omnis *diſputatio de fide* ſit interdicta: *m)* 2) cur etiam *iureiurando* ad fidem determinatam cuſtodiendam adſtringi poſſint, (P.I.§.CXC.**) & 3) illis omnis *ſcripturae lectio* interdicta, *n)* & 4) lectio & commercium aliorum *librorum*, qui *noxii* reputantur, prohibita ſit: *o)* 5) cur Pontifex ſe ſupremum *cenſorem librorum* omnium conſtituat; *p)* id quod tamen 6) nec Veneti, nec Galli, nec Germani illi indul- Media contra haereticos.

(K) 3

i) c. 31. C.24. *qu.* 1. c. X. *de ſchiſmat.*
k) c. 1. X. *de ſchiſmat.*
l) c. 2. X. *eod.*
m) c. 2. *de haeret in* 6.
n) DVPIN *biblioth. in proleg.* c. 9. §. 4.
o) conf. DANIEL FRANCVS *in diſquiſ. academ. de Papiſt. ind. libr. prohib.*
p) GRETSER *de iur. & mor. prohib. lib. mal.* L.II. c 9.

dulgent: *q)* 7) cur quilibet ad *denuncian-dum* in caussa haereseos obligatus sit: *r)* 8) cur *Episcopis* per suas dioeceses inquisitio peculiari ratione incumbat: *s)* 9) cur extra ordinem etiam peculiares *inquisitores* constitui possint: *t)* 10) quilibet *magistratus* ad eiiciendos, expellendos & exstirpandos haereticos obligatus sit: denique 11) cur singularis *criminalis processus* contra haereticos obtineat. *u)*

§. CCCI.

Poenae eorum.

Quum denique haeretici variis coërceri possint poenis, (§. CCXCVI. 4.) intelligitur: 1) cur etiam ea, quae alias sunt prohibita & legibus aduersa, immo scelus spirant, in *fauorem fidei* permissa sint, adeoque 2) *rapere*, bonis *spoliare*, *insidias* struere, *occidere* haereticos licere: *x)* 3) etiam *caedes Principum* haereticorum permissas esse: *y)* nec non 4) *percussiones* clericorum haereticorum: *z)* 5) *diuortia* etiam priuata auctoritate suscepta:

q) LIMBORCH *Histor. inquisit.* L. II. c. 16. PAPONIVS *corp iur. Franc.* L. I. *tit.* 2. *art.* 7. FRANCVS c. I. c. 13 § 87.

r) LIMBORCH *cit. loc.* L. IV. c. 3.

s) c. 13. X. *de haeret.*

t) c. 1. *de haeret. in* 6. *in* 6. LIMBORCH c. I. L. I. c. 11.

u) c. 31. C. 24. *qu.* 1. c. 2. 8. 11. & 20. *de haeret. in* 6. conf. B. THOMASIVS *ad Lancel.* L. IV. c. 4. p. 911. sq.

x) a ROVAS *de sing. fau. fid. Sing.* 3 *sequ.* 35. & 73.

y) vid *Parallele de la doctr. des Payens auec* celle *des Iesuites* c. 11.

z) c. 3. X. *de sent. excomm.*

ſcepta: *a)* 6) cur, quae alias voluntaria ſunt, hic *neceſſaria* fiant, adeoque α) *gratis* quilibet adſiſtere debeat inquiſitori; β) quilibet ad *teſtimonium* contra conſanguineos cogi poſſit; γ) contra ſe *edere* teneatur *inſtrumenta* haereticus; δ) mater haeretica filias *dotare*; ε) iudex ſecularis *ſententiam* contra hæreticum abſciſſe *exſequi*: *b)* 7) cur, quae alias legibus *praecepta* & *imperata* intuitu haereticorum *remiſſa* ſint, & hinc α) illis *fides ſeruari* non debeat; *c)* β) Principem non ligari *pace religioſa* haereticis promiſſa; *d)* γ) hæreticum nullum *contractum* valide celebrare. *e)*

§. CCCII.

Porro exinde inferunt: 8) ea, quae iure communi *ſingulis* indulta, haereticis prohibita eſſe, adeoque α) illos non poſſe condere *teſtamenta*; β) excludi ab omni *ſucceſſione*; *f)* γ) vxores haereticas non gaudere *priuilegio dotis*; *g)* δ) repelli ab *honoribus*, & ε) a *teſtimoniis*; *h)* ζ) ab *accuſationibus*; *i)* η) condemnatos non poſſe *adpellare*; *k)* ϑ) interdictum

Vlterior declaratio.

a) c. 6. X. *de diuort.*
b) a ROYAS c. 1. *Sing.* 15. & 42. L. 14. C. *de iur. dot.* c. 18. *de haeret. in* 6.
c) a ROYAS c. 1. *Sing.* 3.
d) DANDINVS *de ſuſpect. de haeref.* c. 4. *Sect. Subſid.* 2 §. 2.
e) a ROYAS c. 1. *Sing.* 43.
f) c. 13. X. *de haeret.*
g) Nou. CIX. c. 1.
h) cit. c. 13. X.
i) c. 1. C. 4. qu. 1.
k) c. 18. *de haeret. in* 6.

dictum esse aduocatis, eis *consilium* & *auxilium* praebere: *l)* 9) ea, quae alias *praecepta*, intuitu haereticorum *prohibita* censeri, adeoque α) illos non solum *tolerandos* haud esse, sed & β) ne quidem *communicationem* cum illis permitti: *m)* 10) illa, quae alias *valida* esse possent, hic *nulla*; & quae *nulla*, in odium haereticorum *valida* fieri, adeoque α) *instrumentum* notarii haeretici destitui omni robore; *n)* β) *sententiam* a iudice haeretico pronuntiatam esse nullam; γ) valide *laicos* testimonium *contra clericos* dicere; *o)* δ) admitti testimonium *periuri*; *p)* & quae sunt alia portenta dogmata.

§. CCCIII.

Specialior enarratio poenarum.

Poenas autem speciales quod concernit, notari debet: 1) haereticorum *persequutionem* quidem iam olim obtinuisse; sed 2) *haereticidia* incognita fuisse; nihilominus 3) iam sec. IV. ob *sanguinarias suggestiones clericorum* inualuisse; *q)* & 4) per constitutionem Friderici II. Imperatoris haeresin inter *crimina publica rogo* coërcenda relatam fuisse: *r)* 5) Poenae ignis accedere *confiscationem* bonorum *s)* aliasque, quibus & viui & mortui in propria & liberorum

l) c. 11. X. *de haeret.*
m) c. 13. *eod.* c. 10. X. *de purgat. can.*
n) c. 13. X. *de haeret.*
o) ROYAS *cit. loc. Singul.* 178. c. 13. C. 2 *qu.* 7.
p) c. 8. *de haeret. in* 6.
q) vid. tit. C. *Theod. de haeret.*
r) PETR. de VINEIS in Frieder. II. epist. p. 173. seq.
s) c. 10. & 13. X. *de haeret.* c. 8. 14. & 19. *eod. in* 6.

rum persona subiiciuntur: *t)* 6) iisdem poenis etiam subiacere *suspectos de haeresi*, (§. CCXCVIII.) nisi quod quandoque *arbitrariis* saltem subiiciantur: *u)* 7) capitis supplicium etiam *anabaptistis* quandoque imminere: *x)* licet 8) ius canonicum intuitu clericorum saltem *depositionem*, &, quoad laicos, *excommunicationem* duntaxat admittat: *y)* 9) Schismaticorum intuitu easdem poenas *depositionis* & *excommunicationis* admitti, quibus tamen etiam *corporales* aeque, vt in haeresi, accedere possint. *z)*

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. CCCIV.

Haeresis non est crimen.

Quaelibet ecclesia *veritatem* penes se esse constituit; altera alteri imputat errores, & quae potentior est, *monopolium* veritatis sibi attribuit, & se orthodoxiam possidere censet: *a)* vnde statim videre licet: haeresin inter *crimina* referri non posse. (P. I. §. XII.) Admitto, errantem respectu DEI non excusari a *culpa*; sed sic *crimen* committi, constan-

t) CORVINVS *cit. loc. Lib.* IV. *tit.* 7. *§.* 12 *sequ.*

u) c. 13. X. *de haeret.* ibique FERMOSINVS. CORVINVS c. l. §. 19. sequ.

x) tit. C. *ne sacr. bapt. iter.* Rec. Imp. an. 1529. §. 6.

y) CORVINVS *cit. loc. tit.* 10. *§.* 2.

z) IDEM *ibid. tit.* 8 *§.* 7 & 8.

a) conf. egregius locus SALVIANI *Lib.* V. *de gubernat.* DEI *pag.* 86. *edit. Rittershusii.*

ter nego. *b)* Hinc *secessio* ab aliqua ecclesia externa, quam *schisma* dicunt, etiam a crimine vacua erit.

§. CCCV.

Vlterior declaratio.

Quum enim in sensu ciuili haeresis sit constans dissensus a religione publice adprobata, (§. CCXCII.) constat: 1) adprobatam religionem sic fieri *orthodoxam* & *dominantem*: hinc 2) facile contingere potest, vt in *sensu ciuili* religio *haeretica* dicatur, quae talis non est in *sensu scripturae*; & 3) vice versa religio in sensu scripturae *haeretica* ob adprobationem in sensu ciuili esse potest *orthodoxa*: sic 4) satis se prodit iniquitas, vbi id pro crimine reputari cupit, quod quis *fidei formulariae* receptae adsensum praebere nolit.

§. CCCVI.

Communis doctrina de poenis haereticorum.

His praestructis iudicium ferri poterit de vulgari Protestantium doctrina, quousque haeretici poenis sint adficiendi. Illa eo potissimum redit: I. *Poenam capitalem* ipse quidem LVTHERVS impugnauit; *c)* sed II. Quidam inter Reformatos *haereticidia* propugnarunt. *d)* III. Auctoritate iureconsultorum, quorum praeiudiciis hodienum nonnulli adhaerent, haeresis in classem *criminum publicorum* reiecta fuit, *poenis* quidem, non vero

b) B. THOMASIVS *diss. an haeresis sit crimen?*
c) vid. tract. *de haeret. an sint persequ.* p. 40 *sequ.*
d) vid. MICH. de la ROCHE *memoir. litter. de la grande Bretagne* T. II. p. 190. sequ. T. IX. p. 11.

vero vltimo ſupplicio luenda, *e)* niſi α) *ſeditioſe* agerent haeretici; *f)* aut β) *blasphemia* haereſi ſit coniuncta; *g)* immo & tunc *durioreſ poenas* admitti, ſi γ) haeretica doctrina *publice diſſeminata* fuit, aut δ) haeretici ex *contumacia* ſacris orthodoxorum intereſſe nolint. *h)*

§. CCCVII.

Verum mihi mens ita ſedet: I. Plures in vita ciuili mores, vitia, naeuos, imbecillitates tolerari debere. *i)* II. Hanc tolerantiam potiſſimum requiri, ſi intellectus hominum in diuerſas ſententias abeunt, licet vel maxime erroneae illae ſint, quum intellectus plane cogi nequeat. III. Vi erga diſſentientes adhibita, aeque veritatem ac errorem impugnari poſſe. *k)* IV. Diſſentientes *patienter eſſe tolerandos*, ne vis conſcientiis inferatur. *l)* (P. I. §. XLIII. ***) Noſtra ſententia.

§. CCCVIII.

Eſt autem tolerantia, in genere conſiderata: *Adfectio & declaratio animi, vbi illa, quae nobis aduerſa videntur, quod vel non poſſint, vel non* Quid tolerantia?

e) CARPZOV *Pract. crimin.* P. I. qu 44.
f) Ill. WERNHER *obſeru.* T. IV. *obſ.* 4.
g) conf. THOMASII *annales iunct.* Oſſens Teſtament, p. 141.
h) Ill. WERNHER *cit. loc.*
i) Ill. BOEHMER *de toler relig. effect. ciuil.* c. 1.
k) IDEM *diſſ. praelim. ad Tom. II. iur. eccl.*
l) WERENFELS *de iur. magiſtr. in conſcient.*

non debeant prohiberi, patienter ferimus, vel pro bono publico admittere cogimur.

§. CCCIX.

Diuisio. Quum vero haec indulgentia vel intuitu *reipublicae*, vel respectu *singulorum* necessaria sit, inde recte dispescitur I. in *publicam* & *priuatam*. Quum vero publica vel ex *legibus* fundamentalibus aut pacto publico profluat, (P.I.§ XLIII.**) aut ex *arbitrio superioris* potissimum descendat, (P.I.§.XLIII.10.seq.) inde II. vel *necessaria* vel *gratiosa* dici potest. Porro quum vel *omnes effectus* ciuiles producat, vel coniuncta sit cum *detrimento* quodam *iurium*, inde III. in *simplicem* & *qualificatam* diuidenda veniet.

§. CCCX.

Axiomata. Inde notanda axiomata: I. Tolerantia simplex in statu ciuili absolute necessaria est. II. Prout illa varia est, ita & varios producit effectus ciuiles. III. Haeretificium est crimen.

§. CCCXI.

Ex iure diuino debita est tolerantia. Ex primo intelligitur: 1) illam deberi *iure diuino*, quum 2) vera religio omnem respuat *coactionem*: (P.I.§ XV. seq.) 3) *Christum* & doctrina & exemplo hoc ipsum comprobasse: *m)* 4) *Apostolos* pariter idem inculcasse: *n)* 5) dissentientes vix turbare *pacem publicam*, sed ab illis turbas prouenire, qui hos

m) *Luc.* IX. 55. sequ.
n) *Rom.*XV.1. 1.*Cor.*IX.22. 1.*Thess.*V.14.*Tit.*III.2.

hos ferre nolunt: *o)* 6) aliter, quam mutua tolerantia, *pacem seruari* vix posse.*

* Pro tolerantia eruditissima ingenia pugnasse, iam monui. (P.I.§.XLIII.***) Nominari praeterea merentur aliorum conatus, sic, quum Reformati in Galli a oppressioni expositi essent, prodiit libellus, sub Tit: *Tolerance des religions.* Pro tolerantia etiam Illustris Anglus Dux BVCKINGHAM scripsit: *A short discourse upon the reasonablenes of mens having a religion.* Huic addi meretur ANONYMVS in *Dial. entre Photin & Irenée, sur le dessein, de la reunion des relig.* Ex instituto docet: concilia esse media inconcinna, ad pacem ecclesiasticam conseruandam; praeterea neque poenas, neque praemia ad conuertendos haereticos adhiberi posse. Laudem eruditi libri meretur, H. V. P. *epist. ad* B. de nup. Angl. mot. in qua de diuersa publ relig. circa *diuin. sentientium, disserit. tolerantia.* Denique commendandus labor ANONYMI, sub Tit. *Abregé de la tolerance ciuile*, in quo libello auctor ostendit: Magistratum nec posse, nec debere quempiam cruciatibus aut poenis adficere, propter religionem. Vnicam viam ad conuersionem haereticorum esse exemplum morum, combinatum cum doctrina pia: coactiua remedia in opprobrium euangelii vergere.

§. CCCXII.

Ex secundo (§. CCCX. 2.) notari debet: 1) tolerantiae necessariae effectum palmarium esse quidem *monopolium* religionis; (P.I.§.XLIV. 7. ibique **) sed 2) hoc ipsum non

Effecta illius.

o) conf. B. BVDDEVS *de conc. relig. Christ. & Stat. ciu.* C. 1 *sequ.*

non excludere *tolerantiam* dissentientium; *p*) (P.I. §. XLIII.10. seq.) dummodo 3) religioni dominanti inde nulla turbatio in suis sacris contingat: (P.I.§.XLV.3.& 5.) 4) religioni adprobatae nullam notam *haereseos* imputari posse; sed 5) addictos illi, *aequali* cum reliquis gaudere *iure*: *q*) 6) Frui *pace publica*. *r*) nec non 7) *exercitio religionis* & *bonis* possessis: *s*) hinc 8) exsulare omnem *coactionem conscientiae*: *t*) potius 9) eam exigere *aequalem protectionem*: *u*) 10) tolerantiam *gratiosam* tantum iuris tribuere, quantum superior indulgere voluit & potuit; de reliquo vero 11) illos, qui tolerantur, regulariter *iure communi* per omnia frui.

§. CCCXIII.

Vlterior declaratio.

Ad tolerantiam etiam referendum putarem, 12) ne ob indiscretum zelum, aut metum panicum, *librorum*, quae dogmata proeruenda veritate exhibent, impressio & lectio impediatur: *x*) 13) ne *iusiurandum religionis* a quoquam exigatur: (P.I. §. CXC.**) *y*) ne

p) conf. B. THOMASIVS *ad Monzamb. de Stat. Imp. Germ.* c. v. §. 111. *litt.* r.

q) INSTR. PAC. *art.* V. §. 35.

r) IDEM *ibid.* §. 1. & 14.

s) IDEM *ibid.* §. 14. 25. & 32.

t) INSTR. PAC. *art.* V. §. 16.

u) conf. IO CHRIST. MVLDENER *de protect. Imper. eccles. vtriusque relig. debita.*

x) conf. CLERC *biblioth. choiſ. Tom.* XV. P. I. *art.* I.

y) ne 14) quos de haeresi *suspectos* faciamus, aut iura communia denegemus; sed potius 15) omnibus traditis iuris canonici nuntium mittamus.

§. CCCXIV.

Ex tertio denique (§. CCCX. 3.) noto: 1) esse quidem *crimen non agnitum*, sed tamen 2) reuera hic, vbi quis *priuato ausu* haereticus declaratur, occurrere *iniuriam*, & 3) *falso* caussam *fidei* & *religionis* hic allegari: 4) turbari sic *pacem publicam*, adeoque 5) tale facinus *seueram poenam* mereri. z) De haereticio.

TIT. V.

DE APOSTASIA.

§. CCCXV.

AD delicta contra primam decalogi tabulam etiam apostasia refertur; (§. CCLXX. 4.) in peculiari vero prorsus sensu* ius canonicum hac voce vtitur, & apostasian dicit: *Vbi quis a statu fidei, obedientiae vel religionis professae recedit.* a) Connexio. Quid apostasia?

* Apostata proprie est *desertor*. In speciali sensu apostata primis Christianis erat: *Desertor fidei christianae semel agnitae.* Horum quidam *sacrificati*, quidam *turificati*, quidam *libellatici*, omnes vero *lapsi* dicti fuerunt.

§. CCCXVI.

y) Ill BOEHMER *iur paroch. Sect.* III. c. 1 §. 47. *sequ.*

z) conf. B RECHENBERG *de crim. haeretificii.* Reu. Dnus PFAFF *orig. iur. eccl.* p 219. *lit.* f.

a) GERVINVS *institut iur can* L. IV *tit* 9 §. 1.

§. CCCXVI.

Diuisio. Ex ipsa hac descriptione patet, apostasian trifariam esse: *perfidiae, inobedientiae, irregularitatis.* Illam consistere in *desertione religionis Christianae*; istam, in *transgressione praeceptorum superioris*: hanc, in *defectione ab ordine adsumtae religionis.*

§. CCCXVII.

Axioma. De omnibus notandum axioma: Apostasia est crimen, qualiscunque illa sit.

§. CCCXVIII.

Poena apostatarum. Exinde intelligitur: 1) cur variis poenis eisque & secularibus & ecclesiasticis subiaceat: *b)* 2) cur in specie apostasia *perfidiae*, seu transitio ad sacra iudaica, aut aliorum infidelium, iisdem poenis, ac haeresis, subiecta sit: *c)* 3) cur idem de *magis*, qui cum diabolo pacta iniisse dicuntur; *d)* & 4) de *atheis*, qui ipsi Numini nuntium mittunt, & religionem omnem pro nihilo reputant, obtineat: 5) cur apostasia *inobedientiae* arbitrarias quidem, pro diuersa illius qualitate, sed seuiores tamen post se trahat *e)* 6) Cur apostasia *religionis regularis*, quam alii *irregularitatis* dicunt, & ad illam etiam *desertionem ordinis* referunt, (P. I. §. CCCLXXXVIII. seq.) non solum iisdem poenis subiaceat; sed & 7) in defe-

b) vid tit. C. Theod. & Iustin. *de apostat.*
c) c. 1. X *de apost.* c. 17. C. 6. *qu* 1.
d) ANT. VAN DALE *de orig. & progress. idolol.*
e) CORVINVS *inst iur. can.* L. IV. *tit.* 9. § 6.

defectione a *statu religionis regularis* perpetua carceris mancipatio; *f)* & 8) in *ordinis desertione* eaedem fere poenae, quae haereticis imminent, obtinere queant: sed 9) corollarii loco notandum, haec tunc demum obtinere, si nulla *dispensatio* Pontificis accesserit, qua accedente posteriores hae apostasiae extra crimen esse solent.

§. CCCXIX.

Apostasian, quam perfidiae dicunt, *peccatum* quidem, non vero *crimen* esse, cum antiquitate credi debet. *g)* Hoc posito, recte infertur: 1) illum, qui ad *sacra infidelium* transit, pro criminoso reputandum haut esse: (§.CCXC.1.§.CCCVII.2.) nec 2) in *magia*, dummodo vere existat, crimen vltimo supplicio luendum occurrere: *h)* nec 3) *atheos* mortis poena esse adficiendos, *i)* licet illis, vt e *republica exeant*, iniungi possit: *k)* 4) *inobedientiae apostasian*, quidem peccatum, non vero semper crimen inuoluere: 5) desertionem ordinis seu *ministerii ecclesiastici*, esse actionem licitam, i. e. *impunem*: *l)* (P.I. §.CCCLXXXII.*) proindeque 6) *apostasian studio-* Vsus inter Protestantes.

f) CORVINVS *cit loc.* § 8.
g) CONSTITIVS *iur priu.* L.IX c.15. § 30 *sequ.*
h) THOMASIVS *de crim magiae.*
i) vid. *Entretiens des diuerses Sujets pag.* 247. *seqq.*
k) CONF. FABRICIVS *de verit. relig. Christ. pag.* 376. *sequ.*
l) THOMASIVS *de desert. ordin. eccl.*§.19 *sequ.*

studiorum pertinere inter anilia figmenta. (P.I.§.CXCIX.)

TIT. VI.

DE VARIIS DELICTIS, POENIS ECCLESIASTICIS LVENDIS.

§. CCCXX.

Connexio.

QVum delicta iuxta decalogum hoc iure distribuantur, (CCLXVIII. 11.) omnia vero ad censuram Episcopi pertineant, (§. CCLXVII. 1. seq.) huc vsque autem de delictis, contra primam decalogi tabulam commissis, actum sit, nunc de illis, quae contra secundam committuntur, strictim agendum erit.

§. CCCXXI.

De parricidio.

Sic I. *Parricidium* seu internecionem proximorum consanguineorum varia poenitentia mulctati sunt, prout vel liberi *parentes*, vel parentes *liberos*, vel consanguinei *consanguineos* occiderunt. *m*) II. *Expositionem infantum* pro homicidio reputatam fuisse. *n*) III. *Homicidium* vero, seu violentam vitae hominis ademtionem, contra ius factam, prout homicidium α) vel *voluntarium*, seu ex proposito & dolo commissum; vel β) *non voluntarium*, seu culpa, aut casu, aut a doli non capaci perpetratum fuerit, varie quidem punitum; sed & γ) rationem personarum tam occi-

Expositione infantum.

Homicidio.

m) conf. c 15. C. 33 *qu.* 1. tit. X. *de his, qui fil. occid.*
n) c. vn. X. *de infant. & langu.*

occidentium, quam *occisarum* habitam; ast δ) *necessarium* seu ad necessariam corporis defensionem susceptum extra omnem poenam fuisse. *o)* IV. Delictis etiam adnumerata fuisse *torneamenta*, seu congregationes, quae ad ostentationem virium factae, quum per illa ad homicidia peruenirí soleat. Sic, vbi quis in tali ludo occisus esset, pro *homicidio voluntario* eatenus reputabatur, vt occidens aeque ac occisus poenam sustineret ecclesiasticam. (P I. § DCCCXXV. ε) *p)* V. Eadem obtinuisse in *duellis*, seu pugnis, ad eruendam veritatem adhibitis, quae in clericis potissimum punita fuerunt, quod ex duellis succedant homicidia. *q)* Quum caedes quouis modo impedire voluerint canones, etiam VI. Arma *sagittarum* & *balistarum* in bello contra Christianos, si *bellum iniustum* foret, prohibuerunt. *r)*

Torneamentis.

Duellis.

Sagittariis.

§. CCCXXII.

Porro VII. *Adulteria* seu commixtiones cum coniugato, vel coniugata, dolo factas, poena ecclesiastica luenda reputarunt, maxime si *clerici* huius criminis rei fierent. *s)* VIII. Quum deinde omnem concubitum extra iustas nuptias illicitum reputarent, maiori poena in *stuprum* seu coitum, cum virgine aut

De adulterio.

Stupro.

o) tit. X. *de homicid.* CORVINVS *tit. loc. tit.* 13.
p) tit. X. *de torneam.*
q) tit. X. *de cler. pugnant. in duell.*
r) tit. X. *de sagittar.*
s) tit. X. *de adulter.* c. 10. D. 81.

vidua honeste viuente factum, animaduertendum esse constituerunt; *t*) seueriorem vero adhuc decreverunt in stupro, cum *sacra virgine* (P. I. §. DXVI. 6.) aut *filia spirituali* (P.I.§.DCCXXXIX.*ε*) commisso. *u*) Non lenior erat disciplina IX. in *incestu* seu commixtione corporum cum consanguineis aut adfinibus, quibuscum nuptiae interdictae; (P.I. §.DCCXXVI. seq.) nec delicto coitum caruisse, si nuptias celebratas sequutus fuerit: (P.I §.DCCXXXIII. *α*) *x*) X. *Raptum* seu abductionem violentam puellarum, potissimum vero virginum sacratarum DEO: *y*) XI. *Fornicationem* seu commixtionem corporis cum femina meretrice, quaestum corporis faciente; immo *suspicionem in clerico*, si admonitus a conuersatione non abstinuerit; *z*) & XII. *Luxuriam contra naturam*, cuius indolem ignorare quam scire praestat, modo determinatis, modo arbitrariis poenitentiis subiacuisse. *a*)

Incestu.

Raptu.

Fornicatione.

Sodomia.

§. CCCXXIII.

De furto.

Censuram porro extendebant XIII. ad *furta* seu contrectationes rerum alienarum, inuito domino lucrifaciendi caussa factarum; sed huc varia retulerunt, quantum ad poenitentiis

t) C.1.& 2. X. *de adulter.*
u) CORVINVS *cit. loc. tit.* 18. §. 4. & 5.
x) IDEM *ibid. tit.* 19.
y) IDEM *ibid. tit.* 20.
z) IDEM *ibid. tit* 21.
a) IDEM *ibid. tit.* 22.

tentiam iniungendam, quae ius ciuile ignorauit. *b)* Seueriores adhuc fuerunt in furto improbiori, puta XIV. *Rapina*, seu fraudulosa rei alienae ablatione, quam rursus in *simplicem* & *qualificatam* distribuerunt, *c)* atque XV. ad posteriorem raptum ex *incendio* aut *naufragio* factum, & XVI. Violationem sacri, seu *sacrilegium* retulerunt. Hoc crimen committi non solum putant vbi res sacra de loco sacro; vel non sacra de loco sacro; vel sacra de non sacro aufertur: sed & alia ratione tam in rebus, quam personis, illud perpetrari posse censent, adeo, vt nullum crimen tantum ambitum habeat, quam sacrilegium, *d)* XVII. Quum adfinitatem cum furto & rapina habere *vsuras*, seu fructus sortis ciuiles siue incrementa, quae sorti pro eius vsu accedunt, sibi persuaderent, non poterant non grauioribus poenis vsurarum exactores submittere; immo haereticis illos addere, qui docerent, non esse peccatum, vsuras accipere. *e)*

Rapina.

Maxime ex incend. & naufrag.

Sacrilegio.

Vsuris.

§. CCCXXIV.

Nec defuere sanctionibus poenalibus XVIII. ratione *criminis falsi*, seu dolosae veritatis immutationis siue illa committatur circa *res*, siue circa personas. *f)* Dehinc

De Falso

(L) 3 quum

b) tit. X. *de furt.*

c) CORVINVS *cit. loc. tit.* 25.

d) CORVINVS *cit. loc. tit.* 26. DN. I. S. F. BOEHMER *de var sacril spec. ex ment. inr. can.*

e) tit. X. *de vsur.* CORVINVS c. l. *tit.* 27.

f) tit. X. *de falsis* CORVINVS *cit loc tit.* 28.

Sortilegiis.

quum XIX. *Sortilegiis* seu diuinationibus per sortes, aut alias res factis, *falsitatis* speciem attribuerint, immo, quod magis est, ad *magiam* quandoque accedere putarint; inde modo ad haeresin sortilegia accedere, & iisdem poenis subiacere: (§. CCCIII.) modo vtpote aliena ab haeresi, mitiori coërcenda esse, docuerunt. *g*) Denique cum XX. etiam illos ad classem falsariorum reiiciant, qui falsa crimina scienter alicui obiiciunt, & calumniatores agunt: *h*) & XXI. qui occulta quadam conuentione simulant, ac si inter se iudicio contenderent, quale quid *collusionis* nomine venit; facile est coniectu etiam haec delicta poenis ecclesiasticis digna reputata fuisse. *i*)

De calumniatoribus.

Collusione.

§. CCCXXV.

Generalis obseruatio de aliis criminibus?

Sed hic non subsistunt hierarchiae promotores, verum etiam infinita alia crimina fingunt, & non solum propterea foro ecclesiastico ius cognoscendi circa ea tribuunt, quod poenitentia delinquentibus imponi possit; sed vt alias insuper poenas sustinere debeant. Non vacat dare catalogum horum criminum, quod etiam iam alii praestiterunt. *k*) Saltem vt aliquali ratione de ambitu horum delictorum constet, exempli gratia quae-

g) CORVINVS *cit. loc. tit.* 29 CIRONIVS *Parat. t.* X. p. 413.
h) CORVINVS *cit. loc. tit.* 30.
i) tit. X. *de collus. deteg. ibique* CIRON *in parat.*
k) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Prot.* L. V. *tit.* 1. §. 66.

quaedam in antecedentibus iam memorata adferam. Sic inter delicta refertur XXII. Denegatio *annatarum:* (P.I. §. CMXVIII.) XXIII. *Venditio armorum* infidelibus facta, aut *foederum pactio* cum iis celebrata: (§. CCLXXXVIII. 13.&14.) XXIV. Lectio *librorum* prohibitorum: (§. CCC.4.) XXV. Violatio *priuilegiorum clericalium:* (P.I §.DLXXXVII. seq.) XXVI. Violatio *immunitatis* ecclesiarum; (P.I.§.DCCXCII.) & XXVII. in specie iuris asyli: (P.I. §.DCCXCIII. 6.) XXVIII. Violationem *ieiuniorum*: (P.I.§.DCCVII.sq.) XXIX. *Adpellationem* a Pontifice ad concilium: (§. CCXXIII. 8. γ) XXX. *Translationem resignationemue* illicitam; (P.I. §. CCCLXV.seq. & CCCLXXX.seq.) vt alia taceam, quae modo ecclesiastici, modo mixti fori reputantur.

§. CCCXXVI.

Sed ita crude non philosophantur Protestantes, licet non vndiquaque hic a faecibus purgata sit iurisprudentia. Nam licet crimina seu delicta suas habeant poenas, a competente iudice infligendas; tamen quaedam delicta praeterea poenis ecclesiasticis seu censuris subiicienda esse, communis schola putat. Quae hinc monenda sint, iam quadantenus occupaui, (P.I.§.DLXXXIX.) & quaedam infra monenda erunt. *l)*

Vsus inter Protestantes.

l) vid. *infr. tit. de poenitent.*

TIT. VII.

DE QVIBVSDAM DELICTIS CLERICIS PROPRIIS.

§. CCCXXVII.

Connexio. QVum canones adeo rigorosi sint delictorum censores, non potuere non intuitu clericorum multa delictis adnumerare, quae in reliquis personis vel *extra* omnem *reatum* sunt, vel *non in aequali*, propterea quod clerici etiam ad *honestatem externam* seruandam obstricti sint; (P. I. §. DLIX. seq.) sic ad ea ducimur, quae in *clericis* potissimum *delictum* constituunt.

§. CCCXXVIII.

Clericis interdicta venatio. Sic in clericis atrox delictum singulari poena luendum est: I. *Venatio*, puta, *saltuosa*, si non debito tempore, aut non a persona, cui illa est permissa, exerceatur: *m*) Percussio. II. *Percussio*, scilicet *corporalis*, cum vel non subditum flagris caedit, vel in subditum Maledictio. crudeliter animaduertit: *n*) III. *Maledictum*, vbi vel alteri quid mali inesse ait, quod non est; vel negat, inesse bonum, Administratio, vbi prohibiti sint. quod tamen inest: *o*) IV. Si clericus, vbi vel *excommunicatus*, vel *interdictus* est, *p*) administrat: *q*) V. Si clericis *ministerium ordinis*,

m) tit. X. *de cler. venat.* ZIEGLER *de Episc.* L. IV. c. 19.
n) tit. X. *de cler percuss.*
o) tit. X. *de maledic.*
p) vid. infr. *tit. de excom. interd. & depos.*
q) tit. X. *de cler. excommun.*

diris, quem non consequutus est, exsequitur: (P. I. §. CLXV. seq. §. CC. seq. §. CCX seq. §. CCXVII. sequ. §. CCXXX. equ. §. CCCXXXVII. sequ. & §. DXLII *r)* VI Si clericus non gradatim, sed per *saltum* est promotus: (P. I. §. CLXXIV.) VII. Si ordinem *furtiue* suscepit: (P. I. §. DL. II.) *s)* VIII. Si clericus *excedat. t)*

§. CCCXXIX.

Sed omisere canonica iura alia delicta, clericis admodum familiaria, quorsum referri posset: I. Ipse *Papatus*, non solum quatenus in imperio exorbitanti Pontificis consistit, sed & quatenus clerus imperium contra Christi Praeceptum exercet. II. *Imperium in conscientias*, quippe quod ad reseruata diuinae maiestatis spectat. *u)* III. Praedicatio crucis sanguinaria, contra omnes, quos sibi inimicos pronuntiant. *x)* IV. *Haeretificium*; (§. CCCXIV.) quibus multa alia non agnita a Pontificiis, nec a nostratibus vndiquaque aliena addi possent. Additamentum criminum clericalium.

§. CCCXXX.

Si Protestantium doctrinam respiciam, *venatio* (§. CCCXXVIII. I.) non quidem delictum in clerico constituit, interim tamen Vsus inter Protestantes.

r) tit. X. *de cler. non ordinat.*

s) tit. X. *de cler. per salt. promot.* & tit. X. *de eo, qui furtiue ordines.*

t) tit. X. *de excess. Praelat.*

u) BODINVS *dissert. de reseruat. diuin maiest.*

x) BVDDEVS *de expedit. cruciat.* FLEVRY *histoire de l'eglise* Tom. XVIII. *disc. prelim.*

cum officii ratione & morum grauitate admodum pugnat: (P. I. §. DLXIII. 7.) *percussio & maledictio*, (§. CCCXXVIII. 2. & 3.) sicuti a nemine impune fiunt, ita multo magis in clerico seuere animaduertenda erunt: arbitraria etiam poena coërceri posse clericum administrare *prohibitum* aut *remotum*, (§. CCCXXVIII. 4.) nemo in dubium vocabit: *y)* quid de *non ordinati ministerio* (§ CCCXXVIII. 5.) sentiendum sit, alibi iam adnotaui: (P. I. §. CLXXXIV. seq. & §. DLII. sq.) doctrinam de promotione *per saltum* (§ CCCXXVIII. 6.) iam supra exhibui: (P. I. § CXCI.) *furtiuae ordinationis* (§. CCCXXVIII. 7.) in nostris ecclesiis casus dari vix potest. Denique etiam in nostris ecclesiis obtinet, vt, quae committendo aut omittendo in officio aut vita ciuili clerici peccata committunt, vel contra honestatem & decorum impingunt, *excessuum* nomine (§. CCCXXVIII. 8.) veniant. Sed optandum, vt seuerior hic disciplina obtineret.

TIT. VIII.

QVIBVS MODIS DE CRIMINE AGATVR.

§. CCCXXXI.

Connexio. QVum Episcopi olim quaeuis delicta ad suam censuram vocauerint, * vt poenitentiam imponerent, (§. CCLXVII. 1.) nulla

y) vid. infr. *tit. de suspens. & remot.*

nulla vero poena, ipsa recta ratione iubente, infligi queat, nisi probatum fuerit delictum, ad modos, de criminibus agendi, ordo nos ducit.

* Nulla contentio inter fora secularia & Episcopalia cognita fuit, quousque Episcopi solis poenitentiis delicta expiarent, nec censuris ecclesiasticis, censuras ciuiles superadderent. Sed quum sec. XII. tribunalia sua ad formam ciuilem componerent, (P. I. §. CCCCXL. *) duplexque forum, *internum* & *externum*, (§. CCLXVII.6.) efformarent; inde ortae contentiones inter fora secularia & ecclesiastica: & inde tandem *diuisiones criminum* inualuerunt, & tot crimina noua ecclesiastica fabricata fuerunt. (§. CCCXXV.)

§. CCCXXXII.

Varii iuxta canonica iura modi adsunt, in iudicium deducendi crimina, puta, I. *Accusatio:* II. *Inquisitio:* III. *Denuntiatio.* z) Ita *directe* de delicto agitur. His modis accedit alius, vbi per *indirectum* caussa in accusationis speciem degenerat, vbi scilicet IV. per *exceptiones* crimen obiicitur. a)

Modi agendi de crimine.

§. CCCXXXIII.

Est vero accusatio: *Delatio delicti & personae delinquentis apud iudicem, publicae vindictae & poenae caussa facta.* *

Quid accusatio.

* Olim sicuti in ciuilibus iudiciis, ita & in *ecclesiasticis foris* accusatorius saltem vsitatus fuit processus, nec sine accusatore contra quempiam procedebant, nisi delicta essent *notoria, publica, manifesta* c.9. C.3. q.3. c.5. seq. C.3. q.9. for-

z) c. 24. X. *de accus.* c 31. X. *de Simon.*

a) c. 16. X. *de accus.*

Formam etiam desiderabant in accusatione. c. 7. *seq.* C. 2. q. 1. *probationem* iustam criminis. c 13. *&* 25. c. 2. q. 1. & sic alienum erat a praxi, vt iudex *accusatoris munere* fungeretur.

§. CCCXXXIV.

Axiomata. Inde fluunt axiomata: I. Accusatio desiderat iudicem competentem: II. Idoneum accusatorem: III. Personas delicti capaces, & quae accusari non prohibentur. IV. Requirit illa formam debitam: V. Legitimam probationem: VI. Producit varios effectus.

§. CCCXXXV.

Quis iudex accusationis? Quum itaque accusatio desideret iudicem competentem, (§. CCCXXXIV. 1.) consequens est: 1) vt alius sit, vbi *clericus*, alius, vbi *laicus* accusatur: * 2) vt clerico accusato, iudex competens sit *ecclesiasticus*, siue *ordinarius*, siue alius, cui vel *priuilegio*, vel *consuetudine*, data iurisdictio & cognoscendi potestas: *b)* 3) vt clericus tunc demum seculari iudicio subsit, si *degradatus* & curiae seculari traditus fuerit: *c)* (§. CCCLXXXVI. 4. 5.) 4) vt in delictis laicorum cognoscat iudex laicus, nisi α) delictum sit *mere ecclesiasticum* (§. CCLXXI. CCLXXXV. CCXCI. & CCCXV. aut β) simul *poena ecclesiastica* expiandum. (§. CCCXX. sq.)

* Olim etiam *laici* coram Episcopo accusari poterant, ceu iam aliquoties obseruaui. Sed introductis tribunalibus (§. CCCXXXI. *) tandem transegerunt cum secularibus iudiciis, & quae-

b) c. 1. sequ. C. 11. q. 1. c. 13. X. *de for. comp.*
c) *vid.* infra *tit. de remot.*

quaedam crimina *secularia*, quaedam *ecclesiastica*, quaedam *mixta* dixerunt. Quoad Episcopos, iudices erant *synodi* prouinciales, quorum tamen caussas Pontifex sub praetextu, quod *maiores* essent, ad se reuocauit, pro cuius iure calamum strinxit CHRIST. LVPVS *de adpell.* Synodorum vero caussam egerunt PET. DE MARCA *de* C. 5. & I. *Lib.* VII. c. 1. *seq.* BOILEAV *de antiqu. & maior. Episc. caus.*

§. CCCXXXVI.

Quum deinde accusatio idoneum desideret accusatorem, (§. CCCXXXIV. 2.) consequens est: 1) vt ante omnia inquirendum sit, cuius *conditionis*, *fidei*, *integritatis* esset? *d)* 2) hac discussione *existimationis* tunc imprimis opus esse, si *maiores*, si *Episcopi*, si *clerici* in ius vocandi: *e)* 3) vt in specie *laici clericos* accusare prohibiti fuerint: *f)* 4) vt nec *clerici laicos* in criminali caussa accusare potuerint: *g)* 5) vt porro ab accusatione *inimici*, *h)* 6) *criminibus* inquinati, quorum vita accusabilis est, *i)* 7) *infames*, *k)* remouendi sint: denique 8) vt & illi, quos *ius ciuile* arcet, admitti nequeant. *l)* Qualitates accusatoris.

§. CCC

d) c 17 C. 2 qu. 7 c 6. C. 3. qu. 5.
e) c. 49. & 52. C. 2. qu. 7.
f) c. 14. X. *de testib.*
g) c. 6. C. 2 qu. 7. C. 2. *de homic.* in 6.
h) c. 3 X *de accus.*
i) c. 22. C. 2. qu. 7. add. c. 18. eod.
k) c. 1. seq. C. 3. qu. 4.
l) c. 6. seq C. 3. qu. 5.

§. CCCXXXVII.

Qui accusari possint?

Quumque accusari possint personae delicti capaces, & quae accusari non prohibentur, (§. CCCXXXIV. 3.) facile intelligitur: 1) vt dies dici nequeat *furiosis*, *mente captis*, *infantibus*, *infantiae propioribus*, *mortuis*, quas personas iam iura ciuilia exemerunt: *m)* 2) vt illi quidem tantum accusari possint, qui sunt *subditorum* numero, adeoque 3) *principes* a subditis in seculari iudicio accusari nequeant: 4) vt tamen, quum omnes ecclesiasticae potestati subiecti sint, (P. I. §. VII. 2.) etiam *principes* qualescunque, iuxta iuris canonici & Doctorum tradita, in foro ecclesiastico accusari possint: *n)* 5) vt, quum concilia vniuersalia, seu *oecumenica*, (§. III. 16. add. P. I. §. LXXIV. 2.) repraesentent totam ecclesiam, ipse *Pontifex* in illis ex multorum sententia, quam etiam experientia probat, accusari queat: *o)* 6) vt itaque, dummodo aetas sit doli capax, *omnibus* cuiuscunque sint sexus & conditionis, modo α) *ipsi crimen* commiserint; aut β) fieri *mandauerint*; aut γ) ad illud quem *coëgerint*; aut δ) *consenserint*; aut ε) *non impediuerint*, dies, quo se sistant iudicio, praestitui possit. *p)*

§. CCC

m) Excell. HEINECCIVS ff. P. VII. §. 162.
n) c. 13. X. *de iud.* ibique PANORMITANVS & FELINVS.
o) Ill. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* L. V. *tit.* 1. §. 61.
p) CORVINVS *instit. iur. can.* L. IV. tit. 40. §. 13. & 14.

§. CCCXXXVIII.

Indoles processus accusatorii.

Quumque porro accusatio requirat debitam formam: (§. CCCXXXIV. 4.) facile intelligitur: 1) cur *praesens* esse debeat accusator, & 2) *vinculo talionis*, si crimen haut probauerit, se obstringere in scriptis debeat: *q)* 3) cur propterea nullus admissus fuerit *procurator*, (§. LXVI. 4. 5.) nec ex parte rei, nisi α) caussa ita comparata, vt *pecuniaria* poena delictum lui possit; aut β) tantum *absentia rei* defendatur; *r)* aut γ) per modum *exceptionis* crimen obiiciatur: *s)* 4) cur etiam iure Germanico antiquo *praesentia partium* in criminalibus desiderata fuerit, adhibitis tantum aduocatis: *t)* cur tamen, 5) vbi *in scriptis* processum peragere inceperunt, etiam *procuratores* admiserint: *u)* 6) cur accusatio regulariter in *loco delicti* commissi instituenda, nisi 7) reus alibi *deprehendatur*. *x)* Quum autem hodie inscriptio cesset, & per scripturam in accusatorio processu procedatur, vides: 8) cur per *procuratorem* accusari possit; & cur 9) nihil absurdi contineat assertio, *reum* per procuratorem caussam deducere

q) CORVINVS cit. l. §. 17. seq.
r) conf. FARINACIVS *quaest.* 99.
s) C. 16. X. *de accusat.*
t) *Ius Sax. prou.* L. I. *artic.* 60. seq.
u) THOMASIVS *de orig. nat. progr. & inter Iud. Westph.* §. 43.
x) C. 1. X. *de rapt.* C. 1. X. *de for. comp.* ZIEGLER *dissert. de for. comp. delinq.*

ducere posse. Denique facile intelligitur: 10) & hic desiderari *libellum* litisque contestationem. *y)* (§. LXVIII. seq. & §. LXXVII. sq.)

§. CCCXXXIX.

Ratio probationis.

Quum autem vlterius accusatio exigat legitimam probationem, (§. CCCXXXIV. 5.) consequitur: 1) vt *clara* & *perspicua* adesse debeat probatio: (§. CXLIX. 2.) 2) vt probatio fieri debeat per *testes fide dignos*, ad minimum per *duos* aut *tres*: (conf. §. CLX. & CLXV.) *z)* 3) vt etiam *instrumentis* (§. CLXVI.) criminis probatio quandoque fieri possit: *a)* 4) vt etiam *indubitata indicia* seu *praesumtiones* (§. CLIV. seq.) sibi quodammodo hic locum vindicent: *b)* licet 5) hanc adsertionem aegre praxis admittat. *c)*

§. CCCXL.

Effecta accusationis.

Quum denique accusatio varios producat effectus, (§. CCCXXXIV. 6.) notari debet, huc referri: 1) vt accusatis *recriminandi* potestas sit ademta, nisi de *grauiori* fiat crimine: (conf. §. CIII.) *d)* 2) vt interim promoueri nequeat ad *dignitates*, maxime ecclesiasticas: *e)* 3) vt pendente accusatione ab

y) c. *pen.* X. *de purg. Can.*
z) c. 1. C. 2. qu. 4.
a) ANT. MATTHAEI *de crim. ad Lib.* 48. tit. 15. c. 5.
b) IDEM *ibid.* C. 6.
c) *constit. Crim. Art.* 22. 67. & 69.
d) c. 1. 2. & 4. C. 3. qu. 11.
e) c. 4 X. *de accus.*

ab officio *suspendendus* sit: *f)* (§.CCCLXXVII.) 4) vt legitime conuicto reo *sententia* ferenda, & *exsequutioni* mandanda sit. *g)* (sed §. CCXVI. *n*)

§. CCCXLI.

Quum vero de criminibus etiam agatur per modum inquisitionis, denunciationis & exceptionis, (§. CCCXXXII. 2. seq.) *inquisitio* vero hodie adminicula ex *denunciationibus* & *exceptionibus* capiat, de his coniunctiue agam. Est autem inquisitio: *Modus, contra criminosos ea ratione procedendi, vt iudex ex officio disquirat, an aliquis deliquerit, & quis delictum commiserit.* * *b)* Quid inquisitio?

* Abhorret hic procedendi modus a rationibus iuris Romani. THOMASIVS de orig. processf. inquis. §. 38. seq. Sic nec olim in foro ecclesiastico *in occulta* inquirebatur, multo minus plectebantur homines, nisi delicta fuerint per *accusationem* probata, aut *confessione* manifestata, aut *notoria*. Innocentius III. vero, Iureconsultus audax, hunc nouum procedendi modum introduxit. Voluit quidem, eum esse *subsidiarium*, sed mox ad delicta *occulta*, postquam illa *denunciata* fuerint, trahebatur. Vid. c. 1. *de censib in* 6. Inde hic modus adeo se iudiciis insinuauit, vt etiam neglecta Innocentii regula, *si de corpore delicti* constet, sine *infamatione* & *denunciatione* in auctorem criminis inquiratur. Immo vix *alium processum ordinarium* iudicia agnoscunt, quum raro aut nunquam accusatorius appareat.

f) c. 2. X. *de purg. can.*
g) L. 18. C. *de poen.*
b) conf. c. 24. X. *de accusat.*

§. CCCXLII.

Diuiſio. Diuiditur illa *in generalem*, vbi in *corpus delicti*, & *an reuera* illud *admiſſum* ſit, immo quandoque *quis* probabiliter illud *perpetrarit*; & in *ſpecialem*, vbi in eum, qui in priori iſta ac generali inquiſitione *indiciis oneratus* videtur, inquiritur.

§. CCCXLIII.

Axiomata. Tenenda axiomata: I. Inquiſitio peragitur a perſonis qualificatis. II. Adeſſe debent fundamenta legitima. III. Obſeruanda forma praeſcripta. IV. Producit varios effectus.

§. CCCXLIV.

Quis inquirere poſſit? Quum itaque inquiſitio peragatur a perſonis qualificatis, (§. CCCXLIII. 1.) notari debet, tales eſſe: 1) *Praelatos* omnes, in ſua dioeceſi aut prouincia: 2) *Principes*, merum imperium habentes: 3) omnes, quibus *cognitio* cauſſarum *criminalium* eſt commiſſa. *i*)

§. CCCXLV.

Requiſita ad inſtituendam inquiſitionem, Quumque adeſſe debeant fundamenta legitima, (§. CCCXLIII. 2.) ſequitur: 1) vt crimen *atrox* & *graue* deſideretur: *k*) 2) vt quidem generale fundamentum hodie conſtituatur in *ſuſpicione* de crimine commiſſo; *l*) ſed vt, 3) quia *ſuſpicio* fundata ex variis cauſſis naſci poteſt, huc referri debeat: *α*) *clamor*

i) conf. c. 11. X. *de offic. iud. ord.*
k) c. 22. X. *de ſent. & re iud.* c. 21. X. *de accuſ.*
l) *conſt. crim. Art.* 7.

mor publicus & *fama* probata atque orta a viris probatis; *m)* dummodo β) constet de *corpore delicti*, prout *criminis qualitas* hoc permittit: *n)* γ) *denuntiatio*, quae consistit in *simplici criminis delatione ad iudicem*, *siue intentione accusandi*; * *o)* modo δ) denunciatio facta a persona *haut suspecta* de ipso *delicto* & *circumstantiis*; nec non ε) a persona, quae nullo *vinculo de non reuelando* ligata est: *p)* (§. CLXI. *u*) ζ) si testi *crimen per exceptionem* obiectum, & ciuiliter probatum; *q)* η) *nominatio* vel *inculpatio* socii criminis, dummodo sit *qualificata*, seu debitis requisitis instructa; *r)* ϑ) *Notorietas* criminis, propterea quod crimine posito in auctorem inquirendum sit; *s)* ι) si *occasionaliter* quis de crimine *suspectus* sit.

* Olim denuntiatio *separatum* plane *modum* procedendi constituit, nec eo porrecta fuit, vt inquireretur; sed vt sic quis sponte ad *confessionem* adstringeretur. Quae postea inualuit sub Innocentio III. denunciandi ratio *publica* erat, actoremque & reum supponebat. Erat tamen etiam *secreta*, ad praxin antiquam composita. Olim saltem cognita *euangelica & canonica* denunciatio; postea & *iudicialem* efformabant.

m) c. 24. X. *de accus.*
n) *const. crim. Art.* 6.
o) *vid. cit. Art.* 6.
p) vid. c. 19. C. 2. *qu.* 1.
q) CARPZOV *pract. crim. qu.* 108. n. 54.
r) *Constit. crim. Art.* 31.
s) CARPZOV *cit. l. qu.* 172. n. 59.

§. CCCXLVI.

Indoles inquisitionis.

Quum deinde obseruanda sit forma praescripta, (§. CCCXLIII. 3.) sciendum est: 1) eam in eo consistere, vt iudex de quolibet delicto *generaliter* inquirere possit, vt hac ratione ad *specialem* contra certam personam veniat: (CCCXLV. ϑ) 2) vbi sic persona indiciis onerata deprehenditur, (§. CCCXLII.) eam, α) si ratio criminis id exposcit, *custodiae* & *carceri* mancipari; inde β) ad *responsionem* ad articulos cogi; quandoque γ) audiri eum *defensione* pro auertenda inquisitione; δ) porro *testes* audiri; ε) reum negantem cum iisdem *committi*, quod *confrontationem* dicunt; ζ) aliquando sub metu *tormentorum* ad confessionem adigi; η) quandoque *diris quaestionibus* subiici; quandoque ϑ) ad *canonicam purgationem* (§. CCCLXXXIX. seq.) admitti; denique, ι) vbi *defensio* accesserit, vel *condemnari*, vel *absolui*: τ) tandem notari debet, 3) & hic quodammodo *procuratorem* admitti.

§. CCCXLVII.

Effecta.

Quum tandem inquisitio varios effectus producat, (§. CCCXLIII. 4.) paucis notari debet, hos plane coincidere cum illis, quos *accusatio* producere solet. (§. CCCXL.)

TIT.

τ) conf. BRVNNEMANNI *process. inquis.* LVDOVICI peinlicher Process.

TIT. IX.

DE POENIS.

§. CCCXLVIII.

DIxi, legitime conuicto reo ſententiam eſſe ferendam & exſequutioni mandandam; (§. CCCXL. 4.) immo propterea de crimine agi, vt poena infligi poſſit: (§. CCCXXXI.) adeoque de *poenis* nunc diſſerendum eſt. Connexio.

§. CCCXLIX.

Poenis opus eſt, vt homines *externe* reddantur *meliores*, & alii eorum *exemplo* in officio contineantur, & ſic poena eſt: *Malum paſſionis, ob malum actionis inflictum a ſuperiore.***u*) Quid poena.

* Aliter patres eccleſiae poenam definiunt, vt *poenitentiam* eccleſiaſticam & *ſatisfactionem* ſub ea complecti poſſent, a qua tamen ambigua definitione abſtinendum eſſe duxi.

§. CCCL.

Diuidunt poenam I. in *ſpiritualem* & *corporalem*. Ad illam referunt *poenitentiam, excommunicationem, interdictum, ſuſpenſionem, remotionem*. II. Corporales rurſus diuidunt in *capitales* & *non capitales*. Prout vero poenae III. vel definitae ſunt, vel iudicis arbitrio relinquuntur; inde vel *ordinariae* ſunt, vel *extraordinariae* ſeu *arbitrariae*. Diuiſio.

§. CCCLI.

Hinc axiomata: I. Poenam infligit iudex competens. (§. XIV. 2) II. Iuxta determinationem Axiomata.

u) PVFFENDORF. *de iur. nat. & gent.* L. VIII. c. 3. §. 4.

nem a legibus factam, aut pro ratione delicti commissi. III. Infligit illam delinquentibus.

§. CCCLII.

Quis poenam dicat? Quum itaque pœnam infligat iudex competens, (§. CCCLI. 1.) consequens est: 1) vt in clericos saltem *ecclesiasticus* animaduertat: * (§. CCCXXXV.) *x*) 2) dummodo illa non tendat ad *sanguinis vindictam*: *y*) 3) vt tamen, si ex *principis delegatione* vel *alio iure* illi cognitio criminum competat, ad *Principem*, si sanguinis poena immineat, referre, vel *laico* eam demandare possit: *z*) 4) vt decreta quantocyus sint *exsequutioni* mandanda: (§. CCCXL. 4.) 5) vt ferenda non sit *vindicta priuata*, nisi in casibus a lege speciatim concessis. *a*)

* Inter protestantes consistorium tunc saltem de clericorum delictis cognoscit, si illa nulla *corporis afflictiua* luenda sunt. (conf. §. XXX. *c*)

§. CCCLIII.

Qualem? Quumque poena infligenda sit iuxta determinationem a legibus factam, aut pro ratione delicti, (§. CCCLI. 2.) sequitur: 1) vt ordinaria neque *intendi*, neque *mitigari* a iudice possit, nisi concedentibus legibus: *b*) 2) vt tamen poenae *canonicae*, vt vocantur, seu quibus canones modum posuerunt, vt pluri-

x) c. 4. X. *de iudic.*
y) c. *pen.* X. *ne cler. l. mon.*
z) c. 4. X. *de rapt.* c. *fin.* X. *ne cler. rel. mon.*
a) STRVV *de vindict. priu.*
b) c. 4 X. *de offic. iud. deleg.* c. 3. X. *de poen. conf.* CIRON. *paratitl* X. *de poen.* add. COCCEIVS *de poen. ordin. excessu.*

plurimum ſint *arbitrariae: c)* 3) vt in ſtatuenda poena *arbitraria* circumſtantiae omnes, cum cura ſint expendendae: *d)* 4) vt poena nunquam *maior* eſſe debeat delicto: *e)* 5) vt etiam eccleſiaſticus iudex *corporalem* infligere poſſit, modo non tendat ad ſanguinis profuſionem. (§. CCCLII. 2.) *f)*

§. CCCLIV.

Quum denique poena infligatur delinquentibus, (§. CCCLI. 3.) ſequitur: 1) vt *cogitationis* poenam nemo patiatur: 2) vt omnis poena ſuum teneat *auctorem*, non regulariter alium: (§. CCCXXXVII. *a.* ſeq.) *g)* 3) vt infligenda ſit delinquentibus *confeſſis* vel *conuictis*: (§. CXLI. ſq. CCCXXXIX. 1. & CCCXLVI. 2.) 4) vt toties *poena repetenda* ſit, quoties crimen renaſcitur: *h)* 5) vt ſine *iuſta cauſſa* remitti non debeat: *i)* 6) vt infligatur in loco, vbi *peccatum*. Quibus?

TIT. X.

DE POENITENTIA.

§. CCCLV.

VIdimus, ad poenas ſpirituales referri poenitentiam; (§. CCCL. 1.) quid autem Connexio

(M) 4

c) CIRON. *cit. l.*

d) conf. CORVINVS *cit. l. tit.* XLI. §. 11. ERN. TENZEL. *de arbitr. circ. poen.*

e) c. 2. X. *de his quae fiunt a Mai. part. Cap.*

f) conf. IOS. GIBALINVS *de ſacr. iuriſdin fer. poen. & cenſ. diſquiſ.* 1. *qu.* 1.

g) c. 6. C. 1. *qu.* 4. c. 3. D. 3.

h) c. 1. X. *de poen.*

i) c. 3. X. *de offic. ordin.*

tem & quotuplex sit *poenitentia*, quatenus illa inter *sacramenta* referatur? iam occupauimus. (P.I.§.DCLXXII.sq.) Superest, vt saltem de vulgari distinctione, inter *censuras* & *poenas* ecclesiasticas, ad meliorem vulgaris doctrinæ intelligentiam nonnulla adiiciantur.

§. CCCLVI.

Obseruatio de communi doctrina ratione pœnae & censurae.

In poenitentia *poenam* occurrere, ipsi Pontificii ad ductum iuris canonici fateri coguntur. *k)* Putant tamen, eam esse *spiritualem*. De reliquo ita *censuram* definiunt, vt illa quidem *vsu bonorum spiritualium priuet, sed ad propriam rei correctionem; poenam* vero *ecclesiasticam* in *priuatione* quidem *boni spiritualis consistere; sed in criminis alicuius punitionem infligi; l)* sed sic 1) ad neutram speciem referri posset poenitentia, quum minime in *nuda priuatione boni* cuiusdam, sed etiam in *positione mali* consistat: 2) porro diuerso respectu, sic ad *censuram* modo quid referunt, modo rursus ad *poenam*: 3) denique nec in enarrandis poenis, nec censuris sibi constant, sicuti in doctrina, fundamento destituta, fieri solet. *m)*

§. CCCLVII.

Epicrisis.

Noua omnis haec est doctrina, tunc demum orta, vbi in Rempublicam peculiarem ecclesia coniecta fuit. Tunc enim ex re

k) conf. c. 4. *de poenit.* D. 30.

l) GIBALINVS *cit. l. n.* 2. *sequ.*

m) vid. GIBALINVS *cit. l.* WIESTNER *ad Tit.* X. *de pœn.* ENGEL *ad Tit.* X. *de pœn. & Tit.* X. *de sent. Excom. de* DOMINIS *de Rep. eccl.* L. V. c. 9. §. 6. seq. 10. de DICASTILLO *de cens. & pœn. eccl.*

re erat, tale *fulcrum spirituale* erigere, quo grauius pondus auctoritas ecclesiae in imperando puniendoque haberet. Inde inter censuras & poenas sensim distinguebant, vtrisque vero effectus spirituales affingebant, vt sic rudes ac credulos captiuarent.

VSVS DOCTRINAE INTER PROTESTANTES.

§. CCCLVIII.

Obseruatio de poenitentia ecclesiastica inter Protestantes.

Non hic regustabo vulgaria dogmata a multis Protestantibus defensa, quum illa parum discrepent a pontificia doctrina; sed saltem meam mentem iam supra (P.I. §.DCLXXXIX.) declaratam, vlterius declarabo. Sic I. puto, distinctionem inter *censuras* & *poenas* esse foetum sec. XII. in cerebro Scholasticorum natam, & antiquae ecclesiae incognitam. *n)* II. Et censuras & poenas ecclesiasticas esse *poenas proprie sic dictas*, quum definitio poenarum (§. CCCXLIX.) ad amussim ad eas quadret: proindeque III. & *poenitentiam externam* instar *poenae ciuilis* exercere. IV. Antiquam ecclesiam omnem poenam in *priuatione communionis*, varia ratione quaesiuisse. V. Poenas, ecclesiam primitiuam, neutiquam quodam *iure imperii* exercuisse, *o)* sed potius VI. ex ratione *status peculiaris* ecclesiarum illius temporis, & ex natura *collegiorum. p)* VII. Poenitentiam tunc nequi-

n) MORINVS *de administ. Sacr. poenit.* L. VI. c. 25. §. 12.

o) Dn. PFAFF. *orig. iur. eccles.* p. 38. seq.

p) DVPIN *de discip. eccles. diss. 3. in praeloq.*

dem proprie dictam *poenam*, sed potius *medium reconciliandi* cum ecclesia constituisse. VIII. Haec omnia mutato ecclesiarum statu mutanda fuisse, quod tunc a *Republica* auxilium petere potuisset ecclesia.(P.I.§ XXXVI. 3. seq.) Sed IX. cuncta ita potius in peius ruisse, vt ecclesia schema separatae Reipublicae induerit. X. Inde demum portenta de *poenis ecclesiasticis* & *spiritualibus* prodiisse. Quum autem XI. haec cum *secularibus* poenis seu ciuilibus *plane coincidant*, & *eosdem* plane *effectus* producant: Respublica vero ciuilis hodie in delicta animaduertat; XII. poenitentiam ecclesiasticam *prorsus exulare* debere, cum contra rationem sit, vt quis ob idem delictum, duplici poena adficiatur.

TIT. XI.

DE EXCOMMVNICATIONE.

§. CCCLIX.

Connexio.

SPiritualibus poenis seu censuris etiam *excommunicationem* adnumerari, vidimus. (§ CCCL.I.) Est vero excommunicatio iuxta iuris canonici dogmata: *Censura ecclesiastica, qua christianus a corpore ecclesiae, vel saltem sacramentorum perceptione excluditur.* q) Si ab effectu illam considero, consistit illa: *In denegatione iurium, quae alias membro societatis denegari non solent.** r)

Quid excommunicatio.

* Ta-

q) CORVINVS *instit. iur. can.* L. IV. *tit.* 13. §. 1.

r) *vid. tract. meus* vom Recht des Kirchenbannes C. 1, §. 1. sequ.

* Talis exclusio & denegatio iam Iudaeis vsitata erat, & nata videtur sub captiuitate Babylonica. Vid. tract. meus vom Recht des Kirchen-Bannes C. I. §. 4. seq. Quum vero christiani primaeui morum Iudaicorum strenui sectatores essent, etiam in excommunicatione pristinam consuetudinem retinuerunt. Certe in sacris litteris nullum pro illa praesidium exstat, vt exinde praeceptum ostendi posset, vid. cit. tract. C. II. §. 3. seq. Iudaicam excommunicationem pro statu illius ecclesiae vsitatam quandoque fuisse, non abnuo; inde vero pro *necessitate* illius nullum resultat argumentum. Postea vero per *confoederatam disciplinam* frequentior vsus exclusionis esse coepit. Vid. *cit tract.* meus C. III. Ex quo autem Principes Christo nomen dederunt, plane cessare debuisset, mutato scil. in totum statu ecclesiae: ast tantum abest, vt hoc factum fuerit, quum potius maiora incrementa acceperit. cit. meus *tract.* C. IV.

§. CCCLX.

Diuidunt illam I. in *maiorem*, quando quis *ab ecclesia & omni fidelium congregatione excluditur & eiicitur; s)* & *minorem*, vbi quis *a sacramentorum participatione remouetur.* * *t)* II. Maiorem subdiuidunt in *solemnem*, quae fit adhibitis quibusdam ceremoniis; & non *solemnem*, quae fit vnico etiam verbo: *excommunico. u)* III. Vtramque rursus diuidunt in illam, quae ab *iure*, & eam, quae ab *homine* infertur. *x)* Diuisio.

* Ante

s) c. pen. & vlt. C. 3. qu. 4. Ill. BOEHMER *iur. eccl. antiq.* diss. 3.

t) c. *pen.* X. *de sent. excom.*

u) c. 10. X. *de iudic.* c. 1. X. *de eo, qui fuer. ord. susc.*

x) *cit. tract. meus* L. IV. §. 23.

* Ante Sec. XIII. cognita non fuit haec excommunicationis diuisio, sed demum cum auriculari confessione, ab Innocentio III. fabricata (P. I. § DCLXXVII.5) inualuit. *Tract.* meus *cit.* C.IV. §.17.

§. CCCLXI.

Axiomata. Inde notanda axiomata: I. Pronunciatur excommunicatio vi iurisdictionis. I. Hinc illa, quae ab homine fertur, desiderat personam qualificatam. III. Quae a iure dictatur, nullam hominis pronuntiationem desiderat. IV. Omnis excommunicatio producit varios effectus. V. Potest omnis, ad exemplum sententiae, varie retractari.

§. CCCLXII.

Quis excommunicatione notari possit? Quum itaque excommunicatio vi iurisdictionis pronuncietur, (§. CCCLXI. 1.) consequens est: 1) vt saltem *subditi* hoc vinculo innodari possint: *y*) 2) vt tamen huc etiam *Reges* & *Principes* referendi sint: (§.CCCXXXVII.4.) *z*) 3) vt saltem *Christiani*, non vero infideles; (P. I. §. CLI. *) 4) *viui*, non *mortui*, nisi in tali reatu decesserint, propter quem etiam post obitum excommunicatio irrogari possit, (P. I. §. DCCCXXV. β seq) illi subiaceant: 5) vt extra *dioecesin* nullius sit valoris: *a*) 6) vt & hic *forum delicti* (§. XXVI.) attendi debeat: *b*) 7) vt saltem illi, qui

y) c. *fin.* de *constit.* in 6 c. 1. *seq.* C. 6. *qu.* 3.
z) *Tract.* meus C.IV. §.8. seq. & C. VII.
a) ibid. C. VIII. §. 1.
b) c. 2. X. de sent. excomm.

qui *deliquerunt*, non alii, nisi in casibus exceptis, (§. CCCXXXVII. β seq.) ita coërceantur: *c*) 8) vt, quum poena seu censura sit, saltem pro *delictis perpetratis*, non vero perpetrandis imponi a iudice possit: nec 9) locum habeat in *leuioribus*: *d*) 10) vt & hic *forma* & *ordo iudiciarius* obseruari debeat. *e*)

§. CCCLXIII.

Quis excommunicare possit?

Quumque excommunicatio ab homine lata desideret personam qualificatam, (§. CCCLXI. 2.) consequens est: 1) vt illa, quum poena spiritualis sit, debeat esse *ecclesiastica*: *f*) & 2) regulariter *presbyteriali* dignitate ornata: *g*) 3) vt ille, qui *maiorem* pronunciat, *iurisdictione* spirituali debeat esse munitus: *h*) quum 4) *minorem* omnis inferior clericus ferre possit: *i*) 5) vt *inferior* excommunicare nequeat *superiorem*: *k*) 6) vt *laicus* nequidem ex episcopi, sed solius *Papae delegatione* hoc ius exercere possit: & 7) vt regulariter *extra ecclesiam* constitutus, aut *excommunicatus*, neminem excommunicationi subiicere possit. *l*)

§.CCCLXIV.

c) CORVINVS *cit. l. Tit.* XLIII. *§.* 15.
d) IDEM *ibid* § 18. *Tract* meus *cit.* cap. 6. §.7. seq.
e) IDEM *ibid.* §.19. seq. *Tract.* meus *cit.* l. *§*, 2. seq.
f) c. 5. *de sent. excomm. in* 6.
g) c. 50. X. *de sent. excomm.*
h) DICASTILLO *de cens. & poen. eccl disp.* I. *dub.* 6.
i) IDEM *ibid.* n. 118.
k) *Tract.* meus *cit.* l. § 1.
l) CORVINVS *cit. l.* §. 14.

§. CCCLXIV.

Excommunicatio canonis.

Quum deinde illa, quae a iure infertur, nullam hominis pronunciationem requirat, (§.CCCLXI.3.) intelligis: 1) cur haec excommunicatio dicatur *latae sententiae: m*) 2) cur hanc incurrant omnes illi, qui aliquid perpetrant, ob quod *canon* censurae & poenae loco, *excommunicationem* posuit: *n*) 3) cur, vbi postea sententia iudicis accedat, illa saltem *declaratoria* dici queat.

§. CCCLXV.

Excommunicationis effecta.

Quumque porro omnis excommunicatio varios effectus producat, (§.CCCLXI.4.) sequitur: 1) vt tales potissimum in *maiori* occurrant: quum 2) omnis *communio* cum innodatis hoc vinculo, sub excommunicationis poena sit interdicta: *o*) 3) vt propterea *nomina* excommunicatorum sint *publicanda: p*) 4) vt tamen ob *vtilitatem*, *legis dispositionem*, *subiectionem*, *necessitatem* & vbi *ignoratur* excommunicatio, *communio innoxia* sit: *q*) 5) vt praeterea alios *effectus*, quos *huma-*

m) CORVINVS *cit. l.* §. 7.

n) *vid. cit. tract.* meus C. 5.

o) CORVINVS *cit. l.* §. 24. *Tract.* meus *cit. l.* §. 11. Conf. Auctor qui sub litteris: P. H. B. T. C. latere voluit in libello, cui titulus: *Traité des excommunications*, vbi iustitiam huius poenae quidem propugnat, sed id negat, quod *vinculum societatis* ciuilis dirimere, aut subditos ab *obsequio* absoluere queat.

p) *cit. tract.* meus c. 8. §. 5. seq.

q) CORVINVS *cit. l.* §. 11. *tract.* meus C. 5. §. 12. seq.

humanos dicunt; *r*) alios, 6) quos *spirituales* adpellant, producere debeat. *s*)

§. CCCLXVI.

Quum denique excommunicatio, vti alia ſententia, poſſit retractari, (§. CCCLXI. §.) ſciendum eſt: 1) hoc fieri *retractatione* excommunicantis: *t*) aut 2) *ſuperioris*, vbi vel ab excommunicationis ſententia adpellatum; vel ſine adpellationis interpoſitione ille *iniquitatem* excommunicationis animaduertit: *u*) 3) *abſolutione* ab eo, qui *abſoluendi ius* habet, quum etiam hic *caſus reſeruati* occurrant; *x*) in quibus tamen, ſi *mortis periculum* excommunicato immineat, *quilibet ſacerdos* abſoluere poteſt: *y*) 4) abſolutionem etiam fieri poſſe *ad cautelam*, puta, vbi quis ipſam excommunicationem impugnare vult, vt ſic *exceptionem* obiectam in iudicio deducere poſſit: *z*) 5) abſolutionem etiam inferre, vbi excommunicatus ab illo, cui ius abſoluendi eſt, *ad oſculum* fuerit admiſſus. *a*)

Abſolutio ab excommunicatione.

VSVS

r) *cit. tract.* meus c. 8. §. 5. ſeq.
s) *ibid.* §. 12. ſeq.
t) c. 1. X. *de accuſat.*
u) C. 40. X. *de ſentent. Excomm.* c. 54. X. *de adpell.*
x) CORVINVS *cit. l. Tit.* XLIV §. 9. 10.
y) c. 5. X. *de ſent. excomm.* c. *vn. Extrau. de crim. fals.*
z) c. 2. *de ſent. excomm.* in 6. TOVRNET. *de abſ. ad cautelam.*
a) c. 12. X. *ne priu. conf. in Vniu. tract.* meus c. 9.

VSVS INTER PROTESTANTES.

§. CCCLXVII.

Communis protestantium doctrina.

Plerique Protestantium in ea versantur sententia: I. Excommunicationem remotis ab illa abusibus pontificiis non solum *vtile laudandumque* esse *institutum*, sed etiam, II. quod magis est, in *scriptura* expresse mandatum. *b*) III. Potissimum pro *minori* excommunicatione (§.CCCLX.1.) eatenus pugnant, vt facultatem excludendi a sacramentis, *omnibus ecclesiae ministris* vindicent; *c*) & IV. sic etiam *Principes* huic exclusioni subiacere contendant; *d*) & quae sunt alia.

§. CCCLXVIII.

Nostra sententia.

Quae mea sit sententia, iam ex superioribus constabit, (§.CCCLVIII.) scilicet: 1) excommunicationem olim constitisse in *exclusione* a coetu fidelium, ideoque 2) pro ratione status illarum ecclesiarum tanquam *poenam conuentionalem* obtinuisse: quae 3) *ex confoederata disciplina* profluxerit: 4) quae in apostolica ecclesia obtinuit excomunicatio, ex *iudaica disciplina*, pro ratione eorum temporum, retentam fuisse: 5) *minorem excommu-*

b) vid. tract. meus Cap. XI. §. 1. seq. add. Reu Dn. PFAFF. *in orig. iur. eccl.* vbi iuris diuini esse excommunicationem adstruit, & vsum illius passim commendat.

c) conf. Dn. PFAFF *cit. l.* p. 223. *seq.* add. *cit. tract.* meus *cit. l.* §. 8.

d) conf. *cit. tract.* meus C.VII. §.12. seq.

municationem esse inuentum nouiorum temporum, in statu corruptissimo ecclesiae natum: 6) totam excommunicationis rationem ad nostra tempora non quadrare: saltem, 7) vbi obtinet, *arbitrio magistratus* ad normam reliquarum poenarum subiacere. *e)*

TIT. XII.

DE INTERDICTIS.

§. CCCLXIX.

Connexio.

Quid interdictum?

SPiritualibus poenis etiam adnumeratur *interdictum*, (§. CCCL. I.) cuius indoles strictim enucleanda venit. Dicitur interdictum: *Censura ecclesiastica, vi cuius vel certis*, personis, vel loco, diuinis officiis, *sepultura, sacramentorumque administratione & perceptione interdicitur.* * *f)*

* Origo quaerenda in sec. XI. vbi in concilio Lemouicensi Ao. 1034. congregato, OLDERICVS

e) *Tract.* meus C. XII. XIII. de S. GERMANIS *de abus. Brach. sec. Th. 7.* conf. Fra PAOLO SARPI, *consolatione della mente, nella tranquillita di conscienza causata dal bon modo di viuere nella citta di Venetia, nel preteso interdetto di Paulo quinto*, qui saniora multo, quam plerique Protestantium, de excommunicatione dogmata proponit.

f) c. 16. *seq. de Sancti. excomm. in 6.*

CVS Abbbas hoc remedium, ad quod iam antea via parata erat, inuenit, quod postea, quum hierarchiae conduceret, magis magisque excultum fuit. vid. *Tract.* meus, c. X. Promulgauit quidem occasione turbarum, hoc seculo in Sicilia ortarum praesul Liparensis TEDESCHIVS, tractatum & Romae foetum exclusit, sub Tit: *De ecclesiastici interd. sent. nec vllum ob metum violandu nec subiector. iudicio expendenda*, in quo originem interdictorum antiquissimam facit; sed nil muto. Veri natales hodierni interdicti Sec. XI. demum sunt quaerendi.

§. CCCLXX.

Diuisio.

Diuidunt illud ad normam excommunicationis, cuius etiam species est, I. in interdictum *iuris* seu *canonis*, & *iudicis*. (§CCCLX.3.) II. Iudicis interdictum subdiuidunt in *generale*, vbi integra prouincia aut locus interdicitur; & *speciale*, vbi vna aut altera ecclesia, aut collegium, vel indiuiduum interdicitur.

§. CCCLXXI.

Generalis de interdictis obseruatio.

Eadem vere hic, quae modo de excommunicatione obseruauimus, (§. CCCLXI.) occurrunt. Sic paucis reliqua dabo. Canonis itaque interdictum incurrunt: 1) vbi ciuitas ea non studiose obseruat, quae in *electione Pontificis* iniuncta sunt: 2) vbi magistra-

ſtratus *inſultus Cardinali* factos non punit: 3) ſi *vſuras*, 4) & *repreſſalias* contra perſonas eccleſiaſticas permittit: aut 5) *portoria* a clericis exigit, & quae ſunt alia: *g*) Deinde 6) interdicti rationem nunc in eo conſiſtere, vt α) *poenitentia* aut *euchariſtia ſaltem* morientibus. non vero β) *extrema vnctio*, niſi clerici ſint, adminiſtretur; γ) *miſſa* clauſis ianuis, omiſſa campanarum ſonitu, ſubmiſſa voce cantetur, ſed δ) in *ſolemnioribus* quibusdam *feſtis*, quantum *liturgiam* concernit, interdictum ſuſpenſum ſit; *h*) ε) vt aliter ſacra facientes, *puniantur*, & denique ζ) vt interdictum varia ratione *tolli* poſſit. *i*)

§. CCCLXXII.

Rarior inter Pontificios hodie eſt interdictorum vſus, *nullus inter Proteſtantes*. Nam licet illi excommunicationem propugnent, iniquiſſimum tamen modum puniendi in interdicto agnoſcunt. Vſus interdicti Proteſtantes.

g) vid. *cit. Tract.* meus C. X. CORVINVS *Lib.* IV. *Tit.* 45. §. 5.

h) IDEM *cit. loc.* §. 18.

i) IDEM *cit. loc.* 19. *ſequ.*

TIT. XIII.

DE SVSPENSIONE.

§. CCCLXXIII.

Connexio. CEnſuris & poenis ſpiritualibus etiam *ſuſpenſionem* accenſeri, vidimus, (§. CCCLXI.) cuius ratio breuiter tradenda. Eſt vero *ſuſpenſio* generaliter voce ſumta: *Interdictio iuris cuiusdam, ad tempus ex iuſta cauſſa alicui dictata.* Hic vero denotat: *Cenſuram eccleſiaſticam, vi cuius perſonae eccleſiaſticae exercitium officii aut beneficii, vel vtriusque ſimul, modo definite, modo indefinite interdicitur. k)*

Quid ſuſpenſio?

§. CCCLXXIV.

Diuiſio. Ad normam excommunicationis & interdicti, (§.CCCLXX.I.) in ſuſpenſionem *iuris* ſeu *canonis* & *iudicis* diuiditur; *l)* & notanda de his axiomata. I. Decernenda ſuſpenſio a perſona qualificata: II. Contra perſonam eccleſiaſticam: III. Ob iuſtam cauſſam & ſub debita forma. IV. Producit ita decreta ſingulares effectus.

Axiomata.

§.CCCLXXV.

k) c. 20. X. *de verb. ſign.* c. 11. X. *de priu.* Gloſſ. *ad Clem.* 3. *de poen.*

l) conf. HEN. CANISIVS *in Summ. iur. can.* L.III. *Tit.* 23. §. 6.

§.CCCLXXV.

Quum itaque ſuſpenſio decernenda ſit a perſona qualificata, (§. CCCLXXIV. 1.) ſequitur: 1) vt talis ſit *iudex competens* eccleſiaſticus, *m)* & quidem 2) *ordinaria poteſtate* praeditus: *n)* 3) vt huius decretum etiam in *canonis ſuſpenſione* neceſſarium ſit, quo ſic *declaretur*, tale quid factum eſſe, quod poenam iure latam meretur. *o)* Qui eam decernat?

§. CCCLXXVI.

Quumque decernenda ſit contra perſonam eccleſiaſticam, (§. CCCLXXIV. 2.) ſciendum eſt: 1) hic intelligi perſonas eccleſiaſticas *proprie* ſic dictas, (P. I § CL.) adeoque 2) ſaltem ſuſpendi ab officio aut beneficio poſſe *clericos*, cuiuscunque ſint gradus & dignitatis; *p)* & quidem 3) non ſolum vt *ſinguli*, ſed & quatenus *collegium* conſtituunt: *q)* 4) *Epiſcopum* vero neutram ſuſpenſionem incurrere, niſi de eodem nominatim mentio facta fuerit. *r)* Quibus irrogetur?

(N) 3 §.CCCLXXVII.

m) c. 8. & 10. X. *de iudic.*

n) c. 11. X. *de priu.*

o) conf. BARBOSA *in diction. vſu frequ. dict.* 178.

p) conf. ZIEGLER *ad Lancel.* L. IV. *tit.* 15. *§.* 6.

q) c. 4. *de elect. in* 6.

r) c. 4. *de ſent. excommu. in* 6.

§. CCCLXXVII.

Ob quas caussas?

Quum deinde ferenda sit ob iustam caussam & sub debita forma, (§ CCCLXXIV.3.) notari debet: 1) requiri hic *delictum*, quod *depositionem* non meretur: *s)* 2) in caussis a iure non determinatis rem redire ad discretum iudicis *arbitrium*: *t)* sed 3) tot iam caussas in iure occurrere, vt fere omni ἀταξίας vitio suspensionis poena immineat: *u)* 4) potissimum in irroganda suspensione iudicem respicere debere α) ad *scandalum*; β) *vehementem suspicionem*; γ) *vulgatam infamiam*: (§. CCCXLV. α) *x)* adeoque 5) locum saepius dari, suspensioni in sic dictis *excessibus* clericorum: (§. CCCXXVIII. 8.) 6) vbi ob *contumaciam* decernenda est, praecedere debere monitionem: *y)* non vero, vbi 7) in *vindictam delicti* dictatur: 8) fieri illam debere *in scripto*; & 9) *caussa* expressa: *z)* 10) posse tamen suspensum quandoque

s) FARINACIVS *fragm. crim.* P. I. *lit.* G. n. 74.

t) MENOCHIVS *de arb. iud. quaest.* L. II. *cent.* 4. *cas.* 332.

u) conf. GISB. VOETIVS. *polit. eccl.* P. III. L. 4. *tr.* 4. c. 4. §. 2.

x) c. 10. X. *de purg. can.*

y) c. 6. D. 32. c. 14. X. *de vit. & hon. cler.*

z) c. 1. *de sent. excomm. in* 6. c. 26. X. *de appell.*

doque eo effectu *adpellare*, vt interim *reditus* percipiat, licet *officio fungi* nequeat. *a*)

§. CCCLXXVIII.

Quum tandem ſingulares producat effectus, (§. CCCLXXIV. 4.) intelligitur: cur 1) huc *abſtinentia ab officio*, niſi ſaltem *intuitu beneficii* expreſſe decreta fuerit, referenda ſit: 2) cur ſecum etiam *priuationem emolumentorum* & redituum ducat, vbi propter *delictum* iam *probatum* decreta; alias tunc demum, ſi ipſa *ſententia* ad *fructuum priuationem* directa fuerit: 3) cur, quae ob delictum probatum decernitur, *infamiam* inurat: *b)* 4) cur, qui ſuſpenſione durante officia diuina peragit, *irregularitatem* (P.I.§.CLXXV. ſequ.) incurrat, a qua ſaltem *Pontifex* abſoluit: *c)* 5) cur, vbi ad tempus facta, *lapſo tempore* reuocata reputetur: *d)* denique 6) cur, ſi indefinite facta, *reſtitutione* opus ſit. Effecta.

a) MEVIVS P. 1. *dec.* 191.

b) conf. STRYK *diſſ. de ſuſp. ab offic.* C. IV.

c) c. 1. & 18. *de ſent. excomm. in* 6.

d) c. 4. X. *de offic. iud. deleg.*

VSVS INTER PROTESTANTES.

§. CCCLXXIX.

Penes quem inter Protestantes facultas, suspensionem decernendi.

Suspensio est *poenae* genus, adeoque pars iurisdictionis criminalis ecclesiasticae. Quum vero *Principi*, non solum suprema inspectio in ecclesiam, (P. I. §. LXXXIV. seq.) sed etiam in doctores & ministros ecclesiae competat, (P. I. §. LXXXIV. seq.) sequitur: 1) vt penes *illum*, aut cui alias *iurisdictio ecclesiastica* competit, sit ius, suspensionem dictandi: *e)* 2) vt proinde *Patroni*, licet domini directi sint, (P. I. §. DCCCLXXXIII. 1. seq.) sibi hoc ius vindicare nequeant, nisi 3) illis simul *iurisdictio ecclesiastica* cesserit, aut *consuetudine* id ipsum obtinuerint. *f)*

§. CCCLXXX.

Quibus irrogari possit?

Exinde facile est intellectu: 4) quod non solum clerici *proprie sic dicti*, seu qui sacris operantur, sed & qui *vulgaria* saltem *ministeria* praestant, de reliquo vero *iure clericorum* gaudent, (P. I. §. CLXXXVI. & §. CCIX.) ab

e) conf. CARPZOV *iurispr. confist.* L. III. *def.* 110.
f) STRYK *cit. loc.* C. II. n. 35. *seq.*

ab illis suspendi possint, qui ecclesiastica iurisdictione pollent: *g)* quod vero 5) *caussas* attinet, (§. CCCLXXVII.) illae quidem exsulant, quae ex peculiari ratione *hierarchiae* pontificiae profluunt; de reliquo vero Praxis a iure canonico non recedit; *h)* idem 6) dicendum quoad effectus, (§. CCCLXXVIII.) dummodo notes, ministrum, *qui duabus ecclesiis* in diuersis territoriis sitis praeest, propterea, quod in vna suspensus sit, in altera suspensioni obnoxius reputari nequeat, nisi a domino alterius parochiae suspensio approbata fuerit: (P. I. §. CMXLII. *a*) denique 7) eadem circa suspensionis *annullationem* (§. CCCLXXVIII. 5. seq.) obtinent, quandoque tamen, priusquam restitutio plene fiat, *publica deprecatio* ministro iniungi solet. *i)*

TIT. XIV.

DE REMOTIONE.

§. CCCLXXXI.

AD spirituales poenas tandem *remotio* refertur, (§. CCCL. 1.) quae reliquis Connexio.

(N) 5 coro-

g) conf. CARPZOV. *cit. l.* L. I. *def.* 75.

h) conf. STRYK *cit. l.* c. III. n. 15. *seq. n.* 43. *seqq. n.* 50. *seqq.*

i) CARPZOV *cit. l.* L. III. *def.* 107.

coronidem quasi imponit. Est autem remotio: *Deturbatio de dignitate, ordine, gradu, vel eorum priuatio, ex caussa a iudice facta.*

Quid remotio?

§. CCCLXXXII.

Diuisio.

Diuidunt illam in *verbalem*, quam *depositionem* dicunt, vbi *dignitatem* amittit; & in *realem*, quam *degradationem* adpellant, vbi *ordine* & *gradu* excedit. * (P. I. §. CCCLXXXVII.) *k)*

* Antiquitas ignorauit hanc diuisionem, sicuti nec adparatus tonsurae, ceremoniarum in ordinatione, & vestium clericalium cognitus fuit. conf. ZIEGLER *de Episc.* L. III. c. 32. §. 5.

§. CCCLXXXIII.

Axiomata.

Notanda hinc axiomata: I. Remotio omnis fit a iudice competente, obseruata debita forma. II. Decernitur ex iusta caussa. III. Producit, vbi est decreta, pro sua diuersitate varios effectus.

§. CCC

k) LANCELOTTVS *institut. iur. can.* L. I. Tit. 20. §. 2.

§. CCCLXXXIV.

Quum autem remotio fiat a iudice competente, adhibita debita forma, (§. CCCLXXXIII. 1.) sciendum est: 1) fieri depositionem ab *Episcopo*, & quidem 2) per *sententiam*: *l)* 3) *Episcoporum* depositionem pertinere *ad sedem Romanam*: * *m)* 4) *nudam depositionem* nullas peculiares requirere solemnitates; sed 5) *degradationem*, pro diuersitate ordinum, etiam intuitu *solemnium*, sicuti ordinationem, varia requirere. *n)*

Quis remotionem decernat, & quomodo?

* Olim Episcoporum depositio pertinuit ad Synodum prouincialem, immo ad Imperatorem. MARCA *de conc. sacerd.* & *imp.* L. VII. *per tot.*

§. CCCLXXXV.

Quumque remotio decernatur ex iusta caussa, (§. CCCLXXXIII. 2.) notari debet: 1) *depositioni* locum esse in caussis a *iure expressis*; *o)* aut 2) in *delictis* grauioribus:

Quibus ex caussis?

l) c. 1. D. 35.

m) c. 2. X. *de transl. Episc.*

n) LIMBORCH *hist. inquis.* L. IV. c. 34.

o) c. 1. D. 35.

ribus: *p)* 3) *degradationem* iuxta ius nostrum saltem tribus in casibus obtinere, puta, *α)* in *haeresi*, *β)* *falso*, ratione *litterarum Pontificis* commisso, *γ)* *calumnia* graui & *contumelia*, proprio Episcopo illata: *q)* licet ex modernis sanctionibus *alia* etiam *crimina* accesserint.

§. CCCLXXXVI.

Effecta.

Quum tandem remotio pro sua diuersitate varios producat effectus, (§ CCCLXXXIII.3.) intelligitur: 1) cur *administratio officii* deposito sit interdicta: 2) cur depositus clericus *missam celebrans*, perpetua excommunicatione plecti soleat: *r)* 3) cur non adimat *depositio priuilegia fori*: *s)* 4) cur contra *degradatio* omnia *priuilegia clericalia* auferat, & 5) *curiae seculari* puniendum degradatum relinquat. *t)*

§. CCCLXXXVII.

Vsus inter Protestantes.

Remotio etiam inter Protestantes, si *delicti* grauitas illam exposcit, praeuia accurata

p) ZIEGLER *ad Lancel. cit. l.* L. I. *Tit.* 20 *§.* 2.

q) c. 9. X. *de haeret.* c. 7. X. *de crim. fals.* c. 18. CIR. *qu.* 1.

r) c. 10. D. 50.

s) MENOCHIVS *de arb. iud qu.* L. II. *cas.* 415. *n.* 3.

t) c. 2. *de poen. in* 6.

rata caussae cognitione, a Consistorio contra clericos, & qui horum iuribus vtuntur, decernitur. *u)* Diuisio vero inter degradationem & depositionem simplicem, si CARPZOVIO fides habenda, ignoratur. *x)* Nihilominus tamen *histrionici* eiusmodi *ritus*, tunc vbi *supplicium* sustinere debet clericus, alicubi adhibentur. *y)* Prudentiores hac in re sunt Galli, qui, licet pontificiae religioni addicti, degradationem ignorant. *z)* Ipsam vero depositionem, auferre *priuilegia clericalia*, repudiata doctrina de *charactere indelebili*, per se euidens est.

TIT. XV.

DE PVRGATIONE CANONICA ET VVLGARI.

§. CCCXXXVIII.

QVandoque reus de crimine quidem suspectus est, sed conuinci de illo nequit. Connexio.

u) CARPZOV. *cit. l.* L. III. *def.* 109. *seqq.*

x) IDEM ibid. def. 117.

y) vid. STRYK *ad Brunnem. ius eccles.* L. II. c. 19. §. 4.

z) RENAT. CHOPPINVS *de sacr. polit.* L. II. *tit.* 3.

nequit. Tunc vero absoluendus haud est, sed *canonica purgatione* innocentiam suam probare debet. Est vero purgatio: *Innocentiae, super obiecto crimine, legitime facta ostensio.*

Quid purgatio?

§. CCCLXXXIX.

Diuisio.

Diuidunt illam in *canonicam*, quae a canonibus inuenta & probata est, & *iurisiurandi praestatione* absoluitur; & in *vulgarem*, cuius origines vulgo attribuunt, licet ipse clerus tali purgatione vsus quandoque fuerit, quae variis modis, v. g. *Duello*, *Eucharistiae* sumtione, aliisque expedita fuit.*

* Hi purgandi modi, iure quodam ecclesiastico inuenti fuerunt, & abhinc se etiam iudiciis ciuilibus insinuarunt. conf. Illustr. BOEHMER *diss. de vsu iur. purg. in crim. §. 7. seqq.*

§. CCCXC.

Generalis de purgationibus obseruatio?

Putabant quippe, I. in occultis *iudicium Dei* adhibendum esse, quod in omnibus modis vulgaris purgationis, potissimum vero in illa, quae per *iusiurandum fit*, occurrere credebant. Hinc II. haec per excellentiam *canonica* dicta fuit; & III. reie-

reiectis etiam purgationibus vulgaribus, peractis α) per *aquam frigidam* & *calidam*, β) *ferrum candens*, γ) *eucharistiam*, δ) *Duellum*, ε) *crucem*, aliisque modis pluribus, *a*) retenta fuit. IV. Potissimum canonica purgatio adhibita fuit, vbi *clericus* se *suspectum* reddiderat. *b*) V. Addiderunt postea *compurgatores*. *c*) VI. Denique legibus imperii vsus huius purgationis propugnatus fuit. *d*)

§. CCCXCI.

Obseruari itaque hodienum solet, etiam inter Protestantes, adeoque paucis tenendum: I. Iniungit talem *purgationem* per

Praxis huius purgationis.

a) conf. MATTHAEI *manud. ad ius can. tit. de purg. vulg.* BECMANN & ROTH *diss. de mod. prob. innoc.* SCHMID *de mod. prob. innoc. per euchar.* MADER *de Duello.*

b) vid. GRATIANVS in *Caus.* 2. *qu.* 5.

c) DV FRESNE *gloss. voc. iuram.*

d) *Rec. Imp. de Ao.* 1512. tit. von Gottsläster.

per iuramentum *iudex*, qui de crimine cognoſcit, etiam ex *officio*. II. Iniungitur *ſuſpicione* grauato, & quidem III. tali, de quo praeſumi poteſt, quod *periurium* non ſit commiſſurus. IV. Adhibentur ſaepius plura *ſolemnia*, vt ſic metus iuraturo incutiatur. *e)*

e) Illuſtr. BOEHMER *cit. diſſ. de vſu iuram. purg. in crim.*

IN-

INDEX I.
OMNIVM TITVLORVM.

LIB. I.

DE CONCEPTV ECCLESIAE, STATV ILLIVS, IVRISPRVDENTIA ECCLESIASTICA ET PERSONIS ECCLESIASTICIS.

Tit. I. de conceptu ecclesiae vario Part. I. p. 1
Membr. I. de notione ecclesiae iuxta dogmata Pontificiorum 2
II. de vario significatu ecclesiae ex traditis Script. S. 8
III. de conceptu ecclesiae iuxta principia Protestantium 13
IV. de conceptu ecclesiae secundum pacta conuenta & LL. Imp. German. 20
Tit. II. de necessitate LL. Ecclesiasticarum, siue pro republica venditetur ecclesia, siue collegium quoddam constituat 43
III. de fine LL. Ecclesiasticarum 48
IV. de iure & potestate ferendi LL. ecclesiasticas 55
Membr. I. iuxta dogmata Pontificiorum 55
II. -- principia Protestantium 59
III. -- statum Germaniae 73
V. de legibus ecclesiasticis 81

Tit. V. Membr. I. de legibus, quae in vniuersa ecclesia catholica obtinent. Part. I. p. 82
II. de legibus ecclesiasticis inter Romano - Catholicos in Germania 94
III. de legibus Protestantium ecclesiis propriis 97
IV. de legibus ecclesiasticis in Germania inter adprobatas religiones communibus 103
VI. de Iure personarum 117
VII. - Clericis in vniuersum 124
VIII. - Tonsura Clericorum 140
IX. - Clericis minorum ordinum 143
X. - Ordinibus sacris 147
XI. - Subdiaconis & Diaconis 151
XII. - Presbyteris 158
XIII. - Episcopis 165
XIV. - Metropolitis, Archi-Episcopis, Primatibus, Patriarchis 180
XV. - Romano Pontifice 190
XVI. - Cardinalibus 196
XVII. - Episcoporum & Praelatorum promotione per electionem 198
XIIX. - Episcoporum promotione per postulationem 208
XIX. - Confirmatione 213
XX. - Consecratione 218
XXI. - Pallio 222
XXII. - Erectione Episcopatuum 225

Tit.

Tit. XXIII. de Translatione Part. I. p. 231
XXIV. - Renunciatione 236
XXV. - Depositione & Degradatione 242
XXVI. - Sede vacante & impedita 243
XXVII. - Episcopis nomine talibus 250
XXIIX. - Coadiutoribus 253
XXIX. - Archidiaconis 257
XXX. - Archipresbytero 262
XXXI. - Chor-Episcopis 266
XXXII. - Vicariis generalibus Episcoporum 269
XXXIII. - Legatis 274
XXXIV. - Curatis seu Parochis 279
XXXV. - Canonicis 286
XXXVI. - Monachis 299
XXXVII. - Eremitis 312
XXXVIII. - Religiosis Virginibus seu Monialibus 313
XXXIX. - Sacris ordinibus equestribus 319
XL. - Maioritate & Obedientia 325
XLI. - Ordinatione 330
XLII. - Vita & Honestate Clericorum 338
XLIII. - Visitationibus 343
XLIV. - Vniuersitatibus 351
XLV. - Privilegiis Clericorum 354
XLVI. - Iuribus Parochianorum 360

LIB. II.

DE REBVS ECCLESIASTICIS, SPIRITUALIBVS, TEMPORALIBVS, CORPORALIBVS ET INCORPORALIBVS.

Tit. I. de Rerum diuisione 365

Tit. II. de Liturgia & officio ſacro Part. I. p. 368
III. - Sacramentis 380
IV. - Baptiſmo 385
V. - Confirmatione 394
VI. - Euchariſtia 398
VII. - Miſſa 410
VIII. - Poenitentia & Remiſſione 416
IX. - Indulgentiis 430
X. - Extrema Vnctione 433
XI. - Ordine 436
XII. - Matrimonio 438
XIII. - Sponſalibus 439
XIV. - Nuptiis 450
XV. - Diuortiis 484
XVI. - Secundis Nuptiis 494
XVII. - Rebus ſacris, ſanctis & religioſis 496
XVIII. - Eccleſiis aedificandis & conſecrandis 497
XIX. - Vaſis ſacris, reliquiis, altaribus, aliisque ad ſacra pertinentibus 509
XX. - Religioſis domibus 516
XXI. - Sepulturis 521
XXII. - Bonis eccleſiaſticis in vniuerſum 528
XXIII. - Decimis, Primitiis & Oblationibus 533
XXIV. - Beneficiis in vniuerſum 541
XXV. - Collatione beneficiorum 545
XXVI. - Iure Patronatus 548
XXVII. - Inſtitutionibus 557
XXVIII. - Qualitatibus ad beneficia neceſſariis 561
XXIX. - Reſignationibus & Deuolutionibus 562

Tit.

Tit. XXX. de Prouisionibus Part. I. p. 564
XXXI. - Oneribus beneficiorum 569
XXXII. - Pensionibus 574
XXXIII. - Beneficiorum pluralitate 576
XXXIV. - Commendis 578
XXXV. - Ecclesiarum & Beneficiorum unione 580
XXXVI. - Precariis 585
XXXVII. - Peculio Clericorum & Successione in relicta ab aliis 586
XXXVIII - Testamentis 591

LIB. III.

DE VNIVERSA TRITVRA FORENSI.

Tit. I. de Origine iurisdictionis ecclesiasticae & Conciliis Part. II. p. 3
II. - Judiciis 9
III. - Citatione 19
IV. - Pactis & Transactionibus 23
V. - Arbitris 27
VI. - Postulando 31
VII. - Procuratoribus 34
VIII. - Oblatione libelli 38
IX. - Mutuis petitionibus 41
X. - Litis contestatione 43
XI. - Iuramento Calumniæ 45
XII. - Dilationibus 47
XIII. - Feriis 49
XIV. - Ordine cognitionum 52
XV. - Plus petitionibus 54
XVI. - Causa possessionis & proprietatis 55
XVII. - Restitutione spoliatorum 58
XVIII. - Contumacia 60

Tit, XIX. de Missione in possessionem Part. II. p. 63
XX. Vt lite pendente nihil innovetur 65
XXI. de Sequestratione possessionis & fructuum 67
XXII. - Confessis 69
XXIII. - Probationibus & praesumtionibus 71
XXIV. - Testibus & Attestationibus 76
XXV. - Fide instrumentorum 82
XXVI. - Iureiurando 86
XXVII. - Exceptionibus & Replicationibus 93
XXVIII. - Praescriptionibus 97
XXIX. - Sententia & Re iudicata 101
XXX. - Adpellationibus 106
XXXI. - Supplicatione & Reuisione 116
XXXII. - Restitutione in integrum 119
XXXIII. - Recusationibus 122
XXXIV. - Relationibus 125
XXXV. - Confirmatione vtili vel inutili 126
XXXVI. - Iudiciis extraordinariis 128

LIB. IV.

DE DELICTIS, PROCESSV CRIMINALI ET POENIS.

Tit. I. de Delictis in genere 131
II. - Simonia 133
III. - Infidelitate 141
IV. - Haereticis 145
V. - Apostasia 159
VI. - Delictis variis, pœnis ecclesiasticis luendis 162
VII. - Delictis quibusdam clericis propriis 168
VIII. - Quibus modis de crimine agatur 170
IX. - Poenis 181
X. - Poenitentia 183
XI. - Excommunicatione 186
XII. - Interdictis 193
XIII. - Suspensione. 198
XIV. - Remotione 204
XV. - Purgatione canonica & vulgari. 208

INDEX II.
RERVM ET VERBORVM.

Numerus Romanus denotat Partem, Barbarus Paragraphum, Praef. Dissertationem Prooemialem.

A.

Abbates
sunt varii generis I, 505. 5. plura cum capitulo agere debent 505. 4. infulati primam conferre possunt tonsuram 194 * laici 504 ** euangelici 507

Abbatissae
sunt vel mediatae vel immediatae I, 519. possunt inter Protestantes nubere 521

Abbreuiatoris
officium in quo consistat I, 109 ***

Absolutio
ab excommunicatione II, 366. ad cautelam 366. 4

Abstinentia
a certis cibis I, 807 * a coitu 210 *

Academiarum
nomen I, 578 * descriptio 579. regiminis forma 581

Academicarum dignitatum
collatio I, 583

Accusationis
natura II, 333. iudex competens 335. an laicus? 335 * subiectum actiuum 336. passiuum 337. processus indoles 338. probatio 339. effectus 340

Accusatoris
qualitates II, 336

Acoluthorum
munus & constitutio I, 206

Actio
iudicati II, 217. de perjurio 189. de spolio I, 774
Actor
quis? II, 11. quomodo intentionem suam proponat 71
Adfinitatis
circumscriptio I, 740. causa 745. graduum computatio 745. 31. diuisio 744 ** genera, quorum secundi & tertii prohibitionem sustulit Innocentius III. 745 ***
Adiuncti
v. Substituti.
Admissionis
postulatorum ratio I, 317
Adoptio
quatenus nuptiis impedimento sit I, 746
Adpellatio.
Illius definitio II, 218. diuisio 219. fauor 219 * effectus 230. renuntiatio 230. &
a quo 221. ad quem 223. & in quibus causis fiat 222 quomodo interponat 224 introducatur 226. iustificetur 229
Adulterium
an poena ecclesiastica expiandum sit II, 322. quatenus nuptiis sit impedimento? I, 736. 7
Aduocatorum
admissio in quibusdam caussis reprobatur II, 57. munus est honorificum 58
Agapetarum
consortium I, 562 *
Agenda
quid denotet? I, 620 *
Altarium
descriptio I, 801. origo 801 * consecratio 799
Altaristae
qui sint? I, 235 *

Annatae

Annatae
cui competant? I, 918. an earum denegatio crimen sit? II, 325
Annus claustralis
cur introductus? I, 473 *
Annus decretorius
quis dicatur? I, 99. quis sit ex capite amnestiae 99 * ex capite grauaminum 99 ** quo modo vnus ab altero differat? 100
in causis Germanorum religiosis probe attendendus est I, 44. potest tamen negligi, vbi status haud mutatur 45 *
Annus deseruitus
I, 370. 5. 587. n. 590. 14
Annus gratiae
I, 370. 5. 587. n. 590. 14
Annus luctus
seruandus est I, 780. 781. 5
Annus nouitiatus
cur introductus I, 479 *
Annus probationis
I, 501.
Anselmi
Collectio canonum. Praef. §. XV.
Antonius
primus ασκησιν inter deserta excoluit I, 488
Apocrisiarios
in aula Imp. iam olim aluit Episcopus Ro. I, 282 *
Apostasiae
descriptio II, 315. diuisio 316. poenae 318. Vsus inter Protestantes 319
Apostasia studiorum
inter anilia figmenta pertinet II, 319. 6
Apostata
quis & quotuplex II, 315 * dicitur etiam votorum violator I, 506. 4

Apostoli
non tulerunt leges Praef. §. V. aut canones. §. VI. * quid circa ordinem determinauerint? VII. seq. an fuerint episcopi nomine tales I, 403 *
Apostoli siue libelli dimissorii
quid sint & quo petantur modo II, 225
Apostolicae constitutiones
sunt suppositi iac Praef §. VI. *
Apostolicae traditiones
constituunt legem ecclesiasticam vniuersalem I, 103
Aqua
cum vino miscetur in sacra coena I, 657. 3. & **
Arbitri
qui sint? II, 45. & quotuplices? 46
qui II, 48. a quibus 49. quomodo 49. 2. & in quibus causis eligantur? 50.
In quo consistat II, 51. & quomodo finiatur eorum officium? 53.
An standum sit eorum sententiae? 52
Archidiaconalia iudicia
cesserunt plerumque canonicis I, 424. 11
Archidiaconorum
iurium praetextus & fata I, 420 * 423 * 424 * descriptio 421. officium consistit in inspectione I, 423. & directione 424.
Differentia a Diaconis inter Protestantes in solo nomine consistit I, 425
Archiepiscopus
quis diuerso tempore dictus fuerit? I, 268
Archipresbyter
quis sit? I, 427. & quotuplex? 428. quatenus sit Vicarius Episcopi 430. an cum pastoribus nostris primariis sit comparandus 433
Archipresbyteri ruralis.
officium & potestas in quo consistat I, 432

Archi-

Archipresbyteri vrbani
officium & potestas in quo consistat I, 431
Armorum venditio
infidelibus facta delictum est II, 325
Articulis
includendum est thema probandum II, 163. 5
Articuli Smalcaldici
sunt liber symbolicus inter Euangelicos I, 116. 4. & ϟ
Ασκησις
in quo constiterit I, 488
Attentatum
quando committat iudex inferior II, 230
Audientia Episcopalis
Praef. §. XII.
Auditores Rotae Ro.
qui & quot sint? I, 109 * quomodo introducantur? eod.
Augustana Confessio
& illius Apologia sunt libri symbolici Euangelicorum I, 116. 2. 3. ** ***
Augustinus
peculiarem regulam clero an praescripserit? I, 476 *
Azymorum
in sacra coena vsus necessitatem I, 657. impugnauit Dallaeus 657 *

B.

Balistarum
vsus prohibitus II, 321. 6
Banna nuptialia
v. Proclamatio
Baptismi
descriptio I, 636. forma & sollemnitas 640. minister 641. effectus 642
reiteratio delictum est 635. 7. 642. 3 & *

Bapti-

Baptisteria
quando sint exstructa I, 640 *****
Baptizandi
quinam sint? I, 638
Belgica Confessio
est liber Reformatorum symbolicus I, 117. 4. 118. 1
Benedictionis sacerdotalis
natales & necessitas I, 738. * apud Protestantes 752. 9
Benedictus
an 3. votorum auctor sit? I, 491
Beneficiorum
natura I, 857. diuisiones 858. origo 857 * Synonyma 858 * indoles 860. maioritas 861
Beneficiorum collatio
v. Collat. benef.
Beneficiorum collator
ordinarius quis sit? I, 869
Beneficiorum erectio
variis fit modis I, 862. semper tamen auctoritate superioris 863. & apud Protestantes principis 864
Beneficiorum maiorum
criteria I, 861. 4
Beneficiorum onera
inter Pontificios I, 913 seqq. inter Protestantes 921
Beneficiorum permutatio
equirit auctoritatem collatoris I, 375
Beneficiorum pluralitas
prohibita I, 860. nisi apud Pontificios accedat dispensatio 929. quae tamen nobis incognita 930
Beneficiorum vacantium
descriptio I, 870. 2. quae in Curia Ro. vacantia dicantur? 906
Biblia
quare & quatenus faciant legem ecclesiasticam I, 102. communem in Germania 123

Bigamus

Bigamus
irregularis est I, 179. 8
Bonorum ecclesiasticorum
natura I, 832. origo * dominium 834
administratio apud Pontificios 835. Protestantes 841
immunitates apud Pontificios 838. Protestantes 841
Bonorum ecclesiasticorum alienatio
quando prohibita? I, 836. quando permissa 837
quid circa eam iuris in terris Protestantium 840
Brandenburgicae Confessiones
ad particularia Reformatorum symbola pertinent I, 117
Breuia
quomodo differant a Bullis I, 105 **
Bulla
quid & quomodo differat a Breuibus? I, 105 **
Bullarii
editio nouissima quae? I, 105 **
Burchardi
collectio canonum. Praef. §. XV.
Buß-Täge
I, 807.

C.

Caelibatus
clericorum origo I, 210 * lex 213. quam euangelici statim a reformationis tempore non obseruarunt 216 *
poenae natales I, 736 * Vsus inter Protestantes 752. 6
Caelibes
regulariter ad ordines sacros sunt admouendi I, 213. 1
Calendarii
curam gerunt principes nostri I, 621. 11
Calicis eucharistici
fata I, 639 **
Calumniatores
falsariis annumerandi sunt II, 324

Campa-

Campanarum
baptismus I, 611 ** conſecratio 799
pulſus ad eccleſiam vocat populum 611 **
Cancellaria Pontificis
quas cauſas tractet, quasque obſeruet regulas I, 109 ***
Canon.
Canonum nomen I, 470. apoſtolicorum ſuppoſitio. Praef. §. VI. * conciliorum collectiones §. XIII.
Canoniae
dicuntur beneficia I, 858 *
Canonicatus
dicuntur beneficia I, 858 *
Canonicorum
nominis fata I, 470. ſeqq.
viuendi ratio, ex formula Chrodogangi I, 471. deſerta diſciplina veteri 475. & vbi abierint in monaſteria 473 claſſes I, 871. 5. collegium 485. dignitas 483. officia tam communia quam propria 481. ſtipendia 482. ſuperiores 484
ſtatus & iura inter Proteſtantes 486
Canonicorum regularium
natales I, 475. deſcriptio 476. ſtatus perfectior 480
Canonicorum ſecularium
natales I, 475. deſcriptio 477. ſtatus clericalis 479
Canoniſſarum
ſtatus & iura I, 520
Canonizatio
quid ſit? I, 804. quibusque fiat ritibus? 805
Cantus latinus
vbi introductus eſt, laici horas precatorias ſollemnes deſeruerunt I, 481 *
Capellarum
iura ex oratoriis fluunt I, 487 ***
Capitulares
a Canonicis differunt hodie I, 480* 481. 7

Capi-

Capitulationum
descriptio I, 331. contenta 332. vsus inter Protestantes 336
Capituli
descriptio I, 389. varii significatus 485
ecclesiae cathedralis potestas, Episcopo viuo I, 331. sede vacante 391. seq. sede in totum impedita 395. seqq. quod ad iura ordinis 398. iurisdictionis 399. L. Dioecesanae 399. 4. dignitatis 399. 5. quae aliter se habent sede secundum quid impedita 400
ecclesiae collegiatae potestas Decano sublato I, 401
ecclesiarum in Episcopatibus secularisatis iura 402
Cardinalium
descriptio I, 288. dignitas 290. 5. electio 290. 1. 2. 291. 2. nominis ratio & natales 288 * numerus 291. 1. potestas 290. 3. 291. 5
Carthusiani
propriis vtuntur constitutionibus I, 502. 3
Castitatis votum
quatenus nuptiis impedimento sit I, 736. 5
Catechetarum
constitutio laudanda est I, 187 *
Catechismus
Lutheri est liber symbolicus inter Euangelicos I, 116. & *
Palatinus siue Heidelbergensis inter Reformatos I, 118
Romanus inter Pontificios I, 113. & ***
Catechumeni
qui dicantur? I, 638. 5
Cathedraticum
debetur episcopo I, 914
Causae
quo ordine sint tractandae praeiudiciales & incidentes principalem contingentes II, 101 non contingentes ciuiles 102. criminales 103
Causae summariae
quae dicantur II, 264

Censura

Censura ecclesiastica
quid & quomodo a poena differat II, 356
Censura librorum
ad quem spectet II, 313
Census
est annua pensio in varium finem praestita I, 914. debetur & ordinarius 914. & extraordinarius episcopo 919. alius patrono 920
Charitatiuum
debetur episcopo I, 916
Chor-Episcopi
veri ab initio fuerunt Episcopi I, 434. sed varia perpessi fata * facti sunt Episcoporum ciuitatensium Vicarii 435. & denique plane desierunt 436
Christus
non tulit leges. Praef. §. IV. obseruauit ritus iudaicos. *ib.* nullam instituit hierarchiam *ib.*
Christianismi
finis, licet spiritualis sit I, 59 * tamen non excludit paedagogiam 60
Christianorum
distinctio in clericos & laicos monstrosa est I, 25. 4
Chrodogangus
monasticam disciplinam inter canonicos introduxit 471 * fauente Carolo M. **
Circuitores
qui I, 437
Citatio
quomodo describatur? II, 32. diuidatur? 33. a quo 35. & quomodo decernatur? 36. ad quos dirigatur? 37. quid efficiat? 38. quae litis pendentiam inducat? 134
Citatis
deliberatoria dilatio indulgenda est II, 91
Clauium
potestas diuersimode accipitur I, 398 *

Clausa

Clauſa tempora
quae ſint ex diſpoſitione I. Can. I, 737. 8. Conc. Trid. 737. *
Quid circa ea iuſtum ſit in terris Proteſtantium I, 752. 7.

Clementinae
Praef. §. XVIII.

Clericatus
differt ab ordine I, 201
ad eum alii plane non, alii non niſi diſpenſatione impetrata admittuntur I, 179. 180.
Qua ratione adoptio fiat apud Pontificios 173. apud Euangelicos 190

Clerici
definiuntur I, 153. dicuntur ſors domini 156. conſtituti ſunt in dignitate 157. conſtituunt eccleſiam 158. ſunt vel in ſacerdotio vel in miniſterio 166. aſcendunt per interſtitia 174. adſumuntur cum ſcrutinio 178
Officium priuatum recitare 612. 3. ſancte & honeſte viuere 562. adeoque habitu decoro 564. ſpeciatim nigro vti * & a cohabitatione cum mulieribus 562 * atque negotiatione perſonali 563. licet non reali abſtinere debent 563. *
Gaudent ſingularibus iuribus quod ad perſonam 587. quod ad res. 588. etiam inter Proteſtantes 590.
An & quatenus teſtamentum condant 958
An & quatenus iis olim ſucceſſum fuerit 954. * & ſuccedatur hodie in peculio 956. in patrimonialibus 957

Clericorum graduum
differentia apud Pontif. I, 172. apud Euangelicos 189

Clericorum ſubordinatio
inter Pontificios I, 171. Inter Proteſtantes 188

Clericus non canonicus.
quis fuerit I, 470. *

Cloſter Jahr
I, 479. *

Coadiutoriae
natales & fata I, 409 *
Coadiutoris
antiqui I, 410. & hodierni descriptio 411
Coadiutoris irregularis
constitutio fit ad successionem I, 413. ab illis, ad quos electio vel postulatio iure pertinet 414.
An hoc etiam in Protestantium beneficiis immediatis 416. mediatisque obtineat 417
Coadiutoris regularis
constitutio an adhuc apud Pontificios I, 418. & Protestantes in vsu sit 219
Codex canonum
ecclesiae vniuersae. Praef. §. XII. Orientalis §. XIV.
Coemeterium
quid sit? ex principiis pontificiorum I, 821. genuinis 829. quomodo erigatur? 823. quid circa illud iustum sit? 830
Cognatio carnalis
quae? I, 740. an & quatenus ratione consanguinitatis 753 & adfinitatis attendatur 754
Cognatio legalis
quae? I, 740. quousque nuptiis impedimento sit apud Pontificios 746. Protestantes 755
Cognatio spiritualis
quae? I, 739. an sola ecclesiae auctoritate introducta sit? 739 * an dirimat matrimonium contractum 739 §.
Cognitionum ordo
describitur II, 99
Cohabitatio
clericorum & mulierum I, 562 *
Coitionum
christianarum origo I, 354
Collatio beneficiorum
quae sit? I, 866. & quotuplex? 867

quando

quando 870. & quomodo fieri debeat ordinaria 871. extraordinaria 908
quando fieri possit a curia Romana 906

Collator beneficiorum

ordinarius est Episcopus I, 869

Collegium

quid? I, 50. & quibus gaudeat iuribus 51

Collegium publicum & priuatum

vnde dicantur I, 581 *

Collusio

poena ecclesiastica digna censetur II, 324

ad Comitia

recurritur in causis religionem concernentibus I, 28 *

Commenda

quid fuerit olim? I, 932. quid sit hodie? 933
quotuplex? 934 seq.
Quis vsus commendarum inter Protestantes 936

Communionis ecclesiasticae

denegatio I, 825. ** pristinum signum 825 *

Communio sub vna

quando inualuerit I, 653 **

Compromissum

quid sit? I, 301. qua ratione iniri debeat 302

Compulsoriales

literae quae sint? II, 228

Compurgatores

in purgatione adhiberi soliti II, 390. 5

Computationis

graduum regulae I, 743. earumque origo 743 *

Conciliorum

collectiones. Praef. §. XXVI. I, 104. *
Epitomatores Praef. §. XXVII.
sanctiones quando vniuersalem, quando particularem faciant legem I, 104. 112
studium prodest legum ecclesiasticarum studioso I, 104 *

Concilium Oecumenicum
facit legem in Germania communem I, 125
Conclusa
Corporis Catholici I, 114. Euangelici 121
Concordata nationis Germanicae
an & quatenus legem communem faciant in Germania I, 129
Confessio
Augustana, Belgica, Brandenburgica, Gallicana, Heluetica, Tetrapolitana v. A. B. B. G. H. T.
Confessio extraiudicialis
cur effectu destituatur, causa deest II, 144 *.
Confessio iudicialis
quid sit? II, 141. & quomodo diuidatur? 142
quatenus auctorem suum oneret? 144. quosque producat effectus? 145
Confessio paschalis
coram proprio sacerdote fieri debet I, 656 **
Confessionis priuatae
inter Protestantes ratio I, 681. descriptio 682. necessitas 684. minister 685. sigillum 686. huiusque genuina ratio 686 *
Confirmatio actuum quorundam
quid sit? II, 256. & quotuplex? 257.
Fit vel a principe vel a iudice 259. vel cum vel sine caussae cognitione 260. & sic non eosdem semper producit effectus 261
Confirmatio baptizatorum
olim fuit accessorium baptismi I, 643. * hodie est sacramentum 644. necessarium 646. sollemniter administrandum 647. quod tamen Protestantes negant 648. sq.
Confirmatio Praelatorum
hodie spectant ad Pontificem I, 325 * nec ab illius legatis a latere in Germania peragi potest 456 *
quid sit? 326. qualem cognitionem caussae requirat? 329. intra quod tempus petenda sit? 328. quid efficiat? 330.

Apud

Apud Euangelicos cessat, vbi Praelati sunt immediati 333. non vero, vbi sunt mediati 334

Coniugale debitum

quandoque exigi nequit I, 748

Coniugium

quando dissolui possit? I, 765

Consanguinitas

quid? I, 740. quousque se extendat? 744. 21

Conscientia

omne respuit imperium II, 329

Consecratio ecclesiarum

quid? I, 789. cur, quando, a quo 790. & quem in finem suscipiatur 791

Consecratio Episcoporum

quid sit? I, 338. an possit negligi? 341. quid operetur? 340. 344. 5. a quo facta sit olim? 342. cuius auctoritate 342. * & quibus sollemnibus fiat hodie? 343. seq. Cessat inter Protestantes 345

Consistoriorum

origo & potestas II, 5. quae Euangelici in terris catholicorum habent, immutabilitas I, 97. 4. & iura 97 ***

Constitutiones apostolicae

sunt supposititicae. Praef. §. VI. *

Constitutiones Pontificum

faciunt suo modo legem vniuersalem I, 105. & * continentur in Bullario M. 105 **

Consuetudo

describitur I, 134. est facti 136

quatenus inolescat? I, 137. quae rationi sit aduersa? 137. 2. quid efficiat? 138

Contumaciae

descriptio II, 119. diuisio 120. poena 123. purgatio 124

Contumax

quis? II, 122

Conuentuales
apud Euangelicos nullis adſtringuntur votis I, 507
Conuerſatio clericorum
cum mulieribus ſuſpecta eſt I, 562 *
Conuerti
quis dicatur? I, 480. 488 *
Corporale
quid? I, 643. 5
Creſconii
breuiarium canonum. Praef. §. XIII.
Crimina
clericorum II, 328. ſeq. eccleſiaſtica II, 267. 7
quomodo de iis agatur 332
Criminoſus
teſtis eſſe nequit II, 160 δ
Cultus diuini
externi ratio I, 619
Cumulatio
poſſeſſorii & petitorii quousque fieri poſſit? II, 110
Curatus
quis? I, 459. quibus olim vocatus ſit nominibus 459 *
in Curia Ro.
quae vacent beneficia? I, 906

D.

Dataria
quid? I, 109 **
Decaniſſa
praeeſt Canoniſſis I, 520. 5
Decanus
idem eſt ac Archipresbyter I, 432 *
inter Proteſtantes vices Superintendentis peragit 433
Decanus canonicorum
in hos inſpicit I, 484. ** & ex gremio capituli eligitur 484. 3

Deci-

Decimarum
quae rebus mixtis annumerantur I, 842. definitio 843.
fata 843. * variae diuisiones 844
possessio 846. & praescriptio negatur laicis 848
solutio est onus beneficii 914
exemtionis priuilegia sunt strictissimae interpretationis 847. 6.
Vsus inter Protestantes 854

Decimarum personalium
solutio vbi & quomodo fiat I, 847. 1. & 11

Decimarum secularium
possessio laicis non denegatur I, 849

Decreta eligibilitatis
indulget Pontifex I, 317. 3

Decretalium
libri V. quando compilati. Praef. §. XVII. liber VI. compilatus est a Bonifacio VIII. §. XVIII. liber VII. priuata auctoritate §. XIX.
auctoritas in Germania. Praef. §. XXI.

Decreti
auctoritas in Germania. Praef. §. XX.

Degradatio
quid? I, 387

Delatio iurisiurandi
v. iusiurandum

Delegati
iudicis ordinarii, an subdelegandi facultate gaudeant II, 15.
pontificis, quando inualuerint II, 16. * in dignitate debent esse constituti 16
quinam 19. & quomodo delegentur 17. quatenus cogi possint 18. in quo eorum consistat potestas 20. & quando cesset officium 21

Delictum
quid? II, 266. quotuplex 267
quoduis olim Episcopi sub suam vocarunt censuram 267. 1.

Diuiſionem delictorum in ſecularia & eccleſiaſtica Proteſtantes quoque probant 269

Denuntiatio

II, 345.*

Deportus

ius cui competat I, 917

Depoſitio Epiſcoporum

v. Epiſc.

Deuolutio

quid? I, 307. quando obtineat 309. quid alias ſignificet? 901

Deus

qua ratione colendus ſit? I, 617

Diaconorum

origo I, 217.* deſcriptio 223. ordinatio 226. ſtatus & officium 225. 226 *
officium inter Proteſtantes alicubi in cura pauperum 227. plerumque in miniſterio verbi conſiſtit 228

Dignitas

quid? I, 861. 2

Dignitatum Academ.

collatio I, 583

Dilatio

quae? II, 88. quotuplex? 89
deliberatoria cuilibet citato indulgenda 91. ſed vt plurimum arbitraria eſt 92

Dilatoria Exceptio

v. Exceptio

Dimiſſoriales literas

accipit transferendus I, 370. 1

Dioeceſano

ius circa ſacra apud Pontificios competit I, 96

Dioeceſium

natales I, 359. deſcriptio 360

Dionyſii

Dionysii
collectio canonum. Praef. §. XIII.
Dismembratio
ecclesiarum quid? I, 947
circa Disparagia
quid iustum sit apud Pontificios I, 748. 6. apud Protestantes 757
Dispensatio
circa gradus prohibitos quid? I, 747. 39. quando 747 β) & quomodo fieri soleat 747 ζ) quos producat effectus 747 η)
Distributiones quotidianae
quibus obuenerint I, 482. 2
Diuortii
definitio I, 760. diuisio 761. huiusque Auctor * iudex 763
quoad thorum 764. quoad vinculum causae 765
ex mente protestantium definitio 768. causae 766 * 771. seq. iudex 774. effectus 775
Doctorum in Academiis
priuilegia I, 582
Doctorum in Ecclesia
descriptio I, 162. necessitas 163
Doctrina publica
a principe potest determinari I, 85. 7. non vero ad determinatam dirigere conceptus ciuium 23. 3
Doctrina purior
gladio & armis haud est propaganda I, 23
Dom-Herrn
qui sint? I, 480 *
Dom-Herrn-Höfe
quando exstructae sint I, 482. 7
Dominii litis
effecta II, 67

Domus religiosae
describuntur I, 811. varii sunt generis 812. subsunt Episcopo 814. nisi sint laicales 815. aut speciali priuilegio exemtae 816
apud Protestantes principis auctoritate exstruuntur 817. qui quoque earum conseruationem curat 819

Dordracenae synodi
canones & decreta ad symbola Reformatorum generalia pertinent I, 118. 3

Dotales
I, 590. 5

Duella
cur delictis annumerentur II, 321

Duplicatio
quid? II, 200.

E.

Ecclesia
varia in sacris significat literis I, 8

Ecclesia
ex mente Romanensium
est respublica I, 2. sub Episcopo Oecumenico ita viuens 4. vt a republica non dependeat 5. a qua sententia quidam Protestantium omnino non recedunt 7 *
non sitit sanguinem I, 179 * libera est, sed diuersimode. 5 *

Ecclesia
ex mente Euangelicorum
est societas aequalis I, 18. 19 * & imperii expers 21. sicuti fuit Apostolorum tempore 17. constans ex doctoribus & auditoribus 25
respuit coactionem I, 16. supremum scripturae interpretem atque iudicem Oecumenicum 17
est collegium in republica I, 22. quod indiget legibus 49. sua gaudet libertate 22. 8 & suo modo subest principi 22. 11.

Ecclesia

Ecclesia cathedralis
quando sit distincta a parochiali I, 357
Ecclesia catholica & vera
quae sit? I, 9. an vlla societas externa vocari possit 12. 3
Ecclesiarum collegiatarum
origo I, 472
Ecclesiarum conuentualium
origo I, 787 **
Ecclesia filia
quae dicatur? I, 943
Ecclesia mater
quae sit? I, 943
Ecclesiae parochiales
quando distinctae sint a cathedralibus I, 357
Ecclesia priuata
quae sit? I, 31. quotuplex? 39
quae toleratur, gaudet quibusdam effectibus ciuilibus 41
Ecclesia publica
quae sit? I, 31. 34 an sit necessaria? 38. qua dirigatur auctoritate? 36. quibus gaudeat iuribus? 37
Ecclesiae Romanae
obseruantia constituit legem I, 107. ordo 107 *
v. Rom. Eccl.
Ecclesia visibilis
habet admixtos impuros I, 24
Ecclesiarum consecrationis
definitio I, 789. natales 789 * caussae, modus & tempus 790. effectus 791
Ecclesiarum dismembratio
v. Dismembr.
Ecclesiarum exstructionis
caussae I, 787. lex 787. **** auctor & sollemnitates 788
Ecclesiarum immunitas
quid sit? I, 792. unde fluat & quomodo violetur 5. eod.

Eccle-

Eccleſiarum refectio
olim ex quarta fabricae facta eſt I, 913 * hodie quodammodo eſt onus beneficii 913. quandoque incumbit patronis & parochianis 788. 4
Eccleſiarum ſanctitas
quotuplex I, 792. * quae ſit ex principiis proteſtantium 794. ſeq.
Eccleſiarum ſecularisatio
I, 788 *
Eccleſiarum vnio
v. Vnio
de Eccleſiaſtici regiminis
forma quaerere inſipidum eſt. Praef. §. IX.
Electio.
quid ſit? I, 293. a quibus 296. qua ratione 298. vbi 305. & quando fiat? 306
Electio paſtorum
in eccleſiis Proteſtantium I, 311. & * confirmanda eſt a principe 335
Eleemoſynis
redimuntur vota I, 500
Eligendorum
qualitates I, 295 in Germania 310
Eligentium
fata I, 293 **
Emigratio
nullam includere debet poenam I, 44. 12 aut iniungi, vbi pacta tolerandi imponunt neceſſitatem 85. 9
Epiſcopatus
fons omnium ordinum I, 168
Epiſcopatuum
dismembratio, translatio, vnio fieri debet pontificis auctoritate, & eorum, quorum intereſt, conſenſu I, 363
immediatorum mutatio apud Proteſtantes fieri nequit, niſi ex imperii ſententia 364

erectio

erectio vnde fluxerit I, 361. qua ratione & quo tempore ad pontificis arbitrium delata fuerit 362

Episcopi

quando orti I, 242. quibus vocentur nominibus 243 * ferunt leges particulares 112

Episcopi adsistentes

qui? I, 342. 4

Episcopus consecrator

I, 342. 4

Episcopus Hostiensis

consecrat Pontificem I, 342. 5

Episcoporum

descriptio I, 243. potestas 244. iura ordinis 246. iurisdictionis 247. legis dioecesanae 248 status & dignitates 249

potestas circa liturgiam I, 615. ferendi leges Praef. XII.

depositio ad quem olim pertinuerit I, 384 *

subordinationis origo I, 264 progressus 265

Episcoporum nomine talium

origo I, 403. descriptio 404. spirituale matrimonium 405. seq. cura in supplenda aliorum Episcoporum munere 408. varia nomina 408 *

Episcoporum Protestantium

potestas non consistit in exercendis ordinis I, 251. sed iurisdictionis 252. legis dioecesanae 253. status & dignitatis iuribus 254

Eremitarum

descriptio I, 509. status. 510

Error

imputatur erranti I, 735 **

Eucharistiae

descriptio I, 650. symbola 652. 1. synonyma 650 *

symbolorum consecrationem, cui non Christus 651 * sed patrum imprudentia frausque Vrbani II. dederunt causam 651 ** peragunt sacerdotes 654

fruitio quibus denegetur 655

Eucha-

Eucharistia semel tantum in die sumi potest 656. 7
& a laicis paschatos tempore, a monachis vero singulis mensibus sumi debet 656. 4
Euangelici varia pontificiorum principia reiiciunt I, 658
sed principiata non pauca retinent 659. 660

Euangelici
v. Protestantes

Eunuchorum
nuptias admittunt Protestantes I, 751

Exarchi
qui? I, 270

Exceptio
quid? II, 191. quotuplex 192

Exceptiones dilatoriae
quae opponi possint α) ob iudicem II, 193 β) litigantes 194. γ) modum actionis 195
quando opponi debeant 198

Exceptiones peremtoriae
quae sint? II, 196 & quando opponantur? 199

Excessus
clericorum sunt delicta II, 328

Excommunicatio
quid sit? II, 359. & quotuplex 360 unde nata 359 *
quis eam pronuntiet 363. quis ea notari possit 362. quid pronuntiata efficiat 365 ex mente Protest. 367. seq.

Excommunicatio canonis
siue latae sententiae quae? II, 364

Excommunicationis minoris
antiquitas I, 655 *

Excommunicatus
patrinus I, 639 ♪ & **** testis esse nequit 160 ♪

Excommunicatus clericus
sacra administrans delinquit II, 328. 4

Exorcismi
bini requiruntur in baptismo I, 640 *

Exor-

Exorciſtae
munus & conſtitutio I, 205
Expoſitio infantum
habetur homicidium II, 321
Exſequutio
ſententiae II, 217
Exſpectatiua
quid? I, 907 quotuplex? 907 ordinarii collatoris 909
Extrauagantes
Praef. §. XVIII.

F.

Falſum
eſt crimen II, 324
Femina
an baptizare poſſit I, 641 **
Feriae
quomodo deſcribendae II, 93. diuidendae 94. a quo indicantur 96. quid agere permittant diuinae 97. humanae 98
Ferrandi
breuiatio canonum. Praef. § XIII.
Feſtos dies
non inſtituerunt apoſtoli I, 614. *
Pro eorum varietate variat officium 600
Fidei res
nec viſibile caput nec viſibilem judicem habere poſſunt I, 12. 6
Omnis diſputatio de fide negatur laicis II, 300. 1
Fidelium
diuiſio quae fuerit in primitiua eccleſia I, 161. quae ſit in I. Pont. 161 *
Flumina
olim locum baptiſmi conſtituebant I, 640 *****
Formula Concordiae
eſt liber Euangelicorum ſymbolicus I, 116. & ††

For-

Fornicationem
poena ecclesiastica manet II, 322
Forum
competens II, 23. continentiae causarum 28. contractus 25. delicti 26. domicilii 24. internum & externum 267-331. priuilegiatum intuitu causae 29. intuitu personarum 30. prorogatae iurisdictionis 28. rei sitae 27
ius Fraternitatis
fidelium I, 655. Monachorum 503
Fratres
olim se inuicem nominabant omnes Christiani I, 293. * hodie papa vocat consecratos episcopos 344. 5
Furtum
quid II, 323

G.

Gallicana Confessio
est liber Reformatorum symbolicus particularis I, 117
Gradus
quid sint? I, 741 quomodo computentur 743
Gradus prohibiti
quinam sint, & quando admittant dispensationem ap. Pontificios I, 747. apud Protestantes 756
Gratiani
Concordantia discordantium Canonum Praef. §. XVI.

H.

Habiles
ad beneficium qui sint? I, 897. seq.
Haeresis
quid? II, 292. quomodo diuidatur? 294
crimen dicitur Iure Canonico II, 297. non vero iure ecclesiastico Protestantium 304. praxi tamen dissentiente 306
Haereticus
quis sit II, 292. & quae illius qualitates 293

media

media contra hæreticos adhiberi ſolita 300
quibus poenis adficiantur haeretici 301. ſeqq.
haereticus neque beneficium acquirere I, 898. neque patrinus I, 639. *. *** aut teſtis eſſe poteſt II, 160. *

Haeretificii

crimen II, 329. 314

Heluetica Confeſſio

eſt liber Reformatorum ſymbolicus particularis I, 117

Heterodoxia

Proteſtantibus in Capitulis mixtis obiici nequit I, 297 **

Heterodoxus

in Germania eſt, qui nullam ex formulis adprobatis accipit I, 43. 9
tolerari poteſt ſaluo Inſtrumento Pacis I, 43 ***

Hierarchiae

prima fundamenta. Praef §. X.

Hierologia

v. Bened. ſacerd.

Homicidium

quotuplex II, 321

Honeſtatis vitae

deſcriptio I, 559. diuiſio 560

Horarum canonicarum

origo & reſtrictio ad clericos monachosque I, 481 *

Hoſpitalariorum Equitum

origo I, 523. fata 524. diſtributio in VIII. nationes 529. 5 ſenatus 529. 8

Hoſtiae conſecratae

adoratio, eleuatio &c. quando inualuerint I, 653 *

I.

a Ieiunis

quid peragi debeat I, 809

Ieiunii

definitio I, 806. diuiſio 807 iura 808

Ignobiles
in Germania inhabiles ſunt ad capitula I, 898
Imperium in conſcientias
eſt delictum clericale II, 329
inter Imperium
& ſacerdotium contentiones I, 5 **
Inceſtus
poena eccleſiaſtica luendus eſt II, 322
Indulgentiae
qua occaſione natae ſint I, 690
quid ſint hodie 691. quidque olim fuerint 691 *
a quo I, 693. qua ratione 694. & quibus ex cauſis concedantur 695
quid ſignificent inter Proteſtantes 696
Infideles
qui dicantur II, 285. a quo tolerantiam impetrare debeant 289. quo in ſtatu ſint, ubi tolerantur 288
Infidelitas
crimen conſtituit ex Pontificiorum II, 287. non vero ex Proteſtantium ſententia 290
Inhibitio
in adpellatione quid? II, 227
Iniuriam
clericis illatam grauis poena manet I, 590. 16
Inquiſitionis
deſcriptio II, 341. origo & fata 341. * diuiſio 342. iudex competens 344. inſtituendae requiſita 345. forma 346. effectus 347.
Inſpectores
qui I, 438
Inſpirationis
deſcriptio I, 303. praetextus 303. * requiſita 304
Inſtitutio
generalis I, 886. * realis 893. ſpecialis 886. verbalis 892
quis eam peragat I, 888. 894. ad cuius inſtantiam 889

peracta

peracta quid efficiat 890
Praxis Protestantium 895

Instrumentorum
descriptio II, 166. diuisio 167. productio 172. amissio 173. vitia 173

Instrumentorum priuatorum
natura II, 168. effectus 171

Instrumentorum publicorum
natura II, 167. effectus 170

Instrumentum Pacis Guestphalicae
est lex Protestantium generalis I, 120

Intentio
quatenus in baptizante requiratur I, 641 ***

Interdicta Ecclesiae
quae dicantur I, 737. 9 an contra ea contracta matrimonia apud Protestantes sint nulla 752. 8.

Interdicti
natura II, 369. origo 369. * diuisio 370. iura apud Pontificios 371. apud Protestantes 372

Interdictus clericus
sacra administrans delinquit II, 328

Interloquutio
quid II, 210

Interpretatio
quid I, 68. quotuplex 69

Interstitia
quid significent I, 174. quis eorum inter Protestantes vsus 191

Inuestitura
abusiua I, 892 *

Ioannis Antiocheni
Concordantia canonum Praef. §. XIII.

Irregularitatis
origo I, 175. descriptio 176. vsus inter Protestantes 192

Isidori
Collectio canonum Praef. §. XIV.
Iudaei
sunt criminis ecclesiastici rei II, 285. tolerandi 287. sed caute 290. a quo 289
Iudex
quis II, 11. quotuplex 12.
accusationis 335. competens 22. delegatus iudicis ordinarii 15. pontificis 16. iudex inquisitionis 344. ordinarius 12. illiusque potestas 14
omnis potest recusari 247
qualis sententiam dicat 212
Iudicati
actio & exsequutio II, 217
Iudicii
definitio II, 7. diuisiones 8. 9
Iudicii extraordinarii
natura II, 9. forma 263. obiectum 264
Iuonis
collectio canonum Praef. §. XV.
Iurisdictionis eccl.
natura II, 2. nomen * origo II, 3. indoles inter Protestantes 4
an & quatenus statibus catholicis ea competat in ciues euangelicos I, 97
Iurisprudentia ecclesiastica
quid I, 67
Ius
Iuris Canonici historiae scriptores Praef. §. III. complexus I, 110. fata in Germania Praef. §. XXII. Subsidia XXV. Vsus inter Protestantes XXIII. seq.
Ius Romanum I, 110.
Ius deuolutionis, liturgicum, patronatus, reformandi. v. deu. liturg. patron. reform.
Ius circa sacra
Iuris circa sacra maiestatici fons naturalis I, 81. iuxta leges

ges publicas Germaniae 95. vindices 81.* descriptio 82
Iurium circa sacra collegialium definitio I, 88. species 89
translatio in principes 90. exercitium 92. finis 93

Iusiurandum

quid sit? II, 174. quomodo diuidi soleat 175
a quibus 177. quomodo 178. de quibus rebus 179. & qua formula, quibusque sollemnitatibus praestetur 180

Iusiurandum calumniae

quid sit II, 82. & quotuplex 83
quando 85. a quibus & in quibus causis sit praestandum 86
quinam ab huius praestatione sint immunes 87

Iusiurandum iudiciale

quid sit II, 184. a quibus & super quo deferatur 185
delatum aut praestandum aut referendum est 186

Iusiurandum necessarium

quid sit II, 187. quando purgatorium, quando suppletorium deferatur 188

Iusiurandum obedientiae

vnde natales sumserit I, 344 *

Iusiurandum perhorrescentiae

praestans quid iuret II, 250

Iusiurandum religionis

exigendum non est II, 313. 13

Iusiurandum Simoniae

II, 283. 7

Iusiurandum voluntarium

quid sit II, 181. a quo & quomodo deferatur 182. quid praestitum efficiat 183

L.

Laici

qui dicantur I, 154. olim administrarunt sacram coenam 159 * hodie vero sunt inhabiles ad beneficia I, 898. & ad omne regimen ecclesiae 159

Lancelloti

Institutiones Iuris Canonici. Praef. §. XIX.

Lapsi
II, 315 *
Lectoris
munus & constitutio I, 204
Legatorum
natales I, 448. * descriptio 449. diuisio 450. potestas maior ea, quam confert pallium 451. * insignia 455
a latere qui dicantur I, 453. quae eorum sit potestas 456
Legati missi qui sint 452
Legati nati qui sint 451. an praesentibus missis officio suo fungi possint 455 **
Legatorum ad pias causas
priuilegia I. 963
in Lehr- Wehr- und Nehr-Stand
ex errore diuiditur ecclesia I, 25. 1
Lex
quid I, 47. quomodo differat a praeceptis, dogmate &c. 47 *
Lex diuina
in eo differt ab humana, vt mutationis expers sit I, 75. 4
Lex diuina Leu. XIIX. XX.
est noua I, 747. * prohibens personas non gradus 747 **
Lex ecclesiastica
Legum ecclesiasticarum *definitio* ex mente pontificiorum I, 72. *differentia* a ciuilibus 77. *finis* apud Catholicos I, 56. est dominatus sacer & bonorum adfluentia 57. apud Protestantes salus ecclesiae 55. seq. *Directio* ex mente Pontificiorum se ad actiones conceptusque extendit 76. contra ex mente Protestantium ad coetum externum tantum 52. non credenda 54
Legum eccl. *initia* & progressus. Praef. §. IV. seqq. *lator* apud Pontificios 74. apud Protestantes 84. seqq. *necessitas* 49. executio 77
quatenus leges ecclesiasticae sint communia praecepta 75
Legitimatio liberorum
quid efficiat I, 757

Libelli
definitio II, 68. diuisio 69. materia & virtutes 72
Liberi
qui sint legitimi I, 748. qui per subsequens matrimonium legitimari queant 748 *
Libri symbolici
Euangelicorum I, 116. Pontificiorum 113. Reformatorum 117
Librorum
censor supremus pontifex est II, 300. 5
Librorum prohibitorum
lectio interdicta est II, 300. 4. sed sine ratione. 313. 12.
Lineae
definitio I, 741. diuisio 742
Lingua
cuiusque gentis sua in Liturgia adhiberi deberet, & olim est adhibita I, 611 ***
Lis
quando pendere dicatur II, 232
Litanias
indicunt principes I, 621. 8
Literae dimissoriae
v. dimiss.
Litis contestationis
natura II, 77. diuisio 79
a quibus & quomodo 80. vbi & quando fiat L. C. 81
Litis dominii
effecta II, 67
Litis pendentia
qua citatione producatur II, 134. quid efficiat 135
Liturgiae
significatus iuridicus I, 608. proprius 608. * diuisio 609
Liturgia priuata
quodammodo arbitraria I, 612

Liturgia publica
dependet potissimum a consuetudine I, 611. variat quoad dies pro diuersitate decursus annorum 613. administratur lingua latina 611. *** suisque vestimentis 611 **** quando obtineat, & quid ab ea alienum esse debeat 614
Liturgici iuris
origo I, 615. determinatio facta reformationis tempore 620. arbiter 621. fontes 620. 3
Loiolitae
propriis vtuntur constitutionibus I, 502. 3

M.

Maioritas
oritur vel ex subordinatione iurisdictionis I, 535. vel ex ratione diuersorum ordinum eccl. 536. vel ex priuilegio 537. vel ex praestantia ordinatoris 537. vel ex tempore, potestate delegata, consuetudine 538
Maledictum
delictum clericorum II, 328
Mandati procuratorii
ratio II, 65
Mandatum de prouidendo
I, 907
Mansionarii
interiecti sunt inter Diaconos ceterosque clericos inferiores I, 170
Martini Bracarensis
Collectio canonum. Praef. §. XIII.
Martyres
in magna veneratione apud Christianos fuerunt I, 802 *
Matrimonii
definitio I, 709. 727. diuisiones 728. 729. commoda 710
Matrimonium cur dicatur sacramentum 708. & quid inde sequatur 731
Matrimonium contrahi nequit intra tempora clausa I, 737. 8. aut durante interdicto ecclesiae 737. 9

Matrim. inire qui cupiunt a) in eo sint statu, vt coire possint I, 732. b) consensum declarent sollemniter in ecclesia 733
quatenus impediatur ob cognationem I, 739. seq. nullum sit ob vim 734. dolum 735. errorem 735. ** furorem 735. 22
Matrimonium sacramentum esse negant quidem Euangelici 711. sed multa, quae ex hoc fluunt principio, retinent 749. * 750
indissolubile esse vnde probare velint 750 **

v. Nuptiae

Matrimonium clandestinum

quid I, 738. 14

Matrimonium conscientiae

I, 738. 17

Matrimonium liberorum

sine consensu parentum initum annullatur minime I, 733. 3

Matrimonium ad Morganaticam

ratum est coniugium I, 738. 18

Matrimonium putatiuum

I, 748 α)

Metropolitanorum

descriptio I, 267. subordinatio 266. iura, ratione Conciliorum 275. electionum episcopalium 274. episcoporum sibi subiectorum 276

Metropolitanorum secundorum

descriptio I, 349. 8

Minister ecclesiae

quomodo constituatur I, 190. confirmetur 335
exigere potest obsequium internum non externum 186

Ministerii ecclesiastici

descriptio I, 183. diuisio 200. necessitas 184. * differentia a ministerio verbi 184
quousque ministerium eccl. accedat ad antiqua 239. hodierna presbyteria 240

ad illud qua ratione adoptentur pontificii 173. euangelici 190

Missae

nomen I, 663. * descriptio 664. varietas 666. partes essentiales 667
quis 668. quo tempore & modo eam administret 669
Missa apud Protestantes 670 seq.

Missio

quid II, 126. quatenus fiat ante & post L. C. 128. in reali & personali actione 129. ex primo & secundo decreto 130

Monachorum

nominis ratio I, 488. * origo 488. progressus 489. descriptio 492. status antiquus 490. & viuendi ratio a Benedicto introducta 491. status nouus 503. & singulorum priuatus 506. superiores 504. tria vota 506. 3.
Monachi praestationi decimarum subsunt 847. 5
Inter Protestantes ignorantur 507

Monasteriorum

descriptio I, 814. * exemtio 816. Catholicorum status in terris Protestantium 818. eorum, quae ad Euangelicos spectant, iura 507

Monialium

origo I, 511. progressus 512. descriptio 513. diuisio 517. 6. professio 515. custodia 516. sacra 517. subiectio 518.

Mortuariorum

quarta debetur Episcopo I, 916

N.

Negotia ecclesiastica

quae dicantur I, 605

Nominatio

quid denotat I, 877. *

Notarii

interiecti sunt inter Decanos ceterosque clericos inferiores I, 170

Nummi

Nummi confessionalis
origo I, 687.* ius 687
Nuptiarum
definitio I, 727. diuisio 728. impedimenta 736.737. 739. solemnitates 738. effectus 748
ex mente Protestantium definitio 749. iura 751. seq.
v. Matrimonium
Nuptiarum secundarum
natura I, 777. odium 778.* ratio apud Pontificios 779. seq. Protestantes 781
O.
Obedientia
quid I, 539
Oblationes
omnes olim fuerunt voluntariae I, 852. per indirectum autem factae sunt necessariae 853
apud Protestantes sunt vel necessariae vel voluntariae 855
liberorum quomodo fiant monasteriis 494
Oblatorum scholae
cum constitutae fuerint I, 494 4
Obligatio
quid I, 48
Obmann
quis sit II, 51.5
Obseruantia ecclesiastica
definitur I, 130. est ad instar legis 112
Oeconomi
constitutio I, 393
Officialis
descriptio I, 440. diuisio 441
Officiorum ecclesiasticorum
origo I, 170
Officium
quid I, 861.2. quomodo differat ab ordine 187

Offici-

Officium sacrum
quid I, 608. dioeceseos 611. Romanum 611. 3. 615. 4
Ordens-Gelder
soluunt Protestantes Canonici I, 486 **
Ordinandorum
qualitates apud Pontificios I, 547. Protestantes 555
Ordinarium
cum summario quousque cumulari possit II, 111
Ordinationis
descriptio ex mente Pontificiorum I, 543. Protestantium 551. necessitas 543. * diuisio 544. minister apud Pontificios 546. apud Protestantes 554. forma 548. effectus 549
reiteratio an admittenda 544 *
ordinatio Episcopi & Presbyteri an sit vna 246. ***
Ordinatio est Protestantibus ceremonia indifferens 557
non Ordinatus
ad certum ministerium, delinquit vbi illud exsequitur II, 328
Ordines
omnes vnum constituunt sacerdotium I, 706
diuersorum ordinum origo I, 169. distinctio inter Protestantes 186
Ordines maiores
qui sint I, 186
Ordines militares.
Eorum origo I, 523. fata 524. descriptio 525. equites sunt clerici 527. qui armis militant carnalibus 528. subsunt superiori 529. tenent Praebendas 530
Communia omnium ordinum militarium iura 531
Ordines minores
qui sint? I, 186
Inter Pontificios hodie sunt rari 207. & eorum officiis funguntur laici 208
Inter Protestantes vix occurrunt 209
Ordines sacri.
In iis constituti in caelibatu viuere I, 213. titulum habere 214. & precibus litare debent 215

Ordo

Ordo
quid? I, 703. quomodo differat ab ordinatione 703. * quam tribuat potestatem 705. an dissoluat nuptias iam contractas I, 736. 6
Ordo ecclesiasticus
qualis fuerit apostolorum tempore. Praef. §. VI. quid sit I, 62. & quare necessarius in ecclesia 61
an 64. quomodo 65. & quem in finem sit determinandus 66
Ordo personarum
Ordinis & officii 187. ordinis & clericatus distinctio 201
Ordo Romanus
I, 107. *
Orthodoxia
I, 43. *
Ostiariorum
munus & constitutio I, 203

P.

Pachomius
auctor vitae caenobiticae I, 489
Pactum
quid II, 40. nudum etiam producit obligationem 40 * quae pacta sint valida 42
de Paedobaptismo
variae semper fuerunt contentiones I, 638 *
Palea
quid significet. Praef. §. XVI. *
Pallium
quid fuerit olim I, 346. * quid sit hodie 347
quid conferat 349. 1. seq. cur de corpore Petri sumtum dicatur 349. 4. quomodo peti debeant 349. 5. quinam 350. vbi & quando vtantur eo 351
Panis-Briefe
I, 952. *

Papatus

Papatus
est delictum clericale II, 329
Parentes
an patrini esse possint? I, 639 **
Parochia
quid olim denotauerit I, 360.
Qua occasione I, 458 * & quando parochiae ortae sint 355. in vrbibus 357. ruri 358
Parochus
quis I, 459. quibus olim vocatus sit nominibus * quatenus sit ad instar Episcopi 461. quid illi intra parochiam competat 462. quid illi praestandum 463. qualis inter illum & parochianos sit relatio 595.
Parochi Protestantium qui sint I, 464. & quae eorum iura 465
Parochianus
describitur I, 592. aestimatur ex domicilio 594. se ad Parochum refert 595. & quia variis gaudet iuribus 596 onera quaedam sustinere debet 597
Paroeci
quinam dicti fuerint I, 458 *
Paroecia
quid I, 458 *
Parricidium
varie punitur II, 321
Paschalis dies
I, 613
Passauiensis transactio
statum mutauit ecclesiasticum in Germania I, 26
Patriarchae
descriptio I, 271. iura, ratione ordinationis metropolitanorum 278. inspectiones per dioecesin 279. per pontificem sunt imminuta 280
Patrinorum
origo I, 639 * numerus & officium 639

Patro-

Patronatus iuris
descriptio I, 874. diuisio 875. origo & fata 874 *
quatenus id in bonis sit 880. cur pretium non recipiat 880.
10. quibus amittatur modis 881 **
quid sit 882. & quatenus valeat inter Protestantes 883.seq

Patroni
descriptio I, 874.* iura honorifica 881. 1. seq. onerosa
881. 3. vtilia 881. 2

Pax
ecclesiastica quo seruetur & ordinaria & extraordinaria
dantur media I, 28.** religiosa 26. Westphalica §. eod.
huius auctoritas 128. capita statum ecclesiasticum concer-
nentia 28. intentio 27

Peculium clericorum
I, 954

Pensionum
indoles 922. 924. adsignatio 925. Vsus inter Protestan-
tes 926

Percussio
est delictum clericorum II, 328

Peregrini
in Germania inhabiles sunt ad capitula I, 898

Peremtoriae exceptiones
quae sint II, 196. & quando opponi debeant 199

Periodeuta
quis I, 437

Periurium
mixti fori est II, 189. an dici possit omnis cauillatio 178.3

Periurus
testis esse nequit II, 160. γ

Personarum
descriptio I, 151. ecclesiasticarum diuisio 152

Personatus
quid I, 861. 2

Petitorii

Petitorii
natura II, 108. cumulatio cum possessorio 110. illiusque effectus 112
quatenus post possessorium institui possit II, 113
de Petri
dominatu quid sentiendum. Praef. §.
Pfarr-Amts-Gebühren
quae sint I, 466
Photii
Nomocanon. Praef. §. XIV.
Pietas
in monopolium transiit I, 58
Plebani
olim dicti sunt parochi I, 459 *
Plus petitio
quot modis fiat II, 105. quomodo coerceatur I. Can. 106. hodie 107
Poena
quid II, 349. quotuplex 350. qualis 353. a quo 352. & quibus dicatur 354
Poenitentiae
descriptio I, 672. diuisio 673. fata 672. * gradus 678. requisita 679. Vsus inter Protestantes 689
In poenitentia occurrit poena II, 356. an recte 357. & quomodo inter Protestantes 358
Poenitentiae priuatae
ratio I, 677
Poenitentiae publicae
descriptio I, 674. diuisio §. eod. modus & effectus 676
Poenitentiarius presbyter
I, 416. *
Polygamiam
& catholici I, 731. 7. & euangelici reprobant 750. 6
licet cum iustitia non pugnet 750. *

Ponens

Ponens
quis dicatur in Rota Romana I, 109 *
Pontifex
variis artibus ſibi ſubiecit Epiſcopos I, 282. * arrogat ſibi primatum per vniuerſum orbem 285. & dominium in terras infidelium II, 287. 3. vindicat ſibi ius reliquorum epiſcoporum poteſtatem modificandi I, 6. ſupremam cenſuram librorum omnium II, 300. 5. cordatioribus tamen pontificiis 300. 6. & euangelicis omnibus contradicentibus I, 287
communibus & propriis vtitur inſigniis I, 285 *
eligitur a Cardinalibus praeſentibus I, 286
πορνεια
quid I, 770 *
Portionis Canonicae
deſcriptio, diuiſio I, 827. origo 827 *
Poſſeſſorium
quid II, 108. an 108. * & quousque cum petitorio cumulari poſſit 110
poſſeſſorium ordinarium, ſummarium III.
Poſtulare
quid ſit II, 54. qui poſtulare nequeant 56
Poſtulatio Praelatorum
an olim cum electione conuenerit? I, 312. quid ſit hodie? 313. quo fiat modo? 315. ad quem dirigatur? 316. quando admittatur? 317. quid admiſſa operetur? 318.
An & in quantum inter Proteſtantes obſeruetur in immediatis I, 319. & mediatis Praelaturis 320.
Poſtulatio ſimplex quid ſit? I, 321. quando obtineat? 323. ad quem dirigi debeat 324
Praebendae
vnde dicantur I, 858 *
Praedicatio
olim Epiſcopis fuit propria I, 246. * ſed poſtea varia ſubiit fata 236 **
crucis ſanguinaria eſt delictum clericale II, 329

Praelatorum Confirmatio
v. Confirm.
Praeposita
praeest Canonissis I, 520. 5
Praepositorum
descriptio I, 162. origo & munus 163
v. Superint.
Praepositus
Canonicorum caput I, 484. * eligitur ex gremio capituli 484. 3
Praescriptio
quid? II, 201. quo nitatur fundamento? 202. quibus non currat? 205. qui praescribere possint & quas res 204. quid ad praescriptionem requiratur 206
Praesentatio
quid sit I, 877. quando & quomodo fieri debeat 879. vbi plures iure praesentandi gaudent, quid obtineat 878
Praesentien-Gelder
cur ita dicantur I, 486 **
Praesumtionis
natura II, 154. diuisio 154. fundamenta 156
praesumtio iuris & de iure quae dicatur 157
Precaria
quae sit propria I, 950. quae ex L. Leonis 951
Preces primarias
exarant Imperator & Principes I, 910. praesertim euangelici 911
Preces publicas
ordinant principes nostri I, 621. 7
Presbyteri
qui olim dicti fuerint I, 231. quod subierint officium 232. quando, qua ratione & a quibus in apostolica ecclesia fuerint constituti 232 *
Eorum status imminutus est, simulac doctrina de sacrificio inualuit 231 *

quinam

quinam ſint hodie 233. in quonam conſtituti ſacerdotio 235
quasnam ſubeant functiones 236
quibus ordinentur ritibus 237
qui inter Proteſtantes dicantur 238

Presbyter poenitentiarius

quas audiat confeſſiones I, 430 *

Presbyteriorum hodiernorum

ratio I, 240

Primatum

nomen I, 269

Primicerius

I, 423

Primitiae

quid ſint I, 850. quid circa eas obſeruandum 851. an cognitae Proteſtantibus 855

Princeps

qua Princeps I, 86. non qua Epiſcopus aut Papa 86.** inſpicit in eccleſiam 84. non maiori tamen auctoritate atque in reliqua collegia 84 **
curam religionis gerere debet mediis aptis 85. & prouide 86.7
ad plebem pertinet in Rep. Eccleſ. 7

Principes Germaniae

iam ante Reformationem ius circa ſacra exercuerunt I, 86. * nouiter religionis exercitium dare poſſunt, in quantum annus decretorius & pacta non infringuntur 45. Hinc plenum catholicae religionis exercitium concedere nequeunt 45 **

Priores

religionum I, 504

Priuilegiorum

definitio I, 146. diuiſio 146. conceſſio & indoles 147. auctoritas & differentia a ſingulari iure 149

Priuilegiorum clericalium

deſcriptio I, 585. ſpecies 587. ſeq.

Priuilegiorum pontificis
valor I, 111
Probatio
quid II,146. quotuplex 147. in quibus cauſſis deſideretur 149. qualis 150. a quo 151. quo loco & tempore peragenda requiratur 152. quid peracta efficiat 153
Probatio in perpetuam rei memoriam
II, 164
Proceſſus accuſatorius
v. Accuſat.
Proceſſus ſummarius
v. Summar.
Proclamatio nubentium
eſt citatio edictalis I,738.** omiſſa non irritat matrimonium §. eod.
Procurationis
definitio I, 914. praeſtatio quae fit epiſcopis 915. viſitatoribus 573. 6. legatis 455
Procurator
quis II, 59. quotuplex 60. a quibus 62. & quomodo conſtituatur 63. quibusque in cauſſis admittatur 66
qui procuratores eſſe nequeant 64
Procuratorii mandati
ratio II, 65
Profeſſio
quid & quotuplex I, 495. an & quando faciat monachum 496. ſeq. facta quid operetur 497. 6
Proteſtantes
in Germania habentur orthodoxi & iisdem cum pontificiis gaudent iuribus I, 43. inter ſe faciunt duas partes 98
Prouinciarum eccleſiaſticarum
origo I, 359. deſcriptio 360
Prouiſio
quid ſignificet in ſenſu generaliori I, 903. ſpecialiori 904. qua occaſione ſit excogitata 904 *

ad Pu-

ad Pubertatem
explorandam an inſpectione corporum opus ſit I, 732 *
Pueri
inhabiles ſunt ad beneficia I, 898
Purgationis
deſcriptio II, 388. diuiſio 389. iura 390. praxis 391

Q.

Quadruplicatio
II, 200.
Qualitates
ad beneficia neceſſariae I, 898
Quarta
fabricae I, 857. * 913 * mortuariorum 916

R.

Rapina
II, 323.
Raptus
poena eccleſiaſtica luendus eſt II, 322
Receſſus Imperii
ſunt leges religionibus in Germania adprobatis communes I, 127
Reconuentionis
deſcriptio II, 73. diuiſio 74. iura 76
Recuſatio
quid ſit II, 245. in ſcriptis proponenda 248. 2.
Omnis iudex recuſari poteſt 247. dummodo iuſtam ſuſpicionis cauſam adeſſe 248. intra annum probetur 249. 2.
aut iuramentum praeſtetur perhorreſcentiæ 250
Ius Reformandi
ad annum decretorium & pacta reſtrictum eſt I, 45
Regulae
Monachorum adprobatae I, 502
Regularium
ſucceſſio I, 959

Relatio
quid sit II, 252. quando & quomodo fieri soleat 254. Pendente ea nihil innouandum est, nisi in mora sit periculum 255

Religio
vera quae I, 11. per se statum ciuilem non alterat II, 288. 1. 2. armis quidem defendenda, non autem propaganda est I, 85. 5. seq an illius sit, cuius est regio 44 *

Religio adprobata
legibus imperii habetur orthodoxa I, 43. exercenda tamen est ad statum anni decretorii 44
tuta est ab omni iniuria 29. 30 iudicatur ex sua formula 29 **

Religio dominans
a religione domini distinguenda est I, 44 **

Religio haeretica
in sensu scripturae, saepe est orthodoxa in sensu ciuili II, 305

Religionis exercitium
est vel publicum vel priuatum vel domesticum I, 32
competit, quatenus in anno decretorio exercitum I, 44. 3

Religionis iuramenta
quando orta I, 190 **

Religionis paritas
in iudicio aulico ficta est I, 30 *

Religiosi
qui dicantur I, 488 *

Religiosae domus
v. Domus rel.

Reliquiarum
descriptio I, 802. consecratio 799

Remotio
quid II, 381. quotuplex 382. quis 384. quomodo 384. quibus ex causis eam decernat 385. decreta quid efficiat 386. in quantum valeat inter Protestantes 387

Renuntiatio adpellationis
II, 230.

Renun-

Renuntiatio muneris
quid I,377. quotuplex 378. cur regulariter prohibita 380. cur libere 383. & pure fieri debeat 384. facta quid efficiat 385 quando permissa ex mente pontificiorum 381. protestantium 381 *
cuius consensu fieri debeat apud pontificios 382. apud protestantes 384. 5

Renuntiatio ordinis
siue qualificata habetur apostasia I, 380. 4

Reparatio
ecclesiarum quatenus onus sit beneficii I, 913

Replicatio
quid II, 200

Reprobatio
quid II, 190. quando detur 190 *

Rerum ecclesiasticarum
descriptio vulgaris I, 600. genuina 605. diuisio 601

Res
propric quae sint I, 604

Res corporales
& incorporales I, 602

Res iudicata.
In rem iudicatam quando & quae sententiae transeant II, 216

Res mixtae
I, 601

Res religiosae
I, 784

Res sacrae, sanctae
I, 783

Res spirituales
quae 601. quaeque earum species 602

Res temporales
I, 601

Rescripta
quid sint I, 140. quomodo impugnentur 142. quo motu

exarentur 141. * quatenus faciant ius commune 143. quatenus sint suspecta de falsitate 144
Eorum valor diuersus 145

Rescripta Pontificis

faciunt legem I, 111

Residentia

quando incipiat I, 479 2. cur remissa 479 *

Resignatio

in fauorem tertii I, 900

Responsales

in aula Imper. iam olim aluit Romanus Episcopus I, 282 *

Restitutiones ex capite amnestiae

terminus I, 99. * differentia a restitutione ex capite grauaminum 100

Restitutionis ex capite grauaminum

terminus I, 99. * differentia a restitutione ex capite amnestiae 100

Restitutio in integrum

quid sit II, 239. non datur nisi iusto tempore fuerit petita 242. 5. adsintque causae, quibus suffragatur aequitas 242. 1. & ordinarium deficiat remedium 241
quando cumulari possit cum querela nullitatis vel adpellatione II, 241. 3.
Petita innouationem impedit II, 243. 1. impetrata omnia in priorem statum reducit 243. 3

Reuisio

quid II, 236. & vbi recepta sit 237

Reus

quis II, 11

Rhegino

de disciplina ecclesiastica. Praef. §. XV.

Ritus

nullos per modum legis iniunxerunt apostoli 614. *
oecumenicos etiam mutare potest princeps 621. 6

Roma-

Romana ecclesia
quibus artibus principatum obtinuerit II, 282. * vidua a quibus regatur 291 **
Rota Romana
quas expediat caussas, cur ita dicatur, cur sacra dicatur &c. I, 109 *
S.
circa Sabbatum
disponere potest princeps euangelicus I, 621 ****
Sacellani
interiecti sunt inter Diaconos ceterosque clericos inferiores I, 170
Sacerdotium N. T.
quam habuerit originem, I, 166. * quasque cum imperio contentiones I, 5 **
Sacramentorum
ex mente pontificiorum, descriptio I, 624. numerus 625. diuisio 626. ministri 629. criteria 628. fruitio necessaria 631. vis ab administrante non dependens 630
ex mente protestantium, descriptio 634 numerus 633. criteria 632. fruitio haud coacta 635 *
Sacrilegium
quid II, 323
in Sacris
quinam sint constituti I, 211
Sagittarum
arma in bello contra Christianos sunt prohibita II, 321
Saltus
adpellatio per saltum II, 223. promotio per saltum I, 174
Salus aeterna
per coactiua media obtineri nequit I, 15
Salutem ecclesiae
pontificii in dominatu sacro & bonorum adfluentia I, 57. seq. euangelici vero in animarum salute quaerunt 59

Sancti
qui I, 803. eorum dicta quatenus leges vniuersales constituant I, 106
Schisma
quid II, 295 an & qua ratione accedat ad haeresin 299
Scholae
oblatorum I, 494. 4
Scrutinium
quid I, 299. quae vota 299 * & quem ordinem obseruare debeant scrutatores 300
Secularisatio
ecclesiarum permissa est I, 788 **
Sedes impedita
quid I, 395. quotuplex 396. quæ iura capitulo competant sede in totum 398. seq. secundum quid impedita 400
Sedes vacans
quid 389
Sententiae
descriptio II, 209. diuisio 210. lator 212. requisita 213 seq. publicatio 215. effectus 216. exsequutio 217
Sententia interlocutoria
quid II, 210. quousque definitiua dici posset 214
Sententia definitiua
quid II, 210
Separationis coniugalis
causa I, 764. quoad thorum & mensam 775
Sepulturae
definitio I, 821. libertas restricta 821. * locus. 823. 7 ecclesiastici ritus 824. incapaces 825. electionis libertas 826
Sequestratio
quid sit II, 136. quando 138. & in quibus causis permissa 139. quas producat actiones 140
Sigillum confessionis.
I, 686. illiusque ratio 686 *

Simoniae

Simoniae
definitio II, 271. diuisio 272. Synonyma 276. poenae 277. Simonia nomen habet a Simone cujus facinus in collatione munerum sacrorum pro pecunia facta committi putarunt patres 271. * sed falso 279
quando committatur 274. seq.
quatenus citra Simoniam pro spiritualibus quid dari & accipi possit 278
Vulgo Protestantes eandem cum pontificiis agnoscunt Simoniam 280. quum tamen nundinatione munerum ecclesiasticorum ambitus tantum crimen committatur 282
Simoniacum vitium quibus rebus inesse fingatur 284

Simultaneum
exulare debet I, 44. 4

Sodomia
modo determinatis modo arbitrariis subiacet poenitentiis II, 322

de Sortilegiis
quid iudicent canones II, 324

Spolii ius
cui competat I, 917

Spolium
quid II, 115. quomodo diuidatur 115. quibus modis committatur 117. quando committat illud iudex inferior 117. 4. qua ratione super eo quis experiri possit 118

Sponsalia
quae sint I, 712. quomodo diuidantur 713. subdiuidantur 714
de praesenti quae sint ex mente interpretum Iuris Canonici I, 713. ex mente Protestantium 721. qui Lutherum Chemnitiumque sequuntur 721. * & peruerse adplicant ius pontificium 722. seq.
requirunt consensum legitime declaratum I, 715. 1. 716
nec admittunt coactionem nisi per indirectum 716 *
contrahuntur vel pure I, 717. vel adiecta die 717. 3. vel sub conditione 717. 5

operan-

operantur ſpem nuptiarum I, 718. & impedimentum matrimonii cum conſanguineis deſponſati 720
diſſoluuntur varie 719

Sponſalia impuberum

ſunt claudicantia I, 716. 11

Sponſalia liberorum

ſine conſenſu parentum inita haud ſunt nulla I, 716. 12

Sponſalia priora

praeferuntur poſterioribus I, 718. 15

Status

quid I, 151. ab eo dependet fruitio iurium 151 *

Statuta eccleſiaſtica

I, 149

Stilus curiae Romanae

lex eſt I, 109

Stipes

quid I, 741

Stola

quid I, 465 *

Stolae iura

quae dicantur I, 466. eorum iuſtitia & abuſus 467
quo iure & quibus ex cauſis exigi poſſint 468

Studioſorum

priuilegia I, 582

Stuprum

poena eccleſiaſtica luendum eſt II, 322

Subdiaconi

qui I, 218. qua occaſione orti 218 *
ordinandi ſunt cum ſcrutinio 220. adhibitis ſollemnitatibus 221. ad miniſterium in ſacris 222
apud Proteſtantes omnia peragunt ſacra 229

Subſellia

parochiani prae aliis praetendere poſſunt I, 596. 5

Subſtitutorum

ſtatus & iura I, 419

Suc-

Successio
in bona clericorum I, 956. seqq. regularium 959
Summarium
cumulari potest cum ordinario II, 111
Superintendentium
nomen I, 256. * origo 257. descriptio 258. constitutio 260. inspectionis ratio 261. iurisdictio nulla 262
Supplicatio
quid II, 232. quando competat 234. quomodo interponenda 235. interposita quid efficiat 235
Suspensio
quid II. 273. quotuplex 374. a quo 375. quibus 376 ob quas causas irrogetur 377. irrogata quid efficiat 378 Inter Protestantes a quo 379 & quibus irrogetur 380
Symbola
ad instar legum sunt I, 108. in sacris literis non occurrunt 108 *
oecumenica faciunt legem in Germania communem 124 quae attendant Lutherani 116. Pontificii 113. Reformati 117. seq. & qua ratione 119.
Synodaticum
debetur episcopo I, 914

T.

Templariorum Equitum
origo I, 523. fata 524
Tempus
quale in praescriptione necessarium II, 207. seq.
Testamenta
quatenus clerici condant I, 958. & quae singularia circa ea disposuerit ius pontificium 962
Testimonii
effecta II, 165
Testes
qui sint II, 158. qui inhabiles habeantur vel in omnibus 160. vel in quibusdam caussis 161. an, qui & quomodo cogi possint ad testimonium dicendum 162

quid

quid in eorum examine 163. praesertim extraordinario obseruandum sit 164

Tetrapolitana Confessio

est liber Reformatorum symbolicus particularis I, 117

Teutonicorum Equitum

origo I, 523. fata 524. baliuiae 529. 7. diuisio 529. 12

Titulus

quid I, 932. * qua ratione desideretur in praescriptione II, 207. in iis, qui in sacris sunt constituti I, 214

Tolerantiae

descriptio II, 308. diuisio 309. fundamentum 311. praedicatum tam catholicae quam protestantium religioni tribuitur I, 43 **

Tolerantiam custodire potest & debet princeps I, 85. 8. religioni etiam, quae in imperio non est adprobata, dare potest 43 ***

Tolerantia gratiosa

quid efficiat I, 43. 12. & †. II, 312. 10. seq. tolerantia contra annum decretorium data regulariter gratiosa est, I, 45. 8.

Tolerantia necessaria

quid efficiat II, 312. seq. quibus in Germania debeatur religionibus I, 43. 1. & **

Tonsurae

origo I, 193. * descriptio 194. candidatorum qualitates. 196. ritus 197. effectus 198. vsus inter Protestantes nullus 199

Torneamenta

delictis sunt annumerata II, 321

Traditiones

apostolicae constituunt legem ecclesiasticam vniuersalem I, 103

Transactionis

descriptio II, 40. valor 43. effectus 44

Translatio clericorum

inferiorum frequens est I, 372 legitima esse debet 373

Trans-

Translatio Episcoporum
quid sit I, 366. cur rara in Germania 369. * an cum reordinatione comparanda 366. * quando sit permissa 368. cuius fiat auctoritate 369. quid efficiat 370
Translatio per permutationem
qua sub lege fieri possit I, 375
Translocatio
quando & cur I, 374. quibus sub incommodis decernatur 374 * olim fuit incognita 371 *
Transsubstantiatio
symbolorum in eucharistia I, 653
Tridentinae
fidei professio I, 113
Tridentinum
Concilium I, 113
Triplicatio
II, 200
Turbatio
sacrorum I, 793
V.
Vacantia
qualis in curia Romana fieri dicatur I, 906
Vasa
consecrantur I, 799
Venatio
interdicta clericis II, 328. 330
Vestes
ad cultum sacrum pertinentes consecrantur I, 799
Vicariae
annumerantur beneficiis I, 487 **
Vicarii canonicorum
vnde orti I, 479 *
Vicarii clericorum
qua occasione nati I, 439 *
Vicarii generales
qui sint I, 440. qua occasione nati 440. * quousque principales ordinariam 443. spiritualem & temporalem iurisdictionem exerceant 444. quae sibi vindicare nequeant 445
foranei qui dicantur 441. & quae eorum potestas 446
Vice-Cancellarii
in Cancellaria Ro. maxima est dignitas I, 109 ***
Vigiliarum
descriptio I, 806

Vinum

Vinum
in eucharistia an adhibuerit Christus I, 652 *
Virgines velatae
a quo tempore diuisae in monachas & canonicas I, 474
Visitatio
quae fata sit perpessa I, 565. * quid olim fuerit 567. quid sit hodie 568. Quae personae I, 572. quae res 573. a quibus visitentur 570.
Visitatio imperio coniuncta apud nos pertinet ad ius circa sacra 574. 576. imperio destituta cohaeret curae pastorali 577
Vita
canonica differt a regulari I, 473. clericorum 559. coenobitica & monastica promiscue dicitur 489
Vnctio
varia est I, 701 *
Vnctionis extremae
descriptio I, 697. diuisio 698. minister 700. modus administrandae 701
Vnio
quid sit I, 937. quot fiat modis 938. cuius auctoritate fiat 941. qua ratione suscipiatur 940.
Vnio per aequalitatem I, 945. per subiectionem 942. per suppressionem 944. irregularis 946.
Vniomis praxis apud Protestantes 948
Vniuersitates
v. Academiae
Vocatio diuina
dubia in hypothesi I, 373. 4
Vota maiora
quomodo computentur in electionibus Praelatorum I, 299. in summis imperii tribunalibus 30 *
Votorum
descriptio I, 498. diuisio 498. executio 499. 2. mutatio, redemtio, dispensatio 500. religio ex ritu sacrificiorum orta 498 *
doctrina apud Protestantes 508
Votum castitatis
v. Castit.
Vsurae
quid II, 323
Wandel-Glöcklein
quid I, 659. 2
Wester-Hembd
vnde dicatur I, 640 ****
Zosimi
Collectio canonum. Praef. §. XIII.

(o)

BIBLIOTEKA W TORUNIU UNIWERSYTECKA

117480